

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE
8
8 G
59

MARTINI BONACINÆ VTRIVSQVE SIGNATVRÆ Referendarij,

OPERVM
DE MORALI THEOLOGIA,
omnibúsque conscientiæ nodis,

COMPENDIVM.

Authore D. ANTONIO GOFFAR.
Leodiensi, sacræ Theologiæ Doctore,
& Protonotario Apostolico.

LVGDVNI,
Sumptibus CLAVDII LANDRY.

M. DC. XXX.
CVM PRIVILEGIO REGIS.

Perillustri ac Generoso D.

D. GVILIELMO A BAVARIA,

Baroni de Hollinghouen, Serenissimi Electoris Coloniensis, Episcopi & Principis Leodiensis Supremo aulæ Præfecto, necnon Consiliario intimo, &c.

VM Orbi prodit hoc Bonacinæ Compendium, meritò sub tuæ Amplitudinis patrocinio prodit (PERILLVSTRIS DOMINE,) tuúmque nomen in fronte

præfert; cùm tu probitatem, industriam, cæteráſque artes bonas, vno veluti compendio contineas; eáſq; ita adæquet tui nominis ac famæ claritudo, vt quæ potiorem ſibi in animo tuo locum vindicarint iudicare difficillimum ſit: ſi enim in apertum manifeſta virtutis tuæ teſtimonia proferam, claræ diei lampada & lumen mutuabo Soli; id ne faciam contra naturæ æquíque leges, pluribus ſuperſedebo, nec omnia virtutum tuarum monumenta perſequar. Verùm vt multa taceam, pro ſe ipſa loquitur tua illa prudentia, lumen illuſtre magnæ mentis, quæ Belgij, Germaniæque finibus arctari non potuit, ſed in Vrbe orbis principe Roma (ignoſce Perilluſtris Domine, nunquam poteſt non eſſe virtuti locus) VRBANO VIII. Pontifici Maximo ſæpiùs affuit, qui te in dignitate conſtitutum & aulæ & arcanorũ conſortem eſſe voluit.

Nec

Nec tacere possum PHILIPPVM IV. Hispaniarum Regem te sibi à gerendis rebus satis supérque notum Equitem Calatrauæ iussisse. Denique & Sereniss. FERDINANDVM Bauarum, Electorem Coloniensem, Episcopum & Principem nostrum clementissimum, longè certissimum integritatis ac eximiæ tuę mentis testem dedisse, cùm te supremum aulæ suæ Præfectum constituit, & secretis consiliis adhibuit; vnde & multorum decus te gratificari, & innumera in dies in Rempublicam manare commoda, clariùs est quàm vt verbis exprimatur.

His titulis euocatus in lucem Solémque prodit iste liber, & in aula principe tuos oculos, manus, fauores expectat; hoc vno tantùm tutus & liber, si tuis teratur manibus, vsurpetur oculis, fauore teneatur: & verò fauorem spondet tua illa comitas & humanitas, quę suos

quæ tibi subitò occurrent dubiorum facilem expeditionem. Adieci prӕterea cuique dubio & sententiӕ tomum & paginam, ex qua singula depromuntur, vt, si ita tibi videatur, possis in difficultatibus ad ipsum Authorem nullo negotio recurrere, ibique loca propria & sententias Auctoris cuiusque fusius examinare. Quo autem fructu id prӕstiterim, tu Lector amice iudica; & hoc quantulocumque labore meo fruere, méque tuis Deo Opt. Max. suffragijs commenda.

APPRO

APPROBATIO.

IOannes Claudius de Ville, in S. Theologia Magister, & S. Crucis Lugdun. Custos: Fidem facimus nos hoc *Compendium omnium operum moralium Doctoris Martini Bonacinæ, authore R. D. Antonio Goffar Leodiensi, S. Theologiæ Doctore, &c.* vidisse, & ex toto conforme operibus, & Ecclesiæ Catholicæ, Apostolicæ, & Romanæ sanæ doctrinæ comperisse. Lugduni prid. Cal. April. 1630.

DE VILLE.

NOs subsignati S. Theologiæ Doctores, in alma facultate Parisiensi, Librum cui titulus est, *Compendium omnium operum moralium D. Martini Bonacinæ, &c. à R. D. Antonio Goffar Leodiens. S. Theologiæ Doctore collectum*, vidimus & legimus, nihilque in eo contrarium Catholicæ fidei reperientes, dignum certè vt typis mandetur, & in lucem edatur iudicauimus. Lugduni in Conuentu S. Bonauenturæ die 7. mensis Maij, 1630.

FR. DESIDER. RICHARD
Guardianus præfati Conuentus.

FR. BERNARD. MOLLIASSON
in præfato Conuentu Lector.

SVMMA PRIVILEGII
Regis Christianissimi.

VDOVICVS XIII. Dei gratia Galliarum & Nauarræ Rex Christianissimus diplomate suo sanxit, ne quis per vniuersos Regnorum suorum fines, intra sex annos, à die finitæ impressionis computandos, imprimat, siue imprimẽdum curet, venalémve habeat, librum, qui inscribitur, MARTINI BONACINÆ, *vtriusque signaturæ Referendarij, operum de Morali Theologia, Compendium, Authore* ANTONIO GOFFAR, *S. Theologiæ D. & Protonotario Apostolico*, præter CLAVDIVM LANDRY Bibliopolam Lugdun. aut illos, quibus ipsemet concesserit. Qui secus faxit, præter librorum confiscationem, mulctâ arbitrariâ in eum animaduertetur; vti latiùs patet in litteris datis LVGDVNI XI. Maij. 1630.

Ex mandato Regis

Signatum

RENOVARD.

INDEX

INDEX

Eorum Titulorum, qui in hoc Compendio continentur.

A

ã 6 *Baptismi*

Cleri

Deca

Episco

Histrio.

Irre-

Lega

L.

M

Impedi

Mons

Oscu

Pignus.

Secre

Suffra

FINIS.

COM

COMPENDIVM OMNIVM OPERVM D. MARTINI BONACINÆ, collectum, & ordine Alphabetico digestum,

Per

R. D. ANTON. GOFFAR Leodiensem, Sacræ Theologiæ Doctorem, & Protonotarium Apostolicum.

A

Absolutio.

Vide v. *Censura*, *Excommunicatio*, *Casus reseruatus*, *Lex.*

Accusator, Denunciator, Reus, Testis, Aduocatus, & Procurator.

1. CCVSATIO est delatio rei de crimine ad vindictam publicam libello facta. Accusatio semper datur in scriptis, denunciatio verò fieri potest solis verbis; & qui accusat suscipit in se'

se onus probandi, sed non qui denunciat; consequenter non se subiicit pœnæ talionis ferendæ. Ante accusationem per se loquendo non prærequiritur admonitio secreta, cum finis accusationis sit punitio. *tom.2.fol.*471.*num.*1.*& seq.*

2. Possumus, imo etiam aliquando tenemur alium accusare ob aliorum vtilitatem; vt quando crimen vergit in damnum commune, vel tertiæ personæ, & adhuc est in fieri. Et qui delinquentem non accusat, peccat, & tenetur ad restitutionem si delinquentem accusare tenebatur ex iustitia; at non tenetur ad soluendam pœnam, quam delinquēs persoluisset, si accusatus fuisset. *tom.*2. *fol.*473.*num.*6.*& seq.*

3. Ab accusatione repelluntur excommunicati in pœnam suorum delictorum, proditores, inimici, publici concubinarij, vsurarij, & quicumque iure infames. Excipe tamen casus hæresis & criminis læsæ maiestatis qui vergunt contra bonum publicum, in quibus non repelluntur à denunciatione, sed tenentur denunciare. *ibid.num.*10.

4. Reus non tenetur veritatem aperire dum crimen est occultum; quia tunc iuridicè non interrogatur; secus si præcessit infamia, aut si crimen ad iudicis aures peruenit per semiplenam probationem, vel per indicia grauia sufficienter probata: tunc enim Iudex dicitur legitimè seu seruato iuris ordine procedere; consequenter reo imponere potest obligationem aperiendi veritatem: imò potest etiam pœnam imponere, si ex certissima coniectura sufficienter probata præsumatur ipsum esse criminis reum. *tom.*2. *fol.*474. *num.*1.

5. Reus qui iuridicè interrogatur, tenetur verum fateri, etiamsi alioquin damnandus sit ad mortem,

mortem, nisi aliter de rationabili iudicis voluntate præsumatur; quanquam non videtur improbabilis sententia illorum qui asserunt reum non peccare mortaliter negando veritatem in causis grauibus, modò denegata veritate spes subsit euadendi. Ideo Confessarius non tenetur cogere reum ad veritatem aperiendam, quamdiu spem habet euadendi. Item neque tenetur eum cogere ad retractandum dictum, quoties retractato condemnaretur; debet tamen illum admonere vt veritatem aperiat, si iterum interrogetur. *tom.2. fol.*475.*num.*7.*&* 8.

6. Iudex potest aliquando vti aliqua simulatione vt veritatem extorqueat, vt constat exemplo Salomonis dum simulauit occisionem infantis viui, fingens se velle dimidium vtrique mulieri contendenti tradere. *ibid.num.*9.

Reus vel ipsius Aduocatus non peccat contra iustitiam aperiendo crimina quamuis occulta testium; dum crimina, quæ aperiuntur, valent ad infirmandum dictum testium, vt sunt periurium, crimen falsi, excommunicatio à qua testis nondum est absolutus, & infamia iuris vel facti; quia reus potest vti mediis ad sui defensionem ordinatis; caueat tamen maius malum inferre accusatori quàm necesse sit ad sui defensionem. *tom.*2. *fol.*476.*num.*10.

7. Reus potest è carcere fugere, nisi iurauerit se ibi permansurum, etiamsi carcere detineretur ob debita, aut etiam si custos carceris ob ipsius fugam damnum patiatur. Idem dic de damnato ad perpetuum carcerem, vel ad triremes. *ibid. num.*13.*&* 14.

8. Cui licitum est fugere è carcere, licitum etiam est fugere ne capiatur; & carcerem ac vin-

cula perfringere; neque tenebitur ad restitutionem etiamsi ob ipsius fugam reliqui vincti, & in carcere detenti occasionem fugiendi arripuerint; tenebitur tamen ad restitutionem carceris perfracti fugiendo. *tom.2.fol.477.num.15.& seq.*

9. Licitum est fugam reo consulere, aut instrumenta ad perfringendum carcerem præbere, non verò cooperari ad fractionem carceris. *ibid. num.19.*

10. Reus non tenetur per se loquendo obedire sententiæ quæ nititur falsa præsumptione; quamquam non potest per vim se tueri contra iudicem, ne hanc sententiam exequatur. Præterea reus negans veritatem, non tenetur ad soluendam pœnam, quam manifestata veritate persoluisset, modò ad eam pœnam non teneretur ante sententiam, aut ex iure naturæ ob actionem iniustam vel contractum: nam si tenebatur, non idcirco eximitur ab onere soluendi, & occultatio veritatis non tollit obligationem antecedentem. *tom.2. fol.478.num.22.& 23.*

11. Quando iudex legitimè procedit, & interrogat, tenetur testis interrogatus respondere & veritatem aperire, nisi iustam habeat reticendi causam; qualis est iusta compensatio, secretum confessionis, &c. Vnde nullus per se loquendo tenetur manifestare quod sub secreto, vel gratia consilij, vel auxilij accepit. Item nullus tenetur testari, dum inde sibi aut suis graue damnum timet. Nullus quoque per se loquendo tenetur offerre se ad testandum, quoties suo dicto causa esset mortis alterius; secus si iuridicè interrogetur. Item nō tenemur ex iustitia, sed ex charitate offerre nos ad testandum in alterius vtilitatem, præciso pacto vel officio. *t.2.fol.480.n.4.& seq.*

12. Pro

12. Probabiliter defendi potest eum non peccare contra iustitiam, sed contra obedientiam, qui post citationem fugit ne testimonium ferat: neque testis tenetur ex iustitia iurare se veritatem dicturum dum interrogatur à iudice, nam iudex nullam ei iustitiæ obligationem imponit. *tom.* 2. *fol.* 481. *num.* 13.

Testis qui adhibita morali diligentia quæ ad debitè recordandum debitéque testandum requiritur, perniciosam falsitatem dixit inaduertenter, ex obliuione, vel ex alia causa excusante ab omni peccato, non tenetur ad vllam restitutionem damnorum quæ alter passus est ob ipsius testimonium: secus si cum culpa, & antequam sufficienter probatum esset delictum *ibid. n.* 15.

13. Is cuius falso testimonio inferenda est alteri mors, tenetur falsum retractare etiam cum periculo similis pœnæ, modò peccauerit in falso testimonio ferendo, & credat retractationem profuturam: testis autem qui veritatem negauit, non tenetur se iterum offerre ad manifestandum, nisi damnum pendeat in futurum. *tom.* 2. *fol.* 482. *num.* 16. & 17.

14. Accipiens pecuniam pro vero testimonio ferendo, non tenetur ad restitutionem; accipiens verò pro falso, tenetur ad restitutionem pecuniæ ante factum; post factum verò tenetur ad restitutionem damni suo falso testimonio illati. *ibid. num.* 18.

Testis curare potest vt sibi reficiatur damnum emergens & lucrum cessans pro tempore quo se causa ferendi testimonij detinuit. *ibid. n.* 19.

15. Dum testes actoris & rei adinuicem discordes sunt circa substantialia, iudicandum est in fauorem rei; cum possessio stet pro ipso, & nullus

nullus præsumatur nocens nisi probetur. *tom.* 2. *fol.*482.*num.*20.

16. Quilibet Aduocati officium exercere potest, modò illud exercere valeat, & à iure non repellatur; quia actus patrocinandi liber est. *tom.*2. *fol.*483.*num.*1.

17. Aduocatus tenetur gratis patrocinari pauperi extrema, vel etiam graui necessitate laboranti ipsiúsque opera indigenti, dum nullus alius patrocinium præstiturus est. Quod si cliens causa cadat ob Aduocati negligentiam culpabilem, vel imperitiam, Aduocatus peccat contra iustitiam, & tenetur ad restitutionem clienti. Adde eum quoque teneri ad restitutionem omnium damnorum quorum fuit causa, causam iniustam defendendo. Idem dicendum quando manifestat parti contrariæ secreta causæ, ob quorum manifestationem cliens causam perdidit, quam alioquin licitè vicisset: hoc tamen limita, nisi fortè periculum sit, vt pars contraria graue damnum iniquè patiatur. *tom.*2.*fol.*483.*num.*2.*& seq.*

18. Aduocatus potest tueri causam actoris aut rei, dum vtraque pars est probabilis; quamuis altera pars quam ipse non defendit, probabilior sit. *tom.*2.*fol.*484.*num.*8.

19. Procurator aut Aduocatus percipere potest pretium seu stipendium taxatum à lege, vel consuetudine, vel iudicio prudentis viri; nisi maius liberaliter donetur; non licet tamen ipsis pacisci de quota litis, vt de medietate, &c. quanquam licitum est absolutè pacisci de tanto pretio soluendo, siue causa obtineatur, siue non; tunc enim cessat periculum fraudis. Imo Aduocatus potest integrum stipendium sibi pro lite promissum recipere, etiamsi cliens litem inchoatam deserat,

si

ſi non fuit habita ratio temporis. *tom.2.fol.*484. *num.*9.*& ſeq.*
20. Adde poſſe adhuc eum integrum ſibi ſtipendium retinere, ſi alium Procuratorem vel Aduocatum idoneum ſubſtituat, aſſignata illi dimidia solùm, vel tertia ſtipendij parte, reliqua ſibi retenta; modò hoc faciat ſine damno eorum, quorum patrocinium ſuſcepit. *tom.2.fol.*485.*n.*12.
21. Procurator ſeu Aduocatus, cui Notarius, v.g. acta gratis conceſſit non intuitu Procuratoris, ſed quia ita viſum fuit in honorem Dei, vel ob alium finem, non poteſt ſibi ſalarium Notario debitum retinere, neque petere à cliente. *ibid. num.*13.
22. Procurator qui litigantis cauſam non conductus ſuſcepit animo mercedis obtinédæ, poteſt peracta cauſa ſtipendium quod alioquin alteri Procuratori traditum fuiſſet, petere. *ibid.n.*14.

Acedia.

Vide v.*Charitas.*

Adiuratio.

1. Adiuratio eſt conteſtatio rei ſacræ, cuius reuerentia intendimus alterum promouere ad aliquid præſtandum. Duplex eſt, nempe deprecatiua quæ fit deprecando; & imperatiua quæ fit præcipiendo. Dæmon non adiuratur adiuratione deprecatiua, ſed ſolum Deus, ſancti & homines. Sola rationalis creatura cõgruenter adiurari poteſt, videtúrque peccatum mortale ex ſuo genere directò, adiurare creaturas, quanquam ratione bonæ fidei, vel leuitatis materiæ vtplurimum eſt tantummodo veniale. *tom.2.fol.*333.*n.*1.*& ſeq.*

2. Non licet adiurare dæmones, vt opem ferant ad fugandas grandines, & similia, quia non licet beneficium à dæmone expectare. Facultas adiurandi & expellendi dæmones pertinet ad solos Clericos ordine exorcistatus insignitos, quoties adiuratio fit secundum ritum exorcismorum; & iuxta formam præscriptam ab Ecclesia. A dæmone humanum corpus obsidente licitum est tantùm ea petere, quæ spectant ad aliorum vtilitatem, vel ad ipsum expellendum. *ibid. num.* 5. *& seq.*

3. Qui ex leuitate aut curiositate aliquid imperatiuè à dæmone petit, non verò deprecatiuè, non peccat mortaliter; modò longi sermones, præsertim vani non adhibeantur; vel modò hoc non fiat causa aliquid addiscendi à dæmone; vel modò non sit periculum detegendi alicuius occultum peccatum; vel modò certa fides illi non præstetur. Sacerdos non potest dæmoni præcipere sub pœna excommunicationis vt exeat, neque terminos iudiciarios præscribere ad exeundum, quia dæmon non est capax excommunicationis. *tom.* 2. *fol.* 334. *num.* 8. *& seq.*

4. Adiuratio differt à iuramento, quod in iuramento adducitur Deus in testem, in adiuratione verò adducitur Deus seu res sacra, vt eius amore vel timore res petita obtineatur. *ibid. num.* 11.

5. In adiuratione peccatum committitur, quoties sine debita reuerentia & necessitate adiuratur Deus aut sancti, aut adiuratur ad rem aliquam illicitam; aut quando falsus Deus adiuratur, vt Iupiter, Bacchus, &c. aut quando adiuratio fit sine voluntate obtinendi quod petitur per Dei nomen. *ibid. num.* 12.

6. Adiurans dæmonem non peccat adhibendo rutam,

rutam, flagella, &c. in contemptum dæmonis: secus si adhibeat quasi vim naturalem habeant ad fugandos dæmones. Item adiurans conniuendo pactioni dæmonis, seu ei aliquid permittendo è corpore egressuro, peccat, si dæmoni rem malam concedat. Potest tamen à dæmone egressuro è corpore petere aliquod signum, quo indicet se è corpore egredi, & non rediturum; quia licitè petuntur ea quæ conducunt ad fugandum dæmonem. *ibid.num.*13.*& seq.*

7. Vno dæmone (saltem superiore) expulso, vt plurimum omnes exeunt, & sicut per quamlibet corporis partem potest dæmon ingredi, ita & egredi; cùm sit spiritus & quantitate careat. *t.*2. *fol.*335.*num.*16.

8. Dæmon non ita corpus obsidet vt semper vexet, vel semper in corpore resideat; sed dicitur obsidere, quia tempore ferè imperceptibili adest ad illud vexandum, & suam potestatem exercendum cruciando & affligendo. *ibid.num.*17.*& seq.*

Adorare, Adoratio.

Vide v. *Decalogus.*

Adulterium.

Vide v. *Decalogus.*

1. Adulterium est accessus ad alienum thorum, seu illius violatio. Ad adulterium requiritur, vt saltem vnus eorum qui adulterium committit, sit coniugatus: erit autem adulterium multo grauius peccatum si vterque sit coniugatus; duobus enim fit iniuria, & duplex thorus violatur: vel quando fœmina coniugata congreditur cum duobus viris solutis, quàm si vir coniugatus co-

pulam habeat cum duobus fœminis solutis. *t.1.* *fol.466.num.1.& seq.*

2. Pœnæ adulterij sunt vt vxor adultera amittat dotem, arrhas & munera propter nuptias: deinde vt possit fieri diuortium ab adultero. *t.1.* *fol.467.num.6.*

3. Adulter qui filium ex adulterio susceptum indubitanter credit esse suum, tenetur in solidum cum matre ad restitutionem damnorum quæ patitur verus maritus & filij legitimi, vel hæredes; propterea adulter tenetur ad restitutionem alimentorum prolis spuriæ, saltem post tertium natiuitatis annum: si tamen probabiliter credat prôlem non esse suam, non tenetur ad restitutionem. *ibid.num.8.& 9.*

4. Quando duo carnaliter cognouerũt aliquam solutam, ex qua suscepta est proles, sed dubitatur cuiúsnam sit proles suscepta, vterque tenetur alere pro sua parte, & altero nolente, tenetur alter in integrum. Præterea adulter tenetur ad restitutionem alimentorum, quæ facta fuerunt ab hospitali domo in alenda prole spuria, modò adulter non laboret egestate. Adde debere adhuc adulterum resarcire damnum dotis & hæreditatis quod legitimis hæredibus infertur. Militat eadem ratio in casu quo vnus aut vna supposuit partum cum præiudicio veri mariti, aut legitimorum hæredum. *ibid.num.10.& seq.*

5. An verò adulter teneatur ad aliquam restitutionem præcisè ratione adulterij, quamuis non susceperit filium ex adulteriõ, sunt qui affirment, sunt qui negent. *tom.1.fol.468.num.15.*

6. Adultera honestæ conditionis, aut quæ passim pro tali habetur, non tenetur manifestare adulterium cum periculo vitæ suæ vel famæ, ad

impe

impediendum ne filij legitimi damnum in hæreditate licet ampla patiantur; debet tamen si potest damnum aliunde compensare, aut spurium ad religionem inducendo, aut tradendo aliis filiis bona paraphernalia. *ibid. num.* 17. *& seq.*

7. Filius non tenetur credere matri asserenti etiam cum iuramento, aut in articulo mortis ipsum esse spurium, si mater tempore conceptionis habitabat cum viro, consequenter filius non tenetur abdicare à se hæreditatem.

8. Quare caueat Confessarius ne vltra modum compellat adulteram in articulo mortis detegere suum adulterium, raro enim prodest detectio adulterij. Nec est consulendum, vt adultera detegatur post mortem per Confessarium, quia periculum est ne proles adulterina, vel Confessarius ipse occidatur. *ibid. num.* 21. *& seq.*

Aduocatus.

Vide v. *Accusator.*

Affinitas.

Vide v. *Matrimonium.*

Alienatio bonorum Ecclesiasticorum.

Vide v. *Feudum.*

1. Alienatio bonorum Ecclesiasticorum vetita est, primò iure naturali diuino, annexo iuramento, si loquamur de Summo Pontifice, & de Cardinalibus respectu bonorum Sedis Apostolicæ, aut de Episcopis & Prælatis respectu bonorum suæ Ecclesiæ. *tom.* 1. *fol.* 1046. *num.* 1.

2. Secundò vetita est iure Cæsareo *in l. iubemus, &c.* Tertiò iure Canonico pluribus in locis, præsertim in Concil. Trid. *sess.* 25. *cap.* 11. *& in*

extrauag. Ambitiosæ, de rebus Ecclesiæ non alienandis. Hoc tamen intelligitur & limitatur primò nisi alienatio fiat ex iusta causa, & cum debita solemnitate; vel ad breue tempus locationis, aut in causa emphyteusis in casibus à iure permissis; vel nisi alienatio fiat de re leuis momenti, aut rerum quæ seruando seruari non possunt; aut nisi fiat bona fide; aut nondum perfecta sit alienatio; & ab eo qui bonorum administrationem habet. *ibid. num. 1. & seq.*

3. Nomine autem *alienationis* hoc in loco intelligitur actus, quo dominium rei directum vel vtile, aut vsusfructus, aut ius in alterum transfertur, vel abdicatur. Bona immobilia Ecclesiastica, & mobilia pretiosa quæ seruando seruari possunt, hac extrauaganti alienari prohibentur: bona verò mobilia & pretiosa quæ seruando seruari non possunt, ab Episcopo aut administratore possunt vendi sine alia solemnitate: vndé valida est alienatio vini, frumenti, olei, ouium, caprarum, &c. facta sine solemnitate. Oblationes quoque factæ sacræ imagini possunt de licentia solius Episcopi alienari. *tom. 1. fol. 1047. num. 1. 2. 3. 4. & 6.*

4. Pecunia Ecclesiæ, mutuo dari, aut in alios vsus alienari prohibetur, quàm in eos, ad quos destinata est. Item arbores solo adhærentes, seu quæ radices solo egerunt & durioris ligni sunt, non possunt incidi sine debita solemnitate. Inualidus est similiter contractus, quo quæuis bona Ecclesiastica (etiam bona Confraternitatis, Collegij, Hospitalis auctoritate Episcopi fundati) alienantur sine debitis solemnitatibus. *tom. 1. fol. 1048. num. 5. 7. & seq.*

5. Vsus Capellæ cum sepultura alicui concedi potest

potest ad vsum sine debita solemnitate, cum hoc non sit alienare. *tom.* 1. *fol.* 1050. *num.* 12.

6. Commendæ S. Ioannis Hierosolymitani, aut aliæ; item bona monasterij non possunt alienari sine assensu Apostolico; sicut neque iuspatronatus Ecclesiasticum transferri in laicum absque debita solemnitate. Similiter in retrouenditione rei ab Ecclesia emptæ requiritur dicta solemnitas. *ibid. num.* 13. *& seq.*

7. Denique vt bona incorporalia, iura & actiones & seruitutes Ecclesiæ alienentur; aut vt res non solitæ tradi in emphyteusim, aut feudum licitè infendentur, aut emphyteuticentur; aut vt bona immobilia, vel mobilia pretiosa oppignerentur, vel hypothecentur requiritur dicta solemnitas. *ibid. num.* 19. *& seq.*

8. Bona patrimonij, ad quorum titulum quis ordinatus fuit, non possunt alienari absque Episcopi licentia, donec Clericus, qui ad titulum illorum fuit promotus, adeptus fuerit beneficium Ecclesiasticum; vel aliunde habeat, ex quo viuere possit; quamuis huiusmodi bona ipso mortuo pristinam retineant libertatem. *tom.* 1. *fol.* 1052. *num.* 28.

9. Res Ecclesiæ pretiosæ, quæ seruando seruari possunt, non possunt locari ad longum tempus, videlicet vltra triennium; & locatio beneficij vltra triennium, inualida est, etiamsi firmetur iuramento. *tom.* 1. *fol.* 1051. *num.* 24. *& seq.*

10. Lampades argenteæ, & his similia, non possunt alienari (seclusa in contrarium consuetudine) vt earum pretium conuertatur in fabricam necessariam Ecclesiæ, aut in alium vsum. *tom.* 1. *fol.* 1052. *num.* 30.

11. Prælatus potest validè repudiare legatum relictum

relictum Ecclesiæ non seruata solemnitate requisita ad alienationem, nam Prælatus repudiando legatum nondum acceptatum, nō dicitur alienare bona Ecclesiæ. *tom.* 1. *fol.* 1053. *num.* 33.

12. Quæres vtrum valida sit cessio hæreditatis nondum aditæ facta à Prælato sine debita solemnitate in fauorem alterius? Respondetur negatiuè, si fiat in fauorem extranei, ad quem hæreditas non perueniret, sed solum peruenit eo quod Ecclesia sua iura illi cedat. *ibid. num.* 34.

13. Quatuor causæ assignantur à Doctoribus, propter quas alienatio bonorum Ecclesiasticorum licitè & validè fieri potest; videlicet necessitas vrgens, pietas, vtilitas euidens Ecclesiæ, & quando Prælatus credit subesse legitimam causam, licet postea comperiat non fuisse legitimam causam. *ibid. num.* 1.

14. Solemnitates requisitæ ad alienationem bonorum mensæ Episcopalis, aut Ecclesiæ Cathedralis, vel Collegiatæ, præter iustam causam, sunt hæ: vnus saltem tractatus, id est discussio quæ fit allatis rationibus pro & contra, vtrum expediat huiusmodi bona alienare: post tractatum requiritur consensus expressus maioris partis capituli, eorum scilicet qui sunt præsentes: non est necesse vt hic consensus præstetur à Canonicis in communi, sed sufficit si præstetur singulariter: præterea ad dictam alienationem requiritur consensus Superioris: & alienantes ante consensum Superioris, dicendo, *saluo superioris assensu*, non excusantur, cum hæc protestatio sit contraria facto. Potest tamen Prælatus res modicas & paruæ vtilitatis alienare absque consensu, & tractatu particulari. *tom.* 1. *fol.* 1054. *num.* 1. *& seq.*

15. In

15. In alienatione bonorum Ecclesiæ Cathedralis, iure antiquo requiritur facultas Sedis Apostolicæ, vt sit licita, etiamsi Episcopus in consecratione iuret se id non facturum inconsulto Pontifice. *tom.* 1. *fol.* 1055. *num.* 6.

16. Consensus Summi Pontificis licet suppleat solemnitates iure antiquo requisitas, non tamen supplet causam, nisi exprimatur. *ibid. num.* 7.

17. Ad validam alienationem bonorum Ecclesiæ carentis Collegio requiritur consensus rectoris Ecclesiæ cum consensu Episcopi; imo etiam cum assensu Summi Pontificis post extrauagantem *Ambitiosæ*. Per *Collegium* autem intellige non solum communitatem Canonicorum, sed etiam beneficiariorum illius Ecclesiæ. *tom.* 1. *fol.* 1056. *num.* 9. *&* 10.

18. Res legata alicui Ecclesiæ cum conditione vt alienari possit, non potest reuera alienari sine prædicta solemnitate; quia hæc conditio habetur pro non apposita: & è contra, res legata cum conditione vt nullo in casu alienari possit, quit nihilominus alienari ex iusta causa cum debita solemnitate. *ibid. num.* 11. *&* 12.

19. Petes vtrum incurratur pœna caducitatis adiecta rei quæ donata fuit Ecclesiæ cum hac conditione, *vt non alienetur*, alioquin ad donatoris hæredes deuoluatur? Resp. pœnam caducitatis incurri, quoties alienatur absque iusta causa, & sine debita solemnitate, ac consensu Sedis Apostolicæ; quia quilibet est rei suæ moderator & arbiter. *ibid. num.* 13.

20. Contractus alienationis bonorum Ecclesiæ sine debita solemnitate inualidus est in foro externo & interno, etiam si celebratus sit in fauorem Ecclesiæ; résque accepta sine prædicta solemnitate,

lemnitate, restituenda est loco pio, ad quem ante alienationem pertinebat. *ibid. num.* 14. *&* 15.

Quæ personæ pœnam incurrant ratione alienationis bonorum Ecclesiasticæ.

21. Omnes & singuli Ecclesiastici sæculares & regulares, res Ecclesiæ malè, & scienter alienantes, excommunicationem incurrunt: Episcopi verò & Abbates interdicto vel suspensione puniuntur. Neque excusatur ab hac censura qui alienauit bona Ecclesiastica, sed pœnitentia aut alio titulo ductus, alienationem reuocauit ante realem & pacificatam traditionem; quanquam multi Doctores contrariam opinionem non improbabiliter defendant. *tom.* 1. *fol.* 1057. *n.* 1. *&* 2.

22. Etiam Cardinales subiiciuntur legibus & pœnis contra alienantes bona Ecclesiastica impositis, quia cum subiiciantur legibus fauorabilibus, æquum est eos etiam subiici odiosis. Addo eos teneri vinculo iuramenti de non consentiendo alienationi bonorum Sedis Apostolicæ. *tom.* 1. *fol.* 1058. *num.* 5. *&* 6.

23. Quæres an Summus Pontifex alienans bona Ecclesiastica, ligetur his pœnis & censuris? Respondetur quod non; tum quia par in parem non habet imperium, tum quia legislator non tenetur suis legibus quoad vim coactiuam. *ibid. num.* 8.

24. Peccátne saltem contra iuramentum alienando bona Ecclesiastica? Respond. peccare contra iuramentum alienando, seu infeudando castra, ciuitates, dominia Sedis Apostolicæ, nisi iuramenti vinculum sibi priùs relaxet, secúmque dispenset in iuramenti vinculo; intellige si habeat

beat iustam causam dispensandi, alioqui dispensatio irrita est. *tom.* 1. *fol.* 1059. *num.* 1. *& seq.*

25. Summus Pontifex alienans bona Ecclesiastica cum damno Ecclesiarum, peccat contra iustitiam, nisi alienet ex iusta causa (qualis est communis necessitas, vel publica vtilitas) quæ in alienatione facta à Summo Pontifice semper est præsumenda in foro conscientiæ, nisi oppositum constet. *tom.* 1. *fol.* 1059. *num.* 1.

26. Probabile est alienationem bonorum Ecclesiæ factam à Summo Pontifice etiam sine causa validam esse; at tenetur ad restitutionem damni illati per dictam alienationem. *tom.* 1. *fol.* 1060. *num.* 4. *&* 5.

27. Donatio seu alienatio gratuita facta à Papa in laicos de bonis Ecclesiæ sine iusta causa valida est, sed iniusta; & accipiens hæc bona, potest excusari à restitutione propter bonam fidem. *tom.* 1. *fol.* 1061. *num.* 10. *&* 11.

28. Papa spolians innocentem beneficio, illud alteri conferendo, etiamsi spoliatum alia ratione compenset, peccat contra iustitiam. *ibid. n.* 12.

Idem sentiendum si alienet bona vnius Ecclesiæ in aliam sine causa; secus si alienet alienatione compensatiua; nam tunc non peccat regulariter contra iustitiam. *tom.* 1. *fol.* 1060. *n.* 7. *&* 9.

29. Validæ sunt reuocationes bonorum iam alienatorum factæ à Pontifice alienante, vel ab eius successore. Imo tenetur eas irritare, si aduertat factas fuisse in detrimentum Ecclesiæ, cui alia ratione satisfieri nequeat, quàm alienationes irritando. *tom.* 1. *fol.* 1062. *num.* 15.

30. Qui aliquid à Summo Pontifice accepit in damnum Ecclesiarum, tenetur restituere rem acceptam, vel saltem id in quo factus est locupletior,

tior, si à Pontifice interpelletur, vel alienatio reuocetur, & irritetur. *ibid. num.* 16.

31. Commissarij vel delegati à Sede Apostolica facultatem alienandi bona Ecclesiastica in detrimentum Ecclesiæ concedentes, subiiciuntur excommunicationi, modò sint inferiores Episcopis: Episcopi verò, aut superiores Episcopis incurrunt suspensionem per annum ab executione officij; quanquam ista excommunicatio & suspensio non est reseruata Summo Pontifici. Contrà verò procurantes dolosè vel scienter huiusmodi alienationem aut decretum alienationis, lata est excommunicatio Summo Pontifici reseruata; incurritúrque præfata excommunicatio etiam nondum secuta alienatione. *tom.* 1. *fol.* 1062. *num.* 1. *& seq.*

32. Petes, an Commissarij, vel delegati excommunicationem contrahant statim post decretum, etiamsi alienatio nondum secuta sit? Resp. affirmatiuè, cum ipsi ex sua parte fecerint actionem ex sua natura damnificatiuam. *tom.* 1. *f.* 1063. *num.* 5.

Apostata.

Vide v. *Religiosus, Monialis.*

1. Apostata dicitur qui à vera religione discedit, animo deserendi statum religiosum, seu intentione non redeundi ad religionem. Et hoc verum est siue discesserit cum habitu, siuè non. *tom.* 1 *fol.* 912. *num.* 1.

2 Nouitius non est Apostata deserendo religionem, quia non discedit à statu verè religioso cum nondum professionem in religione emiserit. Idem sentiendum est de nonnullis mulieribus, quas alicubi *Beatas,* alibi *Tertianas,* alibi *Vrsulinas*

sulinas vocant;& de Monialibus Turris Speculorum in Vrbe, quæ non sunt propriè religiosæ. *ibid.num.2.& 3.*

3. Transiens ad aliam religionem,non est propriè apostata, etiamsi forte transeat ad laxiorem; cum hic non habeat simpliciter animum recedendi à statu religioso. *ibid.num.4.*

4. Fugitiuus non est idē cum apostata:fugitiuus enim à religione dicitur, qui à monasterio ad tēpus discedit,non animo recedēdi à religione, sed intentione postea redeundi; vt si fugiat ob Prælati metum & rigorem, vel ob vagandi voluntatem,aut alia simili de causà. Et hoc verum est siue fugiat cum habitu,siue illo dimisso,siue etiam in carcere inclusus sit,aut perpetuo carcere damnatus cum recedat à monasterio absque debita licentia: secus dicendum de eo qui è triremibus fugit vt pœnas triremium euadat, aut de eo qui confugit ad Superiorem absque licentia immediati Prælati,vt ab iniqua eius vexatione liberetur. *ibid.num.5.& seq.*

5. Prælati religionum tenentur per se loquendo fugitiuos & apostatas, aut etiam eiectos data opportunitate reuocare, si spes subsit emendationis; tenentur enim ex officio saluti subditorum consulere; & si non reuocent annuatim fugitiuos vel eiectos, si spes subsit emendationis, priuationem officiorum,& alias pœnas in decreto sacræ Congregationis expressas incurrunt. *tom.1.fol.913 num.1.& 2.*

6. Apostata & fugitiuus à religione vbique capi potest à suo Superiore, etiam extra suum monasterium & territorium: & si habitu dimisso apostata prætendat irritam fuisse professionem suam, non gaudet priuilegiis religionis; secus si

cum

cum habitu recessit siue licitè siue illicitè ; tunc enim adhuc gaudet priuilegiis toti religioni concessis, quia non extat ius in contrarium. *t.*1. *fol.*914.*num.*1.2.*&* 3.

7. Apostata vel fugitiuus priuatur alimentis seu iure alimentorum quæ religio ei exhibuisset; quia pater non tenetur alere filium sua culpa discedentem : ergo neque religio tenetur religiosam à religione fugientem alere.*tom.*1.*f.*915. *num.*4.

8. Apostata eligi potest in Abbatem vel Superiorem peracta pœnitentia, nisi obstet alia circunstantia aut aliud impedimentum ; aut nisi aliud ferant constitutiones ac priuilegia religionis. *ibid.num.*5.

9. Apostata iure communi excommunicationem non incurrit propter apostasiam præcisè, cum ista excommunicatio in iure non reperiatur. Dicitur *iure communi*, quia apostatæ in nonnullis religionibus ex peculiari priuilegio ipsarum religionum sunt excommunicati, vt patet ex priuilegiis Societatis Iesv concessis à Gregorio XIII. anno 1584. in Bulla *Ascendente Domino. tom.*1. *fol.*916.*num.*1.*&* 2.

10 Apostata à religione, repellitur ab ordinum susceptione,& ab exercitio illorum quos apostasiæ tempore suscepit, consequenter suspensus est, vel potius irregularis : neque potest dimissa apostasia ad Superiorem promoueri ante dispensationem Summi Pontificis, ad quem pertinet absolutio suspensionis latæ contra apostatas. *ibid. num.*4.*&* 10.

11. Apostatæ religionum participantium priuilegia Societatis Iesv non sunt excommunicati, præcisis suæ religionis priuilegiis *ibid.n.*3.

12. Tran

12. Transiens seu aduolans ad aliam religionem, ibique sacrum ordinem suscipiens, non est suspensus ab exercitio illius ordinis, siue illa religio sit arctior, siue laxior. *tom.1.fol.917.n.6.*

13. Detinens apostatas, non videtur reus excommunicationis in genere loquendo, nisi admonitus ab ordinario loci eum dimittere nolit, iuxta Pauli IV. constitutionem. *tom.1.fol.918. num.1.*

14. Religiosus potest iusta concurrente causa ob religionis vtilitatem à monasterio expelli, ita *cap. quia 81. distinct.* non potest autem expelli absque iusta causa seu incorrigibilitate, & religiosus iniustè expulsus à religione petere potest alimenta futura, non verò præterita, nisi fortè debitum contraxerit ad se alendum. *tom.1.f.918. num.1.2.& 4.*

15. Expelli non potest religiosus, qui celato aliquo vitio professionem validam emisit, cum deceptio non sit circa substantialia religionis vt suppono. Item neque expelli potest virtute priuilegiorum religioni concessorum, nisi priuilegia post decretum congregationis iterum confirmata vel concessa fuerint. *tom.1.fol.920.n.7. & 8.*

16. Monialis non potest à monasterio ob incorrigibilitatem eiici, sicut vir religiosus; quia publico religionis bono expedit vt monialis à monasterio non excludatur. *ibid.num.9.*

17. Religio præclarissimæ Societatis IESV laudabiliter & sine vllius iniuria institui potuit, vt hac cōditione Reuerendissimo P.Generali libera facultas competat expellēdi religiosos post biennij vota. Ratio est, quia volenti & scienti nulla fit iniuria. Patres autem Societatis scientes & volentes

volentes hoc grauamen, admittuntur ad professionem; ergo,&c. *ibid.num.*11.

18. Religiosus Societatis IESV liber remanet ab obligatione votorum, postquam à religione dimissus fuit: modò dimissus non fuerit ob fraudem, vel ob peccata hac intentione commissa vt expelleretur: nam si hoc pacto dimissus fuit, non videtur liber remanere ab obligatione votorum, quia illa dimissio seu licentia irrita est & inualida, vtpote per dolum dantem ipsi causam obtenta. *tom.*1.*fol.*921.*num.*13.

19. Religiosus qui eiectus est à religione tenetur suos deprauatos mores corrigere & emendare, vt iterum admittatur, alioqui per ipsum stat, ne votum perseuerantiæ in religione adimpleat. Quod si in religionem iterum recipiatur, admittendus non est in eodem loco & gradu quem antea obtinebat, in punitionem delicti commissi. *tom.*1.*fol.*922.*num.*1.*&* 2.

20. Religiosus professus à religione eiectus, tenetur (excipe Religiosos Societatis IESV) vota religionis substantialia seruare, quia adhuc est religiosus professus; ita vt si à Superiore repetatur, teneatur redire, & ad id cogi possit. Eiectus expendens aliquid inutiliter, non peccat contra paupertatis votum iuxta sententiam nonnullorum Doctorum, quia eiectis permittitur, dum viuunt, administratio bonorum ac si religiosi non essent. *ibid.num.*1.*& seq.*

21. Religiosus eiectus, qui iam emendatus est, sed desperat fore, vt ad primam religionem admittatur, potest propria auctoritate (sed cogi non potest) absque vlla licentia aliam ingredi æquè perfectam, vel etiam laxiorem. Quod si eiectus fuit in perpetuum, non tenetur aliam religio

religionem ingredi, nisi fortè eiectus fuerit cum hac conditione vt ad aliam transiret. *tom.*1. *fol.*924.*num.*1.*& seq.*
22. Religiosus eiectus non tenetur ex voto obedire Episcopo, sed tanquam subditus iurisdictioni illius in cuius diœcesi habitat. *tom.* 1. *fol.*925.*num.*1.
23. Religiosus eiectus à religione, si priuatus fuit habitu,non potest illum deferre,quia sententiæ iustæ obedire tenetur; si verò cum habitu expulsus fuit, tenetur illum deferre, quia adhuc est religiosus. *ibid.num.*2.
24. Religiosus professus à religione eiectus, suspensus remanet, ita vt repellatur ab exercitio ordinum, sitque irregularis quando delictum grauissimum & notorium commisit; nec absolui potest nisi à Summo Pontifice. *tom.*1.*fol.*926. *num.*1.4.*&* 5.

Assecuratio.

Vide v.*Fideiussio.*
1. Assecuratio est contractus quo quis ob pretium, vel aliud interesse,vel gratis suscipit in se periculum rei alienæ,obligando se ad illius compensationem si perierit, ita vt teneatur ad compensationem totius si tota res perierit, vel ad restitutionem partis si pars tantummodo perierit. Et hic contractus non est vsurarius, sed licitus, modò iustum intercedat pretium cum ratione periculi, & seruatis sequentibus conditionibus; videlicet vt adsit æqualitas inter pretium datum assecuranti,& obligationem quam assecurator in se suscipit,consideratis circunstantiis temporis,loci, & personarum; vt qui petit assecuratorem non cogat alterum ad contractum assecurationis

rationis ſecum ineundum; vt aſſecurator ab eo qui petit aſſecurationem admoneatur de veris periculis quibus res aſſecuranda ſubiacet; vt res de qua contractus aſſecurationis initur, exiſtat; imò vt res non ſolùm ſubſiſtat, ſed etiam ſit periculo expoſita, alioquin ſi aſſecurator ſciat contractum, rem ex.gr.perueniſſe ad portum, vel ad terminum, ad quem erat deferenda, nihil accipere poteſt. Ex his patet mercatorem inualidè contrahere, qui ſciens nauim periiſſe, petit aſſecurationem; quia adeſt dolus ex parte ipſius, qui eo ipſo quò petit aſſecurationem, indicat rem non periiſſe, vel ſe exiſtimare rem non periiſſe. *tom.2.fol.854.num.1.& ſeq.*

2. Inualidus eſt contractus aſſecurationis, quando quis aliquid aſſecurat, fingens ſe habere bona ad ſatisfaciendum, re pereunte, cùm reuera non habeat, nec breui ſperet habere; quia dolus dat cauſam contractui. *tom.2.fol.856.num.4.*

3. Quæres vtrùm vita poſſit aſſecurari, ſicut poſſunt aſſecurari merces? Reſpondetur, vitam poſſe aſſecurari ad certum aliquod tempus, vt ſi mutuaui alicui amico pecuniam ad 5. annos, quem timeo moriturum intra hos 5. annos, poſſum vitæ illius aſſecuratorem petere, traditis ex.gr.aſſecuratori quinque pro centum; ſic enim tam aſſecurans, quàm aſſecuratus ſubit æquale periculum lucrandi & perdendi. *ibid.num.6.*

B

Baptiſmus.

Vide v.*Sacramentum.*

1 Nomen *Baptiſmi*, ſignificat ablutionem, ſeu potiùs immerſionem in aquam, quia

quia per Baptismum sordes peccatorum abluuntur, & purgantur; & quamuis propriè loquendo vnus tantum sit Baptismus, nihilominus si metaphoricè, & minùs propriè loquamur, triplex est Baptismus, fluminis, flaminis, & sanguinis, quorum quilibet appellatur Baptismus, quia Baptismi vices supplet. *tom.* 1. *fol.* 39. v. *Baptismus.*

2. Baptismus flaminis, est pœnitentia, seu dolor perfectús de peccatis ob Dei amorem. *ibid.*

3. Baptismus sanguinis, est martyrium, ideò sic dictum, quod efficiat effectus Baptismi, & illius vices aliquando suppleat. *ibid.*

4. Baptismus fluminis est verus, & proprius Baptismus, & verum ac proprium Sacramentum; & quoniam incidit mentio martyrij, videndum obiter quid sit martyrium, & quid ad ipsum requiratur. *ibid.*

5. Martyrium est passio, seu cruciatus lethalis susceptus pro Christi fide, aut pro vera virtute. Conditiones ad martyrium requisitæ sunt, vt in adultis adsit voluntas suscipiendi martyrium, simul cum attritione supernaturali, si adultus habeat peccatum mortale; deinde qui patitur martyrium, debet pati ob honestam causam, vel ob conseruationem fidei Catholicæ, & religionis Christianæ, vel castitatis, vel immunitatis Ecclesiasticæ, vel alterius veræ virtutis, prætereа est necessaria passio seu cruciatus lethalis illatus in odium Christi, vel in contemptum fidei. *tom.* 1. *fol.* 40. *num.* 1. 5. *& seq.*

Martyrium confert gratiam ex opere operato, tribuítque remissionem omnis culpæ, & pœnæ. *tom.* 1. *fol.* 42. *num.* 1. *&* 4.

6. Baptismus est sacramentum consistens in ablutione corporis exteriori, sub præscripta verbo-

 rum

rum forma à Christo instituta ad regenerationem spiritualem. Institutus fuit Baptismus Matthæi 3. quando Christus baptizatus fuit in Iordane à Ioanne; non verò post resurrectionem, quando Christus dixit Discipulis suis: *Ite, docete omnes gentes, baptizantes eos, &c. tom.1. fol.43. num.1. & seq.*

7. Baptismus est non solùm necessarius necessitate medij, verùm etiam necessitate præcepti, quia sine Baptismo in re vel in voto, non potest salus obtineri, obligátque adultos, vt quamprimùm, moraliter loquendo, commodè & dignè possunt, Baptismum recipiant, vel saltem non multo tempore differant. Hinc fit, vt pater curare teneatur, vt filij & domestici quamprimùm baptizentur: & Catechumenus, quamuis sit in gratiâ constitutus per actum contritionis, tenetur sub mortali recipere Baptismum, oblatâ opportunitate; nec saluantur pueri si moriantur ante realem Baptismi, vel martyrij susceptionem; imò verò tenetur infans etiam iustificatus in vtero matris ex priuilegio recipere Baptismum. *tom.1. fol.44. num.3. & seq.*

8. Hæc tam stricta Baptismi recipiendi obligatio incepit generaliter, & quoad omnes post sufficientem promulgationem Euangelij, factam vniuerso mundo, quæ fuit in die Pentecostes; vel vt alij etiam probabiliter volunt, post excidium Hierusalem, anno scilicet quadragesimo, post Christi passionem; quamuis respectu aliquorum, quibus Baptismus fuerat promulgatus, obligatio Baptismi inceperit ante illud tempus. *tom.1. f.45. num.10. & seq.*

Materia

Materia Baptismi.

9. Materia remota Baptismi est aqua naturalis: dico, *naturalis*, ad excludendam ceruisiam, sudorem, lac, vrinam, lacrymas, sputum, seu saliuam, aquam rosaceam, aquam distillatam, aquam à vite profluentem, aut alium liquorem artificialem specie differentem ab aqua naturali. *tom.*1. *fol.*46.*num.*1.*&* 2.

10. Validè ergo baptizat, qui vtitur aqua maris, putei, fontis, pluuiæ, balnei, etiamsi ex sulphure, aut cinere defluat; siue aqua calida sit, siue frigida, siue tincta colore, siue densa, &c. siue profluxerit à niue, aut à gelu, aut à sale (sal enim fit ex aqua naturali salsa) secus dicendum de glacie non liquefacta, quæ sic abluere non potest. Nec debet aqua naturalis ita alterata & mixta esse cum alio corpore, aut liquore, vt amplius non sit apta ad abluendum, qualia sunt brodium, aut lixiuium bene decoctum, aut lutum, aut similia, quæ nequeant amplius aqua denominari. *tom.*1. *fol.*46.*num.*3.*& seq.*

Neque potest minister Baptismi, seclúsa iusta necessitate adhibere quamlibet aquam naturalem, veram, & puram, sed aquam sacrorum fontium. Et materia Baptismi non sunt duæ vel tres guttæ aquæ. *tom.*1.*fol.*47.*num.*8.*&* 19.

11. Baptizatus cum materia dubia, rebaptizandus est sub conditione cum materia solita, & consueta, si superuiuat, neque in Baptismo præter aquam adhibendus est ignis, contra aliquos hæreticos. *ibid.num.*10.*&* 11.

12. Materia proxima Baptismi est ablutio, seu contactus succéssiuus, quo aqua successiuè con-

tingit corpus, qui auferendis animæ ſordibus deſeruiat. Hæc ablutio fieri poteſt, ſiue immergendo corpus in aquam, ſiue infundendo, & applicando aquam corpori: ad quam ablutionem faciendam, ſufficit illa quantitas aquæ, quæ ſufficit ad abluendam corporis partem, qua abluta poſſit homo dici ablutus: ſeruanda eſt tamen miniſtro ex officio Baptiſmi conſuetudo Eccleſiæ ſuæ Cathedralis. *tom.1.fol.47.num.13.& ſeq.*

13. Quæres, an validus ſit Baptiſmus, ſi aqua veſtes tantummodo attingat, aut aliquid aliud extra carnes? Reſpond. negatiuè, & conſequenter inualidus eſt Baptiſmus, ſi aqua ſolos capillos attingat. *tom.1.fol.48.num.21.& 22.*

14. Non poteſt baptizari infans in vtero matris exiſtens, qui necdum prodiit in lucem, ſi tamen prodiit aliqua ex parte, Baptiſmus in neceſſitate eſt adminiſtrandus in qualibet parte corporis, etiam in ſolo digito, ſi nequeat in capite baptizari. Non cenſetur baptizatus infans, qui ad ſacrum fontem defertur, ſi ante ablutionem moriatur: ſecus dicendum de eo infante, qui à proferente formam, in flumen proiiceretur, aut in puteum, quamuis hoc non ſit faciendum, ſi fiat nihilominus, tenet Baptiſmus; ſicuti ſi fune mittatur in flumen, & viuus extrahatur: poteſt enim denominari ablutus. Valet item Baptiſmus, quando infans aquæ è tecto defluenti ſubmittitur, denique finita qualibet ablutione perficitur ſacramentum, valétque Baptiſmus, ſi puer aut Sacerdos moriatur poſt primam merſionem. *tom.1. fol.49.num.25.& ſeq.*

Forma ſacramenti Baptiſmi.

15. Forma ſacramenti Baptiſmi ſunt hæc verba

ba: *Ego te baptizo, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti.* In forma exprimenda eſt perſona, quæ baptizatur, ſed non eſt neceſſarium directè exprimere perſonam baptizantis. Similiter exprimenda eſt actio, quæ circa baptizatum exercetur; ſiue exprimatur per verbum *baptizo*, ſiue per verbum *abluo*: ſiue per verbum *mergo*. Præterea exprimenda eſt vnitas diuinæ eſſentiæ, & tres perſonæ ſanctiſſimæ Trinitatis: quare inualidus erit Baptiſmus in nomine Chriſti collatus, aut in nomine Dei, vel S.Crucis. Mutatio ſubſtantialis adhibita in verbis formæ, inualidum Baptiſmum efficit. Hinc fit, vt vtens forma Græcorum, validè baptizet. Idem dic de eo, qui baptizaret omiſſa particula *Ego*; ſecus dicendum ſi baptizaret in nomine Genitoris, Geniti, & Spirati; validus tamen eſſet Baptiſmus, ſi loco filij, dicatur, *Verbi.* His adde inualidum eſſe Baptiſmum, ſi dicatur, intendo te baptizare, aut ſi puer moriatur nondum finita forma Baptiſmi, aut ſi conferatur Baptiſmus in nomine & virtute beatiſſimæ Virginis, aut Sanctorum. Inualidus eſt ſimiliter Baptiſmus, quem quis ſibi confert, dicendo, *Ego me baptizo*: poſſent tamen duo ſe inuicem baptizare tempore neceſſitatis, dicendo, ego te baptizo. quod ſi duo vnum eodem tempore baptizarent, & vnus ablueret, alter verò formam proferret, non teneret Baptiſmus. Vnde infer non eſſe validum Baptiſmum, quando vnus incipit formam Baptiſmi, & alter eam perficit. Aduerte præterea validum eſſe Baptiſmum adminiſtratum lingua vulgari, etiam quando omitterentur tres illę particulæ, *Amen, Ego, In,* quia ſenſus formæ non deſtruitur, neque error circa perſonam baptizantem reddit Baptiſmum inualidum. Hinc ſequitur

 valere

valere Baptiſmum collatum filio Gaij, quem Sacerdos opinabatur filium Titij; neque rebaptizandus eſt maſculus, qui pro fœmina fuit baptizatus, impoſito nomine, quod imponi conſueuit fœminis: poteſt enim aliquis propria authoritate, nomen, per ſe loquendo, commutare. *tom.* 1. *fol.* 50. *num.* 1. *& ſeq.*

Baptiſmi Miniſter.

16. Duplex eſt Baptiſmi Miniſter, videlicet Miniſter ex officio ſeu ſolemnitatis, & Miniſter neceſſitatis. Miniſter ex officio eſt Sacerdos, ita vt illicitè baptizet, qui cùm non ſit Sacerdos, tamen ſolemniter baptizat, vſurpat enim ſibi alienum officium. *tom.* 1. *fol.* 54. *num.* 1. *& ſeq.*

17. Miniſter Baptiſmi in neceſſitate, eſt omnis homo, habens vſum rationis, poténſque & ſciens debitam formam, proferre, & materiam applicare. Poteſt ergo fœmina baptizare, vt obſtetrices ratione neceſſitatis; deinde etiam hæreticus, imò Paganus, modo intentionem habeat baptizandi, anima tamen ſeparata à corpore, non poteſt validè baptizare, quia non eſt homo: ſimiliter neque Angelus ob eandem rationem, abſque diuina diſpenſatione, vt diximus v. *Sacramentum.* Aduerte grauiter peccare eum, qui baptizat extra neceſſitatem, cùm non ſit Sacerdos; & qui non eſt proprius parochus, non poteſt baptizare ſolemniter, ſine licentia Epiſcopi, vel proprij parochi. Aduerte præterea ſeruandum eſſe aliquem ordinem in neceſſitate, in adminiſtrando Baptiſmo, videlicet vt præſente viro fœmina non baptizet, &c. *tom.* 1. *fol.* 55. *num.* 4. *& ſeq.*

18. In baptizante requiritur neceſſariò intentio

tio baptizandi; hinc fit vt ille validè non baptizet, qui solùm habet intentionem iocandi, & irridendi. *tom.1.fol.56.num.13.& 14.*

19. Valétne Baptismus, quando quis intendit reportare lucrum, vel infantem occidere? Valet, si intenderit verè baptizare; nam finis extrinsecus non tollit intentionem, requisitam ad sacramentum. *ibid.num.15.*

20. Requiritur vlteriùs, vt Minister adhibeat debitam materiam & formam, illámque sciat applicare. *ibid.num.16.*

21. In Baptismo vnus adhibendus est patrinus, possunt tamen duo adhiberi, si vnus sit masculus, & alter fœmina. *ibid.num.19.*

22. Denique Baptismus collatus alicui iam baptizato, non est validus. *ibid.num.21.*

Subiectum Baptismi.

23. Subiectum Baptismi est quilibet homo natus, existens in hoc mortali corpore, siue sit infans, siue sit adultus, siue sit vir, siue fœmina. Hinc colligitur Satyrum, aut genitum ex fœmina & bruto non esse capacem Baptismi: secus dicendum de monstro genito ex viro & fœmina, quod baptizandum est; quod si constet duplici anima rationali, (vt si habeat duo capita cum vno pectore, vel duo pectora sub vno capite) duplex Baptismus conferendus est; vnus absolutè in ea parte, in qua perfectiùs caput vel pectus apparet, alter sub conditione in alia parte. Quod si dubitetur an monstrum genitum sit ex viro & fœmina, vel ex fœmina & bruto, baptizari poterit sub conditione, nisi constet esse animal irrationale. *tom.1.fol.57.num.2.& seq.*

24. Ex eo quòd Baptismus omnibus hominibus adhibeatur, patet differre à Circumcisione, quæ solis masculis adhiberi poterat. *ibidem, num.6.*

25. Mortuus, & ille, qui existit adhuc in vtero matris, non possunt baptizari; quod si mater moriatur, & filius in ipsius vtero existens credatur viuere, aperiri poterit, vt infans extrahatur, & baptizetur. *ibid. num.7. & seq.*

26. Quid dicendum de matre grauida damnata ad mortem? Differenda est executio donec pepererit. *tom.1. fol.58. num.10.*

27. Baptismus infanti collatus dissentientibus parentibus validus est. baptizandus est filius infidelis, altero consentiente: Baptismus potest pluribus vnica forma conferri. *ibid. num.11. & 12.*

28. In adulto baptizando requiritur intentio actualis, aut virtualis, aut habitualis; deinde requiritur adhuc fides supernaturalis & attritio: in pueris verò carentibus vsu rationis, Christus & Ecclesia supplet intentionem & dispositionem. *ibid. num.15. 16. 24. & 25.*

29. Ex dictis collige adultum non remanere baptizatum, nec characterem recipere, si nunquam voluit baptizari, vel si aliquando voluit, voluntatem tamen suscipiendi Baptismum reuocauit; secus dicendum de Baptismo collato dormienti, qui Baptismum petierat ante somnum: hic enim dicitur habere intentionem habitualem. Idem dicendum est de furioso, & amente lucida rationis interualla patientibus. Similiter tenet Baptismus per metum grauem susceptus, si adfuit debita intentio suscipiendi. *tom.1. fol.60. num.18. & seq.*

Baptismi

Baptismi effectus.

30. Baptismus confert gratiam simul cum reliquis virtutibus & donis quæ gratiam consequuntur, modò non sit obex ex parte suscipientis. Gratiæ gradum confert Baptismus æqualem in omnibus pueris; inæqualem verò adultis pro ratione maioris vel minoris dispositionis. *tom.*1. *fol.*61.*num.*2.*&* 3.

31. Gratia in Baptismo producta remittit peccatum originale, peccatáque actualia commissa ante Baptismum, delétque omnem pœnam peccatis debitam, non aufert tamen pœnalitates, quales sunt, concupiscentia inordinata, mors, ægritudines, &c. *ibid.num.*4.5. *&* 7.

32. Alius effectus Baptismi est character indelebilis: hinc fit vt Baptismus iterari non possit, nisi sub conditione, quando dubitatur de ipsius validitate. *tom.*1.*fol.*62.*num.*9.

33. Vtrùm verò Baptismus susceptus cum fictione producat suum effectum recedente fictione, constat ex dictis v. *Sacramentum.ibid.num.*13.

34. Peccata antecedentia Baptismum non sunt aperienda in confessione. *tom.*1.*fol.*63.*num.*15.

35. Extra necessitatem non debent omitti ritus, & cæremoniæ Baptismi, peccátque qui baptizat in aqua non benedicta, aut adhibet chrisma alterius anni. Non sunt tamen cæremoniæ iterandæ, quando Baptismus fuit inualidè solemniter administratus. *ibid.num.*18.*& seq.*

Bellum.

Vide v. *Homicidium, Irregularitas, contracta ob bellum.*

1. Bellum est armorum conflictus seu professio nocendi vi & armis contrariæ parti. Vt bellum offensiuum licitum sit, tres conditiones requiruntur; auctoritas indicentis (hæc residet penes Principem qui neminem in sua iurisdictione habet Superiorem) seu conuocantis alios in suum adminiculum: recta intentio, & iusta causa, vt pro tuenda Republica contra aduersarios illam iniustè oppugnantes, vel quando subditi sunt rebelles, &c. Non potest autem indici ante diligentem inquisitionem illius iustitiæ & æquitatis. *tom.2. fol.675. num.1. & seq.*

2. Quod attinet ad bellum defensiuum, licitum est cuicunque, interueniente necessitate & recta intentione: nam licitum est cuique vim vi repellere propria auctoritate. *tom.2. fol.676. num.4.*

3. Princeps posita iusta causa non potest semper bellum indicere; sed prius petenda est ab aduersario condigna satisfactio, qua oblata, non licet indicere bellum: nam oblata sufficienti satisfactione cessat iniuria præterita. *tom.2. fol.677. num.9.*

4. Militibus qui sunt subditi Principi indicenti bellum, vel qui recipiunt stipendium à Principe, etiam pacis tempore, seu qui ante bellum locauerant Principi operas suas ad pugnandum satis est, si sciant causam belli non esse iniustam; in dubio enim obediendum est Superiori præcipienti, & in eius fauorem præsumendum est. *ibid. num.10.*

5. Quæres an bellum possit esse iustum ex vtraque parte? Respondetur materialiter, & re ipsa non potest esse iustum ex vtraque parte: nam realiter ius competit vni soli, formaliter verò & per accidens potest esse iustum ex vtraque parte, vt propter

propter inuincibilem ignorantiam alterius partis, aut propter opinionem probabilem quam quisque sequi potest etiam in bello indicendo, vt quando vtraque pars iudicio prudentum virorum credit se habere iustam causam indicendi bellum. *ibid.num.*11.

6. Illa omnia licitè fiunt in bello, quæ accommodata sunt aut ad rem ablatam recuperandam, vel compensationem faciendam, aut ad vindictam sumendam pro modo culpæ, aut ad pacem componendam & stabiliendam; quare sequitur licitum esse seclusis mendaciis procurare victoriam per insidias & strategemata, dummodò non fuerit data fides hostibus non ponendi insidias. Licitum quoque est inferre damna cum expressa vel tacita Superioris licentia, etiam in bonis fortunæ hostium pro sumenda vindicta de iniuria illata, & pro stabilienda pace in futurum; Clerici tamen & Ecclesiæ tempore belli expoliari non possunt propter immunitatem qua gaudent; nisi fortè per accidens, vt quando victoria nequit aliter reportari. *tom.2. fol.678. num.14. & seq.*

7. Petes, vtrùm bona alicuius nationis, ex.gr. Romanorum, extracta à militibus Florentiæ è manibus piratarum vel Turcarum acquirantur militibus? Respondetur quòd non: nam Turcæ non acquisierunt dominium illorum bonorum; consequenter bona remanent sub dominio priorum dominorum, illísque restituenda sunt, detracta æstimatione operæ & industriæ positæ in iis bonis acquirendis; possunt tamen aliqua consuetudine mutua, fieri capientium. *tom.2.fol.679. num.23.*

Beneficium, Beneficiarius.

Vide v. *Residentia, Simonia.*

1. Beneficiarius dominium habet non solùm bonorum patrimonialium, verum etiam quasi patrimonialium, & etiam fructuum & prouentuum beneficij. Per *dominium* intellige facultatem disponendi ad suum libitum suo nomine de re aliqua, modò lege non prohibeatur. *tom.1. fol.*1080.*num.*2.*& seq.*

2. Potéstne beneficiarius fructus beneficij ad suum libitum expendere, seu tenetúrne illos in pios vsus erogare? Respond. fructus necessarios ad congruam sustentationem in pios vsus erogari posse ad libitum beneficiariorum; sicut possunt bona patrimonialia vel quasi patrimonialia; quamobrem in illis casibus in quibus beneficiarij non tenentur bona patrimonialia vel quasi patrimonialia in opera pia expendere, neque tenentur fructus beneficij sibi ad congruam sustentationem necessarios (secus dicendum de superfluis) in pia opera erogare. *tom.*1.*fol.*1081.*num.*1.

3. Beneficiarius insumens bona patrimonij in vtilitatem Ecclesiæ, potest tantundem ex beneficij fructibus insumere, vt voluerit. Item habens patrimonium pingue, non peccat beneficium quo viuat acquirendo, vt patrimonium propinquis aut aliis relinquat. *tom.*1.*fol.*1082.*num.*5.

4. Quæres quanta pars fructuum constituenda sit pro congrua beneficiarij sustentatione? Respond. eam partem constituendam esse, quæ ad beneficiarij & ipsius familiæ sustentationem necessaria iudicatur, habita ratione scientiæ & litteraturæ, nobilitatis aut dignitatis, loci, & annonæ copiæ vel inopiæ. *ibid.num.*7.

5. Bene

5. Beneficiarius qui fructus beneficij suæ sustentationi superfluos non in pios vsus, sed in profana opera expendit, v.g. ad ditandos amicos vel consanguineos, grauiter peccat; quanquam potest illos iuuare, qui vitam ex suo patrimonio commodè & honestè iuxta sui status conditionem traducere non possunt; imò potest aliquam partem fructuum sibi necessariam subtrahere, & consanguineis diuitibus tradere. Potest quoque non solùm alere filios legitimos & spurios ex beneficij fructibus, si non habet aliunde, vnde eos alat, verum etiam rationabilem dotem tradere filiæ spuriæ vel sorori, dum aliundè non habet quo illis consulat. *tom.*1.*fol.*1083.*num.*9.*& seq.*

6. Percipiens pensionem ex aliquo beneficio potest vt voluerit dispensare, saltem id quod congruæ sustentationi parcè viuendo subtraxit. Similiter Capellanus potest ad libitum expendere acquisita pro celebratione Missarum, pro concionibus, audiendis confessionibus, pro vicariatus officio, aut similibus functionibus, cum hæc sint bona quasi patrimonialia: non potest tamen beneficiarius ad libitum insumere fructus Ecclesiæ; aut bona, quæ ipse emit ex pecuniis aut nomine Ecclesiæ. *tom.*1.*fol.*1084.*num.*17.*& seq.*

7. Commendatarius perpetuus alicuius Ecclesiæ potest de fructibus Commendæ disponere solùm prout cæteri beneficiarij; & habentes Abbatias, Prioratus vel Commendas possunt solùm disponere pro suo arbitratu de ea parte fructuũ, quam parcius viuendo sibi subtraxerunt: secus dicendum de militibus Commendatariis, quales sunt Equites S. Iacobi, Calatrauæ, &c. hi enim possunt de fructibus Commendarum liberius & securius disponere. *tom.*1.*fol.*1085.*num.*22.*& seq.*

8. Bene

8. Beneficiarius attento iure communi antiquo non potest de beneficij fructibus validè testari & disponere ad causas profanas; potest tamen ex priuilegio vel consuetudine pluribus in locis recepta, cùm id iuri diuino vel naturali non aduersetur; imò attenta consuetudine loci, in quo spoliorum vsus non adest, consanguinei validè succedunt ab intestato in ipsis fructibus beneficiarij. *tom.*1.*fol.*1086.*num.*1.*& seqq.*

9. Beneficiarius potest non solùm validè, sed etiam licitè testari de bonis patrimonialibus, & quasi patrimonialibus, & de fructibus beneficij necessariis ad congruam sui & suę familiæ sustentationem, vbi consuetudo inualuit vt beneficiarij testentur; si verò sermo sit de fructibus congruæ sustentationi superfluis, dicendum videtur beneficiarium non posse licitè de huiusmodi bonis testari. *tom.*1.*fol.*1087.*num.*4.*&* 5.

10. Beneficiarius beneficij fructus superfluos expendens in profanos vsus, tenetúrne ad restitutionem? Respond. non teneri, cum sit illorum dominus: neque etiam à fortiori eum qui fructus à beneficiario accepit, cum acceptio ipsius non sit magis peccaminosa, quàm traditio beneficiarij. *tom.*1.*fol.*1088.*num.*1.*&* 2.

Bestialitas.

1. Bestialitas est coniunctio carnalis cum re alterius speciei, ex. gr. cum bruto, vel cum dæmone, cum quo fieri potest congressus, vel comparente in forma bruti, vel in forma hominis, vel fœminæ: ob id dicitur fieri vel cum dæmone incubo, vel cum dæmone succubo: & hoc peccatum præter malitiam bestialitatis, habet malitiam super

superstitionis, imò & fornicationis, si dæmon transferat semen alicuius hominis in vas naturale mulieris, ex quo fœtus aliquis generari potest. *tom.1.fol.463.num.1.& seqq.*

2. Peccatum bestialitatis non differt specie pro diuersitate belluarum cum quibus perpetratur: vnde non est necessarium in confessione exprimere belluam, sed sufficit dicere se congressum fuisse cum bellua, seu re alterius speciei. *ibid. num.4.*

Bigamia, Bigamus.

Vide v. *Irregularitas, Matrimonium.*

1. Bigamia est quædam irregularitas consurgens ex multiplici matrimonio contracto & consummato. Triplex est bigamia: vera, interpretatiua, & similitudinaria. *tom.1.fol.677.num.1. & 2.*

2. Vera bigamia est, quando quis verè duas vxores legitimè duxit & cognouit carnaliter, siue duxerit ante Baptismum, siue post Baptismum. *ibid.*

3. Interpretatiua est quando quis reuera non contraxit cum duabus, sed secundùm interpretationem iuris censetur contraxisse cum duabus; vt quando quis vnam vxorem legitimam habuit, & postea aliam inualidè ducit cum impedimento dirimente; tunc enim si cum ea copulam consummet, fit bigamus non realiter, sed interpretatiuè. *ibid.*

4. Bigamia similitudinaria contingit, quando quis post votum solemne castitatis emissum in professione religionis, vel in susceptione sacrorum ordinum, matrimonium celebrat cum aliqua,

qua, virgine vel corrupta, eúmque carnaliter cognoscit. *tom.1.fol.678.num.2.*

5. Bigamus ex vera bigamia, interpretatiua, vel similitudinaria est irregularis, & consequenter inhabilis ad ordines, & ad beneficia. *ibid.*

6. Ex dictis infer requiri ad bigamiam, vt matrimonium cum duabus contrahatur verè, aut interpretatiuè, aut similitudinariè; & vt copula actualis subsequatur: nam matrimonium debet esse consummatum, & cum vna, vt significet coniunctionem Christi cum Ecclesia per Incarnationem; propterea multiplicitas matrimonij rati nondum consummati, non inducit bigamiam, neque multiplicatæ fornicationes, vel adulteria ex parte viri, neque multiplicata sponsalia, etiamsi subsecuta sit copula. *ibid.num.4.& seq.*

7. Ad irregularitatem bigamiæ non sufficit copula nefanda. Bigamus est is qui ducit fœminam corruptam quam putabat virginem, si, postquam comperit illam fuisse corruptam, nihilominus cum ea matrimonium consummat. Item & ille qui cognoscit propriam vxorem postquam cum alio nupsit, credens priorem maritum esse mortuum. Similiter & infidelis, qui sæpius in infidelitate contraxit matrimonium, suscepto Baptismo est irregularis, quia bigamia non tollitur per Baptismum. *tom.1. fol. 679. num. 9. 10. & seq.*

8. In quacumque bigamia potest Papa dispensare, cùm bigamia sit de iure humano: non autem Episcopus, nisi quatenus illi conceditur à Sede Apostolica. *ibid.num.14.& 15.*

9. Bigamus qui maioribus ordinibus fuit initiatus absque dispensatione gaudet priuilegiis clericorum, quia non potest viuere vt laicus; ergo debet

debet viuere vt clericus, & consequenter frui priuilegiis. *tom.*1.*fol.*680.*num.*16.

Blasphemia.

1. Est conuitium seu verbum contumeliosum quod iacitur in Deum, aut in Sanctos ore vel corde seu mente. Blasphemia alia est simplex, seu quæ non opponitur directè articulis fidei; alia hæreticalis, quæ articulis fidei directè opponitur, qualis est hæc: *Abnego Deum aut fidem.* & hæc cognoscenda est ab Inquisitoribus fidei: non hæreticalis verò, est mixti fori. *tom.*2.*fol.*303. *num.*1.2.*&* 4.

2. Renegans aliquem Sanctum non committit blasphemiam hæreticalem, quia nihil dicit quod sit directè fidei contrarium. *tom.*2.*fol.*304. *num.*3.

3. In diœcesi Mediolanensi constituta est pœna excommunicationis *latæ sententiæ* iis qui non deferunt blasphemos Inquisitoribus, vel Episcopis, modò tamen præmiserint correctionem, & per eam blasphemi non resipuerint. *ibid.num.*5.

4. Blasphemia committitur his modis: tribuendo aliquid Dei per contumeliam quod non habet, aut auferendo aliquid quod habet, aut detestando diuina, vt maledicendo Deum, illíque mala imprecando, aut exprobrando ea quæ Deus habet, seu tribuendo Deo quæ habet, sed irreuerenter, modò hoc fiat ex indignatione vel ira contra Deum: aut maledicendo creaturis vt creaturæ Dei sunt, vel blasphemando res sacras, aut communicando ea quæ sunt Dei propria, creaturis, aut laudando Deum turpibus verbis, modò adsit intentio laudandi: nam sic tribuitur Deo quod ei non

non conuenit. Item spernens Sanctos committit blasphemiam; secus si quis aliquid de iis referat quod eis euenit ante sanctitatem, & non fiat ad minuendam ipsorum sanctitatem. *tom.2.fol.304. num.1.2.& fol.305.num.3.& seqq.*

5. Non committitur blasphemia, dicendo, *Possar Dio,* vel *al conspetto di Diò*, modò hæc verba non dicantur animo proferendi conuitium in Deum, vel detrahendi ipsius potentiæ. Est tamen blasphemus qui dicit, *Al dispetto di Di*, vel, *rinego Di*, tacita vltima vocali *e*. At non præsumitur blasphemia dicendo, *Al dispetto di quel becco, che mi sostien al mondo.* Similiter non committitur blasphemia, dicendo: *Hoc ita est verum sicut est verum Euangelium*, vel, *sicut Christus natus est ex Maria Virgine*, &c. quia nihil Deo tribuitur per contumeliam, nec aliquid aufertur. Item non committit blasphemiam qui iurat contra hominem per corpus & sanguinem Dei: secus si iuret per pudendas partes Christi, vel Sanctorum. *ibid. num.4.& seqq.*

6. Blasphemia est peccatum mortale ex suo genere, opponitúrque virtuti religionis, & illi potest adhęrere alia malitia, vt hęresis, odij Dei, &c. *tom.2.fol.306.num.1.& 2.*

7. Blasphemans ex habitu peccat mortaliter, quoties aduertit ad prauum habitum, & non curat illum extirpare, & dum blasphemat cum sufficienti aduertentia. *ibid.num.3.*

8. Maledicens proximo non committit peccatum blasphemiæ propriè acceptæ, nisi maledicat per ordinem ad Deum, peccabit tamen semper mortaliter, si maledixerit illi cum desiderio notabilis damni. *ibid.num.4.*

9. Qui imprecatur mortem filiis, ne in futurum

rum delinquant, non peccat mortaliter. *tom.2. fol.307.num.1.*

10. Blaſphemia in Deum ſi conſideretur vt blaſphemia, non differt ſpecie à blaſphemia in Sanctos, ſed eſt eiuſdem ſpeciei, grauior aut leuior pro grauitate, aut leuitate materiæ; explicandáque eſt in confeſſione qualitas blaſphemiæ, & an fuerit in Deum, vel in Sanctos. Vide *Tentatio Dei. ibid.num.2.*

C

Cambium.

1 PEr *cambium* intellige contractum quo pecunia pro pecunia permutatur. Duplex eſt, reale ſeu verum, quo vna pecunia re vera cum alia commutatur; & ſiccum, quod non eſt verum cambium, ſed fingitur & ſimulatur cambium, & eſt mutuum ſub imagine cambij realis; vt accidit quando campſor pecuniam tradit campſario ſoluendam in eodem loco in quo eam tradit, confectis litteris ad locum diſtantem, ad quem reuera litteræ non mittuntur, vel ſi mittuntur, nihil operantur, ac ſi non mitterentur, eo quòd campſor ſciat campſarium non habere pecuniam actu aut poteſtate in eo loco ad quem litteræ mittuntur: & huiuſmodi cambium ſiccum illicitum eſt & vſurarium, cum in eo accipiatur lucrum ob mutuum. *tom.2.fol.786.num.1.& 2.*

2. Rurſus cambium reale duplex eſt: minutum, & locale, ſeu per litteras. Cambium minutum, eſt contractus quo minora numiſmata permutantur cum maioribus, aut maiora cum minoribus; & hoc non eſt illicitum vel vſurarium, quia non acci

accipitur lucrum ob mutuum. Sed ob has causas, nimirum propter officium cambiendi, lucrum cessans, quod campsor aliàs recepisset, si pecuniam ad cambium non dedisset, ob laborem numerandi, qui est pretio æstimabilis, maximè si magna pecuniæ quantitas cambienda est, ob expendibilitatem seu commoditatem vnius monetæ in numerando, ob antiquitatem monetæ, quæ pluris æstimari solet quàm noua. *tom.2.fol.787. num.3.*

3. Qui pecuniam adulterinam exigit scienter, vel ex inaduertentia & ignorantia, non potest illam expendere, cum sit vitiosa; res autem vitiosa, saltem notabiliter, non potest alteri tradi vitio non detecto. *tom.2.fol.788.num.4.*

4. Famulus vel procurator qui à suo domino accepit pecunias aureas vel argenteas ad soluendum creditoribus, vel ad emendas res necessarias, si eas permutet cum vilioribus, aut det ad cambium, potest lucrum inde acceptum sibi retinere, cum huiusmodi lucrum sit fructus industrię suæ factæ periculo & industria illius: limita tamen modò dominus pecuniæ nullum ob huiusmodi commutationem vel negotiationem damnum patiatur. *ibid.num.5.*

5. Non est vsurarium vel illicitum cambium locale reale, seu per litteras quo campsor accipit hîc Mediolani pecuniam cum certo lucro, vt eam alibi soluat; vt si hîc Lugduni à me accipiat centum & quinque, vt mihi in Flandria soluat centum. Idem dicendum de cambio reali locali quo campsor dat pecuniam hîc Mediolani campsario, vt eam alibi recipiat cum certo lucro: vt si det mihi centum Parisiis recepturus Romæ centum, & aliquid supra centũ. *tom.2.f.789.n.6.& 7.*

6. Cam

6. Cambium reale per litteras cum recambio quo litteræ mittuntur ad locum præfixum;ex.gr. Placentiam, ibíque sortiuntur effectum, deinde Placentiæ conscribuntur aliæ litteræ, quibus pecunia Mediolanum recambitur,non videtur vsurarium, vel contra iustitiam; cùm non sit mutuum,nec cambium siccum,sed reale, in quo pecunia præsens permutatur cum absente. Ad cambium reale ex constitutione Pij V.requiritur; vt campsarius litteras scribat,quæ mittantur & non referantur inanes, nec contrahentes contingant celebrare cambia ad proximas nundinas, vel ad alia loca,vt non fiat pactum de certo & determinato interesse lucri cessantis, vel damni emergentis soluendo à campsario, si non soluat tempore constituto, quanquam hoc lucrum & interesse exigi potest, postquam campsarius fuerit in mora soluendi debito tempore, nihilominus Summus Pontifex non vult hoc deduci in pactum; vt campsor non protrahat terminum solutionis ob pactum recipiendi lucrum; vt non detur ad cambia nisi pro nundinis proximis, vel pro terminis proximis, iuxta consuetudinem & vsum locorum; aut si detur pro secundis aut tertiis nundinis,non ob id plus exigatur, quàm exigeretur, si pecunia daretur ad proximas tantùm nundinas, vt non statuantur termini ad soluendum longiores quàm postulet distantia locorum. *ibid.num.8.& 9.*

7. Non videtur damnandum cambium, quo quis alteri tradit pecuniam sibi soluendam alio loco quàm vbi fiunt nundinæ,cum eo lucro,quod soluitur ad proximas nundinas; modò tamen tanta sit distantia, quanta est inter locum in quo nundinæ celebrantur;& campsor nesciat,aut pro-

babiliter

babiliter non credat pecuniam plus valere in eo loco, vbi solutio sibi facienda est, quàm valeat in nundinis, alioquin videretur excedere in pretio; quod pretium, seu valor cambij potest augeri, vel minui propter maiorem vel minorem pecuniæ æstimationem, quæ oritur ex copia vel inopia pecuniæ; aut ex multitudine vel paucitate cambientium & campsariorum. *tom.2.fol.791. num.13.& seqq.*

8. Licitum est vni cambientium, ei nimirum qui ab altero præuenitur, recipere mercedem cambij ab altero, quando vterque ex eo cambio reportat æquale commodum, & onus. *tom.2. fol.793.num.25.*

Canonicus.

Vide v. *Distributiones.*

Casus reseruati.

Vide verb. *Confessarius, Episcopus, Pœnitentia, Hæresis.*

1. Peccata quæ reseruari consueuerunt à legitimo Superiore, non sunt peccata merè interna (quamuis absolutè possint reseruari) neque venialia, sed peccata mortalia grauia externa, & ita expedit saluti animarum. Hinc fit, vt ille non incurrat casum reseruatum, qui facit opus externum non sufficiens ad mortale, etiamsi animus internus fuerit peccaminosus mortaliter. *tom.1. fol.272.num.3.& 4.*

Qui ab illis absoluant.

2. Superior qui reseruauit, v.g. Summus Pontifex, Episcopus, aut Generalis alicuius religionis; &

& Superior ipsius reseruantis habet facultatem ordinariam & directam absoluendi à casibus reseruatis, quia qui potest ligare, potest etiam soluere. *tom.1.fol.273.num.1.*

3. Summus Pontifex nullum peccatum reseruare consueuit, nisi ratione excommunicationis, seu censuræ adiunctæ: qua censura sublata, pœnitens à quolibet Confessario absolui potest. *ibid. num.4.*

4. Archiepiscopus non potest subditos suorum suffraganeorum à casibus reseruatis absoluere, excepto casu visitationis prouinciæ, vel causa appellationis ad ipsum. *ibid.num.5.*

Episcopus incidens in casum reseruatum, potest ab Archiepiscopo absolui, si ei se subiiciat: aut à Confessario quem ipse Episcopus elegerit, si facultatem habeat absoluendi alios in eundem casum incidentes: nec refert quod eiusmodi casus sit reseruatus Summo Pontifici. *ibid. num.6. & 7.*

5. Ille facultatem habet delegatam absoluendi à reseruatis, qui facultatem obtinuit à Superiore, habente ordinariam. *ibid.num.8.*

6. Simplex Sacerdos non potest absoluere peregrinum habentem casum reseruatum in loco vbi confitetur, sed non reseruatum Episcopo proprij domicilij, est enim iudicandus iuxta leges loci in quo confitetur. *ibid.num.11.*

7. Qui à Sede Apostolica obtinuit facultatem absoluendi ab omnibus censuris, non potest absoluere à reseruatis contentis in bulla Cœnæ Domini, aut ab Episcopo loci reseruatis. Ita decernit Bulla Clementis VIII. quæ incipit, *Sacra Congregatio,&c.tom.1.fol.275.num.14.*

8. Habens facultatem absoluendi à reseruatis

spatio

spatio aliquorum dierum, potest absoluere pœnitentem, qui intra tale tempus incurrit casum reseruatum, modò pœnitens intentionem habeat præstandi ea, quæ ad consecutionem Iubilei sunt necessaria. *ibid.num.*16.

9. Si concedatur Iubileus obtinendus in vna ex duabus hebdomadis, qui illum in prima obtinuit, non potest adhuc in secunda absolui à casibus reseruatis, si in eos inciderit. *ibid.num.*17.

10. Pœnitentes habentes casus reseruatos, quos Confessarius absoluere non potest, remittendi sunt ad Superiorem; nisi fortè ipse Confessarius velit petere facultatem à Superiore, qua possit pœnitentem absoluere; quam facultatem pœnitenti petenti per se, vel per alium, tenetur Superior per se loquendo concedere, nisi aliter exigat bonum pœnitentis. *tom.*1.*fol.*276.*num.*18.*&* 19.

11. Confessarius non debet absolutionem pœnitenti denegare, quoties certò nouit incestum commisisse. *ibid.num.*22.

12. Confessarius non potest denegare absolutionem pœnitenti, quem non certè nouit absolutionem indignè petere, neque ei quem aliàs vidit peccantem, sed credit alteri ritè confessum fuisse. *ibid.num.*23.*&* 24.

13. Pœnitens habens peccata reseruata, & non reseruata, non potest præcisa necessitate, seu rationabili causa confiteri sola reseruata Superiori, vt à reseruatis sacramentalem absolutionem obtineat, consequenter neque Superior potest auditis solis peccatis reseruatis absolutionem impendere, transmittendo pœnitentem ad inferiorem pro non reseruatis. *tom.*1.*fol.*277.*num.*1.

14. Superior dum absoluit à reseruatis, non auditis non reseruatis, dicitur sacramentaliter absoluere,

soluere. Hinc colligitur duplex sacramentum, & duplicem effectum recipere, qui à Superiore à reseruatis, & ab inferiore à non reseruatis, absoluitur. Neque obtinens à Superiore absolutionem reseruatorum, tenetur inferiori peccata tam reseruata quàm non reseruata manifestare. *ibid. num.* 1. *& seqq.*

15. Sacerdos qui non habet facultatem absoluendi à reseruatis, non potest præcisa necessitate, vel rationabili causa absoluere pœnitentem à non reseruatis, ipsúmque mittere ad Superiorem pro reseruatis. *tom.* 1. *fol.* 278. *num.* 5.

16. Sacerdos qui necessitatem habet celebrandi, sed caret copia Sacerdotis approbati pro reseruatis, debet inferiori Confessario confiteri, vt directè à non reseruatis, indirectè verò & consecutiuè à reseruatis absoluatur cum onere adeundi postea Superiorem pro absolutione directa reseruatorum. *ibid. num.* 6.

17. Pœnitens qui per obliuionem peccatum aliquod reseruatum, aut censuram prætermisit, tenetur cognito peccato aut censura Superiorem adire: non tenetur tamen Superiori repetere omnia peccata. *tom.* 1. *fol.* 279. *num.* 7.

18. Obstrictus necessitate communicandi, vel celebrandi, potest ante communionem, vel celebrationem confiteri peccata etiam reseruata, si non habeat facultatem Confessarij, qui à reseruatis & censuris absoluat, cum onere præsentandi se postea Superiori pro absolutione reseruatorum, vel censurarum. *ibid. n.* 8.

19. Potest vna reseruatio auferri, alia remanente; non solùm si loquamur de reseruatione cum censura, verùm etiam de reseruatione sine censura. *tom.* 1. *f.* 280. *num.* 10.

C 20. Qui

20. Quilibet Sacerdos approbatus ad confessiones audiendas, potest in dubio facti cadentis sub reseruationem absoluere, nisi aliter in iure decernatur in aliquo casu;aut nisi adsit sufficiens præsumptio in contrarium de reseruatione pacti, quia in dubiis melior est conditio possidentis. *ibid.num.*1.

21. Dubitans dubio propriè dicto se compleuisse peccatum, quod constat esse reseruatum, potest à quolibet Confessario approbato absolui. Secus dicendum de Sacerdote dubitante de iurisdictione, qui directè absoluere nequit à reseruatis; alioqui enim exponit se periculo malè absoluendi. *ibid.num.*2.*& seqq.*

22. Sequens opinionem probabilem circa facultatem absoluendi, validè absoluit, Ecclesiæ tunc supplente iurisdictionem. *tom.*1.*fol.*281. *num.*5.

23. Absolutus tempore Iubilæi à Confessario approbato,remanet absolutus à reseruatis, etiam habentibus annexas censuras : non remanet tamen absolutus à reseruatis oblitis,si Confessarius non habuit intentionem absoluendi;cuius defectu reseruatio non tollitur per quamcunque absolutionem etiam collatam à legitimo Superiore, facultatem reseruatorum habente. At pœnitens remanet absolutus à reseruatis,etiamsi illorum absolutionem expresè & explicitè non petat. Remanet præterea absolutus à reseruatis pœnitens, quem Confessarius intendit absoluere virtute Iubilæi, vel similis priuilegij. Similiter qui petit à Superiore absolutionem reseruatorum, si quibus detineatur, remanet absolutus à reseruatis oblitis. *ibid.num.*1. *& fol.*282.*num.*2. *ad* 8.

24. Qui

24. Qui virtute Iubilæi absolutionem obtinuit à Confessario approbato, sed inculpabiliter oblitus est alicuius peccati reseruati, potest deinde cuilibet simplici Confessario peccatum oblitum confiteri: nam reseruatio censetur ablata per confessionem, tempore & virtute Iubilæi factam. *tom.* 1. *fol.* 283. *num.* 8.

25. Pœnitens qui virtute Iubilæi confessus est sua peccata Confessario approbato, non remanet absolutus à peccatis cum ipso Confessario commissis, siue illa aperuerit, siue oblitus sit. *ibid. num.* 10.

26. Prohibitio audiendi, vel absoluendi complicem in confessione, respicit quælibet peccata mortalia. *tom.* 1. *fol.* 284. *num.* 11.

27. Confessarius non potest pœnitentem complicem audire (præciso mortis articulo) in prima confessione, quam pœnitens facit post peccatum cum Confessario commissum, secus dicendum in sequentibus confessionibus. *ibid. num.* 13. *& seqq.*

28. Qui tempore Iubilæi fuit absolutus à censuris, & à peccatis reseruatis, remanet directè absolutus, etiamsi postea non præstet cætera quæ ad Iubilæi consecutionem præscribuntur, modò confessus sit animo præstandi cætera ad Iubilæi consecutionem necessaria. Imò verò absolutus à reseruatis, vel à censuris tempore Iubilæi, non reincidit in casus reseruatos, vel in censuras, etiamsi postea voluntariè prætermittat ea quæ ad lucrandum Iubilæum præscribuntur. *tom.* 1. *fol.* 285. *num.* 16. *& seq.*

29. Confessarius qui à censuris malè absoluit pœnitentem, quem absoluere non poterat defectu iurisdictionis, debet absentem absoluere ob-

tenta facultate absoluendi : nàm absolutio censurarum ferri potest in absentem & ignorantem, & existentem in peccato mortali : secus dicendum de Confessario qui malè absoluit pœnitentem à peccatis , quem absentem non potest iterum absoluere ; quia absolutio sacramentalis non potest dari absenti, id est, ei qui iam recessit à conspectu Confessarij. *ibid. num.* 1. *&* 2.

30. Confessarius debet pœnitentem à se malè absolutum admonere , vel saltem curare vt iterum sibi confiteatur ea peccata quæ commisit ab vltima confessione sibi facta ; simul etiam curando , vt pœnitens se accuset de peccatis aliàs confessis : pœnitens enim per huiusmodi accusationem censetur iterum eadem peccata confiteri ; modò Confessarius adhuc memor sit status pœnitentis : & sic debet Confessarius consulere saluti pœnitentis. *ibid. num.* 3.

31. Nulla cæremonia accidentalis in pœnitente , aut Confessario necessaria est necessitate sacramenti , vel præcepti. Nomine *cæremoniæ accidentalis* non veniunt actus pœnitentis, qui sunt partes & materia sacramenti ; hos enim constat necessarios esse ad pœnitentiæ sacramentum. *tom.* 1. *fol.* 286. *num.* 1. *&* 2.

Censura.

Censuræ in communi.

Vide v. *Excommunicatio.*

1. Censura est pœna spiritualis , inflicta ab Ecclesiastica potestate , priuans hominem baptizatum vsu aliquorum spiritualium per ordinem ad salutem. Hinc patet peccatum mortale non esse

censu

censuram, quia non est pœna Ecclesiastica, sed malum culpæ. *tom.1.fol.483.num.1.& seqq.*

2. Censura triplex est: excommunicatio, suspensio, & interdictum; differunt ab irregularitate, cessatione à diuinis, & degradatione, seu depositione, quæ non sunt censuræ. Censura excommunicationis, suspensionis & interdicti alia est *à iure*, vt quando fertur à legislatore cùm intentione condendi legem, seu statutum generale perpetuum, iniuncta transgressoribus pœna censuræ. Alia est *ab homine*, quæ fertur à Superiore aliquid præcipiente, non intentione ferendi præceptum perpetuum, sed transitorium. Alia est *latæ sententiæ*, quæ ipso facto incurritur absque alia iudicis sententia; alia est *ferendæ*, quæ solummodò est comminatoria, & non incurritur ante sententiam iudicis. Cognoscitur censura esse latæ sententiæ, quando in lege ponuntur istæ particulæ, *ipso facto, ipso iure*, aut, *latæ sententiæ*; aut quando cum censura ponuntur hæc aduerbia, *confestim, statim, illicò, continuò, extunc, omnino, prorsus, incontinenti, mox, protinus*; aut quando ponitur censura per verbum præsentis, vel præteriti vel imperatiui temporis. Cognoscitur autem censuram esse tantùm ferendæ sententiæ, quando dicitur: *Incurrat censuram comminatoriam*, vel, *præcipimus sub interminatione anathematis, sub pœna excommunicationis, suspensionis*, &c. quando censura fertur per verbum futuri temporis, *qui hoc fecerit, excommunicatur*, &c. & quando dubium aliquod suboritur, an censura sit latæ vel ferendæ sententiæ: tunc enim iudicandum est censuram esse ferendæ sententiæ, cum odia sint restringenda. *tom.1. fol.484. num.4. & sequent.*

Causa efficiens censuræ.

3. Potestas ferendi censuras est de iure diuino, vtpote collata à Deo, *Matth.*18. *tom.*1.*fol.*485. *num.*1.

4. Ferens censuras debet esse homo viator, baptizatus, habens vsum rationis, & non laicus. Præterea ferens censuram non debet habere iurisdictionis vsum impeditum, nec debet ferre in causa propria, in qua ipse actoris & iudicis personam sustineat; excipitur tamen casus defensionis, dum quis per modum defensionis censuram fert in eum, qui sibi violentiam infert. *ibid. num.*3.*& fol.*486.*num.*4.

5. Potestas ferendi censuras iure ordinario residet in Summo Pontifice respectu omnium Christianorum, cuiuscumque gradus & conditionis existant. Præterea in Episcopis, in Archiepiscopis, & Patriarchis respectu sibi subditorum. *ibid.num.*5.

6. Clericus tamen potest ex commissione sibi facta à legitimo Superiore, vel ex consuetudine legitimè introducta ferre censuras, quia clericus est capax Ecclesiasticæ iurisdictionis. Similiter collegium Ecclesiasticum est capax iurisdictionis ad ferendas censuras; secus dic si sit laicum & sæculare. *ibid.num.*6.*& fol.*487.*num.*7.

Causa materialis censuræ.

7. Duplex est, proxima & remota: proxima est peccatum, propter quod incurritur censura; remota est persona ipsa, quæ ligatur censura. Ad incurrendam censuram prærequiritur aliquod pecca

peccatum, & quidem proprium ad excommunicationem incurrendam; licèt censura suspensionis possit ferri ob peccatum alterius, v.g. in communitatem ob delictum alicuius ex illa communitate. *tom.1.fol.487.num.1.& seqq.*

8. Ad incurrendam grauem censuram seu maiorem requiritur peccatum mortale, exterius, & non sufficit peccatum purè internum, quod ita in mente lateat, vt aliter cognosci non possit, nisi per reuelationem, de quo directè non iudicat Ecclesia, cùm sit merè internum. Neque pro quolibet peccato mortali, quamuis externo ferenda est grauis censura, sed solùm quando peccatum alia ratione corrigi, vel impediri non potest. *ibid. num.4.& fol.489.num.8.*

9. Censura non incurritur à proferente verbum iocosum, vel gestante comam, etiamsi Superior id prohibuerit sub censura, nisi materia prohibita quæ de se leuis est, fiat grauis per ordinem ad finem à Superiore intentum in ferenda censura. *ibid.num.9.& 10.*

10. Fur qui acum sartori abstulit, qui ob id damnum notabile passus est, non afficitur censura lata contra eos, qui res sartori surripuerint. *ibid.num.11.*

11. Ad incurrendam censuram requiritur effectus completus, quem legislator intendit sub censura prohibere: nam materia odiosa strictè explicanda est. Quare ille non incurrit censuram Canonis, qui proiicit sagittam contra clericum, sed illum non attingit, quia non adest effectus, vel actio quæ principaliter prohibetur sub censura. Præterea non incurritur censura quando actus exterior non habet eam malitiam, quæ sub censura prohibetur. Item mandantes, vel consu-

lentes non incurrunt censuram nondum secuto effectu, quando scilicet effectus fuit principaliter prohibitus; secus dicendum quando mandatum, vel consilium principaliter prohibetur. Non incurritur quoque censura ab eo qui actionem aliquam exercet de se insufficiētem ad effectum prohibitum sub censura. Quando excommunicatio, vel alia censura lata est sub conditione, non incurritur ante conditionis euentum. Denique non semper incurritur censura ob quodlibet voluntarium, sed ob voluntarium requisitum ad eam incurrendam. *tom.*1.*fol.*490.*num.*12. *& seq.*

12. Non potest pro peccato commisso ferri censura, sed ad eam incurrendam requiritur contumacia: vnde qui Missam die præterita non audiuit, non potest excommunicari propter omissionem Missæ, si non erat impositum præceptum Missæ audiendæ sub excommunicatione: potest tamen pro peccato præterito imponi aliqua pœna, ex.gr. priuatio officij, dignitatis, vel accedendi ad Eucharistiam pro tanto tempore, &c. *tom.*1. *fol.*491.*num.*19.*&* 20.

13. Vt quis possit ligari aliqua censura requiritur; vt sit homo viator, baptizatus, adultus, seu doli capax, vt sit homo determinatus (non enim tota aliqua vniuersitas, vel collegium potest excommunicari,) & vt sit inferior & subditus ferenti censuram; defectu harum conditionum non ligantur censura hi: Mortuus, (qui commiserat in vita delictum, propter quod lata erat comminatoria censura) dæmon, cum non sit homo viator, animalia irrationalia, locus, amentes, insani, aut furiosi. Similiter non potest suspendi, aut excommunicari Summus Pontifex, quia nullum habet

Supe

Superiorẽ. Episcopi, Archiepiscopi & Cardinales ligantur censura generaliter lata à Summo Pontifice, nisi illorum fiat exceptio. *tom.1.fol.491. num.1.& seq. ad* 17.

14. Nemo potest propria potestate seipsum excommunicare, suspendere, vel interdicere: nullus enim est inferior seipso. Item ob eandem rationem æqualis non potest ab alio excommunicari, cum par in parem non habeat imperium. *tom.1.fol.494.num.17.&* 18.

15. Exempti ab Ordinarij potestate (quales sunt Rex & Imperator,) non ligantur illius censuris. Similiter religiosi exempti à iurisdictione Episcopi, non possunt ab ipso excommunicari, vel suspendi in iis casibus in quibus exempti sunt. *ibid.num.19.&* 20.

16. Qui recipiuntur in proprios & peculiares Ecclesiæ Romanæ filios, ligari non possunt censuris ab ordinario loci. *ibid.num.*21.

17. Qui semel ligatus est vna censura, est adhuc subiectum capax alterius, non tantùm diuersæ rationis, sed etiam eiusdem: nam tot sunt censuræ, quot sunt moraliter & formaliter actus contra præceptum, seu quot sunt transgressiones formaliter & moraliter. Vnde qui clericum sæpius successiuè percutit, incurrit vnam tantummodo excommunicationem; secus si percutiat sæpius cum interruptione morali. Idem dic si sunt plures clerici qui successiuè percutiantur. An autem percutiens vel occidens simul vno actu plures clericos, incurrat plures excommunicationes, iuxta numerum clericorum qui percutiuntur, vel occiduntur, dissentiunt Doctores, quamuis probabilior in praxi videatur affirmatiua sententia. *tom.1.f.495.num.1.& seq.ad* 8.

18. Plures censuræ incurruntur ab eo, qui facit vnum actum habentem plures circumstantias, pro quibus singulis lata est censura. Vnde percutiens Sacerdotem, qui simul est Diaconus, & Subdiaconus, aut Monachus initiatus prima tonsura, plures non incurrit censuras, quia hæ circumstantiæ non mutant speciem in præsenti casu. *tom.1.fol.497.num.8.& 9.*

19. Faciens contra Clementinam primam *de sepulturis*, potest vnica actione incurrere plures censuras, cum in ea prohibeantur quatuor formaliter diuersa sub excommunicatione *lata sententia. ibid.num.10.*

20. Faciens aliquem actum prohibitum à pluribus sub censura, non incurrit tot censuras, quot sunt Superiores prohibentes illum actum sub censura, quando Superiores prohibentes habent eandem potestatem: secus quando habent diuersam. hinc fit vt deferens arma Saracenis, plures non contrahat censuras; quamuis à multis Pontificibus id prohibitum sit sub excommunicatione. Ille tamen ligaretur duplici excommunicatione, qui faceret aliquid sub excommunicatione prohibitum à iure communi, & à iure particulari, aut à Papa, & ab Episcopo intendente nouum ius ferre. *ibid.num.11.& seqq.*

21. Censura lata contra facientes aliquid, non ligat mandantes, vel consulentes, nisi in sententia censuræ exprimantur mandantes, vel consulentes. Vnde in dubio an mandans, vel consulens comprehendatur in censura lata contra facientes, iudicandum est non comprehendi. *tom.1. fol.498.num.1.*

22. Mandans, vel consulens, qui aliquo modo exprimitur in sententia censuræ, non ligatur censura,

sura, nisi verè influat in effectum prohibitum sub censura. *ibid. num.* 2.

23. Consulens ligatur excommunicatione, quando per suum consilium auxit voluntatem delinquentis; secus dicendum, quando ipse dedit bonum consilium, vt quando parato occidere clericum, suasit tantummodo percutere. Similiter non incurrit censuram, nec tenetur ad restitutionem qui reuocauit mandatum quod dederat, eiúsque reuocatio innotuit mandatario; secus dicendum de consulente, etiamsi reuocauerit consilium. *ibid. num.* 3. *& seq.*

Censura quomodo feratur.

24. Ad incurrendam censuram necesse est, vt censura lata sit à iudice per signa exteriora, & non per solam voluntatem internam ipsius volentis aliquem ligare censura. *tom.* 1. *fol.* 499. *num.* 1.

25. Ad ferendam censuram non requiruntur certa & determinata verba, sed sufficiunt quæcumque verba, aut etiam scriptura, qua intentio iudicis sufficienter exprimatur. Verba in quibus censura continetur, determinata esse debent ad aliquam particularem censuram, tamen censura lata sub forma disiunctiua, valida est: est enim confusè saltem determinata ad vnam. Quod si delinquens non vult vnam partem eligere, censetur subiacere vtrique pœnæ, aut dicendum si vnam censuram non obseruet delinquens, censeri alteram elegisse. *ibid. num.* 2. *& seq. ad* 6.

26. Verba quibus exprimitur censura, debent esse determinata ad aliquam personam; eam nominando si cognoscitur, vel describendo aliquo

modo, vel illam designando per ordinem ad delictum. *tom.1.fol.500.num.6.*

27. Mortaliter peccat, & incurrit suspensionem ab ingressu Ecclesiæ per mensem, & à diuinis qui fert censuram sine scriptura, aut sine expressione causæ, aut qui parti petenti non concedit exemplar scripturæ intra mensem si petatur. Ab hac suspensionis pœna eximuntur Episcopi ferentes censuram solo verbo, & etiam ferentes sine scriptura ob vrgentem causam, aut bona fide. Item eximuntur & Prælati religiosorum ferentes censuras contra suos religiosos. *ibid.num.1.& 2.*

28. Censura lata sine scriptura, vel sine expressione causæ, non est irrita & inualida: nam omissio scripturæ censetur tantum omissio formæ accidentalis. *tom.1.fol.501.num.3.*

29. Ad incurrendam censuram ita prærequiritur admonitio, vt inualida sit sine ea. Præceptum Superioris latum sub censura incurrenda, nisi blasphemi deferantur, vicem gerit admonitionis, nec opus est noua admonitione. *ibid.num.1. & seqq.*

30. In censuris comminatoriè latis pro futuris culpis, non videtur requiri admonitio distincta à publicatione legis seu edicti; quidquid multi DD.in contrarium sentiant. Ratio est, quia adest sufficiens admonitio ex parte iudicis, & sufficiens contumacia ex parte delinquentis. *tom.1.fol.502. num.3.& 4.*

31. Admonitio facienda est auctoritate illius qui laturus est censuram, & dum declarandum est aliquem incidisse in censuram, necessaria est citatio, quia sententia lata parte inaudita, irrita est. *ibid.num.4.*

32. Valida quidem est censura, quando premittitur

citur vna tantùm admonitio absque necessitate vrgente, quia nullo iure cauetur esse inualidam; peccat tamen iudex illam ferens sine triplici admonitione. Constituendi sunt duo saltem dies pro singulis monitionibus; & quando censura fertur contra personam aliquam particularem & determinatam, admonitio facienda est coram illa persona: nullus enim potest esse contumax, quod requiritur ad incurrendam censuram, nisi sit admonitus. Nec sufficit admonitionem fieri ad domum illius contra quem fertur censura, nisi reus per dolum se abscondat, vel impediat per vim, aut iam semel facta fuerit personalis admonitio, aut citatio facta ad domum innotuerit delinquenti. Quidam volunt in duobus casibus non videri opus esse præmittere admonitionem ad ligandum aliquem censura: si aliquis à iudice sedente pro tribunali admonetur num parere velit, & dicat se nolle parere: & si aliqua censura lata est à iure propter aliquod delictum, iudex inferior potest propter idem delictum ferre ex-excommunicationem absque alia admonitione. *ibid. num. 5. & seq. ad* 11.

33. Quando suspensio vel interdictum fertur contra communitatem, admonitio facienda est delinquenti, ob cuius delictum fertur interdictum, vel suspensio. Quando fit admonitio alicui personæ, seu citatio, debent interesse aliquæ personæ idoneæ, quæ testentur, si opus fuerit, monitionem factam fuisse. *tom. 1. fol. 503. num.* 11. *&* 12.

34. Censura iniusta ex eo quod non proueniat ex amore iustitiæ, sed potius ex odio, valida est; quia nihil essentiale deficit: secus dicendum de censura iniusta, in qua prætermissus est iuris ordo:

do : nam ſententia lata non ſeruato iuris ordine neceſſario,non eſt ſententia, nec conformis iuri. Similiter inualida eſt cenſura materialiter iniuſta, quando ſcilicet cauſa, propter quam fertur, non ſubſiſtit. Ex quibus patet innocentem iniuſtè excommunicatum non priuari ſuffragiis Eccleſiæ,nec indigere abſolutione in foro conſcientiæ. Patet vlterius innocentem,contra quem lata eſt ſententia cenſuræ materialiter iniuſtæ, poſſe priuatim ſecluſo ſcandalo,celebrare,& celebrando non incurrere irregularitatem ; & cum non priuari iuriſdictione in foro conſcientiæ, nec inhabilem fieri ad beneficia. *tom.1.fol.504.num.2. & ſeqq.ad* 8.

35. Sententia errorem intolerabilem continet (conſequenter inualida eſt) quando iudex eam fert,non habens,neque indicans ſe habere rationem, & iuſtam cauſam ad cenſuram ferendam. Quare lex præcipiens aliquid turpe ; aut inutile, aut contra commune bonum,non obligat in conſcientia, neque ligat. Aduerte tamen in dubio cauſæ iuſtæ, cenſuram obligare. *tom.1.fol.505. num.8.& ſeqq.*

36. In ferenda cenſura ſeruanda eſt circumſtantia loci ſeu proprij territorij, quando ad illam ferendam opus eſt iuriſdictione contentioſa, ſeu quando fit cum cauſæ cognitione ſtrepitu iudiciali ; & ſic non poteſt Epiſcopus extra propriam diœceſim validè ferre cenſuram, ſedendo pro tribunali, & cum cauſæ cognitione. *tom.1. fol.506.num.3.& 4.*

37. Ferri non poteſt cenſura per modum ſtatuti contra ſubditos in alieno territorio exiſtentes, quia extra territorium jus dicenti non paretur impunè : clericus tamen exiſtens in alieno terri-

torio,

torio, potest ligari censura, si non resideat, aut ad Synodũ non accedat, quia nõ residendo censetur peccare in diœcesi. *tom.1.fol.506.num 6.& 7.*

38. Faciens contra censuram in loco exempto, non ligatur censura : censetur enim abesse à diœcesi formaliter. *ibid.num.8.*

39. Stuprator puellæ non ligatur censura (si quæ lata est per statutum in aliquo territorio) consummando copulã cum ea extra tale territorium : neque existens in Ecclesia ligatur censura, occidendo hominem existentem extra Ecclesiam : secus dicendum si è contra, nam tunc homicidium completur in Ecclesia. Adde vulnerantem in Ecclesia, aut in territorio ; in quo lata est censura, ligari censura, si vulneratus moriatur extra Ecclesiam, aut extra territorium, in quo lata est censura. *tom.1.fol.507.num.10.& seq.*

40. Qui furatur extra propriam diœcesim, non ligatur censura lata per modum statuti contra furantes in propria diœcesi. *ibid.num.13.*

41. Superior potest censuris per sententiam ligare suos subditos existentes in alieno territorio ; propterea fur committens furtum extra territorium sui Superioris, ligatur censuris ab eo Superiore latis per modum sententiæ contra furantes : sententia enim respicit personam, vt illius contumacia coërceatur. *ibid.n.14.*

42. Censura lata ab Archiepiscopo non extenditur ad Suffraganeos, & ad subditos suorum Suffraganeorum, nisi censura lata sit in Concilio Prouinciali, aut nisi delinquant in territorio ipsius Archiepiscopi. *tom.1.fol.508.num.19.*

43. Extraneus non ligatur censuris latis à Superiore loci in quo breui tempore reperitur, nisi fortè decreuerit ibi permanere. Intellige huiusmodi

modi extraneum non solùm non ligari censuris latis per sententiam, sed neque latis per statutum, nec refert quod fuerit præsens, quando lata fuit censura, si non habuerit intentionem ibi manendi. *ibid. num. 20. & seqq.*

44. Censura quæ non omnino liberè ac voluntariè fertur, sed potius per metum incussum iudici ad censuram extorquendam, valida est. *ibid. num. 1.*

45. In ferenda censura seruandus est ordo, vt videlicet prius feratur censura leuior, deinde grauior, aut omittatur grauior sufficiente leuiore. Seruanda etiam circumstantia temporis, ne scilicet feratur die feriato: si tamen feratur tali die, valida est. *tom. 1. fol. 509. num. 2. & seqq.*

45. Qui censuram contraxit, denunciari debet de auctoritate legitimi Superioris, in Ecclesiis publicè, & postea denunciatio in scriptis affigi debet ad portas Ecclesiarum, cum expressione causæ, iuxta receptum loci morem. Aduerte tamen denunciationem fieri solere dumtaxat in censura lata contra determinatam personam, & non in edita contra indeterminatas personas. *ibid.*

47. Iudex non semper tenetur ad huiusmodi declarationem, & consequenter ad denunciationem, nisi aliud ratio boni priuati, vel communis suadeat. *ibid.*

48. Qui censuram à iure, vel ab homine latam ipso iure contraxit, non est denunciandus statim post delictum ante sententiam criminis declaratoriam, etiamsi delictum notorium sit, & publicum, sed prætermittenda est citatio & sententia criminis declaratoria. *ibid.*

Censura

Censuræ finis & effectus.

49. Finis censuræ est ille, quem Superior in ferenda censura intendit, sibique proponit, qui est salus vel emendatio ac resipiscentia illius contra quem censura fertur: vnde Prælatus moraliter certus, vel dubitans excommunicationem non profuturam delinquenti, eam ferre non debet, nisi eam ferat ad terrorem aliorum. *tom.*1. *fol.*510.*num.*1.*&* 2.

50. Effectus censuræ est priuatio aliquorum bonorum spiritualium: hunc effectum suspendere potest Summus Pontifex, potéstque validè conferre beneficium excommunicato, secus dicendum de Episcopo. *ibid.num.*3.*& seq.*

Causæ excusantes ab incurrenda Censura.

51. Ignorantia probabilis tam iuris communis quàm particularis, excusat ab incurrendis censuris, quia delictum non debet puniri eadem pœna quando lex ignoratur, ac quando scitur. Vnde ille qui scit aliquod delictum esse prohibitum iure naturæ & diuino, sed nescit esse prohibitum ab Ecclesia; non ligatur censuris impositis ab Ecclesia contra patrantes huiusmodi delictum. *tom.*1.*fol.*511.*num.*6.*&* 7.

52. Ignorantia probabilis facti aut qualitatis facti, excusat à censuris incurrendis, propterea Titius occidens clericum quem credebat esse feram, excusatur à censura ratione ignorantiæ facti, aut potius qualitatis facti, si credebat esse laicum. Ignorantia vincibilis & culpabilis facti vel iuris, quæ crassa est, & non excusat à culpa mortali, non excusat ab incurrendis censuris, vel

vel irregularitate prouenìente ex delicto. Ignorantia affectata excusat à censuris latis contra scientes, præsumentes, vel temerè facientes, &c. Hinc à fortiori ignorantia crassa vel supina non sufficiet ad incurrendam censuram latam contra præsumentes, vel temerè facientes, &c. *tom.1. fol.512.num.8.& seqq.*

53. Ignorantia pœnæ, id est censuræ, excusat ab incurrenda pœna censuræ: vnde qui scit aliquod delictum prohibitum fuisse ab Ecclesia, sed nescit prohibitum fuisse sub censura, non incurrit censuram committendo illud delictum vetitum sub censura. *ibid.num.*13.

54. Ignorantia comitans excusat ab incurrendis censuris & irregularitate prouenìente ex delicto: vnde iaciens sagittam in suum inimicum, quem credebat esse feram, sed in mente sua ita erat affectus actualiter, vt illum occidisset, si sciuisset ipsum esse suum inimicum, non contrahit irregularitatem, vel excommunicationem, si lata esset excommunicatio contra homicidas; quia censuræ incurruntur ob peccatum externum: opus autem externum factum cum ignorantia comitante, non est peccatum. *tom.1. fol.513.num.14.*

55. Ex dictis infer non incurri excommunicationem ab eo, qui percutit clericum, nesciens prohibitum esse ab Ecclesia percutere clericum. Idem dicendum de eo, qui licet sciuerit prohibitam esse ab Ecclesia clerici percussionem, nihilominus nunquam sciuit prohibitam esse sub censura, vel nihil vnquam dubitauit, vel si dubitauit, adhibuit sufficientem, vel saltem mediocrem diligentiam ad cognoscendum an lata esset censura contra percussores clericorum, & non potuit

ante

ante percussionem, vel ante actum sub censura prohibitum rei veritatem inuenire: hic enim dicitur ignorantia probabili laborare. Infer præterea virum indoctum non incurrere censuram, quando consuluit viros doctos professionis & artis moralis, num lata esset censura, ipsíque responsum est nullam extare. Idem dicendum de viro docto, qui suborto dubio alicuius censuræ, mediocri saltem labore & diligentia reuoluit libros, sed nullam censuram potuit inuenire. *ibid. num.* 15. *&* 16.

56. Naturalis obliuio & inconsideratio excusat ab incurrenda censura: nam obliuio & inconsideratio comparatur ignorantiæ. *ibid. num.* 17.

57. Nullam incurrit excommunicationem, qui proiicit saxum contra Caium clericum, sed fortè inculpabiliter percussit alium clericum transeuntem: secus dicendum de percutiente clericum, quem putabat esse laicum, sed si est clericus, adhuc inquit volo percutere. *ibid. num.* 20. *&* 21.

58. Percutiens laicum, credens ex percussione laici incurri excommunicationem, non afficitur excommunicatione, cum non sit in iure expressa. *tom.* 1. *f.* 514. *num.* 22.

59. Legitima appellatio excusat ab incurrenda censura lata sub conditione, modò appellatio fiat ante conditionis adimpletionem; at censura lata purè & absolutè, non suspenditur per appellationem. Dari non potest appellatio ab absolutione excommunicationis, quæ suspendat effectum absolutionis. *ibid. num.* 2. *&* 3.

60. Appellatio à sententia sub conditione lata excusat ab incurrenda pœna, etiamsi postea appellatio ipsa fuerit derelicta. *tom.* 1. *fol.* 515. *n.* 4.

61. Citatus

61. Citatus à iudice ad comparendũ intra mensem sub pœna alicuius censuræ, non peccat non comparendo post factam appellationem. *ibid. n.* 5.

62. Licitum est appellare à sententia declaratoria, vt si iudex declaret aliquem clericum excommunicatum propter delationem sclopi, potest clericus ab hac declaratione appellare, & probare sclopum à se non fuisse delatum. Appellatio fieri debet cum probabili & sufficienti causa, vel saltem appellans debet bona fide appellare, debito tempore. *ibid. num.* 7. *&* 9.

63. Superior excommunicans inferiorem hoc modo, *Excommunico te si appellaueris*, non ligat inferiorem facta appellatione ab ipso inferiore; nam huiusmodi excommunicatio continet errorem intolerabilem. *ibid. num.* 10.

64. Impotentia faciendi quod præcipitur sub censura, excusat ab incurrenda censura, quia ad impossibile nemo tenetur. Similiter metus grauis, seu cadens in constantem virum, excusat ab incurrendis censuris. Quare clericus deferens arma metu mortis, non peccat mortaliter, nec afficitur excommunicatione, si quæ lata sit contra ferentes. Item Christiani capti à Turcis possunt sine censura remis impellere naues contra Christianos, nam metu mortis hoc faciunt. Item excusantur metu mortis adulterium committentes. *tom.* 1. *fol.* 516. *num.* 1. *& seq.*

65. Voluntas seu consensus illius, in cuius fauorem concessa fuit censura, sufficit ad suspendendã censuram, ne incurratur. *tom.* 1. *fol.* 517. *n.* 1.

66. Debitor elapso termino prorogato sibi à creditore, in cuius fauorem lata fuerat censura, ligatur censura. *tom.* 1. *fol.* 518. *num.* 2.

67. Denique hæ causæ excusant adhuc ab in-

curren

currendis censuris: Voluntarium imperfectum, actio non sufficiens ad effectum prohibitum sub censura, innocentia subditi, iniustitia materialis censuræ, nullitas censuræ, &c. *ibid.num.*3.

Censurarum absolutio.

68. Censura reseruata lata ab homine per sententiam generalem vel particularem, iure communi potest auferri per eum qui eam tulit, vel per eius Superiorem, vel per successorem, aut per eum, cui specialis facultas fuerit delegata. Censura non cessat per obitum ipsius Prælati, à quo censura lata fuerat. *tom.*1.*fol.*518.*n.*1.*& seq. ad* 6.

69. Censura non reseruata lata per sententiam generalem, iure communi tolli & auferri potest à quocumque potestatem habente absoluendi à mortalibus. Quare qui contraxit censuram in vno loco, potest absolui à Superiore illius loci ad quem se transfert, nisi censura lata esset per sententiam particularem, quæ auferenda est ab eo qui tulit. *tom.*1.*fol.*519.*num.*6.*& seq.*

70. Superior potest absoluere à censura, quam tulit contra eum, qui à se appellauit, cum per appellationem iudex non amittat suam iurisdictionem. *ibid.num.*10.

71. Qui à Papa obtinuit facultatem absoluendi à casibus, & censuris, non potest absoluere à casibus Episcopo reseruatis, nisi id expressum sit; quia Pontifex non intendit derogare statutis particularibus locorum. *tom.*1.*fol.*520.*num.*11.

72. Habens facultatem absoluendi ab omnibus censuris, potest etiam absoluere à reseruatis: sicut & obtinens facultatem absoluendi à casibus Summo Pontifici reseruatis, potest etiam absoluere à censuris illi reseruatis: non tamen à censu-

censuris in Bulla Cœnæ reseruatis: nam hæ specialiter reseruantur, consequenter indigent speciali expressione. *ibid.num.12.& seq.*
73. Episcopi non solùm possunt absoluere à censuris latis à se, vel à suis prædecessoribus, sed etiam ab omnibus censuris & casibus reseruatis Summo Pontifici per seipsos, aut Vicarium ad hoc specialiter deputatum, aut per Pœnitentiarium. Ita *Concil.Trid.sess.24.c.6.* quod Tridentini decretum vlterius extenditur, modò delictum sit occultum. *tom.1.fol.521.num.1.*
74. Episcopus absoluere potest à casibus Papæ reseruatis, etiam quando delictum fuit deductum ad forum contentiosum, sed reus purgauit se, & non fuit in eo conuictus. *ibid.num.2.*
75. Episcopus non potest absoluere eum, qui in vno loco commisit delictum publicum, sed postea se transtulit ad alium locum, vbi est occultum, quia huiusmodi delicta sunt verè publica. Quod si excommunicatio sit publica, & delinquens ob legitimum impedimentum non potest Romam adire, tunc Episcopus potest absoluere; videtur tamen habendus recursus ad Sedem Apostolicam per Procuratorem, & per Epistolam. *tom.1.fol.522.num.3.& 4.*
76. Archiepiscopus non potest à censuris latis à Suffraganeis, vel à Sede Apostolica absoluere subditos Suffraganeorum, quia non habet in ipsos iurisdictionem, nisi apud eum facta fuerit appellatio, aut ab Episcopo Suffraganeo malitiose, aut negligenter differatur absolutio, aut nisi visitet: tunc enim ratione officij ordinariam habet facultatem ad absoluendum. *tom.1.fol.523.num.7.*
77. Laicus vel etiam clericus qui non est Sacerdos,

cerdos, nō potest à censuris absoluere in articulo mortis, neque Diaconus qui non excommunicauit, vel qui non habet specialem aliquam facultatem absoluendi, quamuis multi contrarium sentiant. Potest tamen simplex Sacerdos, quamuis degradatus, vel excommunicatus, vel irregularis, vel etiam hæreticus, quando non patet aditus ad Superiorem, vel ad Confessarium approbatum. Dicitur autem mortis articulus non solùm periculum mortis proueniens ex infirmitate, sed quodlibet probabile periculum mortis. Quod si pœnitens potest adire Superiorem per litteras, aut per Confessarium, quilibet Sacerdos non potest absoluere à censuris, etiam in articulo mortis; secus dicendum si dubitatur, an pœnitens qui est in articulo mortis proximo, possit superuiuere, & expectare. *tom.* 1. *fol.* 524. *num.* 1. *& seqq. ad* 7.

78. Quando adsunt plures Sacerdotes, quorum vnus est approbatus, non verò alius, vnus excommunicatus, non verò alius, &c. approbatus, & non excommunicatus debent absoluere. *tom.* 1. *fol* 525. *num.* 7.

79. Infirmo qui non potuit petere absolutionem peccatorum, potest absolutio censurarum impendi à quolibet Sacerdote, vt recipiat reliqua Sacramenta, & non priuetur Ecclesiastica sepultura: non autem potest impendi absolutio ab irregularitate, aut à suspensione ab ordine, officio, vel beneficio, quæ non retardant à consecutione gloriæ. *tom.* 1. *fol.* 526. *num.* 8. *& seqq.*

80. A pœnitente non puero, qui in mortis articulo absoluitur à Sacerdote aliàs non habente facultatem absoluendi à censuris extra mortis articulum, extorquendum est, si fieri potest, iura-

mentum,

mentum; sese sublato impedimento non perpetuo præsentandi quàm primum commodè poterit coram Superiore, qui de iure potest extra illum articulum absoluere, alioquin pœnitens reincidit in nouam censuram. Nec refert quod sublato morbo satisfecerit parti læsæ; debet enim se obedientem exhibere. Remanet tamen absolutus, si Confessarius ex obliuione, vel negligentia hoc onus se præsentandi non iniunxerit. Quod si in articulo mortis absolutus fuerit vi alicuius priuilegij aut Iubilæi, non tenebitur se præsentare superiori. *ibid. num.* 11. *&* *seq. ad* 16.

81. Absolutio ad reincidentiam dicitur ea, qua posita iterum inciditur in censuram, nisi præstentur ea quæ præscribuntur; & absolutus ad reincidentiam vitandus est, postquam neglexit se præsentare. *tom.* 1. *fol.* 527. *num.* 17. *&* 18.

82. In absolutione casuum reseruatorum tradita in mortis articulo, exigenda non est cautio præsentandi se Superiori. *ibid. num.* 19.

83. Inuitus positiuè, aut ignarus, sublata contumacia propter quam ligabatur censura, potest à censura absolui, si spectemus naturam censuræ, quia sicut censura ferri potest in inuitum, ita potest ab inuito auferri. Similiter absens localiter validè potest absolui. *tom.* 1. *fol.* 528. *num.* 3. *&* 4.

Absolutionis Censuræ forma.

84. Ad absolutionem censuræ non est necessaria certa & determinata forma verborum, sed sufficiunt quæcumque verba ore prolata, vel in scriptis expressa & exarata, quibus sufficienter exprimatur absolutio; quare sufficerent hæc verba, *te absoluo*, aut, *ego te absoluo*, vt dicitur in absolutione peccatorum. A solo Pontifice dari potest

absolu-

absolutio censuræ per nutus & signa. Non est necesse in absolutione censuræ causam exprimere, nisi sint plures,& Superior intendit vnam tantum per absolutionem auferre : potest enim vna censura auferri alia remanente. Neque petens absolutionem ab vna censura, remanet ab omnibus absolutus, quando Superior generalem impendit absolutionem : nam cum petitio sit limitata, limitata est etiam absolutio : remanet tamen pœnitens absolutus à censuris oblitis in confessione generali, si confessus sit Sacerdoti habenti facultatem absoluendi à censuris,ex officio,vel ex priuilegio. *tom.*1.*fol.*528.*num.*1.*& seq.*

85. Habens iurisdictionem ordinariam, potest extra confessionem absolutionem censurarum conferre : quia sicut extra confessionem potest ligare,ita etiam absoluere. Item habens facultatem absoluendi à censuris in foro conscientiæ, potest ab iis absoluere extra confessionem.*tom.*1. *fol.*530.*num.*7.*&* 8.

86. Pœnitens qui tempore Iubilæi confessus est censuras & peccata reseruata cum intentione consequendi Iubilæum, & præstandi cætera præscripta in Iubilæo,remanet absolutus, si obtenta absolutione aliquid omisit,v.g.ieiunium,ratione cuius omissionis non consequitur indulgentiam, neque grauiter peccat non præstando cætera requisita, etiamsi id voluntariè faciat. *tom.*1. *fol.*531.*num.*13.*&* 14.

87. Absolutio censurarum in rigore loquendo, potest validè ferri, non solùm sub conditione de præsenti & præterito, sed etiam sub conditione de futuro,& etiam sub conditione impertinente, quamquam censura illicitè feratur eo modo. *ibid.num.*1.

88. Absolutio censurarum dari potest *ad cautelam*, id est, dubitando sub hac conditione si pœnitens indiget, vel si contraxerit; abundans enim cautela non nocet. Petens absolutionem censuræ, non fatetur censuram, sed solùm indicat se habere conscientiam læsam, & fortè petere absolutionem *ad cautelam. tom.* 1. *fol.* 532. *num.* 2. *&* 3.

89. Sicut censura impendi & extorqueri debet sine dolo vel errore, ita etiam eius absolutio: neque remanet absolutus is qui absolutionem extorsit per dolum versantem circa causam finalem. Idem dicendum de absolutione data per vim vel metum iniuriosum cadentem in constantem virum; hæc enim inualida est, à quocumque metus incutiatur, modò incussus sit per ordinem ad extorquendam absolutionem. Præterea ille adhuc subiacet censuræ sub conditione latæ, qui ante conditionis euentum per vim curauit reuocari censuram: hæc enim reuocatio inualida est. *tom.* 1. *fol.* 533. *num.* 1. *& seq.*

90. Habens facultatem ordinariam vel delegatam, seu priuilegium absoluendi absque limitatione satisfactæ partis, validè absoluit pœnitentem, qui nondum satisfecit parti læsæ. Vt autem sciatur quando satisfactio imponatur tanquam conditio necessaria, attendenda sunt verba quibus conceditur priuilegium cum limitatione. *tom.* 1. *fol.* 534. *num.* 1. *& seqq.*

91. Habens priuilegium absoluendi, satisfacta parte, potest absoluere eum qui parti non potest satisfacere, modò creditor non sentiat æquale damnum, & petita cautione à pœnitente, eum data occasione satisfacturum; & qui totam satisfactionem exhibere non potest, tenetur ad partem. *ibid. num.* 4. *& seqq.*

92. Qui

92. Qui potestatem habet absoluendi sub hac conditione, *satisfacta parte*, potest statim absoluere excommunicatum qui dedit pecuniam Confessario, vel alteri viro probo, vt commodius restituatur parti læsæ: nam pœnitens hoc modo videtur satisfecisse. Idem dic quando per pœnitentem non stat, ne satisfaciat. *tom.1.fol.*535. *num.7.&* 8.

93. Qui ligatur censura, donec satisfaciat, facta satisfactione, requiritur adhuc absolutio, neque aliter haberetur apud Ecclesiam pro absoluto. *ibid.num.*10.

94. Ille dicitur absolui in foro interiori, seu conscientiæ, qui absoluitur ab eo, cui Superior concessit facultatem absoluendi, saluo iure cognoscendi de illo delicto in foro exteriori, & de eo pœnam & satisfactionem imponendi. *ibid. num.* 1.

95. Absolutus in foro conscientiæ, non est denuò absoluendus, quando eius crimen defertur ad iudicem; & excommunicatus occultus absolutus in foro conscientiæ potest se gerere tanquam si non esset excommunicatus. *tom.*1. *fol.*536.*num.*3.*&* 4.

96. Antequam absolutio censuræ impendatur, regulariter loquendo, præcedere debet petitio ipsius absoluendi, non quidem ex necessitate & essentia absolutionis, sed ex congruitate. Reo qui absoluitur aliquando imponi potest pœna pecuniaria, soluenda si non paruerit: per se tamen loquendo non est imponenda, quia redolet suspicionem auaritiæ. *ibid.num.*4.*&* 5.

97. In absolutione, quæ in foro externo impenditur, seruandæ sunt cæremoniæ præscriptæ *in cap.à nobis, de sentent.excommun.* videlicet le-

uis percussio virga aut flagello super nudatos humeros viri, & non fœminæ ob honestatem, quandiu recitatur Psalmus *Miserere*, aut alius pœnitẽtialis, postmodum dicto *Gloria Patri*,&c. *Kyrie eleyson*, &c. *Pater noster*,&c. versiculis *Saluum fac*, &c. absoluens hanc orationem recitat: *Oremus, Deus cui proprium est misereri semper & parcere, suscipe deprecationem nostram, & hunc famulum tuum quem excommunicationis sententia ligatum tenet, miseratio tua pietatis absoluat, Per Christum Dominum nostrum, Amen.*

Deinde absolutionis verba subiungit: *Auctoritate qua fungor absoluo te à vinculo excommunicationis, quod incurristi ob hanc vel illam causam, restituo te sacramentis Ecclesiæ, & communioni fidelium; In nomine Patris, &c. Amen.* Istæ tamen cæremoniæ non sunt de essentia absolutionis. *ibid.*

Census.

Vide v. *Vsura.*

1. Nomine *census* intellige ius percipiendi certam pensionem ex re alterius frugifera, siue ea pensio sit fructuaria, siue pecuniaria. Duplex est census, consignatiuus, & reseruatiuus, qui est contractus quo quis transfert rem suam in alterum quoad dominium directum vel vtile, reseruata sibi annua pensione. Census verò consignatiuus est contractus, quo quis alteri vendit ius percipiendi annuam pensionem, super rebus suis, aut super persona. Et hic census triplex est: realis, personalis, & mixtus. Realis fundatur in re ipsa, vt in agro, vinea, &c. Personalis in persona, quatenus talis persona potest aliquid acquirere pro-

prio

prio labore induſtriáque : cenſus verò mixtus fundatur ſuper re & perſona. Præterea cenſus alius eſt perpetuus ſeu irredimibilis, alius temporalis, qui redimi poteſt à cenſuario. *tom.2. fol.776.num.1.& ſeqq.*

2. Ad contractum cenſus ex natura contractus requiruntur diuerſæ conditiones ; videlicet vt adſit intentio emendi & vendendi, vt adſit iuſtum pretium(quamquam non requiritur vt pretium cenſus æquet penſiones ſoluendas, habendáque eſt ratio oneris impoſiti cenſualiſtæ) vt conſtituens cenſum ſuper re aliena liberam habeat illius rei diſponendæ facultatem ; qualem non habet maritus reſpectu fundi dotalis vxoris ſuæ abſque illius conſenſu,aut clericus ſuper beneficium, aut feudatarius & emphyteuta ſuper re accepta in feudum vel emphyteuſim:præterea vt cenſus fundetur in re frugifera,vt ſi res cenſita pereat abſque culpa cenſuarij, ceſſet cenſus ad ratam ; denique vt ſi aliquod onus imponatur venditori, ad quod venditor ex natura contractus non tenebatur, debita mercede compenſetur. *tom.2.fol.777.num.5. & ſeq. ad* 14. Hoc poſito,

3. Cenſus realis licitus eſt concurrentibus ſequentibus conditionibus : videlicet, vt cenſus non inſtituatur,niſi ſuper re immobili ſua natura frugifera, (quamuis fortè aliquoties non ferat) & certis finibus deſignata : deinde vt contractus cenſus non celebretur, niſi numerata pecunia in actu celebrationis inſtrumenti coram Notario & teſtibus ; id eſt, videntibus Notario & teſtibus pretium integrum ſolui : nec ſufficit vt computentur debita in pretium, vel vt cenſuarius fateatur ſibi ſolutum pretium,aut res aliqua æquiualens

ualens, v.g. gemma soluatur; prætereà ne pensiones anticipatæ deducantur in pactum, hoc est, ne is qui emit censum, cogat censuarium, vt sibi censum anticipatè soluat; sed tantummodò exigat pro rata temporis lapsi, quamquam potest censuarius anticipatè soluere, si propria sponte anticipatè soluere voluerit. Item ne venditor census obligetur ad casus fortuitos, vel ad alia onera, ad quæ ex natura contractus non tenetur, & ne fiat pactum restringens libertatem censuarij, ne alienet rem vt sui subiectā, aut ne fiat pactum soluendi censitori laudimium, vel aliam partem rei alienatæ. Item vt dominus rei censitæ volens rem censitam vendere, admoneat censualistam, num ipse velit eam emere eodem pretio, eúmque aliis præferat; alioqui licitum est censualistæ repetere rem censitam venditam ipso irrequisito. Item cauetur fieri pactum quo censuarius existens in mora, seu non soluens censum tempore constituto, teneatur ad interesse lucri cessantis, aut ad aliquam pœnam, aut ad amittendam rem censui subiectam, aut ad expensas; quamquam seclusa lege positiua videtur teneri ad resarcienda damna, quæ passus est censualista ob ipsius moram. Item ne census antea constitutus augeatur ex pensionibus debitis & nondum solutis, quamuis non sit illicitum iure naturæ censum augeri ex pensionibus nondum solutis, & traditis censuario loco pretij. Item vt semper liberum sit censuario redimere censum quoties voluerit, reddito eodem pretio quo vendiderat, non obstante quauis præscriptione, aut pacto. Item vt pretium census semel constitutum non possit augeri vel minui ex aliqua circumstantia superueniente, sed æquale pretium reddendum

sit

sit quo census ab initio fuit emptus. Denique vt censuarius non cogatur ad redimendum censum, secluso hoc casu; quando videlicet censuarius admonuit censitorem duos menses antequam redimeret, se velle redimere, qua denuntiatione facta, censitor potest intra annum repetere pretium census à censuario, licèt inuito. Elapso verò anno, non potest pretium exigere. Circa has conditiones aduerte multos Doctores affirmare non improbabiliter, eas solùm requiri in foro conscientiæ, quas iure naturæ seu ex natura contractus requiri paulò ante ostensum est. *tom.2. fol.778.num.14.& seqq.*

4. Census vitalitius ad ementis, aut vendentis vitam, vel ad aliorum annorum numerum incertum, licitus est & validus interueniente iusto pretio; nam concurrente iusto pretio tam censuarius, quàm censualista subit æquale periculum lucrandi & perdendi. Redimique potest à censuario census vitalitius, ita vt censuarius liberetur, & non teneatur amplius ad pensionem persoluendam, modò adsit mutuus contrahentium consensus, & seruata proportione iustum intercedat pretium. Minùs tamen valet, quo plures pensiones solutæ sunt, & quo plus vitæ transactum est. *tom.2.fol.779.num.18.& 20.*

5. Aduerte in constituendo pretio census, haberi posse rationem oneris impositi censualistæ, qui rem emit redimibilē gratia censuarij, vt dictum est de venditione cum pacto retrouendendi; neque pretium census debere pensiones soluendas æquare. *tom.2.fol.581.num.24.*

6. Emptor census potéstne pactum apponere, vt quando censuarius voluerit redimere censum, non redimat nisi eadem moneta? Potest, modò

qui tradit pecuniam, probabiliter credat valorem monetæ non esse augendum. *tom.2.fol.783. n.36.*

Cessatio à diuinis.

1. Cessatio est omissio & desistentia à diuinis officiis, ab administratione sacramentorum, & sepultura laicorum: duplex est, vna generalis, qua prohibentur diuina in loco vniuersali, vt in regno, ciuitate, castro, &c. altera particularis, qua prohibentur in loco particulari, vt in vna vel pluribus Ecclesiis. Cessatio non est censura, sed fertur per modum simplicis prohibitionis, & comminatoriè tantum. *tom.1.fol.655.num.2. & seqq.*

2. Causa efficiens quæ potest imponere cessationem est Papa, Episcopus, & Capitulum Sede vacante: nam cessatio pertinet ad forum contentiosum, cui præest Papa, & Episcopus. Concilium item Prouinciale & diœcesanum potest cessationem imponere. *tom.1.fol.656.num.1.*

3. Forma ferendi cessationem hæc potest esse: *Nos ob talem causam ciuitatem vel Ecclesiam abstinere præcipimus à diuinis officijs.* In ferenda cessatione hæ conditiones seruentur: vt delictum sit manifestum & notorium, vt admoneatur is ob cuius culpam ferenda est cessatio, vt pariat & satisfaciat, nisi ferens cessationem, & ille contra quem fertur, intra mensem se componant, & adeant Summum Pontificem per se vel per Procuratorem. Qui cessationem tulit, potest transacto mense postquam iter ad Summum Pontificem suscepit, tollere cessationem. *ibid.num.2. & seqq.*

4. Causa

4. Causa materialis proxima ob quam cessatio imponitur, est delictum & culpa manifesta, quæ valde grauis esse debet,& grauior quàm sit ea,ob quam ponitur interdictum. *ibid.num.5.*

5. Finis remotus cessationis est resipiscentia & emendatio illius cuius causa lata est cessatio. *tom.1.fol.657.num.6.*

Cessationis effectus.

6. Effectus cessationis est,vt tempore cessationis tam generalis, quàm particularis abstineatur à diuinis officiis publicè recitandis, vt ab horis Canonicis publicè persoluendis, à celebratione Missæ, &c. etiamsi seruetur moderatio: deinde tempore cessationis sacramentum ordinis, aut extremæ vnctionis non confertur laicis, aut clericis; secus dicendum de aliis sacramentis ob illorum necessitatem, maximè de sacramento Baptismi.Non videtur licitum tempore cessationis contrahere matrimonium. Præterea cessatio priuat laicos sepultura sacra, saltem quoad diuina officia, etiam quoad eos qui habent priuilegium sepulturæ pro tempore interdicti. Violans cessationem,grauiter peccat,& incurrit irregularitatem,vel excommunicationem. *tom.1.fol.657. num.1.ad* 12.

7. Ille cuius causa lata est iusta cessatio, tenetur ad reficienda omnia damna clericis, qui coacti fuerunt seruare cessationem, & distributiones amiserunt, vel alia damna passi sunt. *tom.1. fol.659.num.*12.

Charitas.

1. Charitas est virtus supernaturalis, omnium

virtutum excellentissima, qua Deus super omnia diligitur. Tenemur Deum diligere super omnia appretiatiuè, non verò intensiuè; propterea diligendus est tanquam finis vltimus omnium rerum, alioquin Deus non diceretur diligi super omnia, si dilectio illius referretur ad aliquid aliud, tanquam ad vltimum finem. *tom.2.fol.234. num.1.& seqq.*

2. Præceptum charitatis negatiuum semper obligat; affirmatiuum autem obligat dum insurgunt tentationes odij Dei, & periculum adest illis consentiendi, & quando actus contritionis ex imperio charitatis eliciendus est. *ibid.num.1. & 2.*

3. Tenemur ex charitate proximum diligere, imò & inimicum; per se tamen loquendo non tenemur inimicum nobis obuium salutare; peccaret tamen mortaliter, qui inimicum salutantem non resalutaret, si inde sequatur scandalum, aut existimetur notabilis contemptus spectata circumstantia temporis, loci, personarum, & consuetudine patriæ. *tom.2.fol.235.n.1.& seqq.*

4. Charitas obligat ad subueniendum extremę necessitati spirituali proximi cum vitæ aut facultatum periculo; secus dicendum, si non adsit necessitas extrema spiritualis. Item tenemur ei eleemosynam facere dum extrema necessitate laborat; sed non tenemur pauperes inquirere. *tom.2.fol.237.num.2.& 4.fol.239.num.3.fol.240. num.10.*

5. Possumus, sed non tenemur vitam nostram periculo exponere pro vita temporali amicorum, modò Reipubl. vel aliis damnum inde non sequatur. *tom.2.fol.237.num.6.*

6. Vnus proximus magis diligendus est quàm alius,

alius, pater & mater magis quàm frater, aut creditor; vxor quàm soror. *tom.2.fol.*238.*n.*1.*& seq.*
7. Facienda est eleemosyna pauperi, etiam extra necessitatem ipsius extremam vel quasi extremam de superfluis vitæ & statui, id est in graui necessitate; quare peccant Aduocatus, v.g. & Medicus, non subueniendo indigenti ipsorum opera. Aduerte tamen habentem superflua vitæ, sed non statui, non teneri in graui vel communi necessitate eleemosynam facere; secus in extrema, vel quasi extrema, modò non sit probabile periculum, vt nos etiam in eandem incidamus. *tom.2.fol.*240.*num.*9.*&* 11.
8. Si multi diuites norunt alicuius indigentiam, singuli tenentur subuenire, quamquam vno faciente eleemosynam cæteri manent exempti. *tom.2.fol.*241.*num.*12.
9. Debitor extremam patiens necessitatem, non tenetur per se loquendo restituere rem acceptam, seu soluere debitum creditori simili necessitate laboranti, siue rem acceperit medio contractu, siue sine præuio contractu, quia extrema necessitas omnia reddit communia; licèt multi arbitrentur debitorem teneri tunc restituere domino. *ibid.num.*14.
10. Qui tradit aliquid contractu mutui, aut commodati, non satisfacit præcepto eleemosynæ, quo tenetur eleemosynam facere simpliciter indigenti. *tom.2.fol.*242.*num.*15.
11. Qui aliquid accepit, seu iustè, seu iniustè ante necessitatem extremam, illúdque consumpsit in necessitate extrema, tenetur transacta necessitate illud restituere, secus si aliquid accepit in ipsa extrema necessitate, illúdque totum in eadem necessitate consumpsit; ita vt transacta

necessitate nihil amplius supersit. *ibid.num.16.*
12. Possumus, sed non tenemur, cibum illi præbere qui damnatus est, vt fame pereat. *ibid. num.17.*
13. Eleemosyna facienda est extremè indigentibus, siue iusti sint, siue iniusti, siue infideles, siue fideles, siue sint amici, siue inimici priuati, dummodo nobis non proueniat graue damnum illis subueniendo. *tom.2.fol.243.num.18.*
14. Posśúntne excludi peregrini à ciuitatibus? Possunt, si hoc fiat iusta & rationabili de causa, ne videlicet morbos, aut corruptiones, proditionésque inferant. *ibid.num.19.*
15. Eleemosyna extra necessitatem extremam fieri non potest de iniustè acquisitis, ex.gr. de acquisitis per vsuram, si iniustè acquisita eadem numero restituenda sunt dominis. *tom.2.fol.243. num.22.*
16. Habens bona fisco addicta ob aliquod crimen, potest ante sententiam pauperibus eleemosynam facere, modò id non fiat in fraudem fisci. Item tutores & curatores eleemosynas moderatas facere possunt ex bonis eorum, quorum curam habent, iuxta rationabilem eorum voluntatem. Item qui eleemosynam accepit in pauperes distribuendam, potest eam sibi applicare, modò indigeat, nec aliter constet de mente domini. *ibid.fol.244.num.23.& seqq.*
17. Qui denegauit eleemosynam pauperi indigenti, cui tenebatur subuenire, non tenetur transacta necessitate aliquid illi restituere, nec obligatur ad extinguendum debitum quod pauper contraxit cum aliis dum existeret in extrema necessitate: hic enim non peccauit contra iustitiam, sed contra charitatem. *ibid.num.29.*

18. Tene

18. Tenemur ex præcepto naturali & diuino corrigere proximum indigentem correctione, quoties adest cognitio certa peccati, spésque emendationis, nec adest aliquis magis idoneus qui hoc munus obeat. Correctio differri potest ad tempus quo speratur fructus, imò correctio leuioris peccati prætermitti potest, vt delinquens resipiscat à maiori. *tom.2.fol.245.num.1. & fol. 246.num.7. & fol.247.num.9. & 10.*

19. Peccantem ignorantia vincibili, tenemur admonere, si subsit spes emendationis; secus dicendum de peccante ignorantia inuincibili, quoties non tenemur ex officio admonere, intellige etiam tunc, si adsit spes emendationis. *ibid.n.11.*

Vitia charitati opposita, odium, inuidia, acedia, &c.

20. Odium Dei, seu desiderium mali in Deum, est peccatum omnium grauissimum, cum priuet perfectione actus charitatis qui est omnium præstantissimus, paruitásque materiæ non excusat à mortali in peccato odij. *tom.2.fol.249. num.1. & 3.*

21. Similiter odium proximi est peccatum contra charitatem ex suo genere mortale, quamquam fieri potest veniale ob imperfectum animi consensum, vel ob materiæ paruitatem. Differt specie ab odio Dei; idcirco in confessione aperiendum est, an odium fuerit in Deum, an in proximum. *tom.2.fol.250.num.6. & 10.*

22. Peccátne peccato odij qui rebus alienis malum exoptat? Peccat si exoptet huiusmodi malum ex displicentia personæ, & per ordinem ad personam. *tom.2.fol.251.num.9.*

23. Ex

23. Ex bono motiuo honeſtóque fine licitum eſt ſibi malum optare, non verò inferre. *ibid. num.* 11.

24. Inuidia eſt inordinata triſtitia, qua quis dolet de bono alicuius, non quatenus eſt bonum illius, ſed quatenus videtur diminuere propriam excellentiam. Eſt peccatum ex genere ſuo mortale, & contrarium charitati, quia charitas gaudet de bono proximi; inuidia verò triſtatur de bono proximi, debétque connumerari inter peccata capitalia, quia ex ipſa tanquam ex capite multa alia peccata, vt odium proximi, ſuſurratio, detractio, &c. originem ducunt. *ibid. num.* 1. *& ſeq.*

25. Acedia eſt triſtitia, ſeu tædium rerum ſpiritualium; vt ſi quem tædeat pœnitentiam agere ex quadam pœnitentiæ nauſea, aut ſi nollet concionem haberi, aut ieiunium eſſe ob difficultatem ieiunij. Eſt peccatum ex ſuo genere mortale, charitati oppoſitum; appellatúrque capitale (ex ea enim oriuntur, odium ſpiritualium, rancor, puſillanimitas, deſperatio, torpor:) poteſt tamen reddi veniale ex leuitate materiæ. *tom.* 2. *fol.* 252. *num.* 1. *& ſeq.*

26. Diſcordia eſt inordinata diſſenſio voluntatis à voluntate alterius, cui conſentire deberet; vt ſi proximus velit aliquod bonum, tu verò ſine rationabili cauſa cupias ipſum eius boni conſecutionem non obtinere. Differt à contentione veluti effectus à cauſa, cum contentio originem trahat à diſcordia ſeu diſſenſione voluntatis. Eſt autem contentio altercatio verborum cum aliquo contra veritatem ad ipſam veritatem oppugnandam, & ſicut diſcordia eſt peccatum mortale ex ſuo genere, ita etiam contentio, quam

quamquam per accidens reddi potest veniale. *tom.2.fol.253.num.1.& seqq.*

Circumcisio.

Vide v. *Baptismus.*

Claustrum.

Vide v. *Moniales, Religiosi, Monasterium.*

Clausura.

Vide v. *Moniales, Religiosi, Monasterium.*

Clericus.

Vide v. *Censura, Excommunicatio, Officium diuinum, Ordo, Suspensio, Degradatio.*

1. Clericus significat sortem seu hæreditatem, eo quòd Deus peculiariter sit illius sors siue pars: obligantur clerici gestare habitum & tonsuram: nec excusatur à peccato mortali, qui initiatus maioribus ordinibus, aut habens beneficium, non gestat tonsuram vel habitum ad longum tempus absque iusta causa. Peccant ergo à fortiori clerici gestantes arma absque iusta & rationabili causa. *tom.1.fol.334.num.1.& seqq.*

2. Debent præterea clerici initiati sacris ordinibus recitare horas Canonicas, & seruare castitatem. *ibid.num.8.*

3. Clerici exempti sunt à laica potestate. *ibid. num.9.& tom.2.fol.434.num.2.& seqq.*

4. Clericus qui primam tonsuram eo tantum fine recipit, vt fruatur priuilegio clericali, non peccat mortaliter. *tom.1.fol.334.num.10.*

Coad

Coadiutor, Coadiutus.

Vide v. *Distributiones.*

Commodatum.

1. Commodatum (quasi datum commodo alterius) est contractus, quo res alteri conceditur ad certum vsum. Ad commodatum requiritur mutuus consensus, vt tradatur gratis commodatario ad aliquem certum vsum, & ad certum aliquod tempus expresse, vel tacitè; & præterea vt dominium commodati perseueret apud commodantem; consequenter si pereat absque culpa commodatarij, non pereat commodatario, sed commodanti. Tenetur autem commodatarius ad restitutionem ex leuissima culpa, cum commodatum celebretur in fauorem solius commodatarij accipientis; de casu autem fortuito non tenetur secluso pacto, culpa, & mora. *tom.2.fol.923. num.1.& seq.*

2. Expensæ ordinariæ factæ à commodatario durante tempore contractus commodati, pertinent ad commodatarium: nam cuius est commodum, eius etiam est onus & incommodum. Extraordinariæ verò pertinent ad commodantem, modò non fuerint leues & exiguæ. *ibid. num.4.*

Concubinatus, Concubinarius.

Vide v. *Fornicatio simplex.*

Conductio.

Vide v. *Locatio.*

Confessio,

Confeßio, Confeßarius.

Vide v. *Pœnitentia, Contritio, Satisfactio, Matrimonium, Sigillum, Censura, Satisfactio, Excommunicatio, Denunciatio.*

1. Confeſſio eſt legitima, & ſacramentalis accuſatio de propriis peccatis facta Sacerdoti, ad obtinendam remiſſionem peccatorum per abſolutionem. *tom.* 1. *fol.* 101. *num.* 1.

Sexdecim conditiones ad confeſſionem ſolent à Doctoribus enumerari ſub his verſibus:

Sit ſimplex, humilis, confeſſio, pura, fidelis,
Atque frequens, nuda, & diſcreta, libens, verecunda,
Integra, ſecreta, & lacrymabilis, accelerata.
Fortis, & accuſans, & ſit parêre parata.

Hæ conditiones reuocantur ad tria capita. Primum eſt, vt confeſſio ſit integra. Secundum, vt ſit dolens. Tertium, vt ſit vera, ſeu pura. *ibid. num.* 1. *&* 2.

2. Pœnitens circa peccata mortalia tenetur tantam inquiſitionem præmittere, quanta iudicio prudentis viri iudicatur ſufficiens ad omnia peccata in memoriã reuocanda; non tamen idcirco tenetur maximam diligentiam adhibere ad huiuſmodi inquiſitionem, ſiue examen, ſed ſufficit mediocris. Neque ſimiliter tenetur pœnitens peccata ſua ſcribere, etiamſi habeat lubricam memoriam; ſicut neque tenetur ſtatim confiteri, ſi præuideat fore, vt niſi ſtatim confiteatur, peccatorum obliuiſcatur. *ibid. num.* 2. *& ſeq.*

3. Qui confeſſus eſt, non præmiſſo examine conſcientiæ, tenetur ad nouam confeſſionem peccatorum, etiamſi ſuam negligentiam aperuerit

rit in confessione, & à Confessario absolutionem obtinuerit, dummodò tamen Confessarius non suppleuerit defectum examinis, per diligentem interrogationem; non tenetur tamen Confessarius pœnitentem interrogare, nisi aduertat, pœnitentem silere peccatum per inaduertentiam, vel per obliuionem inculpabilem. *tom.1.fol.192. num.5.& seqq.*

4. Quæres, an Confessarius debeat pœnitentem absoluere, quem certò nouit mentiri, dicendo se conscientiæ examen præmisisse? Respond. negatiuè, nam impenderet absolutionem indigno. *ibid.num.8.*

5. Confessio sit *simplex*, id est talis, vt superflua prætermittantur, & amputentur inutilia, curétque pœnitens, vt clarè & distinctè fateatur sua peccata, ita vt Confessarius non solùm illa intelligat, quoad numerum, verùm etiam quoad species, circumstantias, & dubia. *tom.1.fol.193. num.1.*

6. Sit *humilis*, ita vt pœnitens peccata sua cum humilitate fateatur, & cum debita corporis compositione, v.g. genibus flexis, & aperto capite; inualida enim esset confessio illius qui peccata sua fateretur, se iactando, & gloriando in peccatis. *ibid.num.2.& 3.*

7. Sit *pura*, quoad intentionem, ita vt non fiat ob prauum finem, sed potiùs spe remissionis obtinendæ, seu placandi Deum. *ibid.num.4.*

8. Quæres, an peccet mortaliter, qui alteri confitetur peccata mortalia, & grauiora, vt retineat bonam famam apud priorem Confessarium, cui tetigit solùm leuiora peccata? Respond. non peccare mortaliter, nisi finis sit mortalis. *ibid. num.5.*

9. Sit

9. Sit *fidelis*, id est vera, & sine fallacia, & deceptione: ita vt mendacium in confessione prolatum circa materiam necessariam sit peccatum mortale, irritámque reddat confessionem. Similiter inualidè confitetur, qui maiorem numerum peccatorum mortalium in confessione exprimit, quàm reuera commiserit, nisi bona fides, aut simplicitas eum excuset. *ibid. num. 5. & seq.*

10. Sit *frequens*, non quia necesse sit necessitate medij, vel præcepti confiteri sæpius in anno, & extra mortis periculum, aut extra tempus suscipiendæ Eucharistiæ; sed quia opus consilij est, sæpiùs confiteri ob magnas vtilitates & vberes fructus, qui ex frequenti confessionis sacramento percipiuntur. *tom. 1. fol. 194. num. 14.*

11. Sit *nuda*, id est non palliata, aut verborum obscuritate & inuolucris velata. *ibid. num. 15.*

12. Sit *discreta*, scilicet vt pœnitens eligat Confessarium eruditum, & probum, qui sciat discernere inter lepram & lepram; deinde vt cautè confiteatur sua peccata, præsertim impudica & carnalia, non descendendo ad singulos actus, qui tanquam media & principia ad peccata completa solent adhiberi, vt sunt tactus & oscula respectu copulæ; sufficit enim explicare copulam tacitis osculis & tactibus, qui copulam præcesserunt. *ibid. fol. 195. num. 17.*

13. Sit *libens*, ita vt adsit voluntas, & intentio confitendi, & vt confessio fiat cum omni voluntario excludente quodlibet inuoluntarium. *ibid. num. 18.*

14. Sit *verecunda*, id est, vt pœnitens erubescat apud seipsum de torpitudine, & fœditate animæ propriæ; non erubescat tamen confiteri peccata sua; & hac occasione obseruare debet Confessarius,

rius, ne pœnitentem deterreat verbis duris & asperis, ne illum retrahat à confessione. *ibid. num.* 19.

15. Sit *integra*, ita vt omnia peccata mortalia nunquam aliàs confessa, sigillatim exprimantur. *ibid. num.* 20.

16. Sit *secreta*, id est secretò fiat, & soli Sacerdoti: vnde nemo tenetur per se loquendo confessionem facere per interpretem, illicitúmque est, saltem sub veniali confiteri peccata alio audiente; nam absque iusta causa prodigitur fama propria. *ibid. num.* 21. *& seq.*

17. Sit *lacrymabilis*, non quod ad ipsam requirantur exteriores lacrymæ, sed quia necessarius est internus animi dolor. *tom.* 1. *fol.* 196. *num.* 26.

18. Sit *accelerata*, ita vt peccator sua crimina quamprimùm confiteatur, non est tamen necesse vt peccator statim post peccatum confiteatur. *ibid. num.* 27.

19. Sit *fortis*, ita vt pœnitens non se sinat tentationibus superare ad negligendam, & omittendam confessionem, vel ad aliquid præ pudore, vel timore in confessione prætermittendum. *ibid. num.* 28.

20. Sit *accusans*, ita vt pœnitens se accuset, sibíque imputet peccata, non verò ea laudet, aut excuset. *ibid. num.* 29.

21. Sit *parere parata*, ita vt pœnitens paratus sit obedire Confessario in his, in quibus tenetur obedientiam præstare, vt in vitandis occasionibus, in acceptanda pœnitentia, &c. *ibid. num.* 30.

22. In confessione necessariò explicanda sunt peccata quoad species morales, non autem quoad species physicas; non enim tenetur species animalium explicare, qui peccatum cum animalibus commi-

commiſit ſpecie diuerſis, neque explicandi ſunt actus non interrupti circa eundem finem, & qui peccauit diuinando, ſatisfacere videtur dicendo ſe toties peccaſſe diuinando, quamuis non exprimat id, per quod diuinauit. *tom.* 1. *fol.* 197. *num.* 2. *& ſeq.*

23. Aperienda eſt circumſtantia in confeſſione, propter quam peccatum mortale fit veniale, & è contra. Similiter exponens ſe periculo alicuius peccati, tenetur illius circumſtantiam fateri, v.g. concupiſcens fœminam in communi, tenetur in confeſſione dicere ſe fœminam in communi concupiuiſſe, aut aliquam, cuius ſtatum ignorabat. Et ſi huiuſmodi circumſtantiam mortalem pœnitens oblitus ſit in prima confeſſione, tenetur illam in alia confeſſione iterum explicare; súntque omnia peccata mortalia diſtinctè explicanda quoad numerum; ſufficiet tamen vno verbo fateri numerum peccatorum vnius ſpeciei, putà, toties peierau i, toties Miſſam non audiui in die feſto, &c. Vnde qui fornicatus eſt, debet numerum fornicationum exprimere, & qui multoties furatus eſt, non ſatisfacit dicendo ſe tantùm ſurripuiſſe, ſi id ſurripuerit diuerſis vicibus interruptis. Similiter explicandi ſunt actus odij ſæpiùs repetiti, & moraliter interrupti. *ibid. num.* 6. *& ſeq. & fol.* 198. *num.* 2. *& ſeq.*

24. Pœnitens tenetur numerum certum & notabilém peccatorum in alia confeſſione aperire, cuius non recordabatur in prima, & Confeſſarius tenetur numerum perſonarum quantum poteſt exprimere, quarum confeſſiones ſucceſſiuè audiuit in peccato mortali. *tom.* 1. *fol.* 199. *num.* 6. *& 7.*

25. Audiens confeſſiones in peccato, non peccat

cat mortaliter, si propositum habeat pœnitendi, antequam pœnitentem absoluat. *ibid.num.8.*

26. Pœnitens tenetúrne confiteri peccata nota Confessario extra confessionem, & actus externos necessariò in confessione explicare? Resp. teneri, sufficit tamen explicare actum principalem, relictis minùs principalibus, nisi essent principia & dispositiones alterius copulæ, & alterius peccati, quales sunt tactus & oscula post finitam priorem copulam. *ibid.num.10.& seq.*

27. Faciens confessionem generalem non tenetur confiteri omnia mortalia, aliàs ritè explicata; neque satisfaceret qui carens mortalibus diceret in genere se venialiter peccasse, non explicata specie vel numero peccatorum. *tom.1. fol.200.num.14.& 15.*

28. Potest absolui, qui scit se peccatum admisisse, sed dubitat an illud mortale sit, an veniale: exhibet enim certam & determinatam materiam, quamuis non sit determinata, quoad grauitatem peccati. *tom.1.fol.201.num.16.*

29. Pœnitens qui propter consuetudinem peccandi, non potest peccata sua quoad certum & determinatum numerum explicare, satisfacit dicendo se talem peccandi consuetudinem tamdiu habuisse, v.g. peierandi, blasphemandi, vel furandi toties in die, sicut etiam satisfaceret concubinarius, dicendo se tamdiu vsum fuisse concubina loco vxoris; & meretrix explicando tempus, quò fuit omnibus exposita, si non recordetur numeri certi. *ibid.num.18.& seqq.*

30. Retinens rem alienam, quam potuit domino restituere, satisfacit, explicando tempus, quo rem detinuit, & domino non restituit. *ibid. num.21.*

31. Deni

31. Denique numerus peccatorum exprimendus in confeſſione, facilè cognoſci poterit ex multiplicatione actuum voluntatis moraliter interruptorum; tunc autem moraliter interrumpitur actus voluntatis, quoties aliquis nec formaliter, nec virtualiter perſiſtit in priori voluntate. *ibid.num.*22.

32. Circumſtantia peccati aperienda eſt in confeſſione, quando mutat ſpeciem. Circumſtantia autem peccati eſt quædam conditio non pertinens ad ſubſtantiam actus peccati, ſed aliquo modo attingens ipſum actum. Circumſtantiarum autem aliarum, aliæ ſunt impertinentes, aliæ augentes, vel minuentes notabiliter: aliæ mutantes ſpeciem, quales ſunt quæ de peccato mortali efficiunt veniale, & è contra: aut quæ nouam peccati ſpeciem addunt, vt eſt circumſtantia voti caſtitatis in peccato luxuriæ, aut circumſtantia loci ſacri in homicidio, &c. *tom.*1.*fol.*202.*num.*1. *&* 2.

33. Circumſtantiæ ex quibus augeri vel minui poteſt peccatum, vel illi noua ſpecies addi, poſſunt ad has ſeptem reuocari, quæ hoc verſu exprimuntur:

Quis, quid, vbi, quibus auxilijs, cur, quomodo, quando.

34. Circumſtantiæ notabiliter minuentes non ſunt neceſſariò exprimendæ, niſi ſpeciem mutent: neque ſimiliter aggrauantes intra eandem ſpeciem. *tom.*1.*fol.*203.*num.*4.*&* 5.

35. Vir carnaliter peccans, non tenetur in confeſſione dicere, ſe antea virginem fuiſſe, vel non fuiſſe: ſecus dicendum de eo, qui virginem concupiuit, aut defloraiut; tenetur enim circumſtantiam virginis fateri, quamuis illam conſen

confentientem defloraucrit. *tom.*1.*fol.*204.*num.*7. *&* 8.

36. Confeffarius carnaliter cognofcens pœnitentem, non tenetur iftam circumftantiam aperire; nam copula cum pœnitente non habet fpecialem malitiam neceffariò exprimendam, modò Confeffarius non follicitauerit illam in confeffione: fecus dicendum de circumftantia affinitatis, quæ eft exprimenda, imò verò explicandi funt gradus inceftus. *ibid.num.*9.*&* 10.

37. Coniugatus, qui peccauit cum foluta, aut alius cum moniali, debet has circumftantias aperire; fimiliter habens votum caftitatis, fi peccat cum fœmina eodem voto adftricta, tenetur vtramque circumftantiam exprimere. *tom.*1. *fol.*204.*num.*11.*& feq.*

38. Qui fornicatus eft cum tribus fœminis, non tenetur dicere fe tres fœminas carnaliter cognouiffe, fed fatisfaciet dicendo, fe ter fornicatum fuiffe; explicanda tamen erit circumftantia iniuriæ illatæ patri, vel fuperiori; ficuti etiam tenetur numerum perfonarum explicare, qui plures vno actu percuffit, vel diffamauit. Explicanda quoque eft quantitas furti, & damni illati, nec fatisfaceret, qui occifo homine diceret fe hominem percuffiffe. *tom.*1.*fol.*205.*num.*14.*& feq.*

39. Præterea qui fuit caufa fcandali, tenetur circumftantiam inductionis, & cooperationis ad peccatum explicare; quoties explicato actu principali, non eft fufficienter explicata; & qui detrahunt coram pluribus, aut de rebus turpibus loquuntur, tenentur in confeffione numerum exprimere perfonarum, quibus cum detractionis peccatum commiferunt. *tom.*1.*fol.*206.*num.*19. *& feq.*

40. Confue

40. Consuetudo peccandi, aut circumstantia ingratitudinis, non est necessariò explicanda in confessione. *ibid.num.22.& 23.*

41. Omittens Missæ sacrum in die festo duplicato, satisfacit dicendo se Missam in die festo prætermisisse, etiamsi id fecerit causa studij; secus dicendum de eo, qui furaretur ad mœchandum: tenetur enim hanc circumstantiam explicare, sicuti & qui furatus est calamum, vt incitaret alterum ad blasphemandum, tenetur huiusmodi finis circumstantiam manifestare. *ibid. num.24.& seq.*

42. Circumstantiæ, temporis, modi, durationis, &c. non sunt necessariò exprimendæ. Vnde qui peccauit in die festo, non tenetur hanc circumstantiam exprimere, quia circumstantia diei festi non superaddit peccato distinctam speciem malitiam. *tom.1.fol.207.num.28.& 29.*

43. Dubitans se peccatum mortale commisisse, aut se veneream delectationem habuisse, tenetur ad confessionem illius dubij; & à fortiori tenetur quis peccatum confiteri, quod dubitat an aliàs sit confessus. Quæ diximus, intellige de dubio propriè dicto, non verò de opinione. *ibid. num.1.& seq.*

44. Qui confitetur peccatum certum, de quo dubitat an aliàs confessus sit, tenetur hoc dubium in confessione explicare: *tom.1.fol.208.n.5.*

Causæ excusantes ab integritate confessionis.

45. Tres sunt: ignorantia, vel obliuio: impotentia loquendi, & notabilis vtilitas Sacerdotis, vel pœnitentis: hinc

Excuſatur pœnitens qui in pucrili ætate conticuit aliquod peccatum, ignorans ſe teneri ad illius confeſſionem.

Similiter excuſatur is qui ex obliuione non culpabili obliuiſcitur alicuius peccati. Idem dicendum de pœnitente, cui ſubitò Confeſſarius contulit abſolutionem, antequam integrè pœnitens faſſus fuiſſet ſua peccata.

Excuſatur Confeſſarius qui non poteſt confiteri peccatum in confeſſione commiſſum, niſi complicem manifeſtet. *tom.1.fol.208.num.1. & ſeq.*

46. Mutus qui ſua peccata confitetur ſignis & nutibus, abſoluendus eſt, ſaltem tempore præcepti vrgentis. Idem dic de extraneo loquente eo idiomate, quod à Confeſſario non ſatis bene percipitur, ſi deſit alius Sacerdos, qui ipſius idioma melius percipiat.

Eſt etiam abſoluendus is qui pœnitentiæ ſacramentum petiit, ſed adueniente Confeſſario obmutuit. *tom.1.fol.209.num.6.& 7.*

47. Confeſſarius tenetur ſub conditione abſoluere pœnitentem, qui in abſentia Confeſſarij exhibuit ſigna contritionis; ſed adueniente Confeſſario ita ſenſibus eſt deſtitutus, vt nullum exhibere poſſit ſignum, quo indicet ſe peccaſſe, & velle ſibi pœnitentiæ ſacramentum adminiſtrari; aſtantes tamen fatentur ipſum dediſſe ſigna contritionis, aut confeſſionem petiiſſe: ſi tamen pœnitens conualuerit, tenetur in caſu propoſito iterum integrè confiteri. Non poterit tamen infirmum Confeſſarius abſoluere, ſi ipſo adueniente nulli adſint qui fidem faciant petitæ confeſſionis, & infirmus non poſſit vllos nutus aut ſigna doloris exhibere præſente Confeſſario; ſunt tamen

men qui contrarium ſentiant. *tom.*1.*fol.*210, *num.*8.*& ſeq.*

48. Pœnitens poteſt aliquod peccatum mortale reticere ad euitandum graue incommodum proprium vel alienum, aut ſi probabiliter timeat ſibi infamiæ grauis periculum. *tom.*1.*fol.*211. *num.*12.

49. Infirmus qui laborat morbo contagioſo, excuſatur ab integra confeſſione, potéſtque validè abſolui auditis aliquibus tantum peccatis. *ibid.num.*13.

50. Pœnitens poteſt imminente præcepto annuæ confeſſionis, aut in neceſſitate confiteri ſua peccata, eo tacito, de quo graue periculum probabiliter timet. Quod ſi habeat vnum tantummodò peccatum de quo timet periculum, non poteſt præciſo mortis articulo illud in genere confiteri. *ibid.num.*14.*&* 15.

51. Pœnitens non tenetur in prædictis caſibus confiteri venialia, tacito eo, de quo graue periculum timet; cùm non ſit præcepta confeſſio peccatorum venialium, ſed mortalium. *tom.*1. *fol.*212.*num.*16.

52. Confeſſarius poteſt exiſtentes in naufragio, aut alio ſimili periculo, abſoluere non auditis omnibus peccatis, dicendo, *vos abſoluo. ibid. num.*17.

53. Similiter poteſt Confeſſarius abſoluere infirmum, quem credit ſtatim moriturum, audito vno tantum peccato. Idem dicendum quando infirmus nimis fatigatur in explicandis ſuis peccatis. *ibid.num.*18.*&* 19.

Caueat tamen pœnitens plura peccata reticere, quam poſtulet iuſta cauſa, aut periculum imminens; quia confeſſio integrè faciéda eſt, quan-

tum moraliter fieri potest. *ibid.num.20.*

54. Quæres, an pœnitens teneatur statim oblata opportunitate peccatum iusta de causa prætermissum confessioni subiicere? Respondetur non teneri statim, nisi instet tempus mortis, aut præceptum annuæ confessionis. *ibid.num.21.*

Confessio quandónam iteranda.

55. Ex duplici capite oritur obligatio iterandæ confessionis: ex defectu pœnitentis, & ex defectu Confessarij.

Defectus pœnitentis sunt; quando mortale peccatum voluntariè omisit, quoties debitum dolorem non habuit; quando noluit deserere occasionem proximam peccandi; quoties voluntariè prius absolutus fuit à peccatis quàm ab excommunicatione: nam in his omnibus prædictis casibus pœnitens tenetur iterare confessionem.

Excusatur tamen ab iteranda confessione, qui aliquod peccatum mortale in confessione prætermisit, putans non esse mortale. Et qui bona fide confessus est maiorem numerum peccatorum, non tenetur cognito numero iterum confiteri. *ibid.num.1.& fol.213.num.2.& seq.*

56. Confessio iteranda est ob defectum Confessarij absóluentis, quoties Confessarius defecit in essentialibus: quamobrem confessio iteranda est in sequentibus defectibus. *tom.1.fol.214. num.8.*

57. Si Confessarius nondum initiatus Baptismo, vel sacerdotio, aut non habens iurisdictionem ordinariam, vel delegatam, absolutionem conferat; secus dicendum de eo, qui communi errore,

errore, aut titulo colorato idoneus iudicatur; nam is validè absoluit. *ibid.num.9.& seqq.*

58. Iteranda est præterea confessio, quoties Sacerdos non habuit sufficientem intentionem absoluendi: aut prætermissum est aliquod verbum necessarium in forma. *ibid.num.12.& 13.*

59. Qui bona fide confessus est Sacerdoti indocto, non tenetur confessionem iterare, neque repetens confessionem, tenetur sigillatim omnia peccata repetere, si Confessarius sit idem; secus verò si sit distinctus. *ibid.num.14.& 15.*

60. Ex dictis sequitur confessionem quæ non potuit vna vice perfici, sed iteratis vicibus perfecta est, validam esse. Similiter dicendum confitentem peccata Sacerdoti facultatem non habenti, satisfacere si eidem habenti postea facultatem eadem peccata in genere confiteatur: nam tali modo Confessarius venit in sufficientem cognitionem status pœnitentis. *tom.1.fol.215.num.16.& 17.*

Confeßionis obligatio.

61. Omnes fideles baptizati habentes peccata mortalia commissa post Baptismum, aut in ipsa susceptione Baptismi, tenentur confiteri. *ibid. num.1.*

62. Pueri vsus rationis compotes, habentes conscientiam peccati mortalis; & non tamen confitentes ante duodecimum annum, non sunt puniendi ea pœna, qua puniuntur cæteri. *ibid. num.2.& 3.*

63. Summus Pontifex etiam tenetur confiteri, non solùm iure diuino, verùm etiam præcepto ecclesiastico: tenetur enim ex vi directiua, & ex

honeſtate ad obſeruantiam legum propria auctoritate conſtitutarum. *tom.*1.*f.*216.*num.*4.
64. Infideles aut Catechumeni non obligantur iure diuino, vel Eccleſiaſtico ad confeſſionem ſacramentalem: cum Eccleſia non exerceat iudicium, niſi in eos, qui prius per Baptiſmi ianuam ingreſſi ſunt Eccleſiam. *ibid.num.*5.
65. Fideles habentes peccata mortalia opere externo perpetrata, aut etiam habentes ſola peccata interna commiſſa poſt Baptiſmum, tenentur ad illorum confeſſionem. Item probabiliter dubitans ſe mortaliter peccaſſe, tenetur fateri peccatum, de quo dubitat. *ibid.num.*6. *&* 7.
66. Habens ſolùm peccata venialia, non tenetur confiteri, debet tamen tempore Paſchatis comparere coram proprio parocho ad euitandum ſcandalum, & excommunicationem. *ibid. num.*8.
67. Fideles tenentur peccata mortalia, commiſſa poſt Baptiſmum, confiteri non ſolùm ex iure diuino, verum etiam Eccleſiaſtico: nec poteſt Eccleſia cum aliquo diſpenſare, vt nunquam confiteatur, vel vt non confiteatur in articulo mortis. *tom.*1.*fol.*217.*num.*9. *&* 11.
68. Omnes fideles poſtquam ad annos diſcretionis peruenerunt, tenentur confiteri ſemel in anno, deinde quoties volunt ſacramentum Euchariſtiæ ſumere ſi ſint in peccato mortali: tertiò, quoties exiſtunt in articulo mortis; etiamſi eodem anno confeſſi fuerint. *ibid.num.*12.
69. Hinc ſequitur ſuſcipientes periculoſas nauigationes teneri ad confeſſionem; ſicut etiam tenentur milites inſtante prælio: & fœmina quæ primò paritura eſt, aut quæ aliàs peperit magno cum vitæ periculo: & infirmus grauiter laborans,

ns, qui poſt confeſſionem peccauit mortaliter: reus damnatus à iudice ad mortem; exiſtit im in probabili mortis periculo. *ibid. num.* 13. *ſeq.*
. Si Eccleſia tempus confeſſionis non determinaſſet, facienda eſſet confeſſio ex præcepto dino, iuxta prudentis viri iudicium. *tom.* 1. *fol.* 218. *um.* 17.
. Qui eodem anno, id eſt, ab vno Paſchate ad quens Paſcha prætermittit confeſſionem & mmunionem, committit plura peccata, quia iuerſo tempore violat plura præcepta de re diuerſa. *ibid. num.* 18.
2. Qui confitetur in Natiuitate Domini, aut lio die, ſatisfacit præcepto annuæ confeſſionis. *bid. num.* 20.
'3. Qui dubitat ſe non habiturum copiam Confeſſarij in articulo mortis, aut tempore conſtituto, tenetur confeſſionem præmittere. *ibid. num.* 21.
74. Faciens confeſſionem informem, ſatisfacit præcepto confeſſionis: talis enim recipit ſacramentum pœnitentiæ, quod licèt ſit informe, tamen validum eſt; ſecus dicendum de eo, qui non facit confeſſionem perfectam: talis enim non adimplet præceptum confeſſionis. Idem ſentiendum de eo qui ſua peccata confitetur, ſed propria culpa non abſoluitur. *ibid. num.* 22. *& ſeq.*
75. Qui voluntariè non facit confeſſionem perfectam, ſubiicitur cenſuris, ſi quæ fortè latæ eſſent contra eos qui confeſſionem prætermittunt; cenſetur enim contumax contra Eccleſiam. *tom.* 2. *fol.* 219. *num.* 25.
76. Qui non eſt confeſſus anno præterito, tenetur hoc anno quamprimùm confiteri ex præ-

cepto annuæ confessionis : annus enim non præfigitur ad finiendam, sed ad solicitandam adimpletionem præcepti confessionis. *ibid.num.26. & 27.*

77. Qui non est confessus in periculo mortis, non tenetur quàmprimùm confiteri, nisi periculum mortis adhuc perseueret. *ibid.num.28.*

78. Omittens vno anno confessionem, toties peccat, quoties non confitetur oblata opportunitate. Neque differens confessionem anni præteriti vsque ad præsentem, vnica confessione vtrique obligationi satisfacit. *tom.1.fol.220. num.30.& 31.*

79. Pœnitens non tenetur quamprimùm eodem annò confiteri peccata in confesſione oblita, quorum recordatur post communionem. *ibid. num.32.*

80. Committens intra eundem annum aliquod peccatum mortale post confesſionem tantummodo venialium & communionem isto anno factam, tenetur illud statim confiteri. *ibid. num.33.*

81. Confesſio facienda est Sacerdoti approbato ad excipiendas confesſiones, neque potest parochus suis subditis prohibere, ne confiteantur huiusmodi Sacerdoti approbato, quia eo ipso quo talis Sacerdos, vel religiosus approbatus fuit ab Episcopo ad confesſiones audiendas, censetur etiam data facultas parochianis, vt posſint huiusmodi Sacerdoti sua peccata confiteri. Quare non potest parochus denegare Eucharistiam illi in Paschate, qui testatum facit se confessum Sacerdoti approbato. *ibid.num.34. & seq.*

Causa

Causæ excusantes à confessione.

82. Excusantur, qui non habet nec habere potest copiam Confessarij, qui probabiliter timet reuelationem peccati, aut aliud graue detrimentum, licèt debeat ea peccata confiteri, quæ probabiliter non timet manifestanda. Excusatur prætereа is, qui non potest secretò confiteri, aut qui non potest nisi per interpretem, præciso mortis articulo. *tom.1.fol.221.num.1.& seq.*
83. Qui non potest aliter quàm per scripturam confiteri, tenetur, quoties vrget præceptum, si commodè & sine periculo confiteri potest per scripturam; secus dicendum si non possit sine graui incommodo. Idem dicendum de eo qui habet lubricam memoriam; sic enim non tenetur cum graui suo incommodo & periculo peccata scribere. *tom.1.fol.222.num.6.& 7.*

Confirmatio.

Vide v. *Sacramentum.*

1. Confirmatio est sacramentum, quo homo viator baptizatus inungitur in fronte ab Episcopo cum chrismate, & præscripta verborum forma, ad fidei robur consequendum. Hoc sacramentum fuit institutum in die vltimæ Cœnæ, quoad materiam & formam; non verò quando Christus paruulis manum imponebat. Non est necessarium necessitate medij, neque necessitate præcepti. Vnde non peccat mortaliter, secluso contemptu, vel alia circumstantia, qui Confirmationem sponte omittit. Minister Confirmationis, regulariter loquendo, est Episcopus ordi-

natus,nullúſque præter Epiſcopum poteſt conſecrare Chriſma. *tom.1.fol.64.num.1.& ſeq.*

2. Summus Pontifex poteſt committere facultatem confirmandi ſimplici Sacerdoti. Poteſt Epiſcopus degradatus & excommunicatus validè confirmare,etiamſi ipſe confirmatus non eſſet: non poteſt tamen Epiſcopus confirmare, & actus pontificales exercere extra ſuam diœceſim : ſecus dicendum de prima tonſura, quam conferre poteſt in alterius diœceſi. *tom.1.fol.65.num.5. & ſeqq.*

3. Abbas qui non eſt Epiſcopus, non poteſt confirmare, ſicut nec ſimplex Sacerdos de licentia Epiſcopi tantùm. *ibid.num.7.*& 8.

4. Suſcepturus hoc ſacramentum habeat intentionem formalem, ſeu virtualem,ſimiliter & gratiam. Nec ſuſcipiens, nec adminiſtrans debet eſſe neceſſariò ieiunus, nec adminiſtrari neceſſe eſt in die feſto. *tom.1.fol.66.num.*15.

5. An ſit neceſſe conferre Confirmationem in Eccleſia,alij affirmant , alij negant : ſeruanda in hac re conſuetudo. *ibid.num.*14.

6. Materia remota ſacramenti Confirmationis eſt chriſma , quod conficitur ex oleo oliuarum admixto balſamo, cuiuſcumque loci ſit , benedicto ab Epiſcopo conſecrato. *ibid.num.*1.

7. Ex quo patet balſamum eſſe de neceſſitate ſacramenti,& chriſma,quod eſt materia Confirmationis , neceſſariò benedicendum eſſe ab Epiſcopo , non à ſimplici Sacerdote. *ibid.num.2. & 3.*

8. Materia proxima Confirmationis eſt vnctio facta in formam crucis neceſſariò in fronte. Modica quantitas ad vnctionem Confirmationis ſufficiens eſt. *ibid.num.4.& ſeq.*

9. Forma

9. Forma Confirmationis est ista: *Consigno te signo crucis, & confirmo te chrismate salutis, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.* In hac forma non licet mutare verba quoad sensum substantialem, requiritúrque expressio sanctissimæ Trinitatis. *tom.1.fol.67.num.7.& seq.*

10. Confirmationis effectus sunt, conferre gratiam habitualem, & exprimere characterem. *ibid.num.1.& seq.*

11. Subiectum seu susceptor Confirmationis est omnis homo baptizatus, siue sit adultus, siue infans, etiam nondum rationis vsum habens, siue amentes. *tom.1.fol.68.num.4.& seq.*

12. In suscipiente Confirmationem requiritur intentio & gratia. Recipientem primam tonsuram, vel ordines ante Confirmationem peccare, sunt qui negent, sunt qui affirment. Omissio colaphi non videtur peccatum mortale; impingitur tamen, tum vt confirmatus intelligat se debere pati iniurias pro fide Christiana, tum vt recordetur se hoc sacramento semel initiatum esse. *ibid. num.7.& seq.*

13. Dubitans an sit confirmatus, iterum est confirmandus sub conditione, *si non es confirmatus. ibid.num.*10.

Contractus.

Vide v. *Restitutio, Emptio, Monopolia, Societas, Locatio.*

1. Contractus est actus externus inter duos, vel plures ex consensu ipsorum vltro citróque obligationem pariens, saltem in foro conscientiæ, modò non sit irritus iure naturæ, vel positiuo. *tom.2.fol.686.num.1.& 2.*

2. Contractus multiplex est: alius est onerosus; per quem onus imponitur; alius lucratiuus, seu gratuitus, quo aliquid promittitur, vel traditur absque pretio, vel mercede: qualis contractus est commodatum, mutuum, precarium, depositum & testamentum. Alius fit in gratiam recipientis tantùm, vt mutuum; alius in gratiam tradentis tantùm, vt ordinariè contingit in deposito: alius denique fit in gratiam & bonum vtriusque, vt emptio, permutatio, pignus, &c. Alius est simplex & absolutus, & alius conditionalis; alius licitus, & alius illicitus: alius perpetuus, alius temporalis; alius nominatus, & alius innominatus. Contractus nominatus est, qui proprium habet nomen, qualis est emptio, venditio, &c. Innominatus dicitur ille, qui proprio caret nomine; & huius contractus innominati quatuor sunt species; *do vt des*, vt si tu tradas Caio panem, vt tibi tradat vinum; *facio vt des*, vt si seruias Caio, vt te doceat; *do vt facias*, vt si labores pro Caio, vt det tibi panem; *facio vt facias*, vt si Caius laboret pro te, & tu pro illo. Alius contractus dicitur bonæ fidei, in quo iudex iudicat ex æquo & bono, non ex rigore legis & iuris scripti: alius dicitur stricti iuris, in quo iudex iudicat ex rigore legis & pactionis, adstrictus ad verba, qualis contractus videtur donatio, assecuratio, &c. *tom. 2. fol. 691. num. 21.*

3. Alij contractus perficiuntur re ipsa, alij perficiuntur verbis, & requirunt certam verborum formam, qualis est stipulatio; alij perficiuntur solo consensu exterius vtrimque explicato, qualis est venditio: denique alius contractus dicitur pactum nudum, quod consistit in sola conuentione; & alius dicitur vestitus, videlicet qui maio-

iorem habet firmitatem & robur quàm ha-
at nudum pactum. Vestitur autem *re ipsa*, vt si
altera parte sit adimpletus; *verbis* accedente
rma stipulationis; *scriptura*, vt si quis fateatur
i satisfactum esse; *iuramento* & *specifico nomi-
contractus*, vt sunt contractus nominati in suo
nere perfecti. *ibid.*

Petes, quid nomine *quasi contractus* intelli-
tur? Respond. intelligi tutelam, curam, nego-
gesta, & alia quæ fiunt ex aliquo officio, sed
n consurgunt ex vero contractu. *ibid. num. 22.*

Error circa substantiam irritat contractum.
unc autem error contingit circa substantiam,
ando contrahens credit contractum de vna re
ire, sed postea comperit aliam esse, vt si quis
edens emere aurum, inueniat esse aurichal-
m. Idem dicendum de contractu celebrato
m errore comitante. Ille autem dicitur error
mitans, qui sic comitatur contractum, vt nullo
odo ad eum inducat, sed eo sublato adhuc con-
actus fieret. *ibid. num. 1. & seq.*

Error circa qualitatem non irritat contra-
um, modò non adsit dolus dans causam con-
actui, quia cùm huiusmodi errore adest con-
nsus sufficiens ad contractum. *tom. 1. fol. 693.
um. 4.*

Contractus siue lucratiuus, siue onerosus,
cepto matrimonio, celebratus per dolum pro-
nientem ab altero contrahente, inualidum est
re positiuo, si dolus dedit causam contractui,
t hoc idem dicendum est de contractu cele-
ato per dolum dantem causam contractui, ad-
ibitum ab vtroque contrahente, quorum vter-
ue ignorabat alterius dolum. Et contrahens
ui inuincibiliter deceptus est à tertio, non tene-
tur

tur cognito errore ac dolo contractum adimplere, si contractus nondum est vtrimque, vel ex altera parte adimpletus; quia non est obligatio adimplendi contractum, quando superuenit notabilis mutatio. Quod si deceptus velit persistere in contractu, decipiens non tenetur ante iudicis sententiam stare contractui, & illum adimplere; quia contractus onerosus censetur cum hac tacita conditione celebratus, *obligo me, si tu te obliges*; deceptus autem non se obligat: verumtamen est decipientem teneri ad restitutionem omnium damnorum, quæ passus est deceptus. *ibid. num. 3. & seq.*

8. Contractus celebratus per dolum incidentem in contractum, validus est in vtroque foro; adest enim consensus sufficiens ad contrahendum, cum contrahens consentiat, & adhuc consensisset, & contraxisset remoto dolo.

Accepta per simulationem, vel hypocrisim, vel per dolum, vel per mendacia sunt restituenda, si dolus versetur circa causam finalem & motiuam; secus si tantum circa causam impulsiuam; hinc fit, vt qui se finxit pauperem, & obtinuit eleemosynam, vel simulauit consanguinitatem, & ob id pecuniam recepit, teneatur restitutionem ipsimet tradenti facere; quamquam multi Doctores velint eam faciendam esse pauperibus. Idem militat in illis quoque, qui ob fictionem aliquam adhibitam admittuntur ad Hospitalem domum, vel ad aliquod collegium. *tom. 2. fol. 694. num. 6. & seq.*

9 Contractus celebratus per metum grauem, seu cadentem in constantem virum, aut per metum leuem, validus est iure naturæ; adest enim sufficiens consensus & sufficiens voluntarium,

cum

um metus non tollat voluntarium simpliciter, x *Aristot.3.Ethicor.cap.1.* & validus est quoque ure positiuo, exceptis quibusdam casibus: videicet contractu matrimonij & sponsalium, dotis romissæ, vel solutæ, renuntiationis beneficij fatæ per metum, & donationis, ac eorum quæ im habent donationis. *tom.2.fol.696.num.2. & 3.*

o. Contractus celebratus per metum grauem, aut leuem, iniustè incussum ab homine, ad extorquendum contractum, irritandus est ad arbitrium eius qui passus est metum. Excipitur ab hac doctrina matrimonium metu leui celebratum, quod vbi semel validè celebratum fuerit, non potest irritari, quidquid dicat Sanchez *lib.4. de matrim. d.17. n.4.* Idem dic de voto solemni emisso cum metu leui. Nec refert ad rescissionem contractus, quod metus incussus fuerit à tertia persona absque participatione alterius contrahentis. *tom.2.fol.697.num.4.& 5.*

11. Contractus celebratus per metum iustè incussum ad extorquendum consensum, non est rescindendus; propterea acquisita in contractu celebrato per metum grauem, aut leuem, iustè incussum, non sunt restituenda; secus dicendum de extortis per metum iniustum: nam cogens fecit iniuriam tradenti. *ibid.num.6.& seq.*

Aduerte autem hanc esse differentiam inter metum grauem, & leuem, quod pro metu graui datur actio in foro externo ad rescindendum contractum, non verò dari solet pro metu leui, ne multiplicentur lites. *tom.2.fol.698.num.8.*

12. Contractus celebratus sine solemnitate substantiali requisita à iure, inualidus est non solùm in foro externo, verùm etiam in foro conscientiæ,

ſcientiæ, excepto teſtamento cauſa pietatis facto. Hinc ſequitur inualidam eſſe alienationem, & inualidos eſſe pupillorum contractus celebratos ſine auctoritate curatorum, vel tutorum, de re immobili vel pretioſa, quæ ſeruando ſeruari poteſt. Item accepta per contractum gratuitum ſine ſolemnitate ſubſtantiali celebratum, reſtituenda eſſe, etiam ante iudicis ſententiam. Item hæredem inſtitutum in teſtamento minùs ſolemni, id eſt ſine ſolemnitate requiſita à iure, non eſſe tutum in conſcientia, retinendo hæreditatem inuitis hæredibus venientibus ab inteſtato, quamuis multi Doctores oppoſitum magna cum probabilitate ſentiant. Item eum, cui res aliqua legato relicta fuit in teſtamento minus ſolemni, non poſſe vti occulta compenſatione, vel eam clam ſurripere, quando eam alia ratione conſequi non poteſt. Item hæredem non teneri in conſcientia adimplere voluntatem teſtatoris, quam ipſe teſtator expreſſit in ſchedula ſcripta, vel ſubſcripta propria manu: nam illa ſcriptura non habet vim teſtamenti; cùm careat ſolemnitate requiſita à iure. Habet tamen illa ſcriptura vim teſtamenti inter liberos. *tom.2. fol.699. num.2. & ſeq.*

13. Dictum eſt paulò ante ad valorem teſtamenti cauſa pietatis facti non requiri ſolemnitatem iuris ciuilis, ſed ſufficere ſolemnitatem iuris gentium; conſequenter dicendum eſt, ergo fœminam poſſe adhiberi in teſtem in teſtamento ad cauſas pias, cum illa iure gentium poſſit eſſe teſtis. *tom.2. fol.700. num.15.*

14. Petes, an teſtamentum principaliter cauſa pietatis factum ſine ſolemnitate requiſita à iure, validum ſit etiam quoad legata profana in eo conten-

contenta & relicta laicis ex nulla causa pietatis? Respond. inualidum esse quoad huiusmodi legata profana, cùm hæc subsint dispositioni iuris ciuilis. At valida erunt legata pia contenta in testamento inualido ob defectum solemnitatis requisitæ à iure, quia non irritantur à iure Canonico, cum non constet vbinam irritentur; neque à iure ciuili, cum ius ciuile non habeat potestatem circa causas piás. *ibid. num. 18. & seq.*

15. Contractus seu dispositio facta ob causam finalem, subsistente causa finali, valida est: ea verò non subsistente, inualida est, nisi aliter constet, vel rationabiliter præsumatur de voluntate disponentis. Et hoc verum est, etiamsi adsit error vel dolus circa causam impulsiuam. Similiter validus est contractus & dispositio modalis, seu facta sub modo, quamuis modus non adimpleatur: dummodò tamen modus non sit contrarius substantiæ contractus, & dispositionis cui apponitur. *tom. 2. fol. 701. num. 2. & seq.*

16. Donatio facta sub modo, potéstne reuocari, si donatarius non adimpleuit modum, sub quo facta fuit donatio, ex. gr. Caius qui dono dedit centum Titio vt nuberet, potéstne reuocare rem donatam, si Titius non nupsit? Non potest, modò ille modus sub quo facta fuit donatio, non fuerit causa finalis, sed solùm impulsiua; cùm valida sit dispositio non subsistente causa impulsiua, modò finalis causa subsistat. *tom. 2. fol. 703. num. 5. & seq.*

17. Error in demonstratione per se non viriat dispositionem, seu contractum, modò demonstratio non apponatur per modum conditionis, vel causæ, & error demonstrationis non refundatur in errorem substantiæ, vel personæ, seu modò constet

conſtet de re & de perſona; quia huiuſmodi error eſt tantum error qualitatis: vnde valent hæ diſpoſitiones: *dono tibi meum prædium Sempronianum, quod eſt quinquaginta iugerum*, etiamſi prædium illud non conſtet tot iugeribus. Item, *dono tibi meum equum, quem emi in regno Neapolitano*, etiamſi equus verè non ſit emptus in regno Neapolitano, &c. *tom.2.fol.704.num.8. & 9.*

18. Contractus & diſpoſitio facta ſub conditione honeſta & poſſibili de futuro euentu incerto adiecto in ipſomet contractu, non eſt valida ante conditionis euentum: poſita verò conditionis euentu, valida eſt, ac ſi ab initio fuiſſet purè & abſolutè celebrata; neque nouus conſenſus requiritur: ſecus ſi conditio ſit turpis, aut impoſſibilis. *tom.2.fol.705.num.10.*

19. Quæres, an contractus celebratus ſub conditione tacita, vel ſub hac conditione, *ſi Deo placuerit*, vel, *ſi Deus voluerit*, ſuſpendatur & reddatur conditionalis? Reſpond: negatiuè, ſi intelligatur de voluntate qua Deus omnia quæ fiunt, permittit: ſecus ſi dicatur, *ſi placuerit Eccleſiæ*, contractus enim cenſetur factus ſub conditione approbationis faciendæ ab Eccleſia. *tom.2. fol.706.num.11.& 12.*

20. Qui donauit, vel diſpoſuit de re aliqua ſub conditione, non poteſt, ſecluſa donatione cauſa mortis, ante conditionis euentum reſilire à donatione, vel diſpoſitione: verum quidem eſt, liberaliter promittentem poſſe reſilire ante acceptationem. *tom.2.fol.707.num.13.*

21. Quilibet vſu rationis præditus poteſt contrahere, modò habeat adminiſtrationem bonorum de quibus contracturus eſt, nec à iure impediatur:

diatur: hinc ſequitur, amentes, furioſos, & infantes, qui nondum rationis vſum attigerunt, non poſſe validè contrahere: neque prodigum, cui prohibita eſt à iure adminiſtratio ſuorum bonorum; neque pupillum, qui nondum peruenit ad decimum quartum annum, ſine licentia tutoris; & minorem qui nondum peruenit ad vigeſimum quintum annum, poſſe iure communi abſque licentia curatoris contrahere: verum tamen eſt tam pupillum quàm minorem poſſe ſine licentia tutoris aut curatoris contrahere in ſui commodum, ſibíque alios obligare, modò minor contrahat cum maiore, non verò cum minore gaudente ſimili priuilegio, *ibid. num.* 1. *& ſeq.*

22. Imò alienatio rei immobilis, vel etiam mobilis quæ ſeruando ſeruari poteſt, facta à pupillo, vel à minore, etiam de licentia tutoris & curatoris, inualida eſt non ſolùm in foro externo, ſed etiam in foro conſcientiæ, niſi facta ſit de licentia iudicis, & ex iuſta cauſa, qualis cauſa cenſetur ſolutio debitorum. Neque curator poteſt contrahere cum minore, niſi palam & bona fide contrahat; prohibetur enim contrahere; ſicut etiam prohibetur tutor cum pupillo, *l. pupillus, ff. de auctor. tutorum. ibid. num.* 7. *& fol.* 708. *num.* 11.

23. Petes, ex qua culpa contrahentes teneantur ad reſtitutionem in contractibus? Quando contractus eſt in vtilitatem ſolius accipientis, accipiens tenetur ad reſtitutionem damni ſecuti, non ſolùm ex dolo, ſeu calliditate, vel lata & leui, ſed etiam ex leuiſſima culpa, excepto precario. Quare ſi quis ab alio commodatum ſibi librum accepit, qui furto ſublatus eſt, tenetur ad reſtitutionem non ſolùm ſi ſublatus eſt ex dolo, vel lata,

vel

vel leui culpa, sed etiam ex leuissima culpa ipsius accipientis. Quando verò contractus est in vtilitatem solius dantis, accipiens tenetur solùm de dolo & lata culpa. Quod si contractus sit in vtilitatem vtriusque contrahentis, accipiens tenetur tantummodo de dolo, lata, leui, non verò de leuissima culpa. Ex dictis sequitur illum cui aliquid locatur, teneri de lata & leui culpa, quia contractus locationis celebratur in gratiam vtriusque contrahentis; & eum cui traditur depositum, teneri solùm de lata, cum depositum fiat in gratiam solùm deponentis, modò illi pro deposito non tradatur pretium; & famulos quibus ex officio & stipendio specialiter incumbit cura custodiendæ rei domesticæ, teneri ad restitutionem damni ex sua leui culpa secuti. Idem dic de artificibus, venditoribus, custodibus rei alienæ, conductis mercede. *tom.2.fol.710.num.5. & seq.*

24. Quando res aliena perit casu fortuito, accipiens non tenetur ad restitutionem, siue rem acceperit in sui, siue in alterius contrahentis, siue in vtriusque vtilitatem (excepto tamen pacto, culpa, & mora;) quia res non perit ipsius culpa. *tom.2.fol.712.num.21.*

25. Contrahentes tenentúrne ad restitutionem, quando in periculo amittendi res suas negligunt alienas, vt proprias conseruent? Tenentur, quando tenentur ex leuissima culpa, vt accidit in commodato; neque possunt negligere res alienas, vt conseruent proprias æqualis vel minoris pretij; secus si res propriæ sint magis pretiosæ, quàm res alienæ, & alienæ magis quàm propriæ. *tom.2. fol.713.num.22.& seq.*

Quibus

Quibus competat restitutio in integrum.

26. Minoribus competit, iis videlicet qui nondum expleuerunt vigesimum quintum ætatis annum (hi enim minores appellantur iuxta ius commune) conceditur beneficium restitutionis in integrum, quando se aliquo contractu non mediocriter læsos deprehendunt, idque sufficienter probant; vt si vendiderunt rem minori pretio quam alioquin vendere oporteret; nisi fortè adhibuerint iuramentum, sine vi, dolo & metu factum in ipso contractu, vel ante, vel post contractum, quo iurauerint se non vsuros remedio restitutionis, aut modò non impetrauerint veniam ætatis à Principe, vel non ratificauerint contractum completis viginti quinque annis. *tom.2.fol.714.num.2.& seq.*

27. Hoc priuilegio restitutionis in integrum gaudere possunt minores spatio quatuor annorum post elapsum vigesimum quintum annum, quatuor videlicet annis postquam facti fuerunt maiores. Neque illi, quibus ex iure municipali, seu ex statuto diminuitur ætas, possunt petere restitutionem in integrum pro contractibus celebratis à 20. vsque ad 25. annum, quia alioqui frustra censeretur factus maior. *tom.2.fol.715. num.11.& 12.*

28. Et non solùm in contractibus per se ipsos celebratis hoc priuilegio restitutionis in integrum (etiam fructuum) vti possunt minores, & eorum hæredes, verum etiam in contractibus celebratis per tutorem, vel curatorem, etiamsi contractus initus fuerit cum decreto iudicis, modò non fuerit obtenta ætatis venia: secus si minor celebra

celebrauerit contractum obtenta à Principe, vel Regiis senatoribus venia ætatis, nam ea obtenta reputatur maior. *ibid.num.*13.*&* 14.

29. Priuilegio restitutionis in integrum non solùm gaudent minores, Respublica, & loca pia, verùm etiam homines rudes, & mulieres quæ ignorant iura. Præterea filijfamilias quoad contractus onerosos vel lucrosos de licentia patris celebratos ad sororum dotes, vel ad alias causas. Gaudent etiam milites pro eo tempore quo militiæ operam nauant. Præterea qui absunt ad negotia Reipublicæ gerenda, ne contra eos currat præscriptio. Denique gaudent etiam Principes quoad bona fisci, quæ reputantur bona Reipublicæ. *tom.*2.*fol.*716.*num.*25.

Contritio, & Attritio.

Vide v. *Pœnitentia, Peccatum.*

1. Contritio est actus charitatis, quo quis detestatur omnia sua peccata, super omnia detestabilia; quatenus sunt malum aut offensa Dei, aùt quatenus sunt contra amicitiam & voluntatem Dei, cum proposito non peccandi in futurum. Est actus elicitus ab habitu charitatis, non autem ab habitu pœnitentiæ, includítque actum dilectionis implicitè. *tom.*1.*fol.*177.*num.*1.*&* 2.

2. Contritio propriè sumpta necessaria est necessitate præcepti, non autem medij, cum sine ea possit iustus repente moriens salutem obtinere. Obligat præceptum contritionis per se, & vi propria in periculo mortis corporalis, vero, vel putato, quando non adest copia Confessarij. Neque tenetur peccator statim post mortale peccatum, aut omnibus diebus festis actum contritionis elicere. Similiter non tenetur homo

contri

contritionem habere de peccatis omissis, quoties memoriæ occurrunt, cum præceptum contritionis & pœnitentiæ sit affirmatiuum, quod obligat tantùm pro certo tempore. *tom.1.f.179.n.4.& seq.*

3. Attritio est dolor quidam imperfectus, quo quis detestatur peccatum ob timorem gehennæ, aut aliarum pœnarum: differt à contritione, quod contritio sit dolor perfectus; attritio verò imperfectus; deinde habent diuersa motiua, videlicet attritio detestationem peccatorum ob metum gehennæ; contritio verò detestationem peccatorum, quatenus sunt offensa, seu malum Dei. Attritio efficax & vniuersalis necessaria est ad suscipiendum pœnitentiæ sacramentum cum fructu, cum attritio sit pars materiæ sacramenti, requiratúrque ad recipiendum pœnitentiæ sacramentum cum fructu, propositum non peccandi de cætero. *tom.1.fol.181.num.1.& seq.*

4. Obiectum materiale contritionis est peccatum commissum, & nōdum dimissum, seu id quod facit inimicum Dei, seu quod est malum, & offensa Dei. Potest homo contritionis actum elicere de his, quæ trahunt ad peccatum, siue de occasionibus peccatorum; non potest tamen contritionem elicere de peccato dimisso vt sic; nam secundùm hanc rationem, peccatum non facit hominem Deo inimicum: peccatum item dimissum, quod ignoratur an sit dimissum, potest esse obiectum materiale contritionis, sicuti & peccata venialia, sunt enim aliqua offensa Dei. Peccatum alienum non potest esse obiectum contritionis, cum peccata aliena non efficiant nos inimicum Dei. Neque possumus per actum contritionis vnum peccatum mortale detestari, non detestando cætera. *tom.1.fol.184.num.1.& seq.*

5. Obie

5. Obiectum formale contritionis est peccatum, vt est offensa Dei, vel malum Dei, vel contra amicitiam Dei: per hoc enim distinguitur actus contritionis ab actibus aliarum virtutum. *ibid. num.* 11.

6. Ad delendum singula peccata, non requiruntur singulæ contritiones, sed vnus actus sufficit ad delenda omnia: neque tenemur eodem actu detestari mortalia & venialia, quia non tenemur eodem actu detestari peccata, vt sunt grauis, & vt sunt leuis offensa Dei; possumúsque remissionem mortalium obtinere, non obtenta remissione venialium, pro quorum remissione perfectior actus requiritur, quàm ad delendà mortalia. Neque per gratiam habitualem vt sic, delentur peccata venialia, alioqui homo iustus habens gratiam habitualem, semper careret peccatis venialibus, quod non est admittendum cùm septies in die cadat iustus. *tom.* 1. *fol.* 185. *num.* 1. *& seq.*

7. Nullus potest iustificari per actum contritionis, nisi cognitionem aliquam, saltem confusam, peccatorum commissorum habeat, cum contritio sit actus voluntatis, quæ non fertur in incognitum. In his tamen casibus, quando post contritionem facienda est confessio, quando exstat obligatio restitutionis faciendæ, & quando remedium aliquod assumendum est ad euitanda peccata, in his, inquam, casibus, pœnitens tenetur peccata sua distinctè recogitare: iustificatur tamen, qui contritionis actum elicit vnius tantummodò peccati, cuius solùm recordatur, facto diligenti peccatorum examine. *tom.* 1. *fol.* 186. *num.* 1. *& seq.*

8. Ad contritionem, & consequenter ad iustificationem

cationem non requiritur certa intentio, vt contritio ſit magna intenſiuè; intentione phyſica, ſed ſufficit quælibet contritio, licèt remiſſa, modò ſit vera contritio. Quare ſufficit vt pœnitens in genere deteſtetur peccata ſuper omnia deteſtabilia in communi. Nec requiritur ad contritionem, vt pœnitens credat ſe non amplius peccaturum mortaliter, ſed ſufficit, vt habeat propoſitum non amplius peccandi in futurum. *tom.*1.*fol.*187. *num.*3.*&* 4.*& fol.*189.*num.*3.

9. Petes, an ſicut homo de potentia Dei abſoluta iuſtificari poteſt ſine vllo pœnitentiæ actu, ita etiam iuſtificari poſſit ſine vlla reali mutatione, id eſt, ſine infuſione alicuius doni incompoſſibilis peccato, ſed ſola Dei voluntate? Reſp. peccatorem iuſtificari non poſſe, abſque reali mutatione, ſeu infuſione alicuius doni peccato incompoſſibilis. *tom.*1.*fol.*190.*num.*2.*&* 3.

Contumelia.

Vide v. *Detractio.*

1. Contumelia eſt iniuria, qua obiicitur alteri crimen, vel alius defectus in ipſius præſentia; & idcirco eſt peccatum mortale, grauius detractione: aliquando tamen eſt veniale, ſi per iocum vel per correctionem, &c. fiat, non cum intentione lædendi ipſorum honorem. Contumelia, illuſio, deriſio, & ſubſannatio contra parentes habet ſpecialem malitiam. *tom.*2.*fol.*640.*num.*2.*& ſeq.*

2. Deriſio eſt actus quo honor alterius verbis, vel factis violatur cum intentione confundendi proximum, & inducendi erubeſcentiam. In deriſione maior contéptus reperitur, quàm in contumelia; ideò eſt grauius peccatum, & ſemper mor-

F tale,

tale, quoties adeſt intentio grauiter confundendi proximum, vel quando manifeſtatur graue vitium, vel quando deriſus grauiter triſtatur. *tom.2.fol.641.num.9.& ſeq.*

3. Honor ablatus non ſolùm reſtituendus eſt apud ipſum dehonoratum, verùm etiam apud quos honor illius imminutus eſt, alioquin honor injuſtè ablatus, non reſtitueretur ad æqualitatem. *ibid.num.2.*

4. Ex honoris omiſſione præciſa alia circumſtantia vitiante, v.g. contemptus, vel contumeliæ, vel ſcandali, non conſurgit obligatio reſtituendi. Reſtituitur autem honos ablatus, vel dando locum honorificum, vel adhibendo ad menſam, propinando, &c. vel petendo veniam; quanquam petitio veniæ non eſt neceſſaria, quando reſtitutio honoris aliter fieri poteſt. *ibid.num.3.& 4.*

Correctio.

Vide v. *Charitas.*

D

Dæmon.

Vide v. *Maleficium, Superſtitio, Diuinatio, Obſeruatio vana, Adiuratio.*

Debitor.

Vide v. *Reſtitutio.*

Debitum coniugale.

Vide v. *Matrimonium, Votum.*

Deca

Decalogus.

Vide v. *Fides, Spes, Superstitio, Charitas, Schisma, Idololatria.*

Primum præceptum: *Ego sum Dominus Deus tuus,* &c.

1. ADoratio est exhibitio reuerentiæ propter excellentiam illius cui exhibetur. Adoratio alia est interna, alia externa. Item alia latriæ, quæ debetur Deo, alia hyperduliæ, quæ debetur B. Virgini, & alia duliæ, quæ debetur Sanctis. Denique alia est absoluta, quæ conuenit rei intellectuali, quæ per se honorabilis & adorabilis est; & alia respectiua, quæ conuenit rebus ratione carentibus, quæ non propter se, sed propter alium honorantur. *tom.2.fol.206.num.*1.*&* 4.

2. Vna persona sanctissimæ Trinitatis potest distinctè ab aliis personis adorari, modò aliæ personæ explicitè non excludantur. *ibid.num.*3.

3. Sancti in cœlis degentes adorandi sunt; imò etiam viri sancti, licèt nondum relati sint in numerum Sanctorum, coli & adorari possunt cultu priuato, sed non publico. *tom.2.fol.207.num.*1. *&* 2.

4. Christus homo, id est subsistens in natura humana & diuina, adorandus est adoratione latriæ, qua adoratur sanctissima Trinitas, & singulæ personæ sanctissimæ Trinitatis: at humanitas illius per se & præcisa persona Verbi diuini, adoranda est adoratione hyperduliæ. Dum autem colimus Christum, adoramus naturam hu-

manam vt assumptam à Verbo diuino, eique ineffabili vnionis vinculo adnexam. *tom.2.fol.209. num.2.& seqq.*

5. Eucharistiæ sacramentum absolutè potest adorari;& si caro aut sanguis Christi miraculosè appareat in Eucharistia, adorandus est similiter cultu latriæ. *ibid.num.8.*

6. Vsus sacrarum imaginum licitus est & honestus; permittendæque sunt imagines Dei & Angelorum,(licèt non sint corporei,sed puri spiritus,) eos per quandam metaphoram repræsentantes, quia Deus aliquando apparuit sub forma sensibili : imò adorari potest ipsamet imago, sed adoratione tantùm respectiua, id est propter excellentiam illius, cuius est imago. *ibid.num.1. & seq.*

7. Potéstne imago & exemplar adorari, vna & eadem adoratione qua prototypum,e.g. potéstne crux Christi adorari adoratione latriæ,qua Christus ipse adoratur?Potest,quia imago cum exemplari,& exemplar in imagine adoratur : nam volens Christum adorare osculando v.g.ipsius crucem,apprehendit Christum ac si existeret in cruce, consequenter apprehendit crucem & Christum per modum vnius ; & vno adorationis motu per se primò tendit in Christum,in imaginem verò & in crucem concomitanter, & propter Christum. *tom.2.fol.210.num.4.*

8. Lignum crucis Christi & alia instrumenta passionis quæ Christum tetigerunt, adorantur adoratione latriæ,sed respectiua : at instrumenta quæ modò conficiuntur ad repræsentanda illa instrumenta, quæ in Christi passione adhibita sunt, non possunt adorari præcisè quatenus repræsentant instrumenta antiqua, sed quatenus

conno

connotant Christi passionem, seu Christum passum. *ibid.num.6. & seq.*

9. Adoranda sunt quoque nomina sacra IESVS, MARIA, &c. adoratione respectiua, propter eum quem repræsentant, & ad quem diriguntur. *tom.2. fol.211.num.9.* Item

10. Reliquiæ adorandæ sunt, & deuotè custodiendæ, eadémque adoratio tribui potest illis, quæ tribuitur personæ cuius sunt reliquiæ. Per *reliquias* autem intellige corpora, ossa, cineres, vestes, pannos, &c. quæ Sanctorum corpora, vel reliquias attigerunt. Aduerte tamen reliquias, quæ publicè exponuntur, non esse adorandas absolutè, nisi postquam fuerint approbatæ per Papam, vel Episcopum. Imò posita approbatione Papæ, vel Episcopi, corpora quæ in vno loco existunt, absolutè adorari possunt, etiam aliis dicentibus esse in alio loco. *ibid.num.1. & seq.*

11. Præterea licitum est accendere cereos ad reliquias vel imagines Sanctorum, sicut & etiam reliquias ad collum appensas deferre, neque speciale peccatum committitur ab eo, qui delinquit dum reliquias ad collum defert; secus dicendum de eo qui eas surriperet; talis enim peccaret mortaliter peccato sacrilegij, & furti. *tom.2. fol.213. num.7. & seq.*

12. Coli similiter & adorari possunt cum Deo vt ipsius imago, agni cerei; at vendi, aut minio, auro, alióve colore pingi, sub excommunicatione prohibentur; sicut & etiam à laicis tangi: quamquam non peccant mortaliter, qui eos attingunt sine contemptu. *tom.2. fol.214. num.11. & seq.*

Secundum præceptum: *Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum.*

Vide v. *Iuramentum, Adiuratio, Votum.*

Tertium Decalogi præceptum: *Memento vt diem Sabbati sanctifices.*

13. Sabbatum significat requiem seu cessationem, eo quòd Deus die septimo requieuerit: Ecclesia diem Dominicam illius loco bene constituit, in memoriam & signum illius diei qua Christus resurrexit; & ne videremur consentire cum Iudæis quoad eorum cæremonias: hinc patet obseruationem Dominicæ diei non esse de iure diuino, sed Canonico. *tom. 2. fol. 395. num. 2. & seq.*

14. Festum instituere in tota Ecclesia, & receptos abrogare, pertinet ad Summum Pontificem, & ad Concilium generale. Episcopi iure communi possunt etiam festos dies in sua tantùm diœcesi instituere, non tamen in honorem Sancti nondum canonizati; Respublica verò, vel ciuitas, vel Princeps sæcularis non potest dies festos tum etiam sacros constituere, potest tamen prætextu ciuilis honoris, vel alio titulo. Neque sola laicorum consuetudine introduci possunt aliqui dies festi. *ibid. num. 1. & seq.*

15. Potest

15. Poteſt inſtitui dies feſtus colendus tantum vſque ad meridiem, quia qui poteſt totum, poteſt etiam partem præcipere. *tom.2.fol.396.num.8.*

16. Obſeruantia diei feſti duo præcepta continet; affirmatiuum, quod præcipit auditionem Miſſæ, non verò contritionis eliciendæ obligationem; & negatiuum quod prohibet opus ſeruile: ſeruile autem opus dicitur illud, quod ex ſe habet quendam famulatum, & ab illis ſolùm communiter exercetur, qui aliis inſeruiunt; vnde opera animæ, cuiuſmodi ſunt legere, ſcribere, docere, concionari, conſulere, & ſimilia, permittuntur in die feſto. Item licitum eſt concurrere ad conſilia, & eligere ad officia. Appellatio quoque licita eſt in die feſto, ſed non citatio; & citatio facta pro die feſto, non obligat ad comparendum die proximè ſequenti; quamquam reus citari poteſt dum exiſtit in loco, in quo dies feſtus non celebratur. *tom.2.fol.73.num.1.& ſeq.*

17. Quælibet ſententia tam ciuilis quàm criminalis requirens ſtrepitum iudicialem, vetita eſt in die feſto. Vetitum quoque eſt placitum, iudicium criminale, ſacramentum publicum, & mercatus, id eſt contractus emptionum, venditionum, locationum, & permutationum, ſiue priuatim fiant, ſiue publicè. Intellige tamen extra neceſſitatis caſum, vel quando iudex vel teſtis alio tempore commodè haberi non poteſt; aut ſi periculum ſit, vt interpoſita dilatione iuſtitia impediatur; aut conſuetudo legitima contrarium ſuadeat. *ibid.num.10.& 12.*

18. Opera corporalia quæ propriè ſeruilia ſunt, prohibentur in die feſto, cuiuſmodi ſunt fodere terram, putare vites, &c. Non prohibentur tamen opera communia dominis & ſeruis; propterea

licitum est iter facere,parare necessaria ad illud, vti musicis instrumentis,scribere, etiam ex officio,aut transcribere lucri causa: non verò pingere, aut recamaturas facere. Denique quæ licitè fiunt in die festo, possunt etiam fieri cum lucro. *tom.2.fol.*401.*num.*23.*& seq.*

19. Causæ excusantes à mortali, laborantes seruiliter in die festo, sunt paruitas operis,necessitas, absentia à loco in quo dies festus celebratur, & dispensatio. Propterea excusantur parantes necessaria ad victum in die festo; secus dic de molitoribus non molentibus ex necessitate, nisi modicum laborem insumant. Excusantur quoque medici,chirurgi, pharmacopolæ,decertantes in bello,struentes foueas,vel muros causa belli ædificantes, cursores, ferratores equorum, & ij qui metunt imminenti tempestate, vel qui opus inchoatum prosequuntur, à quo nequeunt desistere absque graui damno. Quod si dubitetur an adsit sufficiens necessitas, recurrendum est ab Episcopum. Item excusantur qui seruiliter laborant metu grauis damni,vt serui,famuli,&c. Item excusantur à mortali qui opera seruilia præstant,quæ immediatè,vel præparatoriè cultui diuino inseruiunt: denique opera pietatis per se licitè fiunt in die festo. *tom.2.fol.*403.*num.*1. *& seq.*

20. Recedens à loco,in quo dies festus colitur, non peccat mortaliter Missam non audiendo, si ante meridiem peruenturus sit ad locum, in quo festus dies non celebratur.*tom.2.fol.*406.*num.*18.

21. Ille non peccat mortaliter, qui pluribus diebus festis aliqua parua opera seruilia præstat, quæ simul sumpta magnam materiam constituere, & notabilem temporis partem occupare videntur.

dentur. Ratio est, quia illa modica opera seruilia non continuantur,nec integrant vnam materiam, & opus seruile vno die factum,non continuatur cum opere seruili alterius diei. *tom.2. fol.404.num.3.*

22. Qui leuiter delinquit in die festo contra multas obligationes diuersæ rationis,non peccat mortaliter, secùs si obligationes sint eiusdem rationis. *ibid.num.5.*

Quartum Decalogi præceptum : *Honora patrem tuum, & matrem tuam, vt sis longæuus super terram.*

23. Nomine *patris & matris* veniunt ipsi parentes immediati vel mediati; Superiores, vt sunt Episcopi,Curati,&c. Imperatores,Reges & Principes : tutores, curatores & magistri, quorum prudentia & doctrina erudimur; & his omnibus exhibendum esse honorem, reuerentiam & amorem docet nos hoc præceptum, & ipsius naturæ dictamen. Vnde filij coniicientes contumelias in parentes, aut ad grauem iram prouocantes, peccant mortaliter. Sicut autem filij afficiuntur obligatione huius præcepti in parentes,ita etiam parentes in filios, illísque subuenire tenentur. *tom.2.fol.407.num.2.& fol.408.num.3.& 4.*

24. Hæc verba, *vt sis longæuus*, intelliguntur non solùm de longitudine & diuturnitate futuræ vitæ, verùm etiam de longitudine huius mortalis vitæ, iuxta illud 1 ad Timotheum 4. *Pietas*

ad omnia vtilis est, promissionem habens vitæ, quæ nunc est, & futuræ. tom.2.fol.407.num.4.

25. Et non tantùm filij debent honorare & amare parentes, illísque amoris signa exhibere, sed etiam obedire tenentur, quando aliquid præcipiunt circa bonos mores, & salutem animæ; vt ad vitandas prauas amicitias, deserendos ludos, vel meretrices, &c. & filius qui patri obedientiam in grauibus non præstat, mortaliter peccat. *tom.2.fol.409.num.1.& seq.*.

26. Præterea filij tenentur parentibus subuenire in necessitate spirituali & corporali, idcircò filij qui non curant patrem in mortis articulo constitutum confiteri, vel suscipere alia sacramenta, grauiter peccant. Idem dicendum si parentes infirmos, aut in carcere detentos non visitent. *ibid.num.1.& fol.410.num.2.*.

27. Filius non solùm tenetur ab ingressu religionis abstinere dum parentes, id est pater & mater, sunt in extrema necessitate, vel quasi extrema, aut quando probabiliter futuri creduntur, sed etiam tenetur tempore nouitiatus, imò & post professionem egredi, etiam inuito Prælato, dum necessitas parentum est extrema, & iis subuenire potest remanendo in sæculo, & modò ipse filius nullum incurrat probabile periculum salutis spiritualis dum in sæculo remanet. Eadem obligatione tenetur à fortiori pater erga filios; debétque curare vt addiscant rudimenta fidei, eósque delinquentes corrigere & castigare; peccántque grauiter eos deprauando suo prauo consilio, vel exemplo.

Aduerte autẽ egressum è religione ad subueniendum necessitati, teneri seruare vota & præcepta religionis eo modo quo commodè potest, &

& ſublata neceſſitate redire ad religionem. *ibid. num.4.& ſeq.*
28. Quando debita patris excedunt facultates hæreditatis, filius non tenetur in foro conſcientiæ ſoluere debita patris, etiamſi non confecerit inuentarium, quia hæres non tenetur, niſi ex bonis hæreditatis. *tom.2.fol.*411.*num.*10.
29. Pater grauiter peccat denegans alimenta filio ſine graui cauſa, etiamſi filius proſcriptus ſit vel emancipatus. Imò tenetur etiam vxori filij alimenta præbere, dum filius præbere non poteſt: mater verò non tenetur alimenta filio præbere, excepto lacte ex impotentia patris: neque peccat mortaliter non lactando filium per ſe ipſam, tenetur tamen bonam nutricem adhibere. *tom,2. fol.*412.*num.*2.*& ſeq.*
30. Parentes mortaliter peccant exponendo filium Hoſpitali, niſi iuſtam habeant exponendi cauſam, vt ſi pater exiſtat in valde graui neceſſitate, vel periculo vitæ, aut infamiæ. *tom.2.fol.*413. *num.6.*
31. Obligatio alendi filios tranſit ad hæredes illius, qui filios alere tenebatur, ſed non tranſit directè ad donatarium, neque ad eos qui bona parentum titulo emptionis, vel ſimilis contractus acquiſierunt: tranſmittitur tamen ad fiſcum, cui bona parentis addicta fuerunt ob ipſius parentis delictum. *ibid.num.7.& ſeq.*
32. Pater qui filio alimenta non præſtitit, non tenetur in foro conſcientiæ ad reſtitutionem, niſi fortè filius debita ob id contraxerit. *tom.2. fol.*414.*num.*12.
33. Pater tenetur filiæ nubenti (etiam ſpuriæ) dotem competentem conſtituere, etiamſi filia diues ſit, aut monaſterium ingredi velit, aut nu-

bat inuito patre, aut etiam indigno (seu tali cum quo sine dedecore nubere non possit iuxta vsum illius regionis :) secus si filia nubens indigno, sit maior vigintiquinque annis, & diues sit, patrísque alimentis non indigeat. Neque pater eximitur ab onere dotis alio dotem tradente. *tom.2. fol.414.num.1.*

34. Filius aut filia multis de causis priuari potest hæreditate & alimentis, v.g. ob percussionem parentum iniustam cum lethali culpa, ob grauem & inhonestam iniuriam, ob accusationem in iudicio, (excepto crimine hæresis & læsæ maiestatis :) ob attentationem in vitam patris ; si cum maleficis versetur, si copulam habeat cum nouerca seu patris vxore, si filius non succurrit patri, & impediat ne pater conficiat testamentum. In his casibus filium pater hæreditate priuare potest, non verò alimentis, si filius aliunde non habet. *tom.2.fol.416.num.1.*

35. Filia inuitis parentibus nubens seruata Tridentini forma, attento iure Canonico, non potest exhæredari. Imò neque potest attento iure Cæsareo, nisi filia sit minor 25. annis, & parentibus volentibus ipsam in matrimonium coniungere, renuerit, & luxuriosam degere vitam elegerit. Filia quæ bis tantùm copulam commisit, non potest ob id hæreditate priuari. Idem dicendum, si post 25. annos luxuriosam vitam elegerit ; imò etiamsi ante 25. annos, si mater illius luxuriosam vitam degat, & nondum correcta sit exhæredationis tempore ; secus dicendum si solùm pater luxuriosè viuat. *tom.2.fol.417.num.3.& seq.*

36. Filius inuito patre cōtrahens, aut indignam ducens, non potest hæreditate priuari, nam leges loquuntur solùm de filiabus. *tom.2.fol.418.n.9.*

37. Exhæ

37. Exhæredatio non tollitur per reconciliationem superuenientem, aut per pœnitentiam; tollitur verò religionis professione. *tom.2. fol.419.num.12.*
38. Maritus tenetur vxori non solùm actibus internis, verùm etiam externis honorem & amorem, imò etiam obedientiam in iis, in quibus est vxori subiectus, exhibere; & consequenter mortaliter peccat verba infamatoria proferens contra illam, aut grauiter verberans, aut præceptorum adimpletionem impediens; aut eam non alens, modò alere possit, aut vxor ipsa à mariti consortio non recesserit, aut is qui dotem promisit non existat in culpabili mora soluendæ dotis. Quod si vxor quæ ob viri sæuitiam recessit, renuat oblata securitate ad virum redire, non est à viro alenda. Si verò vxor vtriusque coniugis culpa recessit, deinde ad maritum redire contendat, maritus autem eam ad se redire non patiatur, alenda est à marito, quia vltima culpa marito imputanda est. Alenda erit similiter, quoties dos casu fortuito periit. *ibid.num.1.& seq.*
39. Quæ diximus de viro quoad amorem, reuerentiam & obedientiam quam vxori præstare debet; vxor debet quoque præstare marito; vnde grauiter peccat, dum notabiliter inobediens est circa ea quæ ad bonos mores, & ad familiæ gubernationem pertinent. Et si illa post discessum è vita primi mariti ad secundas nuptias conuolet, debet ea quæ vt arrhas à primo marito accepit, titulo lucratiuo, seu donatione filiis primi matrimonij reseruare; secus si accepit ab extraneo. *tom.2.fol.421.num.11.& seq.& fol.423.num.15.*
40. Vxor aut filij non tenentur ad soluenda debita, quæ vir seu pater contraxit pro alenda vxore,

re, vel filiis, nisi pater illa acceperit nomine ipsorum, vel protestatus sit nolle gratis illa præstare, aut nisi acceperit in fraudem, id est, sine iusta causa, scientibus filiis vel vxore. *tom.2.fol.421. num.13. & fol.422.num.14.*

41. Quæres, quæ cura & amor requiratur in superioribus & dominis erga seruos & subditos, & è contrà? Respond. Domini aliique Superiores tenentur sibi subditorum & famulorum, etiam mancipiorum curam habere, curando vt hi præcepta adimpleant, impediendóque eorum peccata, & eos corrigendo quando delinquunt: caueant tamen ne eos grauibus afficiant iniuriis, appellando diabolos, aut canes, &c. aut ne iis alimenta denegent, dignus est enim operarius cibo suo; possunt tamen eos cum moderatione verberare, sicut pater filium, aut fratres vel patrui habentes curam sororum, vel nepotum; hos enim possunt moderatè percutere. Idem valet in senioribus, aut etiam in aliis qui ab adolescentibus aliquam iniuriam passi sunt, & eorum superiores commodè adire nō possunt. *tom.2.fol.424.num.1. & 2.item fol.425.num.6.& seq.*

42. Dominus tenetur domo sua expellere seruum vt resipiscat, & concubinæ consortio non vtatur, quoties adest spes fructus, & id fieri potest absque suo notabili damno. *ibid.num.8.*

43. Frater tenetur alteri fratri vel sorori alimenta præbere, quando aliunde non habent; hoc enim postulat charitas & pietas in parentes & sanguine iunctos; & hoc valet, etiamsi frater & soror in egestatem sua culpa inciderint; imò tenetur dotem sorori indigenti constituere; cum dos veniat nomine alimentorum. *tom.2.fol.426. num.12.*

44. Subdi-

44. Subditi suis Superioribus etiam improbis amorem, reuerentiam & obedientiam, præsertim in rebus magni momenti præstare debent, quia superiores parentum vices gerunt, quibus debetur honor & reuerentia. *ibid. num.* 13. *&* 14.

45. Famulus tenetur vitam domini defendere cum periculo vitæ propriæ, quando specialiter ad eam defendendam conductus est. *ibid. num.* 15.

Sextum & nonum Decalogi præceptum : *Non mœchaberis*, & , *Non concupisces vxorem proximi tui.*

46. Hoc sexto & nono Decalogi præcepto non solùm prohibetur adulterium, verùm etiam quælibet alia carnalis copula extra legitimum matrimonij vsum : imò etiam omnes alij actus qui ad impudicam libidinem allicere & permouere possunt : vt actus, amplexus, oscula, locutiones, ornatus lasciui, litteræ amatoriæ, &c. Neque solùm prohibentur actus exteriores, verùm etiam voluntas & affectus interior inordinatus rei venereæ. Et peccata quæ his præceptis prohibentur, sunt mortalia ex suo genere ; neque ignorantia per se loquendo excusat in hac materia à peccato ; neque minæ, metus, vel timor infamiæ ; excusaret tamen vis absoluta, quando qui vim patitur, animo non consentit, nec alio modo cooperatur ad peccatum. *tom.* 2. *fol.* 427. *num.* 1.

Octa-

Octauum Decalogi praeceptum: *Non falsum testimonium dices.*

Vide v. *Mendacium.*

Decima.

1. Nomine *Decimæ* intelligitur quota bonorum debita Ecclesiæ ministris in ipsorum subsidium & sustentationem; quatenus hæc pars est indefinita debetur iure naturæ & diuino, vt verò est definita & determinata, v.g. ad decimam partem fructuum, debetur iure Ecclesiastico. *tom.* 2. *fol.* 501. *num.* 1. *&* 3.
2. Triplex est decima, personalis, prædialis & mixta. Personalis, est decima pars fructuum prouenientium ex industria & opera personæ, vt ex mercatura, venatione, bello, ludo, &c. Prædialis, seu realis, est quota fructuum qui ex prædiis percipiuntur, vt est vinum, oleum, frumentum, olera, rapæ, poma, &c. Aduerte decimam quæ debetur ex vinea, non esse soluendam in vuis, sed in vino, quia fructus vineæ propriè consistunt in vino; & decimam prædialem deberi non solùm ex agro qui aliàs coli consueuerat, verùm etiam ex agro de recenti ad culturam redacto & ex noualibus. *tom.* 2. *fol.* 502. *num.* 1. *&* *seqq.*
3. Decima verò mixta est illa, quæ partim ex hominis industria, partim ex prædiis prouenit, vt sunt fœtus animalium, qui partim ex pascuis, partim ex animalibus prouenit interueniente homi-

hominum industria in illis alendis & custodiendis. *ibid.num.*3.

4. Decimæ personales soluendæ sunt ab iis, qui sacramenta suscipiunt, & illi quidem Ecclesiæ, in qua sacramenta suscipiuntur, nisi aliter consuetudine receptum sit. Soluenda autem est decima omnium bonorum, quæ per industriam licitè acquiruntur, quamquam multi velint soluendam etiam de illicitò acquisitis, præcisa tamen circumstantia actum vitiante. An verò denegari possint sacramenta non soluentibus decimas, respondendum affirmatiuè, dum nullam habent legitimam excusationis causam. *tom.*2.*fol.*503. *num.*1.*& seq.*

5. Dum quis habet duo domicilia in duabus parœciis posita, & partim in vno, partim in altero habitat, soluenda est decima personalis in illa parœcia, in qua domicilium principalius habet, & in qua habitat maiore anni parte, nisi æqualiter habitet in duobus; tunc enim diuidenda est. *tom.*2.*fol.*504.*num.*4.

6. Decimæ prædiales soluendæ sunt ab illis omnibus, qui prædia titulo non spirituali possident, illi Ecclesiæ cui subiecta sunt prædia, nisi consuetudine introductum sit vt alteri soluantur: hinc sequitur laicos etiam infideles, paganos habitantes in terris Ecclesiæ subiectis, teneri soluere decimas prædiales, quæ antea solui consueuerant, vel dum acquirunt bona alicui Ecclesiæ subiecta, cui præscribitur decimam solui. *ibid. num.*5.*& 6.*

Præterea sequitur loca pia & monasteria teneri soluere decimas, nisi priuilegio eximantur. Item clerici tenentur soluere decimas eorum ad quorum titulum promoti sunt, quia res transit

cum

cum suo onere. Parochus quoque tenetur soluere decimas illi Ecclesiæ parochiali, in cuius territorio habet prædia, præcisa in contrarium consuetudine. *tom.2.fol.*505.*num.*7.*&* 8.*item fol.*507. *num.*13.

7. Dum plures colligunt fructus, decimæ solutio incumbit illi qui ius primariò & principaliter habet in fructus pro rata iuris, nisi hoc onus in alterum reiecerit. *tom.2.fol.*506.*num.*10.

8. Dominus agri non tenetur soluere decimas fructuum, quas percepisset Ecclesia, si ille agrum coluisset, defendisset, &c. quia non violauit iustitiam non colendo agrum, neque refert quod dominus sua culpa non perceperit fructus. *tom.2. fol.*507.*num.*11.

9. Ecclesia quæ ius habet exigendi decimas, non solùm agere potest contra emptorem prædiorum decimæ subiectorum, (res enim transit cum onere,) verùm etiam contra venditorem, qui Ecclesiã defraudauit. *tom.2.fol.*508.*num.*15.

10. Episcopus non tenetur soluere decimas ex bonis mensæ Episcopalis, modò tamen hæc in alium non transferantur; tunc enim cessaret ratio exemptionis: teneretur tamen soluere Summo Pontifici; si eas exigeret, & non solùm ille, verùm etiam cæteri clerici. *tom.2.fol.*507.*num.*12. *&* 14.

11. Soluendæ sunt decimæ mixtæ iuxta locorum consuetudinem, clericis etiam diuitibus, aut improbis; non enim debentur decimæ clericis ob eorum inopiam, aut probitatem, sed ob laborem quem in populi vtilitatem impendunt. Et in soluendis decimis realibus non sunt detrahendæ expensæ, v.g. culturæ agri; secus in personalibus. *tom.2.fol.*508.*num.*16.*&* *seqq.*

12. Qui

12. Qui decimas non soluunt, aut in soluendo deteriorem & non mediocrem partem bona fide assignant, peccant contra iustitiam, consequenter tenentur ad restitutionem: & peccant adhuc peccato sacrilegij secundùm multos auctores; quia non soluunt, inquiunt, rem Ecclesiæ debitam ob sacrum ministerium, & sacris vsibus deputatum; sed hoc D. Bonacinæ non probatur. *ibid. num.* 18.

13. Decima personalis soluenda est post lucrum acquisitum; prædialis verò statim ac fructus collecti sunt, siue ager pluries in anno fructus ferat, siue semel tantùm, & decima ex fœtibus animalium soluenda est, quando fœtus peruenit ad statum vtibilem. Soluenda autem est decima in loco, in quo ex recepta consuetudine solui consueuit. *tom.* 2. *fol.* 59. *num.* 1. *& seqq.*

14. Obligatio soluendi decimas quatenus decimæ dicunt quotam fructuum, seu determinatam partem, potest validè priuilegio Papæ condonari & auferri, etiam sine causa, sed tunc illicitè conceditur. Item obligatio soluendi decimas in futurum, auferri posse videtur per compositionem interueniente Summi Pontificis auctoritate. Imò etiam Prælatus Ecclesiæ, aut beneficiarius potest iusta de causa absque assensu Apostolico compositionem vel remissionem facere de præteritis decimis, cum iure suo cedere possint, & nulla interueniat simoniæ labes, aut prohibitio. *tom.* 2. *fol.* 510. *num. & seq.*

15. Præterea obligatio soluendi decimas quatenus decimæ dicunt certam partem fructuum, potest per consuetudinem communitatis quadraginta annorum spatio auferri, sicut & potest etiam lex abrogari; possunt quoque particulares personæ liberari & immunes fieri per legitimam

præscri

præſcriptionem; (vt quando quis conſueuit non ſoluere decimas per tempus immemoriale, nullo interueniente titulo; aut quando conſueuit non ſoluere ſpatio 40. annorum interueniente titulo, ſaltem rationabiliter præſumpto) ab obligatione decimarum. *ibid. num.* 5. *& ſeq.*

16. Quæres, an populus, ſeu communitas facta fuerit immunis ab obligatione decimarum, eo quod ſpatio 40. annorum non ſoluerit decimam ſuo parocho? Reſpond. affirmatiuè, non propter præſcriptionem, cum elapſum non ſit tempus immemoriale, ſed propter conſuetudinem 40. annorum, etiamſi non adſit titulus, nec bona fides, imò neque conſenſus Papæ expreſſus, modò tamen aliunde ſufficienter prouiſum ſit ſuſtentationi parochi. *ibid. num.* 8.

17. Decima vt dicit ius percipiendi fructus ob ſacrum miniſterium, petenda eſt coram iudice Eccleſiaſtico, & non ciuili; poteſt tamen beneficiarius, cui ſublati ſunt à laico fructus decimarum, qui iam ſoluti erant, coram iudice ſæculari hanc cauſam agere; quia in cauſa temporali ſequendum eſt forum rei. *tom.* 2. *fol.* 512. *num.* 1. *&* 2.

18. Concilium Tridentinum *ſeſſ.* 25. *de Reform. cap.* 12. *& cap. ſtatuimus,* 16. q. 1. præcipit ſubtrahentes decimas, aut earum ſolutionem impedientes non ſolùm excommunicandos eſſe, verùm etiam non eſſe abſoluendos, niſi facta plena reſtitutione; intellige modò non adſit impotentia reſtituendi. Extant etiam peculiares pœnæ *in Clem.* 1. *de decim.* cõtra religioſos, qui iniquè vſurpant decimas ad ſe non pertinentes, vel alios retrahunt ab iis ſoluendis, vel pœnitentibus conſcientiæ ſcrupulum circa decimarum ſolutionem facere negligunt. Idem dic de Confeſſariis. *ib. n.* 1.

19. Fide

19. Fideles ad primitiarum ſolutionem nullo iure nunc in noua lege obligantur. Per *primitias* autem intellige primos fructus, qui ex agris aut arboribus percipiuntur, Deóque immediatè offerũtur in recognitionem beneficiorum quæ à Deo accipiuntur. *Oblationis* verò nomine intelligitur quidquid Deo in recognitionem dominij & excellentiæ ipſius offertur, ſiue ſint primi fructus, ſiue ſit aliqua res mobilis, ſiue immobilis; differunt autem oblationes à decimis, quòd hæ in cultum & honorem Dei, decimæ verò offerantur ad ſuſtentationem miniſtrorum Eccleſiæ, tanquam ipſis debitæ. Iure communi pertinent oblationes ad rectorem, ſiue parochum illius Eccleſiæ, vel ſacelli, vel imaginis, in qua fiunt, modò tamen non offerantur hac intentione, vt in honorem vel ornatum imaginis, vel ſacelli inſumantur, aut modò non tradantur Sacerdoti, tanquam ſtipendium ſui laboris. *tom.2.fol.513. num.1.& ſeq.*

Degradatio.

1. Degradatio verbalis, ſeu depoſitio totalis eſt ſententia Eccleſiaſtica, qua perſona Eccleſiaſtica priuatur omni officio & beneficio in perpetuum, ſine ſpe illius conſequendi, non amiſſo priuilegio clericali. Degradatio verò actualis præter hæc priuat etiam priuilegio clericali, & cum quadam ſolemnitate, videlicet aſtantibus Abbatibus mitratis, aut aliis in dignitate conſtitutis, &c. de quibus vide Põtificale. *tom.1.fol.628.n.1.& ſeqq.*

2. Sacerdos degradatus realiter validè cõſecrat, quia per degradationem non amittit characterem ordinis. *tom.1.fol.629.num.5.*

3. Cri

3. Crimina quæ merentur verbalem degradationem sunt adulterium, concubinatus perseuerans post monitionem, simonia notoria, stuprum, incestus, furtum, periurium, homicidium, etiamsi patratum sit, solo consilio, delictum quo quis permittit sua culpa suum Parochianum decedere sine Baptismo. *ibid.num.6.*

4. Clericus ob frequentem fornicationem, seu concubinatum non statim est deponendus, sed gradatim cum ipso agendum, habita ratione loci, personæ, &c. an sit alendus fructibus beneficij, diuisi sunt Doctores; pars negans D. Bonacinæ est probabilior. *ibid.num.7.& 8.*

5. Depositio verbalis presbyteri spectat ad proprium Episcopum, vel eius Vicarium generalem: degradatio verò actualis ad solum Episcopum consecratum, aut ad Vicarium generalem delegatum, qui solus potest ad id delegari. *ibid.num.9. & seqq.*

6. In depositione reali ordinata ad degradationem Sacerdotis, debent alij Episcopi assistere, vt iudices, aut iis deficientibus Abbates, aut aliæ personæ in dignitate constitutæ, & consentire omnes nemine discrepante; ac coram eis facienda est degradatio actualis clerici sæculari Curiæ tradendi, in aliqua Ecclesia seu oratorio. Vsu receptum est vt Episcopus in facienda actuali degradatione vtatur vestibus Pontificalibus; ex iuris tamen dispositione non tenetur illas adhibere. *tom.1.fol.630.num.12.& seq.*

7. Clericus minoribus tantum ordinibus insignitus, ratione delicti degradari potest: quod delictum nisi sit notorium, nullus degradari potest absque accusatore, seu per viam solius inquisitionis. *ibid.num.18.& fol.631.num.19.*

8. Is

8. Is contra quem ſententia degradationis,ſeu depoſitionis realis lata fuit, non poteſt auctoritate Epiſcopi in priſtinum ſtatum reſtitui, quia depoſitus realiter caret omni priuilegio clericali ſine ſpe illius recuperandi;modo depoſitio, ſeu degradatio non ſit iniuſta; nam quando eſt iniuſta,reſtitutio degradati fieri debet à Papa, vel ab Epiſcopo, & degradatus recipere debet ea quæ perceperat,cum ordinaretur: videtúrque attenta conſuetudine poſſe Epiſcopus depoſitum reſtituere,dum reſtitutionem alicuius clerici depoſiti facit in caſibus à iure expreſſis. *ibid.*

Delectatio moroſa.

1. Delectatio moroſa dicitur à mora rationis, quando homo poſita aduertentia,adhuc in delectatione perſeuerat;& tunc dicitur moroſam delectationem capere. *tom.*1*.fol.*451*.num.*1.

2. Delectatio moroſa de ſola cogitatione rei illicitæ non eſt ex ſe peccatum, ſi motiuum non ſit malum:nam delectatio de re turpi & mala,eſt mala iuxta motiuum ipſius delectationis, ſeu iuxta rationem formalem,ratione cuius delectatio fertur in obiectum. Vnde peccat mortaliter qui delectatur de malo proximi, vt eſt malum ipſius: nam hoc motiuum eſt malum. Item delectatio de aliquo actu carnali,vt de fornicatione, tactibus,vel oſculis, eſt peccatum mortale, ſi ex affectu carnali capiatur ab eo qui non eſt coniugatus: ſecus dicendum de eo qui ob bonum finem delectatur de homicidio aliàs ſecuto licèt iniuſto. *tom.*1*.fol.*452*.num.*4*.& ſeq.*

3. Qui ſe laudat, vel iactat de peccato aliquo veniali, peccat venialiter, habet enim motiuum veniale. *ibid.num.*10.

4. Coniu

4. Coniuges qui in absentia alterius coniugis delectantur de actu coniugij præterito, vel etiam futuro, ac si actus esset præsens, non peccant mortaliter, nisi se prouocent ad libidinem. *ibid. num.* 12.

5. Vidua vel sponsa, quę de actu coniugij delectatur, non peccat mortaliter, quando delectatur de actu coniugij non apprehenso sub ratione delectabili, seu ex affectu venereo. *tom.* 1. *fol.* 453. *num.* 14.

6. Quælibet distillatio seminis voluntaria cum carnis commotione, est peccatum mortale: neque potest dari paruitas copulæ excusans à mortali. *ibid. num.* 17.

7. Delectatio morosa est eiusdem speciei, cuius est motiuum, seu ratio formalis, ob quam sumitur delectatio; excepta tamen delectatione venerea, quæ est eiusdem speciei cum opere externo, id est habet eandem speciei malitiam, quam habet opus externum: non desunt tamen DD. qui contrarium asserant. *tom.* 1. *fol.* 454. *num.* 19. *&* 20.

8. Nullum est peccatum habere actum desiderij & velleitatis de re aliqua illicita ex motiuo honesto, vel sub conditione, qua per impossibile, vel possibile posita, actus ille non esset peccatum. Quare excusantur ij qui habent propositum & desiderium sumendi vindictam de inimico sub conditione, *si liceret*, vel, *nisi esset peccatum*, vel dicunt, die ieiunij *comederem carnes si liceret.* Similiter excusatur Sacerdos qui habet desiderium ducendi vxorem, si non esset adstrictus voto castitatis, modò cum desiderio non habeat adiunctam delectationem sensualem: non excusaretur tamen à peccato, qui diceret, *si Titius moreretur,*

vetur, ego magno perfunderer gaudio; aut *nisi essem religiosus vel presbyter, vellem committere fornicationem*: aut *ego occiderem, vel adulterarer*, &c. *nisi esset infernus vel supplicium*: aut *nisi esset timor Dei, non ieiunarem*, est enim timor seruilis: aut si cum affectu vindictæ sumendæ dicat, *si Titius hoc mihi fecisset in adolescentia, vel ante præsentem statum, illum occidissem. ibid. num.* 21. *& seq.*

Denunciatio, Denunciator.

Vide v. *Hæresis, Accusator.*

1. Tenentur denunciare ex vi monitorij ij tantùm, quos iudex, seu Superior intendit obligare: nam præceptum & excommunicatio vim habet ab ipsius Superioris voluntate.

Adde monitorium non obligare, nisi quos pars intendit in monitorio includi; præsumitur enim non habere intentionem, vt filij, vxor, &c. ligentur excommunicatione. *tom.* 1. *fol.* 1102. *num.* 1. *&* 2.

2. Obligatus sub pœna censuræ ad denunciandum, debet esse subditus ipsi ferenti censuram; consequenter qui non est subditus Superiori concedenti monitorium, edictum, vel legem sub excommunicatione, non ligatur excommunicatione lata contra non reuelantes. *tom.* 1. *fol.* 1103. *num.* 1.

3. Tenemúrne ad denunciandum in delictis in damnum nostrum ab aliis patratis, aut dum ex denunciatione damnum nobis impendet? Resp. nos non teneri, nisi aliter exigat bonum publicum, aut alia circumstantia. *ibid. num.* 1.

4. Socius delicti non tenetur ex vi monitorij manifestare delictum proprium, nisi iuridicè in-

terrogetur; neque vxor maritum, neque filius patrem, aut è contra. Excipe casus hæresis, læsæ maiestatis, blasphemiæ, & sollicitationis in confessione. *ibid. num. 3. & seq.*

5. Filius spiritualis tenetur ex vi monitorij denunciare patrem spiritualem, quia potest esse testis contra ipsum, ergo potest etiam denunciare. *tom. 1. fol. 1104. num. 7.*

6. Non est obligatio denunciandi ea quæ non verè & realiter scimus. Et qui audiuit delictum ab eo qui illud iam denunciauit, non tenetur illud denunciare, etiamsi audierit à viro fide digno, quia ipsius denunciatio esset inutilis, & nihil prodesset. Idem dicendum, quando probabiliter creditur ex denunciatione nullum remedium adhibendum à Prælato, *ibid. num. 1. & seqq.*

7. Ex decreto lato ad manifestanda delicta alicuius delinquentis, non oritur obligatio denunciandi ea quæ probari non possunt per testes, vel scripturas, vel indicia sufficientia.

Excipiuntur tamen hi casus, in quibus extat obligatio denunciandi, etiamsi delictum probari non possit; videlicet quando in edicto non præcipitur denunciatio, sed testificatio; quando præcipitur denunciari delictum respiciens fidem & Christianam religionem, vt est hæresis, vel blasphemia hæreticalis; quando crimen vergit in graue detrimentum communitatis; & denique quando agitur de impedimento matrimonij denunciando. *ibid. num. 4. & fol. 1105. num. 5.*

8. Nemo tenetur denunciare quæ nouit sub secreto naturali, vel per consultationem, vel ad remedium adhibendum animæ aut corporis, aut honoris, aut pro defensione bonorum externorum. Imò reuelans in hoc casu, peccat mortaliter,

ter, & tenetur ad restitutionem, etiamsi reuelet id de quo præcessit infamia, vel semiplena probatio. *ibid. num.* 1. *&* 2.

9. Qui tenetur reuelare, non eximitur ab obligatione reuelandi, etiamsi promiserit cum iuramento non reuelare; nam iuramentum de re illicita non obligat, cum non sit vinculum iniquitatis. *ibid. num.* 3.

10. Ex vi edicti de manifestandis furibus, vel iniustis detentoribus, non tenemur manifestare iustum compensatorem, aut alium iustum detentorem, aut eum qui supra debitum accepit aliquid in compensationem, antequam ferretur excommunicatio, sed statim lata excommunicatione proposuit restituere quamprimùm poterit, & oblata opportunitate restituit. *tom.* 1. *fol.* 1106. *num.* 1. *&* 2.

11. Petes, an qui non denunciat iustum compensatorem, ligetur excommunicatione, quoties ipse compensans non ligatur? Respond. non ligari, etiamsi excommunicatio specialiter lata sit contra scientes & non manifestantes. Idem dic de eo qui non denunciat eum quem nouit non posse restituere ob impotentiam. *ibid. num.* 3. *&* 4.

12. Conscius iustæ compensationis, aut alterius legitimæ causæ in iis casibus, in quibus non tenetur denunciare, potest iurare se nihil scire; intelligendo intra se, vt teneatur manifestare; secus dicendum quando dubitat de iustitia compensationis, vel de impotentia restituendi, nisi rationabiliter deponat dubium. *ibid. num.* 5. *&* 6.

13. Tenetúrne Caius denunciare Titium vendentem possessionem in confidentia, in præiudi-

 cium

cium creditorum, qui ad hoc impetrant excommunicationem contra retinentes talem possessionem? Tenetur, si Titius facta correctione, non vult satisfacere creditoribus. *ibid.num.*7.

14. Obligatio ex vi monitorij incipit à die & hora qua publicatur monitorium; non videtur tamen dies publicationis monitorij enumerandus intra dies termini ad denunciandum. *tom.*1. *fol.*1107.*num.*1.*&* 2.

15. Excusatus à culpa mortali non reuelando, excusatur etiam ab incurrenda excommunicatione lata in monitoriis. *ibid.num.*3.

16. Quando Prælatus præcipit manifestari delinquentem ad ipsius emendationem, vel satisfactionem partis, vel ad impediendum aliquod peccatum, præmittenda est iterum atque iterum fraterna correctio; modò speretur emendatio, & modò iudex intendat solam emendationem, vel satisfactionem; secus si etiam intendat punitionem, & modò non sit periculum in mora: non est tamen præmittenda correctio antequam denuncietur hæreticus ex malitia. *tom.*1.*fol.*1108.*n.*1. *& seq.*

17. Reuelationem faciendam virtute monitoriorum recipere debet Notarius approbatus, nec solùm fieri debet ore, etiamsi fortè fiat coram Episcopo, aut Vicario. Præterea reuelatio fieri debet expresso nomine & cognomine deferentis. *ibid.num.*6.

18. Obligatio denunciandi non finitur elapso termino præscripto ad denunciandum; ita vt qui non denunciauit intra terminum præfixum, toties incurrat excommunicationem non denunciando, quoties commodè potest denunciare. *tom.*1. *fol.*1109.*num.*1.*&* 2.

19. Ab

19. Ab excommunicatione contracta ob inobedientiam edicto, aut monitorio præter Episcopum virtute Tridentini potest absoluere solus habens facultatem ab eo, qui tulit edictum, aut monitorium. *ibid.*

20. Quilibet tenetur sub mortali iure communi hæreticum denunciare, etiamsi hæresis sit occulta, & hæreticus denunciandus, sit strictissimo consanguinitatis vinculo nobis coniunctus, vel etiamsi alterius hæresis nobis manifestata fuerit sub secreto (præciso tamen secreto confessionis,) vel etiamsi hæreticus iam credatur emendatus. Limitatur tamen hæc doctrina, modò quis non retrahatur à denunciatione ob metum grauis damni; aut si non certò sciat, sed solùm suspicetur aliquem esse hæreticum; aut modò non sit socius criminis, aut modò non sit in iis locis, in quibus passim permixti sunt hæretici cum Catholicis, id scientibus Inquisitoribus & Episcopis.

Ex dictis sequitur denunciandos esse apostatas à fide (cum apostasia non differat specie ab hæresi) & etiam maleficos aut sortilegos, quoties initum est pactum cum dæmone, aut præuia est apostasia à fide. *ibid. num.* 1. *item fol.* 1110. *num.* 2. *& seq.*

21. Qui intra duodecim dies à sacra Congregatione præscriptos non denunciauit hæreticos, vel suspectos de hæresi, tenetur adhuc illos denunciare: nam terminus duodecim dierum non apponitur ad finiendam, sed ad sollicitandam obligationem denunciandi. *tom.* 1. *fol.* 1111. *num.* 12.

22. Extat obligatio sub mortali denunciandi Confessarium ad inhonestos actus pœnitentem in confessione sollicitantem; id est allicientem,

seu precibus rogantem, seu alia ratione inuitantem ad turpia & inhonesta. Vrgétque obligatio denunciandi, etiamsi Confessarius tacitis verbis sollicitet, vt laudando à pulchritudine, venustate, &c. vel etiamsi alliciat pœnitentem ad peccandum cum tertia persona, vel etiamsi sollicitauerit ad venerea, antequam istæ bullæ promulgarentur. Imò probabile est, contra nonnullos, vrgere adhuc præceptum denunciandi, etiamsi Sacerdos sit emendatus, & pœniteat eum sollicitationis; secus dicendum de Confessario sollicitante ad alia peccata nõ venerea. *tom.* 1. *fol.* 1112. *num.* 3. *& seq.*

23. Omnes ergo tam mares quàm fœminæ tenentur denunciare Confessarium, qui eos ad turpia sollicitare, vel prouocare tentauit, occasione vel prætextu confessionis; secus dicendum si pœnitens ipse Confessarium sollicitarit, & ad venerea induxerit; consequenter Confessarius non tenetur deferre fœminam se sollicitantem in confessione; sicut neque filia spiritualis patrem spiritualem, à quo sollicitata fuerit ad venerea extra sacramentum pœnitentiæ. *tom.* 1. *fol.* 1115. *num.* 16. *& seq.*

24. Quæres, ad quem pertineat inquirere, cognoscere, & pœnam imponere ob crimen sollicitationis? Respondeo pertinere ad Inquisitores, Episcopos, ac ordinarios locorum, sed non possunt hoc delictum punire, nisi plenè probetur; quod fieri potest per testes singulares, vt per plures fœminas, quæ singulæ seorsim affirment se à Confessario in confessione sollicitatas fuisse, quia hoc crimen aliter probari non potest, debent tamen esse plures quàm duæ fœminæ, quia cum fœminæ leues sint, & mutabiles, etiam ipsarum

rum testimonium debile censetur & infirmum. *tom.1.fol.1116.num.23.& seq.*

Depositum.

1. Depositum est contractus, quo sola rei custodia alteri committitur; & consequenter depositarius non potest vti deposito; imò potius committet furtum si eo vtatur, nisi forte credat hoc domino non displicere; aut nisi dominus concedat vsum depositi expressè vel tacitè, aut res sit consumptibilis, vt pecunia, & similis haberi possit tempore quo repetetur, seu tempore solutionis. Duplex est depositum, iudiciale, & priuatum, quod contingit quando res aliqua deponitur apud confidentem hominem vt custodiatur: iudiciale verò, quando debitor deponit pecuniam, quam creditor recusat acceptare; aut quando lis pendet de re aliqua, & interim ea deponitur apud aliquem, donec liti finis imponatur. *tom.2. fol.918.num.1.& seq.*

2. Quilibet pollens vsu rationis potest esse depositarius; etiam si sit pupillus, fœmina, clericus, aut religiosus, quamuis malè faciat suscipiendo depositum absque consensu Abbatis. Ordinariè deponuntur tantummodò res mobiles, aut se mouentes, ex.gr. gemmæ, libri, animalia, pecunia, &c. quæ functionem recipiunt; horum enim custodia potest alteri committi. *tom.2.fol.920.num.2. & 3.*

3. Ad depositum hæ requiruntur conditiones: consensus tradentis & acceptantis, vt res tradatur; vt quando depositum exigitur, restituatur eadem res (intellige tamen quando depositum retinet naturam depositi, & non induit naturam mutui;)

tui;)& vt ſi depoſitum pereat, pereat deponenti, ſecluſa culpa depoſitarij. *ibid.num.*1.

4. Qui pecuniam apud aliquem deponunt, v.g. apud montem pietatis, vel apud mercatorem, hoc pacto vt mercator vel mons ſibi ſoluat quatuor vel quinque in centum, excuſari minimè poſſunt à peccato, ſiue accipiant huiuſmodi lucrum ex depoſito præciſè, ſiue ratione vſus conceſſi depoſitario. *tom.2.fol.921.num.4.*

Detractio.

Vide v. *Contumelia, Suſurratio.*

1. Detractio eſt occulta & iniuſta denigratio, ſeu læſio famæ, (id eſt bonæ opinionis communis.) propriæ vel alienæ. Detractio eſt minus peccatum quàm contumelia, quæ eſt aperta & publica offenſio. Duplex eſt detractio: formalis, videlicet quæ fit animo auferendi famam proximi, & materialis, quæ fit abſque intentione auferendi famam proximi. Octo ſunt modi detractionis: quatuor directi, videlicet,

Imponens, augens, manifeſtans, in mala vertens.

Et quatuor indirecti, videlicet,

Qui negat, aut minuit, reticet, laudátque remiſſè.

2. Detractio eſt peccatum mortale ex ſuo genere; nihilominus ratione indeliberationis, vel paruitatis materiæ poteſt eſſe peccatum veniale: materia autem ſufficiens ad peccatum mortale detractionis eſt manifeſtatio peccati mortalis, quando huiuſmodi manifeſtatio grauiter lædit famam proximi, quamuis defuncti: imò fieri poteſt vt manifeſtatio contumelioſa peccati venialis ſit aliquando peccatum mortale, habita ratio-

ne

ne personæ, v.g. Episcopi, vel alterius viri Ecclesiastici. *tom.2.fol.624.num.7.* & *fol.625.num.1.* & 7.

3. Manifestatio defectuum naturalium animi, vel corporis, nisi aliquod notabile damnum afferat, non est materia sufficiens ad peccatum mortale detractionis, siue defectus contracti sint cum culpa, siue sine culpa; vt si quis dicat Titium esse ignarum, parui iudicij, &c. Secus si dicat infectum esse morbo Gallico. *ibid.num.8.* & *fol.626. num.9.*

4. Dicens in tali collegio, vel in tali loco adesse multos prauos & improbos homines, vel vnum ex Canonicis talis Ecclesiæ commisisse simoniam, aut fornicationem, &c. non manifestata persona in particulari, peccátne mortaliter? Non peccat, quia nullus infamatur in particulari, & nullus grauiter læditur. Limita tamen, modò loquens non asserat omnes esse improbos; aut dicto suo multum detrahat & diminuat de bona existimatione talis vel talis loci. *ibid.num.10.*

5. Petes, vtrùm reuelare crimen vni vel duobus prudentibus qui secretò retinebunt, vel ob honestam causam, sit peccatum mortale? Probabile est non esse peccatum mortale, maximè si adsit honestus finis, ex.gr. emendatió delinquentis, vel bonum publicum, causa capiendi consilij, &c. Quare damnandi sunt coniuges peccati mortalis, qui extra hos casus de grauibus delictis aliorum inter se loquuntur: nisi fortè sint personæ taciturnæ, vt nonnulli volunt. Excusantur tamen loquentes de criminibus occultis filiorum suorum, aut famulorum; maximè quando hoc dirigitur ad illorum correctionem. *ibid. num.1.* & *seq.*

6. Pœnitens non peccat peccato detractionis, manifestando complicem in confessione, quando non potest aliter peccati speciem explicare; nec habet copiam, seu commoditatem adeundi alium Confessarium, cui non sit notus complex; similiter non peccat is contra iustitiam, qui refert crimina audita ab hominibus non fide dignis, indicando personas à quibus audiuit; & hoc verum est, quamuis audientes credant ea crimina vera esse. *tom.2.fol.627.num.2.*

7. Non est peccatum mortale, saltem contra iustitiam, crimen alterius alicubi publicum iure vel facto, vel famosum manifestare alibi, vbi nescitur: erit tamen peccatum mortale contra iustitiam, si reuelentur crimina alterius, quæ publica facta sunt per iniuriam; vt accidit quando quis vi tormentorum confessus est crimina occulta iudici non interroganti iuridicè. *tom.2.fol.629. num.2.& 3.*

8. Non est peccatum contra iustitiam referre alicui delicta alterius, propter quæ aliàs fuit infamatus, quamuis nunc famam acquisierit honestis actionibus, modò referens non ostendat etiam nunc ipsum esse infamem & improbum; quia quamuis ille cuius delicta narrantur, bonam nunc retineat famam, nihilominus ratione delicti aliàs perpetrati fuit infamis, & nunquam acquisiuit ius vt dicatur probus pro eo tempore quo fuit improbus & infamis; peccant tamen historiographi referendo peccata mortuorum publica, non referendo eorum emendationem & resipiscentiam, si reuera resipuerint. *ibid.num.4. & seq.*

9. Ad nullam tenetur restitutionem qui narrat delictum Titij occultum Mediolani, sed Romæ publi

publicum, ex quo Titius damnum patitur, cum hæc narratio non sit contra iustitiam. Idem dic de petente vel loquente de causa ob quam aliquis in carcere detinetur; secus de narrante crimen alterius, credens illud esse verum & publicum, cùm reuera non esset; hic enim tenetur ad restitutionem famæ statim ac cognoscit se errasse. *ibid.num.7.& seq.*

10. Non est peccatum mortale contra iustitiam, infamatum in vno genere peccati, infamare in alio habente connexionem necessariam, vel moralem cum priori peccato de quo fuit diffamatus; v.g. dicere adulterum scripsisse litteras amatorias, aut hæreticum fregisse imagines Crucifixi, &c. Similiter patet non esse peccatum mortale detractionis infamatum ob multa delicta, infamare in alio in quod labi solent committentes priora delicta; tunc enim non læditur grauiter fama proximi. *tom.2.fol.630.num.1. & seq.*

11. Licitum est aperire crimen alterius ad consulendum bono illius cuius crimen detegitur, vel alterius; vel ad impediendum damnum spirituale vel temporale alicuius momenti, modò reuelatio criminis necessaria sit ad impediendum illud damnum, ad consulendum bono, &c. non poterit autem reuelari crimen occultum, si nulli noceat. *ibid.*

12. Non est ergo peccatum detractionis detegere crimen alterius ad instructionem audientium, aut ad maiorem cautelam audientium, ne peccatis aliorum pertrahantur ad peccata. *tom.2. fol.631.num.10.*

13. Conficiens, vel concurrens ad libellos famosos, grauiter peccat, & tenetur ad restitutio-

nem ; imò iure communi excommunicandus est. *Libelli* autem *famosi* nomine intellige signum, vel scripturam quæ alicuius infamiam continet nondum antea publicam, vt publica fiat, & in notitiam aliorum veniat, statim, aut paulatim, siue postea publica fiat, siue non, eo quod ab aliquo comburatur, vel laceretur, vel alia ratione impediatur. Ille quoque censetur auctor libelli infamatorij, eiúsque pœnis subiacet, qui apponit aliquod signum, quo alter infamatur, vt si quis cornua ad ianuam depingat, vel exponat ad indicandum aliquem habere coniugem adulteram. *ibid. num. 1. & seq.*

14. Licitum est ex causa rationabili manifestare sua peccata, & famam suam prodigere; peccat tamen mortaliter, qui sine rationabili causa dicit se esse hæreticum, vel commisisse crimen læsæ maiestatis: nam ista crimina redundant in opprobrium filiorum. Similiter peccat religiosus contra iustitiam se ipsum infamans, quando illius infamia redundat in religionem vel monasterium; quia fama illius non est tam illius, quàm religionis, cui cedere non potest. Peccat etiam, qui se ipsum infamat cum periculo propriæ vitæ : sed non is, qui ad vitanda grauia tormenta manifestat iudici verum crimen alterius, sed occultum, de quo promiserat secretum, quia secretum non obligat cum tanto incommodo, nisi sit secretum confessionis. *tom. 2. fol. 633. num. 2. & seq.*

15. Qui audit detractorem, & aliquo modo mouet ad detrahendum, peccat mortaliter contra iustitiam, est enim causa iniusta detractionis. Similiter peccat, & tenetur ad restitutionem, qui ostendit sibi gratam fore aliorum detractionem; aut qui absque iusta causa alterum interrogat de

alio

aliorum defectibus; secus dicendum de eo qui non incitat alium ad detrahendum, sed solùm delectatur de graui detractione, is enim peccat tantum contra charitatem. Audiens quoque detrahentem de re graui, & eum non corrigens, per se loquendo peccat mortaliter contra charitatem (facit enim contra præceptum correctionis in re graui, si subsit spes fructus, & non timeat sibi aliquod graue damnum corrigendo) & etiam contra iustitiam, si teneatur ex officio curare salutem. *tom. 2. fol. 635. num. 1. & seq.*

16. Infamator ad nullam tenetur restitutionem, præcisè ratione infamiæ, quando infamatus recuperauit famam suis bonis actibus; tunc enim infamatus nullum amplius patitur damnum. Idem dic, quando infamator iudicat prudenter, audientes oblitos fuisse criminis narrati, siue narratio vera fuerit, siue falsa; neque tenetur interrogare eos, quibus narrauit crimen alterius, an illius recordentur. *tom. 2. fol. 636. num. 1. & seq.*

17. Qui reuelauit crimen coram iis quos sciebat, vel dubitabat, idem crimen aliis reuelaturos, tenetur apud omnes famam restituere; quia sua detractione censetur causa efficax infamiæ apud omnes; secus si reuelauit alicui, de cuius taciturnitate non dubitabat. *ibid. num. 1. & 2.*

18. Qui alterum infamauit verum crimen aperiendo, non tenetur, neque potest dicere se mentitum esse, aut falsum dixisse, sed debet sæpius honorare & laudare infamatum apud eos, apud quos detraxit. Qui verò infamauit imponendo falsum crimen, tenetur retractare quod dixit, dicendo se falsum dixisse; & qui publicè famam abstulit, tenetur eam publicè restituere. *tom. 2. fol. 637. num. 2. & seq.*

19. Detra

19. Detractor qui per suam infamiam iniustè fuit causa ne alter consequeretur aliquod bonum vt officium, vel beneficium, tenetur ad restitutionem boni impediti, id est quanti valebat spes illius. *ibid. num. 1. & 2.*

Causæ excusantes à restitutione famæ.

20. Sunt nouem, compensatio quæ fieri potest in restitutione famæ seruata æqualitate; condonatio iusta obligationis restituendi famam; quando infamia iam abiit in obliuionem; quando iam recuperata est bonis ac virtuosis actibus, vel proborum virorum testimonio; quando quis reuelauit crimen occultum, quod postea alia ratione iusta factum est publicum; quando restitutio famæ facta est impossibilis; quando detrectatio fuit inefficax, vt quando audientes non crediderunt; quando infamator non potest famam sine periculo vitæ restituere; & quando restitutio alienæ famæ fieri non potest absque notabili iactura propriæ famæ; vnde vir illustris non tenetur famam restituere homini plebeio; quando eam præstare non potest sine iactura suæ famæ. *tom. 2. fol. 638. num. 1. & seq.*

Dispensatio.

Vide v. *Lex*, *Censura*, *Excommunicatio*, *Votum*, *Priuilegium*, *Irregularitas*.

Disputare.

Vide v. *Fides*.

Distribu

Distributiones.

Vide v. *Officium diuinum, Clericus.*

1. Distributiones quæ nomen suum à verbo *distribuo*, acceperunt, sunt ea portio prouentuum, qui tribui & diuidi debent per singulas Horas inter eos qui diuinis officiis inseruiunt pro rata seruitij præstiti. Distributiones alio nomine vocantur, *portiones quotidianæ*, quòd conferantur quotidie inseruientibus, *vestuaria, aut victualia, sportulæ, & diaria, emolumentum beneficiorum, seu præbendarum, reditus beneficij, vel Ecclesiæ prouentus Ecclesiastici*, &c. Item vocantur aliquando *manuale beneficium*. Distributiones, regulariter loquendo, distinguuntur à fructibus ex Trident. *sess.24. cap.12.* Vnde qui priuatur distributionibus, non ob id censetur priuatus fructibus, modò beneficium simul reddat fructus & distributiones. Item habens facultatem lucrandi fructus, seu quantum lucraretur residendo, non potest distributiones percipere, cum nomine *fructuum* non veniant distributiones. *tom.1. fol.794. num.1. & seq.*

2. Pensio in dubio alicui beneficio imposita, non censetur super distributionibus imposita, nisi Summus Pontifex aliud exprimat, vel nisi beneficium in solis consistat distributionibus. *tom.1. fol.795. num.7. & 8.*

3. In impetratione beneficij non sunt necessariò exprimendæ distributiones, nec in valore beneficij computantur: neque similiter in sequestratione fructuum, redituum & prouentuum veniunt distributiones propriè acceptæ. Dixi *propriè acceptæ*, quia extant aliquæ distributiones,

quibus

quibus propria distributionum ratio non competit, vt sunt illæ quæ ex communi massa alicuius Ecclesiæ conferuntur clericis alicuius Ecclesiæ, etiamsi diuinis officiis non intersint, modò resideant in loco suarum Ecclesiarum, aut saltem non recedant sine iusta causa.

Anniuersaria non sunt propriè distributiones, sed ipsarum priuilegio gaudent, & interessentibus solùm conferuntur: iure humano Ecclesiastico; non verò naturali vel diuino distributionum vsus inductus est ad augendum & seruandum diuinum officium, vt beneficiarij, affectu distributionum acquirendarum, ad interessendum diuinis officiis alliciantur & inuitentur. *tom.1. fol.796.num.2. & seqq. item fol.797.num.1. & 4.*

4. Qui ad distributiones admittendus est, titulum & possessionem beneficij habere debet. Item qui ad distributiones in Ecclesia Cathedrali, vel Collegiata admitti petit, eius esse debet ætatis, vt intra annum promoueri queat ad ordinem quem ipsius beneficium postulat; aduerte tamen id intelligi, præciso priuilegio seu dispensatione Summi Pontific *tom.1.fol.798.num.1. item fol.799.num.2.*

5. Qui Canonicatum ex priuilegio ante legitimam ætatem obtinuit, potest absque alia dispensatione distributiones interessentiæ respondentes recipere, nisi aliud ferat consuetudo, non verò quas lucraretur ratione functionis ordinis sui beneficij, quia par non est vt commodum sentiat, qui onus non sustinet. *ibid. num.4.*

6. Canonicus qui ad distributiones admitti postulat, ad illas præcisa in contrarium consuetudine, admitti debet, etiamsi actu ordinem non

habeat

habeat quem tale beneficium exigit, quia ad lucrandas distributiones, per se loquendo, sufficit assistentia in choro, & debita Canonicarum precum recitatio. *ibid. num.* 1.

7. Illi qui intra annum debito ordine initiatus non est, præcisa etiam in contrarium consuetudine, subtrahitur dimidia pars distributionum. *tom.* 1. *fol.* 800. *num.* 3.

8. Promouendus ad distributiones, seu ad Canonicatum, eam callere debet scientiam, quæ ad vniuscuiusque beneficij ordinem requiritur, vel saltem vt habilis & idoneus censeatur, qui infra annum eam addiscat, qua ad debitum ordinem promoueri possit: in Canonicatibus verò nullum ordinem annexum habentibus, arbitror requiri saltem, vt promouendus fidei rudimenta edoctus fuerit, sciátque legere & scribere; & præterea nonnullam Latinæ linguæ scientiam habeat, ita vt construere sciat, & etiam moderatè & sufficienter instructus sit in cantu. *ibid. num.* 1. *& seqq.*

9. Non statim ac quis admissus est ad Capitulum, censetur etiam admissus ad distributiones, & è contra. *ibid. num.* 4.

10. Qui sacro ordine initiatus non est, non potest vocem in Capitulo ferre, etiamsi ipse non fuerit in mora, aut etiamsi suscepto Subdiaconatu, noluerit suscipere Diaconatum, vel sacerdotium beneficio adnexum. Limitantur tamen prædicta in Decano, seu Archidiacono, qui Capitulum conuocare potest, etiamsi sacro ordine nondum initiatus sit. *ibid. num.* 5. *& seqq.*

Cui ad Distributiones ius competat.

11. Ius percipiendi distributiones competit clericis Ecclesiæ Collegiatæ, vel Cathedralis, vel similis, qui diuinis officiis ad distributiones admissi in suis Ecclesiis intersunt, & inseruiunt iuxta legitimam sui Capituli constitutionem, aut Superioris dispositionem, vel dispensationem. Vnde qui vult lucrari distributiones, debet ad eas admitti, interesse, & canere quæ alternatim dicuntur; debet etiam inseruire iuxta munus sui beneficij. *tom.1.fol.801.num.1. & 2. & fol.802. num.3.*

12. Ad Episcopum & Capitulum spectat distributionum quotam Horis Canonicis assignare, & ea decernere quæ ad spiritualem Ecclesiæ administrationem faciunt, habendo rationem non solùm Horarum Canonicarum, verùm etiam ipsius Missæ Capitularis, & aliorum officiorum, quæ ex legitima consuetudine, vel ex particulari illius Ecclesiæ statuto in Ecclesia persoluuntur: hæc enim omnia veniunt nomine officij. Verùm quidem est Canonicum illius Ecclesiæ, in qua aliquæ preces particulares recitantur, non teneri extra Chorum recitare. *ibid.num.4.& seqq.*

13. In distributionibus assignandis alicubi habetur ratio Capitulorum & processionum. *ibid. num.7.*

14. Vt prudenter assignetur distributionum taxa, inspicienda est solemnitas, quantitas officij & temporis in eo insumendi, aliæque huiusmodi circumstantiæ, quæ assistentem diuinis, maiori vel minori distributionum copia dignum efficiant: non est tamen in hac taxa constituenda

circa

circa Collegiatas Ecclesias necessariò seruanda constitutio Pij V. *ibid. num.* 8. *&* 9.

15. Qui toti matutino non interfuit, sed maiori parti, per se loquendo, ex natura rei priuandus non est totis distributionibus, quia obligatio diuini officij diuidua est, quandoquidem diuinum officium constet partibus diuiduis. *tom.* 1. *fol.* 803. *num.* 10.

16. Ius percipiendi distributiones competit solis interessentibus diuinis officiis verè ac realiter, vel saltem fictione iuris: ob id Canonicus, qui choro non interest, etiam primis sex mensibus, aut tempore permisso in Concilio Tridentino non lucratur distributiones. *ibid. numero* 11.

17. Canonicus assistens lucratur distributiones, etiamsi peccator sit occultus, vel publicus, vel fornicator: secus dicendum de non recitante notabilem diuini officij partem attentè, aut obdormiente voluntariè, aut confabulante aliis recitantibus, etiamsi id fiat ad lectoralia. *ibid. num.* 12. *&* 13.

18. Canonicus non amittit de iure communi distributiones, dum non est in suo stallo, aut non induit habitum Canonicorum, sed quia non recitat cum aliis. *tom.* 1. *fol.* 804. *num.* 14.

19. Resignans purè & absolutè, non potest facta beneficij resignatione, eáque à Summo Pontifice acceptata distributiones subsequentis temporis lucrari, quia ius ad distributiones habetur ratione tituli veri, vel saltem colorati, quo caret qui ita resignauit: resignans autem sub conditione, potest distributiones lucrari, donec alter possessionem beneficij acceperit, modò per ipsum non stet, quominus possessionem capiat, aliæ-

ve conditiones in resignatione appositæ impleantur. *ibid.num.3.& 4.*

20. Fructus percepti medio tempore,pertinent ad resignatarium,in cuius fauorem facta fuit resignatio. Secus dic de distributionibus medio tempore perceptis : istæ enim debentur resignanti,qui diuinis officiis assistit. *ibid.num.5.*

21. Habens duo beneficia, non potest in vtroque residere; verùm si ista beneficia sint dignitate inæqualia, in digniori residere tenetur. Quod si habeat ex dispensatione duo beneficia residentiam requirentia,in eo residere tenetur,in quo est maior necessitas, seu causa residendi : si æqualis est necessitas,residere potest in quo maluerit. *tom.1.fol.805.num.1.& 2.*

22. Habens dignitatem & Canonicatum, vel duplicem Canonicatum in eadem Ecclesia, non potest præcisa dispensatione, vel consuetudine duplices distributiones vtrique Canonicatui respondentes lucrari. Ad introducendum autem legitimè huiusmodi consuetudinem, quadraginta anni requiruntur. *tom.1.fol.805.num.3.& seq.*

23. Quæres, cur habens plura beneficia, recipiat fructus omnium vnica recitatione,non verò recipiat distributiones omnium vnica assistentia? Respond.rationem differentiæ esse,quia illud legitima consuetudine & moribus omnium plura beneficia habentium comprobatum est,sciente & permittente Summo Pontifice:circa distributiones verò non extat huiusmodi licentia, seu permissio. *tom.1.fol.806.num.7.*

24. Qui ex priuilegio, vel dispensatione inseruit Ecclesiæ per Coadiutorem, seu Vicarium, lucratur distributiones, nisi aliter Summus Pontifex disposuerit, vel nisi coadiutus consenserit

vt

vt coadiutori tribuantur:quia coadiutor regulariter conceditur in fauorem coadiuti, qui non debet illi damnum circa distributiones afferre. Distributiones ergo debentur coadiuto, etiamsi coadiutor absit ex causa infirmitatis, vel alia: imò ex quacumque causa sua culpa absit, tenetur ad damnum. *tom.*1.*fol.*807.*num.*3. *& fol.*808. *num.*4.

25. Canonici qui Choro quidem assistunt, sed ex consuetudine, saltem præscripta post Tridentinum, officium per se ipsos in Choro non recitant, sed per Mansionarios in Ecclesia existentes muneri suo satisfaciunt, distributiones lucrari possunt. Vt autem huiusmodi consuetudo legitimè introducta censeatur, requiruntur quadraginta anni, non verò tempus immemoriale; vt multi sentiunt. *tom.*1.*fol.*809.*num.*4.*&* 5.

Absens quibus ex causis lucrari possit Distributiones, & an ligatus censura eas quoque lucretur.

26. Absens causa grauis infirmitatis potest etiam præcisa consuetudine, distributiones lucrari, etiamsi propria culpa infirmitatem contraxerit, nec in loco beneficij tempore infirmitatis existat; secus dicendum si absit ex ignauia, vel si morbus leuis sit: existimo tamen leuiorem morbum potius excusare ab interessentia in Choro, quàm à recitatione diuini officij. *tom.*1.*fol.*810. *num.*1.*& seq.*

27. Infirmus qui aliàs interesse non consueuit, non lucratur distributiones; quamquam nonnulli sentiant

ſentiant infirmum poſſe diſtributiones lucrari, etiamſi aliàs conſuetudinem haberet non intereſſendi. Infirmo autem qui aliàs intereſſe ſolebat, conferendæ ſunt diſtributiones pro rata temporis quo intereſſe conſueuerat. *ibid. num.* 10. *& ſeqq.*

28. Laborans graui podagra, aut ſimili morbo acceſſum ad Eccleſiam impediente, excuſatur ab aſſiſtentia in Choro, necnon lucrari poteſt diſtributiones. Idem valet in ſene, qui ſine graui valetudinis detrimento Choro intereſſe nequit. *tom.* 1. *fol.* 812. *num.* 12.

29. Abſens ex iuſta & rationabili corporis neceſſitate lucrari poteſt diſtributiones quandiu neceſſitas durat, præciſa tamen poſitiua conſuetudine in contrarium. *ibid. num.* 1.

30. Diſtributiones conceduntur ei qui de conſilio Medici domi ſe continet, aut pharmacum ſumit, aut ſanguinem miſit, aut qui oppido egreditur, vt ſalubriori aura vtatur. Idem procedit in eo, qui ob cantum defatigatus aliquantiſper egreditur Choro. *ibid. num.* 4. *& fol.* 813. *num.* 5.

31. Abſens cauſa peſtis in illo oppido graſſantis, lucratur diſtributiones, modò curam non habeat animarum. Item abſens ob grauem metum iniuſtè incuſſum ob bellum, ob iniuſtum Principis præceptum, ob inimicitias ſimiléſque cauſas lucratur diſtributiones. Idem valet in eo qui vi detinetur, aut iniuſtè pulſus eſt in exilium. *ibid. num.* 7. *& ſeq.*

32. Detentus iniuſto carcere lucratur diſtributiones, etiamſi iudex illum capi iuſtè præceperit, & etiamſi prima ſententia condemnatoria contra ipſum lata fuerit; modò tamen antea intereſſe

conſue

consueuerit, nec propria culpa in carcerem coniectus sit. *tom.1.fol.814.num.1.& seqq.*
33. Canonico iniustè detento in carcere, non debentur anniuersaria, seu funerales portiones, quamquam actionem habeat contra iniustum accusatorem. *ibid.num.5.*
34. Qui ob iniustam accusationem Romam se contulit ibique probata innocentia vitæ per sententiam absolutus fuit, distributionibus gaudere potest. *tom.1.fol.815.num.6.*
35. Iustè excommunicatus excommunicatione maiori,& vitandus, seu denunciatus priuatur distributionibus,etiamsi petat absolutionem,& iustè denegetur; secus si iniustè denegetur. *ibid. num.1.& 2.*
36. Excommunicatus absens à Choro aliquibus diebus, potest tempus absentiæ computare intra bimestre, quo impunè à Choro abesse potest. *ibid.num.3.*
37. Inualidè excommunicatus qui antea diuinis officiis interesse consueuerat,non amittit distributiones,imò subtractas recuperat, postquam de nullitate seu iniustitia excommunicationis constiterit,quia talis dicitur abesse ob rationabilem necessitatem. Et distributiones quæ ob iniustam excommunicationem amissæ fuerunt, repeti debent ab ipsis Canonicis, quibus applicatæ fuerunt,& in ipsorum defectum à iudice: quamuis aliter sentiendum est in foro conscientiæ, si iudex bona fide excommunicauit,aut si Canonici bona fide consumpserunt, nec in vlla re locupletiores effecti sunt. *tom.1.fol.816.num.4.& seqq.*
38. Iniustè suspensus distributiones percipere potest,siue sit suspensus ab officio, siue à beneficio,siue etiam à fructibus, si fortè ob huiusmodi suspen

suspensionem à Choro abesse cogatur. Imò iustè suspensus ab officio non priuatur distributionibus, nisi fortè aliquæ functiones debeantur ratione alicuius functionis ex officio debitæ, quam ob suspensionem exercere nequeat. *ibid. num.* 1. *&* *fol.* 817. *num.* 2.

39. Iustè suspensus à beneficio, vel à diuinis, priuatur distributionibus, nisi fortè sit toleratus, & assistat. *ibid. num.* 3. *&* 4.

40. Iniustè interdictus à diuinis officiis non priuatur distributionibus; iustè verò interdictus priuatur, quatenus hæ conferuntur iis qui diuinis intersunt. Hoc valet non solùm in interdicto simpliciter, seu à diuinis; verùm etiam in interdicto ab ingressu Ecclesiæ. Limitatur in interdicto vitando, & in eo qui diuina audit in Ecclesia consecrata, vel benedicta, & Episcopi auctoritate erecta. *ibid. num.* 1. *&* *seq.*

41. Canonici non priuantur distributionibus, dum non celebrant officia, eo quod interdicta sit Ecclesia interdicto speciali, secus si interdicta sit interdicto generali. *ibid. num.* 5.

42. Canonici qui tempore cessationis à diuinis officiis celebrare nequeunt, non percipiunt distributiones; habent tamen præfati Canonici actionem contra eum, cuius culpa post admonitionem latum est interdictum, quando ex legitima causa cessauerunt. *tom.* 1. *fol.* 818. *num.* 1. *&* 3.

43. Canonici percipiunt distributiones dum Ecclesia in qua celebrare consueuerant, polluta est & violata, quia per ipsos non stat, ne diuina officia in Choro persoluantur. Non censetur autem Ecclesia polluta, nisi postquam delictum publicum effectum est. *ibid. num.* 1. *&* 3.

44. Canonicus irregularis ob irregularitatem præcisè

præcisè contractam post beneficij consecutionem non priuatur distributionibus; priuatur autem per accidens distributionibus, quoties functioni ordinis debentur distributiones, aut quoties irregularitas adnexa est alicui delicto inducenti ipso facto beneficij priuationem, quam beneficiarius tenetur ante iudicis sententiam subire. Imò etiam priuatur distributionibus ob irregularitatem, dum irregularitas ante beneficij consecutionem contracta fuit. *tom.*1.*fol.*819. *num.*1.*& seq.*

45. Canonicus realiter degradatus præcisa dispensatione obtenta à Summo Pontifice, non percipit distributiones; neque huiusmodi degradatus alendus est fructibus beneficij, aut distributionibus. Idem valet in verbaliter degradato, nisi fortè legitimam appellationem interposuerit: imò verbaliter degradatus non videtur alendus distributionibus, etiamsi alioquin ostiatim mendicare cogatur; & hoc in terrorem pœnæ & spem emendationis aliorum. *ibid.*§.8. *num.*1.*& seq.*

46. Canonicus qui beneficio priuatus est, non habet ius ad distributiones, quia sublato principali, videlicet beneficio, corruit accessorium, seu distributiones ex beneficio consurgentes. *tom.*1. *fol.*820.*num.*1.

47. Canonicus, seu clericus Ecclesiæ Cathedralis, vel Collegiatæ, qui aliàs interesse consueuerat, potest iure sibi permittente, distributiones capere, dum abest in euidentem & certam suæ propriæ Ecclesiæ vtilitatem. Idem valet in habentibus dignitatem, mansionariis, aliisque clericis eiusdem Ecclesiæ, modò tamen non adsit positiua consuetudo in contrarium, & modò vtilitas

H

litas ob quam abest, sit alicuius momenti, & non sit dubium an negotium, de quo agitur, vtile futurum sit Ecclesiæ; vtilitas enim debet esse certa & euidens. *ibid. num.* 1. *& seq.* Hinc

48. Absens causa confessionis suorum peccatorum, aut causa voti adimplendi, non lucratur distributiones: secus dicendum de absente ad necessitatem propriæ Ecclesiæ subleuandam, huic enim debentur distributiones; sicut & illi, qui tempore diuinorum ex mandato Capituli detinetur in iis quæ ad Capitulum faciunt. *tom.* 1. *fol.* 821. *num.* 8. *& seq.*

49. Exercens iurisdictionem suæ Ecclesiæ, vel missus ad Summum Pontificem, aliúmve Principem titulo legationis nomine Capituli, lucratur distributiones. Item Canonicus missus ad Concilium generale tanquam Theologus, vel Canonista sui Capituli, vel tanquam Procurator. Item Canonici missi ad limina Apostolorum ad referendum Ecclesiæ suæ statum, lucrantur quoque distributiones. *tom.* 1. *fol.* 822. *num.* 12. *& seqq.*

50. Qui prouinciam ad negotium in euidentem Ecclesiæ vtilitatem peragendum sibi demandari curauit, lucrari potest distributiones. *ibid. num.* 15.

51. Canonicus à Capitulo constitutus ad negotia Ecclesiæ peragenda, lucrari potest distributiones, si ea tempore diuinorum peragat; quamuis alio tempore expedire potuisset, modò ei liberum esset quouis tempore expedire; quidquid dicant alij in contrarium. *tom.* 1. *fol.* 823. *num.* 16. *&* 17.

52. Qui ad peragenda Ecclesiæ negotia citiùs discessit, aut diutius distulit quàm par sit, non lucratur distributiones illi tempori respondentes,

quo

quo diutius regreſſum diſtulit, vel citiùs diſceſſit, modò ſcienter hoc fecerit. *ibid.num.*18.

53. Canonicus legitimè abſens lucratur pro tempore abſentiæ diſtributiones, etiamſi abſens aliquot horas, vel dies ſine detrimento iuſtæ cauſæ ob quam abeſt, in ludos & recreationem inſumat. *ibid.num.*20.

54. Qui mandatum à Capitulo accepit ad peragendum matutino tempore negotium Eccleſiæ, lucratur diſtributiones, etiamſi matutino tempore propriis negotiis vacet, dilato poſt prandium Eccleſiæ negotio expediendo. *tom.*1.*fol.*804. *num.*21.

55. Ad lucrandas diſtributiones non eſt abſenti in euidentem Eccleſiæ vtilitatem neceſſaria Epiſcopi licentia. *ibid.num.*22.

56. Abſenti in ſeruitio Papæ non ſunt quidem denegandi fructus, diſtributiones tamen præciſo priuilegio non debentur. Vnde à fortiori patet inſeruienti Cardinali, vel Principi ſæculari non ſolùm diſtributiones denegari, verùm etiam fructus ſubtrahi poſſe. Probabilius eſt etiam inſeruienti Legato Summi Pontificis ſubtrahi poſſe diſtributiones. *tom.*1.*f.*825.*num.*1.*& ſeq.*

57. Canonicus cum Epiſcopo abſens in vtilitatem propriæ Eccleſiæ, lucratur diſtributiones: ſecus ſi abſit cum Epiſcopo ad viſitandam diœceſim, &c. quia non dicitur tunc abeſſe in euidentem Eccleſiæ vtilitatem. Verum quidem eſt Canonicum cum Epiſcopo extra propriam Eccleſiam exiſtentem percipere diſtributiones, iuxta probabilem nonnullorum opinionem, ſi Canonicatus nullos reditus habeat præter diſtributiones. *ibid.*§.2.*num.*1.*& ſeqq.*

58. Epiſcopus poteſt aliquos Canonicos non

solùm vrbis, verùm etiam ruris in sui seruitium adhibere, qui interim fruuntur fructibus, etiamsi in ea Ecclesia extet statutum iuratum, quo fructus non residentibus denegantur; modò præfati Canonici non sint alterius diœcesis. Mansionarij, aut alij qui non sunt propriè Canonici, priuari possunt distributionibus, dum absunt in seruitium Episcopi; cùm iura loquantur solùm de Canonicis. *ibid.num.4. & seq.*

59. Absens ad tuenda Capituli sui iura, non priuatur distributionibus, etiamsi in locum valde distantem se transferat, aut etiamsi stipendium à Capitulo accipiat. *tom.1.fol.826.num.1.*

60. Canonicus absens vt tueatur iura beneficij, lucratur distributiones, etiamsi procuratorem in sui locum mittere potuerit ad prosequendam litem; secus si absit vt tueatur ius suum contra alterum idem prætendentem, aut ad prætendendos fructus beneficij, quod habet in alia Ecclesia. *ibid.num.2. & 3.*

61. Canonicus qui tempore diuinorum officiorum Missam in sua Cathedrali aut Collegiata Ecclesia celebrat, non lucratur distributiones. Hoc valet etiamsi celebret ex deuotione, vel tanquam mercenarius, vel tanquam Capellanus titularis. Idem valet, etiamsi celebret de consensu Superioris, inferioris Summo Pontifice; secus dicendum si hoc faciat ex priuilegio Summi Pontificis. *tom.1.fol.827.num.1.& seq.*

62. Pœnitentiarius iure nouo percipit distributiones, si tempore diuinorum, aut etiam Litaniarum, vel Processionum, quæ extra Ecclesiam peraguntur, in Ecclesia propria detineatur ad excipiendas confessiones; secus si confabuletur, vel priuatim recitet officium, vel confessiones domi

domi audiat. Canonici quoque confessionem audientes in defectum pœnitentiarij, percipere possunt distributiones: secus si hoc faciant præsente Pœnitentiario; nisi aliud ferat priuilegium, vel statutum à Sede Apostolica confirmatum. *tom.1.fol.*828.*num.*1.*& seq.*

63. Theologus seu obtinens prębendam Theologalem, non potest præciso priuilegio tempore absentiæ lucrari distributiones, etiamsi à Choro absit prætextu parandæ concionis, vel lectionis, vel defatigationis quæ ex studio consurgere potest, nisi fortè ipsius præbenda fructus non habeat distinctos à distributionibus. Excipiuntur tamen à præfata propositione illi dies, quibus Theologi in suis Ecclesiis legunt, illis enim diebus tanquam præsentes in Choro habendos declarauit Gregorius XIII. *tom.*1.*fol.*829.*num.*1. *&* 2.

64. Theologus absens causa sui muneris percipit distributiones, dum Canonicatus in solis consistit distributionibus iuxta communem opinionem, de qua videtur ambigendum, & saltem dicendum detrahendam esse tertiam partem pro inseruientibus. *ibid.num.*4.

65. Habens dignitatem, vel Canonicatum cum animarum cura, non lucratur distributiones tempore absentiæ; intellige tamen, modò beneficium habeat distributiones & fructus, aut nisi adsit priuilegium, aut consuetudo in contrarium; quæ consuetudo introducta est, ne parochi timore amittendarum distributionum muneri suo Parochiali deessent. Imò ex Tridentino *sess.*22.*c.*3.*de reform.* qui dignitatem habet cum cura animarum extra diœcesim, lucratur distributiones extraordinarias; quæ autem sint distri-

butiones extraordinariæ, vide in Trident.s.22. *cap.3.ibid.§.7.num.1.& seq.*
66. Canonici quibus locorum piorum cura, vel administratio aliqua demandata est, vt sunt deputati Seminarij, Hospitalium & similium locorum, non possunt pro tempore quo in commodum & vtilitatem horum locorum absunt distributionibus frui; modò tamen non adsit legitima consuetudo, vel priuilegium in contrarium, quale concessum fuit D. Carolo. *tom.1.fol.830. num.1.& seq.*
67. Absens causa studendi, vel docendi, non lucratur distributiones, sed tantummodò fructus; lucratur tamen etiam distributiones, dum hoc illi permittitur per consuetudinem, vel quando abest ex speciali priuilegio, quo datur facultas vt abesse possit cum iure ad fructus, & beneficium non habet fructus separatos à distributionibus: tunc enim absens lucratur etiam distributiones, detracta tamen ea parte quæ deseruientibus debetur, iuxta locorum consuetudinem. Et hoc valet non solùm in absente causa studij Theologici, verùm etiam ciuilis. Imò multi Doctores putant licitum esse causa studij abesse vsque ad quinquennium sine alia licentia. Non potest tamen quis causa studij abesse, dum Ecclesia ex illius absentia graue damnum, vel magnam diuini cultus diminutionem pateretur. *tom.1.fol.831. num.1.& seq.*
68. Absens causa studij debet operam studiis dare in gymnasio publico, in vniuersitate, seu studio generali. Et si Sacerdos aut habens dignitatem causa studij abesse velit, peculiarem habere debet facultatem; secus dicendum de Canonico absente causa studiorum; is enim non
tene

tenetur alium in sui locum substituere, nisi beneficium adnexam habeat animarum curam, iurisdictionem, vel aliud, quod per alium adimpleri possit: si verò habet solum simplex beneficium solam habens Chori obligationem, non tenetur Vicarium in sui locum substituere. *tom.*1.*fol.*832. *num.*7.*& seq.*

69. Absens potest ex priuilegio solius Summi Pontificis, non autem vllius alterius ipso inferioris lucrari distributiones: & huiusmodi priuilegium concessum strictè explicandum est, seruata verborum proprietate. *tom.*1.*fol.*832.*num.*1. *& fol.*833.*num.*2.*&* 4.

70. Licita & valida est compositio, qua absens priuilegium obtinet, retinendi sibi distributiones soluta certa pecuniæ summa Cameræ Apostolicæ, & qui tale priuilegium obtinuit, tutus est in conscientia. *ibid.num.*3.

71. Habens priuilegium percipiendi distributiones, non lucratur mortuaria & anniuersaria. Item habens priuilegium percipiendi fructus omnes, non potest percipere distributiones, nisi fortè beneficium nullos alios habeat reditus præter distributiones. *ibid.num.*5.*&* 6.

72. Habens priuilegium non residendi certo anni tempore cum iure ad distributiones, non potest huiusmodi priuilegio vti, dum vsu priuilegij diuinus cultus notabiliter læderetur: quamobrem huic incommodo per Episcopos in aliquibus Ecclesiis consultum est, vt certo tempore non nisi tertia pars Canonicorum abesse possit, assignatis cuilibet suis hebdomadis, vt sufficiens Canonicorum numerus ad diuina celebranda semper remaneat. *ibid.num.*7.*&* 8.

73. Priuilegium, quo Canonici sine iactura

distributionum duobus mensibus in anno causa recreationis, vel negotiorum suorum abesse possunt, computandum est intra totum annum, pro rata temporis quo ad distributiones admissi fuerunt. Item habens priuilegium quo duorum mensium spatio, id est sexaginta diebus naturalibus, abesse possit sine distributionum amissione, hoc priuilegio integrè gaudere potest, nisi aliud exigat consuetudo : quare habens hoc priuilegium non interessendi duobus mensibus in anno, potest quouis anni tempore ex vi illius priuilegij abesse, nisi aliud obstet. *tom.1.fol.834.num.9. & seq.*

74. Habens priuilegium percipiendi fructus, vel distributiones, non potest cogere Capitulum ad restitutionem fructuum, seu distributionum, postquam bona fide facta fuit illarum diuisio inter Canonicos. *tom.1.fol.835.num.16.*

75. Statuto vel constitutione Capitulorum, vel Episcoporum, aut alterius Summo Pontifice inferioris caueri non potest, regulariter loquendo, vt distributiones absentibus conferantur. Dicitur *regulariter loquendo*, quia multi casus per epikeiam excipiuntur. *ibid.num.1. & fol.836. num.3.*

76. Non potest sola consuetudine induci, vt distributiones absentibus licitè conferantur, nisi consuetudo ex rationabili causa inducatur; aut nisi Summus Pontifex consentiat, non sufficit autem regulariter loquendo tacitus Summi Pontificis consensus. *tom.1.fol.837.num.2. & fol.838.num.6.*

77. Non est admittenda consuetudo, vt absentes eleemosynam capiant, dum anniuersaria celebrantur. Non valet quoque consuetudo, vt

Cano

Canonicus de recenti admissus percipiat distributiones tempori absentiæ respondentes. Item non potest induci consuetudo, vt assistens vna hora, vel recitans submissa voce lucretur omnes totius anni distributiones; sicut nec consuetudine induci potest vt distributiones primi anni conferantur hæredibus quasi iure proprio ipsorum hæredum; secus dicendum de fructibus, qui ex consuetudine dari possunt hæredibus Canonici mortui. *ibid. num.* 8. *& seq.*

78. Non videtur admittenda consuetudo, qua Canonici alternis hebdomadis inseruiant, & omnes distributiones lucrentur; non videtur tamen reprobanda ea consuetudo qua interessentes Matutinis precibus, tantum lucrentur, quantum percipiunt alij, qui reliquis horis intersunt. *tom.* 1. *fol.* 839. *num.* 13. *&* 14.

79. Non videtur admittenda consuetudo concedens iubilationem, id est, vt qui quadraginta annis diuinis interfuerunt, distributiones capiant æquè ac si essent præsentes, etiamsi Choro non intersint, maximè quando adhuc sunt vegeti & robusti: secus dicendum de senibus, quia senectus comparatur morbo, imò & ipsa morbus est. *ibid. num.* 15. *&* 16.

80. Consuetudine saltem immemorabili induci potest, vt quis per alium eiusdem Ecclesiæ Canonicum assistens & seruiens Ecclesiæ, fruatur distributionibus. *tom.* 1. *fol.* 840. *num.* 17.

81. Habens duos Canonicatus non potest ex consuetudine acquirere ius percipiendi distributiones, dum abest, nisi fortè beneficia in solis distributionibus consistant, tunc enim probabile est posse aliquid accipere ob alia onera. *ibid. num.* 18.

82. Canonicus qui iustam ob causam abfuit, lucrari potest distributiones, si postquam rediit, aliquandiu domi iusta de causa, v.g. ad quiescendum commoretur, nec ad chorum accedat. *ibid. num.* 20.

83. Quæres, vtrùm Canonicus, qui diuinis officiis non interfuit, possit distributiones percipere, si alij, quibus ob assistentiam accreuerunt, eas remittant, largiantur, vel ex pacto condonent. Respondetur primò, non solùm illicitam, verùm etiam inualidam esse distributionum remissionem, etiamsi absentia contigerit ex iusta causa; nec est tutus in conscientia, qui distributiones accipit ob remissionem sibi factam. Et remissio distributionum non solùm irrita est si fiat de futuro, verùm etiam si fiat de præterito. Secundò non est licita, aut valida distributionum collusio inter absentes; neque licita videtur etiam amicabilis compositio, qua certa distributionum portio condonatur; secus dicendum de transactione circa præteritas & futuras distributiones, quæ seruatis seruandis non videtur illicita: sicuti nec donatio iure communi vetita videtur, facta ab eo qui iam acceperat distributiones, quas alter ob absentiam amiserat. Vnde sequitur Canonicum donare posse distributiones absentibus quas accepit per se, vel Procuratorem, seu Thesaurarium, qui eas ad partem ex mandato Canonici retinet: Canonicus tamen qui distributiones amissas tradit interessentibus, hac conditione, vt sibi restituantur, non est tutus in conscientia, si eas recipiat.

Iure particulari in aliquibus locis, vt in prouincia Mediolanensi, non solùm illicita est remissio distributionum, verùm etiam donatio
propriè

propriè accepta. *tom.1.fol.841.num.1. & 2. item fol.842.num.3.& seq.*

84. Quæres, vtrùm Canonici qui Choro non assistunt, non solùm iacturam distributionum faciant, verùm etiam ad alia onera, v. g. annatam, decimam, pensionem, &c. distributionibus annexa teneantur, quamuis illis per absentiam à Choro priuentur? Respondetur annatam non solui ex quotidianis distributionibus in ingressu beneficij; & hoc valet etiam si beneficium in solis consistat distributionibus; soluendum est tamen quindennium & quidem anticipatè singulis quindecim annis, non solùm à Canonicis, verùm etiam ab iis qui pensionem ex beneficiis percipiunt. Nec refert quod Canonicus à quo soluitur quindennium Choro postea non assistat, quia soluitur anticipatè. *tom.1.fol.844.num.1. & seq.*

85. Quindennium seu annata nullam simoniæ labem continet, quia annata non imponitur tanquam in pretium beneficij, sed in subsidium & sustentationem ministrorum, qui Summo Pontifici inseruiunt. *ibid.num.6.*

86. In permutationibus beneficiorum æqualis valoris non soluitur annata: si verò sint inæqualis valoris, soluitur non solùm quoad excessum valoris, verùm etiam integrè. *ibid.num.8.*

87. Ex distributionibus soluendum non est Episcopo subsidium charitatiuum, quod ei persolui præscribitur *cap.conquerenti*, quia huiusmodi subsidium soluitur de fructibus & reditibus beneficiorum, distributiones autem regulariter loquendo non veniunt nomine fructuum, vel redituum, nisi aliud ex verbis, vel circumstantiis colligatur. *tom.1.fol.845.num.9.*

88. Decima spiritualis soluitur parochis de distributionibus, non autem Papæ, nisi hoc exprimatur in impositione decimæ. *ibid.num.*1. *&* 2.
89. Pensio, regulariter loquendo, non soluitur ex distributionibus; & in dubio pensio non censetur super distributionibus imposita, nisi beneficium in solis distributionibus consistat, aut nisi Summus Pontifex aliud exprimat. Adde pensionem non censeri impositam in illis distributionibus quæ conflatæ sunt ex fructibus, & prouentibus beneficiorum, iuxta Tridentini decretum *sess.*21.*cap.*3. *tom.*1.*fol.*846.*num.*1. *& seqq. & fol.*847.*num.*6.
90. Si pensio super distributionibus imposita sit, soluenda est ab illo, qui distributiones percipit; quia obligatio soluendæ pensionis est onus reale, onus autem reale soluendum est ab eo qui rem habet; hinc onus soluendæ pensionis transit ad Capitulum, dum distributiones accrescunt ob absentiam Canonici, super cuius Canonicatu imposita fuerat pensio: & singuli Canonici quibus accreuerunt distributiones Canonici absentis habentis Canonicatum onere pensionis super distributionibus grauatum, tenentur ad pensionem pro rata distributionum perceptarum, modò Canonicus non perceperit tot distributiones, quæ sufficiant ad pensionem soluendam. Idem dicendum est dum beneficium onere pensionis grauatum vnitum est Capitulo. *tom.*1. *fol.*848.*num.*8 *& seq.*
91. Quando consuetudine vel statuto introductum est, vt omnes fructus, aut aliqua pars Capitulo soluatur primo anno, Capitulum non potest fructus exigere, nisi detracta pensione, quia

quia fructus beneficij remanent hypothecæ subiecti pro solutione pensionis. *tom.1.fol.849. num.12.*

92. Canonicus non tenetur ad priorem pensionem, postquam aliud beneficium per nouam prouisionem obtinuit: secus si retento primo titulo obtineat alia bona, vel priora bona in alia commutet. *ibid.num.14.*

93. Successor in beneficio tenetur ad pensionem, siue imposita esset super fructibus, siue super distributionibus; succedit enim in onera realia, ad quæ prior beneficiarius ratione beneficij tenebatur. *ibid.num.15.*

94. Distributiones quotidianæ propriè sumptæ, quæ conferuntur iis qui absunt, si diuinis officiis interessent, præcisa consuetudine in contrarium debentur aliis Canonicis qui diuinis officiis intersunt, modò re ipsa aliqui intersint, & non omnes sua culpa absint: distributiones verò impropriè acceptæ, seu extraordinariæ, non debentur aliis assistentibus, sed Ecclesiæ, vel pio loco arbitrio ordinarij. *tom.1.fol.850.num.1.& 2.*

95. Distributiones quibus Canonicus in pœnam delicti à iudice priuatur, tradendæ sunt fisco, iuxta iudicis voluntatem. *ibid.num.3.*

Consuetudine induci potest vt distributiones absentium quæ interessentibus accrescerent, Ecclesiæ tribuantur. *ibid.num.4.*

96. Distributiones absentium non accrescunt iis qui ex legitima causa absunt, ob quam iura proprias distributiones concedunt, vt si absint ob infirmitatem, aut quia Ecclesia diruta est. *tom.1. fol.851 num.6.*

97. Beneficiarius diuinis officiis in Choro mancipatus, si diuinis officiis non intersit, non potest

poteſt diſtributiones percipere, & perceptas tenetur reſtituere, etiam ante vllam iudicis ſententiam. Præterea Canonici Choro intereſſentes acquirunt diſtributiones abſentium ab eo tempore quo iſti abſunt ex cauſa ob quam iura diſtributiones non concedunt. Ratio eſt, quia reſpectu abſentium tunc temporis deficit cauſa ob quam conferuntur diſtributiones, & reliqui Canonici ab eo tempore maiorem præſtant operam. *ibid.num.2.& fol.852.num.5.*

98. Epiſcopus ferre poteſt legem, ob cuius tranſgreſſionem Canonicus priuetur diſtributionibus ante iudicis ſententiam. *ibid.num.4.*

Diuinatio.

Vide v.*Decalogus.*

1. Eſt prædictio ſeu prænunciatio rerum occultarum quæ humano modo cognoſci non poſſunt, facta ope dæmonis. Diuinatio fit tam per expreſſam, quàm per tacitam dæmonis inuocationem. Expreſſa contingit per apparitionem fictam in figuris, vel aſſumptis corporibus, per ſigna apparentia in corporibus terreſtribus, vt in ligno, ferro, lapide, per negromantiam, per exta animalium, per aëra, ignem, aquam, & per ſomnia, quatenus homo per ſomnia à dæmone immiſſa diuinare intendit, quibus non licet fidem adhibere, licet verò adhibere aliquam fidem iis quæ à Deo proficiſcuntur, aut à cauſa naturali quoad ea quæ per ipſa cognoſci poſſunt. *tom.2. fol.219.num.1.& ſeqq.& fol.860.num.8.*

2. Contingit autem diuinatio cum tacita dæmonis inuocatione, quoties ad diuinandum ea adhibentur, quæ talem virtutem non habent, vt

fit.

fit quando quis vult diuinare per taxillos, per chartas, per numeros, aut per obseruationem vocis vel cantus; secus dicendum si fiat per id, quo talis cognitio naturaliter haberi potest; & hac de causa excusatur astrologia naturalis, per quam ex intuitu & contemplatione astrorum coniicimus effectus naturales, in quos cœlum influit; & etiam inclinationes hominis, quamquam hæc astrologia est valde incerta. Quod attinet ad astrologiam iudiciariam, superstitiosa est quoties certius prædicit tales effectus, quàm ex astris cognosci possint; vnde faciens iudicia vel natiuitates hominum circa futuros effectus contingentes ab humana voluntate pendentes, reus est astrologiæ iudiciariæ & superstitiosæ, vetitæ non solùm iure Ecclesiastico, verùm etiam naturali diuino, si de his effectibus absolutum iudicium ferat. *ibid.num.9.& seqq.& fol.261. num.12.*

3. Diuinatio per sortes, alia est diuisoria, qua emittuntur sortes ad cognoscendum quid cuique tribuendum sit in electionibus, controuersiis, &c. alia consultoria, qua emittuntur sortes ad indagandam diuinam voluntatem, vt sciatur quid præstandum, quídve cauendum sit, alia diuinatoria, qua aliqui vtuntur ad cognoscendas res occultas. *tom.2.fol.262.num.13.* Hoc posito aduerte,

4. Electionem ad officia Ecclesiastica factam per sortes, non esse ipso facto irritam (excepta saltem electione per sortes ad pastorale officium ac dignitatem,) cum id nullo iure probetur. *tom.2.fol.263.num.14.*

5. Sors consultoria est tantummodo licita, quando fit ex necessitate, circa debitam materiam,

riam, cum debita reuerentia & modo debito; ſors verò diuinatoria eſt omnino illicita. *ibid. num.*15.

6. Diuinatio ſiue fiat cum tacita, ſiue cum expreſſa dæmonis inuocatione, eſt mortale peccatum ex ſuo genere; at excuſatur à mortali qui ioci cauſa oſtendit velle futura diuinare. *ibid. num.*17.*&* 18.

7. Diuinatio per ſomnia, per ſortes, &c. eſt peccatum mortale, niſi ex ſimplicitate fidem quis illis præſtet, vel niſi putet ea eſſe à Deo, vt paulò ante diximus. *tom.*2.*fol.*264.*num.*19.

8. Diuinatio cum tacita dæmonis inuocatione habet malitiam eiuſdem ſpeciei, quam habet facta cum expreſſa inuocatione. Et ſiue fiat per aërem, ſiue per aquam, ſiue ignem, &c. eſt eiuſdem ſpeciei in genere moris, ſed diuerſæ in genere naturæ: quare non eſt neceſſe in confeſſione exprimere rem, per quam facta eſt diuinatio. *ibid. num.*20.*& ſeqq.*

Diuortium.

Vide v. *Matrimonium.*

1. Quamuis adulterium non ſit cauſa ſufficiens faciendi diuortium quoad vinculum, nihilominus eſt cauſa ſufficiens diuortij perpetui quoad torum & habitationem, tam in fœmina quàm in viro. *tom.*1.*fol.*442.*num.*2.

2. Per ſolum animum fornicandi, aut alios actus impudicos non datur cauſa ſufficiens diuortij, cum per eos non diuidatur caro: ſecus dicendum de ſodomia tam actiua quàm paſſiua, & beſtialitate in fœmina vel viro, quæ eſt cauſa ſufficiens diuortij, modò hoc peccatum commit-

tatur

tatur cum alio, quam cum proprio coniuge: caro enim coniugum non diuiditur, nisi per copulam cum alia habitam. *ibid.num.3.& 4.*

3. Pollutio extraordinaria cum alia, vel secum tantùm, non est causa sufficiens diuortij, quia caro propriè non diuiditur. *tom.1.fol.443.num.5.*

4. Vir & vxor sunt pares in causa diuortij. *ibid.num.6.*

5. Ad faciendum in foro conscientiæ diuortium, non requiritur vt adulterium probetur; nam probatio videtur spectare ad forum externum pro faciendo diuortio. Imò potest coniux innocens propria auctoritate, secluso scandalo, diuortium facere. *ibid.num.7.& seqq.*

6. Innocens qui cum adultero fecit diuortium, ex natura rei non tenetur cum eo habitare, si per censuras ad id compellatur, quia præceptum Superioris non obligat in conscientia, quando procedit ex falsa præsumptione. *ibid.num.11.*

7. Coniux innocens tenetur facere diuortium sub mortali, si per diuortium sperat emendationem & fructum, & si immineat scandalum, ita vt existimetur fautor delicti, cui aliter quàm per diuortium mederi non possit. *ibid. numero 13.*

8. Casus in quibus non licet facere diuortium sunt hi; quando vterque coniux commisit adulterium; quando vir dedit vxori causam proximam adulterandi; quando vxor commisit adulterium tantùm materialiter, aut cognita est per violentiam; & quando coniux innocens condonauit alteri adulterium expresse per verba, aut tacitè per signa. *ibid.num.14.*

9. Quando vterque coniux commisit adulterium, sed vnus emendatus est, potest emendatus petere

petere diuortium, si alter perseueret in crimine. *tom.1.fol.444.num.15.*
10. Coniux innocens, post factum diuortium cogere potest adulterum vt ad se redeat, cum sententia diuortij facta sit in pœnam adulteri: potéstque consequenter eum reuocare in amicitiam. *ibid.num.16. & 17.*
11. Adulter facto diuortio non habet propriè actionem repetendi innocentem. *ibid.num.19.*
12. Coniux adulter occultus potest petere debitum ab altero coniuge ignorante suum adulterium, nec tenetur suum delictum manifestare. Imò & publicus amicabiliter petere potest vt recuperet ius amissum. *ibid.num.20.& 21.*
13. Habens occultum vitium, quo cognito alter recederet à sponsalibus, potest cogere sponsum ignarum vitij, vt stet sponsalibus validis. *ibid.num.22.*
14. Coniux facto diuortio potest recipere sacros ordines, aut religionem ingredi altero manente in sæculo: caueat tamen innocens id facere quando delictum alterius est occultum, fieri enim potest, vt non probato delicto restituatur vxori adulteræ. *tom.1.fol.445.num.23.*
15. Multæ sunt causæ sufficientes ad faciendum diuortium non perpetuum, quoad torum & habitationem, quandiu ipsæ causæ durant, videlicet, sæuitia mariti, furor alterius coniugis, quando vnus coniugum tentauit alterum occidere, vel instigat ad peccatum, vel si sit veneficus, aut labatur in infidelitatem, vel hæresim, qui lapsus, est quædam fornicatio spiritualis, & denique votum communi consensu emissum, in quo casu possunt coniuges separari quoad torum. *ibid.num.25.*

16. Filij

16. Filij facto diuortio sequuntur iure ciuili partem innocentem. *tom.1.fol.446.num.26.*

Donatio.

1. Donatio nihil est aliud quàm liberalis datio alicuius rei. Donatio remuneratoria non est propriè donatio ; item neque remissio debiti facta liberaliter à creditore. *tom.2.fol.902.num.1. & seqq.*

2. Ille potest donare, qui habet liberam administrationem & dominium bonorum, & à iure non impeditur : ex quo patet prodigum, impuberem sine licentia curatoris, filiumfamilias non habentem bona castrensia vel quasi, religiosum Superiori subditum absque licentia sui Superioris, vxorem non habentem alia bona præter dotem, furiosum, amentem, vel alium qui non est sui compos, eum cuius bona fisco addicta sunt, & minorem non posse donare absque consensu curatoris tacito vel expresso ; quamquam minor donare potest ea quæ alij suæ conditionis donant. Item beneficiarius non potest ad suum libitum fructus beneficij qui supersunt congruæ suæ sustentationi, donare vel impendere in vsus profanos & vanos, quamuis si donet, valida sit donatio. *tom.2.fol.903.num.1.& seq.*

3. Donatio patris in filium legitimum non emancipatum, regulariter non est firma iure communi, sed reuocari potest ad arbitrium patris, nisi facta sit cum iuramento. Dicitur, *regulariter*; nam dantur aliqui casus, in quibus valida est donatio patris in filium, si fiat sine damno legitimæ aliorum filiorum ; hi casus sunt donatio causa dotis & nuptiarum titulo remunerationis

ob

ob accepta obſequia, quando pater remittit filio vſumfructum quem habet in bonis filij aduentitiis, quando donat filio eunti ad caſtra bona mobilia. Item quando valet donatio inter coniuges, valet etiam inter liberos: valida autem eſt donatio inter coniuges, ſi coniux donet cauſa mortis, aut remunerationis ob merita & obſequia aliàs non debita, vt ſi ſenex duxit puellam; ſi maritus conſtante matrimonio condonet & remittat dotem, aut ſcienter fateatur ſe dotem accepiſſe, cum non acceperit; ſi fiat contrados, quæ ſi fuerat conſtituta, conſtante matrimonio, poterit mortuo viro exigi ab vxore; quando donator non efficitur pauperior ob talem donationem, aut donatarius non fit locupletior. *tom.2.fol.904. num.2.& fol.911.num.2.& fol.912.num.29.*

4. Petes, an annuli, veſtes, & ſimilia quæ vxoribus fieri & tradi conſueuerunt à maritis, cenſeantur donata, vel tantum conceſſa ad vſum? Reſpond. ſi hæc ornamenta ſint vilia, & ad quotidianum vſum, cenſentur donata, ſicque fiunt propria vxoris; ſecus ſi ſint pretioſa, vel feſtiua. *ibid.num.30.*

5. Donatio omnium bonorum præſentium & futurorum inter viuos, inualida eſt, niſi fiat Eccleſiæ, vel cauſæ piæ, aut confirmetur iuramento; quia per huiuſmodi donationem adimitur poteſtas teſtandi, quam iura adimi nolunt. *tom.2. fol.913.num.1.*

6. Inſinuatio (quæ eſt quædam manifeſtatio, qua donans declarat iudici in ſcriptis, ſe liberè tantam ſummam alteri donare, & iudex ſuo conſenſu illam approbat,) requiritur ad donationem excedentem quingentos ſolidos, id eſt, quingentos nummos aureos, alioquin donatio

inualida

inualida est quoad excessum; etiamsi donatio sit tantummodo tacita & præsumpta, nisi firmetur iuramento, vel fiat causæ piæ, vel nisi fiat Principi absoluto. Idem valet, etiamsi donatio facta sit pluribus simul absque insinuatione. *tom.2.fol.914. num.1.& 2. item fol.915.num.3.& 4.*

7. Ille cui facta est donatio excedens dictam summam, tenetur ad restitutionem, si exigatur à donatore, vel eius hæredibus: si verò non exigatur, non tenetur. *ibid.num.6.*

8. Non est liberum donanti rescindere, quoties voluerit, donationem factam inter viuos; præterquam in his casibus: ob ingratitudinem donatarij, modò donatio non sit facta ob causam, vel cum expresso iuramento non reuocandi ob ingratitudinem; aut ob susceptionem prolis legitimæ non præcogitatam; aut ob inofficiosam donationem, quæ contingit, quoties pater tantum donat, vt non retineat quantum postulat legitima portio filiorum; appellatúrque inofficiosa, quia est contra officium pietatis. Hæc autem inofficiosa donatio reuocari potest, quatenus opus est ad supplendas legitimas filiorum portiones, modò donatio non sit facta extraneo: hæc enim reuocatur in totum. *tom.2.fol.916.num.2. & seqq. item fol.917.num.13.& 14.*

9. Petes, vtrùm si filij nascantur post donationem, sed adhuc viuente patre moriantur, reuiuiscat donatio? Respondetur negatiuè, nisi ex coniecturis appareat, patrem iterum in donationem consentire. Similiter non reuocabitur donatio, si facta donatione, filius naturalis, aut spurius nascatur, qui priuilegio Principis legitimetur, quia in leg. fit tantum mentio legitimorum. *tom.2. fol.918.num.17.& 18.*

10. Hæredes donatoris non possunt reuocare donationem ob ingratitudinem donatarij commissam contra donatorem, si ingratitudo cognita fuit donatori, illique superfuit tempus ad reuocandam donationem; nam eo ipso quod cognouit, & non reuocauit, censetur condonasse. *tom.1.fol.916.num.5.*

11. Donatio facta causa mortis, potest à donatore vsque ad mortem reuocari, sicut reuocari potest legatum & testamentum. Non censetur autem donatio facta causa mortis, nisi sit facta mentio mortis. *tom.1.fol.918.num.20.& 21.*

Dubium.

Vide v. *Peccatum.*

Duellum.

Vide v. *Excommunicatio.*

1. Duellum est pugna singularis, deliberata ab vtraque parte, sponte & ex condicto suscepta, statuto loco & tempore, cum periculo occisionis, mutilationis aut vulneris. Hinc collige bellum non esse duellum, neque conflictus qui fiunt in bello inter hostes, dum vnus dux mittit decem milites in arenam contra alios decem, neque conflictus qui fiunt subitò iræ feruore, vel ex altercatione nascuntur, neque secundùm nonnullos illi videntur incidere in pœnas pugnantium in duello, qui sese obuiam habentes, diffidant se in tali loco, quo statim tendunt, & ibi pugnant: quamquam contrarium probabilius sit. *tom.1. fol.597.num.1.& seq.*

2. Pugnam inchoans in Ecclesia, non videtur incidere in pœnas duellum committentibus propositas

positas si Ecclesia egrediantur ob ipsius reuerentiam, & pugnam extra Ecclesiam committant. *tom.1.fol.598.n.8.*

3. Duellum offerens alteri, illúmque eodem tempore aggrediens, duellum non committit. Item nec digladiantes causa ioci, vel exercitij, committunt duellum; nec mulieres capillos adinuicem euellentes, aut pugnis, aut alio instrumento non periculoso se petentes, non incurrunt pœnas ob duellum impositas. *ibid.num.9.& seqq.*

4. Decertantes saxis, cultellis, baculis & fustibus committere possunt duellum, modo hæc pugna fiat ex recondito: secus dicendum de eo qui domum accedit ad capienda arma, & nulla facta ad duellum prouocatione rediens inimicum diffidat, & statim aggreditur. *ibid.num.12.& 13.*

5. Diffidans alterum non animo pugnandi, sed causa honoris proprij defendendi, non afficitur excommunicatione; quamuis aliunde peccet, inuitando scilicet alterum ad peccatum. Idem dicendum de prouocantibus se ad pugnam nullo statuto loco & tempore.*ibid.num.14.& 15.*

6. Deambulans ante inimicum, aut torua facie intuens, aut ensem distringens, & similia faciens, non afficitur excommunicatione. *ibid. num.16.*

7. Inuitans alterum ad duellum, aut pugnans in duello, regulariter loquendo, grauiter peccat; & præter excommunicationem grauibus subiicitur pœnis. Duellum per se loquendo semper est illicitum: nisi ad sedandos duos exercitus contrarios, aut quando aliquis compellitur sub vitæ periculo acceptare duellum: numquam tamen duello dirimi potest lis inter duos, etiamsi aliter dirimi nequeat. *tom.2.fol.599.num.17.& seqq.*

8. Delinquentes contra constitutiones Pontificias in detestationem duelli editas, præter confiscationem bonorum,& alias pœnas pro qualitate personarum in Bulla expressas, afficiuntur excommunicatione : & loca, in quibus duellum commissum fuit scientibus & permittentibus dictorum locorum dominis, Ecclesiastico interdicto subiiciuntur; decertantes verò,si in ipso conflictu obierint, priuandi sunt Ecclesiastica sepultura; si fuerint clerici,suspenduntur & priuantur beneficiis. *ibid.num.20.& seqq.*
9. Ex dictis collige non solùm pugnantes in duello,aut diffidantes, excommunicationi subiici,verùm etiam dominos locorum, magistratus, locumtenentes, duces militum, qui non prohibent quominus hæc fiant, (nisi habeant iustam causam permittendi,) aut qui post commissum crimen,veniam & impunitatem concedunt.Princeps tamen Christianus concedens locum in suo territorio duobus infidelibus ad duellum, non videtur incidere in excommunicationem. *tom.1. fol.600.num.25.& fol.601.num.26.*
10. His etiam pœnis subiiciuntur mandantes, suadentes,consulentes quolibet modo,licet consilium, vel mandatum non influxerit in effectum; quamuis multi oppositum sentiant,quando consilium vel mandatum nihil omnino influunt,aut influxus re adhuc integra reuocatus & retractus est. *ibid.num.27.& 28.*
11. Eædem pœnæ incurruntur ab acceptante statim ac acceptauit, à comitantibus, nisi fortè velint impedire,à sociis,patrinis & spectatoribus ex industria; à commodantibus aut vendentibus scienter arma pugnaturo in duello, nisi iustam vendendi aut commodandi causam habeant.
Item

Item incurruntur à facientibus, & intimantibus, seu affigentibus scripta & narrationes prouocatorias ad duellum: secus dicendum de ratum habentibus duellum. *ibid. num. 29. & 30. item fol. 602. num. 31. & seq.*

12. Ab excommunicatione contracta ob aliquod delictum in causa duelli, absoluere possunt post Summum Pontificem, Episcopi, quando delictum est occultum, aut reus non potest adire Papam; & religiosi iuxta sua priuilegia, modò reuocata non fuerint (sicut de facto respectu existentium in Italia extra vrbem Romanam reuocata fuerunt in decreto sacræ Congregationis:) & non inciderint in excommunicationem Gregorij XIII. *tom. 1. fol. 603. num. 38. & seq.*

E

Ecclesia.

Vide v. *Sacrilegium, Immunitas.*

Eiecti à religione.

Vide v. *Apostata.*

Eleemosyna.

Vide v. *Charitas.*

Emphyteusis.

Vide v. *Feudum.*

Emptio.

Vide v. *Contractus, Monopolia, Venditio.*

1 EMptio est contractus vltrò citróque emptorem & venditorem obligans, eo quòd

emptor obligetur ad tradendum pretium pro merce; & venditor obligetur ad tradendas merces pro pretio. Venditio verò eſt etiam contractus vltrò citróque emptorem & venditorem obligans, ita vt venditor obligetur ad tradendam mercẽ pro pretio, & emptor obligetur ad tradendũ pretiũ pro merce. Emptio & venditio poſſunt perfici ſolo conſenſu exterius expreſſo, neque traditio eſt de eſſentia venditionis, contra nonnullos. *tom.2.fol.717.num.1.& ſeq.*

2. Hinc ſequitur gabellas quæ ſoluendæ ſunt ex emptione aut venditione antea celebrata, perſoluendas eſſe priori gabellario; non verò ſucceſſori, ſi ante conditionis euentum mutati ſunt gabellarij. *tom.2.fol.718.num.6.*

3. Omnia quæ pecunia æſtimantur (qualia non ſunt ſpiritualia per ſe, vt calices, res ſacræ, &c. quæ vendi non poſſunt, niſi ratione materiæ,) vendi poſſunt, niſi adſit aliqua ſpecialis prohibitio, ſeu circumſtantia, quæ venditionem reddat inualidam, aut illicitam & peccaminoſam; vt eſt venditio rei alienæ, & eorum quæ tantum inſeruiunt ad malum vſum; aut venditio Templi abſque Principis auctoritate; aut venditio hominis liberi, quamquam excuſatur pater vendens filium ob nimiam egeſtatem, aut pro ſoluendis debitis, pro vita propria redimenda, aut etiam pro alio redimendo, vt patet exemplo S. Paulini Epiſcopi Nolenſis, qui ſe ipſum vendidit pro filio viduæ redimendo. Reliqua verò vendi poſſunt, vt iactus retis, partus pecorum, fructus agrorum, actiones, iura, hæreditates, & res omnes ex ſe indifferẽtes pretio æſtimabiles. *t.2.f.719.n.1.& ſeq.*

4. Venditio cum pacto retrouendendi in fauorem ſolius venditoris licita eſt, interueniente iuſto

sto pretio, intentione emendi & vendendi; & modò nulla adsit læsio, & fructus rei emptæ pertineant ad emptorem, quia res domino fructificat; limita tamen, præciso contractu locationis fructuum cum pacto retrouendendi celebrato; celebrari enim licitè potest, modò non celebretur ad palliandam vsuram. *tom.2.fol.722.num.3. & fol.723.num.8.& seqq.*

5. Petes, quanti res vendi possit? Respond. rem tanti vendi posse, quanti valet iuxta taxam Principis, vel communem prudentum hominum æstimationem: propterea vendentes aliquid supra iustum pretium rigorosum, aut ementes intra infimum, tenentur ad restitutionem illius, quod acceperunt non seruata iusti pretij latitudine; & res pretiosas parui emi posse in iis locis in quibus passim parui æstimantur: nam tanti emuntur, quanti valent in iis locis. Non erit tamen tutus in conscientia, qui emit nummo aureo gemmam à rustico ignaro valoris gemmæ, protestans se nolle plus dare, séque velle excessum retinere titulo donationis. Ratio est, quia rusticus censetur inuoluntariè donare, cùm ignoret gemmæ valorem; ad validam autem donationem requiritur perfectum voluntarium. *tom.2. fol.726.num.3.& seq.*

6. Sed quid faciendum, & quódnam pretium seruandum est, quando extant duo pretia, quorum vnum taxatum fuit à Principe, alterum à communi hominum æstimatione? Seruandum est pretium iustum taxatum à Principe, secus si non sit iustum, sed iniquum. Non extat obligatio seruandi pretium taxatum à Principe, quando res notabiliter variata est quoad valorem: neque quando omnes, vel maior pars taxam Principis

impunè violat, ſciente Principe. *tom.2.fol.727. num.7.& ſeqq.*

7. Licet aliquando rem pluris vendere, quàm alioquin venderetur, & minoris emere, quàm alioquin emeretur, concurrentibus his circumſtantiis: multitudine emptorum & copia pecuniæ, affectu ad rem quæ venditur, vt ſi venditor ægrè ſe priuet ea re; lucro ceſſante venditori in gratiam emptoris rem vendenti, aut damno emergente, quod patitur creditor vendendo credita pecunia. Alia conditio ſeu cauſa augendi pretium eſt, periculum amittendi totum, vel partem pretij, vel periculum recuperandi pretium cum expenſis & moleſtiis: videtur tamen admonendus emptor de hac re, ne inuitus emat maiori pretio, quam fortè aliunde emiſſet. Sed petes, an venditor, qui pretium auxit ob periculum prædictum, poſſit exceſſum pretij ſibi retinere, ſi poſtea damnum re ipſa non patiatur? Poteſt retinere, modo pretium non fuerit immoderatum, & reuera ſubeſſet periculum amittendi totum vel partem pretij, vel recuperandi pretium cum expenſis, &c. *tom.2.fol.728.num.13.& ſeq.*

8. Sicut autem propter lucrum ceſſans, & damnum emergens, aut propter periculum amittendi pretium res poteſt pluris vendi credito quàm alioquin venderetur, ita etiam emptor poteſt minoris emere anticipata ſolutione, ſi anticipata ſolutio ſit illi cauſa damni emergentis, aut lucri ceſſantis, aut adſit periculum recuperandi rem emptam. *tom.2.fol.729.num.20.*

9. Alia conditio ſeu cauſa augendi, vel diminuendi pretium eſt modus vendendi: nam aliquando vna res cariùs venditur vno modo, quàm alio, vt ſi merx minutatim vendatur, cariùs venditur

ditur quàm ſi venderetur in magna quantitate; aut ſi merx vltrò offeratur, viliùs venditur quàm ſi venderetur in magna quantitate; nam merx oblata, vileſcit: aut ſi quid ſub haſta vendatur, aliquando cariùs venditur, & aliquando vilius, iuxta paucitatem, aut multitudinem, feruorémque contralicitantium: ſic enim res exponitur periculo vtriuſque fortunæ, lucrandi ſcilicet & perdendi. Reliquæ verò conditiones, propter quas licet aliquando rem minoris emere, quàm alioquin emeretur, ſunt multitudo mercium, & raritas emptorum, inopia pecuniæ, & modus vendendi, modò res non habeat pretium à lege conſtitutum. *tom.2.fol.730.num.21.& 22.*

10. Eſtne illicitum rem cariùs vendere extraneis & peregrinis quàm indigenis, & naturalibus? Eſt illicitum, ſi excedantur limites iuſti pretij, cum illud excedere non liceat, etiam in venditione eorum, quorum pretium taxatum non eſt à Principe, vel à communi hominum æſtimatione. Imò ſeruandum eſt adhuc iuſtum pretium in ludis ſortium, ſeu chirographorum vulgo *al lotto*, habita ratione debiti laboris & rei. Neque venditor poteſt rem cariùs vendere, eò quòd ea ſit valde vtilis, vel commoda emptori. Intellige præciſa tamen ſemper ratione damni, vel lucri ceſſantis, vel affectus ad rem. Neque indigentia particularis alicuius emptoris eſt cauſa ſufficiens ad augendum pretium rei, alioqui ſequeretur eam poſſe cariùs vendi pauperi, quàm diuiti. *tom.2.fol.731.num.24.& ſeq.*

11. Tenentúrne ad reſtitutionem venditores, qui mendaciis affirmant rem ſibi tanti ſtetiſſe, vel tanti aliis vendidiſſe, vt emptor augeat pretium? Peccant vt plurimum venialiter peccato menda-

cij, & regulariter non tenentur ad restitutionem: nam hæc sunt communia mendacia, & homines ferè communiter norunt hæc esse strategemata vendentium, quibus emptores fidem non præstant; secus si emptores huiusmodi mendaciis pertrahantur ad emendum maiori pretio quàm alioquin emissent, ignorantes hæc esse strategemata venditorum. *tom.2.fol.732.num.31.*

Episcopus.

Vide v.*Suspensio, Lex, Suffragium.*

Eucharistia.

Vide v.*Sacramentum.*

1. Eucharistia est sacramentum consistens sub speciebus panis & vini consecratis, significans Christum, & refectionem spiritualem: species consecratæ spectant ad hoc sacramentum. *tom.1. fol.69.num.3.& 4.*

2. Sacramentum Eucharistiæ consistit in consecratione materiæ, seu in materia consecrata, seu in speciebus consecratis: consequenter consistit in re permanente, & non in susceptione. *tom.1.fol.70.num.6.*

3. Fuit institutum à Christo prima die azymorum in vltima cœna, vt patet *Luc.22. Marc.14.* Potuit Eucharistia continere Christum ante Incarnationem, cùm id non implicet. *ibid.num.2. & fol.71.num.4.*

4. Eucharistia adultis, saltem baptizatis, necessaria est, & ex præcepto Ecclesiastico, & diuino affirmatiuo; secus dicendum de infantibus, quibus Eucharistia non est necessaria, neque necessi-

cate medij, neque necessitate præcepti. *tom.1. fol.72.num.2.& seqq.*

5. Plures hostiæ consecratæ & consideratæ, quatenus vno actu sumuntur, sunt vnum sacramentum: hinc recipiens plures hostias, aut vnam grandiorem, non recipit maiorem gratiam ex opere operato, neque communicans sub vtraque specie (sacerdote excepto) plus gratiæ recipit, quàm qui sub vna tantùm specie communicat. *tom.1.fol.74.num.3.& seqq.*

6. Materia remota sacramenti corporis Christi est panis triticeus. Nomine *tritici* exclude panicum, milium, auenam, hordeum, quæ specie differunt à tritico; secus dicendum iuxta aliquos de selica, seu secala; peccaret tamen grauiter conficiens sacramentum in secala; nam vteretur materia dubia. *tom.1.fol.75.num.1.& 2.*

7. Non quilibet panis triticeus est materia sufficiens huius sacramenti, nisi his conditionibus concurrentibus, videlicet vt denominetur panis, vt sit confectus aqua naturali, vt sit coctus in furno, aut sub cinere, aut ferro calido, aut alia simili ratione; denique vt sit præsens moraliter, & possit designari per particulam *hic*, & *hoc*. Vnde panes dulciarij, confecti scilicet ex melle, vel lacte, vel aqua rosacea, vel alio simili liquore in magna quantitate, non sunt materia sufficiens huius sacramenti; similiter nec pasta, lagana, pultes, aut similia; neque amylon, nisi de nouo redactum in farinam, & compactam aqua coquatur igne, quia tunc denominabitur panis triticeus, cùm amylon ex tritico conficiatur. *ibid.num.3. & fol.76.num.4.& seq.*

8. Potest etiam confici tam in azymo, quàm in fermentato pane, vnusquisque tamen debet se ac-

commodare suæ Ecclesiæ, id est, Sacerdos Latinus debet consecrare in azymis, Græcus in fermentato, cùm hic sit vsus Ecclesiæ Græcæ. Græcus in Ecclesia Latina conficere posset in azymis, & Latinus in Ecclesia Græca in fermentato non, posset tamen Latinus in Ecclesia Latina conficere in fermentato. *ibid. num.* 8. *& seq.*

9. Materia remota sacramenti sanguinis, est vinum ex vite: siue vinum sit nigrum, siue album, siue sit vinum miraculosè factum, quale fuit in nuptiis Cana Galilææ, siue sit mustum, dummodo non sit fœculentum, aut impurum, alioqui committeretur peccatum ex suo genere mortale. *tom.* 1. *fol.* 77. *num.* 1. *& seqq.*

10. Vinum satis decoctum non videtur apta materia, quia nec acetum, cùm non sit propriè vinum, nec agresta, quia nondum est vinum; similiter aqua è vitibus affluens non est materia apta, neque vinum ex malogranatis expressum, aut ceruisia, quia non est simpliciter vinum. Denique vua non potest consecrari, quia non est res potabilis, seu vinum; secus dicendum est de vino congelato, quod validè potest consecrari; quia si species vini iam consecratæ congelentur, remanet sub illis sanguis Christi; ergo potest etiam in vino congelato sacramentaliter constitui. *ibid. num.* 3. *& seq.*

11. Non est necessarium necessitate sacramenti sub vtraque specie consecrare; vnde valida foret consecratio calicis facta ante panis consecrationem: esset tamen sacrilegium graue conficere tantùm sub vna specie; est enim necessarium necessitate præcepti diuini affirmatiui conficere sub vtraque specie. Vnde colligitur Sacerdotem non solùm teneri consecrare sub vtraque specie,

specie, sed etiam sub vtraque specie communicare, quandoquidem sacrificium perficiatur non solùm consecratione, & oblatione, verùm etiam consumptione. *tom.1.fol.78.num.3.& 4. item fol.79.num.5.& seqq.*

12. Sacerdos, qui metu mortis cogitur ad consecrandum, potéstne sub vna tantùm specie consecrare? Non potest, neque tenetur iterum consecrare, quando sub vna specie apparet caro vel sanguis Christi. *ibid.num.10.& fol.80.num.11.*

13. Potéstne Summus Pontifex dispensare vt sacramentum Eucharistiæ sub vna tantùm specie conficiatur? Multi affirmant, multi negant, opinio negatiua probabilior videtur. Hinc fit vt Sacerdos non possit tempore suæ mortis conficere sub vna tantùm specie, vt seipsum, vel alium infirmum communicet. *ibid.num.13.& 14.*

14. Vino admiscenda est aqua naturalis ex necessitate præcepti, non autem ex necessitate sacramenti, cùm valida sit consecratio facta sine admixtione aquæ, peccat tamen grauiter, qui vino aquam non admiscet, aut qui miscet aquam artificiosam, loco naturalis. Et ne Sacerdos exponat se periculo conficiendi in materia indebita, modica quantitas aquæ adhibenda est in consecratione calicis; cauerèque debet, ne ad summum quantitas aquæ tertiam vini partem excedat, propterea sufficit quælibet guttula sensibilis. Quod si Sacerdos ex obliuione aquam non infuderit, si aduertat ante consecrationem, debet illam statim apponere: non verò peracta consecratione; quia non est admiscenda aqua sanguini Christi, sed vino. *ibid.num.1. & fol.81.num.2. & seq.*

15. Aqua nondum in vinum conuersa non con-

uertitur in sanguinem Christi post consecrationem; hinc patet non adorari, sicut neque calix adoratur nisi ratione contenti. *tom.1.fol.82. num.8.& 9.*

16. Quæres, an aqua, quæ in vinum conuertitur consecrationis forma inchoata, conuertatur in sanguinem Christi? Respond. non conuerti in sanguinem, si aqua inchoata consecrationis forma, nondum erat in vinum conuersa. *ibid. num.10.*

17. Quælibet parua quantitas sensibilis potest esse materia huius sacramenti, sicuti potest quælibet magna quantitas præsens constituta, validè, sed non licitè consecrari; debétque materia consecranda esse aliquo modo determinata, & definita in mente Sacerdotis consecrantis. Hinc sequitur nullam hostiæ partem remanere consecratam, quando Sacerdos intendit solum quartam hostiæ partem, vel medietatem consecrare, non distinguens quam partem consecrare velit: prętereà nullam hostiam remanere consecratam, si Sacerdos præsentes habeat decem hostias, & intendat quatuor tantùm consecrare, non determinans quas velit consecrare; præterea sequitur validam esse consecrationem, quoad omnes hostias, quando quis plures consecrandas detulit ad altare, etiamsi in actu consecrationis recordetur illius solùm hostiæ, quam præ manibus habet: nam dicitur habere intentionem determinatam ad omnes hostias virtualiter; secus dicendum de illis hostiis, quas quis inscio Sacerdote consecrandas apposuit, non enim remanent consecratæ, sicuti nec vini guttæ, quæ sunt extra calicem, quia Sacerdos non habet determinatam intentionem circa illas, quamuis illas habeat præsentes

mora

moraliter; secus dicendum de guttis existentibus in calice separatis à vino, quod etiam in calice continetur. *tom.* 1. *fol.* 83. *num.* 1. *& seq.*

18. Denique non est valida consecratio, quando quis habens decem hostias, intendit tantùm quinque consecrare, quas Titius designauerit, aut quas Deus intenderit, cùm Sacerdos non habeat intentionem determinatam, nec scire valeat hanc potiùs quàm aliam esse consecratam. *tom.* 1. *fol.* 84. *num.* 9. *&* 10.

19. Materia consecranda debet ita præsens esse Sacerdoti consecranti, vt secundùm communem loquendi modum possit verè & propriè designari & monstrari per particulam *hoc*, vel *hic*. Hinc colligitur sonum verborum non debere necessariò pertingere materiam consecrandam, & posse validè consecrari vinum in calice cooperto contentum, aut hostias in pyxide contentas; & posse similiter Sacerdotem cœcum validè consecrare materiam præsentem; hostiámque existentem à tergo etiam validè consecrari posse, si Sacerdos eam manibus teneat; nam propriè demonstrari potest per particulam *hoc*; neque esse necessarium ad validam consecrationem materiæ existentis coram Sacerdote, vt eam actu tangat dum consecratur. *tom.* 1. *fol.* 85. *num.* 1. *& seq.*

20. Hostia post parietem, aut intra tabernaculum existens consecrari non potest, neque si distet triginta passibus, aut si tantùm viginti, neque si sit tantùm præsens in intellectu; neque similiter si inchoata consecrationis forma, materia non erat præsens. *tom.* 1. *fol.* 86. *num.* 9. *& seq.*

21. His adde non posse Sacerdotem consecrare materiam præsentem & absentem vno & eodem actu, videtur tamen consecratio valida re-

ſpectu præſentis, quia de materia præſente verificatur forma. *ibid.num.*8.

22. Forma ſacramenti corporis ſunt hæc verba; *Hoc eſt corpus meum:* ita enim Chriſtus ipſe conſecrauit. *ibid.num.*1.

23. Totus Canon non eſt neceſſarius neceſſitate ſacramenti ad conſecrationem, eſt tamen neceſſarius neceſſitate præcepti. *tom.*1.*fol.*87. *num.*4.*&* 5.

24. Validè conficitur ſacramentum variata forma, ſi ſenſus formæ non varietur. Hinc valet conſecratio, ſi dicatur, *Hic cibus eſt corpus meum:* vel *hæc res eſt corpus meum:* vel *hic eſt corpus meũ*, modo particula *hic*, non accipiatur aduerbialiter, ſed loco pronominis: validum eſt etiam ſacramentum, ſi quis dicat, *Hoc eſt caro mea*, aut ſi omittat particulam *enim*. Inualida tamen eſſet conſecratio, ſi diceret, *Hoc eſt corpus Chriſti*, quia Chriſtus non eſt vſus hac forma, nec verba proferuntur in perſona Chriſti, ſicut proferenda ſunt: neque valeret hæc forma: *Hic panis eſt corpus meum*, aut, *hoc ſit corpus meum*, aut ſi diceret, *hoc corpus Chriſti eſt corpus Chriſti*. Denique non validè conficitur ſacramentum ab eo, qui prætermittit verbum, *eſt*, aut dicit, *ecce corpus meum*, omiſſo verbo *eſt*. *ibid.num.*6.*&* *ſeq.*

25. Forma ſacramenti ſanguinis ſunt hæc verba: *hic eſt Calix ſanguinis mei*, peccat tamen grauiter, qui omittit alia quæ in Canone continentur, cum aliqui Doctores velint illa eſſe de eſſentia conſecrationis. *tom.*1.*fol.*88.*num.*1.*&* 2.

26. Quod attinet ad variationem in verbis formæ, dico inualidam eſſe, quoties ſenſus verborum ſubſtantialiter variatur, ſecus ſi accidentaliter tantùm. *ibid.num.*5.

27. Sacerdos profert verba consecrationis non solùm recitatiuè, verùm etiam formaliter, & in persona Christi, súntque vera non minùs quàm forma aliorum sacramentorum; nam efficaciter operantur, quod significant, & ita est in re, sicut per illa verba significatur. *tom.1.fol.89.num.2. & 3.*

28. Per verba consecrationis constituitur Christus verus Deus, & homo sub speciebus panis, & vini; existítque quoad substantiam & accidentia sub qualibet specie, imò verò sub qualibet parte specierum, cùm succedat in locum panis, qui erat sub tota hostia, & sub qualibet parte hostiæ. Idem dicendum est de sanguine sub specie vini, ponitúrque sub speciebus panis ex vi verborum corpus Christi verum, informatum anima cum sanguine, & humoribus ac cæteris partibus, & sub speciebus vini ex vi verborum est tantummodo sanguis Christi, quamuis per concomitantiam adsit etiam sub speciebus panis, & ratione huius concomitantiæ tres personæ diuinæ sunt etiam concomitanter in hoc almo sacramento. *tom.1.fol.90.num.1. & fol.91.num.5. item fol.92. num.11. & seq.*

Christus constituitur sub speciebus per transsubstantiationem panis in corpus, & vini in sanguinem; desinit enim substantia panis & vini adueniente corpore & sanguine Christi. Nec audiendi sunt, qui asserunt substantiam panis eodem modo assumptam fuisse à Deo; quo humanitas assumpta est. *tom.1.fol.94.num.1. & 2.*

29. Petes, an actio conuersionis, seu transsubstantiationis dicatur adductiua, & productiua simul? Respond. affirmatiuè. *tom.1.fol.95.num.4.*

30. In eo instanti, in quo completur significatio

tio verborum consecrationis, corpus Christi incipit esse sub speciebus, & sub illis tamdiu conseruatur, quamdiu conseruaretur panis, si sub illis speciebus existeret, nec desinit statim atque in os recipitur, aut in ventrem traiicitur, quia non ita statim desineret substantia panis, nec desinit esse sub speciebus per quamlibet alterationem specierum: imò verò quando fiunt apparitiones miraculosæ, Christi corpus remanet sub speciebus, si positis illis adhuc remaneret substantia panis; desinit tamen corpus Christi esse sub speciebus, quando ex iis vermes generantur, similiter & sanguis, quando vini species miscentur cum vino alterius speciei, nouáque substantia sub illis generatur. *ibid. num.* 1. *& seq.*

31. Petes, quando aliquid generatur ex speciebus corruptis, an producatur de nouo materia panis? Probabile est nouam produci. *tom.* 1. *fol.* 96. *num.* 11.

32. Difficultas est, an adsit mutatio in Christo ad desitionem specierum? Alij negant, alij affirmant. *ibid. num.* 10.

33. Eucharistia per se, & ex propria institutione, instituta fuit ad augmentum gratiæ conferendum, etiamsi recipiatur cum actuali peccato veniali. Neque solùm præseruat à peccatis mortalibus, verùm etiam per eam remittuntur peccata venialia ex opere operato, & datur auxilium ad rectè operandum. Præterea effectus Eucharistiæ, est vnio spiritualis cum Christo & fidelibus, & per eam tollitur; saltem secundariò, pœna temporalis, prosúntque species consecratæ ad nutriendum corpus sumentis. *tom.* 1. *fol.* 97. *num.* 1. *& seq.*

34. Eucharistia non producit effectum antequam

quam

quam deglutiatur; & consequenter, qui diu continet hostiam in ore, ita vt species corrumpantur antequam deglutiantur, non recipit fructum Eucharistiæ, quia non potest dici Eucharistiam manducare.

Suscipiens plures hostias successiuè, recipit totum effectum in susceptione primæ hostiæ, neque confertur maior gratia ex opere operato, quamdiu manent species in stomacho, quia gratia ex opere operato confertur manducanti in primo instanti, in quo est verum dicere, manducatum est: & Sacerdos, qui deglutita parte tantùm hostiæ moreretur, reciperet totum effectum sacramenti. Recipiens partem hostiæ cum peccato, non recipit gratiam, si statim per contritionem in gratia constitutus sumat reliquas hostiæ partes. *tom.1.fol.98.num.1.& seq.*

35. Minister consecrationis est solus Sacerdos, etiam excommunicatus, vel degradatus; is enim validè consecrat, cùm retineat ordinem sacerdotalem, posśuntque plures Sacerdotes eandem hostiam simul consecrare, modò eodem tempore perficiant formam. *tom.1.fol.100.num.1.& seqq.*

36. Minister ordinarius ad administrandam Eucharistiam est solus Sacerdos: extraordinarius verò potest aliquando esse Diaconus, vt in articulo mortis, sicut etiam aliàs sanguinem administrabat; imò verò Subdiaconus vel laicus, quamuis multi probabiliter dubitent de Subdiacono & laico.

Religiosis ministrantibus Eucharistiam sine licentia imposita est pœna excommunicationis ipso facto reseruata Papę, nisi bona fides ex ignorantia excommunicationis illos excuset, aut nisi administrent infirmis in articulo mortis, quia tunc

tunc præsumitur adesse ratihabitio Summi Pontificis, aut nisi habeant speciale priuilegium, excepto die Paschatis, seu Resurrectionis, quo die non possunt Eucharistiam ministrare absque licentia parochi, nisi fortè ille cui administrant, iam præcepto Ecclesiastico satisfecisset in propria parochia. *ibid.num.*4.*& seq.*

37. Potest Sacerdos ex deuotione seipsum communicare, præciso Missæ sacrificio, si tamen non adest alius Sacerdos qui ei administret; potéstque Sacerdos etiam partem suæ hostiæ dare infirmo, vel etiam sano, si adsit rationabilis causa. *tom.*1.*fol.*101.*num.*13.*&* 14.

38. Caueat Sacerdos, ne Eucharistiam administret, non seruato ritu, & decentia tanto sacramento debita, nec parochus deferat ad infirmum, quando eam ferre nequit cum habitu decenti, id est cum stola & superpelliceo, præcedente lumine, nec tenetur deferre ad moribundum valde festinanter currendo; secus dicendum de sacramentis Baptismi, & Pœnitentiæ, neque potest Sacerdos Eucharistiam aliis digitis conferre, si ob infirmitatem, vel chiragram nequeat eam pollice & indice administrare. Nulla alia dispositio præter gratiam requiritur in administrante Eucharistiam. *tom.*1.*fol.*102.*num.*6.*& seq.*

39. Amenti, qui ante amentiam bene & christianè vixit, danda est Eucharistia, modò non sit periculum alicuius irreuerentiæ. Item & obsesso, si adhuc vtatur vsu rationis, & semi-fatuis, præciso semper irreuerentię periculo, & frequenti administratione. *tom.*1.*fol.*104.*num.*4.*& seq.*

40. Suscipiens Eucharistiam debet esse baptizatus; & præterea requiritur in eo fides & gratia; dubitánsque probabiliter se mortaliter peccasse,

caſſe, tenetur confiteri ante ſumptionem Euchariſtiæ, ſi adſit copia Confeſſarij,& nullum ſit periculum ſcandali:ſi enim ſcandali periculum adſit,non tenetur Sacerdos Miſſam iam inchoatam relinquere, etiamſi aduertat ſe excommunicatum, vel non ieiunum. Neque ſimiliter laicus, qui iam ad linteum acceſſit cum aliis, communionis gratia, tenetur ſtatim recedere,& accedere ad Confeſſarium,ſi recordetur alicuius peccati. Neque expedit vt Sacerdos ad altare audiat reconciliationem alicuius communicaturi: & parochus non habens copiam Confeſſarij, poteſt præmiſſa contritione celebrare in die feſto, ne parochiani careant Miſſa. *tom.*1.*fol.*104.*num.*2. *&* *fol.*105.*num.*8.*&* *ſeqq.*

41. Aduerte tamen eum, qui ſibi conſcius eſt culpæ lethalis, non poſſe Euchariſtiam ſumere, prætermiſſa confeſſione, quando prædictæ rationes ceſſant, ſed solùm vult communicare ex deuotione; ſimiliter eum non poſſe ad Euchariſtiam accedere,ſine præmiſſa confeſſione,qui non habet copiam proprij Confeſſarij, ſed alterius, cui non conſueuit propria peccata confiteri; ſecus dicendum, ſi non habeat copiam Confeſſarij approbati. *tom.*1.*fol.*107.*num.*26.*&* *ſeqq.*

42. Aduerte præterea Sacerdotem celebraturum carentem Confeſſario,cui peccata reſeruata manifeſtet, teneri confiteri peccata non reſeruata. *ibid.num.*31.

43. Aduerte denique Sacerdotem,qui ſine confeſſione celebrauit,præciſo Tridentini præcepto, non teneri ſtatim iure diuino confiteri,ſiue celebrauerit in peccato mortali ex malitia,ſiue ex inaduertentia,& obliuione peccati,cùm præceptum confeſſionis faciendæ ante communionem ſit

affir

affirmatiuum, quod non obligat pro semper. *tom.* 1. *fol.* 109. *num.* 41.

44. Quæres, an danda sit Eucharistia infirmo, dum ignoratur ipsius dispositio? Respond. ministrandam esse, nullus enim præsumitur malus, nisi probetur. *ibid. num.* 42.

45. Suscipiens Eucharistiam, per se loquendo, debet à media nocte esse ieiunus, ieiunio non solùm Ecclesiastico, verùm etiam naturali, id est ieiunio, quod importet abstinentiam à qualibet re. Hinc sequitur eum frangere ieiunium, qui post mediam noctem aliquid deglutit, quod vespertino tempore ore sumpsit, aut qui medicinã ore sumpsit; secus dicendum de eo, qui aromata ori imponeret, eáque dentibus tereret ante sumptionem Eucharistiæ causâ vitandi noxij aëris, modò nihil deglutiat; nam si deglutiat, aut traiiciat papyrum, frangit ieiunium, etiamsi postea euomat. *tom.* 1. *fol.* 110. *num.* 5. *& seq.*

46. Non peccat communionem recipiens post pollutionem sine culpa secutam. *ibid. num.* 4.

47. Suscepturus Eucharistiam non est necesse vt digesserit cibum, aut dormierit post cœnam, potéstque Sacerdos habens palato affixas reliquias hostiæ secundam ablutionem sumere, vt illas traiiciat; similiter etiam repertas in patena post ablutionem, aut postquam diu se detinuit in communicandis aliis post purificata vasa si reliquiæ istæ fuerint consecratæ in eo sacrificio; nam censetur vna actio moralis.

Idem dicendum quando Sacerdos reperit aliquas particulas hostiæ, quas dubitat esse consecratas. Imò verò licitum est aliquando sumere Eucharistiam fractò ieiunio, si Sacerdos præuideat fore, vt Eucharistia ad manus infidelium, perue

perueniat, aut ita ferat alia grauior necessitas. Similiter qui aquam loco vini consecrauit & sumpsit, debet de nouo vinum consecrare, & sacrificium perficere; nam integritas sacrificij præponderat præcepto Ecclesiastico de sumenda Eucharistia cum ieiunio: vnde sequitur posse dari Eucharistiam infirmo non ieiuno per modum viatici. Quod etiam intellige in casu mortis violentæ, si communio commodè nequeat anticipari, vel differri. *ibid. num.* 11. *& seq.*

48. Post Eucharistiæ sumptionem expedit aliquantulum abstinere à communi cibo & potu, ob maiorem reuerentiam sacramenti. *tom.* 1. *fol.* 113. *num.* 25.

49. Præceptum diuinum sumendæ communionis, per se loquendo, obligat sub mortali in articulo mortis naturalis, aut violentæ, tenetúrque iudex reo concedere tempus communicandi, præciso periculo damni communis, aut alterius iustæ causæ. Qui paulò ante mortem communicauit, non tenetur Eucharistiam sumere in periculo mortis, neque tenetur iterum communicare, qui post sumptum viaticum mortaliter peccauit. *tom.* 1. *fol.* 114. *num.* 1. *& seq.*

50. Fideles tenentur ex præcepto diuino communicare, non solùm in articulo mortis, verùm etiam aliquoties in vita, cui præcepto satisfaciunt, qui semel in anno secundùm determinationem Ecclesiæ, Eucharistiam recipiunt. *tom.* 1. *fol.* 115. *num.* 8. *&* 10.

51. Non potest aliquis, præsertim laicus, sæpius in die communicare; priuilegium enim ter communicandi in die Natalis Domini, extenditur solùm ad celebrantes. *ibid. num.* 11. *& fol.* 116. *num.* 13.

52. Quæres, qua hora diei possit aliquis communicare? Respond. ieiunum posse communicare qualibet hora diei, secluso scandalo, quamuis Sacerdos non possit post meridiem celebrare. *ibid.num.*14.

53. Præceptum Ecclesiasticum sumendæ communionis à proprio Sacerdote semel saltem in anno in Paschate, obligat omnes fideles vtriusque sexus, postquam ad annos discretionis peruenerunt. *ibid.num.*1.*&* *fol.*117.*num.*5.

54. Adultus dubitans de tempore, quo tenetur communicare, stare debet iudicio prudentis Confessarij, vel parentum. *ibid.num.*2.

55. Sed modò dubium est, quid nomine ***Paschatis*** hic intelligatur? Respond. nomine Paschatis non intelligi solùm diem ipsum solemnitatis Resurrectionis, sed etiam tempus, quod incipit à die cœnæ Domini, vel etiam à Dominica Quadragesimæ, vsque ad Octauam Paschæ, quando ita legitima consuetudine receptum est. Omittens communionem in Paschate, interdicendus est ingressu Ecclesiæ, & priuandus Ecclesiastica sepultura. Huic præcepto non satisfit, nisi Eucharistia sumatur in propria parochia, de manibus proprij pastoris, aut alterius Sacerdotis de illius licentia. Excipe tamen viatores, aut eos, qui ad certum tempus ab illa absunt, aut communicant in Ecclesia Cathedrali suæ diœcesis. *tom.*1.*fol.*117.*num.*6. *&* *sequent.* *item* *fol.*120. *num.*19.

56. Laici inseruientes religiosis, debent tempore Paschatis communionem sumere in propria parochia, nisi ea monasteria exempta sint à cura parochorum. *tom.*1.*fol.*118.*num.*10.

Qui non communicauit in Paschate, non te-

netur

netur quamprimùm communicare, nec peccat mortaliter, si quamprimùm data opportunitate non communicet; sicuti non tenetur anticipare communionem, qui præuidet se eam tempore debito non posse recipere, cum ante tale tempus præceptum communionis non obliget. *ibid. num.* 13.

Excommunicatio.

Vide v. *Censura, Clericus, Hæresis, Duellum, Distributiones.*

1. Excommunicatio est censura Ecclesiastica, qua homo baptizatus priuatur aliquibus bonis communibus, videlicet consortio fidelium, participatione sacramentorum, & communibus Ecclesiæ suffragiis. Minor excommunicatio non priuat tot bonis quot maior. *tom.* 1. *fol.* 597. *num.* 2. *&* 3.

2. Quando fertur aliqua excommunicatio absque restrictione *maioris*, vel *minoris*, sermo est de maiori excommunicatione, quæ absolutè & simpliciter dicitur excommunicatio. *tom.* 1. *fol.* 538. *num.* 2.

3. Censuræ latæ à visitatoribus censentur latæ quodammodo per modum statuti, si latæ sunt intentione, vt perpetuò durent, seu *donec reuocentur. ibid. num.* 3.

Excommunicationis maioris effectus.

4. Excommunicatus maiori excommunicatione priuatur communibus Ecclesiæ suffragiis, peccátque mortaliter applicans excommunicato communia suffragia, vt horas canonicas, vel orationes

tiones Missæ,&c. Imò orans pro excommunicato vitando incurrit minorem excommunicationem,excepto die Parasceues, quo die specialiter Ecclesia orare solet publicè pro hæreticis excommunicatis,ad imitationem Christi, qui pro inimicis orauit. Nec refert quod excommunicatus sit contritus. *ibid.num.3. & fol.539.num.4. & seq.*

5. Quilibet excommunicatus, quamuis toleratus & non vitandus, priuatur communibus Ecclesiæ suffragiis. *ibid.num.1.*

6. Vt clerici percussor sit vitandus, requiritur notorium facti, id est, vt percussio nequeat vlla tergiuersatione celari. Ad notorium facti plures requiruntur testes, quàm decem respectu magnæ communitatis, & sex respectu paruæ viciniæ. Neque teneor vitare eum, qui coram me percussit clericum, eo tempore quo non aderant sufficientes testes ad notorium facti. *tom.1.fol.540. num.3.& seq.*

7. Suspensus,vel interdictus,vel irregularis vitandus,dicitur ille,qui denuntiatus est suspensus, vel interdictus, vel irregularis : qui verò nondum est denuntiatus,dicitur toleratus, & non vitandus. *ibid.num.8.*

8. Valida est confessio eius qui confitetur peccata Sacerdoti excommunicato,vel suspenso, vel irregulari nondum denunciato, quem nesciebat esse excommunicatum, &c. *tom.1.fol.541.num.9.*

9. Excommunicatus, qui nondum obtinuit absolutionem excommunicationis, priuatur communibus Ecclesiæ suffragiis, quamuis sit contritus,& iam resipuerit à delicto,quia excommunicatio suum semper habet effectum donec auferatur. *ibid.num.1.*

10. Sacri

10. Sacrificium Missæ oblatum à Sacerdote in persona Christi, & vt ministro ab ipso deputato, prodest excommunicato, si ei applicetur à Sacerdote, tum quoad impetrationem, tum quoad satisfactionem : tamen non ei prodest quoad fructum & valorem prouenientem ex parte Ecclesiæ. *tom.1.fol.542.num.3.& seqq.*
11. Sacerdos potest in Missa, tanquam persona priuata & particularis orare pro quolibet excommunicato. Præterea licitum est recitare priuatas orationes, vel alia pia opera facere pro excommunicatis, modò non fiant tanquam ab Ecclesiæ ministris. *ibid.num.6.& fol.543.num.8.*
12. Excommunicatus validè recipit sacramenta, quoad substantiam, nisi fortè quis excipere velit pœnitentiæ sacramentum; quod tamen validè similiter recipit, non solùm quoad substantiam, verùm etiam quoad effectum, quoties inculpabiliter ignorat se esse excommunicatum, & ita confitetur peccata sua. Vnde poterit quis absolui aliquando à peccatis, quamuis nondum fuerit absolutus à censura; secus dicendum de accedente ad sacramentum pœnitentiæ, sciente se esse excommunicatum : nam illius confessio inualida est; quia ponit obicem ad gratiam actualiter peccando. *ibid.num.1.& fol.544.num.2.& 3.*
13. Excommunicatus etiam toleratus, regulariter loquendo, peccat mortaliter, suscipiendo aliquod sacramentũ, nullam tamen incurrit pœnam, excepta susceptione sacramenti ordinis, quę inducit irregularitatem. *ibid.num.5.*
14. Sacerdos administrans sacramenta excommunicato tolerato, seu nõ vitando, non peccat ex vi cẽsuræ, peccat tamẽ grauiter si respiciamus ius naturale ac diuinum, nisi fortè is cui administrat, sit

ſit peccator occultus, & publicè petat ſibi admi-niſtrari; aut dicat ſe abſolutum: nam poteſt Sa-cerdos huic excommunicato occulto credere ſi ſit fide dignus. Denique non peccat Sacerdos miniſtrando ſacramenta excommunicato, quan-do ipſe excommunicatus non peccat petendo. *tom.* 1. *fol.* 545. *num.* 1. *& ſeq.*

15. Miniſtrans ſacramenta excommunicato vitando, propter mortale peccatum, incurrit pri-mò minorem excommunicationem (hanc enim fideles incurrunt participando cum excommuni-catis vitandis:) ſecundò incurrit ipſo iure in-terdictum ab ingreſſu Eccleſiæ.

Clerici participantes in diuinis officiis cum excommunicatis à Papa, incurrunt excommuni-cationem Papæ reſeruatam, ſi participent ſcien-ter, ſponte, & ſi ſit nominatim declaratus; & ſi participent recipiendo illum in diuinis officiis. *ibid. num.* 7.

16. Sacramenta adminiſtrata ab excommuni-cato tolerato valida ſunt, conſequenter validum eſt matrimonium, cui aſtitit parochus excom-municatus toleratus. *tom.* 1. *fol.* 546. *num.* 1. *&* 2.

17. Petens ſacramenta ab excommunicato to-lerato, non peccat mortaliter, non ſolùm quando ignorat illum eſſe excommunicatum (tunc enim certum eſt excuſari à peccato ratione ignoran-tiæ;) ſed etiam quando ſcit illum eſſe excommu-nicatum; ſiue excommunicatus ſit proprius pa-rochus, ſiue alius Sacerdos, ſiue adſit neceſſitas petendi, ſiue non, ſiue ille Sacerdos excommuni-catus ſit paratus adminiſtrare ſacramenta, ſiue non; quia petens vtitur iure ſuo, nec dicitur cooperari peccato excommunicati. *ibid. num.* 4. *& ſeq.*

18. Con-

18. Confessio facta excommunicato vitando iteranda est,& præterea exprimendum est peccatum,quod pœnitens commisit communicando in sacris cum excommunicato vitando, nisi fortè excusetur à peccato ratione ignorantiæ. Ratio est, quia excommunicatus vitandus caret iurisdictione; cætera quæ non respiciunt iurisdictionem,valida sunt,facta ab excommunicato vitando: excommunicatus tamen incurrit irregularitatem administrando sacramenta, vel celebrando, seu exercendo actum proprium ordinis, peténsque aut recipiens sacramenta ab excommunicato vitando extra necessitatem, grauiter peccat: recipiens autem sacramentum ab excommunicato tolerato non delinquit, cum non teneatur illum vitare,sicut tenetur excommunicatum denunciatum, seu vitandum. *tom.*1.*fol.*547. *num.*1.*& seq.*

19. Audiens Missam tempore excommunicationis grauiter peccat; facit enim contra obligationem censuræ in re graui; secus dicendum de inseruiente Missæ quando nullus alius adest. Excommunicatus non audiendo Missam in die festo, non peccat mortaliter ratione omissionis sacri præcisè,etiamsi per eum stet ne absoluatur, quia præceptum Ecclesiæ de Missa audienda, cadit solùm super eos qui non sunt impediti. *tom.*1.*fol.*548.*num.*1.*& seq.*

20. Excommunicatus qui Missam audit, præter mortale peccatum, nullam pœnam incurrit: verum tamen est Sacerdotem excommunicatum, qui sua auctoritate est causa, vt Missa vel alia diuina officia coram se celebrentur,incurrere irregularitatem; & admonitum à celebrante, vt exeat, incurrere nouam excommunicationem

Papæ reſeruatam, ſi nolit exire. *tom.*1.*fol.*549. *num.*6.*&* *ſeq.*

21. Audientes Miſſam cum excommunicato vitando, peccant mortaliter. Item celebrans coram excommunicato vitando, non ſolùm peccat mortaliter, &c. ſed etiam incurrit interdictum ab ingreſſu Eccleſiæ, ſi celebret ſcienter coram illo. *ibid.num.*9.*&* 10.

22. Qui intereſt Miſſæ, aut celebrat, dum ibidem adeſt excommunicatus toleratus, non peccat proſequendo Miſſam. Si verò adeſt excommunicatus vitandus, admonendus eſt vt exeat, vel expellendus vi. Quod ſi non velit exire, & non poſſit expelli ſine periculo, omittenda ſunt diuina officia, & Miſſa ipſa, modò nondum inchoata ſit conſecratio: ſi tamen poſt Miſſam inchoatam Sacerdos aduertat adeſſe cadauer publici excommunicati, non tenetur Miſſam inchoatam relinquere; prohibetur tamen aliquod opus circa illud cadauer exercere. *tom.*1.*fol.*550. *num.*11.*&* *ſeq.*

23. Quando excommunicatus eſt in vna capella audiens vnam Miſſam, & ego Miſſam facio in alia capella, non teneor deſiſtere à Miſſa facienda: cum non dicar communicare cum excommunicato exiſtente in alia capella, ibíque Miſſam alterius Sacerdotis audiente. *ibid.n.*16.

24 Excommunicatus ſiue ſit religioſus profeſſus, ſiue clericus habens beneficium, vel ordines ſacros, poteſt & tenetur priuatim, (non enim poteſt ſocium adhibere,) perſoluere horas Canonicas, ſicut tenebatur ante excommunicationem: quia par non eſt, vt delinquens commodum reportet ex ſuo delicto: non poterit tamen dicere, *Dominus vobiſcum.* Excuſatur Capellanus,

nus, aut famulus inferuiens ratione officij sui suo domino excommunicato. *tom.1.fol.551.n.3. & seq.*

25. Orationes publicæ quæ offeruntur ab excommunicato tolerato, prosunt quoad valorem quem habent ex parte Ecclesiæ, *ibid.num.7.*

26. Præterea excommunicatus potest more laicorum benedicere mensæ, munire se signo crucis, adorare Eucharistiam, aut illam comitari, &c. vti imaginibus, &c. Item potest & interesse concioni, nam cum tendat ad illius salutem, & emendationem, ei non prohibetur. *ibid.num.9. & fol.552.num.10.*

27. Præceptor legens lectionem coram discipulis, quorum vnus est excommunicatus, seclusa alia necessitate, tenetur relinquere opus inceptum, si vnus ex discipulis sit excommunicatus vitandus. *ibid.num.12.*

28. Excommunicatus qui nondum fuit absolutus in vita, aut post mortem, priuatur Ecclesiastica sepultura, donec absoluatur: & sepeliens excommunicatum vitandum in loco sacro, grauiter peccat, etiamsi excommunicatus dederit signa contritionis. Imò si ossa alicuius excommunicati vitandi, sepulta fuerint in loco sacro cum aliis fidelibus, proiicienda sunt è loco sacro, qui postea remanet pollutus. Adde illos peccare, qui Psalmos concinunt, dum cadauer excommunicati vitandi defertur ad sepulturam; hæc enim est quædam communicatio cum excommunicato. Qui scienter sepelit excommunicatum vitandum in loco sacro, incurrit maiorem excommunicationem, à qua nequit absolui, donec satisfactionem dederit ad arbitrium Episcopi. *ibid.num.1.& seq.*

29. Collatio & præsentatio beneficij facta excommunicato, quamuis tolerato, inualida est: neque excommunicatus etiam inuincibiliter ignorans se esse excommunicatum, validè recipit, quia error non tollit excommunicationem. Item collatio pensionis facta excommunicato titulo clericali, est inualida. Validè tamen conferri potest beneficium illi, qui tempore collationis falsò creditur excommunicatus. Similiter validè acceptatur beneficium ab eo, qui tempore collationis & electionis non erat excommunicatus, licèt sit excommunicatus tempore acceptationis beneficij. Difficultas est, an beneficium retineri possit ab eo, cui facta fuit collatio tempore excommunicationis, sed eam acceptauit post obtentam absolutionem? Respondendum retineri non posse, quia in hoc casu nullus est titulus electionis, præsentationis, &c. Quare excommunicatus qui obtinuit beneficium, vel pensionem eo tempore, quo detinebatur vinculo excommunicationis, petere debet absolutionem excommunicationis, eáque obtenta curare debet, vt beneficium sibi de nouo conferatur ab eo, ad quem pertinet illius beneficij collatio: quod si excommunicatus sit occultus, non tenetur se manifestare, nisi fortè cesset scandalum, aut periculum infamiæ, & nullo alio iusto & honesto titulo possit se excusare ab acceptando beneficio. *tom. 1. fol.* 554. *num.* 1. *& seq.*

30. Beneficiarius, qui lapsus est in excommunicationem post beneficij consecutionem, non est priuatus fructibus, vel reditibus, vel distributionibus beneficij; consequenter neque tenetur eos à se sponte abdicare, modò exequatur onera & officia beneficij, siue excommunicatus, sit cura-

tor

tor animarum, siue sit Canonicus, siue habeat beneficium simplex; & consequenter potest capellanus, aut curatus excommunicatus toleratus recipere fructus beneficij in excommunicatione, præstando munera sua: secus dicendum de excommunicato vitando; cum Ecclesia nolit per ipsum orare. *tom.1.fol.557.num.2.& seq.*

31. Iniustè excommunicatus, qui ob iniustam excommunicationem cogitur abesse à choro, nec potest præstare suum officium, videtur posse percipere fructus & distributiones, cùm priuatio distributionum sit pœna, pœna autem non videtur subeunda ab eo qui non deliquit. *tom.1.fol.558. num.5.*

32. Excommunicatus qui non assistit diuinis officiis, non potest recipere distributiones, quæ dantur assistentibus choro, etiamsi per ipsum non stet, ne absoluatur, & ne intersit choro; alioqui sequeretur excommunicatum commodum reportare ex sua excommunicatione. *ibid.num.7.*

33. Gesta per excommunicatum vitandum, seu non toleratum, sunt inualida, quoties fiunt ex officio tanquam iurisdictionis propriæ, (excepta tamen electione Summi Pontificis à Cardinalibus excommunicatis facta;) secus dicendum de gestis excommunicati tolerati, & non vitandi, quæ valida sunt, etiamsi pertineant ad iurisdictionem propriam, peccat tamen grauiter sponte se in actionibus iurisdictionis ingerendo, nisi aliunde adsit excusatio. *tom.1.fol.559.num.1. & 3.*

34. Ex dictis infer sententiam latam à iudice excommunicato, validam esse. Item electionem, collationem, & resignationem beneficij, factam ab excommunicato, validam quoque esse. Præ-

terea valida esse instrumenta, testamentum, codicillum, & scripturas factas ab excommunicato, etiam tabellione. Similiter posse Episcopum excommunicatum toleratum, validè concedere facultatem administrandi sacramentum pœnitentiæ. *ibid. num. 4. & seq.*

35. Qui committit delictum eo tempore, quo Superior est excommunicatus, denunciatus non ligatur excommunicatione lata à tali Superiore, quia caret iurisdictione; secus dicendum si lata sit à iure: & etiam postquam iudex seu Superior fuit absolutus. *tom. 1. fol. 560. num. 9.*

36. Suspensa iurisdictione Episcopi per excommunicationem, aut ea sublata per eius mortem, remanet etiam suspensa, vel sublata auctoritas Vicarij Generalis; non autem Vicarij foranei seu particularis delegati ab Episcopo, cum ab eo detur appellatio ad Episcopum, nec sit vnum & idem tribunal. *tom. 1. fol. 561. num. 12.*

37. Cuilibet excommunicato, etiam tolerato, vetitum est, per se loquendo, sub veniali communicare cum aliis fidelibus, nisi in casibus infrà dicendis: & è contra vetitum est fidelibus communicare cum excommunicato vitando, non verò cum tolerato, etiam sub veniali in actionibus ciuilibus, & secluso contemptu & scandalo, & non cum intentione semper aut perseueranter alloquendi: peccaret tamen mortaliter aliquis fidelis, si communicaret in crimine criminoso, id est, si cooperaretur scienter crimini vel contumaciæ, propter quam lata est excommunicatio. *ibid. num. 1. & seq.*

38. Prohibitum est communicare cum excommunicatis vitandis in casibus hoc carmine expressis,

Os,

Os, orare, vale, communio, mensa negatur.

39. Per *os*, intellige confabulationem, aut allocutionem, siue per litteras, siue per nutus, nuncios, &c.

Orare, intellige orationem factam cum excommunicatis vitandis.

Vale, intellige prohiberi omnem honorificam salutationem, nisi tendat ad emendationem excommunicati, & non ad ipsius honorem. Potest enim ei dici: *Dominus te conuertat*, &c.

Communio, vetat societatem cum excommunicatis, seu in habitatione, exercitio, vel contractu, quamuis contractus si ineatur, sit validus ex parte non excommunicati.

Mensa, vetat communicationem cibi & potus in eadem mensa formaliter, vt accidit quando communis & socialis vita agitur.

Sequentibus verò casibus licitum est communicare cum excommunicato vitando,

Vtile, lex, humile, res ignorata, necesse.

40. Per particulam *vtile*, intellige vtilitatem tam spiritualem, quàm temporalem ipsius participantis cum excommunicato, aut ipsius excommunicati participantis cum alio, dummodo vtilitas sit vera & non ficta, ex. gr. spes resipiscentiæ & emendationis, persuasio, aut consilium, vt satisfaciat parti læsæ vel reipublicæ, aut petitio crediti sui ab excommunicato, seu medicinæ à Medico excommunicato vitando. Item potest etiam excommunicatus vitandus petere suum creditum priuatim à debitore, cui, licet excommunicato, tenetur soluere debitor. Imò videtur posse recipi legatum relictum ab excommunicato vitando vt oretur oratione priuata pro anima ipsius. *tom.* 1. *fol.* 565. *num.* 8. *& seq.*

41. Per particulam *lex* intellige legem & ius matrimonij: nam excommunicatis vitandis licet petere & reddere debitum coniugale,& vxori participare cum marito excommunicato in colloquiis, mensa, &c. denique vterque coniux potest simul communicare; modò non communicet in crimine criminoso, & in diuinis, aut vxor non petierit diuortium à marito quoad habitationem. *tom.1.fol.566.num.17.& seq.*

42. Per particulam *humile*, intellige officium seruorum & subditorum, quibus licitum est obedire suis superioribus excommunicatis vitandis, & communicare cum eis vsuali & ordinaria communicatione. Hinc religiosi possunt communicare, & obedire suis superioribus excommunicatis vitandis; milites suo duci, filij adoptiui, vel carnales, etiam illegitimi, suo patri: imò etiam alij affines,qui veniunt nomine filiorum,quales sunt gener,nurus priuignus, vel priuigna gaudent priuilegio participandi cum Superiore. Per patrem intellige non solùm patrem verum,& immediatum,sed etiam auum,abauum, &c.auiam, matrem nouercam,socrum,&c. Quare poterit gener communicare cum socero excommunicato vitando, & è contra. Item famuli & serui etiam agricolæ seu rusticani cum suis dominis; pupillus cum suo tutore,& clerici cum suo Episcopo,dum sunt in illius famulatu: secus dicendum de filio spirituali cum patre suo spirituali excommunicato, & de seruo communicante per se & directè cum alio seruo excommunicato vitando. Difficultas est, an prædictæ personæ communicare possint in diuinis cum dominis, patribus, vel superioribus excommunicatis? Respond. posse, præstando ea, quæ concer-

nunt

nunt subiectionem & ministerium seu famulatum. *ibid.num.25.& seq.*

43. Sicut autem ipsi famuli & subditi communicare possunt cum suis dominis & patribus excommunicatis, ita & ipsi domini, Prælati, & patres possunt communicare cum suis famulis & subditis excommunicatis vitandis: quia in correlatiuis dispositum in vno, locum etiam habet in altero; secus dicendum de vasallis respectu suorum Principum temporalium; excipe tamen solutionem tributorum quæ illi debetur. *tom.1. fol.567.num.37.& seq.*

44. Per particulam *res ignorata*, intellige ignorantiam inculpabilem & inaduertentiam excusare à peccatis, & à censuris. *tom.1.fol.568. num.41.*

45. Dubitans aliquem esse excommunicatum, & simul etiam esse denunciatum, non potest nec debet illum euitare: nam euitando exponeret se periculo faciendi illi iniuriam, & priuandi illum iure suo: tenebitur tamen vitare eum, qui ei dixit se esse excommunicatum vitandum, aut nouit talem esse per famam publicam; aut parochus dicit eum esse vitandum; aut denique si fuit aliàs denunciatus excommunicatus, sed modo dubitatur an fuerit absolutus; nec adest probabilis certitudo. *ibid.num.42.& seqq.*

46. Confessarius non tenetur vitare excommunicatum quem nouit solùm in confessione esse excommunicatum vitandum. Similiter non tenetur aliquis eum euitare, quem fama publica constat percussisse clericum, sed non constat an percusserit notoriè notorietate facti. *ibid.n.45. & fol.569.num.47.*

47. In dubio iuris nemo tenetur se tanquam

excommunicatum gerere; si adhibuit sufficientem diligentiam ad veritatem assequendam, eáque adhibita adhuc in dubio persistit: quoad dubium verò facti variant sententiæ. Vnde qui dubitat an clericum percusserit, non videtur esse vitandus: possidet enim ius participandi cum fidelibus, nec debet suo iure priuari: secus dicendum est, si per famam, vel testes fide dignos constet clericum percussisse notoriè. *ibid. num. 49. & seq.*

48. Ille non censetur excommunicatus, contra quem lata est excommunicatio sub conditione, sed dubitatur an conditio sit adimpleta. *ibid. num. 53.*

49. Per particulam *necesse* intellige necessitatem, tam spiritualem quàm temporalem, excusantem à peccato participando cum excommunicato vitando, & excusantem ipsum excommunicatum cum aliis participantem: quare potest licitè eleemosyna tradi excommunicato vitando qui ea indiget ad vitam, iuxta sui status conditionem commodè traducendam: potest quoque ei tradi equus ad iter peragendum; aut ab eo peti consilium vel medicina si sit Aduocatus vel Medicus, & sit necessitas grauis. Item potest & cum eo communicari ad pacem aliorum conciliandam, vel ad scandalum euitandum. *tom. 1. fol. 570. num. 57. & seq.*

50. Qui per metũ grauem communicare cogitur cum excommunicato, excusatur à peccato, cum censeatur esse in graui necessitate. Similiter non tenetur quis dissoluere contractum societatis initum cum excommunicato ante excommunicationem, sed potest societatem continuare, & prosequi ad præcauendum & euitandum

tandum damnum. *ibid.num.62. & 63.*
51. Inualida sunt gesta per iudicem excommunicatum vitandum: nam acta sine facultate & iurisdictione inualida sunt, peccátque iudex mortaliter ferendo sententiam in excommunicatione; excusari tamen potest à mortali excommunicatus, toleratus ferendo sententiam iuxta nonnullos. *tom.1.fol.571.num.2. & 3.*
52. Excommunicatus quamuis toleratus non potest esse actor in iudicio in causis ciuilibus aut Ecclesiasticis, siue per se, siue per alium. Hinc sequitur excommunicatum non posse accusare, nisi hoc faciat ex necessitate, nec posse alium conuenire, vel reconuenire in iudicio; potest tamen se defendere, & appellare à sententia contra se lata; & quamuis non possit agere in iudicio, potest tamen dum rationabiliter dubitat de fuga debitoris eum coram iudice conuenire, ne detrimentum patiatur; quia in hoc casu videtur se tantum defendere. *tom.1.fol.572.num.5. & seq.*
53. Valida sunt gesta in iudicio per actorem excommunicatum vitandum, quando à iudice, aut aduersario non fuit reiectus, & ei opposita excommunicatio; quia ius non irritat ipsius gesta, quamuis prohibeat agere. Imò non videtur mortaliter peccare, ratione paruitatis materiæ. *ibid.num.10. & fol.573.num.11.*
54. Excommunicatus toleratus licitè potest ferre testimonium, cum actus testandi ex natura sua vergat in fauorem illius pro quo præstatur. Imò validum quoque est testimonium excommunicati vitandi, non solùm in iudicio, sed etiam in testamentis, contractibus & instrumentis: ei tamen non licet officium Aduocati, vel Procuratoris exercere, quamquam illius acta

K 6 sunt

ſunt valida, nec tenetur ad reſtitutionem pretij accepti, cùm à nullo iure irritentur; hinc matrimonium celebratum à Procuratore excommunicato nomine alterius, validum eſt. Idem dic de tutoribus, & aliis aſſumentibus adminiſtrationem temporalem. *ibid.num.*12.*& ſeq.*

55. Excommunicatio irritat, & annullat litteras & reſcripta Apoſtolica & proceſſus virtute illorum habitos, excepto caſu ſeu articulo excommunicationis & appellationis. *ibid.num.*1.

56. Excommunicatus perſeuerans in excommunicatione per annum, ſuſpectus euadit de hæreſi; conſequenter contra ipſum tanquam de hæreſi ſuſpectum procedi poteſt ex Trident. *ſeſſ.*25.*cap.*3. præſumitur enim malè ſentire, tam de poteſtate Eccleſiæ, cùm non curet de cenſuris ab ipſa latis, quàm de ſacramentis, cùm illa non ſuſcipiat ſingulis annis, iuxta præceptum Eccleſiæ. *tom.*1.*fol.*574.*num.*2.

Excommunicatio minor.

57. Excommunicatio minor incurritur participando in rebus prohibitis cum excommunicato vitando, non ſolùm viuente, ſed etiam mortuo, vt ſi quis lauet cadauer, affecti maiori excommunicatione. *tom.*1.*fol.*575.*num.*2.

58. Excommunicatio minor priuat non ſolùm directè paſſiua ſacramentorum participatione, ſed etiam electione, præſentatione, & collatione beneficij & Eccleſiaſticæ dignitatis; ita vt excommunicatus minori excommunicatione non poſſit licitè eligi, vel præſentari ad beneficia, quamuis electio & præſentatio valida ſit. Vnde colligitur ligatum minori excommunicatione

poſſe

posse cum aliis fidelibus communicare absque peccato, vel excommunicatione. Item posse diuinis officiis interesse, frui suffragiis, &c. & posse absoluere alios à censuris, & à peccatis, & actus iurisdictionis exercere. *ibid. num.* 3. *& fol.* 576. *num.* 6. *& seq.*

59. Ab excommunicatione minori lata à iure potest tantummodò proprius Sacerdos, (seu is qui habet iurisdictionem ordinariam supra excommunicatum) absoluere, non autem simplex Sacerdos aut Parochus alterius parochiæ. *ibid. num.* 11. *&* 12.

60. Solus ergo proprius Parochus potest absoluere à minori excommunicatione, etiamsi non sit Sacerdos. Idem dic de Confessario, habente delegatam iurisdictionem. Imò dicunt aliqui posse quemlibet Sacerdotem simplicem à minori excommunicatione absoluere pœnitentem non habentem peccatum mortale, sed contrarium probabilius est. *tom.* 1. *fol.* 577. *num.* 14. *&* 15.

61. Absolutio minoris excommunicationis dari potest per verba sufficienter exprimentia absolutionem, nec necessariæ sunt cæremoniæ in absolutione aliarum censurarum adhiberi solitæ. Quod si pœnitens dubitet se in minorem excommunicationem incidisse, potest absolui sub conditione ac forma quæ communiter adhiberi solet: *Absoluo te ab omni vinculo excommunicationis quantum possum, & tu indiges*, &c. *ibid. num.* 16.

Excommunicatio ob violentam manuum iniectionem in clericos.

62. Nomine violentæ iniectionis manuum intelligi

telligitur actio externa iniuriosa, violenta, consistens in facto seu opere, & contingens personam Ecclesiasticam. *tom.* 1. *fol.* 578. *num.* 1.

63. Non est necesse vt persona clerici immediatè attingatur, sed sufficit mediatè, vt si actio violenta & iniuriosa fiat circa rem adhærentem clerico, seu deferentem vel continentem clericum, vt si fræno violenter detineatur equus cui clericus insidet, aut frangatur frænum, aut lacerentur vestes clerico adhærentes, aut equus percutiatur dum clericus eo vtitur: aut aliquis ita insequatur clericum, vt cogatur se præcipitem dare in fluuium ad sese eripiendum è manibus insequentis. Idem dicendum si occidatur clericus per cibum, vel potum veneno infectum, aut si quis conspuat in eum, aut virga percutiat, aut includat in carcere, vel in alio loco à quo non possit exire sine dedecore & pudore: hæc enim actio censetur grauiter violenta clerico: secus dicendum si percussio sit leuis & non sufficiens ad mortalem culpam, aut si surripiatur clam crumena clerico, aut dormiens vestibus spolietur, aut iniuriis afficiatur sine percussione. *ibid. n.* 3. *& seq.*

64. Ille non est excommunicatus, qui per metum absque vlla vi, vel tactu cogit clericum exire è fundo; aut obsidet castrum aut domum, non vt faciat iniuriam clerico ibi existenti, sed vt iustè obtineat illud castrum; secus dicendum de explodente sclopum in clericum, aut de iudice sæculari detinente, vel detineri curante clericum in domo vel custodia, aut ponente custodes ad domum qui clericum exeuntem capiant, ita vt clericus non possit liberè exire. *tom.* 1. *fol.* 578. *num.* 11. *& seq.*

65. Impu

65. Impuberes & pueri sæpe possunt ab excommunicatione excusari, eo quod illorum percussio regulariter non reputetur grauiter iniuriosa inter huiusmodi personas. *tom.*1.*fol.*579.*num.*13.

66. Consilium & mandatum, quo quis consulit, aut tacitè vel expresè mandat clerici, vel Monachi percussionem, subiicitur eidem excommunicationi, modò secuta sit percussio, & consilium, vel mandatum influxerit in percussionem. *ibid.num.*1.*& seqq.*

67. Clerici percussionem mandans, incurrit excommunicationem, etiamsi conatus fuerit mandatum postea reuocare, sed re ipsa non reuocauerit: aut si reuocauerit, reuocatio non fuit manifestata mandatario, & adhuc secutus est mandati effectus. Nec refert quod mandans in gratia existat, dum mandatarius mandatum exequitur; sufficit enim peccatum mortale prohibitum sub censura commissum antea fuisse. *ibid. num.*4. *&* 5.

68. Percussionem clerici mandans, vel consulens, aliquando ligatur excommunicatione, etiamsi ea non ligetur executor, & è contra; vt accidit quando executor ignorat inuincibiliter illum quem percutit esse clericum, aut inuincibiliter ignorat latam esse excommunicationem. *tom.*1.*fol.*580.*num.*6.

69. Omissio, qua quis non obstat percussioni clerici, non subiicitur excommunicationi, dum is qui non obstat, ex sola charitate obstare tenebatur, etiamsi re ipsa possit obstare, & peccet non obstando; secus dicendum de iis qui tenentur obstare ex officio, vt sunt Principes, & alij Superiores, iudices, patres, tutores, heri, pædagogi, parochi, & alij similes respectu filiorum & subdito

ditorum: his enim commissa est cura suorum subditorum. *ibid. num. 7. & seqq.*

70. Ratihabitio, qua quis approbat per aliquod signum externum, percussionem clerici suo nomine & contemplatione sui factam, est materia huius excommunicationis, etiamsi approbatus non dederit mandatum: quare si de illa solum gaudeat nesciens factam esse suo nomine, non contrahit excommunicationem, nisi fortè velit illam factam esse suo nomine. *ibid. num. 10. & 11.*

71. Quod dictum est de omnibus & singulis masculis, qui clericum, vel monachum percutiunt, &c. intellige etiam de fœminis percutientibus, aut alia ratione concurrentibus ad clerici, vel monachi percussionem. Idem dicendum est de collegio vel vniuersitate, quæ clerici percussionem mandaret. *tom. 1. fol. 581. num. 3. & 4.*

72. Percutiens clericum volentem & consentientem, incurrit excommunicationem, quoties percussio est iniuriosa, quia facit iniuriam toti ordini & statui clericali, ipsiúsque percussio vergit in damnum aliorum: & talis clericus consentiens in sui percussionem est excommunicandus: imò si se ipsum percutiat ex ira, maiorem incurrit excommunicationem, cum percussio huiusmodi sit iniuriosa toti statui clericali. *ibid. num. 5. & seqq.*

73. Nomine clerici gaudentis priuilegio Canonis intelligitur initiatus prima tonsura, aut aliquo ordine, etiamsi coniugatus sit, modò gerat habitum clericalem & tonsuram, & non sit bigamus: propterea percutiens clericum coniugatum in virgine, & habitum gerentem, excommunicatur. Item percutiens clericum degradatum.

tum verbaliter tantum, aut irregularem, aut excommunicatum toleratum, aut vitandum, aut affectum alia censura. Denique ille similiter est excommunicatus, qui percutit clericum, qui post susceptionem sacrorum ordinum contraxit matrimonium, adhuc enim gaudet priuilegio Canonis. *tom. 1. fol. 582. num. 1. & seq.*

74. Nomine monachi gaudentis priuilegio Canonis, intelliguntur non solùm religiosi professi, licèt conuersi, verùm etiam nouitij. Intelliguntur etiam moniales professæ, vel conuersæ, ac nouitiæ, modò non viuant domi propriæ more laicorum. Hoc nomine venit etiam religiosus bigamus, & milites Commendatarij vota emittentes, aut ij quibus communicata sunt priuilegia clericalia, quales videntur Equites S. Iacobi. His adde Equites Calatrauæ, Alcantaræ, Equites ordinis Christi in Lusitania, S. Lazari in Sabaudia, & S. Stephani Florentiæ, &c. quæ videntur personæ Ecclesiasticæ. Hoc priuilegio gaudent etiam Tertiarij S. Francisci, vel S. Dominici assumpto habitu viuentes in communi sub obedientia Superioris illius religionis: Eremitæ qui viuunt in communi sub aliquo Prælato ex tacita vel expressa Summi Pontificis auctoritate, aut qui habitum religiosum deferunt peculiarem viuendi modum sub obedientia Episcopi tenentes. *ibid. num. 7. & seq.*

75. Clericum percutiens incontinenti, vim vi repellendo cum moderamine inculpatæ tutelæ, excusatur ab excommunicatione; item percutiens ex ignorantia probabili, aut per iocum, nisi postea percussionem ex odio vel ira prosequatur; aut causa correctionis & disciplinæ, modò facultatem percutiendi habeat, & modò in percutiendo

do modum non excedat. Similiter percutiens clericum turpiter inuentum cum matre, filia, vxore, vel sorore, excusatur ab excommunicatione, modò percutiat incontinenti, & non ex interuallo. Idem dicendum etiamsi non inuenerit in actu carnalis copulæ, sed in alio turpi actu. Item percutiens clericum non deferentem habitum, & ter à legitimo Superiore admonitum, vt habitum deferat, aut implicantem se in negotiis sæcularibus, & ab iis post trinam admonitionem non desistentem, non ligatur excommunicatione. *tom.*1.*fol.*583.*n.*1. & *fol.*584. *num.*2.& *seq.*

76. Similiter percutiens clericum effectum militem, aut immiscentem se enormitatibus, aut clericum coniugatum exercentem officium cauponis, vel macellarij, excusatur ab excommunicatione, quoties ille post trinam admonitionem à præfato officio non destitit. Denique percutiens bigamum minoribus tantum ordinibus initiatum, aut clericum non desistentem post trinam admonitionem à delatione armorum, vel ab arte mimica publicè exercenda, non incurrit excommunicationem. Adde Ostiarium seu officialem Principis non incurrere similiter excommunicationem, quoties turbam arcendo, simul arcet clericum. Idem dic de capiente clericum de mandato sui Prælati, quando adest legitima causa eum incarcerandi. *tom.*1.*fol.*586. *num.*11.& *seq.*

77. Clericus quando percuti meretur de rigore iuris communis, percutiendus est ab ipsismet Superioribus, dum sunt inferiores Episcopo, *tom.*1.*fol.*585.*num.*5.

Abso

Absolutio ab excommunicatione ob clerici percussionem cui competat.

78. Ab ea absoluunt Summus Pontifex, Legatus à latere,& Legati missi, in prouincia ad quam mittuntur : Episcopi per se, vel per alium, quando percussio est leuis. Vicarius Generalis potest per se ipsum absoluere, & dare aliis facultatem absoluendi, quia ipse est iudex ordinarius, & facit vnum tribunal cum Episcopo. Item possunt etiam absoluere supremi monasteriorum ex priuilegio ipsis concesso per se, vel per alios, quando percussio est leuis, illa autem percussio regulariter loquendo, dicitur leuis, quæ fit pugno, palma, manu, pede, digito, baculo, vel lapide, quæ nullam maculam, vel sugillationem carnium relinquit, vel quæ fit absque abscissione membri sine effractione dentis, sine euulsione multorum capillorum, sine effusione multi sanguinis, &c. fieri tamen potest vt ex circumstantiis personæ, & qualitatis huiusmodi percussio sit grauis. *tom.*1.*fol.*586.*num.*1. *& fol.*587.*num.*2.*& seq.*

79. Potest tamen Episcopus absoluere ab excommunicatione contracta ob clerici percussionem, etiamsi percussio mediocris sit vel enormis; sequentibus casibus. Si adsit legitimum impedimentum in absoluendo, v. g. si sit impotens, si mors ei immineat, si sit mulier, cuiuscumque sit ætatis & conditionis; si sit sub potestate alterius, vt seruus & filiusfamilias; si sit clericus collegialiter, seu communiter viuens, aut religiosus; si sit ianitor aut officialis Principis, qui causa sui officij leui aut mediocri percussione clericum percussit; si sint filij impuberes,

res, &c. *tom.*1.*fol.*587.*num.*9. *& fol.*588.*num.*10. *& seq.*

80. Qui absoluti sunt ab Episcopo propter impedimentum temporale, tenentur, sublato impedimento præsentare se Summo Pontifici, ídque pœnitenti iniungendum est: excipe tamen clericos collegialiter viuentes, filios impuberes, religiosos & officiales Principum. *ibid. num.*17.

81. Impedimentum legitimùm habens non accedendi ad Papam, non potest ab Episcopo absolui, quoties potest adire legatum, vel alium facultatem Papalem habentem circa excommunicationem. *ibid.num.*18.

82. Episcopus potest absoluere sibi subditos ab excommunicatione contracta ob quamlibet percussionem, modò delictum sit occultum: & non solùm per se, verùm etiam per alium absoluere potest ab huiusmodi excommunicatione. *ibid.num.*19.*& fol.*589.*num.*20.

83. Vicarius generalis non potest in impedimentis matrimonij dispensandi potestatem aliis delegare, imò neque potest per se ipsum, nisi speciale priuilegium habeat. *ibid.num.*21.

84. Clericus qui se ipsum percussit, dum absolutionem obtinere intendit, debet eam satisfactionem exhibere, quam Superior exhibendam iudicauerit, cum iuramento non amplius relabendi. *ibid.num.*23.

85. Quando percussus, vel occisus fuit religiosus, satisfactio præstanda est Superiori illius religionis, in qua vitam degit, vel degebat religiosus. *ibid.num.*24.

Excom

Excommunicatio ob hæresim.

Vide v. *Hæresis.*

Excommunicatio contra cogentes fœminam ad religionem, aut eas retrahentes à religione.

86. Cogere, idem est ac per vim vel metum grauem iniustè inducere. Quare metu leui cogens fœminam ad religionem, non incurrit excommunicationem, neque qui metum iustè incutit, aut precibus importunis siue minis vtitur, aut suadet fœminæ ingredi religionem incusso metu priuationis alicuius boni, ad quod fœmina aliàs non habebat ius. *tom.1.fol.605.num.2. & seq.*

87. Non solùm cogens ad ingrediendum monasterium, verùm etiam cogens ad suscipiendum habitum, vel ad emittendam professionem, laqueo excommunicationis suspenditur: secus dicendum de cogente fœminam ad emittendum votum ingrediendi religionem; hic enim non subiacet excommunicationi. *tom.1.fol.606.num.6. & 7.*

88. Cogens fœminam ad ingrediendum religionem, non incurrit excommunicationem statim præstita actione coactiua: sed requiritur actualis ingressus, vel susceptio habitus, aut professio. *ibid.num.8.*

Dans auxilium, consilium & fauorem in ingressu monasterij, vel susceptionis habitus, vel professionis alicuius fœminæ ad hoc coactæ, excommunicationem incurrit. Item & consensum,

vel

vel auctoritatem præbens in præfatis actionibus: non tamen aspiciens obiter fœminam inuoluntariè ingredientem. *ibid.num.9.& seqq.*

90. Consilium,auxilium, vel fauorem præbens dum fœmina inuoluntariè monasterium ingreditur, non ligatur excommunicatione, nondum secuto effectu. *ibid.num.12.*

91. Reges,vel Imperator non ligantur excommunicatione cogendo fœminam ad ingressum in monasteria, aut aliam actionem hîc vetitam faciendo,iuxta probabilem nonnullorum sententiam, quia Summus Pontifex dum intendit hos ligare,solet exprimere. *ibid.num.14.*

92. Cogens virum ad religionem,non incurrit excommunicationem, quia Tridentinum loquitur solùm de cogentibus fœminas. *tom.1.fol.607. num.15.*

93. Retrahens fœminam solis precibus à religione, non incurrit excommunicationem; secus dicendum si dolo retrahat,aut alia astutia. *ibid. num.5.& 6.*

94. Omnes & singuli iniustè impedientes fœminam, ne religionem assumat,seu professionem emittat,excommunicationem huius decreti contrahunt. *ibid.num.8.*

F

Festum.

Vide v.*Decalogus.*

Feudum & emphyteusis.

Vide v. *Alienatio.*

1 EMphyteusis est contractus quo quis tradit rem suam immobilem alteri quoad dominium

nium vtile, sub certa pensione reali soluenda in recognitionem dominij directi. Emphyteusis alia est perpetua, alia temporalis, alia Ecclesiastica, alia communis siue profana, alia noua, vtpote quæ primò instituitur; alia est vetus & antiqua; alia denique est hæreditaria, quæ concedi solet pro omnibus hæredibus, quamuis extraneis; alia verò familiaris, quæ conceditur solùm pro iis qui sunt de familia. *tom.2. fol.824. num.1. & 7.*

2. Feudum (à fide seu fidelitate sic dictum) est contractus quo quis tradit feudatario, siue vasallo rem suam immobilem quoad dominium vtile cum onere obsequij & seruitij personalis: & in hoc scilicet ratione pensionis differt feudum ab emphyteusi: nam quatenus pensio est personalis, id est, consistens in obsequio personali, dicitur feudum; quatenus verò pensio est realis, id est consistens in pecunia, vel frumento, vel alia re simili, dicitur emphyteusis. *ibid. num.2. & 3.*

3. Ius commune has præscribit conditiones ad contractum emphyteuticum; nimirum vt contractus emphyteuticus celebretur per scripturam, nisi aliter receptum sit alicubi per contrariam consuetudinem: vt contractus fiat de rebus immobilibus & frugiferis, & solo adhærentibus, v.g. agris, domibus, pratis, &c. vt bona quæ subiiciuntur emphyteusi, non sint bona Ecclesiæ: vt dominium directum perseueret apud priorem dominum, dominium verò vtile transferatur in emphyteutam, vt quotannis ab emphyteuta soluatur certa pensio, seu Canon consistens in pecunia, vel in fructibus; alioqui cadit ab emphyteusi, seu à tota re, nisi excusetur, eo quod purgauerit

moram

moram celeritate solutionis, aut nisi legitimè impeditus fuerit: nam legitimè impedito non currit tempus. Si verò nesciuit rem esse emphyteuticam, restituendus est in integrum, etiamsi maior sit; quia par non est vt culpam subeat, qui culpam non admisit. Excusabitur similiter emphyteuta à solutione pensionis, si res emphyteutica pereat sine culpa emphyteutæ. Imò expensæ resarciendæ sunt emphyteutæ, modò sint expensæ magni valoris, & emphyteuta non cadat propter suam culpam; modò melioramenta non sint superflua, & modò non fuerint facta à casu, seu à causis naturalibus absque expensis emphyteutæ. *tom.2.fol.825.num.1.& seq.*

4. Alia conditio ad contractum emphyteuticum requisita est, vt emphyteuta priuari possit re accepta in emphyteusim, quoties res efficitur notabiliter deterior ex culpa lata, vel leui emphyteutæ. Denique requiritur, vt quamuis emphyteuta possit rem emphyteuticam (modò non sit res Ecclesiæ) oppignorare, vel permutare, vel hypothecare, vel donare, vel legare, vel tradere in solutionem quoad ius quod ipse habet; non tamen possit rem emphyteuticam, & eius melioramenta per venditionem alteri tradere secundùm ius vtile quod ipse habet, aut locare ad decennium, seu tradere alteri in emphyteusim, seu libellum absque consensu domini directi, saltem implicito & præsumpto, vel non admonito domino directo, num ipse velit eodem pretio emere. *tom.2.fol.828.num.23.& 24.*

5. Quando res emphyteutica transit ad alium emphyteutam per venditionem, vel donationem, vel permutationem, vel locationem decennalem, soluendum est à secundo emphyteuta laudimium,

mium, seu quinquagesima pars domino directo propter inuestituram, seu laborem quem dominus directus subit inuestiendo, seu mittendo nouum emphyteutam in possessionem. *ibid. numero* 25.

6. Ad contractum feudi quatuor conditiones requiruntur; scilicet vt dominium directum perseueret apud priorem dominum; dominium verò vtile transferatur in vasallum; vt feudum constituatur super re immobili agro, pago, vrbe, &c. vt vasallus non alienet feudum sine consensu domini directi ad quem pertinet inuestire, & mittere in possessionem; alioquin vasallus cadit à feudo, quamuis alienando protestetur se alienare saluo & reseruato consensu domini directi; nam protestatio est contraria facto. *tom.* 2. *fol.* 837. *num.* 1.

7. Quæres, an bona Ecclesiastica possint tradi in emphyteusim, & in feudum, seu libellum, aut alia ratione alienari? Respondetur, bona Ecclesiæ mobilia & pretiosa quæ seruando seruari non possunt, posse absque alia solemnitate vendi ab Episcopo, aut ab alio qui bonorum Ecclesiæ habeat administrationem: at bona Ecclesiæ immobilia, vel etiam mobilia pretiosa, quæ seruando seruari possunt, non possunt validè alienari, nisi adsit iusta causa à iure præscripta; qualis est necessitas vrgens, pietas, vt ad redimendos captiuos, vtilitas euidens, & incommoditas, vt quando res est maioris sumptus, vel incommodi, quàm fructus & reditus. *tom.* 1. *fol.* 1048. *num.* 3. *& fol.* 1053. *num.* 1.

8. Valebitne alienatio bonorum Ecclesiæ facta à Prælato qui credebat subesse legitimam causam, sed re ipsa non erat legitima? Valebit,

L quam

quamuis postea comperiat non fuisse legitimam. *tom.2.fol.*1054.*num.*5.

9. Ad validam autem alienationem bonorum mensæ Episcopalis, aut Ecclesiæ Cathedralis, vel Collegiatæ immobilium requiritur vnus tractatus, id est, discussio, quæ fit allatis rationibus pro & contra, vtrùm expediat huiusmodi bona alienare, & post tractatum requiritur consensus expressus maioris partis Capituli, eorum scilicet qui sunt præsentes. Præterea requiritur subscriptio in casibus, in quibus ius subscriptionem præscribit; & consensus Superioris, Episcopi videlicet respectu clericorum & monasteriorum non exemptorum; respectu verò exemptorum sufficit consensus maioris partis Capituli, & illius qui pleno iure est superior. Denique vt huiusmodi aliénatio sit licita iure antiquo, requiritur facultas seu consensus Sedis Apostolicæ, qui censetur & præsumitur intercessisse ex lapsu triginta vel quadraginta annorum. Et sine præscripta solemnitate contractus alienationis bonorum Ecclesiæ celebratus, est inualidus, & res accepta sine prædicta solemnitate restituenda est, etiam cum fructibus loco pio, ad quem ante alienationem pertinebat, vt constat ex *Extrauag. Ambitiosa Pauli II.* tenetúrque emptor si mala fide emit, ad damnorum restitutionem, cum censeatur iniusta causa illorum. *tom.*1.*fol.*1054. *num.*1.*& fol.*1055.*num.*3.*& seqq. item fol.*1056. *num.*14.*& fol.*1057.*num.*15.*&* 16.

Alienantes verò bona Ecclesiæ, vel locorum piorum sine prædicta solemnitate, si fuerint Episcopi, vel Abbates, incurrunt interdictum ab ingressu Ecclesiæ; & si per sex menses permanserint in interdicto, iis elapsis remanent suspensi à

regi

regimine & administrarione Ecclesiæ, vel monasterij cui præsunt in temporalibus & spiritualibus. Quod si fuerint inferiores Episcopis, vel Abbatibus, priuantur ipso facto absque alia declaratione beneficio, vel officio, cuius bona præsumpserint alienare. *tom.*1.*fol.*1046.*num.*1. *&* *fol.*1057.*num.*1.

Præterea incurrunt excommunicationem non solùm ipsi alienantes, verùm etiam recipientes, modò secuta sit actualis traditio, seu alienatio, vt patet ex præfata *Extrauag. Ambitiosæ Pauli II.* *tom.*1.*fol.*1058.*num.*3.

Ex his colligitur non posse sine prædicta solemnitate incidi arbores solo adhærentes, siue fructiferæ sint, siue etiam infructiferæ, cum hæc pretiosa bona reputentur, secus de vino, oleo, frumento, &c. cùm hæc non censeantur pretiosa, quæ seruando seruari possint. Hæc doctrina militat quoque pro permutatione bonorum Ecclesiæ facta absque prædicta solemnitate, etiamsi facta sit inter Ecclesias. Item militat adhuc pro bonis Confraternitatis, vel Collegij, vel Congregationis, vel Hospitalis, aut Oratorij erecti & fundati auctoritate Episcopi; & pro bonis Commendarum, aut Iurispatronatus Ecclesiastici. Nomine autem *bonorum* intellige etiam bona incorporalia, id est, iura, actiones, & seruitutes, &c. *tom.*1.*fol.*1048.*num.*4. *&* 7. *item fol.*1049. *num.*9. *&* 10. *item fol.*1050.*num.*13. *& seqq.*

10. Sicut autem bona Ecclesiæ immobilia & pretiosa alienari non possunt absque prædicta solemnitate, ita neque tradi possunt in pignus, vel hypothecam; nam actus quo res traditur in pignus, vel hypothecam, venit etiam nomine *alienationis.* *tom.*1.*f.*1051.*num.*23.

11. Sed petes, an beneficiarius, aut Prælatus poſſit repudiare legatum, vel hæreditatem Eccleſiæ relictam, non ſeruata hac ſolemnitate? Poteſt, quia per hanc repudiationem, ſeu renuntiationem hæreditatis nondum acceptatæ, non dicitur præcisè alienare bona Eccleſiæ; peccat tamen contra iuſtitiam repudiando, cum ex officio teneatur conſulere bono Eccleſię. *tom.1.fol.*1053. *num.*33.

Fideiuſſio.

Vide v. *Aſſecuratio.*

1. Fideiuſſio, quæ ſignificat fidem ſuam alteri iubere ac dare, eſt contractus, quo quis in ſe ſuſcipit obligationem alterius, promittens ſub fide ſua illius adimpletionem, ſeque in illius defectum obligans. hinc fit vt fideiuſſor non teneatur ad plura, vel ad maiora, quàm teneatur principalis debitor pro quo iubet, & cuius perſonam gerit, & tenetur in illius defectum, etiam ante iudicis ſententiam. *tom.2.fol.*851.*num.*1. *& fol.*852. *num.*2.

2. Fideiuſſor qui ſe tantùm obligauerat ad aliquod tempus, ex.gr. ad annum, remanet liber ab obligatione fideiuſſionis, poſtquam creditor prorogauit terminum debitori pro quo fideiuſſerat. Idem dicendum ſi ille ad quem exhibendum & conſtituendum ſe obligauerat, condemnatus fuit de aliquo crimine, aut fugit. *ibid.num.*8.*&* 9.

3. Fideiuſſor qui pro reo morte digno fideiuſſit, plectendus non eſt capite, reo fugiente; quia non præſumitur eum voluiſſe ſe ad hanc pœnam obligare, imò nec potuit, cum non ſit dominus vitæ ſuæ. *tom.2.fol.*853.*num.*10.

4. Fideiussor potest agere contra debitorem, vt se ipsum liberet à fideiussione, in his casibus, quando debitor vergit ad inopiam, aut quando multo tempore fuit in mora soluendi post elapsum tempus constitutum ad soluendũ; & quando fideiussor condemnatus fuit ad persoluendam fideiussionem. Item debitor tenetur resarcire damna quæ patitur fideiussor ob culpam debitoris non soluentis debito termino. *ibid.num.*11. *&* 14.

5. Duplex est fideiussio, iudicialis & priuata: iudicialis fit in iudicio, vt quando quis fideiubet ad constituendum reum sub pœna pecuniaria; quod si non præstet, tenetur pœnam soluere: priuata verò fideiussio est, quando quis se obligat in defectum principalis ad soluendum. *ibid. num.*17.

6. Ille potest fideiubere, qui habet bona ad satisfaciendum in defectum principalis, modò habeat liberam illorum bonorum administrationem, qualem non habent pupilli, religiosi, & pauperes. Mulier nisi in aliquibus casibus fideiubere non potest. *tom.*2.*fol.*854.*num.*1.*&* 2.

Fides.

1. Fides est virtus supernaturalis inclinans intellectum ad credendas res à Deo reuelatas propter ipsius auctoritatem. Fides est in intellectu tanquam in subiecto; illius obiectum materiale sunt res à Deo reuelatæ, formale verò est auctoritas diuina: Ecclesia autem dicitur regula infallibiliter proponens res fidei credendas. Hinc collige magnam esse nostræ fidei certitudinem, cum fides infallibiliter Dei testimonio nitatur,

qui non poteſt falſum reuelare. *tom.2.fol.214.* *num.1.& ſeq.*

2. In beatis non eſt fides, neque ſpes. Item neque in dæmonibus, vel damnatis, neque ſimiliter in hæreticis; nam ſpes non poteſt eſſe ſine fide, qua ipſi carent. *tom.2.fol.215.num.7.& ſeq.*

3. Non ſolùm fides habitualis neceſſaria eſt ad ſalutem, verùm etiam fides actualis non ſolùm neceſſitate medij, ſed etiam præcepti, tenetúrque homo poſtquam ad rationis vſum peruenit, actum fidei elicere. Item tenetur elicere per accidens, quando debet ſe ad Deum conuertere, quamquam non tenetur omiſſionem huius actus in confeſſione aperire. Item tenetur actus fidei elicere, dum fidem exterius confiteri debet. Item per accidens tenetur, dum extat periculum incidendi in aliquod peccatum, ſi actus fidei non eliciatur, & in articulo mortis. *tom.2.fol.216.* *num.4.& ſeq.*

4. Petes, quóſnam articulos teneamur explicitè credere? Reſpond. ſingulos homines poſtquam ad rationis vſum peruenerunt, teneri ex præcepto explicitè credere ea quæ continentur in ſymbolo Apoſtolorum, & præcepta Decalogi. Item tenentur ſcire ſaltem quoad ſubſtantiam præcepta Eccleſiæ: orationem Deo faciendam eſſe pro neceſſitate corporis & animæ, extare obligationem ſubueniendi proximo, & ſimilia. Eos autem quibus alios docendi, eóſque ab errore auertendi cura incumbit, teneri explicitè noſſe & credere non ſolùm articulos fidei, verùm etiam alios iuxta ſuum gradum, ſeu ſtatum & officium. Tenetúrque Confeſſarius aliquando pœnitentem circa fidei articulos interrogare, quoties præſumit eos articulos ab illo ignorari, & ſi minus

minus peritum circa huiusmodi articulos reperit, debet illum reiicere, vel docere necessaria, antequam beneficium absolutionis impendat. *tom.2.fol.218.num.13.& seq.*

5. Homo tenetur aliquando ex præcepto affirmatiuo fidem exterius confiteri, videlicet quando alioquin magnus Dei honos subtraheretur, vel magna proximi vtilitas impediretur, aut illi graue scandalum præberetur circa fidem; sed non quando iniquè, aut priuata auctoritate interrogatur an sit Catholicus, aut Christianus; non poterit tamen respondere se non esse Christianum; at tenebitur confiteri se esse Christianum, quoties fides alioquin putaretur falsa, vel quando publica auctoritate interrogatur. *tom.2. fol.219.num.2.& seq.*

6. Non peccat qui dicit se non esse Christianum, dum Christiani nomen non accipitur pro religione, sed pro ipsa natione, aut vitio nationis. *tom.2.fol.220.num.5.*

7. Similiter non peccat contra præceptum fidei, qui habitum à Tyranno præceptum non gestat metu mortis; peccant tamen pastores fugiendo tempore persecutionis, alio idoneo non substituto. *ibid.num.8.& 9.*

8. Non est obligatio confitendi fidem, dum ex ipsius confessione sola perturbatio nascitur; secus dicendum dum per fidei confessionem infidelis inducitur ad fidem. Item tenemur confiteri, dum fidei confessione vitatur contemptus imaginum sacrarum, vel fidei. *tom.2.fol.221.num.11. & seqq.*

9. Qui promouentur ad officium aliquod litterarium, seu artem litterariam, tenentur fidei professionem emittere; sicut & qui promouentur

52. Quæres
municare? R
care qualibet
nis Sacerdos n
*ibid.num.*14.
53. Præcept
munionis à p
anno in Pascha
que sexus, pol
uenerunt. *ibid.*
54. Adultus
communicare,
fessarij, vel pa
55. Sed mod
schatis hic inte
schatis non int
nitatis Resurre
incipit à die c
nica Quadrage
quando ita leg
Omittens com
cendus est ingr
siastica sepultu
Eucharistia sum
nibus proprij pa
illius licentia.
qui ad certum
municant in E
*tom.*1.*fol.*217.*n*
*num.*19.
56. Laici inse
pore Paschatis c
parochia, nisi e
parochorum. *tom*
Qui non com

ideliũ,dum ibi commoratur occultata
idatur, & vt possit Principibus Chri-
rre quæ ibi aguntur? Respondendum
illis signis vti, quæ sunt falsæ fidei,
ctæ ex se protestatiua,etiamsi hæc si-
hibeantur animo negandi fidem, sed
gnis ex se indifferentibus tantum, id
tendum esse huiusmodi exploratori
vsum vestium,iuxta regionis morem,
m,& alia signa indifferentia,non au-
em,vel adorationem Mahometi, aut
li,non solùm internam, verùm neque
quamquam externam in casu rarissi-
i posse,nonnulli Doctores autumant.
6. *& fol.*223.*num.*27.*&* 28.

enetur professionem fidei facere, qui
fecit occasione Doctoratus, aut alia
tra bimestre quo beneficium obti-
icus quoque, qui fidei professionem
præsente Episcopo, aut Vicario fe-
etur illam iterum coram Episcopo,
facere. *tom.*2.*fol.*224.*num.*6.*& seq.*
utor Parochi sine titulo beneficij,
& Canonici collegiatarum, non te-
bimestre professionem facere, licèt
ntur in prima Synodo diœcesana,
eptum beneficium intersunt. *ibid.*

dei professionem intra bimestre non
r fructibus; non tamen priuatur di-
s, modò beneficium reddat fructus
ones: imò neque priuatur fructibus
iam. Adde priuari posse, etiamsi
ctus bona fide possederit. *tom.*2.
1.*& seq.*

 16. Qui

ad beneficia curata, vel ad Canonicatus, aut dignitates in Ecclesia Cathedrali, nisi per ignorantiam, aut aliam iustam causam excusentur. Nec refert quod hi sint exempti; nam adhuc tenentur per se, vel per procuratorem facere. *ibid. num.* 14. & 15.

10. Semper tenemur ex præcepto negatiuo abstinere à dictis vel factis, quibus fides negatur; quia præceptum negatiuum, quale est de non neganda fide, obligat semper & ad semper: idcircò peccat contra præceptum negatiuum fidei, qui se negat Christianum, dum hoc nomen prò religione accipitur; item qui dicit se Turcam, vel hæreticum, vel vtitur signis protestatiuis falsæ religionis ex sua natura, etiamsi hoc faciat absque animo negandæ fidei; secus si vtatur signis indifferentibus ex sua natura, vt si deferat vestes quibus Hebræi vtuntur, aut in bello vtatur insigniis infidelium citra scandalum, aut animum protestandæ falsæ religionis. *ibid. num.* 16. & *seq.*

11. Non peccat contra præceptum fidei negatiuum, qui concionibus hæreticorum, vel cæremoniis interest animo confutandi, aut obseruandi solum ipsorum cæremonias: non licet tamen illis interesse de mandato Principis hoc præcipientis in contemptum fidei, vel ad profitendam hæreticorum sectam. *tom.* 2. *fol.* 222. *num.* 21. & 22.

Item non peccat contra præceptum fidei negatiuum, qui feria sexta, vel sabbato metu grauis mali vescitur carnibus; aut qui ioco in comœdiis fingit se infidelem, aut qui se negat Sacerdotem, vel clericum. *ibid. num.* 23. & *seqq.*

12. Quæres, quid facere possit vir Catholicus

in

in locis infideliũ, dum ibi commoratur occultata fide, ne occidatur, & vt possit Principibus Christianis referre quæ ibi aguntur? Respondendum non licere illis signis vti, quæ sunt falsæ fidei, seu falsæ sectæ ex se protestatiua, etiamsi hæc signa non adhibeantur animo negandi fidem, sed licere vti signis ex se indifferentibus tantum, id est, permittendum esse huiusmodi exploratori Catholico vsum vestium, iuxta regionis morem, esum carnium, & alia signa indifferentia, non autem orationem, vel adorationem Mahometi, aut alterius idoli, non solùm internam, verùm neque externam; quamquam externam in casu rarissimo permitti posse, nonnulli Doctores autumant. *ibid. num. 26. & fol. 223. num. 27. & 28.*

13. Non tenetur professionem fidei facere, qui semel eam fecit occasione Doctoratus, aut alia occasione intra bimestre quo beneficium obtinuit. Canonicus quoque, qui fidei professionem in Capitulo præsente Episcopo, aut Vicario fecit, non tenetur illam iterum coram Episcopo, aut Vicario facere. *tom. 2. fol. 224. num. 6. & seq.*

14. Coadiutor Parochi sine titulo beneficij, Capellanus, & Canonici collegiatarum, non tenentur intra bimestre professionem facere, licèt postea teneantur in prima Synodo diœcesana, cui post adeptum beneficium intersunt. *ibid. num. 9.*

15. Qui fidei professionem intra bimestre non fecit, priuatur fructibus; non tamen priuatur distributionibus, modò beneficium reddat fructus & distributiones: imò neque priuatur fructibus ante sententiam. Adde priuari posse, etiamsi triennio fructus bona fide possederit. *tom. 2. fol. 225. num. 1. & seq.*

ad beneficia curata, vel ad Canonicatus, aut dignitates in Ecclesia Cathedrali, nisi per ignorantiam, aut aliam iustam causam excusentur. Nec refert quod hi sint exempti; nam adhuc tenentur per se, vel per procuratorem facere. *ibid. num.* 14. *&* 15.

10. Semper tenemur ex præcepto negatiuo abstinere à dictis vel factis, quibus fides negatur; quia præceptum negatiuum, quale est de non neganda fide, obligat semper & ad semper: idcircò peccat contra præceptum negatiuum fidei, qui se negat Christianum, dum hoc nomen pro religione accipitur; item qui dicit se Turcam, vel hæreticum, vel vtitur signis protestatiuis falsæ religionis ex sua natura, etiamsi hoc faciat absque animo negandæ fidei; secus si vtatur signis indifferentibus ex sua natura, vt si deferat vestes quibus Hebræi vtuntur, aut in bello vtatur insigniis infidelium citra scandalum, aut animum protestandæ falsæ religionis. *ibid. num.* 16. *& seq.*

11. Non peccat contra præceptum fidei negatiuum, qui concionibus hæreticorum, vel cæremoniis interest animo confutandi, aut obseruandi solum ipsorum cæremonias: non licet tamen illis interesse de mandato Principis hoc præcipientis in contemptum fidei, vel ad profitendam hæreticorum sectam. *tom.* 2. *fol.* 222. *num.* 21. *&* 22.

Item non peccat contra præceptum fidei negatiuum, qui feria sexta, vel sabbato metu grauis mali vescitur carnibus; aut qui ioco in comœdiis fingit se infidelem, aut qui se negat Sacerdotem, vel clericum. *ibid. num.* 23. *& seqq.*

12. Quæres, quid facere possit vir Catholicus

in

in locis infideliũ, dum ibi commoratur occultata fide, ne occidatur, & vt possit Principibus Christianis referre quæ ibi aguntur? Respondendum non licere illis signis vti, quæ sunt falsæ fidei, seu falsæ sectæ ex se protestatiua, etiamsi hæc signa non adhibeantur animo negandi fidem, sed licere vti signis ex se indifferentibus tantum, id est, permittendum esse huiusmodi exploratori Catholico vsum vestium, iuxta regionis morem, esum carnium, & alia signa indifferentia, non autem orationem, vel adorationem Mãhometi, aut alterius idoli, non solùm internam, verùm neque externam; quamquam externam in casu rarissimo permitti posse, nonnulli Doctores autumant. *ibid.num.26.& fol.223.num.27.& 28.*

13. Non tenetur professionem fidei facere, qui semel eam fecit occasione Doctoratus, aut alia occasione intra bimestre quo beneficium obtinuit. Canonicus quoque, qui fidei professionem in Capitulo præsente Episcopo, aut Vicario fecit, non tenetur illam iterum coram Episcopo, aut Vicario facere. *tom.2.fol.224.num.6.& seq.*

14. Coadiutor Parochi sine titulo beneficij, Capellanus, & Canonici collegiatarum, non tenentur intra bimestre professionem facere, licèt postea teneantur in prima Synodo diœcesana, cui post adeptum beneficium intersunt. *ibid. num.9.*

15. Qui fidei professionem intra bimestre non fecit, priuatur fructibus; non tamen priuatur distributionibus, modò beneficium reddat fructus & distributiones: imò neque priuatur fructibus ante sententiam. Adde priuari posse, etiamsi triennio fructus bona fide possederit. *tom.2. fol.225.num.1.& seq.*

ad beneficia curata, vel ad Canonicatus, aut dignitates in Ecclesia Cathedrali, nisi per ignorantiam, aut aliam iustam causam excusentur. Nec refert quod hi sint exempti; nam adhuc tenentur per se, vel per procuratorem facere. *ibid. num.* 14. *&* 15.

10. Semper tenemur ex præcepto negatiuo abstinere à dictis vel factis, quibus fides negatur; quia præceptum negatiuum, quale est de non neganda fide, obligat semper & ad semper: idcircò peccat contra præceptum negatiuum fidei, qui se negat Christianum, dum hoc nomen pro religione accipitur; item qui dicit se Turcam, vel hæreticum, vel vtitur signis protestatiuis falsæ religionis ex sua natura, etiamsi hoc faciat absque animo negandæ fidei; secus si vtatur signis indifferentibus ex sua natura, vt si deferat vestes quibus Hebræi vtuntur, aut in bello vtatur insigniis infidelium citra scandalum, aut animum protestandæ falsæ religionis. *ibid. num.* 16. *& seq.*

11. Non peccat contra præceptum fidei negatiuum, qui concionibus hæreticorum, vel cæremoniis interest animo confutandi, aut obseruandi solum ipsorum cæremonias: non licet tamen illis interesse de mandato Principis hoc præcipientis in contemptum fidei, vel ad profitendam hæreticorum sectam. *tom.* 2. *fol.* 222. *num.* 21. *&* 22.

Item non peccat contra præceptum fidei negatiuum, qui feria sexta, vel sabbato metu grauis mali vescitur carnibus; aut qui ioco in comœdiis fingit se infidelem, aut qui se negat Sacerdotem, vel clericum. *ibid. num.* 23. *& seqq.*

12. Quæres, quid facere possit vir Catholicus
in

in locis infideliũ,dum ibi commoratur occultata fide,ne occidatur, & vt possit Principibus Christianis referre quæ ibi aguntur? Respondendum non licere illis signis vti, quæ sunt falsæ fidei, seu falsæ sectæ ex se protestatiua,etiamsi hæc signa non adhibeantur animo negandi fidem, sed licere vti signis ex se indifferentibus tantum, id est, permittendum esse huiusmodi exploratori Catholico vsum vestium,iuxta regionis morem, esum carnium,& alia signa indifferentia,non autem orationem,vel adorationem Mähometi, aut alterius idoli,non solùm internam, verùm neque externam; quamquam externam in casu rarissimo permitti posse,nonnulli Doctores autumant. *ibid.num.26.& fol.223.num.27.& 28.*

13. Non tenetur professionem fidei facere, qui semel eam fecit occasione Doctoratus, aut alia occasione intra bimestre quo beneficium obtinuit. Canonicus quoque, qui fidei professionem in Capitulo præsente Episcopo, aut Vicario fecit, non tenetur illam iterum coram Episcopo, aut Vicario facere. *tom.2.fol.224.num.6.& seq.*

14. Coadiutor Parochi sine titulo beneficij, Capellanus,& Canonici collegiatarum, non tenentur intra bimestre professionem facere, licèt postea teneantur in prima Synodo diœcesana, cui post adeptum beneficium intersunt. *ibid. num.9.*

15. Qui fidei professionem intra bimestre non fecit,priuatur fructibus; non tamen priuatur distributionibus, modò beneficium reddat fructus & distributiones: imò neque priuatur fructibus ante sententiam. Adde priuari posse, etiamsi triennio fructus bona fide possederit. *tom.2. fol.225.num.1.& seq.*

qui non potest falsum reuelare. *tom.2.fol.214. num.1.& seq.*

2. In beatis non est fides, neque spes. Item neque in dæmonibus, vel damnatis, neque similiter in hæreticis; nam spes non potest esse sine fide, qua ipsi carent. *tom.2.fol.215.num.7.& seq.*

3. Non solùm fides habitualis necessaria est ad salutem, verùm etiam fides actualis non solùm necessitate medij, sed etiam præcepti, tenetúrque homo postquam ad rationis vsum peruenit, actum fidei elicere. Item tenetur elicere per accidens, quando debet se ad Deum conuertere, quamquam non tenetur omissionem huius actus in confessione aperire. Item tenetur actus fidei elicere, dum fidem exterius confiteri debet. Item per accidens tenetur, dum extat periculum incidendi in aliquod peccatum, si actus fidei non eliciatur, & in articulo mortis. *tom.2.fol.216. num.4.& seq.*

4. Petes, quósnam articulos teneamur explicitè credere? Respond. singulos homines postquam ad rationis vsum peruenerunt, teneri ex præcepto explicitè credere ea quæ continentur in symbolo Apostolorum, & præcepta Decalogi. Item tenentur scire saltem quoad substantiam præcepta Ecclesiæ: orationem Deo faciendam esse pro necessitate corporis & animæ, extare obligationem subueniendi proximo, & similia. Eos autem quibus alios docendi, eósque ab errore auertendi cura incumbit, teneri explicitè nosse & credere non solùm articulos fidei, verùm etiam alios iuxta suum gradum, seu statum & officium. Tenetúrque Confessarius aliquando pœnitentem circa fidei articulos interrogare, quoties præsumit eos articulos ab illo ignorari, & si minus

minus peritum circa huiuſmodi articulos reperit, debet illum reiicere, vel docere neceſſaria, antequam beneficium abſolutionis impendat. *tom.2.fol.218.num.13.& ſeq.*
5. Homo tenetur aliquando ex præcepto affirmatiuo fidem exterius confiteri, videlicet quando alioquin magnus Dei honos ſubtraheretur, vel magna proximi vtilitas impediretur, aut illi graue ſcandalum præberetur circa fidem; ſed non quando iniquè, aut priuata auctoritate interrogatur an ſit Catholicus, aut Chriſtianus; non poterit tamen reſpondere ſe non eſſe Chriſtianum; at tenebitur confiteri ſe eſſe Chriſtianum, quoties fides alioquin putaretur falſa, vel quando publica auctoritate interrogatur. *tom.2. fol.219.num.2.& ſeq.*
6. Non peccat qui dicit ſe non eſſe Chriſtianum, dum Chriſtiani nomen non accipitur pro religione,ſed pro ipſa natione,aut vitio nationis. *tom.2.fol.220.num.5.*
7. Similiter non peccat contra præceptum fidei,qui habitum à Tyranno præceptum non geſtat metu mortis; peccant tamen paſtores fugiendo tempore perſecutionis, alio idoneo non ſubſtituto. *ibid.num.8.& 9.*
8. Non eſt obligatio confitendi fidem, dum ex ipſius confeſſione ſola perturbatio naſcitur; ſecus dicendum dum per fidei confeſſionem infidelis inducitur ad fidem. Item tenemur confiteri,dum fidei confeſſione vitatur contemptus imaginum ſacrarum,vel fidei. *tom.2.fol.221.num.11. & ſeqq.*
9. Qui promouentur ad officium aliquod litterarium, ſeu artem litterariam, tenentur fidei profeſſionem emittere; ſicut & qui promouentur

ad beneficia curata, vel ad Canonicatus, aut dignitates in Ecclesia Cathedrali, nisi per ignorantiam, aut aliam iustam causam excusentur. Nec refert quod hi sint exempti; nam adhuc tenentur per se, vel per procuratorem facere. *ibid. num.* 14. & 15.

10. Semper tenemur ex præcepto negatiuo abstinere à dictis vel factis, quibus fides negatur; quia præceptum negatiuum, quale est de non neganda fide, obligat semper & ad semper: idcircò peccat contra præceptum negatiuum fidei, qui se negat Christianum, dum hoc nomen pro religione accipitur; item qui dicit se Turcam, vel hæreticum, vel vtitur signis protestatiuis falsæ religionis ex sua natura, etiamsi hoc faciat absque animo negandæ fidei; secus si vtatur signis indifferentibus ex sua natura, vt si deferat vestes quibus Hebræi vtuntur, aut in bello vtatur insigniis infidelium citra scandalum, aut animum protestandæ falsæ religionis. *ibid. num.* 16. & *seq.*

11. Non peccat contra præceptum fidei negatiuum, qui concionibus hæreticorum, vel cæremoniis interest animo confutandi, aut obseruandi solum ipsorum cæremonias: non licet tamen illis interesse de mandato Principis hoc præcipientis in contemptum fidei, vel ad profitendam hæreticorum sectam. *tom.* 2. *fol.* 222. *num.* 21. & 22.

Item non peccat contra præceptum fidei negatiuum, qui feria sexta, vel sabbato metu grauis mali vescitur carnibus; aut qui ioco in comœdiis fingit se infidelem, aut qui se negat Sacerdotem, vel clericum. *ibid. num.* 23. & *seqq.*

12. Quæres, quid facere possit vir Catholicus in

in locis infideliū, dum ibi commoratur occultata fide, ne occidatur, & vt possit Principibus Christianis referre quæ ibi aguntur? Respondendum non licere illis signis vti, quæ sunt falsæ fidei, seu falsæ sectæ ex se protestatiua, etiamsi hæc signa non adhibeantur animo negandi fidem, sed licere vti signis ex se indifferentibus tantum, id est, permittendum esse huiusmodi exploratori Catholico vsum vestium, iuxta regionis morem, esum carnium, & alia signa indifferentia, non autem orationem, vel adorationem Mahometi, aut alterius idoli, non solùm internam, verùm neque externam; quamquam externam in casu rarissimo permitti posse, nonnulli Doctores autumant. *ibid. num. 26. & fol. 223. num. 27. & 28.*

13. Non tenetur professionem fidei facere, qui semel eam fecit occasione Doctoratus, aut alia occasione intra bimestre quo beneficium obtinuit. Canonicus quoque, qui fidei professionem in Capitulo præsente Episcopo, aut Vicario fecit, non tenetur illam iterum coram Episcopo, aut Vicario facere. *tom. 2. fol. 224. num. 6. & seq.*

14. Coadiutor Parochi sine titulo beneficij, Capellanus, & Canonici collegiatarum, non tenentur intra bimestre professionem facere, licèt postea teneantur in prima Synodo diœcesana, cui post adeptum beneficium intersunt. *ibid. num. 9.*

15. Qui fidei professionem intra bimestre non fecit, priuatur fructibus; non tamen priuatur distributionibus, modò beneficium reddat fructus & distributiones: imò neque priuatur fructibus ante sententiam. Adde priuari posse, etiamsi triennio fructus bona fide possederit. *tom. 2. fol. 225. num. 1. & seq.*

16. Qui fidei professionem intra bimestre non fecit, priuandus solùm videtur fructibus respondentibus tempori post bimestre: neque subiicitur his pœnis qui beneficij possessionem nondum adeptus est. *tom.2.fol.226.num.5.& 6.*

17. Licitum est clericis & religiosis de rebus fidei disputare, modò docti sint, sed non laicis, etiam doctis: his enim disputare prohibitum est sub pœna excommunicationis. Limita tamen hanc prohibitionem, modò non extet consuetudo in contrarium; intellige eandem prohibitionem de disputatione formali, non verò de illa, quæ causa exercitij suscipitur, vt contingit in circulis & scholis. *tom.2.fol.227.num.1.& seq.*

18. Non licet communicare cum infidelibus, quoties ex eorum communicatione periculum imminet peruersionis. Specialiter autem vetitum est fidelibus participare cum Iudæis cohabitando, comedendo azyma, aduocando ipsos ad medendum, & recipiendo medicinas ab ipsis, ingrediendo idem balneum, ineundo conuiuium cum ipsis, nutriendo eorum filios, accedendo ad ipsorum nuptias, aut choreas cum ipsis ducendo; denique admittendo illos ad publica officia, vel ad Missæ sacrificium, vel contrahendo cum ipsis matrimonium. *ibid.num.1.& 2.*

19. Tres sunt species infidelitatis, videlicet paganismus, Iudaismus, & hæresis; & hæ differunt inter se specie, propterea exprimendum est genus seu species infidelitatis in confessione. *tom.2.fol.228.num.1.& seq.*

20. Infideles baptizati, nempe hæretici cogi possunt pœna mortis, vel excommunicationis ad fidem suscipiendam & retinendam, quia sunt subditi Ecclesiæ. Secus dicendum de infideli

non

non baptizato; non enim poteſt cogi per metum ad fidem ſuſcipiendam; quamquam infideles ſubditi cogi poſſunt ad deſerendam idololatriam, & ad audiendum Euangelium; ſecus dicendum eſt de infidelibus non ſubditis, licèt etiam iſti compelli poſſunt ad vitam mitiorem, ſi more belluarum viuant. *tom.2.fol.229. num.1.& ſeqq.*

21. Ritus infidelium licitè permittuntur iuſta ſubſiſtente cauſa; ſicut etiam & eorum libri, qui noſtræ fidei non aduerſantur. *ibid.num.4. & 5.*

22. Religionis libertas nulla ratione permitti, aut de ea permittenda conueniri poteſt, niſi aliud poſtulet commune Catholicæ religionis bonum; & Princeps non tenetur ſtare promiſſioni & pacto de permittenda libertate religionis, dum eam ſine grauiori damno religionis impedire poteſt; aut dum conatum ad eam impediendam vtilem fore ſperat; quia promiſſio de re illicita & turpi non obligat; quamquam non deſunt Doctores contrarium ſentientes. *tom.2. fol.230.§.1.*

23. Fœdus, promiſſio, ſeu contractus validè celebratus cum hæreticis, per ſe loquendo, ſeruandus eſt, quia ſicut non licet mentiri illi qui cum hæretico loquitur, ita neque licet recedere à promiſſione hæretico facta; conſequenter ſeruanda eſt hæreticis fides in ſaluo conductu. Item in bello quoque in cauſa ciuili contra hæreticos per ſe loquendo ſeruanda eſt fides, quia huiuſmodi promiſſio eſt de re licita. *tom.2. fol.231.§.2.*

Filiusfamilias.

Vide v. *Furtum, Restitutio.*

Fiscus.

1. Ea bona pertinent ad fiscum, quæ pertinent ad delinquentem tunc temporis quo bona ipsius publicantur, modò non sint bona affixa personæ: fiscus enim secuta publicatione succedit in iura, (& vsusfructus, quando id non vetatur,) delinquentis. Vnde sequitur publicatis bonis alicuius, censeri publicata omnia bona mobilia & immobilia, item actiones, iura, & res censui subiectas; imò ea quæ reo debentur ex contractu celebrato sub conditione, pertinent ad fiscum, secuta conditione, siue ipse fiscus adimpleuerit conditionem, siue reus; secus dicendum de bonis futuris, aut quæ post condemnationem reo obueniunt ex vltima voluntate; vt ex legato, testamento, vel fideicommisso. Item hæreditas quæ relicta fuit criminoso ante patratum crimen, non deuoluitur ad fiscum, si criminosus non adierat hæreditatem ante publicationem bonorum; imò criminosus potest in tali casu eam in fraudem fisci repudiare, si non sit debitor fisci, aut si eam tacitè non acceptauerit; sed non potest illam cedere in fauorem alterius. *tom.2.fol.842. num.1.& seq.*

2. Publicatis bonis patris criminosi, videtur aliquid reseruandum pro alimentis & legitima filiorum, quia par non est vt filij tantùm damni patiantur ob parentis delictum: excipe tamen delictum hæresis & læsæ maiestatis, in quo pro-

pter

pter criminis atrocitatem, filiis delinquentis parentis nihil reseruatur, ita exigente bono communi, vt homines ab huiusmodi criminibus arceantur. *tom.2.fol.845.num.15.*

3. Quæres, quænam bona censeantur publicata, quando publicantur bona vxoris criminosæ? Mortuo viro censentur publicata omnia bona dotalia, paraphernalia, & alia quæ ad ipsam vxorem pertinent. Dicitur *mortuo viro:* nam viuente viro, dos non confiscatur, exceptis his casibus; videlicet crimine læsæ maiestatis, violentiæ, parricidij, & homicidij. *ibid.num.17.*

4. Bona maioratuum, seu bona primogeneorum, quæ alicui relicta sunt, non publicantur ob ipsius delictum, non solùm quoad dominium, sed neque quoad vsumfructum, si illorum bonorum alienatio expresse prohibita est. Excipitur tamen crimen hæresis & læsæ maiestatis diuinæ vel humanæ; nam ob huiusmodi crimen bona primogeneorum vendicantur à fisco. *tom.2. fol.846.num.20.*

5. Quælibet alienatio facta à delinquente, cui ob delictum non est interdicta bonorum administratio, & cuius bona non publicantur ipso iure, valida est, modò non sit facta in fraudem fisci, aut post sententiam. Quod si alienatio facta sit in fraudem fisci, potest fiscus eam reuocare post sententiam, non solùm quoad rem ipsam, verùm etiam quoad fructus pendentes, qui censentur pars fundi, seu rei quæ confiscatur. *ibid. num.1.& seq.*

6. Delinquens qui commisit aliquod delictum, propter quod bona ipso facto publicantur, & bonorum administratio interdicitur, grauiter peccat, non solùm si alienet bona post sententiam decla-

declaratoriam, cum dicatur alienare bona aliena, verùm etiam quoties alienat ante sentētiam cum periculo grauis damni alterius; vt accidit quando alienat contractu oneroso absque necessitate, non admonito accipiente de periculo. *tom.2. fol.*849.*num.*4.

7. Ille cuius bona sunt ipso facto addicta fisco, non tenetur ante iudicis sententiam restituere bona fisco; non enim leges humanę obligant cum tanto incommodo ad pœnam propria actione subeundam. *tom.2.fol.*850.*num.*5.

8. Publicatis bonis criminosi, fiscus debet satisfacere debitis contractis ante delictum à criminoso: quòd si non omnia bona publicentur, sed tantummodo in partem, fiscus tenetur satisfacere creditoribus ad ratam illius partis quæ publicatur. *ibid.num.*1.

9. Is cuius omnia bona confiscantur, non tenetur restituere creditoribus, si fiscus non satisfaciat, etiamsi criminosus aliunde acquirat bona, & ad pinguiorem redeat fortunam; modò bona quæ confiscantur, sint sufficientia ad persoluenda debita, & modò delinquens ex priuilegio Principis rursus non obtineat eadem bona, aut partem. Ratio est, quia criminosus per confiscationem liberatur ab obligatione erga debitores, & tota obligatio transmittitur ad fiscum. Dicitur, *aut partem*, quia si aliquota pars bonorum restituatur, tenetur pro rata partis redditæ creditoribus satisfacere. *tom.2.fol.*851.*num.*3.

Fornicatio simplex.

1. Fornicatio simplex est concubitus soluti (id est liberi à coniugio, à voto, ab ordine sacro, à religione,

ligione, à cognatione,) cum soluta, éstque peccatum mortale, & consequenter nunquam licita. *tom.1.fol.464.num.2.& 3.*

2. Licitum est Principibus permittere meretrices in aliquo loco ciuitatis, vt vitentur maiora mala: excusantúrque à mortali locantes domos meretricibus ad habitandum, non tamen ad meretricandum; vitandum tamen est proximi scandalum & damnum. Similiter excusantur famuli comitantes herum euntem ad meretricem, aut comitantes concubinam, aut deferentes litteras, si ab huiusmodi comitatu desistere nequeant absque graui damno. Idem dicendum de auriga indifferenter meretricem deferente, quamuis sciat ipsam malè suo corpore vsuram. *ibid.num.4. & seq.*

3. Concubinatus est frequens & consueta fornicatio cum eadem persona. Concubinæ, quæ leguntur in sacris litteris, fuerunt veræ vxores, ideò concubinæ dictæ, quod sine publica solemnitate & ritu consueto ducebantur; permissúmque fuit Hebræis duas vxores simul ducere; vnam solemni, alteram absque solemni ritu. *tom.1. fol.465.num.8.& seqq.*

4. Qui domi retinet concubinam, seu ancillam, cum qua peccare solet, non est absoluendus nisi eam dimittat: existit enim in occasione proxima peccandi. Excipe tamen eum, qui rarò cum ea peccat, & sperat fore vt non amplius relabatur, & etiam filiumfamilias, qui de domo patris non expellit concubinam, vel aliam, modò habeat firmum propositum non peccandi amplius in futurum. Adde præterea non cogi Confessarium ad denegandam absolutionem adolescenti qui sæpius in mollitiem incidit ex carnis

fragi

fragilitate, & quantum in se est, non remanet in occasione proxima peccandi. *ibid. num.*11. *& seq.*

5. Artifex qui fraudibus vtitur in arte sua, quam rationabili de causa non potest deserere:& fornicator qui modò cum vna, modò cum alia congreditur, potest absolui, si eliciat dolorem de peccatis præteritis,& promittat cum Dei auxilio emendationem in futurum. *tom.*1.*fol.*466.*n.*15. *&* 16.

6. Concubinarij sæculares possunt ab ordinariis locorum puniri & excommunicari post trinam admonitionem. ita Trident. *sess.*24. *cap.*8. & mulieres concubinariæ eiici extra oppidum, vel diœcesim; presbyteri verò notorij concubinarij suspendendi sunt ab Episcopis. *ibid.num.*18. *&* 19.

Furtum.

Vide v. *Restitutio, Sacrilegium.*

1. Furtum est occulta ablatio rei alienæ, domino rationabiliter inuito; rapina verò est propriè ablatio rei alienæ per violentiam. Tam furtum quàm rapina sunt peccata mortalia ex suo genere: fieri tamen potest furtum veniale ratione indeliberationis, paruitatis materiæ, & quando dominus non est inuitus quoad substantiam rei acceptæ, sed solùm quoad modum, vt accidit quando dominus, v.g. pater ægrè fert rem quæ aufertur à filio, non peti vel accipi ad ludum. Illa autem quantitas est sufficiens ad peccatum mortale furti, quæ omnibus consideratis infert domino graue damnum, vel notabili priuat vtilitate, habita ratione personarum, in ordine ad quas metiendà

tienda est grauitas & leuitas furti; nam respectu personarum illustrium nummus aureus vt minimùm est materia notabilis & sufficiens ad peccatum mortale; respectu communium diuitum, quatuor regales circiter sunt materia notabilis sufficiens ad peccatum mortale; respectu sustentantium se suo artificio & opera duo regales circiter sunt materia sufficiens ad peccatum mortale furti; respectu denique mendicantium vnus regalis vel dimidius est materia sufficiens ad peccatum mortale: nam vnus regalis potest illis inseruire pro victu vnius aut duorum dierum. *tom.2.fol.648.num.1. & seq.* Circa prædicta

2. Aduerte non eandem quantitatem sufficere, sed maiorem requiri, quando à pluribus aliquid aufertur quàm quando ab eodem, vel quando paulatim ab eodem subtrahitur, quàm quando simul, vel quando longo tempore, quàm quando eodem vel breuiori tempore; & paruitatem materiæ variari pro varietate conditionis, & eandem rem vno tempore non sufficere ad mortale, alio verò tempore aut alio loco sufficere; quia vna & eadem res magis æstimatur vno modo quàm alio. *tom.2.fol.649.num.9.& 10.*

3. Qui furatur minima animo furandi successiuè maiora, peccat mortaliter, eiusdem enim malitiæ est velle surripere, cuius est surripere, imò qui sæpius minima furatur etiam absque animo surripiēdi maiora, peccat adhuc mortaliter, quando peruenit ad tantam quantitatem, quæ continuata moraliter cum præcedente est notabilis. *tom.2.fol.650.num.1.& seq.*

4. Estne peccatum mortale quando plures scienter auferunt ab eodem rem leuem respectu singu-

singulorum, quæ simul sumpta est notabilis, si collectiuè sumatur respectu omnium? Est peccatum mortale obligans ad restitutionem. *tom.2. fol.651.num.6.*

5. Non licet in graui necessitate aliquid surripere, quia in huiusmodi necessitate res est aliena, cum sola necessitas extrema, faciat rem communem; vnde laborans graui necessitate, peccat mortaliter aliquid surripiendo in notabili quantitate, & tenetur ad restitutionem. *tom.2.fol.652. num.5.& 6.*

Restitutio ob defraudata vectigalia, ob furtum filijfamilias, vxoris, &c.

6. Fraudantes vectigalia iusta, id est legitima auctoritate & causa cum debita proportione, pro mercibus imposita, peccant contra iustitiam, etiam exteri, & tenentur ad restitutionem; secus dicendum de fraudantibus vectigalia pro vsualibus imposita. Imò quando vectigal iustè imponitur, subditus tenetur sponte aperire & manifestare quæ aduehit. Et si dubitatur negatiuè de iustitia illius, adhuc præsumendum est in fauorem Superioris, seu Principis. *tom.2.fol.653.num.3.& fol.654.num.4.& seq.*

7. Cessante causa ob quam fuerunt imposita vectigalia, cessat obligatio ea soluendi, si nihil amplius aliunde vrgeat. *ibid.num.8.*

8. Creditor Principis qui ab eo solutionem obtinere non potest, potest fraudare vectigalia in compensationem. Hæc doctrina valet etiam in censibus, decimis, & aliis iuribus elocatis alteri. *tom.2.fol.655.num.12.*

9. Non

9. Non solùm clerici maioribus ordinibus insigniti, verùm etiam initiati minoribus, aut prima tonsura, saltem si incedant cum habitu & tonsura clericali, & inseruiant diuinis, aut habeant beneficium Ecclesiasticum immunes sunt ab obligatione vectigalium, tributorum, & aliorum onerum, modò tamen non negotientur, & non assumpserint habitum clericalem in fraudem vectigalium: neque cogi possunt clerici ad hospitandos milites, vel ad soluendum vectigal illius rei quam propria industria effecerunt meliorem. *tom.2.fol.555.num.1. & 2. item fol.656. num.5. & 6.*

10. Aduerte bona patrimonialia, ad quorum titulum clericus promotus est ad ordines, gaudere quoque immunitate; consequenter ex ipsis exigi non posse tributa, seclusis particularibus priuilegiis à Sede Apostolica indultis. *tom.2.fol.657. num.12.*

11. Filius qui notabilem summam accepit ex bonis, quorum pater habet dominium, vel vsumfructum, tenetur restitutionem facere ex re ablata, si extat: si verò non extat, tenetur ex aliis bonis castrensibus, vel quasi castrensibus si habet: si non habet, tenebitur in partitione hæreditatis cum fratribus computare quod surripuit, in suam partem, nisi fortè constet alios fratres tantundem expendisse, vel patrem condonasse, aut verosimiliter credatur patrem condonaturum: tunc enim pater non videtur inuitus circa substantiam acceptionis, sed solùm circa modum; cum displiceat illi modus accipiendi occultè. *tom.2.fol.658. num.4.*

12. Similiter vxor accipiens notabilem quantitatem ex bonis mariti, vel ex bonis quorum

mari

maritus habet administrationem & vsumfructum, peccat mortaliter peccato furti,& tenetur ad restitutionem, si hoc faciat absque expresso, vel præsumpto mariti consensu, aut condonatione. Potest tamen vxor inuito marito capere, aut donare bona paraphernalia, illáque pro suo libito distrahere; cùm sint ipsius propria quoad dominium. Potest etiam ludere & pecuniam accipere ad ludendum, dandum pauperibus intra limites,& decentiam sui status; neque peccat accipiendo aliquid, quod maritus rogatus facilè concederet. *tom.2.fol.660.num.2.& seqq.*

13. Item potest vxor accipere etiam inuito marito pro necessariis sibi & familiæ, vt pro veste, victu, medicamentis, & vt subueniat patri, matri, vel filiis suis ex priori matrimonio susceptis, si sint in egestate,& aliunde non habeat vnde illis subuenire queat. *ibid.num.9.&* 10.

14. Religiosus peccat mortaliter peccato furti, si post votum paupertatis factum in approbata religione vsurpet sibi in notabili quantitate, seu ea quæ sufficit ad peccatum mortale furti contra septimum præceptum res non necessarias; nisi fortè Superior sit rationabiliter inuitus,& necessaria non suppeditet; nam tunc religiosus habet ius sibi succurrendi ita dictante iure naturæ. *tom.2.fol.661.num.2.&* 3.

15. Seruus quoque peccat mortaliter peccato furti, auferendo aliquid in notabili quantitate à suo domino,& si ex contractu seruire debeat vsque ad certum tempus, peccat adhuc mortaliter contra iustitiam fugiendo absque causa rationabili; causa autem rationabilis est, quando dominus est nimis austerus, vel non docet ea quæ docere debet, & non obseruat pacta; quia frangenti

genti fidem, fides frangenda est ei. *tom.2.fol.662. num.1.& 2.*

Restitutio propter homicidium.

Vide v. *Homicidium.*

H

Hæres.

Vide v. *Testamentum, Substitutio.*

1 HÆres postquam hæreditatem adiuit, tenetur ad persoluenda testatoris debita realia, & legata ab ipso relicta. Hæredi deliberanti an velit hæreditatem adire, conceduntur tres menses à die qua nouit se institutum hæredem; intra quod tempus si hæreditatem non adierit, ad nihil tenetur, etiamsi inuentarium non confecerit: quod si inuentarium confecerit, in foro conscientiæ non tenetur vltra vires hæreditatis. *tom.2.fol.250.num.1.& seqq.*

2. Quando dubitatur quid testator mandauerit & voluerit, faciendum est quod verosimiliter creditur testatorem voluisse; cùm in obscuris præsumatur id quod verisimilius est. *ibid.num.6.*

3. Legatum pium in dubio explicandum est secundùm minus, seu strictè, vt si legatus sit calix, hæres non tenetur soluere calicem aureum, sed satisfacit tradendo argenteum; nisi aliud ex circumstantiis colligatur de mente testatoris. *tom.2. fol.951.num.7.*

4. Legatum relictum pauperibus, tradendum est pauperibus illius loci in quo testator habebat domi

domicilium, modò teſtator non reliquerit hæredi facultatem eligendi pauperes;& conſequenter relictum monaſterio intelligitur relictum monaſterio patriæ teſtatoris.Item legatum relictum Canonicis, non cenſetur relictum Eccleſiæ, ſed toti Collegio, ſeu Capitulo;aliud eſt enim Eccleſia,aliud Capitulum Canonicorum. *tom.2.f.957. num.2.& fol.958.num.3.*

5. Quando teſtator legauit Titio triticũ,quod habet domi,vel in horreo,& poſtea teſtator conſumpſit illud triticum;hæres nihil tenetur ſoluere:nam legatum ceſſat,extincta re legata,conſcio teſtatore qui nihil ſubſtituit, vel ſubrogauit in locum prioris rei legatæ.*tom.2.fol.694.num.1.*

6. Legato principali cenſentur etiam,per ſe loquendo,legata acceſſoria, quia principale trahit ad ſe acceſſorium; & conſequenter legato viridario,cenſentur etiam legatæ arbores in eo contentæ, & legatis omnibus bonis, intelliguntur quoque legata iura & actiones. Sed eritne ſoluendum legatum relictum cum acceſſoriis, quando res illa non habet acceſſoria, vt ſi legato relictus ſit equus cum ſuis ornamentis,ſed equus non habeat ornamenta? Erit ſoluendum, ſi huiuſmodi ornamenta non ponantur taxatiuè & limitatiuè, ſed acceſſoriè & argumentatiuè. *tom.2.fol.955. num.2.& 3.*

7. Hæres mortuo patre vel deſtructo loco, cui res aliqua legato fuerat relicta,tenetur adhuc alteri ſoluere legatum, ſi legatum erat pium; vt ſi rem aliquam reliquit tanquam pium opus, ſed talem pauperem elegit, eo quod eſſet ſibi notus, vel alia de cauſa:ſecus ſi tantummodo reliquit in bonum ipſius pauperis; nam extincto legatario, ceſſat legatum. *tom.2.fol.965.num.3.*

8. Petes,

8. Petes, an legatum relictum alicui fœminæ maritandæ possit tradi fœminæ quæ tempore testamenti, vel post conditum testamentum, dum adhuc viueret testator, collocata fuit in matrimonium? Non potest, si legatum factum fuit personis incertis & indeterminatis. Sed legatum relictum fœminis in matrimonium collocandis, potéstne tradi viduis aduolantibus ad secundas nuptias? Non potest, quia nomine fœminæ in matrimonium collocandæ, intelligitur in hac materia ea quæ nulli nupsit. *tom.2.fol.958. num.7.& 8.*

9. Vidua cui relictum est legatum sub hac conditione, *donec castè & honestè vixerit*, non amittit legatum transeundo ad secundas nuptias; quia secundæ nuptiæ castæ sunt & honestæ: secus dicendum si frequenter fornicetur. Item legatum relictum fœminæ, *quandiu vidualem vitam seruauerit*, debetur, ea religionem ingrediente; cùm verè & propriè dicatur vitam vidualem seruare, & testatoris mentem adimplere. *ibid.num.10. & fol.959.num.13.*

10. Quando legatum relictum est vxori, *donec castè vixerit*, & ipsa primo anno castè vixit; secundo verò anno turpiter, sed deinde tertio anno se ad meliorem frugem recipit, probabilius est legatum non esse ei soluendum; quia testator præsumitur voluisse obligare vxorem ad seruandum thorũ prioris viri inuiolatum. *tom.2.fol.959.n.12.*

11. Quando hæreditas non est sufficiens ad satisfaciendum omnibus legatis à defuncto relictis, hæredes necessarij, quibus hæreditas debetur ab intestato, possunt aliquid sibi retinere, nimirum suam legitimam, cùm ea priuari nequeant. *tom.2.fol.961.num.1.*

12. Petes,

12. Petes, quis possit derogare testamentis & legatis? Respondetur Principem supremum posse derogare testamento & legato facto ad causam profanam, conuertendo illud ad aliam causam profanam, vel piam iusta interueniente causa vel publica necessitate: & hinc collige posse quoque Summum Pontificem testamentum vel legatum ad vsum pium conuertere in alium vsum pium. Imò si legatum nequeat commodè adimpleri, potest auctoritate Episcopi in alium commutari, cùm adsit iusta causa commutationis; & hæredes tuti sunt in conscientia, quoties legatum ex iusta causa fuit auctoritate Episcopi in aliquod æquale, aut melius commutatum. *tom.2.fol.966. num.2.& seqq.*

Hæresis.

Vide v. ***Excommunicatio, Censura, Irregularitas, Denunciatio.***

1. Hæresis est voluntarius error intellectus cum pertinacia contra aliquam fidei veritatem. *tom.*1 *.fol.*590.*num.*1. Hinc infer,

2. Catechumenum negantem aliquem fidei articulum, aut eum qui positiuè dubitat in rebus fidei, esse hæreticum. Item eum qui non credit aliquem articulum sibi specialiter reuelatum; quia negat veritatem fidei cum pertinacia: aut negat propositionem quæ deducitur euidenter ex vna propositione de fide & altera naturali: secus dicendum de eo qui ex ignorantia crassa errat circa fidem, sed est paratus corrigi cognita veritate: esset tamen hæreticus, si is qui errat ex ignorantia crassa, adhuc erraret, si sciret errorem illum esse contra fidem. *ibid.num.2.& seq.*

3. Apo

3. Apostata à fide subiacet pœnis hæreticorum, est enim verus hæreticus deserendo veram fidem. *tom.*1.*fol.*591.*num.*8.
4. Summus Pontifex non potest in controuersiis fidei & morum errare, aut in hæresim labi; quia est successor D.Petri, cui collata fuit infallibilitas rerum fidei, & nullus Romanorum Pontificum fuit hæreticus. *ibid.num.*9.
5. Præter alias multas pœnas quibus afficiuntur hæretici, vt amissione bonorum, &c. hæreticus qui suam mentem exteriùs sufficienter manifestat verbis aut signis, incurrit excommunicationem latam ab Ecclesia, & Papæ reseruatam, quamuis suam mentem occultè manifestet. Dictum est *exterius*, &c. quia hæreticus purè mentalis potest à quolibet Confessario approbato absolui, cum is non incurrat excommunicationem. Dicendum igitur eum non incurrere excommunicationem, qui mente reuoluens suam hæresim, non aperit caput imaginibus, vel augustiss. Eucharistiæ sacramento, aut non genuflectit eò quod non credat adesse corpus Christi, aut imagines non esse adorandas. Idem dicendum si proferat verba imperfecta, vt si dicat, *ita est*, vel *peream nisi ita sit*; aut edat signa indifferentia, & non manifestatiua hæreseos. *tom.*1.*fol.*591.*num.*1. *& seq.*
6. Excommunicatio ergo contra hæreticos lata, incurritur ob hæresim manifestatam per aliquod signum externum, cui communicetur malitia hæresis ab actu interno, vt excludantur qui causa consilij capiendi, aut disputandi hæresim exterius pronuntiant. *tom.*1.*fol.*592.*num.*7.
7. Hæretici qui suam hæresim sufficienter exteriùs protulerunt, vitandi non sunt, nisi sint no-

M mina

minatim denunciati excommunicati: non potest tamen huiusmodi adhiberi ad suscipiendum filium de sacro fonte, quia ad patrinum pertinet filium susceptum instruere in rebus fidei, quod non præstabit hæreticus. *tom.1.fol.593.num.9. & 10.*

8. Pœna excommunicationis Papæ reseruatæ, quæ lata est contra hæreticos, extenditur ad credentes, receptatores, fautores & defensores hæreticorum formaliter secuto effectu. *Formaliter*, vt excludantur ij, qui beneficium faciunt hæretico ratione amicitiæ, vel consanguinitatis, vel metus, & non ex motiuo hæresis. Dicitur *secuto effectu*, quia sola intentio fauendi hæresi, fauore non secuto non sufficit ad hanc excommunicationem incurrendam. *tom.1.fol.593.num.1. & seqq. item fol.594.num.3.*

9. Qui legit, aut retinet libros hæreticorum, vel etiam libros alterius cuiusuis auctoris damnatos, atque prohibitos ob suspicionem hæresis, aut falsi dogmatis, incurrit excommunicationem, quæ nulli reseruata est, sed iure communi potest à quolibet Confessario per absolutionem auferri: si tamen contineant hæresim, incurritur etiam excommunicatio Papæ reseruata, legendo aut retinendo eiusmodi libros. Idem dic de legente librum hæresiarchæ, aut libros & scripta continentia diuinationes & sortilegia: non autem de legente libros vetitos ob excitationem ad turpem libidinem veneream; aut additiones hæreticorum, aut scholia contenta in libris Catholicorum. *tom.1.fol.594.num.2.& seq.*

10. Qui scienter & non ex ignorantia crassa, & absque Pontificis licentia publicè vel occultè legit per se ipsum, aut retinet etiam vnum folium

ad

ad inuoluenda aromata, aut imprimit, aut alio quouis modo defendit libros hæreticorum, tractantes de religione, aut hæresim continentes, incurrit excommunicationem Papæ reseruatam, quamuis legat, vel retineat ad eos confutandos, vel imprimat curiositatis gratia, & absque prauo animo. *tom.1.fol.595.num.7.& seq.*

11. Per *imprimit*, intellige eum de cuius mandato imprimitur, auctorem libri, vel alium tradentem librum ad imprimendum; illos omnes qui concurrunt ad componendos simul characteres, & qui chartam humectant, vel typis excudunt. *tom.1.fol.596.num.17.*

12. Aduerte ad incurrendam dictam excommunicationem, non esse necessarium, vt quis legat eam partem in qua est hæresis expressa, sed sufficit, si legat aliquam partem libri in quo hæresis contineatur: nam adhuc dicitur legere librum hæretici. *ibid.num.20.*

Histrio.

Vide v. *Ludus.*

Homicidium.

Vide v. *Restitutio*, *Furtum*, *Bellum*, *Irregularitas.*

1. Licitum est publica auctoritate occidere malefactores; ita enim postulat bonum commune, vt homines metu mortis retrahantur à criminibus. Imò proscripti contra quos lata est sententia mortis, possunt à priuato interfici, quia hoc censetur fieri publica auctoritate iustitiæ. *tom.2.fol.663.num.1.& 2.*

2. Non est licitum clerico aliquem occidere, non solùm priuata auctoritate, sed neque publica; quia non decet clericos immiscere se in caussis sanguinis. Potest tamen Papa dispensare, vt absque peccato & irregularitate ferrent sententiam sanguinis. *tom.2.fol.664.num.1.& 2.*

3. Clerici vel Prælati Ecclesiastici habentes iurisdictionem temporalem, ratione dignitatis, vel ratione bonorum patrimonialium, possunt absque alio priuilegio constituere iudices sæculares in causa sanguinis,& indicere bellum hæreticis, hostibus fidei, si non habeant Superiorem sæcularem. *ibid.num.4.& fol.665.num.5.*

4. Non potest aliquis se ipsum directè occidere, etiam vt effugiat aliquod peccatum; neque priuata auctoritate, alium etiam volentem & consentientem; cum nullus sit dominus vitæ suæ & membrorum suorum, & nullus possit hanc facultatem concedere. *ibid.num.1.& 2.*

5. Potest tamen quis cooperari ad mortem propriam,indirectè per accidens, & mediatè exponendo vitam periculo ob rationabilem caussam, aut omittendo actiones ad vitam necessarias; imò immediatè & directè, sed ex præcepto Dei, sub cuius dominio vita nostra continetur ,vt fecit Samson: denique potest aliquis publica auctoritate ad suam mortem cooperari iis actibus, qui non habent crudelem modum pœnæ,vt est sumptio veneni. Propterea nemo tenetur redimere vitam pretio immenso, aut illam conseruare exquisitissimis cibis & medicamentis, aut relicta patria se transferre ad locum, in quo aër est salubrior; quia hoc non est se ipsum occidere. *ibid.num.3.& seq.*

6. Similiter detentus in carcere potest non fugere,

gere, etiamsi morte plectendus sit; imò potest malefactor offerre se iudici plectendum; nam ob rationabilem causam periculo vitam exponit. Milites quoque possunt se dare præcipites in mare, etiam cum aperto vitæ periculo, ne nauis veniat cum ipsis in manus infidelium. Excusari etiam possunt qui sua agilitate corporis ambulant super funem, aut sumunt venenum adhibito statim remedio; quamuis enim hæc sint periculosa, nihilominus purgatur periculum per applicationem sufficientis remedij, aut probatæ experientiæ. *ibid.num.7.& 8.*

7. Nemo tenetur membrum vel membri partem amputare cum magnis doloribus, neque cum magno cruciatu vitam propriam defendere, nisi vrgeat bonum publicum, aut iudex præcipiens id fieri. *tom.2.fol.666.num.2.*

8. Qui catena ferrea detinetur in carcere occidendus, vel flammis comburendus, potest sibi membrum amputare, vt se liberet à vinculis, & vitam totam conseruet. *tom.2. fol.667. num.5.*

9. Non licet sibi membrum vel membri partem mutilare ad sanitatem spiritualem, vt ad vitandas carnis tentationes, & ad peccatum fugiendum, quia membri amputatio non est medium necessarium ad salutem animæ. *ibid.num.6.*

10. Non est licitum occidere directè innocentem, bene tamen indirectè aliquando licitum est ad mortem innocentis cooperari; nam licet Reipublicæ ad se liberandam tradere innocentem tyranno qui eum petit ad necem, & non vult desistere ab obsidione, nisi ei tradatur aliquis innocens: deinde licet in bello iusto subuertere mœnia vel turrim, in qua multi innocentes opprimentur,

mentur, quando hoc est necessarium ad victo riam. *ibid.num.*1.

11. Petes, an liceat dare pharmacum matri gra uidæ cum periculo vt fœtus moriatur? Respond nunquam licitum esse ante vel post animationem fœtus dare matri grauidæ pharmacum mortife rum fœtui, seu ex sua vi ordinatum ad abortum vel mortem fœtus. Quod si mater periculosè la boret, & non supersit aliud remedium præte pharmacum ex sua natura curatiuum illius mor bi; potest huiusmodi pharmacum adhiberi cum intentione expellendi morbum, licèt mors fœtu nondum animati secutura sit; quia mater vtitu iure suo: nulla tamen fœmina potest adhiber remedium impediens conceptionem fœtus a euitandam infamiam, aut mortem, etiamsi fœ mina sit nobilis aut Monialis; quia non sunt fa cienda mala vt eueniant bona, & fœmina debe sibi impudicitiæque suæ periculum infamiæ, v mortis imputare. Est autem constituta pœn mortis contra procurantes abortum fœtus an mati, & lata excommunicatio à Gregorio XII *tom.2.fol.*668.*num.*3.*& seq.*

12. Quæres, an possimus vel teneamur occide re alium ad nostram defensionem? Respond. li citè possumus occidere iniustum aggressorem (etiam amentem, aut ebrium) ad defensionem v tæ & membrorum nostrorum, seruato tamen mo deramine inculpatæ tutelæ, alioquin nō esset de fensio, sed vltio. Dictum est *nos posse*, sed non te nemur regulariter loquendo, occidere inuaso rem iniustum ob defensionem vitæ nostræ, ni aliunde vrgeat bonum commune Reipublica aut salus animæ, vt si inuasus putet se esse i peccato mortali, & timet damnationem. *tom.*

fo

fol.669.num.2. & fol.670.num.3. & seqq.

13. Non est licitum præuenire aggressorem propriæ vitæ, antequam inceperit moraliter aggressionis actum; quod si iam moraliter incepit actum, nec est alia spes euadendi, licitè potest occidi, quia vim inferre censetur: hinc sequitur licitum esse vxori occidere maritum qui parauit pugionem sub ceruicali, aut venenum ad eam occidendam; modò non adsit alia spes euadendi ex eius manibus: at non licet præuenire occidendo illum, qui falsis testibus vitam alterius oppugnat in iudicio, aut falsum testimonium apud iudicem deponit, propter quod occidetur, vel infamabitur; quia sic aperiretur via infinitis homicidiis, & homines facilè sibi persuaderent se per calumniam accusari. *tom.2.fol.671.num.1. & seq.*

14. Omnibus tam laicis quàm clericis licitum est occidere inuasorem suarum facultatum, & pudicitiæ, quoties aliter saluari vel recuperari non possunt, modò facultates sint magni valoris; vnde non peccat contra iustitiam, qui occidit furem dum fugit: ex. gr. si equum mihi surripuit, & fugit, possum illum insequi, telo confodere & ferire, quando fur præmonitus de morte recusat rem acceptam dimittere. Similiter non est peccatum contra iustitiam neque contra charitatem, occidere furem surripientem res meas quas non possum in iudicio recuperare, nisi cum magnis molestiis; secus dicendum si fur se in tutum recepit, & rem incepit quietè possidere; nam tunc recurrendum est ad auctoritatem publicam. *tom.2.fol.672.num.1.& seq.*

15. Licitum est à fortiori viro honorato occidere inuasorem inferentem ignominiã, vel con-

tumelias atroces, quando aliter ignominia euitari non potest, cùm maius bonum sit fama, quàm sint facultates temporales; secus dicendum de clericis, religiosis vel infimæ conditionis hominibus; peccant enim contra iustitiam si occidant, quando absque vitæ periculo fugere possunt. *tom.2.fol.673.num.5.& 11.*

16. In iis casibus in quibus possumus defendere vitam nostram & bona nostra, possumus etiam defendere vitam & bona proximi, etiam cum morte inuasoris, quando mors inuasoris necessaria est ad defensionem proximi; & consequenter possum tueri pudicitiam alicuius cum morte inuasoris, sicut possum meam tueri & conseruare. Imò non solùm possumus, sed etiam tenemur sub mortali proximum defendere, quando possumus illius vitam vel bona defendere absque nostro notabili incommodo. hinc sequitur aliquem teneri, licet sit clericus, denuntiare coniurationem factam in persona alterius, si alia ratione non potest illius mortem impedire. *tom.2.fol.674.num.1. & seq.*

17. Nemo tenetur tueri vitam & bona personæ priuatæ cum morte inuasoris, aut cùm iactura vitæ propriæ aut bonorum, nisi ratio boni publici aliter suadeat. *tom.2.fol.675.num.8.*

18. Homicida aut vulnerator qui alium iniustè aggressus est, non solùm tenetur restituere damnum emergens & integras expensas, factas in curatione morbi, sed etiam lucrum cessans causa vulneris; illud scilicet quod vulneratus consecutus fuisset, si vulneratus non fuisset. Vno verbo, homicida aut vulnerator tenetur ad omnia damna, (seu potiùs quantum valebat spes lucri detracta redemptione laboris,) quæ passus est, occisus

occisus aut vulneratus, propter mortem aut vulnus. Hinc disce quid dicendum de iudice, qui per iniustam sententiam alium condemnauit ad mortem; aut de teste, qui per falsum testimonium causa fuit iniustæ condemnationis. *tom.2.fol.*681. *num.6.&* 7.

19. Estne facienda restitutio pro vita hominis, vel membro iniustè ablato? Nulla formaliter & ex iustitia debetur restitutio pro vita & membris hominis, cum nullam recipiant æstimationem; videtur tamen ex quadam charitate aliquid restituendum esse arbitrio prudentis viri aut Confessarij. *ibid.num.*10.

20. Qui occidit eum qui paulò post morte naturali aut iustè erat occidendus, non tenetur ad restitutionem; quia anticipando tam breui tempore non censetur vllum damnum pecuniarium intulisse: contrarium dicendum si is paulò post iniustè occidendus erat à latrone, vel ab alio. *tom.2.fol.*682.*num.*13.

21. Homicida qui pœnam talionis soluit, tenetur adhuc, (seu potiùs illius hæres) resarcire omnia damna per homicidium secuta hæredibus necessariis occisi, si ij exigant; modò tamen occisus antequam decederet ex hac vita, non fecerit expresse remissionem, seu condonationem restitutionis. *ibid.num.*14.

22. Occidens alium casu, seu committens homicidium casuale, non est propriè homicida, nec tenetur ad restitutionem: hinc fit vt qui inflixit alteri vulnus leue & non lethale, sed vulneratus ex negligentia Medicorum periit, aut periit quia noluit remedia opportuna adhibere, non teneatur ad restitutionem damnorum prouenientium ex morte; quia occisio respectu vulnerantis est

casualis, nec reputatur ac si esset intenta. Similiter ille non est reus homicidij, qui dans operam rei illicitæ, aut etiam licitæ debitam intelligentiam adhibuit, ne aliquod damnum inde sequeretur; & nihilominus inde subsecuta est mors, vel aliud incommodum: hæc enim mors est casualis, cùm non sit volita in se, nec in causa: secus si actio illa fuisset periculosa homicidij, nec fuisset adhibita debita diligentia ad illud præcauendum. *ibid. num. 3. & seq.*

23. Occidens alium in ebrietate, non peccat mortaliter, neque tenetur ad restitutionem, si ebrietas non est voluntaria & culpabilis: secus dic de occidente Caium quem putabat esse Titium, quia hæc actio est iniusta contra Caium, seu contra hunc hominem, licet falsò putetur Titius. *tom. 2. fol. 684. num. 7. &* 8.

Honorare.

Vide v. *Decalogus.*

Hora Canonica.

Vide v. *Officium diuinum, Distributiones.*

I

Idololatria.

Vide v. *Decalogus, Superstitio.*

1 IDololatria (sic dicta ab idolo) est peccatum quo honos seu cultus Dei tribuitur creaturæ, éstque peccatum grauissimum ex suo genere, ita vt ab hoc peccato non excuset metus mortis, imò

imò neque ignorantia, quia recta ratio euidenter dictat non esse colendam creaturam loco Dei. *tom.2.fol.258.num.1.& seqq.*

2. Ficto animo colens idolum metu mortis, peccat, & committit idololatriam externam, quæ intrinsecè mala est. *ibid.num.5.*

Ieiunium.

Vide v. *Peccatum.*

1. Ieiunium Ecclesiasticum est voluntaria abstinentia à cibo iuxta præscriptum Ecclesiæ, vel receptam consuetudinem. Dicitur ieiunium abstinentia à cibo, qui principaliter institutus est contra famem, siue cibus sit densus, vt panis, caro, &c. siue liquidus, vt lac, iusculum, amidum amygdalatum, &c. & non sumitur per modum medicinæ, vel ad conseruandam vocem, vel pellendum oris fœtorem. *tom.2.fol.488.num.6. & fol.489.num.7.*

2. Qui sæpius bibit in die ieiunij ad expellendam famem, non peccat mortaliter contra præceptum ieiunij; fieri tamen potest, vt delictum committat contra temperantiæ virtutem, détque causam ebrietati, quæ, per se loquendo, intrinsecè mala est. Tunc autem cognoscitur quis esse ebrius, quando ratio intercepta est, & prudentia ita consopita, vt vino temulentus non aduertat quid agat, & bonum à malo non discernat. *ibid. num.8.*

3. Tempore ieiunij abstinendum est à carnibus. Per carnes autem intellige illas quæ à piscibus contradistinguuntur, iuxta communem Christianorum vsum aut Medicorum iudicium. An verò tempore ieiunij abstinendum sit à lacticinijs

niis, standum est legitimè locorum consuetudini. *ibid.num.1.& fol.490.num.2.*

4. Obtinens priuilegium comedendi carnes in die ieiunij, per se loquendo, tenetur abstinere à multiplici refectione, modò aliunde non excusetur. Neque adueniente necessitate comedendi cibos vetitos in die ieiunij petenda est licentia, modò necessitas euidens sit & certa: quod si dubitetur de sufficientia necessitatis, petenda est licentia ab Episcopo, vel parocho, si Episcopus commodè adiri nequeat. *ibid.num.3.& 5.*

5. Qui vouit ieiunium, aut cui ieiunium à Confessario iniunctum est, vel à Papa in Iubilæo, potest extra Quadragesimam vesci lacticiniis, aut aliis cibis, qui iuxta locorum consuetudinem permittuntur in quatuor temporibus anni, & peruigiliis Sanctorum. *tom.2.fol.491.n.6.*

6. Qui ventrem valde replet, satisfacitne præcepto ieiunij? Satisfacit, modò abstineat à cibis vetitis, & à multiplici refectione. *ibid. num.7.*

7. Vnica refectio præcipitur in die ieiunij, consequenter vnica refectio sumenda est, & abstinendum est à multiplici refectione. Dicitur, *refectione*, quia licita est refectiuncula in vesperis, modò non adsit excessus in cibi quantitate, habito respectu ad personam & regionum constitutionem; & hæc refectiuncula non potest sine veniali, præcisa tamen causa legitima, transferri in tempus matutinum. Quod attinet ad cibi qualitatem sumendam in hac refectiuncula, præter vuas, nuces, poma vel alia ex saccharo aut melle confecta, licitè etiam sumi potest iusculum (modò non sit ex coctis cibis qui tempore ieiunij interdicuntur,) & comedi pisculus, aut exigua pars

piscis

piſcis maioris; imò multæ res in eadem refectiuncula deguſtari poſſunt, modò cibi quantitas non excedatur, & refectiuncula non efficiatur cœna, nec aliud præceptum obſtet. Et non ſolùm à mortali, verùm etiam à veniali excuſari poteſt, qui ob vrbanitatem, vel preces amici, vel ne potus noceat, exiguum quid ſumit in die ieiunij: ex. gr. duas caſtaneas, duos ficos, vel quid ſimile, vt fieri poteſt, dum amicus amicum viſitat in die ieiunij. *ibid. num.* 1. *& ſeqq.*

8. Qui ſæpius comedit in die ieiunij, peccat ſolùm mortaliter in ſecunda refectione, modò non veſcatur cibis vetitis. Item qui ſæpius comedit in die ieiunij, non aduertens eſſe diem ieiunij, tenetur poſita aduertentia ieiunij adhuc ieiunare. *tom.* 2. *fol.* 493. *num.* 7. *&* 8.

9. Inuitans alium ad cœnandum ſecum in die ieiunij, peccat, etiamſi conuitans non teneatur ieiunare. *tom.* 1. *fol.* 494. *num.* 9.

10. Pœnitens in exprimendis peccatis violatione ieiunij perpetratis, tenetur aperire an ieiunij præceptum violauerit anticipatione horæ, an multiplici refectione, & an eſu ciborum vetitorum, cùm hæc ſint diuerſa. *tom.* 2. *fol.* 495. *num.* 11.

11. Circumſtantia & conditio temporis in refectione ſumenda in die ieiunij, non tanti æſtimatur ab Eccleſia quin aliquando commutari poſſit, cùm ea antiquitus veſperi ſumeretur, & nunc ſumi ſoleat circa meridiem; quamuis iuſta de cauſa, vt cauſa itineris ſuſcipiendi, licitum eſt refectionem anticipatè ſumere; cum circumſtantia temporis non videatur de ſubſtantia ieiunij. *ibid. num.* 1. *& ſeqq.*

12. Qui priuilegium prandendi ante horam conſue-

consuetam obtinuit, aut horam prandendi anteuertit, tenetur seruare ieiunium quoad reliqua. *ibid.num.5.*

13. Obligatio ieiunij potest per consuetudinem legitimam induci & auferri. Quilibet Christianus compos rationis, completo vigesimo primo anno tenetur seruare ieiunia ab Ecclesia præscripta & præcepta; neque potest quis per alium ieiunare, quia obligatio ieiunij est personalis; quamquam potest aliquis pro alio ita ieiunare, vt satisfactio ieiunij prosit illi pro quo ieiunauit. *tom.2.fol.496.num.2. & fol.497. num.1. & 2.*

14. Qui aliquo die ieiunare non potest, non tenetur aliquid loco ieiunij facere, vel alio die ieiunare, nisi fortè virtute alicuius priuilegij transtulerit ieiunium in aliam diem, quo priuilegio gaudere fratres Minores asserit Rodriquez *in summ.1.part.cap.23.num.1.sub finem.* In ieiunio debito ex voto standum est intentioni vouentis, qui legem sibi & obligationem imponit. *ibid.num.3.& 4.*

15. Religiosi non tenentur ad ieiunia ab Episcopis indicta, vel per consuetudinem particularem introducta: secus ad recepta per consuetudinem generalem, quia consuetudo generalis omnes generaliter obligat, ergo etiam religiosos. *ibid.num.5.*

16. Viatores & aduenæ, per se loquendo, non tenentur ieiuniis locorum per quæ transeunt, nisi decreuerint eo loci maiore anni parte commorari. *tom.2.fol.498.num.6.*

Causa

Causæ excusantes à ieiunio.

17. Impotentia tam physica quàm moralis excusat à ieiunio. Excusantur similiter infirmi & conualescentes, fœminæ grauidæ, (hæ tamen non excusantur à carnibus, nisi forte sit vehemens appetitus) senes septuagenarij, imò & sexagenarij quando valde debiles sunt; pauperes quoque non habentes alimentum sufficiens ad vnicam refectionem excusantur: item & pueri, adolescentésque qui vigesimum primum annum nondum compleuerunt, modò non sint religiosi professi, tenentur tamen à cibis vetitis abstinere. Item grauis labor excusat à ieiunio, consequenter fabri ferrarij, vel lignarij, agricolæ, cœmentarij, textores, pistores, sutores excusantur à ieiunio, dum seruiliter laborant, etiamsi necessitatem non habeant seruiliter laborandi. Excusantur præterea longum iter pedestre, v. g. quindecim aut viginti milliarium suscipientes; secus dicendum de barbitonsoribus, sartoribus, pictoribus & scholaribus, qui ob laborem præcisè non excusantur. *tom.2.fol.*498.*num.*1.*& seq.*

18. Denique non tenetur ad ieiunium, qui officio suo fungi non potest cum ieiunio, & opera pietatis quæ cum ieiunio præstari non possunt, excusant à ieiunio. *tom.2.fol.*500.*num.*13.

19. Præterea à ieiunio excusatur similiter vxor, quæ ob timorem prauæ valetudinis, aut deformitatis, vel metu viri non permittitur ieiunare: secus si non permittatur ieiunare in contemptum Ecclesiæ, aut religionis; quia Ecclesia sicut non præsumitur velle impedire opera necessaria, ita neque opera debita. *ibid.num.*14.

20. Non

20. Non excusatur à ieiunio qui magis vexatur tentationibus carnis ieiunando, quàm non ieiunando, quia huiusmodi tentationes per accidens sequuntur, nec est malum vexari à tentationibus, sed vinci; vinci autem possunt aliis mediis quàm omissione ieiunij. *ibid.num.*15.

21. Petes, an qui die ieiunij complet vigesimum primum annum, teneatur eo die ieiunare? Non tenetur, nondum completa hora quæ complet vigesimum primum annum. Qui verò rationabiliter dubitat an expleuerit vigesimum primum annum, non tenetur ad ieiunium Ecclesiasticum; secus dicendum de eo qui dubiam habet non ieiunandi causam, is enim tenetur ieiunare, nisi dispensationem obtineat; vel nisi dubium deponat consilio parochi, vel Confessarij, vel alterius viri boni. *ibid.num.*16.*&* 17.

22. Denique qui ieiunium bona fide non seruat, putans se iustam non ieiunandi causam habere, non peccat; vt dictum est. *tom.*2.*fol.*501. *num.*20. Vide v. *Peccatum.*

Immunitas locorum sacrorum.

Vide v. *Sacrilegium.*

1. Immunitas Ecclesiastica quoad locum, est exemptio seu priuilegium Ecclesiæ, seu Templo concessum, vt ibi existentes, tuti sint à laica potestate; quamquam possunt extra locum sacrum ab illa obsideri, vt capiantur dum se recipient extra illum; impediri tamen non possunt ne ad illos deferantur ea quæ ad victum necessaria sunt. Imò immunitas existenti in Ecclesia adeò suffragatur, vt à laica potestate custodiri nequeat, donec declaretur an Ecclesiastica immunitate gaudeat.

deat. Aduerte tamen immunitatem non sic prodesse confugienti ad Ecclesiam, ita vt bonis quæ extra Ecclesiam possidet, spoliari non possit, quoties citatus à iudice ad comparendum, negligit comparere. *tom.2.fol.276.num.1. & fol.277. num.1. & seqq. item fol.278.num.9.*

2. Prælati Ecclesiarum aliquando possunt laicorum auxilium implorare, vel etiam clericorum opera vti ad tuendam Ecclesiam. *tom.2.fol.277. num.3.*

3. Existens in Ecclesia ligari non potest auctoritate iudicis sæcularis, neque damnari ad pœnam, vel ad mortem corporalem; & si extrahatur, restituendus est Ecclesiæ eidem, vel alteri in qua æquè tutus esse possit, vel Episcopo. Et hoc valet, etiamsi extractus ipse iuri suo sponte cedere velit. Neque iudex satisfacit dando cautionem de impuritate extracti ab Ecclesia, sed tenetur reum Ecclesiæ restituere, licet post extractionem patrauerit delictum pertinens ad forum sæculare. Denique actus, quo delinquens per vim extrahitur à loco sacro per iudicem sæcularem iuridicè nullus est, nec potest iuridicè interrogari. *tom.2.fol.278.num.7. & seqq. item fol.279. num.13. & seqq.*

4. Dum satellites fatentur se aliquem cœpisse in loco profano, reus verò asserit se captum in loco sacro, standum est iudicio prudentis iudicis qui rem diiudicare debet ex coniecturis, vt si omnes satellites id affirment, præsertim eorum dux, si non cœperint accepto stipendio, si alij affirment ipsum captum fuisse in loco profano; & hoc decidere pertinet ad iudicem Ecclesiasticum. *tom.2.fol.279.num.15. & 16.*

5. Immunitas Ecclesiastica competit oratorio,

aut

aut Ecclesiæ auctoritate Episcopi fundatæ & consecratæ, præsertim si in ea diuina officia celebrentur. Et hoc valet, etiamsi nondum sit benedicta, aut in ea nondum celebrata sint diuina officia, aut etiamsi polluta aut interdicta sit, aut diruta. Ecclesiæ autem nomine venit tota Ecclesiæ fabrica, fines seu confinia illius vsque ad quadraginta passus, & consequenter Parochorum, Canonicorum, aliorúmque Ecclesiasticorum domus existentes intra triginta passus prope; qui passus desumendi sunt à muro Ecclesiæ, & quilibet passus complectitur mensuram quinque pedum, pes autem mensuram quindecim, vel sexdecim ad summum digitorum transuersorum. *tom.2.fol.280.n.1.& seq.*

6. Monasteria, domus religiosorum, palatium Episcopi, & domus Cardinalium saltem intra oratorij ambitum (quamquam id non seruari nunc in vrbe Roma multi asserunt) gaudent immunitate Ecclesiastica. *tom.2.fol.281.num.10.& 11.item fol.282.num.12.*

Immunitas illi suffragatur, quem satellites insequebantur ad capiendum, sed reus fugiens in Ecclesiam se recepit, vel clausas Ecclesiæ ianuas, vel serram, vel quid simile apprehendit, neque extrahi potest per eam pallij partem quæ extra locum sacrum existit. At immunitas non suffragatur illi, qui iam captus ducitur per locum sacrum, neque illi qui se ipsum voluntariè offert iudici, & à loco sacro recedit. Item non violatur immunitas, dum capitur is qui semel aufugit à carceribus Ecclesiasticis, vel etiam sæcularibus, in quibus nomine Episcopi detinebatur, neque dum capitur extra locum sacrum is quem iudex blanditiis aut promissionibus à loco sacro extra-

xit;

xit; violaretur tamen capiendo eum, quem priuatus extraxit è loco ſacro, abſque iudicis vel ſatellitum opera. *tom.2.fol.282.num.17.& fol.283. num.19.& ſeq.*

7. Sacerdos deferens Euchariſtiam, in rigore loquendo, non gaudet immunitate locorum ſacrorum, quamquam licitè capi non poteſt ob reuerentiam iure diuino debitam corpori Chriſti, cui nulla res præferri debet. *ibid.num.27.*

8. Omnes fideles cuiuſcumque conditionis & ordinis, exceptis caſibus in iure expreſſis, immunitatis priuilegio gaudent. Et hoc valet, etiamſi fidelis ſit interdictus, aut excommunicatus, aut clericus; is enim priuilegio immunitatis gaudet in iis caſibus, in quibus aliàs à laica poteſtate capi poteſt; poteſt tamen à miniſtris Eccleſiaſticis extrahi à loco ſacro in iis caſibus in quibus laici à laica poteſtate extrahi non poſſunt, quamquam multi Doctores oppoſitum ſentiant. *tom.2.fol.284.num.1.& ſeq.*

9. Debitores quoque in loco ſacro exiſtentes gaudent immunitate, ſicut & fures etiam famoſi, item & raptores virginum, homicidæ, modò non occidant proditoriè, vel in Eccleſia; ſacrilegi aut periuri, ſimoniaci, blaſphemi, ſodomitæ, exules ſeu banniti, modò non commiſerint delictum immunitate priuans, item & adulteri gaudent immunitate; ſecus dicendum de latronibus publicis, ſeu iis qui violenter in itineribus publicis aggrediuntur & deprædantur, de graſſatoribus viarum, & depopulatoribus agrorum, ſeu iis qui diripiunt alienos agros, id eſt qui ſegetes, ſeu fructus ſurripiunt, & agros aut vineas vaſtant. *tom.2.fol.285.num.6.& ſeq.*

10. Monetarum tonſores, & fures ſine armis, aut

aut violentia surripientes, non videntur priuari priuilegio immunitatis, iuxta constitutionem Gregorij XIV. quia non sunt publici latrones. *tom.2.fol.287.num.4.*

11. Homicidæ aut mutilatores in Ecclesiis, vel earum cœmeteriis, priuantur immunitate. Amplia etiamsi qui occidit, aut mutilat, sit extra Ecclesiam, & occidat pila plumbea, vel saxo: nam dicitur in Ecclesia delictum mutilationis, vel occisionis committere; secus dicendum de eo qui dum est in Ecclesia occidit aliquem extra Ecclesiam existentem. *tom.2.fol.288.num.1. & seqq.*

12. Vulnerans lethaliter aliquem in Ecclesia, priuatur immunitate, si vulneratus ob id moritur in Ecclesia, aut extra Ecclesiam, quia delictum homicidij censetur commissum in Ecclesia. Aduerte tamen mutilantem, aut occidentem in Ecclesia non posse ob alia delicta in ea capi, nisi simul etiam capiatur ob delictum mutilationis, vel homicidij, nondum punitum; quia ob alia delicta non datur facultas extrahendi. *tom.2. fol.289.num.8.& 9.*

13. Mandans homicidium vel mutilationem in Ecclesia, non priuatur immunitate, quidquid dicant alij in contrarium, quia nulla fit mentio mandantium, aut consulentium. *ibid.n.10.*

14. Proditoriè occidentes proximum suum, priuilegio immunitatis carent, siue occiderint fustibus, siue ferro, siue veneno, siue alia ratione. Ille autem dicitur proditoriè aliquem occidere, qui aliquem occidit id non præuidentem, seu qui aliquem occidit cum quo amicitiam simulabat, seu qui dolosè aliquem seducit vt occidat: propterea immunitate caret is qui occidit eum cui

se

ſe tanquam ſocium & amicum coniunxerat ; ſecus dicendum de occidente inimicum iam ſibi reconciliatum, ſi occidat ob nouam cauſam: & de procurante abortum fœtus animati, is enim iuxta probabiliorem ſententiam non caret immunitate etiam ſecuto abortu; ſicut nec Medicus præbendo pharmacum infirmo, ex quo mors ſequatur præter intentionem. *tom.2.fol.290.num.1. & seqq. item fol.291.num.5.& seqq.*

15. Occidens proditoriè infidelem, non priuatur immunitate, iuxta nonnullorum ſententiam, cum infidelis, ſtrictè loquendo, non videatur noſter proximus, quia nobiſcum non communicat in fide, in ſacramentis, & in Eccleſia. *ibid.num.6.*

16. Aſſaſſini, ſeu ij qui pecunia aut alio pretio accepto vel promiſſo, conducti præmio mandato, occidunt homines incautos, & nihil tale ab eis præcogitantes, priuantur immunitate, ſicut & qui iis cooperantur. Hinc collige aſſaſſinum eum non vocari, qui ſine pretio, vel eius promiſſione aliquem occidit, neque qui eum aduerſarium occidit ſociis pecunia conductis ; nam hic non occidit incautum. *tom.2.fol.291.num.1.& seqq. item fol.292.num.5.& 6.*

17. Iudex aut teſtis priuatur immunitate, ſi pecunia accepta in cauſa ſint vt innocens ad mortem damnetur, quamuis multi non improbabiliter contrarium adſtruant. *ibid.num.8.*

18. Hæreticus ob hæreſim caret immunitate, ſed non ob alia crimina diſtincta ab hæreſi. Infideles quoque gaudent immunitate ; ſaltem dum ex animo Baptiſmum petiuerunt. *tom.2.fol.293. num.1.& seq.*

19. Rei criminis læſæ maieſtatis in perſonam Principis, ſeu illius qui Superiorem in ſua iuriſdictione

dictione non agnoſcit, priuilegio immunitatis non gaudent. Tunc autem committitur crimen læſæ maieſtatis, quando exercetur actio in damnum & offenſam perſonæ Principis, vt occidendo, vulnerando, percutiendo, coniurando, machinando, hoſtiliter inſequendo perſonam Principis, reuelando hoſtibus ſecretum Principis, vt ab ipſis capiatur. Idem dic de conſulentibus, auxiliantibus, fauorem præſtantibus; etiam effectu non ſecuto. *tom.2.fol.294.num.1.& ſeqq. & fol. 295.num.11.*

20. Prælati locorum tenentur delinquentes ad locos ſacros confugientes tradere curiæ ſæculari eos requirenti, modò conſtet de delicto priuante immunitate. *tom.2.fol.296.num.1.*

21. Antequam delinquens qui ad locum ſacrum confugerat, curiæ ſæculari tradatur, debet obtineri ab Epiſcopo, vel ab eius officiali, ſeu Vicario generali, facultas expreſſa capiendi & extrahendi delinquentem: debétque præterea Epiſcopo conſtare de delicto antequam concedat facultatem extrahendi. Neque tenetur Epiſcopus ſtare proceſſui facto à laica poteſtate, dum quæritur vtrùm delinquens gaudeat immunitate Eccleſiaſtica; tenetur tamen ſeruare ſolemitates iuris, ſed non exigere cautionem de vita delinquentis, quem foro ſæculari tradit ob delictum priuans immunitate. *ibid.num.4. & fol.297.n.8. & ſeqq.item fol.298.num.12.*

22. Violator immunitatis Eccleſiaſticæ per extractionem delinquentis à loco ſacro, peccat peccato ſacrilegij, & peccato iniuſtitiæ; conſequenter qui per vim extraxit delinquentem, tenetur ad reſtitutionem omnium damnorum, quæ inde paſſus eſt delinquens. *ibid.num.1.*

23. Immu

23. Immunitatem violans attentando aliquem capere, vel extrahere è loco sacro, incurrit excommunicationem, etiam effectu non secuto. Idem dic de mandante, & de iudice nolente extractum ab Ecclesia restituere. Imò iudex in carcerem coniiciens aliquem per vim extractum à personis priuatis, excommunicationem incurrit, etiamsi ipse particeps non fuerit extractionis. *tom.2.fol.*300.*num.*4.*& seqq. item fol.*301.*n.*10.

24. Episcopus aliique Prælati extrahentes, vel extrahi mandantes aliquem non seruata forma Bullæ Gregorij XIV. excommunicationem incurrunt, quoties auctoritate laica faciunt, seu quatenus sunt domini temporales. Quod si renuant laico iudici concedere facultatem extrahendi aliquem in loco sacro existentem, nullam quidem excommunicationem incurrunt, debent tamen extrahendi facultatem concedere. *ibid. num.*11.*&* 12.

25. Immunitatis violatores non seruantes constitutionem Gregorij non excusantur etiam in iis locis, in quibus delinquentes extrahebantur absque debita licentia ante Gregorij constitutionem; imò hæc constitutio seruanda est, etiam vbi non est acceptata, neque consuetudo contraria potest auferre priuilegium immunitatis; sed sola ignorantia excusat ab hac censura. *ibid.num.*1. *& seq.*

26. Nullus Confessarius potest absolutionem à censura contracta ob violatam Ecclesiæ immunitatem, virtute alicuius priuilegij conferre, nisi facultatem ad hunc effectum obtinuerit post decretum Clementis VIII. Probabile tamẽ est posse Episcopum absoluere, modò facta sit restitutio, & satisfactio à delinquente. *tom.2.fol.*303.*n.*1.*&* 2.

Impo

Impotentia.

Vide v. *Matrimonium.*

Incestus.

Vide v. *Matrimonium.*

1. Incestus est congressus cum persona cognata intra gradus, in quibus non potest celebrari matrimonium, de quibus vide v. *Matrimonium.* Eò grauius est hoc peccatum, quò persona cum qua copula habetur est magis coniuncta. *tom.*1. *fol.*469.*num.*5.

2. Omnes gradus & omnes incestus sunt eiusdem speciei, quidquid sentiant multi DD. in contrarium. Gradus incestus exprimendus est in confessione. *ibid.num.*6.*&* *fol.*470.*num.*7.

3. Confessarius cognoscens carnaliter pœnitentem, non committit incestum, modò Confessarius non sit proprius parochus à quo receptus sit Baptismus: committit tamen speciale peccatum parochus habens copulam cum sua parochiana: nam peccat contra proprium officium, vi cuius tenetur procurare salutem suorum parochianorum. *ibid.num.*10.

4. Incestus commissus cum consanguinea vxoris duos saltem parit effectus; quippe vt ille qui commisit incestum, non possit petere debitum à suo coniuge; vtque post mortem vxoris non possit aliam ducere absque dispensatione. *tom.*1. *fol.*471.*num.*11.

Indulgentia & suffragia.

Vide v. *Suffragium, Episcopus.*

1. Indul

1. Indulgentia eſt relaxatio pœnæ temporalis debitæ pro peccatis actualibus iam dimiſſis, conceſſa homini exiſtenti in gratia à Prælato per applicationem theſauri Eccleſiaſtici. Indulgentia extendi poteſt ad remiſſionem peccatorum, non ſolùm commiſſorum ante, verùm etiam poſt ipſius conceſſionem. *tom.1.fol.287.num.1. & 2.*

2. In operibus hominis iuſti meritum non communicatur aliis, ſatisfactio verò poteſt communicari, quando plus ſatisfecerunt quàm ipſi indigeant: vocantúrque ſatisfactiones ſuperabundantes. Tanta autem eſt copia harum ſatisfactionum ſuperabundantium & theſauri Eccleſiæ, vt ſuperet & ſuperabundet pœnas hominibus debitas: cùm vna gutta ſanguinis Chriſti ſufficiat ad delenda omnia peccata, & nunquam per indulgentias abſumetur ſatisfactio Chriſti. *tom.1.fol.288.num.3.& 4.*

3. Theſaurus ſatisfactionum extitit etiam in veteri lege ante paſſionem, vel aduentum Chriſti; (nam aliqui ante Chriſti aduentum magnas & exuberantes ſatisfactiones præſtiterunt, ſicut aliqui teſtantur de Abel,) vſus tamen huius theſauri non fuit in veteri lege, quia nondum aperta erat ianua cœli, & Chriſtus nondum contulerat facultatem diſtribuendi theſaurum, quam poſtea communicauit Petro. *ibid.num.6.*

4. Indulgentia diuiditur in plenariam & temporalem, ſeu in eam, qua remittitur tota pœna ſimpliciter, vel in aliquo certo genere, & in eam, qua non remittitur tota pœna, ſed tanta quanta in Bullis exprimitur. *ibid.num.1.*

5. Quando in Bullis conceditur indulgentia ſeptem annorum, ſenſus eſt hominem qui con-

N ſequi

ſequitur talem indulgentiam, obtinere tantam pœnæ remiſſionem, quantam obtinuiſſet, ſi tanto tempore pœnitentias iuxta Canones egiſſet. Hac occaſione obſerua non omnes eodem tempore in purgatorio commorari, ſed aliquos diutius cum leui pœna ibi commorari, aliquos breuius, ſed cum maiori cruciatu & afflictione, habita ratione grauitatis delictorum. *ibid.n.2.& 3.*

6. Ex dictis ſequitur, quando alicui conceditur indulgentia de pœnitentiis iniunctis, tantam concedi pœnæ remiſſionem, quanta reſpondet pœnitentiis taxatis à Confeſſario, & à ſacris Canonibus pro talibus peccatis. *tom.1.fol.289. num.4.*

7. Iubilæus non differt ab indulgentia plenaria & pleniſſima. *ibid.num.5.*

8. Solus Summus Pontifex poteſt primariò concedere indulgentias: alij verò quatenus ipſis conceditur à Summo Pontifice, vtpote Chriſti & Petri ſucceſſore. Quare non poteſt Epiſcopus primariò & vltra limites ipſi præſcriptos indulgentias concedere: prædictæ tamen indulgentiæ non erunt irritæ in totum, ſed quoad exceſſum tantum. *ibid.num.1.& fol.190.num.2.& ſeqq.*

9. Epiſcopi non poſſunt indulgentiam concedere pro mortuis, quia ipſorum facultas videtur à Sede Apoſtolica reſtricta ad ſubditos Epiſcorum degentes in hac vita. *ibid.num.5.*

10. Epiſcopus tantùm electus, & nondum conſecratus, poteſt indulgentias concedere: quia conceſſio indulgentiarum eſt actus iuriſdictionis, qui poteſt exerceri ab Epiſcopo non conſecrato. Idem dic à pari de Summo Pontifice, & Abbate electo, ſi nondum ſit conſecratus. *ibid. num.6.& 7.*

11. Epiſco

11. Episcopus excommunicatus denunciatus non potest indulgentias concedere; nam caret vsu iurisdictionis: secus dicendum si tantum in peccato mortali existat. *ibid.num.*8.*&* 9.

12. Facultatem indulgentias concedendi potest Episcopus non solùm suo Vicario, verùm etiam clerico demandare: hæc tamen potestas non potest ab Episcopo concedi laico, qui iure humano remouetur à muneribus Ecclesiasticis: posset tamen Summus Pontifex de plenitudine suæ potestatis delegare laico hanc facultatem concedendi indulgentias.*ibid.num.*10.*&* 11.*item fol.*291.*num.*12.*&* 13.

13. Episcopus potest religiosis indulgentias concedere, iuxta suam facultatem: nam religiosis licitum est in hac parte subiicere se Episcopis. *ibid.n.*15.

14. Episcopus potest gaudere & frui indulgentiis quas aliis concessit; cum non sit deterioris conditionis aliis: potéstque sibi indulgentias immediatè concedere. *ibid.num.*16.

15. Abbas seu Superior religiosorum potest alios efficere participes satisfactionum, & orationum quæ fiunt in religione;quia Prælati possunt præcepto & intentione reseruare partem satisfactionis subditorum, conferendam iis quos ipsi designant: secus dicendum si satisfactio subdito necessaria sit;nam tunc Prælatus nequit eam in præiudicium spirituale sui subditi alteri applicare. *ibid.num.*19.*&* 21.

16. Laici, clerici, aut etiam Cardinales non Episcopi, & Capitulum Ecclesiæ Cathedralis Sede vacante nequeunt indulgentias concedere, vt patet ex supradictis.*ibid.num.*22.*&* 23.

17. Parochus aut Abbas Episcopo inferior non

possunt indulgentias concedere. *tom.*1.*fol.*292. *num.*25.*&* 26.

18. Ad concedendas indulgentias necessaria est causa rationabilis, quæ contineri potest in quolibet actu pio externo, vel interno; ex quo aliqua Ecclesiæ vtilitas & gloria diuina redundet. Potest tamen Summus Pontifex aliquando indulgentias absolutè concedere, nullum opus requirendo: vt si defuncto optimè de Ecclesia merito indulgentiam concedat, vt alios hoc pacto trahat ad consimilia merita. *ibid. num.*1. *& seq.*

19. Quando dubitatur an Summus Pontifex iustam habuerit causam concedendi indulgentias, censendus est iustam habuisse causam. *tom.*1. *fol.*293. *num.*7.

20. Necesse est vt susceptor indulgentiarum sit homo fidelis, viator, in gratia existens. Hinc exclude infideles nondum baptizatos, & etiam baptizatos, hæreticos, & apostatas. *ibid. num.*1. *&* 2.

21. Susceptor indulgentiarum non debet necessariò esse in gratia per confessionem, sed sufficit vt existat per contritionem, modò in Bulla non exprimatur confessio: nam tunc necessaria est confessio, saltem quando susceptor commisit aliquod peccatum mortale post confessionem: secus dicendum si habeat tantum peccata venialia, existátque in gratia. Non est ita statuendum de communione, nam communio requiritur tanquam conditio ad consequendam indulgentiam. *tom.*1. *fol.*294. *num.*5. *& seq.*

22. Non tenetur iterum confiteri vt consequatur indulgentiam, qui tempore Iubilæi confessus est, sed postea committit peccatum ante-

quam

quam cætera in Iubilæo præſcripta adimpleat: ſed ſufficit vt de illo peccato commiſſo contritionis actum eliciat. *tom.*1*.fol.*295*.num.*9.

23. Non eſt neceſſe vt præſtans opera præſcripta ad conſequendam indulgentiam, ſit in gratia toto tempore quo ſingula opera præſtat, ſed ſufficit vt ſit in gratia, dum facit vltimum opus, quo poſito conceditur indulgentia : hinc ieiunans in peccato, obtinet indulgentiam, ſi in fine diei peccati remiſſionem obtineat. *ibid. num.*10. *&* 11.

24. Qui præſtitit omnia opera, vel ſaltem vltimum opus in peccato mortali, non conſequitur indulgentiam remoto peccato per pœnitentiam, quia in conceſſione indulgentiæ non dicitur quod recedente fictione ſeu peccato ea obtineatur. *ibid.num.*13.

25. Neceſſe eſt, vt qui ſuſcepturus eſt indulgentiam, præſtet ea quæ præſcripta ſunt à Superiore in conceſſione indulgentiæ, quia Superior concedit indulgentiam ſub conditione talis operis, quo non adimpleto, non obtinetur indulgentia : ita vt qui faceret eleemoſynam ſolùm ob vanam gloriam, non conſequeretur indulgentiam conceſſam facienti eleemoſynam, cuius dationis finis debet eſſe honeſtus. *tom.*1*.fol.*296. *num.*14*.&* 15.

26. Adoleſcens qui nondum peruenit ad vigeſimum primum annum, nondúmque ex præcepto Eccleſiæ tenetur ad ieiunium, non conſequitur Iubilæum, niſi ieiunet, quoties in Iubilæo præſcribitur ieiunium : licitum tamen erit extra Quadrageſimam veſci ouis & lacticiniis, iuxta locorum conſuetudinem. *ibid.num.*16.

27. Prætermittentes confeſſionem, vel aliud

opus etiam ob iustam causam, tempore Iubilæi, non consequuntur Iubilæum. *ibid.num.* 17.

28. Si eleemosyna danda præcipiatur in Iubilæo, pro qualibet parua eleemosyna obtinetur indulgentia, nisi exprimatur in Bulla, *pro cuiuslibet facultate. ibid.num.* 18.

29. Tam consequitur indulgentiam paruum iter faciens pro ea lucranda, quàm qui magnum peragit, quia facit id quod est iniunctum.

30. Qui partem iniuncti operis præstitit aliis omissis, non consequitur indulgentiam, nec in totum nec in partem, nisi aliter exprimatur in Bulla; secus dicendum de eo qui leuem tantummodò partem operis iniuncti prætermittit: nam parum pro nihilo reputatur. *ibid.num.* 20. *& fol.* 197.*num.* 21.

31. Præcipiens famulo vt daret eleemosynam, non consequitur indulgentiam, famulo eleemosynam non impendente: similiter non obtinetur indulgentia inchoato, sed non completo opere præscripto. *ibid.num.* 22. *&* 23.

32. Qui cupit indulgentiam consequi, debet opus præscriptum per se ipsum adimplere: talis enim est mens & intentio concedentis *ibid. num.* 24.

33. Cupiens præterea indulgentiam obtinere concessam visitantibus quinque altaria, non tenetur singula accedere, sed sufficit vt ex eodem loco oret versus quinque altaria. Sicuti & qui orat ante fores Ecclesiæ, obtinet indulgentiam, si Ecclesiam ingredi nequeat. *ibid. num.* 25. *&* 26.

34. Prætermittens aliquem actum quem credebat probabiliter non esse necessarium, non conse-

consequitur indulgentiam, si talis actus re ipsa necessarius est ad lucrandam indulgentiam. *ibid. num.*27.

35. Indulgentia obtineri potest per opus internum, si concedens velit fieri opus aliquod internum. *ibid.num.*28.

36. Quæres an vno & eodem actu, seu eadem oratione consequi possimus indulgentias diuersis viis concessas? Respond. standum esse intentioni concedentis indulgentias, à quo pendet concessio indulgentiæ. *ibid.num.*29.

37. Qui plura habet grana benedicta cum priuilegio eiusdem indulgentiæ, lucratur indulgentiam, ad quam consequendam suam determinauit intentionem. *tom.*1.*fol.*298.*num.*30.

38. Potest quis vno & eodem tempore diuersis actibus consequi plures indulgentias, quoties vnus actus non impedit alium, sed vterque simul subsistere potest: similiter potest aliquis sæpius eodem die consequi indulgentiam concessam visitantibus Ecclesiam tali die, modò indulgentia concessa sit absque temporis determinatione & absolutè. Ratio est, quia qui præstat opus præscriptum ad consequendam indulgentiam, illam consequitur.*ibid.num.*31.*&* 32.

39. Qui non est consecutus indulgentiam propter aliquem actum, potest iterum actum præscriptum facere ad eam consequendam, modò tempus nondum sit elapsum. *tom.*1.*fol.*299. *num.*33.

40. An volens Iubilæum obtinere, debeat omnia pia opera præscripta vna & eadem hebdomada præstare, controuertitur inter Doctores. Non opus esse maior pars asserit. *ibid. num.*34.

41. Qui legitimè fuit impeditus primis duabus hebdomadis, poteſt Iubilæum conſequi tranſactis duabus hebdomadis, ſeruata tamen formula à Summo Pontifice in Iubilæo præſcripta. *ibid.num.*36.

Indulgentiæ pro defunctis.

42. Datur purgatorium in quo animæ detinentur, donec perſoluerint pœnas peccatis debitas, pro quibus in hac vita non præſtitere ſatisfactionem. ita enim poſtulat ratio diuinæ iuſtitiæ, quæ vult vt aliquis non euolet ad cœlum cum obligatione ad pœnam. *tom.*1.*fol.*300. *num.*1.

43. Animæ duplicem pœnam patiuntur, ſcilicet pœnam damni quæ conſiſtit in priuatione viſionis Dei, & eſt præcipua; & pœnam ſenſus, tum quatenus triſtantur animæ ob carentiam diuinæ viſionis, tum quatenus vero igne torquentur. quod qua ratione fiat, an quatenus animæ inuoluntariè alligatæ ſunt ad ignem, an per qualitatem ipſis diſconuenientem, & doloris cauſatiuam productam in illis per ignem, non eſt huius loci examinare. *ibid. num.*2.*&* 3.

44. Indulgentiæ quamuis plenariæ conceſſæ à Summo Pontifice pro defunctis, proſunt defunctis per modum ſuffragij, non per modum iudicij & auctoritatis, modò applicentur defunctis in gratia exiſtentibus. Inferiores Summo Pontifice non poſſunt indulgentias plenarias pro defunctis concedere, vt paulò ante oſtendi. *ibid.num.*4. *&* 5.

45. Indulgentiæ proſunt defunctis, conceſſæ non per modum iudicij & auctoritatis, ſed per modum

modum ſuffragij,id eſt per modum auxilij & adiutorij Eccleſiaſtici illis applicati, iuxta intentionem ipſius applicantis. Obſerua tamen, quando Papa concedit indulgentiam pro omnibus fidelibus,non comprehendi defunctos. hinc collige animabus in purgatorio exiſtentibus non applicari indulgentiam directè, ſicut applicantur viatoribus, ſed per modum ſuffragij; damnatis verò nullo modo prodeſſe, quia in inferno nulla eſt redemptio:ſicuti nec etiam beatis;beati enim nullam habent obligationem ad pœnam,pro qua ſatisfaciendum ſit per indulgentias. *ibid.num.6. & fol.*301.*num.*7.*& ſeq.*

46. Vt defunctus fruatur indulgentiis, debet eſſe in gratia; cum non poſſit remitti pœna, nondum remiſſa culpa; qui verò facit opus ad conſequendam indulgentiam pro defuncto, non eſt neceſſe vt ſit in gratia: facit enim opus, quo poſito Summus Pontifex applicat defuncto indulgentiam,id eſt ſatisfactionem Chriſti & Sanctorum. *ibid.num.*11.

47. Homo in hac vita degens,poteſt alteri homini adhuc viuenti,indulgentiam lucrari: ſi hoc in Bulla exprimatur. *ibid.num.*12.

48. Quando in conceſſione indulgentiæ habentur hæc verba: *Qui hoc fecerit, tantam indulgentiam conſequatur*, non poteſt aliis applicari nam valet tantum,quantum ſonat: & ob eandem rationem indulgentia pro defuncto accepta,tantum illi prodeſt, quantum prodeſſet accipienti, ſi eam pro ſe ipſo accepiſſet. *ibid. num.*13. *&* 14.

49. Indulgentiæ etiam plenariæ pro vno & eodem defuncto multoties accipi conſueuerunt, quia fieri poteſt vt defectus interceſſerit, vel ex

parte concessionis indulgentiæ, vel ex parte accipientis indulgentiam: præterea vt Deus non acceptarit indulgentiam. *ibid.num.*15.

50. Animæ in purgatorio existentes, certiores fiunt, & cognoscunt per angelos custodes indulgentias, & suffragia sibi applicari, memorésque existunt beneficij accepti orando Deum pro applicantibus. *tom.*1.*fol.*302.*num.*16.

51. Moriens accepta indulgentia plenaria statim in cœlum euolat absque dilatione & mora. *ibid.num.*2.

52. Concessio indulgentiæ quando constat de potestate concedentis, latè explicanda est, quantum verborum sensus patitur: est enim fauor & priuilegium Principis Ecclesiæ, quod latam interpretationem admittit. *ibid.num.*4.

53. Indulgentiæ tamdiu durant, quamdiu concedens eas voluerit durare, & non vltra. Vnde collige indulgentiam absolutè & simpliciter concessam, per se loquendo, perpetuò durare: cum enim Superior non limitet, non est cur limitemus; consequenter non exspirat morte concedentis. *tom.*1.*fol.*303.*num.*1.*&* 2.

54. Indulgentiæ concessæ alicui loco absque limitatione temporis, tamdiu durant, quamdiu durat locus. *tom.*1.*fol.*304.*num.*4.

55. Similiter indulgentia quæ alicui templo directè fuit concessa, & non ipsi situi seu solo, adhuc perseuerat, si templum debita auctoritate aliò transferatur. *ibid.num.*5.

56. Non solùm concedens, verùm etiam ipsius successor in dignitate, potest indulgentias ab antecessore concessas reuocare: nam successor reputatur moraliter vna persona cum cōcedente, cùm succedat cum eadem auctoritate. *ibid.num.*7.

57. Si

57. Si Summus Pontifex indulgentiam reuocet, indulgentia non statim extinguitur, antequam reuocatio perueniat ad aures eorum, quibus concessa fuerat. *ibid.num.*8.

58. Cessante causa propter quam concessa fuit indulgentia, non cessat indulgentia, quia indulgentia perpetua concedi potest ob causam temporalem; ergo indulgentia non cessat cessante causa. *tom.*1.*fol.*305.*num.*9.

59. Indulgentia pro mortis articulo concessa, non cessat, si semel obtineatur, valétque pro quolibet mortis articulo. *ibid.num.*11.

60. Indulgentia concessa vna tantum vice pro mortis articulo, percipi solùm potest in vero mortis articulo: si tamen in concessione indulgentiæ præscribatur ministerium Confessarij, huiusmodi indulgentia accipi potest non solùm in vero, verùm etiam in præsumpto & probabili mortis articulo. *ibid.num.*12.

61. Habens facultatem eligendi Confessarium, qui vigore indulgentiæ potest illum absoluere, capax est indulgentiæ & absolutionis, etiamsi sensibus destituatur. *ibid.num.*13.

62. Non est præscripta certa & determinata, verborum forma ad concedendam indulgentiam in articulo mortis, aut alia occasione. *ibid. num.*14.

Suffragium.

63. Fideles, dum in hac vita degunt, non solùm possunt se inuicem iuuare suffragiis, verùm etiam adiuuare possunt defunctos satisfaciendo pro pœna ipsis debita. *tom.*1.*fol.*306.*num.*1.

64. Suffragia quæ à fidelibus in hac vita fiunt

pro defunctis, non prosunt ea offerentibus, quatenus sunt satisfactoria (cum ea alteri applicentur,) sed prosunt quatenus meritoria. *ibid. num.*2.

65. Satisfactio non habet effectum infallibilem in eo, cui applicatur, quia non satis nobis constat Deum infallibiliter acceptare satisfactiones pro aliis. *ibid.num.*3.

66. Vt suffragium prosit alteri, debet offerens habere intentionem offerendi pro eo cui prodest. Debet præterea opus fieri ab homine viatore in hac vita existente, & quidem voluntariè: ob id enim satisfactio differt à satisfactione. *ibid.n.*2. *& seqq.*

67. His adde, vt opus satisfactorium ex opere operantis factum ab aliquo in persona propria prosit alteri ad satisfactionem, requiri vt operans sit in gratia, prodest tamen etiam ex opere operato. Denique opus debet esse bonum, saltem ratione intentionis, siue sit opus internum, siue externum. *tom.*1.*fol.*307.*num.*5.*&* 6.

68. Nomine *Ecclesiæ* censetur quis orare, quando preces & orationes institutas ab Ecclesia recitat vt minister deputatus ad hoc ex præcepto, vel ordinatione. *ibid.num.*7.

69. Opus quod ab vno mandatur, & ab altero adimpletur, non est satisfactorium, dum vterque existit in peccato mortali: valet tamen, si præcipiens sit in gratia, & exequens in peccato mortali, modò exequens non sit causa proxima illius operis. *ibid.num.*8. *&* 9.

70. Quando opera fiunt per alium tanquam per instrumentum, sunt satisfactoria, quamuis ille qui ea facit, sit in peccato mortali. *ibid. num.*10.

71. Qui ex iniuncta pœnitentia, seu alio titulo tenetur suffragium applicare defuncto, debet iterum opus præstare, si semel cum peccato præstitit; & illud non offert nomine Ecclesiæ, sed applicat in persona propria. *ibid. num.* 11.

72. Is ex cuius parte suffragium offertur, debet indigere suffragio, esse in gratia, & habuisse remissionem culpæ, pro qua exhibetur satisfactio. Defectu harum conditionum, vel vnius illarum tantum, suffragia applicata non indigenti, non prosunt: neque beatis, neque damnatis aut, pueris mortuis cum solo originali: neque existenti in peccato mortali, etiam peccato postea remisso. *tom.* 1. *fol.* 408. *num.* 2. *& seqq.*

73. Satisfactiones applicatæ existenti in peccato mortali conuertuntur in vtilitatem offerentis, si iis indigeat. *ibid. num.* 6.

74. Non est necesse, vt ille pro quo satisfactio exhibetur, acceptet satisfactionem, & cognoscat eam pro se exhiberi: offeruntur enim ex praxi Ecclesiæ suffragia pro amicis absentibus & ignorantibus sibi suffragia offerri. *ibid. num.* 11.

75. Peccata pro quibus exhibetur satisfactio, debent esse deleta quoad culpam; neque prodest huiusmodi satisfactio pro futuro tempore, quia non constat eam acceptari à Deo pro futuro tempore. *ibid. num.* 10.

Interdictum.

1. Interdictum est Ecclesiastica censura, qua homo separatur à perceptione quorumdam sacramentorum, à diuinis officiis, & à sepultura Ecclesiastica. Triplex est interdictum: locale, quo directè interdicitur locus: personale, quo prohibetur

betur populus vel aliqua persona particularis audire diuina officia: mixtum, quo interdicitur locus & persona. *tom.1.fol.632.num.1.& 2.*

2. Hæc tria interdicta sic inter se sunt diuersa, vt interdicta Ecclesia, sacerdotes possint in alia Ecclesia persoluere diuina officia. *ibid.n.2. & fol.633.num.3.*

3. Interdictum quo interdicitur aliqua parochia alicuius oppidi, vel ciuitatis, in qua sunt aliæ parochiæ, non est generale, sed speciale; quia generale interdictum est, quando interdicitur regnum, prouincia, diœcesis, ciuitas. Similiter non est interdictum generale quando interdicuntur Ecclesiæ cuiuscumque loci, cùm non remaneant interdicta omnia loca. *ibid. num.7. & 8.*

4. Interdictum prouinciæ, vel ciuitatis est interdictum locale generale; consequenter sub huiusmodi interdicto comprehenduntur omnes Ecclesiæ etiam Cathedrales & Metropolitanæ. *ibid. num.9.*

5. Interdicta diœcesi, non censetur interdicta ciuitas, nisi clariùs exprimatur. *ibid.num.11.*

6. Interdictum personale generale illud est, quo interdicitur generaliter populus totius regni, vel prouinciæ, vel ciuitatis, &c. speciale verò quo interdicitur pars populi, & communitatis, v.g. academia aliqua, vel Collegium, vel pars oppidi. *ibid.num.12.& 13.*

7. Interdicto clero non censentur interdicti religiosi, quia religiosi in odiosis non veniunt nomine cleri. Item interdicto populo non est interdictus clerus, & è contra, contra multos: verùm interdicta familia, interdicti censentur clerici & alij eiusdem familiæ; & interdictis Do-

ctoribus,

ctoribus, censentur etiam interdicti clerici Doctores. *tom.*1.*fol.*634.*num.*14.*& seqq.*

8. Interdicto populo ciuitatis non sunt interdicti qui habitant in suburbiis, si illi non sint de populo istius ciuitatis. *ibid.num.*18.

9. Homines communitatis interdictæ, qui absunt, ligantur interdicto, cum sint pars communitatis interdictæ: at interdicto populo, non intelliguntur interdicti exteri alterius ciuitatis, quamuis ad longum tempus ibi habitent, vt sunt scholares,&c.*ibid.num.*19.*&* 20.

10. Interdicta communitate non censentur interdicti amentes, vel pueri carentes vsu rationis, cùm non sint doli & culpæ capaces.*tom.*1.*fol.*635. *num.*21.

11. Interdictum personale generale intelligitur de singularibus personis, quia non interdicitur communitas abstractè sumpta, frustráque ferretur interdictum, si singulæ personæ adhuc possent diuinis interesse. *ibid.num.*22.

12. Interdicta ciuitate, sunt etiam interdicta suburbia, id est, ædificia quæ sunt extra muros illius ciuitatis, vel illis contigua, vel vicina, ad quæ possit populus confluere ad audienda diuina; & hoc valet etiamsi illa loca sint alterius domini, aut diœcesis; quia alioqui paruipenderetur interdictum; propterea etiam, interdicta aliqua ciuitate per interdictum locale generale, censentur etiam interdictæ religionum Ecclesiæ, quæ aliàs sunt exemptæ, tenentúrque religiosi huiusmodi interdictum seruare, nec possunt vti priuilegiis sibi concessis ante Concil. Trident. *ibid.num.*23.*& seqq.*

13. Interdicta Ecclesia, intelliguntur etiam interdictæ capellæ & cœmeterium, quia sunt vnum

vnum corpus cum Ecclesia. *ibid.num.26.*

14. Interdictum latum generaliter contra terras alicuius Principis, cadit in omnes terras eiusdem Principis quas possidet tẽpore lati interdicti, quia verba generalia sunt generaliter intelligenda. *tom.1.fol.636.num.27.*

15. Iudex qui aliquem locum interdixit, tenetur abstinere ab officiis persoluendis in eo loco quem interdixit; quod si interdictum sit personale, non includitur ipse in tali interdicto, non enim potest seipsum interdicere. *ibid.num.28.*

Causæ interdicti.

16. Causa efficiens interdicti, à qua scilicet interdictum ferri potest, est illa eadem quæ potest alias censuras ferre: par enim est omnium ratio. *ibid.num.1.*

17. Papa potest interdictum ferre; Episcopus, etiam nunc sine consensu Capituli: Prælati religionum (si loquamur de interdicto personali,) & Capitulum Sede vacante. *ibid.num.2.*

18. Subiectum interdicti personalis sunt homines, in quos iurisdictionem externam spiritualem exercere potest is qui fert interdictum. *ibid.num.3.*

19. Causa materialis interdicti est culpa, quia interdictum est pœna spiritualis, pœna autem supponit culpam. *ibid.num.5.*

20. Causa finalis interdicti est resipiscentia & emendatio delinquentis. *ibid.num.6.*

Effectus interdicti.

21. Tres nunc sunt effectus interdicti: priuatio

aliquo

aliquorum ſacramentorum, priuatio diuinorum officiorum, & priuatio ſepulturæ Eccleſiaſticæ; iure antiquo plures erant effectus. *tom.*1.*f.*637. *num.*1.*&* 2.

22. Tempore interdicti localis ſiue generalis, ſiue particularis, adminiſtrari poſſunt quibuſcumque paruulis & adultis, infirmis, aut ſanis ſacramenta Baptiſmi, & Confirmationis cum ſolita ſolemnitate. *ibid.num.*1.

23. Interdicta aliqua Eccleſia parochiali, non tenetur parochus aliam Eccleſiam, vel parochiam vicinam non interdictam adire, vt ibi baptizet, quia illius parochia quoad hoc non eſt interdicta; & interdictæ perſonæ interdicto perſonali generali licitum eſt miniſtrare Baptiſmum etiam ſolemniter. *ibid.num.*3. *& fol.*638.*num.*5.

24. Interdictus perſonaliter interdicto perſonali generali poteſt recipere ſacramentum Confirmationis, & etiam miniſtrare ſi cauſam non dedit interdicto: ſecus dicendum ſi ſpecialiter ſit interdictus. *tom.*1.*fol.*637.*num.*4. *& fol.*638. *num.*6.

25. Licitum eſt tempore interdicti localis cum ſolita ſolemnitate, & coram interdicto miniſtrare Euchariſtiam, ſolùm per modum viatici ſolis morientibus, id eſt, exiſtentibus in probabili periculo mortis proueniente ex infirmitate, vel ex cauſa extrinſeca; quo periculo, vel priuilegio ſecluſo, non eſt licitum recipere Euchariſtiam in loco interdicto. *ibid. num.*1. *& ſequent.*

26. Quilibet Sacerdos, qui ſublato interdicto habet ius adminiſtrandi ſacramentum Euchariſtiæ, poteſt illud adminiſtrare tempore interdicti in articulo mortis, modò ipſe non dederit cau-

ſam

ſam interdicto, vel ſit ligatus ſpeciali interdicto. *tom.1.fol.639.num.10.*

27. Nullus poteſt, neque tenetur in Paſchate ad implendum præceptum annuæ communionis, recipere ſacramentum Euchariſtiæ tempore interdicti localis generalis. *ibid.num.12.*

28. Iure nouo *in cap. Alma mater*, licitum eſt miniſtrare ſacramentum pœnitentiæ tempore interdicti, cuicumque interdicto, tam ſano, quàm infirmo, modò recipiens non ſit excommunicatus, & non fuerit aliquo modo in cauſa culpabili, ob quam latum eſt interdictum: & quilibet Confeſſarius, qui ſimiliter non dedit cauſam culpabilem interdicto locali, poteſt hoc pœnitentiæ ſacramentum adminiſtrare: ſecus dicendum de ſacramento ordinis, quod non poteſt adminiſtrari perſonaliter interdicto, aut tempore interdicti localis. *tom.1.fol.640.num.1.& ſeqq.*

29. Nulli perſonaliter interdicto, aut tempore interdicti localis generalis, vel particularis miniſtrandum eſt ſacramentum extremæ vnctionis; niſi aliquibus permiſſum ſit ex ſpeciali priuilegio. *tom.1.fol.641.num.4.*

30. Non eſt licitum perſonis interdictis, aut tempore interdicti localis, contrahere matrimonium, niſi fortè contrarium receptum ſit per conſuetudinem; quamuis etiam probabile ſit contrarium, & iure nouo licitæ ſunt benedictiones quæ fiunt ſuper coniugatos, modò fiant ianuis clauſis, ſine ſolemnitate, &c. *ibid.num.8.& 9.*

Secundus effectus interdicti, id eſt, priuatio diuinorum officiorum.

31. Nomine *diuini officij*, quod prohibetur tempore

pore interdicti, intelligitur id quod fit in Ecclesia à ministro Ecclesiastico, seu à persona consecrata, vel deputata ad illud officium; propterea horæ Canonicæ & sacramentalia, seu cæremoniæ sacræ, sunt officium diuinum: non autem officia, quæ non requirunt personam Ecclesiasticam ad ea deputatam. *tom.1.fol.642.num.1. & seqq.*

32. Clericus tempore interdicti non eximitur ab obligatione officij diuini priuatim recitandi. *ibid.num.5.*

33. Tempore interdicti localis generalis prohibitum est celebrare Missas, & diuina officia publicè (non autem secretò) in loco interdicto, vti sono organorum & campanarum pro officio, licitum est tamen vti sono campanarum pro AVE MARIA, concione, &c. aut etiam aliis de causis. *ibid.num.6.*

34. Dum tempore interdicti celebratur in capella aliqua ipsius Ecclesiæ, claudendæ sunt etiam ianuæ Ecclesiæ, saltem dum capella ita occludi non potest, vt officia non audiantur. *ibid.num.7.*

35. Quando tempore interdicti campanæ adhiberi non possunt, adhibenda est tabula cum matraca, vel tuba. *tom.1.fol.643.num.9.*

36. Tempore interdicti generalis licitum non est extra Ecclesiam & monasteriũ celebrare diuina officia secretò & seruata moderatione; sed solùm permittitur peragere diuina officia in Ecclesiis & monasteriis, non verò alibi, nisi fortè etiam in hospitalibus erectis auctoritate Episcoporum: nam hæc in fauorabilibus veniunt nomine Ecclesiæ. *ibid.num.10. & seqq.*

37. Dantur aliquæ festiuitates, v. g. Natalis Domi

Domini, Paschæ, Pentecostes, Assumptionis & Conceptionis beatissimæ Virginis Mariæ, & Corporis Christi cum Octaua, in quibus licitum est tempore interdicti localis generalis, non verò specialis, celebrare Missas; & diuina officia publicè & solemniter cum sono campanarum ianuis apertis, alta voce, admissis interdictis, etiam illis quorum causa latum est interdictum, modò isti longè absint ab altari, id est non admittantur ad oblationes, vel ad communionem. Hæ festiuitates incipiunt à primis vesperis vigiliæ, vsque ad completorium ipsius solemnitatis; duràntque non tantùm primo die, sed & aliis: neque prohibetur etiam Ecclesiastica sepultura his festiuitatibus. *ibid. n.* 14. *&* 15. *item fol.* 644. *num.* 16. *& fol.* 646. *num.* 7.

38. Aliquæ personæ, vt amentes, &c. possunt admitti ad diuina officia tempore interdicti localis generalis, & aliquæ non. *tom.* 1. *fol.* 644. *num.* 20.

39. Habens priuilegium persoluendi, vel audiendi diuina officia, potest simul cum sua familia diuinis interesse, modò inter eos non adsit aliquis qui dederit causam culpabilem interdicto. Vnde infertur Sacerdotem posse secum adducere suum famulum tempore interdicti localis generalis, eóque vti in sacrificio Missæ. Idem dic de cæteris famulis assistentibus diuinis officiis tempore interdicti, quatenus sunt in famulatu suorum dominorum. *tom.* 1. *fol.* 645. *num.* 23. *& seqq.*

40. Aliquis non interdictus potest Missam Sacerdotis interdicti audire, modò non inducat eum ad celebrandum. *ibid. num.* 26.

Tertius

Tertius effectus, id est priuatio Ecclesiasticæ sepulturæ.

41. Interdictum tam locale, quàm personale, generale, aut speciale, simpliciter latum absque vlla restrictione, priuat Ecclesiastica sepultura personas interdictas, & locum ipsum interdictum. *ibid.num.*1.

42. Qui non est personaliter interdictus, potest sepeliri in loco sacro non interdicto, aut alio transferri, modò non dederit causam culpabilem interdicto. *ibid.num.*4. *& fol.*646.*num.*5.

43. Laici tempore interdicti sepeliri possunt in campo, vel in cœmeterio ab Episcopo deputato, non tamen benedicto: hæc enim non dicitur Ecclesiastica sepultura; poterunt tamen sepeliri in loco sacro, qui habent priuilegium assistendi diuinis officiis. *ibid.num.*5.*&* 6.

44. Sepultus tempore interdicti in loco non sacro, sublato interdicto exhumandus est & sepeliendus in loco sacro. *ibid.num.*8.

45. Interdictus ab ingressu Ecclesiæ non potest in Ecclesia, vel cœmeterio sepeliri, nisi fortè dederit signa contritionis. *ibid.num.*11.

46. Interdictus ab ingressu Ecclesiæ potest recipere sacramenta in Ecclesia, quando non celebrantur diuina officia; quia non est priuatus vsu sacramentorum, sed vsu diuinorum officiorum, & sepulturæ. *tom.*1.*fol.*647.*num.*12.

47. Interdictus non priuatur exercitio iurisdictionis exterioris; consequenter interdictus, etiam nominatim denunciatus, potest excommunicare, absoluere, &c. & à fortiori is qui non est interdictus, potest tempore interdicti excommuni-

muni

municare & absoluere ab excommunicatione, etiam cum solemnitate, & indulgentias quoque concedere, imò & lucrari, si sit in gratia, & præstet requisita ad eas consequendas. *ibid. n.* 1. *& seq.*

Pœnæ violantium interdictum.

48. Laici violantes interdictum locale generale, vel speciale, mortaliter peccant ex suo genere. *tom.* 1. *fol.* 648. *num.* 1. Item

49. Clerici tam sæculares, quàm regulares, violantes interdictum tam locale, quàm personale, & tam generale quàm speciale, peccant mortaliter ex suo genere; faciunt enim contra prohibitionem Ecclesiæ in re graui, nisi eos metus grauis excuset. Et clerici scienter violantes interdictum per exercitium alicuius ordinis sacri, incurrunt irregularitatem; imò possunt per sententiam priuari beneficiis, aliisque pœnis affici. Dicitur *per exercitium ordinis sacri*, quia clericus violans interdictum per aliquam actionem non spectantem ad ordinem, vel ad suum officium, non incurrit irregularitatem, dum illam actionem facit vt laicus. *ibid. num.* 3. *& fol.* 649. *num.* 4. *& fol.* 650. *num.* 8.

50. Celebrans coram interdicto, non incurrit irregularitatem, cùm huiusmodi irregularitas non extet in iure. *ibid. num.* 18.

51. Communicans cum interdicto in rebus humanis, non peccat: nam interdictum prohibet tantum officia diuina, sacramenta & sepulturam. *tom.* 1. *fol.* 651. *num.* 20.

Similiter non peccat, qui communicat cum interdicto non denuntiato nominatiuè. Is autem dicitur nominatim denuntiatus, qui exprimitur nomi

nomine proprio, vel nomine officij, vel alio ſigno manifeſtante talem perſonam in particulari. *ibid.num.* 21. *&* 22.

Interdictum quibus caſibus incurratur.

52. Interdictũ locale incurritur quando dominus regni, vel alterius loci impedit ne Legatus, vel Nuncius Summi Pontificis ſuo fungatur officio; aut quando dominus alicuius territorij percutit iniurioſè Epiſcopum, aut capit, vel bannit, aut mandat hæc fieri; tunc enim illius territorium ſubiacet interdicto vſquè ad condignam ſatisfactionem: ciuitas verò illa remanet priuata Pontificali, & dignitate: quod idem procedit in ciuitate, quæ aliquem Epiſcopum inuitum detinet, vel Cardinales inſequitur, aut hæc fieri mandat, &c. Item quæ exigit ab Eccleſiis, vel Eccleſiaſticis perſonis guidagia, pedagia, &c. de rebus quas aſportant non cauſa negotiationis. *tom.* 1. *fol.* 652. *num.* 1. *&* 2.

53. Præfatum interdictum quoque incurritur dum dominus vel rector ciuitatis in qua moritur Papa, non præſtat præſcripta in cap. *vbi periculum.* Item dum Epiſcopus & alij inferiores Eccleſiaſtici remanent per menſem in excommunicatione, ob culpam quam admiſerunt in concedenda domo manifeſtis vſurariis ad fœnus exercendum. Item quando clerici regulares, vel ſæculares inducunt aliquem ad vouendum, vel promittendum, vt in eorum Eccleſia eligat ſepulturam, vel ſemel electam non immutet; modò bona fides non excuſet. *ibid.num.* 3. *&* *ſeq.*

54. Interdictum perſonale generale incurritur quando vniuerſitas concedit repræſalias, vel pignora

gnora

gnorationes, aut imponit decimas, vel taleas contra personas Ecclesiasticas, aut eorum bona; aut quando aliorum concessionem non reuocat intra mensem. Idem interdictum incurritur dum vniuersitas, vel Capitula, &c. appellant à sententiis Summi Pontificis ad futurum generale Concilium, aut ad hoc, consilium fauorémve præbent. Imò in hoc casu lata est etiam excommunicatio. Similiter quando Capitulum Sede vacante litteras dimissorias infra annum à die vacationis absque necessitate concedit. *ibid. num.* 7. *& fol.* 653. *num.* 8. *& seqq.*

55. Dantes causam culpabilem interdicto locali generali, personaliter interdicuntur. Item Capitulum & vniuersitas non seruans constitutionem Ioannis XXII. circa beneficiorum vacantium fructus. Item vniuersitas permittens vsurarios alienigenas. *ibid. num.* 11. *&* 12.

56. Interdictum speciale personale ab ingressu Ecclesiæ, incurrit qui recipit Abbatiam, vel aliam dignitatem Ecclesiasticam de manu laici. Item Prælati qui sibi aliquid vsurpant ex reditibus dignitatis vacantis, aut Ecclesiarum sibi subditarum. Similiter Sacerdos admittens publicè interdictum ad diuina officia. Inferior Episcopo ferens censuram sine scriptura, aut sine competente monitione, vel expressione causæ præfatum etiam interdictum contrahit. *ibid. num.* 14. *& seqq.*

57. Episcopus in visitatione aliquid quod sibi non debetur accipiens eodem interdicto ligatur. Item violans interdictum locale, saltem generale. *ibid. num.* 18. *&* 19.

58. Iudices Ecclesiastici, qui officiales Romanæ Curiæ, aut alios Romanam Curiam pro suis negotiis

negotiis sectantes, suis beneficiis priuauit, & ea conferunt aliis, præter interdictum, suspensionem & excommunicationem incurrunt. Episcopi verò hoc idem facientes incurrunt solùm excommunicationem. *ibid.num.*20.

59. Edentes commentaria in Tridentinum, remanent interdicti ab ingressu Ecclesiæ. *ibid. num.*21.

60. Metropolitanus non deferens intra tres menses per litteras vel nuncium Summo Pontifici suffraganeum vltra annum non residentem, præfato interdicto ligatur, & è contra. *ibid. num.*22.

61. An autem clerici in crimine fornicationis perseuerantes huic interdicto subiaceant, diximus v. *suspensio.* *ibid.num.*23.

62. Denique Cardinales, vel Prælati recipientes beneficia, vel pensiones cum simonia confidentiali, huic etiam interdicto subiacent. *ibid. num.*25.

Relaxatio ab interdicto.

63. Interdictum latum ad tempus, aut sub conditione elapso tempore, vel adimpleta conditione cessat; interdictum verò latum absolutè, auferendum est per absolutionem ab eo qui tulit, aut ab eius superiore. Interdictum locale non cessat destructione, aut refectione ædificiorum loci interdicti, cum solum ipsum censeatur etiam interdictum. *tom.*1.*fol.*654.*num.*1.*&* 2.

64. Interdictum potest auferri vel suspendi ab eo qui tulit interdictum in totum, aut quoad aliquos effectus immediatos, quia censura ligat ad nutum & voluntatem conditoris. *ibid.num.*4.

O 65. Episco

65. Episcopus potest absoluere ab interdicto locali posito à iure; non autem si interdictum sit personale publicum, aut latum à Papa tanquam ab homine. *ibid.num.*5.
66. Parochus vel alius Confessarius potest iure communi absoluere ab interdicto personali, particulari non reseruato. Ita *cap.nuper, de sent. excom.tom.1.fol.655.num.6.*
67. Interdictum adnexum excommunicationi reseruatæ, non idcirco est reseruatum; quia materia odiosa non est amplianda. *ibid.num.7.*
68. Interdictum non censetur sublatum ex eo quod non seruetur ab eo qui illud tulit. *ibid. num.*8.
69. Absolutio interdicti dari potest *ad cautelam*, excepto interdicto locali generali. *ibid. num.9.*
70. Papa potest auferre interdictum per solam voluntatem interiorem, quia censura non ligat vltra voluntatem legislatoris: Episcopus verò non potest auferre censuram per solam voluntatem, argumento *cap.*1. *de regul. iur.* nam ipse est subiectus iuri communi. *ibid.num.*10.

Inuidia.

Vide v.*Charitas.*

Irregularitas, Irregularis.

Vide v.*Censura.*
1. Fœmina non potest dici irregularis, cum ipsa non sit capax ordinum: similiter neque infidelis, qui nondum recepit Baptismum, cum non baptizatus sit incapax ordinum, & consequenter irregularitatis. *tom.1.fol.659.num.3.&* 4.

2. Irre

tum. [Irr]egularitas est canonicum impedim[en]tum ex defectu proueniens, quod directè impedit suscep[tionem] [o]rdinum Ecclesiasticorum, aut eorum vsum, ob reue[rentiam] [...] diuinorum. *ibid.num.*1.

3. Irregularitas est duplex. Vna dicitur ex defectu, vel indecentia quæ prouenit absque culpa: altera dicitur ex facto, seu delicto, vt ex homicidio. Irregularitatis ex defectu, & ex delicto species.

Irregularitas ex defectu dicitur
- ex defectu animi.
- ex defectu corporis.
- ex defectu natalium.
- ex defectu ætatis & libertatis.
- ex defectu sacramenti, id est, bigamia.
- ex defectu lenitatis, id est, ex homicidio licitè patrato. *tom.*1. *fol.*661.*num.*6.*&* 7.

Irregularitas ex delicto dicitur
- ex iteratione Baptismi.
- ex indebita susceptione, vel vsu ordinis.
- ex actu infidelitatis, aut hæresis.
- ex infamia.
- ex homicidio illicitè patrato. *ibid.*

Irregularitatis causæ.

4. Causa efficiens sunt sacri canones, seu potius Summus Pontifex, qui irregularitatem induxit, eámque per sacros canones expressit; propterea Episcopus aut alij Summo Pontifice inferiores non possunt irregularitates ferre, cum ad

ipsos non pertineat ius commune ferre; negandum tamen non est, quin Papa poss[illegible] ferre. *ibid.* tatem per sententiam. [illegible] *num.*1.*&* 2.

[illegible] nulla est admittenda irregularitas ob solam auctoritatem Doctorum de consuetudine testantium: neque incurritur ob æquale, simile, vel maius delictum; quia nulla datur irregularitas quæ non sit in iure expressa. *ibid.num.*3.*&* 4.

6. Causa materialis, seu potius subiectiua in quam cadit irregularitas, est omnis homo, capax ordinis, subditus iuri communi; hinc exclude infidelem aut fœminam, cùm non habeant capacitatem ad ordines. *ibid.num.*6.*&* 7.

7. Causa formalis irregularitatis sunt verba irregularitatem exprimentia. v.g. *nunquam ordinetur, ad clericatum non promoueatur, ad sacros ordines aspirare non audeat*, &c. hinc patet differentia irregularitatis à suspensione, quod irregularitas directè priuat susceptione clericatus & ordinum, suspensio verò priuat vsu & exercitio ipsorum ordinum. *tom.*1.*fol.*662.*num.*10. *& seqq.*

8. Ad irregularitatem ex delicto incurrendam requiritur culpa mortalis, nec videtur probabile eam posse ferri pro peccato veniali; præterea requiritur actus externus consummatus; neque sufficit desideriũ, vel attentatio, &c. quamuis Ecclesia possit ob solam attentationem delicti irregularitatem inducere. *ibid.n.*1.*&* 2. *& fol.*663. *num.*5.*&* 6.

9. Irregularitas ex delicto non incurritur interueniente ignorantia probabili; sicut enim huiusmodi ignorantia excusat à culpa, ita etiam à pœna. *tom.*1.*fol.*662.*num.*4.

10. Actus internus non sufficit ad incurrendam irregularitatem, actus enim internus non subiacet potestati Ecclesiæ. *tom.*1.*fol.*663.*num.*7.

Irregularitatis effectus.

11. Irregularitas impedit non solùm susceptionem ordinum & primæ tonsuræ, sed etiam exercitium & functiones omnium susceptorum, quando irregularitas est totalis, vt inquiunt Doctores. *ibid.num.*1.*&* 2.

12. Irregularis, suscipiendo vel exercendo ordines, nouam irregularitatem, vel aliam pœnam non incurrit, peccat tamen mortaliter; quamuis non prohibetur eos actus exercere, qui per laicum præstari possunt. *tom.*1.*fol.*664.*num.*4. *&* 5.

13. Irregularitas licèt occulta, facit hominem incapacem beneficij; consequenter irregularis inualidè recipit beneficij collationem; nec illud potest retinere, nisi obtenta dispensatione irregularitatis curauerit beneficium sibi de nouo conferri ab eo, qui potest illud conferre; neque recipiens beneficium in irregularitate, habet ius ad fructus percipiendos, vel ad alios actus beneficij exercendos. *ibid.num.*6.*&* 7.

14. Irregularitas non priuat beneficio ante irregularitatem obtento; consequenter beneficiarius qui incidit in irregularitatem pòst beneficij consecutionem, potest resignare beneficium in fauorem alterius; adhuc enim habet titulum & ius: nec tenetur restituere fructus beneficij, si muneri suo satisfecit per se, vel saltem per alium *ibid.num.*8.*& fol.*665.*num.*9.*&* 10.

15. Irregularis ob homicidium, priuandus est

beneficio, non autem pensione, cum pensio non veniat in iure nomine beneficij. Similiter irregularis videtur incapax iurisdictionis ordinariæ, non verò delegatæ, cum ea non fundetur in beneficio, nec conferatur ratione beneficij. *ibid. num.* 11. *& seqq.*

16. In dubio iuris nullus iudicandus est irregularis; propterea qui dubitat vtrùm lata sit irregularitas, ex.gr. contra surripientes, &c. si adhibita sufficienti diligentia ad rei veritatem inuestigandam, adhuc persistit in dubio, potest practicè dubium deponere, iudicando non esse latam irregularitatem, consequenter non tenetur se tanquam irregularem gerere: censetur enim laborare ignorantia inuincibili. *tom.* 1. *fol.* 566. *num.* 2.

17. Qui habet dubium facti homicidij, iudicandus est irregularis, iuxta *cap. significasti.* propterea qui consulit homicidium, tenetur se tanquam irregularem gerere, quando dubitat, vtrùm suo consilio operatus sit aliquid circa homicidium patratum ab eo, cui dedit consilium, quia possessio non stat pro ipso dubitante, sed contra ipsum; quamquam dubius facti homicidij non videatur priuandus beneficio, aut aliis pœnis afficiendus in foro externo. *ibid. num.* 3. *& seq.*

Irregularitas ex defectu animæ, & corporis.

18. Defectus vsus rationis, literaturæ, & fidei inducit irregularitatem, quia qui non potest ordines exercere, inhabilis est ad ordines suscipiendos, & consequenter est irregularis, sed

caten

carentes vſu rationis, &c. non poſſunt ordines exercere; ergo, &c. *tom.1.fol.667.num.1. & 2.*

19. Qualis autem ſcientia requiratur ad ordines ſuſcipiendos, patet ex Trident. *ſeſſ.23.cap.4.* videlicet ad primam tonſuram requiritur vt initiandus ſit confirmatus, & calleat rudimenta fidei, ſciátque legere ac ſcribere: ad minores ordines, vt teneat linguam Latinam, ad Diaconatum & Subdiaconatum, vt habeat inſtructionem eorum quæ pertinent ad eos ordines exercendos: ad preſbyteratum, vt habeat eam ſcientiam, qua poſſit docere populum, & adminiſtrare ſacramenta ad Epiſcopatum, vt ſit Doctor, aut licentiatus in ſacra Theologia, vel in iure Canonico, &c. *ibid.num.3.*

20. Neophyti, ſeu ij qui ex lege Iudaica, Mahumetica, vel Ethnica nuper conuerſi ſunt ad fidem Chriſtianam in adulta ætate, ſunt irregulares. Diſpenſatio cum neophyto ad ordines, vel beneficia, pertinet ad Summum Pontificem. *tom.1.fol.668.num.4.& ſeqq.*

21. Ille defectus ſeu vitium corporis inducit irregularitatem, quod vel impedit vſum, & exercitium ordinis, vel notabiliter gignit deformitatem, aut horrorem; quale vitium eſt naſi amputatio, aut priuatio vnius oculi, aut inſignis macula in oculo, quæ notabilem pariat deformitatem; ſecus dicendum de eo qui caret lumine & viſu oculi dextri, modò habeat vtrumque oculum integrum, nec ſit notabilis horror vel deformitas. *tom.1.fol.669.num.1.& ſeqq.*

22. Ille eſt irregularis qui habet vnum oculum grandiorem, ſeu groſſiorem altero, vel vtrumque ita prominentem, vt magnam inducat defor-

mitatem. Idem dic de habente labia penitus corrosa, vel abſciſſa, vel naſum tam magnum, aut ita diſtortum, vt notabilem pariat deformitatem iudicio Epiſcopi: de ſurdo vtraque aure, & de carente auriculis, id eſt, externa illa cartilagine quæ organo auditus adhæret, ſi huiuſmodi deformitas capillorum velamine celari non poſſit: de gibboſo, qui ita deformis eſt & debilis, vt ſe erigere aut ſtare recto capite nequeat. Præterea monſtruoſus quoque, id eſt habens duo capita, quatuor manus, &c. eſt irregularis; hermaphroditus, quando ſcilicet particeps eſt maſculini & fœminini ſexus. *ibid. num.* 4. *& ſeq.*

23. Habens ſex digitos, non videtur irregularis, quoties digitus ſuperfluus non impedit vſum aliorum digitorum. Item nec Æthiops eo quod non ſoleat horrorem parere; neque habens crura diſtorta; ſecus dicendum de carente aliquo pede: hic enim dicitur carere membro patente, & hoc verum eſt, etiamſi is habeat pedem ligneum, vel baculum quo accedat ad altare; eſt enim magna indecentia ita accedere. *ibid. n.* 11. *& fol.* 670. *num.* 14. *&* 15.

24. Laborantes febri continua, aut infirmitate quæ reddit ineptum ad exercitium ordinum, ſunt irregulares; ſecus ſi febris ſit quartana, aut leuis quæ non impediat celebrationem Miſſæ: laborantes quoque graui dolore capitis, quamdiu periculum ſubeunt celebrando, ſunt irregulares. Item laborantes morbo Gallico qui foris appareat cum horrore, aut lepra, vel multa ſcabie manuum vſum impediente; aut peſte, vel tuſſi quæ coniunctum habeat periculum in ſuſcipienda Euchariſtia; aut laborantes morbo caduco; amentes & furioſi habitualiter, (ſecus dicendum

de

de patientibus leuem mentis alienationem, aut vertiginē.) Item dæmoniaci, vel qui se dæmoniacos simularunt, sunt etiam irregulares. *ibid. n.* 16. *& seq.*

25. Defectus corporis non idem operatur quando aduenit ante susceptionem ordinum, ac quando subsequitur ordines susceptos: nam abstemius v.g. potest vti sacerdotio, excepta celebratione, si suscepto sacerdotio fiat abstemius; secus dicendum, si ante susceptum sacerdotium erat abstemius; tunc enim non potest ad sacerdotium admitti, dubitatúrque an possit Summus Pontifex cum abstemio dispensare, vt promoueatur ad sacerdotium. *tom.* 1. *fol.* 671. *num.* 25. *& seqq.*

26. Habens corporis defectum impedientem vsum sacerdotalem, non potest ad reliquos ordines promoueri, cum alij ordines ad sacerdotium dirigantur. *ibid. n.* 28.

27. Carentia alicuius membri, vel partis membri etiam occulti, si propria culpa contingat, inducit irregularitatem, quamuis ea membri priuatio non impediat vsum ordinis, neque notabilem afferat deformitatem: vnde qui sibi virilia amputauit, vel permisit amputari absque iusta causa, v.g. causa cantus, irregularis est; secus dicendum de eo qui per infirmitatem eam amisit, aut aliud membrum, modò non amiserit in pœnam delicti. *ibid. num.* 29. *& seq.*

28. Qui sponte sibi membrum vel membri partem, ex.gr. digitum, vel partem digiti ex indignatione vel impatientia abscidit, irregularis est; est enim sæuitia in seipsum. *tom.* 1. *fol.* 672. *num.* 35.

29. Ad Summum Pontificem pertinet dispen-

ſare in irregularitate proueniente ex defectu, vel ex deformitate, vel ex infirmitate, niſi fortè coniuncta ſit cum impedimento iuris naturalis. *ibid.num.36.*

Irregularitas ex defectu natalium.

30. Illegitimus, ſeu is qui non eſt ortus ex legitimo matrimonio, eſt irregularis, quamuis ſit occultus. Quando matrimonium eſt inualidum ob impedimentum occultum, filij cenſentur legitimi. Idem dicendum de filiis infidelium, & poſtea conuerſorum; niſi eorum matrimonium eſſet inualidum propter impedimentum iuris naturæ. Filius non tenetur credere matri aſſerenti ipſum eſſe illegitimum, niſi rationibus conuincatur. *tom.*1.*fol.*673.*num.*2. *& ſeq.*

31. Illegitimus fit legitimus per ſubſequens matrimonium, & conſequenter liberatur ab irregularitate, & fit idoneus ad ordines, excepto Cardinalatu. Nec refert quod matrimonium contrahatur poſt aliud cum aliâ celebratum, ſi parentes erant habiles ad contrahendum tempore conceptionis filij. *ibid.num.*6. *&* 7.

32. Proles ſuſcepta ex propria vxore poſt factam profeſſionem, non eſt legitima, quia matrimonium fuit diſſolutum per profeſſionem. *tom.*1. *fol.*674.*num.*9.

33. Filius expoſitus, probabiliter præſumendus eſt illegitimus, quia in obſcuris inſpici ſolet quod veroſimilius eſt. *ibid.num.*10.

34. Quando pater factus eſt Sacerdos de conſenſu, vel abſque conſenſu ſuæ vxoris, ſed poſtea vxorem carnaliter cognouit, ex eáque prolem ſuſcepit, tunc proles inde ſuſcepta cenſetur canonicè

nonicè illegitima & irregularis. *ibid. numero* 11.

35. Illegitimus peccat mortaliter recipiendo ordines absque dispensatione, non tamen incurrit nouam pœnam. *ibid.n.*12.*&* 13.

36. Irregularitas prouenieus ex illegitimitate, tribus modis auferri potest; per legitimationem, siue hæc fiat beneficio iuris Canonici, siue ab homine: per professionem, & per dispensationem, quæ non videtur posse concedi ab Episcopo, nisi ad minores ordines. *ibid.n.*14.

Irregularitas ex defectu ætatis.

37. Defectus legitimæ ætatis requisitæ ad ordines, inducit irregularitatem, quamdiu defectus durat, vel donec Papa dispenset. *tom.*1.*fol.*675. *num.*12.

38. Defectus libertatis inducit irregularitatem in personis sequentibus, ita vt non admittantur ad ordines: in coniugatis, iuxta dicta v. *matrimonium*: in mancipiis omnino destitutis libertate: in obligatis ad ratiocinia, seu in iis qui obligati sunt ad reddendam rationem administrationis publicæ vel priuatæ; secus dicendum de iis qui præstiterint securitatem soluendi debitum; aut curam pauperum susceperunt: in tabellionibus, Aduocatis, & iudicibus qui causas ciuiles aut causas criminales agunt, si iudicium sanguinis exercuerunt. *ibid.n.*2.*& seq.*

Irregularitas ex defectu sacramenti.

Vide v. *Bigamia.*

Irregularitas ex infamia.

39. Infamia eſt publica opinio praua de vita & moribus alicuius. Infamia alia eſt iuris, alia facti. *tom.* 1.*fol.*680.*num.*1.*&* 2.

Infamia iuris contingit, quando delinquens crimen ſuum confeſſus eſt in iudicio, aut per definitiuam ſententiam iudicis, aut quando committitur delictum, cui impoſita eſt à iure Canonico vel ciuili pœna infamiæ; quale delictum eſt apoſtaſia à fide, raptus mulierum, ſodomia, &c. Ad incurrendam hanc infamiam requiritur ſententia iudicis declaratoria. *ibid.n.*2.

40. Infamia facti ex delicto contingit, quando committitur delictum quod infame cenſetur apud graues & honeſtos viros, quod delictum debet eſſe publicum, ſeu notum maiori parti viciniæ. *ibid.n.*3.

41. Infamia iuris facit hominem irregularem, & inhabilem ad ordines ſuſcipiendos, & exercendos ſuſceptos. *tom.*1.*fol.*681.*num.*4.

42. Infamia facti proueniens ex delicto, facit hominem irregularem & inhabilem ad recipiendos ordines, quandiu delinquens non fuerit emendatus. *ibid.n.*5.

43. Infamia quatuor modis auferri poteſt: per emendationem, per diſpenſationem, per Baptiſmum, & per Summum Pontificem. *ibid.n.*6.

44. Infamis in vno loco remanet infamis in omni loco, & ſic non poteſt in vllo loco ordines aut beneficia recipere, antequam deleta fuerit infamia. *ibid.n.*10.

45. Non ſolùm per infamiam iuris inducitur irregularitas, verùm etiam per ignominioſam profeſ-

professionem alicuius artis, quæ reddit hominem vilem & indignum, qualis est ars histrionis, mimi, &c. *ibid.n.*12.

46. Filius proditoris Principis, vel eius qui manus violentas in Cardinalem iniecit, infamis est, consequenter irregularis. Item & filius hæretici. *ibid.n.*13.

Irregularitas ex pœnitentia publica.

47. Pœnitentia sacramentalis vel publica, non solemnis, olim non inducebat, nec modò inducit irregularitatem, cùm non sit in iure expressa: pœnitentia verò publica & solemnis inducebat irregularitatem, & impediebat susceptionem ordinum & vsum susceptorum: sed dicendum nunc nullam pœnitentiam publicam vel solemnem, hoc tempore inducere irregularitatem, nisi sit talis pœnitentia, quæ adiunctam habeat infamiam. *tom.*1.*fol.*682.*num.*2.*& seqq.*

Irregularitas ex culpabili iteratione sacramentorum.

48. Ex culpabili iteratione Baptismi publica, vel etiam occulta contrahitur irregularitas; consequenter tam rebaptizans cum peccato mortali, quàm rebaptizatus fit irregularis; imò toties incurrit irregularitatem, quoties reiterat Baptismum. quare rebaptizans & rebaptizatus ex ignorantia iuris vel facti, non est irregularis; neque ille tenetur se gerere vt irregularem, qui postquam inquisiuit an alter esset baptizatus, illum rebaptizauit absolutè & sine conditione, sed adhuc postea dubitat an esset baptizatus. *ibid.n.*1. *& seq.*

49. Ex iteratione Confirmationis & ordinis non contrahitur irregularitas. *tom.1.fol.*683. *num.*8.

50. In irregularitate quæ contrahitur ex iteratione Baptiſmi publica vel occulta, Summus Pontifex diſpenſare poteſt: nàm ipſe diſpenſare poteſt in iure communi: Epiſcopus verò non poteſt diſpenſare in rebaptizatione publica abſque facultate ſibi à Superiore conceſſa. *ibid. num.*9.

51. Incurritur irregularitas ab eo qui differt Baptiſmum vſque ad ægritudinem vel ſenectutem, quia non videtur fidem voluntariè ſuſcipere, ſed coactè; neque tollitur hæc irregularitas per Baptiſmum, cùm incurratur ob ipſam Baptiſmi ſuſceptionem dilatam. *ibid.num.*11. *& fol.*684. *num.*12.

52. Adultus baptizatus ab hæretico, eſt irregularis, non autem infans, etiamſi poſtea grandior approbauerit Baptiſmum collatum ab hæretico. *ibid.num.*13.

Irregularitas ex ſuſceptione & exercitio ordinum illicito.

53. Ligatus maiori excommunicatione recipiendo ſcienter, vel cum ignorantia craſſa, vel affectata ordines ſacros, incurrit irregularitatem, quamuis multi contrarium ſentiant. *tom.*1. *fol.*684. *num.*1.

54. Qui vno & eodem die inſcio, & non aduertente Epiſcopo, recepit minores ordines cum Subdiaconatu, vel vltimum minorum cum Subdiaconatu, vel duos ordines ſacros, incurrit irregularitatem, vel potiùs ſuſpenſionem; & in hac

irregu-

irregularitate dispensat Episcopus solùm quando delictum est occultum. *tom.*1.*fol.*685.*num.*3. & 4.

55. Recipiens ordines per saltum, non est irregularis, sed est suspensus, cum hæc irregularitas non sit in iure expressa: ille tamen est irregularis, qui furtiuè, id est nesciente Episcopo, nec approbante, nec examinante ordinem recepit; dispensatio competit Episcopo, quamdiu delictum est occultum. *ibid.n.*5. & *seqq.*

56. Recipiens ordines sine confirmatione, non est irregularis. *ibid.num.*8.

57. Vir coniugatus illicitè recipiens ordinem sacrum, non solùm est suspensus, sed etiam irregularis. Similiter recipiens ordines sacros ab Episcopo qui renunciauit dignitati, seu iurisdictioni, incurrit irregularitatem, vel saltem suspẽsionem, etiamsi recipiens fortè ob ignorantiam non peccauerit. *tom.*1.*fol.*686.*num.*9. & 10.

58. Ligatus maiori excommunicatione, suspensione, vel interdicto, etiam si sit occultus & toleratus, incurrit irregularitatem exercendo solemniter vel ex officio actus maioris ordinis, v.g. celebrando, canendo Epistolam solemniter, vel canendo in choro, vt hebdomadarius, baptizando solemniter, &c. nisi excusetur ratione necessitatis, vel scandali vitandi, vel ignorantiæ, vel inaduertentiæ, vel obliuionis. *ibid.num.*1. 3. & *seq.*

59. Ligatus duplici censura duplicem incurrit irregularitatem, exercendo ordines sacros; nam violat duplicem censuram specie diuersam. *tom.*1.*fol.*687.*num.*10.

60. In irregularitate contracta ob violationem excommunicationis, suspensionis, vel interdicti

dicti per exercitium ordinum ſolus Papa diſpenſat,quando delictum eſt publicum ; & Epiſcopus quoque, quando eſt occultum ex priuilegio Trident.*ſeſſ.24.cap.7. ibid.num.*11.

61. Clericus qui miniſtrat in ordine ſacro, quem non habet, incurrit irregularitatem, modò ſcienter,& ſeriò,& ex officio miniſtret ; vnde clericus nondum initiatus ſacerdotio qui aliquem ſeriò & ſacramentaliter abſoluit, eſt irregularis. Idem dic de clerico per ſaltum promoto exercente functiones ordinis prætermiſſi. *ibid.num.*1.*& fol.*688.*num.*2.*&* 8.

62. Tunc aliquis dicitur actum aliquem ordinis exercere ſolemniter & ex officio, quando actus talis eſt,vt ab alio non poſſit exerceri quàm ab eo, qui talem ordinem habet ; quando verò poteſt eodem modo ab alio exerceri, non dicitur exerceri ſolemniter & ex officio. *ibid. num.9.*

63. In irregularitate quam quis contraxit exercendo ordines quos non habebat, ſolus Summus Pontifex diſpenſat, vt accedat ad vlteriores ordines, nam ad ipſum pertinet diſpenſare in iure communi, & ad Epiſcopum, modò delictum ſit occultum. *tom.*1.*fol.*689.*num.*10.

Irregularitas ex delicto hæreſis.

64. Hæretici,apoſtatæ à fide vel religione,eorum fautores & defenſores, ſunt irregulares, etiamſi ſint occulti ; ſecus dicendum de eo qui exterius hæreſim profert,ſi interius bene ſentiat. *ibid.num.*1.*&* 2.

65. Qui pactum ineũt cum dæmone,aut ipſum colunt

colunt abſque hæreſi, non ſunt reuerà irregulares ex hoc capite, ſed aliunde, ſcilicet ex infamia conſurgente ex ſuſpicione hæreſis. *ibid. num.4.*

66. Ille eſt irregularis, qui cogitur abiurare hæreſim probatam in iudicio, vel qui lapſus eſt in hæreſim; ſecus dicendum de ſchiſmatico, cum hæc irregularitas non habeatur in iure. *ibid. n.5. & seqq.*

67. Filij hæreticorum mortuorum in delicto hæreſis, ſunt irregulares vſque ad ſecundam generationem per lineam virilem, paternam: per lineam verò maternam, ſunt irregulares vſque ad primam, *cap. ſtatutum, 2. de hæret.* non videtur tamen filius hæretici eſſe irregularis, ſi natus ſit ante lapſum parentis in hæreſim; ſicut nec filij neophytorum, aut deſcendentium ex Iudæis, vel paganis qui Chriſtiani noui nuncupantur. *ibid. num.9. & ſeqq.*

68. In irregularitate ob hæreſim contracta ſolus Summus Pontifex diſpenſat, etiamſi hæreſis ſit occulta; nam abſolutio hæreſis hoc tempore eſt reſeruata Summo Pontifici: non eſt tamen improbabilis ſententia aſſerentium clericum conuerſum ab hæreſi poſſe circa vſum ordinum ſuſceptorum diſpenſari ab Epiſcopo, vſque ad Diaconatum incluſiuè: imò & Epiſcopum ius habere diſpenſandi non ſolùm circa vſum ordinum ſuſceptorum, verùm etiam circa ſuſceptionem ipſorum ordinum etiam per Vicarium, quamdiu delictum eſt occultum, vt innuit Trident. *ſeſſ.24. cap.6. de reformat. ibid. num.12. & ſeq.*

69. Religioſi egredientes clauſtrum ad audiendas leges vel medicinam, niſi redierint intra

tra duos menses irregularitatem videntur contrahere, *cap.super specula. tom.1.fol.691.num.17.*

Sunt qui multas alias admittant irregularitates, sed gratis eas confingunt, cum aliæ in iure sufficienter non exprimantur. *ibidem*, *§.vnico, per totum.*

Irregularitas ex homicidio.

70. Intentio occidendi vel mutilandi, non inducit irregularitatem, sed requiritur actualis occisio vel mutilatio hominis, & vt occidens, vel mutilans sit baptizatus & doli capax, quandoquidem actus inducens irregularitatem sit actus humanus. *tom.1.fol.692.n.1.& 2.*

71. Clericus, aut alius iustè mutilans, vel occidens, vel cooperans ad mutilationem, vel homicidium secuto effectu, fit irregularis defectu lenitatis, quæ impedit ordines suscipere, & susceptos exercere. Et non solùm qui occidit, vel mutilat, est irregularis ex defectu lenitatis, sed etiam mortem accelerans, aut causam propinquam mortis dans dicto vel facto. Item iudex inferior Summo Pontifice ferens sententiam mortis vel mutilationis, eiúsque assessores, cooperatores, satellites, &c. Notarius scribens vel legens sententiam, consultores in casu aliquo particulari in causa sanguinis, comitantes reum ad supplicium causa securitatis; item qui dicit reo, *ascende scalam, vel suppone caput ad excipiendum ictum*, si ob ipsius dictum reus citius mutilatur. Similiter est irregularis, qui actu pugnantibus præbet gladium ad aliquem particularem occidendum; aut qui tradit ligna, quibus hæreticus viuus comburatur: secus dicendum de deferente

ferente crimen ad iudicem, aut campanis simpliciter signum dante; aut de fabris ferrariis, vel aliis armorum fabricatoribus, conflantibus aut vendentibus gladios ad vsus humanos in genere; aut de clericis assistentibus executioni sententiæ; non enim dicuntur ad illum cooperari. Similiter excusatur ab irregularitate, qui ignoranter defert litteras quibus mandatur aliquem occidi, vel mutilari. *tom.1.fol.693.num.3. & seq.*

72. Ille qui clamauit adesse latrones, fit irregularis quando suo clamore præuidit fore vt alij accurrerent, illósque occiderent; censetur enim causa mortis. Item qui satellitibus directè, vel indirectè indicando reum, fuit causa cur reus caperetur, incurrit notam irregularitatis secuta mutilatione vel morte; secus dicendum de eo qui aliquem ostendit nesciens ipsum quæri ad mortem. *tom.1.fol.694.num.18.& 19.& fol.695. num.20.*

73. Clericus qui rogat Principem vt iustitiam faciat, vel vt iudicet secundùm iura, &c. videtur excusandus ab irregularitate; cùm hic modus loquendi videatur indifferens. *ibid.num.21.*

74. Bannitum hostémve Reipubl. publica auctoritate occidens, fit irregularis: exercens quoque officium in criminalibus, vt v.g. condemnans reum ad mortem, vel mutilationem, irregularitatem incurrit; & vnam tantummodò, licet plures ad mortem condemnet. *ibid. num.22. & seqq.*

75. Iudex Ecclesiasticus qui aliquem degradat, & tradit brachio sæculari, non fit irregularis; cùm degradando non cooperetur ad mortem. *ibid.num.27.*

76. Non

76. Non est irregularis ille qui habens iurisdictionem temporalem, constituit prætores ad causas sanguinis, aut qui mandat alicui vt inquirat de delicto, & iustitiam faciat. *ibid.num.*28. *&* 29.

77. Prælatus quando interrogatur quid sit faciendum in aliqua causa sanguinis, respondere potest hoc modo: facite quod leges statuunt, consulite peritos, &c. imò licitum est Sacerdoti dare consilium Principi, vt legem ferat qua fures plectantur capite; & Confessarius in simili casu potest absque periculo irregularitatis dicere pœnitenti, non te absoluam, nisi facias quod leges præcipiunt, vel nisi punias reum secundùm iura: propterea excusandus est Confessarius ab irregularitate, qui pœnitentem iuridicè interrogatum hortatur ad confitendam veritatem in iudicio, etiamsi reus ob confessionem veritatis puniendus sit pœna mortis: hortatur enim ad id ad quod tenetur, & præstat munus suum. *ibid. num.*30.*& fol.*696.*num.*31.*& seqq.*

Irregularitas quæ incurritur accusando, vel testando.

78. Accusans alium in causa criminalis, incurrit irregularitatem secuta morte, vel mutilatione propter suam accusationem, nisi hoc faciat iustè petendo satisfactionem pro iniuria sibi vel suis rebus illata, & non petendo vindictam, aut accusando alterum de iniuria illata personis extraneis; nam permittitur clericis conqueri solùm de malefactoribus suis, non verò de iis qui aliis damna intulerunt, modò ij qui damnum passi sunt, non sint propinqui clericorum. Vnde

sit

fit vt clericus accuſans alterum ad ſui defenſionem vel ſuorum, non incurrat irregularitatem, etiamſi mors ſequatur præmiſſa proteſtatione. Excuſatur aliquando clericus accuſando alium de crimine, quando crimen adeo leue eſt, vt non videatur dignum mutilatione; vel quando non petit vindictam, ſed ſatisfactionem ſibi debitam. *tom.1.fol.697.num.1.& ſeq.*

79. Tam laicus quàm clericus omittens proteſtationem ex obliuione in cauſa criminis, incurrit irregularitatem: facienda eſt autem proteſtatio coram iudice his vel ſimilibus verbis: Domine peto cures mihi ſatisfactionem, vel reſtitutionem exhiberi à Titio, qui mihi damnum intulit, proteſtórque me nulla ratione intendere pœnam ſanguinis, mutilationem, vel mortem. Proteſtatio ſolo animo facta non prodeſt; nam ius requirit proteſtationem expreſſam: tamen proteſtatio ficta, ſufficit ad euitandam irregularitatem. *tom.1.fol.698.num.8.& ſeq.*

80. Teſtis ex cuius dicto mors ſecuta fuit, eſt irregularis, ſiue examinatus fuerit iuridicè, ſiue non.

Clericus cogi non poteſt ad ferendum teſtimonium in cauſa ſanguinis contra reum; poteſt tamen teſtari in fauorem rei, nec fiet irregularis, etiamſi ob id ſequatur mors accuſatoris. *tom.1.fol.699.num.2.& ſeqq.*

81. Aduocatus, vel Procurator qui cauſam rei ſuſcipit, non incurrit notam irregularitatis, quando ſequitur mors, vel mutilatio accuſatoris, qui compertus fuit calumniator: ſecus dicendum, ſi reus ex imperitia, vel negligentia Aduocati aut Procuratoris adiudicetur morti. *ibid. num.5.& 6.*

82. Aduo

82. Aduocatus, vel Procurator accuſatoris fit irregularis ſecuta morte, vel mutilatione rei, contra quem pro accuſatore agebat. *ibid.num.*7.
83. Item Procurator & Aduocatus accuſatoris, aut delatores criminum, aut ſyndici Fiſcales, aut teſtes concurrentes in cauſa criminali, non excuſantur ab irregularitate præmittendo proteſtationem; non nego tamen quin teſtis ex metu graui poſſit excuſari ab irregularitate. *ibid. num.*8.

Irregularitas contracta ob bellum.

84. Occidens alium in bello tam iuſto quàm iniuſto, incurrit irregularitatem, cùm ſit cauſa mortis, non item procedens ad bellum, ſine animo pugnandi, ſi occidat inimicum ad ſui defenſionem cum moderamine inculpatæ tutelæ. *tom.*1.*fol.*700.*num.*1.*&* 2.
85. Quando diuiſo exercitu in duas partes, vna pars occidit, altera verò non occidit, milites illius tantummodo partis quæ occidit, ſunt irregulares. *ibid.num.*3.
86. Conſulens alicui Principi bellum iuſtum contra alium non eſt irregularis, ſicut nec ille qui hortatur alterum ad vitam effundendam pro fide Chriſti, vel pro tuenda Republica. *ibid.n.*4. *&* 6.
87. Tam clerici quàm laici poſſunt intereſſe bello iuſto abſque irregularitate, etiamſi hortentur milites, vt ſuo fungantur munere, vel illos hortentur in genere ad pugnandum, ad fortiter ſe gerendum, ad vincendum, ad fidem tuendam, ad patriam defendendam. *ibid.num.*7.
88. Præbens ſeu vendens arma in bello iuſto,

non

nō est irregularis, etiamsi arma sint offensiua. *cap. petitio tua.* modò non præbeat arma ad occidendum hunc vel illum in particulari. *ibid. num.* 8.
89. Clericus propriis manibus pugnans de licentia Summi Pontificis, non videtur subiacere irregularitati. *tom.* 1. *fol.* 701. *num.* 12.
90. Solus Summus Pontifex potest de iure communi dispensare in irregularitate contracta causa belli. *ibid. num.* 13.

Irregularitas contracta medendo, aut chirurgiam exercendo.

91. Laicus exercens chirurgiam vel medicinam secundùm regulam artis, non fit irregularis, etiamsi membrum aliquod abscindat causa sanitatis; secus dicendum si eius culpa ægrotus interiit. *ibid. num.* 1.
92. Clericus etiam beneficiarius exercens officium medici vel chirurgi secundùm regulā artis, seclusa adustione vel incisione, nō est irregularis, etiamsi mors sequatur. Adde clericum maioribus ordinibus initiatum non peccare, nec affici irregularitate, incidendo vel adurendo vrgente necessitate, e.g. tempore pestis, quando non adest alius qui id præstet. Item adiuuans chirurgum ad iustè abscindendum membrum alicuius ægroti infectum, non incurrit irregularitatem. *tom.* 1. *fol.* 702. *num.* 4. & *fol.* 703. *num.* 6.

Irregularitas ex homicidio facto ad sui defensionem.

93. Occidens alium ad vitæ suæ defensionem non excedendo notabiliter moderamen inculpa-

tæ

tæ tutelæ, non incurrit irregularitatem; quia huiusmodi actio non censetur iniusta, etiamsi dederit causam inuasionis. Sicut autem licitum est tueri vitam cum morte inuasoris, ita etiam licitum est tueri membrum, seu partem vitæ; præsertim quando ex huiusmodi percussione, vel mutilatione membri sequi potest amissio vitæ. *tom.*1.*fol.*704.*num.*3.*&* 4.

94. Qui occidit iudicem iniustè sibi parantem mortem, non est irregularis. Idem dic de capto ab hostibus volentibus ipsum interficere; is enim occidendo custodem vel alium, quando aliter euadere non potest, non fit irregularis: sicut nec qui fure domi inuento clamauit ad vitam, vel ad res suas defendendas, *cape, cape*; secus dicendum si clamauit, *occide, occide,* &c. *ibid. num.*5.*&* *seqq.*

95. Qui alium occidit vt se defendat à graui deformitate vultus, aut qui tradit alteri arma, vt se defendat, sed alter occidit inuasorem, non est irregularis. *tom.*1.*fol.*705.*num.*8.*&* 9.

96. Occidens alium ad defensionem sui honoris rerúmque suarum, non fit irregularis, seruato moderamine inculpatæ tutelæ. Idem dicendum de occidente inuasorem proximi cum moderamine; & hoc potiori ratione sequitur si occidat alium defendendo proximum quem tenetur defendere, vt defendendo Principem, vel aliam personam publicam, vel patrem, &c. Adde illum non esse irregularem, qui tradit arma alicui inuaso ad se defendendum, & inuasor occiditur ab inuaso cum moderamine inculpatæ tutelæ. *ibid. num.*10.*&* *seq.*

Irregu

Irregularitas ex homicidio casuali.

97. Homicidium omnino casuale quod non est volitum in se, nec in causa, non inducit irregularitatem, cum non sit peccaminosum, aut voluntarium.

Hinc fit vt homicidium commissum ab amente, vel furioso, non habente tunc temporis lucida interualla, vel ab ebrio, vel dormiente, qui non præuidit illud secuturum, non inducat irregularitatem; sicut nec si commissum sit ab infante rationis vsu carente. *tom.1.fol.706.num.2. & fol.707.num.3.& seqq.*

98. Homicidium quod non est omnino casuale, sed volitum in causa, seu implicitè voluntarium, inducit irregularitatem: vnde à fortiori homicidium inducit irregularitatem, quando est voluntarium in se & directè, id est cum aduertentia & deliberatione, ex industria, & ex proposito. *ibid.num.6.& 7.*

99. Dans operam rei licitæ vel illicitæ, non est reus homicidij, aut irregularitatis, si debitam diligentiam adhibuit, ne sequeretur homicidium: & hoc verum est, etiamsi res erat periculosa homicidij, modò diligentiam adhibuerit, & modò ex illa re cui opera datur, non soleat mors vt plurimum sequi; tunc enim incurritur irregularitas secuta morte, vel mutilatione. *ibid.num.8. & 9.*

100. Conficiens gladios quibus aliqui postea occiduntur, non fit irregularis: nam censetur causa tantummodo remota mortis; secus dicendum de aromatariis conficientibus medicinas ex rebus corruptis, si hac de causa sequitur mors in-

P firmi.

firmi. Similiter qui præbet aut consulit, aut tradi mandat aliquid infirmo contra Medici præceptum, fit irregularis, quoties infirmus ex illius rei traditione perit, aut notabiliter ipsius mors acceleratur: non esset tamen irregularis qui cautè & secundùm regulas artis extraheret sagittam è vulnerato, ex cuius extractione vulneratus moreretur. *tom.1.fol.708.num.10. & sequent.*

101. Magister verberans discipulum excedendo modum percussionis, & non adhibendo debitam diligentiam ne sequatur mors vel mutilatio, fit irregularis: secus dicendum de iudice qui præcepit reum verberari iuxta leges, sed minister adeò excessit, vt ratione illius excessus, reus mortuus sit. *ibid.num.14.& 15.*

102. Ille excusari potest ab irregularitate, qui leue vulnus alteri inflixit, ex quo tamen vulneratus periit ex sua intemperantia, aut ex iniuria vel incuria medici. *ibid.num.16.*

103. Ille est irregularis in foro conscientiæ, qui consuluit Titio occidere Caium, sed accidit vt Titius ipse occisus fuerit à Caio.

Idem dicendum de eo qui inter dormiendum interemit infantem in lecto, eo quòd non adhibuerit debitam & sufficientem cautionem præscriptam in tenendo infantulo in lecto. Proiiciens lapidem in Titium fit etiam irregularis, si lapis, Titio illum declinante, concidit in Caium, illúmque occidit, quia censetur actionem periculosam homicidij exercuisse absque sufficienti diligentia. Similiter ille est irregularis, qui reficiens tectum, tegula occidit transeuntem, si non monuerit, aut signum de more non exposuerit. Item sunt irregulares, qui hyeme se petunt pilis niueis

niueis si mors sequatur, aut oculus eruatur; secus dicendum de saltante cum muliere grauida saltatione consueta & moderata, si abortus sequatur fœtus animati. *tom.1.fol.709.num.17. & seq.*

104. Insidens equo, non est habendus pro irregulari, quando equus fractis habenis puerum in via existentem conculcauit & interfecit, mors enim censetur omnino casualis. *ibid. num.23.*

105. Ille non est quoque irregularis, qui domi diligenter custodit feram, quæ absque ipsius culpa soluta, aliquem occidit; secus dicendum de eo qui feram vinculis constrictam in platea detinet, quæ incautè accedentes occidit. *ibid. num.24.*

106. Detegens bona fide in conuentu hominum adulterium mulieris, non est irregularis, si vnus adstantium deferat ad virum adulteræ, & mors inde mulieri sequatur. *tom.1.fol.710. num.25.*

107. Ille est irregularis, qui ioco (excipe pueros) terrorem incutit alteri, éstque causa, vt alter eo terrore commotus & perterritus, se det præcipitem. *ibid.num.26.*

108. Ad incurrendam irregularitatem ex homicidio iniusto, non omnino casuali, requiritur culpa mortalis. *ibid.num.27.*

Irregularitas ex homicidio iniusto voluntario.

109. Voluntarium simpliciter dicitur illud, quod intenditur ab agente; voluntarium autem indirectè non intenditur in se directè; explicitè

reputatur tamen intentum in actu exercito, eo quòd aliquid actum fiat per se & immediatè ordinatum ad illum effectum. Idem dicendum respectu consulentis, vel mandantis. *ibid.num.*1.*&* *fol.*711.*n.*2.

110. Membrum propriè dicitur pars illa corporis, quæ proprium habet officium distinctum ab aliis partibus. *ibid.num.*3. his positis

111. Homo baptizatus occidens vel abscindens alterius membrum voluntariè simpliciter, vel secundùm quid, vel censualiter cum mortali culpa, est irregularis secuta morte, aut mutilatione. Propterea mutilans membrum alterius, vel maiorem partem membri, e. g. totam ferè manum, est irregularis, etiamsi membrum debilitatum esset, vel aridum, (contra nonnullos) modò mutilans non sit chirurgus, vel medicus, qui hoc faciat ex præscripto artis; secus dicendum de debilitante, vel reddente inutile membrum; hic enim non dicitur mutilare, vel occidere; aut de eo qui reddit aliquem cœcum non eruendo illi oculum; aut alteri digitum abscindit, cùm digitus non sit propriè membrum; aut mutilat cadauer, quia hæc non dicitur hominis mutilatio. *ibid.num.*4.*&* *seq.*

112. Mandans expresè vel tacitè homicidium vel mutilationem, reus est homicidij vel mutilationis, consequenter est irrègularis, & tenetur ad restitutionem, nisi expresè aut tacitè reuocauerit mandatum, & illius reuocatio innotuerit mandatario. *tom.*1.*fol.*712.*num.*13.

113. Qui mandauit verberare, percutere, vel capere, &c. imponendo expresè ne occideret, & curaret ne occideretur: & nihilominus mandatarius inimicum re ipsa occidit, reus est homicidij,

dij,quia mandauit actiones quæ sunt periculosæ mortis. *ibid.num.* 18.

114. Consulens homicidium illi qui paratus non erat ad homicidium patrandum,reus est homicidij & irregularitatis secuta morte, vel mutilatione,dummodò tamen consulens non retraxerit influxum suum. Idem dicendum de consulente homicidium quod alter consuluisset, aut de occidente Caium, quem alter occisurus erat, qui aliter moriturus erat: nam ipse efficaciter influit in homicidium vel mutilationem, secutam ob suum consilium; secus dicendum de suadento Caio homicidium, quod adhuc commisisset absque consilio & suasione;nam in hoc casu consulens, non censetur causa efficax homicidij. *ibid.num.*19.*&* *fol.*713.*n.*20.*&* *seq.*

115. Qui suo dicto influit in homicidium, aut consilium dat alteri in casu illicito capiendi arcem per proditionem, & inde mors alicuius sequitur,est irregularis; sicut & qui dat consilium faciendi abortum fœtus animati anima rationali, secuto tamen effectu. *ibid.num.*24. *&* *sequent.*

116. Auxiliantes, aut cooperantes ad homicidium,rei sunt homicidij,& consequenter irregulares secuta morte, vel mutilatione. Propterea quando plures de communi consensu aggressi sunt Titium, qui Titius ex vno tantum vulnere periit,omnes rei sunt homicidij,& consequenter irregulares, etiamsi non omnes percusserint:nam omnes cooperati sunt ad homicidium concitando se & consulendo homicidium; secus dicendum si subita quadam rixa vulnera inflixerint, & vnus tantum lethale vulnus inflixit; nam ille tantum videtur reus homicidij. Quod si non

P 3 constet

constet quis vulnus lethale intulerit, debent omnes se tanquam irregulares gerere.

117. Ille non est censendus irregularis, qui rixam habens cum Titio, admonet accurrentes in sui auxilium ne quid mali Titio inferant, etiamsi accurrentes occidant Titium intuitu illius. *ibid. num.*28. *&* 29.

118. Qui voluntariè non impedit homicidium quod tenetur ex iustitia impedire, incurrit irregularitatem homicidij voluntarij, vt accidit quando quis tenetur ex officio, vel ex stipendio, vel ex promissione alterum defendere, & non defendit: peccat enim contra iustitiam non impediendo; & censetur causa moralis homicidij. hinc sequitur Principem non impediendo neces, iudicem non impediendo iniustam sententiam contra vitam innocentis, Medicum non curando eos à quibus pretio conductus est; dominum non adhibendo debitam diligentiam, ne animalia quæ sub suo dominio vel custodia existunt nocumentum aut vulnera inferant, ligari irregularitate secuta morte. *tom.*1. *fol.*715. *num.*37. *& seq.*

119. Ratum habens homicidium suo nomine factum ipso insciente, non est reus homicidij, consequenter neque irregularitatis cùm nihil influat; quamuis grauiter peccet propter effectum ad homicidium. *ibid. num.*42.

120. Summus Pontifex dispensare potest in qualibet irregularitate prouueniente ex homicidio iusto, vel iniusto, voluntario vel casuali; & Episcopus similiter in homicidio occulto casuali, aut patrato causa defensionis, non seruato moderamine inculpatæ tutelæ: non potest tamen Episcopus dispensare cum eo qui alium occidit in

in rixa inopinatò suborta, etiamsi homicidium sit occultum. Item non potest Episcopus dispensare cum eo qui contraxit irregularitatem occidendo in bello iusto, etiamsi occisio sit occulta, quia est voluntarium homicidium. *tom.* 1. *fol.* 716. *num.* 1. *item fol.* 717. *num.* 9. & 10.

121. Prælati habentes iurisdictionem quasi Episcopalem dispensare non possunt in irregularitate ex casuali homicidio, vel ex mutilatione prouenienete, quia illa facultas Episcopis concessa, est specialis & extraordinaria, consequenter non est extendenda ad eos, qui verè & propriè non sunt Episcopi. *ibid. num.* 12.

122. An verò aliqui religiosi dispensare possint, standum est eorum priuilegiis. *tom.* 1. *fol.* 716. *num.* 1.

Dispensatio irregularitatis.

123. Summus Pontifex dispensare potest in omni irregularitate iure humano introducta; sicut enim potest legem condere, ita etiam potest eam per dispensationem abrogare. *tom.* 1. *fol.* 718. *num.* 1.

124. Probabiliter sustineri potest, ablata lege irregularitatem inducente, censeri etiam ablatam irregularitatem antea contractam, modò abrogatio legis simpliciter & absolutè fiat. *ibid. num.* 2.

125. Episcopus dum in sua diœcesi existit, dispensare potest cum suis subditis in irregularitatibus prouenientibus ex delictis occultis, excepta irregularitate prouueniente ex homicidio voluntario, aut ex delicto deducto ad forum contentiosum. Dispensare potest etiam cum religio-

sis se ipsos illi subiicientibus in iis casibus, in quibus potest cum suis subditis dispensare. Hæc facultas dispensandi quam habent Episcopi ex priuilegio Tridentini non est extendenda ad alios Prælatos habentes iurisdictionem quasi Episcopalem. *ibid.num.*3. *& fol.*719.*num.*4. *item fol.*720.*num.*7.

126. Episcopus dare potest facultatem alteri, qui secum dispenset in iis casibus in quibus dispensare potest cum suis subditis in irregularitate & in censuris, quia fauores sunt ampliandi; & eo ipso quo Episcopus aliquem irregularem admittit ad ordines, aut concedit litteras dimissorias, censetur cum eo dispensare in irregularitate, aut concedere facultatem vt dispensetur ab alio Episcopo; modò sciat ordinandum esse irregularem, & intentionem habeat dispensandi. *ibid.num.*8.*&* 9.

127. Omnis irregularitas saltem consurgens ex proprio delicto tollitur per Baptismum; seu potius, homo non afficitur irregularitate ob defectum existentem ante Baptismum, nisi defectus adhuc perseueret post Baptismum. *ibid.num.*1.

128. Per professionem in approbata religione tolluntur irregularitates in iure expressæ, v.g. ea quæ prouenit ex defectu natalium: hæc tamen irregularitas aufertur per professionem solùm quoad ordines, non verò quoad prælaturas. *ibid. num.*2.*& fol.*721.*num.*3.

129. Irregularitas aufertur ablata causa, ob quam fuerat inducta, quoties irregularitas fertur pro tali tempore quo durat talis causa: propterea irregularitas ex defectu ætatis tollitur sublato ætatis defectu per aduentum legitimæ ætatis. *ibid.num.*5.

130. Irre

130. Irregularitas tolli poteſt per facultatem à Summo Pontifice conceſſam, aut etiam collatam ab Epiſcopo in iis caſibus in quibus Epiſcopus iure ordinario diſpenſare poteſt. *ibid. num.6.*

131. Facultas diſpenſandi conceſſa à Papa ſub hac conditione, *ſi res ita eſt*, expirat morte Papæ re adhuc integra; quia huiuſmodi facultas eſt veluti mandatum, mandatum autem expirat morte mandantis. *ibid.num.7.*

132. Habenti facultatem abſoluendi ab omnibus cenſuris & ſententiis, non cenſetur conceſſa facultas abſoluendi ab irregularitatibus contractis ex delicto, niſi facta ſit illius expreſſa mentio. *ibid.num.8.*

133. In concedenda & obtinenda diſpenſatione, requiritur vt diſpenſatio ſigno aliquo externo ſufficienter manifeſtante voluntatem Superioris, exprimatur: requiritur præterea iuſta cauſa, & vt exprimatur ſpecies irregularitatis, ſeu delicti; alioquin obſtrictus pluribus irregularitatibus, nullius validè obtinet diſpenſationem, cùm non conſtet in quanam fuerit diſpenſatus. *ibid.n.1.*

134. Qui obtinuit facultatem diſpenſandi in irregularitate, poteſt cum eo diſpenſari, ſi obtenta facultate denuò incidat in irregularitatem: nec eſt neceſſe in concedenda diſpenſatione dicere, *diſpenſo te toties, quoties incurriſti*, ſed ſufficit dicere, *diſpenſo te ſuper irregularitate. tom.1. fol.722.num.2.& 3.*

135. Obtinens diſpenſationem ob vnam cauſam, non cenſetur diſpenſatus in irregularitatibus contractis ob aliam cauſam, niſi reuera Superior intendat generaliter diſpenſare. *ibid.n.5.*

136. Non extat certa & determinata verborum forma in concedenda dispensatione irregularitatis; nullo enim iure probatur eam requiri: hæc tamen communiter adhiberi solet: *Dispenso tecum in irregularitate, vel irregularitatibus, quas ob talem vel talem causam contraxisti, téque habilem efficio ad susceptionem & executionem ordinum, & officiorum tuorum, quantum possum, In nomine Patris*, &c. Valida tamen est dispensatio obtenta sub hac forma: *Absoluo te ab irregularitate, quam contraxisti*, &c. *ibid. num.* 7.

Iudex, Iudicium publicum.

Vide v. *Accusator, Reus.*

1. Potestas & iurisdictio siue ordinaria, siue delegata, siue arbitraria, siue accessoria requiritur, & adeò necessaria est iudici; vt sententia lata sine potestate & iurisdictione inualida sit, quia nihil fieri potest sine potestate. *tom.* 2. *fol.* 432. *num.* 1. & 3.

2. Clerici exempti sunt à laica potestate, fruuntúrque priuilegio fori, etiamsi grauia delicta commiserint. hinc qui habitum clericalem commisso delicto suscepit, non potest à laica potestate iudicari, nisi fortè habitum clericalem susceperit in fraudem. *tom.* 2. *fol.* 435. *num.* 5. & *fol.* 438. *num.* 15.

3. Nomine autem clericorum veniunt non solùm Cardinales & Episcopi, verùm etiam initiati sacris aut minoribus ordinibus, aut sola prima tonsura, & religiosi cuiuscumque ordinis aut sexus; imò etiam coniugati, modò habitum & tonsuram deferant, abstineant ab armis deferendis, & modò non sint bigami bigamia vera vel interpreta

priuilegium fori; secus si aliquoties dimittat, & clericus adhuc existimetur. Similiter si clericus minoribus initiatus habitum & tonsuram non deferat, amittit priuilegium absque alia monitione: si verò beneficium habeat, aut sacris ordinibus initiatus sit, non amittit priuilegium, nisi ter specialiter admoneatur, vt habitum clericalem deferat. *tom.2.fol.*448.*num.*15.*&* 16.

8. Clericus qui ob impotentiam, vel ob aliam iustam causam clericalem habitum iuxta sui loci consuetudinem non defert, non amittit priuilegium fori. Quod si controuertatur an habitus sit clericalis, vel an aliquis sit clericus, cognitio pertinet ad Prælatum Ecclesiasticum, & interim laicus iudex supersedere debet ab actibus iudicialibus. *ibid.num.*17.*& seqq.*

9. Clericus qui in re aliqua in Tridentino præscripta deficit, ob idque foro laicali subiicitur, non solùm à iudice laico, verùm etiam ab Ecclesiastico iudicari potest, quia Ecclesia non abdicauit à se ius cognoscendi de criminibus clericorum. *tom.2.fol.*494.*num.*20.

10. Clericus initiatus minoribus, si Ecclesiæ seruiat, cui inseruire Episcopus non præcipit, non gaudet priuilegio fori. *ibid.num.*21.

11. Qui priuilegium fori amittit, non propterea amittit priuilegium Canonis, nisi sit bigamus, vel nisi sit coniugatus, simúlque habitum & tonsuram non deferat, aut nisi habitum omnino dimiserit. *ibid.num.*22.

12. Clericus conueniens alium clericum coram laico iudice incompetente, committit culpam sacrilegij, & pœnam excommunicationis incurrit. Idem dicendum de iudice incompetente personas Ecclesiasticas puniente, vel iudican

dicante. *tom.2.fol.450.num.1.& 2.*

13. In iudice, præter potestatem & iurisdictionem, requiritur adhuc veritas: ita vt non possit iudex ferre sententiam mortis contra innocentem, quem priuatim certò cognoscit innocentem, sed in iudicio probatur nocens. Idem dic de ministro iustitiæ, qui non potest sententiam exequi occidendo innocentem, quamuis inde sibi timeat priuationem officij; non enim sunt facienda mala vt eueniant bona; ferre autem sententiam contra innocentem, intrinsecè malum est. In causis tamen ciuilibus, aut etiam in criminalibus mitioribus iudicandum est secundùm allegata & probata. *ibid.n.1.& seq.* item

14. Iudex non potest condemnare eum, quem secretò nouit nocentem, sed innocens in iudicio publico probatur; & hoc valet non solùm in iudice inferiore, verùm etiam in supremo, non solùm in causa criminali, verùm etiam in ciuili, secus si crimen sit publicum, aut plenè probari possit, sed non expediat illud in iudicium afferre. *tom.2.fol.451.num.5.*

15. Iudex in conferendis officiis & beneficiis, non tenetur publicam scientiam sequi; quia potius censetur tunc distributor quàm iudex; debétque pro meritis ex re ipsa, non autem ex testibus desumptis officia distribuere. *tom.2. fol. 452.num.7.*

16. Præterea in iudice necessaria est scientia qua rectè sciat suo munere fungi, & puritas in recta intentione; non peccat tamen iudex, per se loquendo, iudicium ferens dum lethalis culpæ conscientiam habet. Item tenetur adhuc iudex causas celeriter expedire. *ibid.n.1.& seq.*

17. Sententia iniusta lata ex odio vel praua inten

intentione, vel fauore partis valida est, quia in ea nihil deest essentiale; secus dicendum de sententia lata non seruato iuris ordine, aut lata contra veritatem facti, aut fundata in falsa præsumptione; hæc enim non valet neque obligat in conscientia. *tom. 2. fol. 453. num. 4. & seqq.*

18. Quæres, quæ sit forma iuris quam iudex in modo procedendi seruare debet? Respondeo triplicem esse modum procedendi, nimirum vel per denunciationem, vel per accusationem, vel per inquisitionem. Ad modum procedendi per inquisitionem generalem non requiritur infamia præuia, vel accusatio, vel denunciatio: ad modum autem procedendi per inquisitionem specialem, necessaria est infamia, vel clamorosa insinuatio: neque ad eam præcisa consuetudine in contrarium sufficiunt sola indicia manifesta. *tom. 2. fol. 455. num. 1. & 7. item fol. 456. num. 10. & 12.*

19. Modus verò procedendi per inquisitionem mixtam, qua inquiritur specialiter de persona, & generatim de crimine, requirit præuiam infamiam, vel semiplenam probationem & accusationem, aut saltem manifesta indicia iuxta receptam loci consuetudinem: hinc sequitur quando commissum fuit homicidium, de quo publicè constat, posse in genere inquiri, quis illud commiserit; non posse verò inquiri in specie, nisi præcesserit infamia vel semiplena probatio. Excipiuntur tamen aliqui casus, videlicet quando inquisitio vel manifestatio necessaria est ad impediendum malum futurum publicum aut priuatum, præsertim animarum; ex. gr. ad impediendum crimen læsæ maiestatis, aut hæresis, vel apostasiæ, quia hæc crimina nimis perniciosa sunt

Reipu

Reipublicæ; & quando iudex in generali inquisitione comperit aliquem deliquisse; tunc enim procedere potest ad specialem inquisitionem. Idem dicendum quando proceditur non ad punitionem, sed ad conferendum beneficium, ad dispensandum in voto, ad celebrandum matrimonium, ad eligendum, &c. *ibid. n.* 13. *& seq.*

20. Iudex via accusationis iuridicè procedit, quoties delata accusatione interrogat testes, & postea habita saltem semiplena probatione procedit ad interrogandum reum; quamquam aliquando procedit per querelam, aliquando per inquisitionem cognito delicto. *tom.* 2. *fol.* 458. *num.* 1. *&* 3.

21. Iudex via denunciationis iuridicè procedit, quoties crimine de aliquo ad ipsum delato ex officio procedit ad capiendas informationes, & examinandos testes nominatos à denunciatore, vel alios quos ipse iudex inquirendo ex officio comperit informatos, quibus positis legitimè accedit ad examinandum delinquentem: excusari tamen potest praxis iudicum sæcularium, qui ex denunciatione publici officialis, vel alterius priuati ad id muneris deputati, vel ex querela partis accedunt ad accipiendas informationes, & iis habitis specialem inquisitionem formant. *ibid. num.* 4. *&* 5.

22. Iudex tenetur ad restitutionem, si non seruauit ordinem iuris in iudicando; nam censetur causa iniusta damni. *tom.* 2. *fol.* 459. *num.* 6.

23. Petes, an iudex pœnam à lege taxatam remittere possit? Respond. iudex inferior præciso communi bono, non potest pœnam à lege taxatam remittere; arbitrariam verò potest augere vel minuere; secus dicendum de supremo: is enim

enim poteſt iuſta de cauſa pœnam in iure taxatam relaxare, etiam recuſante parte. Non debet tamen iudex ſe facilem exhibere in liberando reo, aut in commutanda pœna corporali in pecuniariam:nam ſub ſpe iſtius commutationis,diuites occaſionem arriperent liberius peccandi. Præterea iudex non poteſt,per ſe loquendo, eum ad mortem condemnare,à quo delicti confeſſionem extorſit promiſſione impunitatis,aut minis, vel deceptionibus; niſi alioquin magnum immineat Reipublicæ damnum. *ibid.num.*1. *&* 3. *item fol.*460.*num.*6.*&* 8.

24. Potéſtne iudici aliquid tradi,& ab eo accipi? Reſpond.iudices tam ſæculares quàm Eccleſiaſtici aliquid loco ſtipendij à litigantibus pro exercendo iuſtitiæ officio accipere poſſunt, modò aliunde non ſit illis aſſignatum; beneficiarius tamen non poteſt quicquam accipere, ſi beneficio eſt adnexum onus iudicandi;quia beneficium datur propter officium,conſequenter datur ad ſupplenda onera beneficio adnexa. *tom.*2.*fol.* 460.*num.*2.*&* *fol.*461.*num.*3.

25. Iudex Eccleſiaſticus ordinarius non poteſt quidquam pro aſſeſſore accipere. Secus de iudice ſæculari,aut etiam de iudice Eccleſiaſtico delegato, modò nihil in fraudem accipiat, vt ſi aſſeſſor inutilis ſit. *ibid.num.*4.

26. Iudex Eccleſiaſticus tam ordinarius, quàm delegatus,præciſa legitima conſuetudine in contrarium,non poteſt munera vel ſportulas accipere,poteſt verò xenia, id eſt, eſculenta, vel poculenta: & iudex ſæcularis non ſolùm poteſt xenia,verùm etiam aliquas ſportulas, id eſt, etiam munera pecuniaria. *ibid.num.*5.*&* 6.

27. In Extrauaganti Bonifacij VIII. *in rubrica*

de

necessaria consecutio gratiæ, vel iustitiæ, sed sufficit aliqua actio ex iis quæ principaliter vetitæ sunt. *ibid. num.* 21.

Iudicium temerarium.

31. Committitur iudicium temerarium, & consequenter mortale peccatum contra iustitiam, iudicando firmiter & deliberatè de aliquo graui malo proximi, absque sufficienti fundamento, & indiciis seu coniecturis probabilibus, modò iudicium sit de re graui, & fiat sine aliqua rationabili causa. *tom.* 2. *fol.* 644. *num.* 4.

32. Suspicio potest aliquando esse peccatum mortale, quando scilicet grauiter læditur bona proximi existimatio per suspicionem, vt accidit quando quis absque sufficienti fundamento suspicatur de viro sanctissimo hæresim, adulterium, &c. *ibid.*

33. Non peccat mortaliter, qui temerè iudicat de aliquo indeterminato, aut etiam de aliquo determinato, quem non agnoscit, nec agniturus est; quia in hoc casu nulli grauis irrogatur iniuria. *tom.* 2. *fol.* 645. *num.* 7.

34. Qui de alio malè suspicatur, vel dubitat, non potest suam opinionem vel iudicium alij manifestare, nisi id fiat ad honestum finem. *ibid. num.* 9.

35. Petes, quomodo in hac materia, dubia explicanda sint? Regulariter loquendo tenemur dubia explicare negatiuè in meliorem partem; non positiuè, seu affirmatiuè, nisi fortè quis velit actum positiuum iudicij elicere. *tom.* 2. *fol.* 646. *num.* 2.

Iura

Iuramentum.

Vide v. *Adiuratio, Votum, Mendacium.*

1. Iuramentum est inuocatio diuini nominis in testimonium. Iuramentum aliud verbis enunciatur, aliud nutu, aut signo, aut manu sublata, aut tactu Euangeliorum, vel reliquiarum: aliud fit per simplicem contestationem, qua Deus in testem adducitur, vt dicendo, *testor Deum*, *iuro per Deum*, &c. Quouis modo fiat, semper est eiusdem speciei. *tom.2.fol.309.num.1. & fol.311. num.1. & 2.*

2. Ad iuramentum sufficit tacita Dei inuocatio, censetúrque semper iuramentum, dum adducitur creatura in testem, expresso etiam nomine Dei in obliquo; & quoties in creatura specialiter Deus relucet. *tom.2.fol.310.num.3. & 4.*

3. Adhibens verba, quæ quis falsò putat importare iuramentum, tenetur vi iuramenti, quamquam is non tenebitur vi iuramenti, si absque intentione verè iurandi, adhibeat verba non importantia verum iuramentum. Et hoc valet etiamsi adhibuerit verbum *iuro*, aut aliquid aliud addiderit, quod distrahat verbum à propria significatione. *tom.2.fol.311.num.6. & 7.*

4. Vt licitum sit iuramentum tria requiruntur, videlicet, veritas, iustitia & iudicium. Veritas ad iuramentum requisita consistit in hoc, vt iurans non leui, sed probabili coniectura, & prudenter, putet verum esse quod iurat. Iudicium in hoc, vt fiat cum necessitate & reuerentia: & iustitia in hoc, vt iuramentum fiat de re licita. *tom.2. fol.312.n.4. & fol.313.num.5. & seqq.*

5. Materia iuramenti debet esse res licita, &

& non peccaminosa, neque indifferens aut impossibilis, aut impeditiua maioris boni, seu diuinis consiliis contraria, modò materia illa maneat semper indifferens, vel iuramentum non sit factum in fauorem alterius. *tom.2.fol.314.num.1. & 2.*

6. Iuramentum factum de re prohibita per legem ciuilem quæ primariò & immediatè dirigitur ad bonum publicum, non obligat; obligat tamen iuramentum factum contra legem respicientem bonum particulare, modò non vergat in præiudicium tertij. Lex autem primariò respicit bonum commune, quando ex eius transgressione læditur bonum commune; priuatum verò respicit, quando commune primariò non læditur. *tom.2.fol.315.num.1.& seqq.*

7. Promissio, aut iuramentum factum contra prius iuramentum, aut contra votum, aut contra priorem promissionem validam non obligat; quia secundum iuramentum vel secunda promissio est de re quæ sine peccato seruari non potest: gesta verò contra obligationem iuramenti, valida sunt, nisi aliunde irrita sint; (nam irritari possunt à iure,) ideò reuocatio testamenti facta contra iuramentum de non reuocando testamento, valida est; sicut & venditio quoque facta contra promissionem iuramenti de non vendendo. *tom.2.fol.316.num.1.& 2.*

8. Alienatio fundi dotalis facta à muliere cum iuramento contra prius iuramentum factum, illum non alienandi, inualida est; nam iurans non alienare, tacitè censetur reprobare alienationem futuram, & censetur nolle contrauenire suo iuramento. *ibid.num.3.*

9. Ex iuramento facto cum animo non adimplendi,

ſplendi, naſcitur obligatio ex vi iuramenti, quia ex contractu celebrato animo non ſoluendi naſcitur obligatio; ergò etiam naſcitur ex iuramento facto cum animo non adimplendi. *tom.2. fol.*317.*num.*5.

10. Qui iurat fictè, ſeu qui iurat exterius abſque animo iurandi, vel cum animo non ſe obligandi, vel cum animo non adimplendi, peccat mortaliter quouis modo ex prædictis iuret, quoties iuramentum rationabiliter exigitur. *ibid. num.*6.

11. Iuramentum non obligat, quoties error & dolus ſunt circa ſubſtantiam rei promiſſæ, aut verſantur circa cauſam finalem, ſeu quoties iurans ſecundùm prudentem æſtimationem, non cenſetur voluiſſe iurare, ſi dolum cognouiſſet. *tom.*2.*fol.*318.*num.*3.*&* 4.

12. Iuramentum metu graui extortum, quamuis iniuſtè, obligat ſub mortali, modò ſit de re licita: iuránſque, & poſtea dubitans, an habuerit animum adimplendi iuramentum metu graui extortum, tenetur illud adimplere. *ibid.num.*1.*& fol.*319.*num.*3.*&* 4.

13. Non omnibus permiſſum eſt iurare iudicialiter; nam maſculis ante decimum quartum annum, & puellis ante duodecimum, interdicitur iuramentum ſolemne in iudicio in cauſis ciuilibus. *ibid.num.*1.

14. Iuramentum poteſt per nuncium vel Procuratorem præſtari, quando actus eſt talis qui poſſit per Procuratorem præſtari, vel quando lex proprium iuramentum non requirit, & quando nuncius ſeu Procurator habet ad hoc ſpeciale mandatum; & tunc ille cuius nomine præſtatur iuramentum, obligatur, non verò Procurator ſeu nuncius,

nuncius, vt patet à simili in matrimonio. *tom.2. fol.320.num.2.& seqq.*

15. Iuramentum ex iusta causa licitè exigitur ab eo qui creditur peieraturus; peccat tamen ille qui sine iusta causa petit iuramentum ab eo quem credit peieraturum, etiamsi ille sit peierare paratus. *ibid.num.1.& fol.321.num.3.*

16. Magis peccat ille qui curat adduci falsum Deum in testem veri, quàm qui curat adduci verum Deum in testem falsi. *ibid.num.4.*

17. Non committitur mendacium proferendo verba iuxta alium sensum quàm audientes intelligant, quando verba duplicem sensum habent, licétque vti verbis amphibologicis, quando pateretur quis damnum iis non vtendo: nec dicendus periurus, qui absque iusta causa vtitur æquiuocatione cum iuramento: non licet tamen absque iusta causa vti æquiuocatione, iuránsque alio sensu quàm alter intelligat sine iusta causa, tenetur ex vi iuramenti ad seruandum id quod iurans iuxta mentem suam intellexit. Quare peccat mortaliter qui crimen suum in iudicio verbis amphibologicis occultat absque iusta causa, modò iuridicè interrogetur, & tenetur illud fateri. Venditores tamen qui in vendendis mercibus æquiuocando iurant rem suam sibi tanti stetisse, non videntur peccare mortaliter præciso notabili damno quod ementibus afferunt. Et qui addit orationi ambiguæ iuramentum, ad nihil tenetur ratione iuramenti præcisè, videtúrque excusandus à mortali. *ibid.num.1.& seq.*

18. Qui habet consuetudinem iurandi, sed non mentiendi, non est in statu peccati mortalis, neque peccat mortaliter, licèt non conetur talem consuetudinem euellere: at coniungens

ex

ex consuetudine mendacium cum iuramento, peccat mortaliter, si non curet talem consuetudinem extirpare. *tom.2.fol.*324.*num.*3.*&* 4.

19. Habens consuetudinem iurandi & mentiendi, sed non coniungendi mendacium cum iuramento, tenetur illam consuetudinem sub mortali extirpare, quia censetur esse in morali periculo peierandi. Potest quis se ab huiusmodi statu peccati liberare, dolendo de peccatis & mala consuetudine, & proponendo se amplius non iuraturum, atque adeo non habiturum talem consuetudinem. *ibid.num.*5.*&* 6.

20. Violans iuramentum promissorium deliberatè factum in re magni momenti, peccat mortaliter; imò etiam violans iuramentum in re parui momenti seriò promissa. *ibid.num.*1. *&* 2.

21. Emittens iuramentum comminatorium de infligenda alicui pœna, quam iustè potest infligere, tenetur iuramentum adimplere, modò eius adimpletio non sit impeditiua maioris boni, aut non sit sublata causa, propter quam adimpleri debeat. Tunc autem comminatio pœnæ censetur fieri in ira, & non ad correctionem, dum quis iratus alicui minatur, cui in eundem errorem labenti non minaretur deposita ira. *tom.*2.*fol.*325. *num.*3.*&* 4.

22. Obligatio iuramenti non transmittitur præcisè ad successores iurantis, quia iuramentum est vinculum personæ, quod iurans voluntariè assumit: dicendum tamen obligationem contractus supra quem cadit iuramentum, transmitti ad hæredes, modò contractus sit validus, vel iuramento firmetur. *ibid.num.*1.*&* 2.

23. Laicus ratione iuramenti conueniri potest, tam

tam coram iudice Ecclesiastico, quàm sæculari. *tom.2.fol.325.num.4.*

24. Iuramentum cadens supra propositum, vel promissionem habentẽm tacitam conditionem ex intentione iurantis, vel ex dispositione iuris, vel ex consuetudine iam recepta, eo modo explicandum est, quo explicatur & obligat ipsa promissio. hinc sequitur eum qui cum iuramento promisit nuptias Bertæ diuiti, sanæ, virgini, bonæ famæ, &c. quæ post promissionem incidit in infirmitatem, vel in paupertatem, vel in fornicationem, non teneri stare iuramento, nec teneri eam vi iuramento ducere. *ibid.num.1.& 2.*

25. Iuramentum in dubio ita explicandum est, vt quantum fieri possit minus obliget seruata verborum proprietate: propterea iuramentũm vel votum non ludendi explicandum est, & intelligendum de ludo illicito, nisi aliter colligatur de mente iurantis, vel vouentis: hinc collige eum qui iurauit absolutè non ludere, non solùm non posse nomine proprio ludere, verùm neque alieno, nisi aliter quoque colligatur de mente iurantis. Item filius à quo pater extorsit iuramentum non ludendi, donec Roma redeat, ex.gr. non potest ludere, si pater Romæ moriatur. Item qui promisit soluere debitum intra mensem, non tenetur illud intra mensem, sed eo transacto soluere. Item Medici non admonentes ægrum graui morbo laborantem, vt confiteatur, illúmque visitantes nondum facta post tertium diem confessione, peccant peccato periurij, vbi decretum Pij V. super hoc est receptum; nisi Confessarius asserat confessionem posse differri. Hoc decretum non obligat, quando infirmitas non est grauis, nec est periculum, vel dubium vt fiat grauis.

Item

Item Medicus non incurrit prædictum casum reseruatum, si infirmus nolit confiteri, & periculum est mortis, si à Medico deseratur. *tom.2.fol.328. num.3.& seq.*

26. Obligatio iuramenti impediri potest ne inducatur, vel per legem destruentem omnino contractum humanum, supra quem cadit, vel prohibendo eius adimpletionem, vt sine peccato nequeat adimpleri. *tom.2.fol.330.num.1.*

27. Obligatio iuramenti iam inducta, quatuor modis tollitur; aut mutatione materiæ, vt si materia iuramenti fiat illicita; aut remissione, seu relaxatione eius in cuius fauorem factum est iuramentum; aut tollitur per irritationem factam per Superiores, quibus subiecta est materia iuramenti; aut per commutationem, vel dispensationem. *ibid. num.2. & 3. item fol.331. num.4. & 7.*

28. Qui consentit in iuramenta subditorum, non potest licitè absque noua causa ea iuramenta irritare: & hoc valet etiam in patre respectu filij. *ibid.n.5.*

29. Facultaté habens dispensandi in iuramentis, non potest dispensare in iuramento, in fauorem tertij facto, & ab eo acceptato, nisi aliqua iniuria præcesserit, vel nisi ita postulet commune bonum. *ibid.n.8.*

30. Iuramenta irritata non reuiuiscunt post mortem irritantium. *ibid.n.6.*

31. Præstans iuramentum alicui ratione dignitatis, non verò personæ, tenetur illud idem successoribus præstare. Quod si ille, cui factum est iuramentum, priuetur dignitate, vel moueatur ab officio, non tenebuntur iurantes seruare iuramentum obedientiæ præstitum illi ratione digni-

tatis, quia ceſſat cauſa ob quam præſtitum fuit iuramentum. *tom.2.fol.332.num.14.& 15.*
32. Non facit contra votum, nec dicitur periurus, qui non facit id in quo iuramentum auctoritate Superioris fuit commutatum. *ibid.n.13.*

L

Legatum.

Vide v. *Teſtamentum, Hæres, Subſtitutio.*

Lex, Legiſlator.

Vide v. *Priuilegium.*

1 LEx eſt regula quædam, ſeu ordinatio rationis promulgata, (per ſcripturam aut vocem,) ad bonum commune ab eo qui curam habet commmunitatis, ſeu ab eo qui poteſtatem habet obligandi. Lex principaliter reſpicit bonum commune, ſecundariò verò priuatum, differtque à præcepto quod præceptum imponi poſſit perſonæ particulari, lex verò communitati imponi ſoleat. *tom.2.fol.2.num.1.& 2.item fol.3. num.3.*
2. Ad concedendam legem humanam neceſſariæ ſunt hæ conditiones; vt ſit iuſta; vt promulgetur; vt feratur à legitimo Superiore, habente publicam poteſtatem, & ob commune bonum immediatè, vel mediatè; vt non ſit inutilis communitati, alioqui non obligat, niſi poſtea fiat vtilis. *ibid.n.3.& ſeq.*
3. Subditus cui certò conſtat legem eſſe magis noxiam quàm vtilem, præciſo ſcandalo, non tenetur eam ſeruare. *ibid.num.11.*

4. Lex

4. Lex diuidi poteſt in quatuor membra, videlicet in legem æternam, diuinam, humanam & naturalem.

Lex æterna eſt ipſa mens diuina quæ ab æterno omnia ordinauit. *tom.2.fol.2.num.*1. *&* 2.

5. Lex diuina eſt illa quæ vim habet, quatenus à Deo proficiſcitur, vt eſt lex Moſaica & Euangelica. Rurſus lex diuina ſubdiuiditur in diuinam naturalem, & diuinam poſitiuam. Diuina naturalis eſt illa, qua præcipitur idem quod præcipitur à lege naturali, vt ſunt ea quæ in præceptis Decalogi continentur. Diuina poſitiua eſt illa, qua præcipitur aliquid quod lege naturali non eſt ſancitum, vt eſt præceptum confeſſionis ante ſumptionem Euchariſtiæ. *ibid. num.* 3. *&* 4.

6. Lex humana eſt illa quæ fertur auctoritate humana, dependenter tamen à Deo, ſiue feratur poteſtate ſæcularium, vt à Rege, vel Imperatore, ſiue Eccleſiaſtica poteſtate, vt à Papa, Concilio, &c. *ibid.num.*5. *&* 6.

7. Lex naturalis eſt ipſamet conuenientia, ſeu diſconuenientia rei cum recta ratione. Alia eſt per ſe nota & indemonſtrabilis; alia quæ non eſt ita clara & per ſe nota, poteſtque aliquis excuſari ab illius tranſgreſſione ob inuincibilem ignorantiam. Lex naturalis non poteſt mutari, niſi mutentur circumſtantiæ & materia. *ibid.n.*7. *& ſeqq.*

8. Lex naturalis rurſus diuiditur in naturalem gentium, quam omnes homines naturali ratione ducti conſtituunt; & ciuilem, quæ ſimpliciter auctoritate hominum decernitur. *tom.2.fol.*5. *n.*13. *& ſeqq.*

A quo lex possit ferri, & quæ conditiones requirantur.

9. Lex ferri potest & debet ab habente publicam potestatem, iurisdictionem, & vim cogendi. *tom.2.fol.6.num.*1.

10. Pater potest quidem præcepta filiis imponere per potestatem dominatiuam, seu œconomicam; non verò per potestatem iurisdictionis. Item iudices ordinarij possunt quidem præcepta iuxta metas & terminos suæ iurisdictionis ferre in materia sibi subiecta, non tamen possunt leges propriè acceptas condere, nisi sint primates in tali ordine, & primaria fulgeant potestate. *ibid. num.2. & seqq.*

11. Leges Ecclesiasticæ, potestate à Christo accepta immediatè, ferri possunt à Summo Pontifice in toto orbe; & ciuiles in territorio sibi subdito. *ibid.num.*5.

12. Populus reuocare nequit potestatem condendi leges Imperatoribus concessam, alioqui sequeretur perturbatio in Republica. *tom.2.fol.*8. *num.*6.

13. Reges possunt pro suo regno leges ferre, aliique Principes, Duces, &c. Supremi, qui Superiorem in iurisdictione temporali non agnoscunt. Præterea Regina, quæ est regni domina, etiam contracto matrimonio, nisi vices suas marito committat. Communitates quoque perfectæ, seu Reipublicæ quæ per se ipsas gubernantur, qualis est Veneta, Genuensis, Leodiensis, &c. ciuitates quæ in se retinent potestatem aliquam supremæ Reipublicæ, possunt leges ferre pro territorio ipsis subiecto. Item Legati Summi Pontifi

Pontificis, ſeu Nuncij Apoſtolici in ſua prouincia: Legati Principũ quoque poſſunt facultatem ferendi leges alteri delegare: & Concilia generalia, ſi fiant auctoritate Summi Pontificis; Generaléſque religionum à Summo Pontifice approbatarum poſſunt leges & ſtatuta facere. Reliqui verò Prælati poſſunt tantum ea præcipere, quæ ad obſeruantiam regulæ ſunt accommodata: hinc fit vt ſubditi non teneantur obedientiam præſtare Prælato diſpenſanti in regula ſine cauſa, aut præcipienti tranſitum ad arctiorem regulam, aut viris religioſis clauſuram perpetuam. *ibid. n. 7. & ſeq.*

14. Similiter poſſunt Epiſcopi, Patriarchæ & Archiepiſcopi in ſuis diœceſibus leges Eccleſiaſticas condere; modò tamen non ferant in rebus grauioribus, aut contra ius commune. Cardinales quoque poſſunt in loco, ſeu Eccleſia ſui tituli ferre leges obligantes ſuum territorium. Idem dic de Abbatibus exemptis, aliíſque ſimilibus Prælatis reſpectu ſuorum territoriorum, niſi aliunde conſtet hoc ipſis vetitum eſſe, & modò non ſint contra ius commune. *tom. 2. fol. 11. num. 21. & ſeq.*

15. Capitulum quoque Eccleſiæ Cathedralis poteſt mortuo Epiſcopo, leges & ſtatuta facere, duratura, donec reuocentur ab Epiſcopo ſucceſſore; ſecus dicendum de Capitulis aliarum Eccleſiarum, Collegiorum, & ſimilium: his enim non competit ius ferendi leges propriè acceptas, niſi id à legitimo Superiore obtinuerint. *tom. 2. fol. 13. num. 29. & fol. 14. num. 31.*

16. Omnes quibus poteſtas condendi leges competit per iuriſdictionem delegatam, poſſunt leges condere; vnde infer Senatum Mediola-

nensem posse leges & statuta facere. *ibid.n.*32. *&* 33

17. Non est probabile Summum Pontificem delegare posse alicui facultatem ferendi leges in totam Ecclesiam independenter ab approbatione speciali ipsius Summi Pontificis. *ibid.n.*34.

18. Nulla apparet ratio implicantiæ, cur potestas ferendi leges fœminis à Summo Pontifice delegari non possit. *ibid. num.*35.

19. Non constat sanctis Patribus datam fuisse facultatem ferendarum legum, neque illorum sententiæ vim legis habent per se; sicut neque decreta particularium Episcoporum vel Conciliorum, nisi à Summo Pontifice approbentur, vel iam fuerint approbata. *tom.*2. *fol.*15. *num.*36. *& seqq.*

20. Promulgatio, seu publicatio est conditio necessaria ad legis obligationem inducendam, vt diximus paulò ante, cum egimus de conditionibus requisitis ad legem condendam. Nomine autem *publicationis*, non solùm intelligitur ea quæ fit voce præconis, sed etiã ea, quæ fit affigendo legem in loco publico: quamquam Deus efficere potest, vt leges obligẽt per solam voluntatem Superioris exterius sufficienter expressam. Ad legis obligationem non requiritur vt singulis intimetur, sed sufficit vt publicè promulgetur: & qui interfuerunt dum lex à Rege vel Principe condebatur, non tenentur eam seruare ante ipsius publicationem. Similiter interpretatio legis facta auctoritatiuè, non habet vim legis ante promulgationem. Epistolæ quoque Pontificiæ non habent vim legis ante publicationem; sicut neque lex reuocatoria alterius legis antiquæ. Item regulæ Cancellariæ publicationem

nem requirentes ante publicationem, non sunt propriè leges. *tom.2.fol.16.num 6.& seq.*

21. Petes, vbi, & quotuplex promulgatio legis facienda sit vt lex obligare incipiat? Respondetur legem sufficienter promulgatam in loco competente & consueto, & acceptatam statim obligare omnes subditos, nisi aliter in lege exprimatur: peccarétque subditus Summo Pontifici non obediendo legi quam sciret promulgatam reuelatione tantùm diuina, vel miraculosè in loco debito. *tom.2.fol.17.num.15.& 17.item fol.18. num.18.& 19.*

22. Non valet contractus celebratus ab eo qui ignorat promulgatam esse legem rescissoriam illius contractus: hinc inualida est donatio, facta à nouitio ante duos menses professionis; excedénsque taxam à lege constitutam in vendendo merces, tenetur excessum restituere, quamuis talis taxæ promulgationem ignorauerit. *ibid. n.20.& seqq.*

23. Ad legem humanam condendam requiritur præterea lapsus termini à legislatore præscripti; debétque lex vsu esse recepta & acceptata: tunc autem lex non censetur vsu recepta, quando populus vel maior pars prosequitur facere quod ante legis promulgationem præstare consueuerat: quod si lex acceptetur tantum quoad vnam partem, & non quoad totum, obligat solum quo ad eam partem quæ acceptatur, non quoad aliam; sicut & lex acceptata in vna prouincia, & non in alia, obligat vbi est acceptata. *ibid.num.25. & fol.19.num.27.& fol.20.n.30.& 32.*

24. Petes, vtrùm quando lex acceptata est à maiori parte communitatis, minor pars peccet legem non obseruando? Respond. peccare, & pœ-

nam legis incurrere, nisi fortè per inuincibilem ignorantiam excusetur. Vnde excusatur à peccato, qui scit legem Pontificiam latam esse, & non obseruat eam, si sciat suam communitatem ob ignorantiam eam non obseruare: validúmque est matrimonium celebratum sine Parocho & testibus, vbi non est acceptatum Tridentinum, quamuis sciant ipsius decreta. Quando dubitatur an lex promulgata acceptata fuerit, præsumitur acceptata. *tom.2.fol.20.num.34. & seqq. item fol.21.num.44.*

25. Lex quæ non fuit acceptata ab aliqua communitate, potest in posterum acceptari; & consequenter obligationem parere: lex verò quæ semel fuit reuocata, non obligat nisi iterum feratur à legislatore, quia per reuocationem fuit extincta. *tom.2.fol.20. num.37.& fol.21.num.38.*

26. Possunt subditi iusta de causa supplicationem legislatori porrigere, & interim legem non seruare; præsumitúrque legislator regulariter legem reuocare, si taceat & supplicationi non respondeat. Et vt lex vsu non recepta non obliget, sufficit tacitus Principis consensus: lex tamen non censetur sublata ex eo quod casus legis per multos annos non accidit. *tom.2.fol.21.n.41. & seqq.item fol.22.num.48.*

27. Ad substantiam & rationem legis non requiritur scriptura tanquam conditio necessaria; quando tamen hoc alicubi vsu receptum est, scriptura est de substantia legis. *ibid.num.49.& 50.*

De materia & subiecto legum.

28. Materia legis est illa, circa quam versatur lex, seu quæ præcipitur, vel prohibetur à lege; vt sunt

sunt actiones humanæ, actus quarumcumque virtutum; (non omnes simpliciter & collectiuè) actiones ex se indifferentes; & actus interni qui aliqua ratione, videlicet quatenus spectant ad complementum actus externi, possunt esse materia legum humanarum; vt patet in Ecclesia, quæ præcipiendo recitationem diuini officij, simul etiam præcipit attentionem, quæ est actus internus: & dum præcipit confessionem annuam, simul etiam præcipit confessionem peccatorum mortalium internorum. Superior quoque potest aliquando in voto purè interno dispensare, modò illi manifestetur; imò multi volunt posse, etiamsi non manifestetur. Similiter potest interna voluntas efficax furandi prohiberi sub censuris, licèt huiusmodi voluntas sit coniuncta cum actu externo. *tom.2.fol.23.num.1. & seq. item fol.24. num.9. & seq.*

29. Petes, quínam legum obligatione afficiantur, seu quod sit subiectum legum? Respond. subiectum legis esse hominem subditum, capacem rationis iuxta tenorem legis. Vnde collige infideles Catechumenos non affici legibus Ecclesiasticis, neque pueros rationis vsu carentes, nisi ad rationis vsum peruenerint. quod si dubitetur in illis de sufficienti vsu rationis, non possunt vesci lacticiniis & carnibus in die ieiunij. *tom.2. fol.26.num.1. & seqq. item fol.27.num.8. & 9.*

30. Amentes, dormientes, inuincibiliter ignorantes & absentes tempore promulgationis, tenentur legibus, licèt excusentur qui tempore amentiæ carnes amentibus porrigunt; vel qui porrigunt etiam infidelibus in die ieiunij, cum ij non teneantur legibus Ecclesiasticis. *tom.2.fol.26. num.3. & seqq.*

31. Augusta seu Regina ex natura rei, nisi eximatur, obligatur legibus: Princeps quoque supremus ex vi diuinæ legis vel naturalis, tenetur lege declaratoria, vel confirmatoria iuris diuini vel naturalis, non tenetur tamen præciso scandalo suorum prædecessorum leges seruare. *tom.2. fol.27.num.*10.*& seqq.*

32. Generales transgredientes proprias vel aliorum Generalium leges, puniri possunt pœna debiti iudicis arbitraria, cum ad eas indirectè teneantur. *ibid.num.*13.

33. Legislator non obligatur propriè ex vi coactiua ad seruandam propriam legem; neque subiacet pœnis contra transgressores latis, si legem ipse non seruet: propterea Episcopus ludens aleis contra constitutionem à se latam, non subiacet excommunicationi; secus dicendum de ludente cum illo, nisi Episcopus suspendat vim sui edicti: aduerte tamen Episcopum ludentem cum eo qui contraxit excommunicationem à se latam, incurrere excommunicationem à iure communi latam, quia participat in crimine criminoso. *ibid.num.*14.*& fol.*28.*n.*15.*& seqq.*

34. Princeps ex vi directiua tenetur ad seruandas proprias leges; quando habent materiam vniuersalem, & ipsi Principi accommodatam; potest tamen secum iusta ex causa dispensare Princeps, qui sua auctoritate fert legem; secus si simul cum populo legem condat. *ibid.num.*19. *&* 20.*item fol.*29.*n.*21.*&* 22.

35. Princeps non obseruans proprias leges, peccat contra virtutem contra quam peccant reliqui. Non tenetur tamen Imperator, aut alius Princeps seruare statuta; seu leges municipales oppidorum, seu prouinciarum sibi subditarum; quia

quia hæ non sunt latæ à Superiore. *ibid.num.*24. *&* 26.

36. Successores eorum qui potestatem condendi legem contulerunt Principi, ligantur legibus ab ipso Principe latis, cum ij sint subditi. *tom.*2. *fol.*30.*num.*27.

37. Obtinens à Papa facultatem excommunicandi surripientes, si ipse surripiat, non excommunicatur. *ibid.num.*28.

38. Clerici aliique Ecclesiastici tenentur legibus ciuilibus ex vi directiua, quando leges illæ non repugnant libertati Ecclesiæ. Non possunt ex vi directiua expendere pecuniam vltra taxam, peccántque contra iustitiam si id faciant. Exempti quoque absque iusta causa ab obligatione seruandi taxam, mortaliter peccant, valorem à Principe præscriptum excedendo. *ibid.num.*29. *& seqq.*

39. Cardinales, præciso priuilegio, tenentur seruare leges generales iuris communis à Papa latas. Similiter peregrini ligantur legibus generalibus à Papa latis, & acceptatis vbi peregrini reperiuntur: at non ligantur legibus particularibus locorum quæ non seruantur in loco sui domicilij, quando nolunt ibi manere maiore anni parte. Item religiosus qui à proprio monasterio discedit, non tenetur præciso scandalo, peculiaribus obseruantiis monasterij, in quo tanquam peregrinus reperitur. *tom.*2.*fol.*31.*num.*34. *& sequentib.*

40. Non potest regulariter ferri alicubi lex obligans solos peregrinos. Vt extraneus alicubi contrahat domicilium, debet illuc accedere animo ibi semper manendi; propterea scholares aliquò pergentes, vt ibi per aliquod tempus studeant,

deant, non dicuntur illic contrahere domicilium. *ibid. num.* 38. *& fol.* 32. *n.* 39. *&* 41.

41. Ad contrahendam obligationem legum loci in quo quis reperitur, ſufficit actualis habitatio inchoata animo ibi perpetuò manendi. Item habitans alicubi intentione ibi manendi maiore anni parte, fit parochianus illius loci, quoad ſacramenta, excepto ordine & prima tonſura. Præterea diuertens ad aliquem locum prædicto animo, ligatur legibus illius loci; debéntque ſcholares ſepeliri, & ſacramenta recipere in loco vbi ſtudiorum cauſa morantur. *ibid. num.* 43. *& ſeq.*

42. Aduena tenetur leges particulares locorum ſeruare quando adeſt ſcandalum, tenetúrque celebrare contractus, iuxta conditiones locorum vbi reperitur, excepto contractu dotis. Tenetur adhuc aduena ſeruare leges loci in quo reperitur, quando legis violatio vergeret in damnum loci in quo reperitur, vel quando eaſdem in proprio territorio ſeruare tenetur. *tom.* 2. *fol.* 33. *num.* 50. *& ſeqq.*

43. Vagi qui nullibi certum habent domicilium, tenentur legibus loci in quo reperiuntur: propterea ciuis Mediolanenſis tenebitur ieiunare, & à carnibus abſtinere, ſi ſe Bergomum transferat illis quatuor diebus ante primam Dominicam Quadrageſimæ, quia priuilegium Mediolanenſium nõ eſt perſonale, ſed locale. *tom.* 2. *fol.* 34. *num.* 54. *&* 55.

44. Qui in proprio territorio tenetur diebus Sabbati abſtinere à lacticiniis, tenetur ab illis abſtinere, ſi illis diebus ſe aliò conferat, vbi aliter vſu receptum eſt. Qui verò præceptum adimpleuit in proprio domicilio, non tenetur

poſtea

poſtea illud adimplere ſi ſe transferat, etiam animo ibi permanendi, illuc, vbi tale præceptum adhuc cogit. Et qui domi ſuæ iam ſacrum audiuit, non tenetur illud iterum audire, ſi ad locum diuertat, vbi feſtus dies celebratur: commorantéſque breui tempore in alieno territorio, non tenentur ſeruare leges proprij territorij, ſi illæ non ſeruentur in loco, vbi commorantur. *ibid. num. 56. & fol. 35. n. 57. & seqq.*

45. Exiſtens extra proprium territorium, non tenetur ſeruare leges iuris communis, quæ non ſeruantur in loco, ad quem ſe tranſtulit. Hinc ſequitur peregrinum non teneri ſeruare feſta proprij domicilij quæ non ſeruantur vbi reperitur. Item Sacerdos Latinus tranſiens per Græciam, poteſt conficere tam in azymis, quàm in fermentato, modò non celebret in Eccleſia Latinorum. Rhæti quoque accedentes Mediolanum, quo tempore domi ſuæ nondum eſt completum ieiunium Quadrageſimale ratione Calendarij diuerſi, poſſunt ibi veſci carnibus, contra nonnullos. Similiter degentes in monaſteriis Mediolani exemptis non tenentur ſeruare ieiunia que ritu Ambroſiano ſeruantur. Adde exiſtentem in alieno territorio non teneri legibus ſui territorij, quando ipſe & ſimul res circa quam operatur, & operatio ipſa ſunt extra territorium. Vnde infer beneficiatium qui in aliena diœceſi exiſtit, & non reſidet, incurrere cenſuras ab Epiſcopo proprio latas contra non reſidentes. Item exiſtentem extra proprium territorium, ſi iactu ſagittæ occidat hominem exiſtentem in proprio territorio affici excommunicatione, ſi lata eſſet excommunicatio in proprio territorio contra homicidas. *ibid. n. 61. & 62. item fol. 36. n. 63. & seq.*

Effectus

Effectus legis.

46. Lex humana tam ciuilis quàm Eccleſiaſtica, obligare poteſt in conſcientia, ita vt ipſius tranſgreſſio ad grauem culpam imputetur in materia graui, non omnes tamen leges humanæ obligant in conſcientia, præſertim ſub mortali, quia leges vetantes venationem aut piſcationem ſine præiudicio proximi, & præciſis aliis circumſtantiis, non videntur ſub mortali obligare. *ibid. num.*1. *& fol.*37.*n.*2.

47. Non ſolùm lex præceptiua, verùm etiam pœnalis, qua videlicet aliquid præcipitur adiecta tranſgreſſoribus pœna, obligat ſub mortali, aut veniali, iuxta materiæ grauitatem, aut leuitatem, aut ſcandalum, niſi aliunde conſtet legiſlatorem nolle ad culpam obligare. *tom.*2.*fol.*38. *num.*3.

48. Leges inſtitutæ animo non obligandi, neque ad culpam, neque ad pœnam, non appellantur propriè leges, ſed dicuntur potiùs regulæ, ſeu ordinatio quædam. *ibid.num.*5.

49. Delinquens non tenetur ante ſententiam declaratoriam pœnam ſoluere, quæ non poteſt executioni mandari abſque actione hominis, niſi aliter exprimat legiſlator. *tom.*2.*fol.*39.*num.*6.

50. Pœna alia dicitur lata ipſo iure, ſeu quæ poſito delicto ſtatim irrogatur: alia ferenda, ſeu quam iudex comminatur delinquenti. Vide v. *Cenſura. ibid.num.*7.

51. Pœnæ priuationis, aliæ executioni mandantur abſque hominis actione, aliæ verò non. Qui incurrit pœnas priuationis officij actiuæ & paſſiuæ vocis, quæ ipſo facto incurruntur non ex-

pectata

pectata ſententia, non tenetur ſe officio priuare aut voce actiua vel paſſiua, &c. quoties hoc nequit facere ſine infamia, etiamſi in lege habeatur delinquentem debere ſe officio abdicare non expectata vlla ſententia. Item beneficiarius poteſt beneficium retinere, donec declaretur delictum propter quod ipſo facto eſt priuatus beneficio, niſi lex ſtatuat pœnam ſtatim in conſcientia ſubeundam; & acta prædicti beneficiarij criminoſi facta ante criminis declarationem, valent. *tom.2.fol.40.num.9.& ſeqq.*

52. Reus non tenetur ante ſententiam ſubire pœnam, quæ non eſt ipſo iure lata, ſed ferenda: poteſtque huiuſmodi reus qui eſt condemnandus, ante condemnationem bona ſua diſtrahere, vendere, donare, &c. ſicut poterat antequam patraret delictum. *ibid.n.13. & fol.41.n.14.*

53. Non eſt expectanda ſententia iudicis, quando in lege dicitur, *beneficium ipſo facto, vacet in conſcientia*, vel, *fructus non faciat ſuos in conſcientia*, &c. *ibid.n.15.*

54. Rector Eccleſiæ alienans bona Eccleſiæ ſine ſolemnitate requiſita in iure, eſt priuatus ipſo facto beneficio, quamuis praxis & vſus requirant ſententiam criminis declaratoriam. Item qui obtinuit parochiale beneficium, & non eſt ordinatus Sacerdos intra annum ſua culpa, tenetur in conſcientia beneficium deſerere. Item electus in Epiſcopum, ipſo facto priuatur Epiſcopatu ante ſententiam, niſi intra ſex menſes fuerit conſecratus. ita Trident. *ſeſſ.23.de reform. cap.2.* Similiter non recitans diuinum officium, tenetur ad reſtitutionem fructuum ante ſententiam iudicis, quia beneficium datur propter officium. *ibid.num.16.& ſeq.*

55. Com

55. Committens delictum hæreſis aut alterius ſpeciei, ob quod bona ipſo facto publicantur, non tenetur ante ſententiam criminis declaratoriam bona fiſco reſtituere. Et qui ad pœnam non condemnatur ob denegatam in iudicio veritatem, non tenetur ad ſolutionem pœnæ, quam ſoluiſſet, ſi veritatem detexiſſet: ſecus dicendum de pœna conuentionali, quæ ſoluenda eſt ante ſententiam, niſi aliter conſtet de mente contrahentium. Pœna quoque conditionalis obligat ante iudicis ſententiam. *tom.2.fol.42.num.20. & ſeqq.*

56. Fœmina cui relictum eſt legatum, modò caſtè viuat, non poteſt legatum recipere, ſed tenetur ſtatim illud reſtituere, ſi turpiter viuat. Qui verò ad Collegium admiſſus eſt hoc onere, vt ſi tale delictum admiſerit, ipſo facto priuilegiis loci priuetur, non remanet priuatus, nec reſtituere tenetur ante ſententiam, niſi aliud conſtet per conſuetudinem. *ibid. num.25. & 26.*

57. Vouens, vel iurans ſe certam eleemoſynam daturum pauperibus, ſi amplius luſerit, vel peierarit, &c. ſtatim poſt voti vel iuramenti violationem tenetur eleemoſynam ſoluere; quia talis cenſetur fuiſſe intentio vouentis, vel iurantis. *ibid. num.28.*

58. Quæres, quas pœnas reus teneatur poſt ſententiam ſubire, ſeu ſibi infligere? Reſpond. reum non teneri ſibi ipſi eam pœnam infligere, quam licitè non poteſt infligere; conſequenter non tenetur ad mortem ſibi ipſi inferendam: at tenetur ad ſoluendam pecuniam, ob quam fuit condemnatus, modò petatur. *tom.2.fol.43.n.29. & 30.*

59. Reus poſt ſenténtiam declaratoriam criminis,

minis, non tenetur ipſe bona fiſco deferre, ſeu ſententiam confiſcationis per ſe ipſum exequi; at tenetur ſecuta ſententia in exilium proficiſci, perſiſtere in carcere, ſcalas patibuli aſcendere, ieiunare,&c. Item poteſt reus obligari ad verbera, & ad alias pœnas corporales diſtinctas ab illatione mortis, abſciſſione membri,&c. *ibid. n.* 31. *& ſeq.*

60. Quæres, an hæres teneatur ad onera realia, quæ tenebatur ſoluere defunctus ob delictum prohibitum ſub pœna ipſo facto lata, ſecus ſi ſententia erat ferenda, ſeu comminatoria, vel ſi obligatio erat perſonalis? Reſpondetur affirmatiuè, quia hæres ſuccedit in onera defuncti realia, & vicem vnius perſonæ gerit cum defuncto in obligationibus realibus. *tom.* 2. *fol.* 44. *num.* 35.

61. Lex dicitur iniuſta, quando repugnat legi & præcepto diuino, vnde vitium à Principe præcipi nequit; quando aduerſatur bono communi, quando tranſcendit & excedit facultatem & poteſtatem legiſlatoris; quando ſubditis imponitur onus improportionatum cauſæ; & quando fundatur in falſa præſumptione contra rei veritatem, notam illi contra quam fertur lex. Lex his modis iniuſta non obligat in conſcientia, nec peccat qui eam, præciſo ſcandalo & perturbatione Reipublicæ, non obſeruat: propterea iniuſtè excommunicatus non afficitur effectibus excommunicationis; & qui falsò iudicatur reus obligationis reſtituendi, non tenetur reſtituere; & ſi cogatur, poterit vti occulta compenſatione: hæres quoque qui non confecit inuentarium, non tenetur in conſcientia ad ſoluendum creditoribus teſtatoris vltra vires hæreditatis. Item non

valent

valent testamenta vel legata facta sine debita solemnitate ab eo qui poterat disponere. *tom.2. fol.44.num.1.& fol.45.num.2.& seqq.*

62. Obediendum est legi, quando dubitatur de ipsius iustitia & obligatione. *tom.2.fol.46. num.11.*

63. Vnde autem colligere poterimus legem humanam sub mortali obligare? Respondetur posse colligi ex his capitibus: ex intentione legislatoris; qui si non explicuit se velle in conscientia obligare, censetur obligare in conscientia pro ratione materiæ grauis vel leuis: deinde ex verbis præceptiuis quibus lex humana fertur, quamuis hoc non valeat in omni lege: ex grauitate materiæ, cognoscitur autem materia esse grauis, vel leuis ex fine quo legislator adductus legem condit; ex vna lege alteram explicante, vel quia passim homines ita putant: ex acceptione legis; & denique ex graui pœna corporali aut temporali, ex graui aliqua censura vel pœna Ecclesiastica imposita. Quando inspectis huiusmodi regulis adhuc dubitatur an lex obliget sub mortali, vel sub veniali, probabile est obligare tantùm sub veniali. *tom.2.fol.48.núm.1. 2.& 3. item fol.49.n.13. & 14. item fol.50.n.24. & 25. item fol.51.n.26.30.& 31.* Ex his

64. Collige, verba præceptiua in lege diuina obligare sub mortali; & etiam legem tam ciuilem, quàm Ecclesiasticam in materia graui, si verbis præceptiuis feratur, v.g. quando adhibentur hæc verba, *iniungimus, præcipio ex vi voti, vel iuramenti, oportet*, &c. Idem dic de lege verbo imperatiuo condita, quæ vt plurimum obligat sub mortali in materia graui, nisi aliud ex coniecturis appareat: & de lege verbis decretatiuis

&

& ſtabilitiuis condita, ſecus ſi verba ſolùm ſint hortatoria, vel monitoria. *tom.2.fol.48.num.5. & ſeq.*

65. Ad diſcernendam materiæ grauitatem inſpiciendus eſt finis & circumſtantiæ ob quas lata eſt lex; nam poteſt aliquando Prælatus ſub mortali præcipere ſilentium, quando hoc neceſſarium iudicauerit. *tom.2.fol.50.num.21.& 22.*

66. Pœna capitis, mutilationis, amiſſionis multorum bonorum, &c. obligat ſub mortali; hæc enim, grauis pœna cenſetur. *tom. 2. fol.51. num.27.*

67. Lex continens leuem pœnam, non inducit obligationem ſub mortali, neque etiam continens grauem pœnam, quoties pœna in re leui imponitur ad terrorem. *ibid.num.28.& 29.*

68. Non obſeruans legem humanam præceptiuam, vel pœnalem in materia graui, peccat contra illam virtutem ad quam pertinet præceptum. *ibid.num.31.*

69. Acta quæ fiunt contra legem irritantem ipſó facto inualida ſunt, non ſolùm in foro externo, verùm etiam in foro conſcientiæ. hinc fit vt celebrans matrimonium irritum, non poſſit reddere vel petere debitum. Ad cognoſcendum autem an lex ipſo facto irritet aliquem actum, inſpiciendus eſt verborum ſenſus, & eſt facienda ſtricta interpretatio. *tom.2.fol.52.n.2. & fol.53. num.3.& 4.*

70. Irritatio ipſo facto ſtatim incurritur ante ſententiam, niſi adſit falſa præſumptio, & modò fuerit ſeruata forma ſubſtantialis. Neque ad incurrendam irritationem, præſertim illius actus qui defectu formæ ſubſtantialis irritatur, requiritur ſcientia legis irritantis.

Actus

Actus humana lege irritus obligátne in conſcientia? Reſpondetur non obligare. *ibid.num.*5. *& ſeqq.*

71. Acta quæ fiunt contra legem prohibentem non ſunt inualida per ſe, & ex natura ſua, ex eo ſolum capite quod prohibentur à lege; multa enim illicitè fiunt, quæ tamen facta tenent; & aliud eſt irritare, & aliud prohibere. Vndè actus factus contra legem prohibentem tales actus, non eſt ſimpliciter irritus ante ſententiam. Imò actus, per ſe loquendo, eſt validus, & quando prohibetur circumſtantia ipſius actus, & quando prohibetur ipſemet actus, ſed non irritatur forma ſubſtantialis. *ibid.num.*8. *& fol.*54.*num.*10. *&* 12.

72. Quoties deeſt poteſtas moralis, aut deeſt incapacitas materiæ, actus irritus eſt iure naturæ. Item actus eſt quoque irritus non ſolùm quando legiſlator vtitur verbis prohibentibus & irritantibus ipſo iure, ſed etiam impedientibus tranſlationem dominij; & quando actus celebratus eſt ſine forma ſubſtantiali, ſeu ſine ſolemnitate requiſita à iure, etiam inualidus eſt in vtroque foro, conſequenter matrimonium clandeſtinum, alienatio bonorum Eccleſiæ, & electio facta ſine ſolemnitate, eſt inualida in vtroque foro, imò & omnes contractus ſine ſolemnitate & forma ſubſtantiali inualidi ſunt in vtroque foro, exceptis actibus factis ad cauſas pias. Cenſetur autem forma ſubſtantialis, quando præſcribitur aliqua forma ſeu ſolemnitas, appoſita clauſula irritante factum ſine tali forma celebratum, & quando præſcribitur aliqua ſolemnitas dum committitur ſeu communicatur alicui poteſtas ad faciendum aliquid ſeruata tali forma ſeu ſolemnitate;

cenſe

cenſetur verò forma tantùm accidentalis ſi dum præſcribitur aliqua forma, pôteſtas ad faciendum actum non communicatur, ſed iam ſupponitur; conſequenter actus ſine tali forma celebratus, non eſt irritus, niſi apponatur aliqua particula irritans. Hinc ſequitur validum eſſe matrimonium ſine denunciationibus celebratum, quia denunciationes non præſcribuntur tanquam forma ſubſtantialis: ſequitur quoque Epiſcopum validè excommunicare ſine ſolemnitate requiſita à iure: & inualidam eſſe alienationem bonorum Eccleſiæ factam ſine forma præſcripta cum particula *non poteſt.* Aduerte tamen leuem quandam formæ ſubſtantialis omiſſionem, non efficere actum irritum, cum parum pro nihilo reputetur. *tom.2.fol.53.num.9.& fol.54.n.13.& ſeq.*

73. Quæres, an actus ex vrgentiſſima cauſa factus ſine ſolemnitate præſcripta inualidus ſit? Reſpond. inualidum eſſe, quia poſita iuſta cauſa, adhuc verum eſt dicere actum celebratum fuiſſe ſine ſua forma ſubſtantiali, actus autem ſine forma ſubſtantiali celebratus non eſt validus. *tom.2. fol.55.num 22.& fol.56.n.23.*

74. Licitum eſt leges interpretari non ſolùm exponendo, verùm etiam ampliando, aut coarctando. *tom.2.fol.56.num.2.*

75. Declarationes Cardinalium circa Tridentinum non videntur vim legis habere antequam ſufficienter promulgentur; ſuntque amplectendæ tam pro ſingulari caſu, quàm reſpectu aliorum. Ex his declarationibus colligitur obligatio & quoad futura, & præterita facta poſt legem circa quam fertur declaratio; debéntque iudices ſententias ferre iuxta declarationes Cardinalium. *ibid.n.4.& fol.58.n.5.& ſeq.*

76. Lex humana odiosa explicanda, & extendenda est, quatenus important verba iuxta proprietatem naturalem: in materia verò fauorabili explicanda & extendenda est quantum verba patiuntur; non solùm iuxta proprietatem naturalem, verùm etiam iuxta ciuilem; propterea lex fauorabilis loquens de filiis, extendenda est ad filios adoptiuos, & lex loquens de legitimis extendenda est etiam ad legitimatos. *ibid. num.* 8. *& seqq.*

77. Potest dari lex ex vno capite odiosa, & ex alio ita fauorabilis, vt potius vt fauorabilis, quàm vt odiosa explicanda sit, & è contra. Dicitur autem lex fauorabilis, quæ primariò prodest aliquibus; & odiosa quæ primariò pœnam continet, quamuis secundariò alteri prosit. *ibid. num.* 12. *&* 13.

78. Lex tam fauorabilis quàm odiosa non est explicanda vltra proprietatem verborum naturalem & ciuilem, nisi necessitas cogat. Et in dubiis in materia legis pœnalis benignior pars amplectenda est, seruata verborum proprietate; standúmque est verbis legis secundùm propriam significationem acceptis, etiamsi legislator extra legem dicat se aliter intellexisse. *ibid. num.* 14. *& fol.* 59. *num.* 15. *&* 16.

79. Seruanda est mens legislatoris intrinseca, non verò extrinseca. Quòd si verba legis plures habent sensus proprios, & dubitatur quínam intendatur à legislatore, verba accipienda sunt iuxta sensum rei mágis proportionatum. Si vèrò lex duplicem habet sensum, vnum iuxta verborum proprietatem, & alterum iuxta communem loquendi modum, explicanda est iuxta modum, quo accipiebatur, quando condita lex fuit.

Quando

Quando autem verba legis duplicem habent sensum communem, sed vnum proprium, alterum improprium, explicanda sunt iuxta sensum, qui probabilius coniicitur intentus à legislatore. *ibid. num.* 17. *&* 18. *item fol.* 60. *n.* 19. *&* 20.

80. Sed quæres, vnde dignosci poterit mens legislatoris in dubiis? Dignoscetur ex incommodis quæ ex verbis alio sensu acceptis sequerentur, si ex verbis vno sensu acceptis sequitur contrarietas ad leges, deinde ex ratione legis, & iis quæ continentur in proœmio. Quod si particulariter aliquid statuatur quod habetur in iure communi, talis constitutio explicanda est iuxta formam iuris communis, nisi aliter intendat legislator. *ibid. num.* 21. *&* 22.

81. Lex pœnalis ob paritatem rationis non debet extendi ab vno casu ad alium, modò hic casus non ponatur in lege exemplariter, seu gratia exempli; nam quando hoc fit, pœna per legem imposita contra surripientes centum aureos, extenditur ad surripientes rem æqualis valoris; & quod dicitur de vno correlatiuo, dicitur etiam de alio, quando vnum ponitur exemplariter. *ibid. num.* 23. *&* *seqq.*

82. In lege fauorabili non est facienda extensio, nisi verba legis hanc extensionem patiantur, & nisi necessitas cogat, & ita suadeat iustitia legis. *tom.* 2. *fol.* 61. *num.* 26.

83. Præceptum adimpleri potest per actum ex aliqua circumstantia malum, vt si quis ieiunet ob vanam gloriam: aliquando tamen non potest adimpleri non adimpleto modo, & aliquando è contra, vt si quis reciter officium sine attentione. *tom.* 2. *fol.* 62. *num.* 1. *&* 2.

84. Possumus vnico actu pluribus præceptis satis

ſatisfacere, quoties Superior concedit, vt eodem actu pluribus præceptis ſatisfiat; quamobrem vouens ieiunium in Vigilia omnium Sanctorum, eo die ieiunando, ſatisfacit vtrique obligationi voti & ieiunij: & qui tenetur diuinum officium recitare ratione plurium beneficiorum, vel ordinis & beneficij, ſatisfacit vnica recitatione vtrique obligationi: denique quoties vnus actus non impedit alium, poſſumus eodem tempore per diuerſos actus ſatisfacere pluribus præceptis. *tom.2.fol.63.num.4.& ſeqq.*

85. Vt autem præceptum, ſeu leges adimpleantur, requiritur intentio faciendi opus quod præcipitur; propterea ebrius aſſiſtens Miſſæ, vel recitans orationem ex voto, &c. non ſatisfacit præcepto: accedens quoque ad Eccleſiam, vt meditationi vacet, non ſatisfacit præcepto audiendi Miſſam, ſi eo tempore Sacerdos adeat altare ad celebrandum; ſecus dicendum de puero audiente attentè ſacrum, quamuis illud nollet audire, niſi mater hoc ei præcepiſſet: audit enim humano modo, id eſt, cum debita attentione, quod non præſtat, qui per vim abſolutam cogitur intereſſe ſacro, ſi illud audire non intendat. *tom.2.fol.64. num.2.& ſeq.*

86. Audiens ſacrum intentione illius audiendi, ſatisfacit, quamuis non intendat adimplere præceptum. Item qui vouit inuiſere ſepulchrum D. Caroli, ſatisfacit voto viſitando ſepulchrum ſine intentione adimplendi votum; amplia etiam ſi dum ſepulchrum viſitat, oblitus ſit voti, adhuc enim humano modo præſtat opus præſcriptum. *ibid.num.10.& 11.*

87. Qui aliquid multis titulis præſtare debet, dum illud præſtat ſatisfacit ei obligationi cui ipſe

ipse satisfacere decreuit. Et qui ex præcepto Ecclesiæ, ex voto, & pœnitentia tenetur Missam audire, satisfacit præcepto Ecclesiæ vnicam audiendo, nisi decreuerit, seu elegerit cuinam obligationi vellet satisfacere. Item faciens opus quod pluribus titulis præstare tenebatur, censetur velle satisfacere vrgentiori debito, si prius decreuerat omnibus debitis per diuersa opera satisfacere. Similiter audiens Missam in die festo intendens aliam audire, vt præcepto satisfaciat, etiam si aliam non audiat, satisfacit. Imò qui Missam audiuit animo non adimplendi præceptum auditione istius Missæ, si aliam non audiat, non tenetur intra tempus obligationis mutare animum, & alium voluntatis actum elicere, quo velit satisfacere seu satisfecisse; quia scit iam se præcepto satisfecisse cum adimpleuerit opus præscriptum. *tom.2.fol.65.num.*12.*& fol.66.n.16.& seqq. item fol.67.n.22.*

Quando cesset obligatio legis.

88. Causæ propter quas cessat obligatio legis sunt hæ: vis absoluta, impossibilitas, inaduertentia & ignorantia inculpabilis, metus seu periculum grauis incommodi, lex contraria, seu reuocatio, restrictio, dispensatio, cessatio causæ finalis & motiuæ, epiikeia quatenus per epiikeiam, seu æquitatem aliqui casus censentur excepti; & consuetudo contraria. *tom.2.fol.67.punct.vlt.*

89. Quando multa per legem præcipiuntur, & causa totalis cessat respectu vnius tantùm, obligatio cessat respectu illius, cuius causa totalis cessat; & quando multæ sunt causæ legis, & vna tantùm cessat, legis obligatio non cessat, quia

non cessat tota causa. *tom.2.fol.68.num.5. & 6.*

90. Lex cessat quando non est amplius commoda & vtilis, & in casibus qui per epiikeiam non censentur comprehensi in lege. Cessat quoque per contrariam consuetudinem legitimè introductam. Per *consuetudinem* intellige ius quoddam moribus constitutum, quod pro lege suscipitur. Proprietates consuetudinis sunt interpretari legem, inducere legem, & legem introductam mutare, & abrogare, aliquando in totum, aliquando in partem, aliquando quoad legis obligationem, & pœnam, & aliquando quoad pœnam tantùm. *ibid.num.7. & fol.69.n.8. & fol.70. n.2. & 4. & fol.71.n.5.*

91. Non potest legitimè introduci consuetudo contra ius naturale vel diuinum, nec contra commune bonum, nec vtplurimum contra ius gentium, nec circa materiam inutilem. Præterea non est legitima consuetudo illa, qua non interessentes anniuersariis defunctorum stipendium percipiunt. Consuetudo debet introduci per actus voluntarios, & illa quæ legem abrogat, introducenda est ab iis qui legem seruare tenentur; propterea puer, amens, furiosus, extraneus, &c. non potest leges per consuetudinem abrogare; secus dicendum de communitate fœminarum: hæc enim potest sua consuetudine ius inducere: non possunt tamen fœminæ consuetudine abrogare legem obligantem solos masculos, & laici non possunt abrogare legem obligantem solos clericos. *ibid.num.8. & seqq. item fol.72. n.11. & seqq.*

92. Inducentes consuetudinem non tanquam præceptum, non sunt culpæ rei, si illam transgrediantur.

diantur. Si dubitetur an consuetudo introducta sit animo deuotionis, vel potius intentione se obligandi, præsumendum est eam esse introductam animo non se obligandi, nisi adsint coniecturæ quæ contrarium demonstrent. *ibid.n.*18. *&* 21.

93. Consuetudo debet esse vniuersalis, neque indiget promulgatione, éstque legitima, quando à duabus communitatis partibus fuit introducta, licèt tertia pars non consenserit. Rursus consuetudo induci debet per actus manifestos, & non per occultos; & ad inducendam consuetudinem iure communi non requiritur actus iudicialis, sed sufficit extraiudicialis. *ibid.num.*22.*&* 23. *item fol.*73.*n.*24.*& seqq.*

94. Consuetudo inducenda est per vsum & ab habentibus potestatem condendi legem, vel saltem habentibus capacitatem actiuam vel passiuam illius condendæ, accedente Superioris consensu. *bid.num.*27.*&* 28.

95. Populus potest consuetudinem obligantem introducere, & etiam communitas mercatorum, talem, quæ non solùm habeat vim statuti conuentionalis, sed etiam legis municipalis, accedente consensu Principis, saltem iuridico & tacito consuetudo debet esse longæua, saltem decem annorum ad abrogandas leges ciuiles, & ad abrogandas leges Canonicas, quadraginta annorum. *ibid.num.*29.*& seqq.*

96. Consuetudo si completa est legitimo tempore non abrogatur, nec interrumpitur per vnum actum contrarium, secus si nondum erat perfecta. *tom.*2.*fol.*74.*n.*33.

97. Consuetudo potest legem abrogare, etiamsi in lege quæ abrogatur, damnetur, vel reprobetur

consuetudo futura contra ipsam legem, modò consuetudo non versetur circa materiam iniquam; hinc infer legem de non trahendis clericis ad laicam potestatem, nullo modo posse per contrariam consuetudinem abrogari. *tom.1. fol.75.num.36.& 37.*

98. Lex potest abrogare consuetudinem antea introductam, modò lex omnino contraria sit consuetudini, & legislator conscius sit consuetudinis. Quare collige per legem contrariam vniuersalem abrogari consuetudinem antecedentem vniuersalem, quamuis lex condita sit sine clausula derogatoria; per legem tamen vniuersalem non abrogari consuetudines speciales, aut statuta specialia locorum; nisi eorum fiat mentio in lege; secus dicendum de lege particulari, quia per eam abrogatur consuetudo particularis, quamuis non fiat illius mentio. *ibid.num.38. & 39. item fol.78.n.40.& seqq.*

99. Sicut lex posterior abrogat priorem legem, ita & posterior consuetudo priorem seu antiquam consuetudinem. *ibid.num.44.*

100. Introducens consuetudinem contra legem, peccat, donec elapsum sit tempus requisitum ad legitimam consuetudinem introducendam, nisi Princeps eam toleret, vel bona fides excuset. *ibid.num.45.*

101. Petes, an idem sit præscriptio & consuetudo? Respond. negatiuè, quia consuetudo est quid iuris, inducit enim ius & legem; præscriptio verò dicitur quid facti, quo alicui adiicitur dominium rei alienæ. *ibid.num.46.*

Dispen

Diſpenſatio legis.

102. Nomen *diſpenſationis*, ſignificat actum iuriſdictionis, quo quis eximitur ab obligatione legis, aut quo legis obligatio ſuſpenditur. Ad valorem diſpenſationis requiritur conſenſus internus legitimi Superioris ſeu legiſlatoris, vel ipſius Superioris, vel ſucceſſoris, vel æqualis in iuriſdictione; qui poteſt cum ſuis ſubditis diſpenſare, illóſque ab obligatione legis eximere perſeuerante adhuc obligatione reſpectu aliorum. Idem etiam poteſt quilibet conditor in ſua lege, & Summus Pontifex in legibus latis ab Apoſtolis tanquam Epiſcopis. Poteſt item legiſlator ſecum in ſuis legibus diſpenſare; quamuis actus quo quis ſecum in propria lege diſpenſat, non dicatur propriè & ſtrictè diſpenſatio. Inferior verò non poteſt diſpenſare in lege Superioris, quoties Superior diſpenſationem ſibi reſeruauit, aut inferiori prohibuit diſpenſandi facultatem: propterea Magiſtratus inferior non poteſt diſpenſare in lege communi, ſicut neque Epiſcopus in legibus Papæ, &, regulariter loquendo, neque in legibus & ſtatutis Concilij Prouincialis. *tom.2.fol.77.num.1. & ſeq. & fol.78.n.6. & ſeq.*

103. Inferior non poteſt diſpenſare in lege Superioris toties quoties legiſlator expreſsè non ademit diſpenſandi facultatē, vel quando dubitatur an res egeat diſpenſatione, vel quando vrgente neceſſitate poteſt Papam per litteras certiorem facere, vel inopiæ partium, quibuſcum eſt diſpenſandum, ſuis reditibus occurrere. *tom.2. fol.79.num.17.& fol.80.n.18.& 19.*

104. Quæres, quid requiratur, quídve ſeruandum ſit, dum aliqua diſpenſatio de mandato Summi Pontificis expeditur? Requiritur vt qui reſcriptum Apoſtolicum expedire debet, ad confeſſiones approbatus ſit ab ordinario, vt ſit Doctoratus laurea inſignitus, vt habeat iuſtam cauſam diſpenſandi, vt rei veritatem, niſi notoria ſit, vel aliunde conſtet, ab ipſo pœnitente diligenter inquirat, vt Confeſſarius cui reſcriptum Apoſtolicum exhibetur ad diſpenſandum in matrimonio, non diſpenſet, niſi impedimentum ſit occultum, id eſt, niſi ignoretur à maiori parte viciniæ, vel parœciæ, vel oppidi, vel Collegij, vel monaſterij: vt præcedat diſpenſationem confeſſio, quoties reſcriptum hoc iubet: vt denique Confeſſarius imponat talia pia opera, qualia prudenter imponenda iudicauerit: v. g. in diſpenſationibus ad contrahendum matrimonium obtentis ratione delicti, imponenda eſt delinquenti pœnitentia, ſeu menſtrua confeſſio, quæ fieri poterit quacumque die menſis. *tom.2.fol.81.num.2. & ſeqq. & fol.82.num.5. & ſeq.*

105 Confeſſarius cui datur facultas diſpenſandi circa matrimonium, curare debet ante diſpenſationis executionem, vt coniuges ſeparentur, ſi id ſine ſcandalo præſtari poſſit: curaréque debet inſuper, vt contrahentes certiores ſint de nullitate conſenſus; & litteras dilacerare debet quoties in priuilegio præſcribitur litteras dilacerari: & pro diſpenſatione expedienda nihil omnino exigat. *tom.2.fol.83.num.14. & ſeq.*

106. Diſpenſatio conceſſa ſine iuſta cauſa à legiſlatore, vel ab habente facultatem legiſlatoris, valida eſt, ſed non licita, & conſequenter valet diſpenſatio ab Epiſcopo facta ſine cauſa in propria

pria lege, & conſtitutione, quamuis in Synodo facta. Neque ſolum peccat Superior ſi diſpenſet ſine cauſa, verùm etiam ſi diſpenſet ex cauſa, quam dubitat eſſe ſufficientem: at ille cum quo diſpenſatum eſt, poteſt diſpenſatione vti, licèt dubitetur an Superior habuerit ſufficientem cauſam diſpenſandi; quia in dubio ſtandum eſt iudicio Principis ſeu legiſlatoris. Non valet quoque diſpenſatio conceſſa ab eo qui bona fide credebat ſubeſſe iuſtam cauſam ad diſpenſandum; quamquam is cum quo diſpenſatum eſt bona fide ſine cauſa, tutus eſt in conſcientia, donec ſibi de inſufficientia cauſę certò conſtet. *tom.2.fol.84. n.1.& fol.85.n.2.& fol.86.n.7.& seq.*

107. Diſpenſatio in lege Superioris conceſſa ab inferiore ſine iuſta cauſa, non ſolùm non eſt licita, verùm neque valida; conſequenter is cum quo inferior diſpenſauit in lege Superioris abſque iuſta cauſa, non poteſt vti diſpenſatione; & à fortiori diſpenſatio conceſſa etiam à Papa ſine iuſta cauſa in iis quæ ſunt de iure diuino & naturali inualida eſt, peccátque grauiter diſpenſans ſine cauſa in lege Superioris, vel in iis quæ ſunt de iure naturæ. *tom.2.fol.87.num.12.& seq.*

108. Inducens ad diſpenſandum ſine cauſa, vel allegata falſa cauſa, peccat eodem pacto, quo diſpenſator peccat. *ibid.num.16.*

109. Non eſt neceſſe vt Superior diſpenſaturus cognoſcat iudicialiter adeſſe iuſtam cauſam ad diſpenſandum; imò diſpenſatio tacitè conceſſa ſine cognitione cauſæ, valida eſt; nam voluntas tacita tantum valet, quantum expreſſa in iis in quibus nec forma certa, nec verba neceſſaria ſunt. Et obtinens diſpenſationem in lege Superioris ab inferiore non cognita cauſa ſubſiſtente,

poteſt licitè ea diſpenſatione vti. *ibid. num.* 17. *&* 18. *& fol.* 88. *num.* 19.

110. Iuſtæ & ſufficientes cauſæ ad diſpenſandum ſunt vtilitas aut neceſſitas communis vel priuata, pietas, & alij caſus, vel rationes, quæ ſufficientes & legitimæ arbitrio prudentis viri viſæ fuerint pro qualitàte loci, temporis, & perſonæ. *ibid. num.* 20.

111. Superior poſita iuſta cauſa tenetur aliquando, v. g. quando extant vrgentes rationes, & aliquando non tenetur diſpenſare, quando non extant huiuſmodi rationes. *ibid. num.* 22.

112. Qui non eſt ſupremus Princeps, non poteſt in lege diſpenſare, impoſita mulcta pecuniaria fabricæ Eccleſiæ, vel piis operibus ex præcepto tradenda, niſi fortè imponatur in pœnam delicti, quia in Trident. *ſeſſ.* 25. *cap.* 18. præcipitur diſpenſatio gratis fieri. *tom.* 2. *fol.* 89. *num.* 23.

113. Quoties aliquid habens connexionem cum materia diſpenſationis tacetur, vel falsò narratur, quo cognito Superior non diſpenſaſſet, inualida eſt diſpenſatio; ſecus ſi taceatur tantum res vel circumſtantia impertinens ad cauſam: vnde valida eſt diſpenſatio voti obtenta ab eo qui ſe finxit virum doctum, vel ſtudioſum, &c. nam huiuſmodi fictio nihil refert ad cauſam diſpenſationis. Similiter valida eſt diſpenſatio obtenta tacito nomine perſonæ, quam ſi diſpenſans cognouiſſet, propter odium diſpenſationem non conceſſiſſet. Valida item eſt diſpenſatio, quando erratur in nomine perſonæ; ſecus dicendum quoties impedimentum certum narratur ſub dubio, aut quoties narratur vna tantum cauſa, & ea eſt falſa. Item inualida eſt diſpenſatio voti non nubendi, facti in fauorem alterius, ſi in ſupplicatione

ne non fuit hoc expressum. Item inualida est absolutio quoad censuram, ab hæretico obtenta fingente se esse conuersum. *tom.2.fol.90.num.3. & seq.*

114. Valida est dispositio, quoties aliquid falsi narratur, quo expresso facilius dispositio obtineretur, modò qualitas in qua erratur, non apponatur taxatiuè, sed demonstratiuè, seu causa demonstrationis; propterea sequitur legatum esse soluendum, si dicatur, *Lego Ecclesiæ decem modios soluendos ex reditibus talis fundi*: nam hoc legatum sub diuersis verborum conceptionibus, videtur expressum, consequenter qualitas videtur apposita demonstratiuè. *tom.2.fol.92.n.12.& 13.*

115. Si subreptio tacendo verum, vel exprimendo falsum contingat in vna rescripti parte, vitiat, & irritum reddit rescriptum quoad eam partem, in qua est subreptio, non verò quoad reliquas. Quod si non possit separari pars in qua contingit subreptio, rescriptum irritum est totum. Valet autem rescriptum quoad partem in qua non contingit subreptio, etiam subreptione in ea parte à ciuili scienter commissa, inscio eo in cuius fauorem rescriptum obtinetur. *ibid.n.14. & 15.item fol.93.n.17.*

116. Obtinens dispensationem in duobus votis in eodem rescripto, potest vti dispensatione quoad votum, in quo non contingit subreptio. *ibid.num.16.*

117. Qui in petendo rescripto ad beneficium siue curatum, siue non curatum bona fide tacuit legitimam ætatem ad curatum, potest virtute illius rescripti beneficium simplex obtinere, si ætatem legitimam ad beneficium simplex habeat. *ibid.num.18.*

118. Vitium ſubreptionis & inualiditatis ſuppletur per clauſulam, *motu proprio*, poſitam in reſcripto; quando priuilegium motu proprio conceditur ſine vlla præuia informatione, ſed ex mera concedentis liberalitate, & hoc operatur clauſula, *motu proprio*, in reſcriptis poſita, videlicet quod priuilegium cenſeatur magis voluntarium, & nunquam retorqueatur contra eum cui conceditur. *ibid. num. 21. & fol. 94. num. 22. & 23.*

119. Diſpenſatio redditur inualida, tacita qualitate quam iura ſpecialiter exprimi volunt, quamuis ea qualitate expreſſa Superior conceſſiſſet diſpenſationem: vnde inualida eſt diſpenſatio obtenta non expreſſo gradu affinitatis, vel conſanguinitatis, vel publicæ honeſtatis, aut non facta expreſſione diuerſorum titulorum, ratione quorum duo ſunt affines. *tom. 2. fol. 95. num. 1. & ſeqq.*

120. Committens inceſtum cum conſanguinea poteſt vti diſpenſatione, ſi antequam diſpenſatio obtineatur, iterum cum eadem peccet. *ibid. num. 4.*

121. Inualida eſt diſpenſatio obtenta non expreſſa linea in conſanguinitate, affinitate & publica honeſtate. In cognatione ſpirituali exprimendum eſt an ſit filiatio vel ſpiritualis compaternitas. Imò exprimendum eſt impedimentum publicæ honeſtatis eſſe in primo gradu, & conſurgere ex matrimonio rato, ſi de hoc diſpenſatio quæratur. *tom. 2. fol. 96. num. 5. & ſeqq.*

122. Inualida eſt diſpenſatio quando erratur circa ſpeciem impedimenti, aut quando obtinetur ad contrahendum cum affine, vel conſanguineo tacito inceſtu iam commiſſo & completo; quamquam quando inceſtus eſt occultus, non

eſt

est necessariò faciéda ipsius expressio in dispensatione obtinenda à Papa pro foro externo, *ibid.n.*8. *& seqq.item fol.*97.*num.*13.

123. Copula incestuosa commissa spe facilius obtinendi quod petitur, est explicanda, quamuis alter eorum tantùm talem habuerit animum. *tom.*2.*fol.*96.*num.*10.

124. Valétne in foro externo dispensatio concessa, *si copula non intercessit*, ea occulta interueniente, & an contrahentes de hoc à iudice interrogati teneantur respondere? Respond. contrahentes interrogatos de copula licet occulta, teneri confiteri iudici interroganti. *tom.*1.*fol.*97. *num.*14.

125. Inualida est dispensatio, quando committitur error in gradu viciniori, vt si dicatur esse in quarto, cùm sit in tertio. Quod si duo non æqualiter distent à stipite, necessariò non est facienda mentio gradus propinquioris stipiti, modò tamen alter contrahentium non distet vno tantum gradu à stipite. Ordinarius non expresso propinquiori gradu, non debet in foro externo dispensationem admittere, donec litteræ declaratoriæ afferantur. *ibid. num.*15. *&* 16. *item fol.* 98. *num.*17.

126. Valida est dispensatio à Titio obtenta expresso solùm secundo affinitatis gradu, dum ducturus esset in matrimonium Bertam vxorémque sui patrui. Ordinarius potest prædictam dispensationem admittere, absque aliis litteris declaratoriis. *ibid.n.*18.*&* 19.

127. Dispensatio irregularitatis homicidij contracta occidendo Sacerdotem, valet, etiam tacita circumstantia Sacerdotij. *ibid.num.*20.

128. Dispensationem voti perseuerandi in religione

ligione obtinens, eam inualidè obtinet, non expreſſa circumſtantia perſeuerantiæ. *ibid.num.*21.

129. Diſpenſatio per metum, etiam ad hoc incuſſum, valida eſt, ſed non item diſpenſatio extorta per dolum & mendacia, ſi dolus & mendacia verſentur circa cauſam finalem ſeu motiuam diſpenſationis, id eſt quando diſpenſans non conceſſiſſet diſpenſationem, vel eius partem, ſi dolum cognouiſſet. *tom.*2.*fol.*99.*num.*1.*&* *ſeqq.*

130. Valida eſt diſpenſatio ab aliquo obtenta, non exprimendo ſe aliàs eam petiiſſe, ſed non obtinuiſſe, & conſequenter diſpenſatio obtenta ab Epiſcopo ſucceſſore ab anteriori denegata, valida eſt, quamuis taceatur circumſtantia denegationis. Item valida eſt diſpenſatio ab inferiore, habente tamen poteſtatem diſpenſandi obtenta, quamuis non exprimatur eam à Superiore fuiſſe prius denegatam. Adde obtinentem reſcriptum Apoſtolicum, quo poſſit à Confeſſario dipenſandi, poſſe nulla mentione reſcripti facta diſpenſationem ab Epiſcopo, vel alio Prælato, qui diſpenſari facultatem habet, obtinere. *tom.* 2. *fol.*99.*num.*1.*&* *fol.*100.*n.*2.*&* *ſeqq.*

131. Quando de vna & eadem re duplex diſpenſatio petitur, & prima fuit limitata, in ſecunda quæ magis ampla petitur, per ſe loquendo, facienda eſt mentio prioris limitatæ, alioquin ſecunda inualida videtur, niſi ſecunda ex noua & ſufficiente cauſa petatur, aut niſi prima conceſſa fuerit cum limitatione, quæ iuxta ſtylum apponi ſoleat. *tom.*2.*fol.* 100.*num.* 1.

132. Qui ob ſcrupulum vel dubium circa primam, diſpenſationem ſecundam obtinet, validè obtinet etiam non facta mentione prioris; ſecus dicendum de illegitimo diſpenſato prius, qui ſi aliam

aliam ampliorem dispensationem desideret, debet prioris dispensationis mentionem facere. Item qui obtinuit exemptionem à soluenda parte decimarum, debet mentionem prioris facere, si ampliorem desideret. Et obtinens dispensationem vescendi carnibus in vna Quadragesima, si in alia similem dispensationem quærat, non tenetur prioris mentionem facere. Similiter dispensatus ad contrahendum cum consanguinea vel affine, si ea dispensatione non sit vsus, non tenetur in secunda petenda mentionem prioris facere. *tom.*2.*fol.*101.*num.*2.*& seq.*

133. Petes, vtrùm habens plura impedimenta, seu vincula, validè obtineat dispēsationem vnius, non explicatis aliis, quibus obstrictus tenetur? Respond. affirmatiuè, (nisi fortè matrimonij impedimenta excipiantur,) vt patet à simili de obstricto pluribus excommunicationibus, qui potest ab vna absolui, non ablata alia. *tom.*2.*fol.*102.*num.*1.*&* 2.

Dispensatio quibus modis vim suam amittat.

134. Dispensatio vim suam amittere potest cessatione causæ, morte concedentis, nondum effectu adimpleto, renunciatione, reuocatione, & primo seu vnico actu, modò dispensatio absolutè sine limitatione concessa non sit. *tom.*2.*fol.*105.*num.*2.*& fol.*106.*n.*1.

135. Dicitur, *cessatione causæ*, quia cessante causa finali, seu motiua dispensationis post obtentam dispensationem, & nondum executioni mandatam, probabile est etiam ipsam dispensationem cessare; delegatúsque ad dispensandum, non

non poteſt validè diſpenſare, ſi poſt indultum ſibi conceſſum, ceſſauit cauſa iuſta diſpenſandi. *tom.2.fol.*103.*num.*3.*& fol.*104.*n.*5.

136. Obtinens diſpenſationem comedendi carnes tempore ieiunij ob infirmitatem, ea ceſſante tenetur à carnibus abſtinere. Item obtinens diſpenſationem in aliqua lege humana, vel diuina, &c. peccat, tali diſpenſatione vtendo transacta cauſa diſpenſationis. *ibid.num.*6.*&* 8.

137. Quando autem dubitatur an cauſa diſpenſationis ceſſarit, præſumitur non ceſſaſſe, conſequenter diſpenſatio valida eſt. *tom.*2. *fol.*105.*num.*10.

138. Diſpenſatio ſemel obtenta, & iam executioni mandata non ceſſat, nec reuocari poteſt, ceſſante cauſa, ob quam fuerat conceſſa; vt ſi iuſta de cauſa conceſſa ſit diſpenſatio ad contrahendum matrimonium, & vi talis diſpenſationis contractum ſit matrimonium, non ceſſat diſpenſatio, ſi contracto iam matrimonio ceſſat cauſa diſpenſationis. *ibid.num.*11.

139. Petes, quid efficiat renunciatio diſpenſationis? Efficit vt diſpenſatio quæ nondum executioni demandata fuerat, vim ſuam amittat, ſi renunciatio acceptetur à diſpenſante. Exempli gratia: Titius obtinuit diſpenſationem ducendi conſanguineam in matrimonium: ſed ante contractum matrimonium cedit diſpenſationi, diſpenſatio ceſſat, ſi ceſſio ſeu renunciatio diſpenſationis acceptetur à diſpenſante. hinc patet diſpenſatum poſſe diſpenſationi renuntiare antequam ſortiatur effectum. Et qui propoſuit non vti diſpenſatione, aut illi renuntiare, poteſt ea vti, vel renunciationem reuocare, ſi eam Superior nondum acceptauit. *tom.*2.*fol.*106.*n.*3.*& ſeq.*

140. Diſpen

140. Diſpenſatio impetranda eſt illius expenſis, qui onus illius impetrandæ ſuis ſumptibus in ſe ſuſcepit. Quando tamen præceſſit conſenſus tacitus vel expreſſus impetrandæ diſpenſationis, & alter onus illius impetrandæ ſuis ſumptibus liberaliter in ſe non ſuſcepit, diſpenſatio communibus expenſis impetranda eſt. Et qui obtenta de communi conſenſu diſpenſatione iniuſtè renuit matrimonium contrahere, tenetur ad integras diſpenſationis expenſas: qui verò iuſtè renuit abſque alterius culpa, tenetur ſolùm ad partem expenſarum; quod ſi renuat ob alterius culpam, videlicet ob iniuſtam & iniurioſam alterius actionem ad nullas tenetur; ſed alter qui cauſam reſiliendi dedit, ad integras expenſas tenetur: vnde ſequitur eum qui reſilit à promiſſione matrimonij ob ſuperuenientem in altero contrahente notabilem deformitatem, non teneri integras diſpenſationis expenſas ſoluere, ſed tantummodo partem. *tom.2.fol.*107.*num.*2.*& ſeq. item fol.*108.*n.6.&* 7. Item

141. Vir qui eſt fornicatus ante promiſſionem matrimonij, non tenetur ad integras expenſas, ſi ſponſa obtenta diſpenſatione, nolit cum eo contrahere cognita ipſius fornicatione; nam fornicatio ſponſi antecedens promiſſionem matrimonij non eſt iniurioſa ſponſæ. *ibid. num.*10.

142. Ille cuius culpa poſt matrimonij promiſſionem, contrahitur impedimentum dirimens, tenetur, ſi poſſit propriis expenſis diſpenſationem obtinere, vt ſponſalia perficiantur. *tom.*2.*fol.*190.*num.*11.

Libellus

Libellus famosus.

Vide v.*Detractio.*

Ligamen.

Vide v.*Matrimonium.*

Locatio & Conductio.

Vide v.*Contractus.*

1. Locatio est contractus, quo mercede conceditur persona, vel res ad vsum vel fructum; conductio verò est contractus, quo mercede accipitur persona vel res ad vsum vel fructum. *tom.2. fol.*812.*num.*1.

2. Omnes res quæ vendi possunt, possunt etiam locari, nisi specialis extet aliqua prohibitio, vt extat in viis & subiectionibus prædiorum, quæ non possunt locari, quamuis vendi possint. Ex opposito dantur res aliquæ, quæ locari possunt, sed vendi prohibentur, quales sunt res pupilli & minoris. *tom.2.fol.*813.*num.*3.

3. Quando duo vel plures habent domum, vel fundum communem, & vnus vult vni locare, alter verò non vult; aut vnus vult locare ad vnum vsum, alter ad alterum, aut vnus locare vult personæ honestæ, alter inhonestæ, præualet contractus illius qui habet maius ius in re, seu maiorem partem, vel qui vult locare personæ honestæ, etiamsi fortè persona inhonesta plus mercedis offerat. *ibid.n.6.*

4. Locator tenetúrne aperire conductori vitia rei locatæ? Tenetur, sicut & venditor tenetur aperire vitium rei venditæ emptori; propterea qui

qui locauit alteri vaſa vitioſa, tenetur ad reſtitutionem damni quod paſſus eſt conductor non admonitus de rei vitio. Item tenetur ad reſtitutionem damni ſecuti, qui equum aſſuetum ſe in aquam demittere, alteri locauit ad merces transferendas, non admonendo conductorem de vitio equi. *tom.2.fol.*814.*num.*1.3.*&* 4.

5. Locator tenetur non ſolùm ad reſarciendas expenſas neceſſarias factas à conductore in reſarcienda re conducta, verùm etiam ad reſarciendas expenſas vtiles quæ duraturæ ſunt vltra conductionis tempus. Item tenetur ad onera & tributa impoſita pro re locata, niſi aliter conuenerit cum conductore, vel niſi aliter poſtulet locorum conſuetudo. *ibid.num.6.& fol.*815.*num.*7.

6. Locator non poteſt rem locatam repetere, nondum finito locationis tempore, exceptis his caſibus, vt quando conductor cui res ad quinquennium vel ad plures annos fuit locata, per biennium continuum vltra terminum præfixum diſtulit ſolutionem penſionis debitæ pro re conducta; aut quando conductor abutitur re conducta, vt quando traducit meretricem in domum conductam, aut alio pacto malè vtitur re conducta; aut quando locatori ſuperuenit inopinatus euentus, quo ipſi neceſſe eſt domum ſuam habitare; aut denique quando domus indiget reparatione, qua non indigebat tempore locationis, & reparatio fieri non poteſt, niſi conductor expellatur domo. *ibid.num.*8.*& ſeqq. & fol.*816.*num.*13.

7. Conductor non poteſt vti re conducta, niſi ad eum vſum, ad quem conduxit, niſi aliter coniiciat de mente locatoris; neque poteſt abſque iuſta cauſa rem conductam dimittere, nondum

explcto

expleto locationis tempore, quo expleto tenetur pensionem soluere, nisi fortè absque sua culpa non fuerit vsus re conducta, aut fructus ex ea non perceperit ob aliquod impedimentum superueniens, vt propter bellum, pestem, &c. *ibid. num.* 1. *&* 2.

8. Qui famulos in necessitate constitutos, séque vltro offerentes conducunt ad inseruiendum minori pretio ratione vltroneæ oblationis quam alioquin conduxissent, videntur aliqua ex parte excusandi; quamuis enim necessitas non diminuat rei valorem, nihilominus vltroneæ merces vilescunt, etiamsi tradantur ob necessitatem vendentis. *tom.* 2. *fol.* 819. *num.* 6.

9. Dominus expellens domo famulum nondum elapso termino constituto, tenetur ad integram mercedis solutionem, nisi fortè ex grauissima causa adducatur ad ipsum expellendum. Sed, tenebitúrne dominus famulo habenti infirmitatem soluere mercedem pro tempore quo detinetur infirmitate? Non videtur teneri, & in hoc casu standum est consuetudini & conuentioni. Famulus verò qui lapsus est in morbum, tenebitúrne transacto morbo, simúlque elapso termino ad inseruiendum, tamdiu inseruire, quamdiu praua vsus est valetudine? Non tenebitur, quia lapso termino constituto cessat obligatio, cum terminus censeatur appositus ad finiendam, non ad solicitandam obligationem, vt in simili patet de obligatione ieiunij. *tom.* 2. *fol.* 820. *num.* 11. 13. *&* 14.

10. Locatio finitur vel lapso termino, vel mutuo contrahentium consensu; transítque ad successorem vniuersalem, qui gerit vicem prædecessoris: at successor singularis, qui scilicet succedit

cedit in re particulari, non tenetur ſtare contractui locationis celebrato ab eo, cui ſuccedit in re particulari; vnde maritus qui accepit in dotem aliquam rem locatam quam ignorabat locatam eſſe, non tenetur ſtare locationi, cenſetur enim ſucceſſor ſingularis: at conductor qui agrum ſeminauit, non poteſt ante collectos fructus, expelli ab emptore cui locator rem vendidit: intempeſtiuè enim expelleretur. *tom.2.fol.*82.*n.*1. *&* 2. *& fol.*823.*n.*3. *& ſeqq.*

11. Minor vel pupillus, tenetur finita tutela vel cura ſtare locationi factæ à ſuo tutore, vel curatore; quia quæ tutor vel curator agit, non agit ſuo nomine, ſed nomine pupilli vel minoris: conceditur tamen minori reſtitutio in integrum, ſi notabilitter compererit ſe læſum; & idem dicendum de Eccleſia, ſi læſa inueniatur. *ibid.num.*7.

Locus ſacer.

Vide v. *Immunitas.*

Ludere, Ludus.

Vide v. *Reſtitutio.*

1. Ludus eſt contractus, quo ludentes res ſuas periculo exponunt propter ſpem acquirendi rem alterius expoſitam ludo. Ludus generaliter ſumptus non eſt illicitus ex natura ſua; fieri tamen poteſt illicitus, mortaliter ſuppoſita rei grauitate, ex his circumſtantiis; videlicet ex affectu ad malum, ſi admiſceantur facta aut dicta praua, vt conuicia, blaſphemiæ, &c. Item quando intercedunt fraudes contra leges ludi; quando alter dolo, aut vi, aut metu pertrahitur ad ludum, quando inter

interuenit irreuerentia contra Deum; quando ludus exercetur cum eo qui non poteſt pecuniam ludo exponere, vel donare, vel alienare; & ratione periculi alicuius notabilis nocumenti. At ludus non fit illicitus mortaliter (præciſo ſcandalo) ratione intentionis lucrandi, perſonæ, loci, ſacri, temporis, &c. *tom.2.fol.616.num.1.3. & ſeq.*

2. Ludi hiſtrionum ſuntne liciti? Sunt liciti, ſi honeſtè fiant; ſecus ſi turpiter & inhoneſtè, aut cum repræſentatione turpium exerceantur. *tom.2.fol 617.num.16.*

3. Clerici poſſúntne ludos laruales facere? Non poſſunt, dedecet enim perſonam Eccleſiaſticam fictam perſonam hoc modo repræſentare, neque excuſandi videntur à mortali, niſi fortè hoc raró facerent, breui tempore, & abſque ſcandalo. *ibid.n.17.*

4. Petes, an ſicut licitus eſt ludus ex ſua natura, ita etiam licita ſit ſponſio? Licita eſt ex natura rei, debet tamen æqualis eſſe ſpondentium conditio, id eſt, qui certò ſcit rem pro qua ſpondet certò euenisse vel euenturam eſſe, peccat, & tenetur ad reſtitutionem rei per ſponſionem acquiſitæ, niſi ſuam ſcientiam alteri ſpondenti manifeſtauerit; qui ſi poſt manifeſtationem velit adhuc ſpondere & contendere, nulla ei fit iniuria; quia volenti & ſcienti non fit iniuria. *ibid. num.18.*

5. Qui inter ludendum fraudes vel aſtutias adhibent, quæ iuxta conſuetudinem adhiberi ſolent, (vt ſi quis videat ſocium errantem in numerandis ſignis, vel ſi inter ludendum agnoſcens ſe lucraturum, inuitet ſocium ad augendam ſponſionem, vel obiiciat pactionem reſtantis pecuniæ,

cuniæ, quamuis ſimulet timorem ex oris & vultus mutatione,) excuſari poſſunt à reſtitutione. Idem dicendum eſt, quando fraudes adhibentur ex conſenſu tacito, vel expreſſo ipſorum ludentium. At non excuſantur ij, qui ſe fingunt minùs peritos, vt alios ignaros pertrahant ad ludendum, aut qui moraliter certi ſunt ſe lucraturos ob ſuam peritiam, aut dexteritatem, longè maiorem, aut qui aliquid lucrati ſunt in ludo, eo quòd chartas ſuffurati ſunt, vel illas notauerunt, &c. aut qui auctionem factam ab altero colluſore acceptarunt, eo quod ab alio tertio admoniti fuerint, vt eam acceptarent, aut qui alterum in ludo longè inæqualem minis & conuiciis traxerunt ad ludendum, & ita attracti perdiderunt. *tom.2.fol.619.num.2. & ſeq.*

6. Quæ filiusfamilias acquirit ludendo, acquirit ſibi, non patri, poteſtque ludo acquiſita iterum ludo exponere. Si verò filiusfamilias, aut alius non habeat facultatem diſponendi de re quam ludo exponit, non poteſt retinere ſibi lucrum quod ludo acquirit, quia cenſetur adeſſe dolus dans cauſam contractui. Similiter lucrum acquiſitum reſtituendum eſt colluſori perdenti, ſi alter non habebat aliud quod traderet perdenti ſi perdidiſſet, quia nihil poteſt perdere, nihil poteſt lucrari; nam alioqui non eſſet æqualis vtriuſque ludentis conditio. *tom.2.fol.675.n.11. & ſeq.*

7. Qui ludo lege humana vetito perdidit, non tenetur in conſcientia ſoluere quod perdidit credita pecunia, ſtando in iure communi Cæſareo, (niſi fortè iurauerit ſe ſoluturum quod perderet;) imò poteſt ſolutum repetere, quoties datur actio ad repetendum, & non ceſſit, ſeu non

renun

renunciauit beneficio legis concedentis repetitionem. *tom.2.fol.622.num.2.4.& 5.*
8. Qui aliquid ludo vetito acquisiuit, non tenetur ad illius restitutionem ante iudicis sententiam, modò non impedierit iudicem per vim vel fraudem, ne condemnaretur ad restitutionem acquisitorum, & modò contractus non sit iniustus. *ibid.num.8.*

Luxuria.

Vide v. *Sacrilegium, Decalogus.*

M

Maleficium.

Vide v. *Superstitio, Diuinatio, Obseruatio vana.*

1 MAleficium est ars nocendi aliis ope & potestate dæmonis, qui per peccatum non amisit sciẽtiam naturalem, sed adhuc maxima pollet scientia & cognitione, quam comitatur potentia. Magia naturalis, seu mathematica non est superstitiosa, nec malefica; bene tamen diabolica, & idcirco est illicita; propterea non est licitum maleficos, etiam aliàs paratos, adhibere ad maleficium faciendum pro re graui & bono publico, aut causa curiositatis, &c. neque licitum est quoque petere, vt maleficus, aut alius vno maleficio dissoluat aliud; quamquam si maleficus sciat modum licitum tollendi maleficium, licet eum rogare vt illud tollat. Solent hæc remedia adhiberi contra maleficia, magna fides in diuina protectione, susceptio Baptismi, & Euchari

chariſtiæ, confeſſio peccatorum, exorciſmi Eccleſiæ, aqua benedicta, reliquiæ Sanctorum, ſignum crucis, inuocatio nominis IESV, B. Virginis Mariæ, oratio, & ieiunium. *tom.2.fol.268.num.1. & fol.692.n.4.5.7. & 8. item fol.270.num.10.*

2. Confeſſarius inquirere debet à malefico, an pactum inierit cum dæmone, & an promiſerit ſe derelicturum Chriſtum, & ab eius fide diſceſſurum; an exhibuerit honorem ſatanæ; an in pacto interceſſerit hæreſis, v.g. an crediderit ſacramenta nihil prodeſſe, &c. an confecerit maleficium ex rebus ſacris, & an damnum intulerit; nam ſi intulit, peccauit contra iuſtitiam, conſequenter debet reſtituere. *ibid.num.11.*

3. Maleficus cognoſci poteſt ex confeſſione ipſius propria, ex atteſtatione eorum qui delicti participes fuerunt, ex ſcriptura qua ſe dæmoni volens dedicauit, ex ſigno aut ſtigmate maleficis imprimi ſolito, ex inuentis apud eum hoſtiis, vel imaginibus ceræ acubus infixis, ex vnctione animalium, aut aliorum qui poſtea interierunt. *ibid.num.12.*

Martyrium.

Vide v. *Baptiſmus.*

Matrimonium.

Vide v. *Sacramentum, Sponſalia, Diuortium, Lex, Votum, Delectatio, Pollutio.*

1. Matrimonium eſt legitimus & indiſſolubilis contractus inter virum & fœminam, quo traditur & acceptatur mutua corporum poteſtas, & confertur gratia ſanctificans. *tom.1.fol.360. num.2.*

2. Ad

2. Ad contrahendum matrimonium non sufficit consensus internus, nisi exprimatur verbis & signis; & regulariter taciturnitas non sufficit. hinc inualidum est matrimonium, quando fœmina tacet, licèt interius consentiat. Inualidum est præterea, quando extraneus respondet & repromittit pro fœmina tacente: nullum tamen extat præceptum sub mortali celebrandi matrimonium verbis. *tom.1.fol.361.num.3.& seqq.*
3. Inter beatam Virginem & S. Ioseph intercessit verum matrimonium ratum, sed non consummatum, quandoquidem beatissima Virgo semper fuerit Virgo. Neque peccauit contra votum castitatis contrahendo matrimonium: factum enim erat sub hac conditione, nisi Deus aliter sibi placere reuelauerit. *ibid. num. 9. & 10.*
4. Matrimonium infidelium est quidam contractus, quem infideles celebrando non peccant; non tamen est sacramentum, loquendo de sacramento propriè accepto; carent enim Baptismo qui est ianua sacramentorum. Eorum tamen matrimonium fit sacramentum post Baptismum, interueniente nouo consensu, aut ratificatione præcedentis.

Matrimonium contractum à fideli cum catechumena ex dispensatione Summi Pontificis, est sacramentum. *tom.1.fol.362.num.2.& seq.*
5. Obligatio contrahendi matrimonium potest contingere extra necessitatem conseruandæ speciei humanæ, quando est vnicus hæres, quo non nubente, exorirentur seditiones & bella in Republica. *tom.1.fol.363.num.2.*
6. Religiosi & habentes votum castitatis, possent, & tenerentur matrimonium contrahere,

casu

casu quo cæteri homines essent bello vel peste extincti, & non inuenirentur alij præter religiosos, aut alios votum castitatis habentes. *ibid. num.3.*

7. Mutua corporum traditio est materia proxima sacramenti matrimonij: acceptatio verò vtriusque coniugis est forma sacramenti matrimonij, & per eam perficitur matrimonium. *tom.1.fol.364.num.1.*

8. Minister essentialis huius sacramenti non est Sacerdos, sed sunt ipsi contrahentes, cùm efficienter celebrent contractum matrimonij: Sacerdos verò est tantum accidentarius minister, quatenus ex officio iungit & benedicit contrahentibus, quod est accidentarium matrimonio. *ibid.num.5.*

9. Validè contrahi potest matrimonium, etiam quatenus sacramētum, inter absentes per litteras vel Procuratorem, siue Procurator sit masculus, siue fœmina: id enim postulat natura contractus, & consequenter matrimonij, quod est contractus eleuatus in sacramentum. Et in hoc differt à reliquis sacramentis quæ celebrari nequeunt inter absentes. *tom.1.fol.365.num.1. & 2.*

10. Nullus fidelis potest contractum matrimonij celebrare quin sit sacramentum: quamquam ratio sacramenti & contractus videatur separabilis. *ibid.num.4.*

11. Vt matrimonium celebratum per litteras vel procuratorem sit validum, requiritur præsentia Parochi & testium, vt litteræ non sint fictæ, id est, vt non sint factæ sine animo contrahendi; & vt procurator non sit fictè constitutus, & vt consensus non sit reuocatus. Denique re-

quiritur vt procurator agat per ſe ipſum, vt habeat ſpeciale mandatum ad contrahendum cum certa perſona, & non excedat fines mandati. *ibid. num.* 5. *& fol.* 366. *num.* 6. *&* 8.

12. Validè celebratur matrimonium nomine alterius ſine præmiſſis denunciationibus, quando procurator electus fuit ad ineundum matrimonium ſeruata forma Tridentini. *ibid. num.* 9.

13. Procurator contrahens matrimonium nomine alterius, adhibet hæc verba: *Recipio te in vxorem nomine Tity*, vel, *Titius accipit te in vxorem me mediante*: & fœmina reſpondet: *Ego te mediante duco Titium. ibid. num.* 11.

14. Qui matrimonium per procuratorem celebrat, debet aduigilare vt ſit in gratia quando celebratur matrimonium; tunc enim ipſe ſuſcipit ſacramentum ſiue vigilet, ſiue dormiat, ſiue factus ſit amens. *ibid. num.* 13.

15. Matrimonium clandeſtinum, quod videlicet contrahitur ſine Parocho & duobus vel tribus teſtibus eſt inualidum; aliàs tamen validum fuit. Matrimonium quod domi celebratur, non dicitur clandeſtinum & inualidum, modò celebretur coram Parocho & teſtibus. Parochus iubetur habere librum, in quo referat nomina teſtium & contrahentium, locúmque & tempus contractus matrimonij. *tom.* 1. *fol.* 367. *num.* 2. 4. *&* 5.

16. Contrahere matrimonium clandeſtinum abſque denunciationibus, ſine licentia eſt peccatum mortale, ſicut & illud conſummare; ſed tamen matrimonium ita contractum, validum eſt. *ibid. n.* 6. *&* 7.

17. Quando contrahentes habent plura domicilia, ſeu parœcias, denunciationes faciendæ ſunt

à Pa

à Parocho tribus diebus festis continuis in ea parochia, in qua diutius habitant, & principaliorem aut antiquiorem habent larem. *tom.*1. *fol.*369.*num.*11.

18. Parochus propria auctoritate & sine causa legitima omittens denunciationes, suspendendus est ab officio per triennium, aliquando tamen de licentia ordinarij vna tantum denunciatio præmittitur: qua facta non statim contrahendum matrimonium, sed danda mora ad deferendum impedimenta, si quæ extent. *ibid.num.*13.15. *&* 16.

19. Inter Missarum solemnia, vel alia celebri occasione fieri solent denunciationes in die festo, etiam alicuius particularis Ecclesiæ. Imò verò adhuc alio die quam festo, si adsit magnus populi concursus. Talis enim est mens Concilij Tridentini, vt multi sciant & detegantur impedimenta; ad id enim obligantur qui sunt conscij, secluso graui suo incommodo, & aliorum scandalo. Imò habens impedimentum, tenetur desistere à matrimonio contrahendo; illúdque iudici interroganti iuridicè manifestare. *ibid. n.*17.*& fol.*369.*n.*18.*& seq.*

20. Transferens se ad locum, vbi Tridentinum non est acceptatum, potest ibi matrimonium sine Parocho & testibus, validè celebrare. Ita captiui apud Turcas validè contrahunt, etiamsi non habeant animum ibi perpetuò manendi. Aduerte tamen incolam illius loci, in quo Tridentinum non est acceptatum, non posse celebrare matrimonium sine Parocho & testibus, si diuertat ad eum locum in quo est acceptum. *tom.*1.*fol.*370. *num.*1.*& seq.*

21. Fœmina quæ inualidè contraxit coram

S 2 pro

proprio Parocho non satisfacit coram eodem contrahendo postquam mutauit proprium domicilium. *tom.*1.*fol.*372.*num.*3.

22. Non validè potest contrahi matrimonium coram illo Parocho, ad cuius parœciam aliquoties in anno quis diuertit relaxationis gratia. *ibid.*

23. Validum est matrimonium eorum qui aliò se conferunt, ibique habitant, vt euitent proprios parochos: vtuntur enim iure suo. *ibid. num.*4.

24. Qui habent duplicem parœciam, possunt validè contrahere coram quolibet Parocho. Antequam ignoti & vagi recipiantur ad matrimonium celebrandum, fiat debita inquisitio impedimentorum. *ibid.num.*5.*&* 6.

25. Ad validitatem matrimonij sufficit, si matrimonium contrahatur coram Parocho, siue viri siue fœminæ, quando vir est vnius parœciæ, & fœmina alterius. *ibid.*

26. Matrimonium vrgente necessitate, aut in periculo mortis, non potest validè celebrari sine Parocho & testibus, irritatúrque à Concilio tanquam clandestinum. *tom.*1.*fol.*373.*num.*8.

27. Sacerdos sæcularis aut regularis, qui audet coniungere non sibi subditos, aut ipsis benedicere, sine Parochi vel ordinarij facultate expressa, incurrit ipso iure suspensionem. *tom.*1.*fol.*374. *num.*12.

28. Potest Parochus dare facultatem validè assistendi matrimonio suorum subditorum, etiam extra diœcesim: validúmque est matrimonium contractum coram Parocho, qui nondum est Sacerdos. *ibid.num.*13.*&* 16.

29. Archiepiscopus non potest coniungere in matri

matrimonium subditos suorum suffraganeorum, nec dare licentiam illos coniungendi: cùm non sit eorum Superior, nisi in gradu appellationis. *ibid.*

30. Inualidum est matrimonium contractum coram eo Sacerdote, qui licentiam extorsit per dolum & mendacia versantia circa causam finalem: secus dicendum quando versantur tantummodo circa causam impulsiuam. *ibid. num.*17.

31. Parochus interdictus, irregularis, aut prohibitus, validè assistit matrimonio; adhuc enim posito interdicto retinet iurisdictionem seu potestatem. Similiter is, cui vetitum est ministrare sacramenta ob inscitiam. Item & degradatus, aut Parochus habens beneficium titulo colorato, & errore communi vulgi; modò non adsit impedimentum iuris diuini vel naturalis. Similiter & laicus, si communi errore habetur Sacerdos aut Parochus, seu ab eo facultatem obtinuit. *tom.*1. *fol.*375.*num.*18.19.*&* 24.*item fol.*376.*num.*30.

32. Valida est absolutio data ab eo Sacerdote qui communiter habetur pro Parocho: remanétque absolutus, qui Sacerdoti excommunicato vitando confitetur in eo loco vbi ignoratur, & ipse similiter ignorat: in hoc enim casu Ecclesia supplet iurisdictionem. Adde validè adhuc absoluere Sacerdotem, cui fictè data est facultas. *ibid.n.*28.*&* 31.*item fol.*377.*n.*33.

33. Denique gesta cum errore communi valida sunt respectu ignorantis, modò non adsit impedimentum iuris diuini, vt contingit in eo qui creditur Sacerdos cùm verè non sit Sacerdos: talis enim inualidè administrat. Idem dic de defectu naturali, qui non potest ab Ecclesia suppleri,

& ob hanc rationem gesta iudicis mente capti inualida sunt, etiamsi communi errore sanæ mentis credatur. *ibid.n.35.& seqq.*

34. Parochus non peccat mortaliter omittendo verba: *Ego vos coniungo*, &c. neque similiter omittendo interrogationem de mutuo consensu contrahentium, quando ei aliunde constat. *ibid. num.39.& 40.*

35. Quæcumque personæ doli capaces, cuiuscumque conditionis & status, sunt legitimi testes in matrimonio. Excipe dormientes, amentes, ebrios, furiosos quamdiu carent lucido interuallo: quia non possunt esse præsentes humano modo; sicuti nec Parochus & testes transeuntes, ob eandem rationem. *ibid.num.42.& 43. & fol.378.num.46.*

36. Contrahens matrimonium sine Parocho & testibus, non redditur inhabilis ad contrahendum aliud matrimonium. *ibid.num.47.*

37. Matrimonium clandestinum nullam inducit obligationem cùm sit irritum, nisi fortè contrahentes habuerint animum obligandi se eo modo, quo possent. *ibid.num.48.*

38. Ad faciendum validum matrimonium quod reuera est inualidum defectu consensus interni, vel ratione grauis metus, sufficit si solùm consensus internus de nouo præstetur ab eo qui consenserat fictè, aut per metum grauem, modò alter sponsus, qui antea verè consenserat, non reuocauerit suum consensum, quem signo aliquo externo exprimere, non est necessarium. *tom.1.fol.379.num.1.& 3.*

39. Ad validandum matrimonium quod fuit inualidum ob impedimentum dirimens, necessarius est cessante tali impedimento nouus vtriusque

que consensus signo externo expressus, nec sufficit consensus eius tantùm qui nouit impedimentum. *tom.*1.*fol.*380.*num.*6.

40. Validum est matrimonium cum falso errore impedimenti celebratum, si contrahentes intendant contrahere, quantum in ipsis est: sicut etiam validum est matrimonium eorum qui credunt adhuc viuere priorem coniugem, cùm mortuus sit, si ambo contrahant cum intentione quatenus possunt. *ibid.num.*8.*&* 9.

41. Ad validandum matrimonium inualidum ob impedimentum dirimens, non requiritur præsentia Parochi & testium, si impedimentum illis ignotum fuit: nec tenentur de nouo benedictionem recipere. *tom.*1.*fol.*381.*num.*10.*&* 11.

Matrimonium conditionatum.

42. Conditionum quæ in contractu matrimonij apponi possunt, alia est necessaria, cuius euentus non est expectandus, cum habeatur pro impleta: alia turpis, & hæc irritat matrimonium quando est de futuro præstanda, & contra substantiam matrimonij: id est contra bonum prolis fidei, seu fidelitatis: aliæ impertinentes, aliæ impossibiles, aliæ honestæ, aliæ de præterito, aliæ de præsenti, & aliæ de futuro. Vnde patet matrimonium his conditionibus celebratum: *Duco te in vxorem, si cras sol orietur*, &c. aut, *contraham tecum si pater meus è vita migrauerit*: aut, *contraho tecum si Antichristus nascetur: si es virgo*, &c. statim validum esse. Has tamen reiicere debet Parochus in celebratione matrimonij. Inualidum verò est matrimonium his conditionibus: *Contraho tecum si filios occidas, aut abijcias vt moriantur,*

tur,&c. ob rationem iam dictam, aut contractum cum pacto numquam cohabitandi simul. *tom.1. fol.382.num.5.& seq.*

43. Conditio impossibilis tam de præterito, quàm de futuro, non irritat matrimonium : vt si dicatur, *contraho tecum si montem istum in mare transtuleris*, & adsit consensus contrahentium absolutus. *tom.1.fol.383.num.16.*

44. Matrimonium celebratum sub conditione honesta de præsenti, vel de præterito, validum est, si res ita est: vt *contraho tecum si diues es*. Si verò conditio sit de futuro, matrimonium non est validum ante conditionis euentum. Hinc fit vt is qui per verba de præsenti contraxit matrimonium cum duabus sub conditione de futuro, fiat maritus illius, cuius conditio prius adimpletur. *tom.1:fol.384.num.20.& 21.*

45. Matrimonium contractum sub conditione impertinenti de futuro, non est validum, antequàm verificetur conditio : validum verò est ea verificata & adimpleta. *tom.1.fol.385.num.24.*

46. Validum est matrimonium inter habentes impedimentum celebratum sub conditione, *si Papa dispensauerit. tom.1.fol.384.num.23.*

47. Ex his patet quid dicendum de sponsalibus sub conditione celebratis. *tom.1.fol.385. num.26.*

48. Matrimonium etiam non consummatum, est indissolubile iure naturali & diuino : *quod Deus coniunxit, homo non separet*, nec dissolui potest propter adulterium : potest tamen Summus Pontifex dispensare in matrimonio rato, ad tollendas graues discordias, vel vitandum peruersionis periculum. *tom.1.fol.386.num.2. & seqq.*

Matri

Matrimonij impedimenta dirimentia.

49. Impedimenta iure naturæ dirimentia matrimonium, sunt defectus vsus rationis, error circa personam, impotentia perpetua ad coëundum, &c. *tom.1.fol.387.num.1.*

50. Ecclesia potest irritare contractus mediatè, reddendo personas inhabiles ad contrahendum; & immediatè, irritando contractum matrimonij, v.g. infidelium. *ibid.num.2.*

51. Per consuetudinem legitimè præscriptam possunt noua impedimenta induci, & inducta auferri: consuetudo enim vim habet inducendi legem, & inductam abrogandi. *ibid.num.7.*

52. Impedimenta non solùm impedientia, sed etiam dirimentia secundùm ius antiquum sunt duodecim: secundùm verò ius nouum, sunt quatuordecim: nam Concil. Trident. addidit *raptum, & defectum præsentiæ Parochi & testium.* Omnia sequentibus versibus continentur.

Error, conditio, votum, cognatio, crimen,
Cultus disparitas, vis, ordo, ligamen, honestas,
Si sis affinis, si fortè coire nequibis,
Si parochi, & duplicis desit præsentia testis,
Raptáve sit mulier, nec parti reddita tuta,
Hæc facienda vetant connubia, facta retractant.

Præter hæc, extant alia tantummodò impedientia, quæ paulò post occurrent. *tom.1.fol.388.num.10.*

Impedimentum erroris.

53. Matrimonium contractum cum errore circa substantiam, est inualidum iure naturæ, tam inter

ter fideles quàm infideles : errantis enim nullus est consensus ; nec refert quod error sit comitans, nisi fortè errans intendat de præsenti contrahere cum tali persona, qualiscumque illa sit. *tom.1.fol.*388.*num.*2.*&seqq.*

54. Matrimonium contractum cum errore qualitatis, non est inualidum : neque celebratum per dolum dantem ipsi causam ; adest enim voluntarium simpliciter & consensus positiuus. Intellige tamen hanc doctrinam cum duplici limitatione, scilicet vt qualitas circa quam erratur, non fuerit apposita per modum conditionis, ex.gr. si quis dicat, *Duco te in vxorem, si es nobilis:* deinde vt error qualitatis non transeat in errorem personæ : tunc enim cum erretur circa personam, inualidum est matrimonium. *tom.*1.*fol.* 389.*num.*5.*&* 6.

55. Tunc autem error qualitatis transit in errorem personæ, quando qualitas in qua erratur, respicit aliquam certam & determinatam personam, distinctam ab ea quæ præsens est. *ibid. num.*7.

56. Validè contrahitur matrimonium cum eo qui se fingit filium Regis, non explicans cuius Regis filius sit. Similiter validum est matrimonium, quando non interuenit error personæ, sed qualitatis. *ibid.num.*8.*&* 9.

Impedimentum conditionis, seu seruitutis.

57. Matrimonium contractum cum errore conditionis, non est inualidum, quando persona cum qua contrahitur est æqualis, aut melioris conditionis ; vnde seruus contrahens cum serua, quam credebat liberam esse, validè contrahit. Simili

Similiter & liber contrahens cum ſerua, quæ contrahendo fit libera. *tom.*1.*fol.*390.*num.*1. *& ſeqq.*

58. Error conditionis irritat matrimonium, quando conditio errantis fit deterior, vt quando liber contrahit cum ſerua, quam credebat liberam. Irritum etiam eſt, quando liber contrahit cum ſerua, cum qua adhuc contraheret, cognita ſeruitute. *ibid.num.*4.*&* 5.

59. Matrimonium inter liberum, & ſeruam celebratum, fit validum, ſi liber cognito errore copulam habeat cum ſerua. *ibid.num.*6.

60. Seruus poteſt inuito domino matrimonium celebrare cum ſerua, vel cum libera: non tenentur tamen domini conſentire; dubitatúrque an poſſint vendere ſeruos in locis diſtantibus, in quibus ſerui non poſſint reddere debitum, maximè quando ſerui ſine eorum licentia matrimonium contraxerunt: non poſſe ſine peccato mortali, aſſerunt Theologi; facerent enim contra ius illorum. *ibid.num.*7.*& fol.*391.*num.*8. *&* 9.

61. Filij ſequuntur conditionem matris, id eſt, ſeruitutem quando eſt ſerua, & è contra; niſi mater fuerit libera tempore conceptionis, vel partus, & poſtea non fiat ſerua iure belli. Quando fœmina grauida ſe vendit, filius eſt liber, & non ſeruus. *ibid.num.*10.*& ſeqq.*

62. Vxor conſtante matrimonio non poteſt ſe vendere abſque viri conſenſu; ſecus dicendum de viro, qui non eſt ſubiectus vxori, niſi ratione debiti coniugalis. *ibid.n.*13.

Impedimentum voti.

63. Votum ſolemne eſt illud quod emittitur in ſuſceptione ſacrorum ordinum, vel in profeſſione religionis: votum ſimplex eſt illud quod fit ad libitum cuiuſcumque. *tom.*1.*fol.*391. *num.*1.

64. Votum caſtitatis, emiſſum in profeſſione valida religionis approbatæ, dirimit matrimonium, etiam conſummatum, factum poſt ipſam profeſſionem; conſequenter religioſus profeſſus inualidè contrahit matrimonium. Idem dicendum de voto ſimplici, quod emittunt Patres Societatis IESV, peracto biennio. *tom.*1.*fol.*392. *num.*2.*&* 3.

65. Profeſſio facta in approbata religione, dirimit matrimonium celebratum ante ipſam profeſſionem, modò matrimonium ſit tantummodò ratum, & non conſummatum. Idem dic de profeſſione Equitum militarium. *ibid. num.* 4. *&* 5.

66. Facta profeſſione ab altero ante conſummatum matrimonium, coniux manens in ſæculo poteſt cum alio contrahere matrimonium. *ibid.num.*5.

67. Matrimonium conſummatum celebratum ante profeſſionem, non dirimitur per ſequentem profeſſionem: etiamſi fuerit conſummatum intra bimeſtre. Sunt qui addant & per vim, ſed malè. *ibid.num.*7.*&* 8.

68. Alter coniugum poſt matrimonium conſummatum, validè profeſſionem non emittit altero inſcio, vel conſentiente per metum, dolum, &c. ſecluſa tamen cauſa perpetui diuortij.

Item

Item inualida est professio quam vterque coniux emisit credens alterum periisse. Adde coniuges de communi consensu posse ingredi religionem post consummatum matrimonium: imò etiam vnum, altero manente in sæculo, si prouectæ sit ætatis, si emittat votum continentiæ, & Episcopus consentiat. *tom.1.fol.393.num.9.& seq.*

69. Ingrediens religionem post consummatum matrimonium, committit adulterium, si cum alio copulam habeat. *ibid.num.13.*

Impedimentum cognationis naturalis.

70. Consanguinitas est vinculum personarum ab eodem proximo stipite descendentium carnali propagatione contractum. *tom.1.fol.394. num.3.*

71. Consanguinitas distinguitur per lineas & gradus. Nomine *lineæ*, intellige seriem seu collectionem personarum, tam descendentium, quàm ascendentium. Nomine *gradus*, intellige distantiam maiorem vel minorem vnius personæ ab alia. Linea duplex est, recta, & collateralis, siue transuersa. *ibid.num.4.& 5.*

72. Inualidum est saltem iure Ecclesiastico, matrimonium celebratum inter personas consanguineas intra quartum gradum inclusiuè, tam in linea recta, quàm in linea transuersali. Item matrimonium celebratum in linea recta consanguinitatis, inualidum est iure naturæ, in primo tantùm gradu. *tom.1.fol.295.num.7.& 8.*

73. Validum est matrimonium contractum ab infidelibus in secundo, tertio, & quarto gradu consanguinitatis; cùm infideles non afficiantur impedimentis iure Ecclesiastico inductis, & matrimo

trimonium in illis gradibus non ſit irritum iure naturæ. *ibid.num.9.*

74. Matrimonium contractum à fidelibus conſanguineis in linea recta, extra quartum gradum, validum eſt. *ibid.num.10.*

75. In primo gradu lineæ tranſuerſæ, nempe inter fratrem & ſororem, inualidum eſt matrimonium iure naturæ; & ſicuti Papa diſpenſare poteſt, vt matrimonium celebretur cum filia fratris aut ſororis qui ſunt in ſecundo gradu, ita poteſt diſpenſare in tertio & quarto: nam in his gradibus matrimonium non eſt irritum iure naturæ. *ibid.num.12. & fol.396.num.13.*

Impedimentum cognationis ſpiritualis.

76. Cognatio ſpiritualis eſt propinquitas, ſeu attinentia quarumdam perſonarum ex ſtatuto Eccleſiæ conſurgens propter collationem Baptiſmi, aut Confirmationis, & propter ſuſceptionem recipientis hæc ſacramenta. Cognatio ſpiritualis in Baptiſmo contrahitur inter baptizantem & baptizatum, inter ſuſceptorem & baptizatum, inter baptizantem & patrem ac matrem naturalem baptizandi, & inter ſuſceptores & patrem ac matrem baptizati, dirimitque matrimonium iure Eccleſiaſtico, non verò inter ipſos ſuſceptores. *tom.1.fol.396.num.1. & fol.397.n.2. & 4.*

77. Ad contrahendam cognationem in Baptiſmo, vel in Confirmatione requiritur vt teneatur infans in Baptiſmo ſolemni, vt puer ſuſcipiatur quando primò baptizatur: vt adſit intentio tacita, vel expreſſa præſtandi munus patrini, vt non adſit error perſonæ, vt baptizans aut ſuſcipiens

ſit

ſit baptizatus, quare infidelis nullam contrahit cognationem: deinde vt compater & commater ſuſcipiant puerum de manibus baptizantis ſtatim ac baptizatus eſt, & ſi commater ſuſcipiat tantummodò infantem de manibus compatris, non contrahit cognationem, eo quòd non dicatur ſuſcipere de Baptiſmo, ſeu de ſacro fonte. Denique requiritur contractus, ita vt ſuſcipiens, ſeu tenens, verè dicatur ſuſcipere, ſeu tenere. *ibid.num.8.& ſeq.*

78. Puer cuiuſcumque ætatis poteſt eſſe legitimus ſuſceptor, modò vſu rationis gaudeat. Similiter hæreticus & religioſus poſſunt ſuſcipere alios in Baptiſmo, eſt tamen prohibitum religioſis. *tom.1.fol.398.num.17. & fol.399.num.22. & 23.*

79. Dubitatur, quinam contrahant cognationem, quando plures tangunt puerum in Baptiſmo? Reſpond. ſi omnes, etiam non deſignati, tangunt ſimul, omnes contrahunt cognationem; ſi ſucceſſiuè, tantum primus, vel prima mulier tangens contrahit. Quando plures deſignati ſunt à parentibus, ſed Parochus admittit vnum tantum & vnam, cognatio contrahitur tantummodo ab admiſſis à Parocho: ſecus dicendum quando parentes deſignarunt tantùm duos, ſed Parochus admittit plures ad ſuſcipiendum, non enim ad illum pertinet deſignare, quando parentes deſignarunt; quando verò non deſignarunt, tunc deſignati à Parocho contrahunt cognationem. Ille ergo qui tangit baptizatum non deſignatus à parentibus, vel ſaltem à Parocho, non contrahit cognationem, ſi adſint alij deſignati. *tom.1.fol.399. n.14.& ſeq.*

80. In Baptiſmo adhiberi poſſunt duo patrini, maſcu

maſculus & fœmina, in Confirmatione verò vnus tantum, éſtque peccatum mortale admittere plures: neque Epiſcopus diſpenſare poteſt, vt duo viri, aut duæ fœminæ ſimul ſuſcipiant infantem in Baptiſmo. *tom.* 1. *fol.* 400. *num.* 31. *& ſeqq.*

81. Quando aliquis mittit procuratorem ad ſuſcipiendum infantem, mittens contrahit cognationem, non autem procurator. *ibid. num.* 34.

Impedimentum cognationis legalis.

82. Cognatio legalis eſt propinquitas quarumdam perſonarum, conſurgens ex adoptione: adoptio verò eſt legitima aſſumptio extraneæ perſonæ in filium vel nepotem, &c. vel in filiam, &c. Adoptans debet eſſe ſui iuris, & maior 25. annis, nec debet eſſe fœmina, (quæ adoptare non poteſt abſque priuilegio,) vt non ſit impotens, ex defectu naturali, vt tam prouectæ ſit ætatis, vt excedat adoptatum 18. annis, & poſſit eſſe pater carnalis adoptati. *tom.* 1. *fol.* 400. *num.* 1. *&* 2. *item fol.* 401. *num.* 3.

83. Cognatio legalis contrahitur inter adoptantem & adoptatum, & adoptati deſcendentes vſque ad quartum gradum: inter vxorem adoptantis & adoptatum, & è conuerſo: inter filios adoptantis & adoptatum; inter has perſonas cognatio legalis impedit & dirimit matrimonium quamdiu durat. *ibid. num.* 4. *&* 5.

84. Quando plures adoptati ſunt ab vno & eodem, poſſunt adoptati inter ſe matrimonium inire. Poteſt ſimiliter adoptatus celebrare matrimonium cum filia illegitima adoptantis. Denique validum eſt matrimonium ab infidelibus celebratum in cognatione legali; nam infideles

non

non sunt subiecti iurisdictioni Ecclesiæ. *ibid. num.*7.*&* *seqq.*

Impedimentum criminis.

85. Crimen impediens & dirimens matrimonium in iure Ecclesiastico, est homicidium & adulterium. Vt crimen solius homicidij inducat impedimentum dirimens, requiritur occisio coniugis, siue per se, siue per alium: neque sufficit ratihabitio absque cooperatione: vt vir & fœmina qui matrimonium contrahunt, conspirauerint in mortem coniugis occisi, eo fine vt possent inter se matrimonium contrahere: deinde vt mors sequatur. Vnde qui mandauit occidi, & postea reuocauit mandatum, innotuítque reuocatio mandatario ante mortem coniugis non est reus huius impedimenti, sicuti nec ille qui tantùm consuluit. *tom.*1.*fol.*402.*num.*1.*&* *seq.*
86. Vt crimen adulterij inducat impedimentum dirimens matrimonium, requiritur adulterium cum homicidio, cum matrimonio, & cum promissione matrimonij. *ibid.num.*8.
87. Promittens matrimonium celebrandum post mortem coniugis, & acceptans, peccat mortaliter; nam sic datur ansa captandæ mortis alterius coniugis: éstque illicita & inualida huiusmodi promissio. *ibid.num.*10.*&* 11.
88. Nullum inducitur impedimentum criminis, quando Titius copulam habet cum Berta, viuente eius viro, post cuius mortem promittit matrimonium eidem Bertæ. Similiter non inducitur crimen, quando duo coniugati promittunt sibi matrimonium, sed postea pœnitentia ducti resiliunt à promissione, & postea sequitur inter eos

eos copula. Præterea non inducitur crimen dirimens quando quis occidit vxorem, vt contrahat cum alia, quæ non fuit particeps homicidij, aut ob aliquem alium finem, aut animo ducendi aliam indeterminatam, aut quando quis occidit vxorem in flagranti crimine adulterij deprehensam. Denique occidens vxorem suam vt aliam ducat, potest matrimonium inire cum alia cum qua non peccauit. Hoc impedimentum criminis contrahitur solùm à fidelibus. *tom.1.fol.*404. *num.*12.*& seq.*

Impedimentum disparitatis cultus.

89. Disparitas cultus reperitur inter fidelem & infidelem; vnde matrimonium baptizati, seu fidelis contractum cum infideli, seu non baptizato, inualidum est iure Ecclesiastico, sed non iure diuino, vel naturali. Quando infideles coniugati conuertuntur ad fidem, non sunt separandi, nisi infidelis nolit habitare cum fideli, aut vult habitare quidem, sed non absque iniuria creatoris, id est, quando compellit fidelem ad peccatum. *tom.*1.*fol.*405.*n.*1.*& seqq.*

90. Matrimonium non solùm ratum, sed etiam consummatum dissoluitur per professionem infidelis conuersi factam in religione. *tom.*1.*fol.*406. *num.*9.

91. Filij, quando vnus parentum conuertitur ad fidem altero persistente in infidelitate, sequuntur conditionem parentis fidelis; quando filij nondum sunt capaces doli, alioqui relinquendi sunt in propria libertate. *ibid.num.*11.

Impe

Impedimenti vis.

92. Metus intrinſecus ſeu à cauſa intrinſeca diſtinguitur à metu extrinſeco, qui fit à cauſa extrinſeca libera. Vis & metus adhuc eſt duplex; vnus qui aufert omnino conſenſum & voluntarium; alter eſt qui non tollit omnino conſenſum, ſed ſolùm tollit ſecundùm quid. Præterea eſt adhuc metus cadens in virum conſtantem, & cadens in inconſtantem. Ad metum grauem & cadentem in conſtantem virum reuocatur metus mortis, mutilationis, cruciatus atrocis, vel longi carceris, vel exilij diuturni, vel ſeruitutis, vel ſtupri, vel amiſſionis ſtatus honorifici, omnium bonorum, vel ſaltem magnæ partis. Similiter metus infamiæ, iuris vel facti. *tom.*1.*fol.*407.*num.*1. *& ſeq.*

93. Vt metus grauis dirimat matrimonium requiritur, vt malum quod timetur probabiliter immineat. *ibid.n.*7.

94. Matrimonium celebratum per metum grauem, ſeu cadentem in conſtantem virum, eſt inualidum iure Eccleſiaſtico, modò metus ſit iniuſtè incuſſus à cauſa libera ad extorquendum conſenſum. *tom.*1.*fol.*408.*num.*8.

95. Stuprator validè contrahit matrimonium cum ea quam violauit, etiamſi contrahat ob metum excommunicationis, aut mortis à iudice infligendæ, quia metus non incutitur iniuſtè: ſimiliter validè celebratur matrimonium ab eo qui à iudice cogitur ſub graui pœna ſtare ſponſalibus, cùm iuſtè ad ea implenda cogatur.

Validum quoque eſt matrimonium quando quis cogitur illud celebrare per ſententiam materia

terialiter iniustam; talis enim coactio est iuridica & iusta formaliter. *tom.1.fol.409.num.12. & seqq.*

96. Validum adhuc est matrimonium celebratum ob metum iustæ accusationis, aut carceris, aut mortis iuridicè infligendæ: aut ob metum incussum à causa libera, non ad hunc finem, vt matrimonium ineatur, sed ob aliam causam: nec refert quod sit aliquo modo inuoluntarium; nam illud inuoluntarium non censetur causa consensus.

Hinc infertur validum esse matrimonium, quod quis contraxit cum concubina metu inferni, vel infamiæ, vel ob periculum animæ, aut corporis ex sententia Medici nisi ducat vxorem. Similiter validum est matrimonium quod contraxit damnatus ad mortem, cui iudex promisit liberationem, si propriam filiam aut aliam duceret: aut quod obsessus contraxit cum filia obsidentis, vt obsessionem euaderet: aut deflorator cum ea quam deflorauerat, vt mortem euaderet: aut ægrotus cum filia Medici, à quo aliter curari non potuisset: nam in his casibus metus mortis non fuit incussus ad extorquendum matrimonium. *ibid.num.16. & seq.*

97. Matrimonium est inualidum, quando contrahens metu mortis cogitur, non solùm contrahere matrimonium, sed etiam per copulam illud consummare: deest enim consensus liber. *tom.1. fol.410.num.24.*

98. Si metus cadens in constantem virum incutiatur ad contrahendum, siue ab altero contrahente, siue ab alio, matrimonium est inualidum, etiam adiuncto iuramento non contraueniendi; neque opus est relaxatione talis iuramenti, quia

non

non obligat, nec peccat qui sic contrahit per metum. *ibid. num.* 25. *& seqq.*

99. Matrimonium celebratum per metum non resoluitur in sponsalia, talis enim contractus est irritus iure positiuo; & sponsalia cum graui metu celebrata sunt similiter irrita: neque inducunt impedimentum publicæ honestatis. *ibid. num.* 28. *&* 31. *& fol.* 411. *num.* 32.

100. An sponsus qui alteri metum incussit, possit resilire à matrimonio, antequam alter, qui per metum consensit, ratificet consensum, sunt qui affirment, sunt qui negent; & vtraque sententia est probabilis. *ibid. num.* 33.

101. Compellens alios ad matrimonium contrahendum, incurrit excommunicationem latam in Concil. Trident. *sess.* 24. *cap.* 9. Excipe tamen dominos cogentes sua mancipia, & parentes suos filios. *ibid. num.* 34.

Impedimentum ordinis.

102. Ordines minores nullo iure dirimunt matrimonium: neque qui accedit ad illos credens illis adnexum esse votum solemne castitatis, tenetur seruare castitatem ex voto solemni aut simplici: neque peccat clericus qui susceptis ordinibus contrahit matrimonium; & ne quidem venialiter si iusta de causa id fiat. *tom.* 1. *fol.* 412. *num.* 1. *& seqq.*

103. Recipiens aut conferens primam tonsuram, vel minores ordines animo non ascendendi ad maiores, aut cum intentione euitandi forum sæculare, non peccat. *ibid. num.* 5.

104. Ordines maiores validè & sine graui metu suscepti, dirimunt iure Ecclesiastico matrimonium subsequens. *ibid. num.* 8.

105. Vali

105. Validum est votum, & consequenter matrimonium inualidum, quando quis recipit sacros ordines, nesciens illis adnexum esse votum; quia qui vult statum aliquem, vult etiam ea quæ sunt adnexa illi statui. *ibid.n.*10.

106. Suscipiens sacros ordines cum intentione non vouendi, non tenetur voto castitatis ratione voti præcisè, sed ratione præcepti Ecclesiastici. *ibid.num.*11.

107. Votum continentiæ est adnexum ordini sponte suscepto, sicut etiam est adnexum onus recitandi officium. *tom.* 1. *fol.* 413. *numero* 12.

108. Græcis Sacerdotibus nunquam licitum fuit contrahere matrimonium, permissum tamen est Græcis iam coniugatis suscipere sacros ordines, & vti matrimonio ante sacros ordines celebrato. *ibid.num.*13.

109. Ordinatus ante rationis vsum non tenetur voto castitatis, nisi ordines susceptos postea ratificauerit. *ibid.num.*14.

110. Initiatus ordine sacro, incurrit excommunicationem & irregularitatem, si matrimonium contrahat. *ibid.n.*17.

111. Vir coniugatus potest licitè sacros ordines suscipere, si possit facere diuortium quoad thorum & habitationem; etsi suscipiat cum libero & legitimo vxoris consensu: qui verò suscepit sacros ordines absque legitimo vxoris consensu potest reddere debitum petenti mulieri, sed non petere. Imò potest vir coniugatus ad Episcopatum promoueri, si vxor consentiat, & ipsa religionem ingrediatur, & in ea professionem emittat, si iuuenis sit. *ibid.n.*18. *& fol.*414.*num.*19.*&* 21.

112. Vxor

112. Vxor quæ voto castitatis emisso, licentiam coniugi dedit suscipiendi sacros ordines, &c. non potest mortuo coniuge nouum inire matrimonium, quia detinetur vinculo castitatis. *ibid.num.*22.

Impedimentum ligaminis.

113. Polygamia dicitur, quando simul plures habentur vxores: bigamia verò quando successiuè, id est, quando mortua prima ducitur secunda. *tom.*1.*fol.*414.*num.*1.

114. Ligamen est vinculum prioris matrimonij, quo durante posterius matrimonium est inualidum. *ibid.num.*2.

115. Ligamen dirimit matrimonium posterius, non solùm iure Ecclesiastico, sed etiam iure naturali & diuino. Quare Summus Pontifex nequit dispensare in pluralitate vxorum, aut virorum simul, cum non dispenset in iure naturæ, vel diuino; dispensauit tamen Deus in lege veteri. Similiter primum matrimonium dirimitur per secundum consummatum. Item infideles nequeunt validè contrahere matrimonium cum pluribus simul, & si infidelis conuertatur ad fidem postquam plures duxit vxores, debet permanere cum prima, si ipsa voluerit cum eo permanere absque Saluatoris iniuria. *ibid. num.* 3. *& fol.* 415. *num.* 4. *& seqq.*

116. Certitudo moralis de morte coniugis requiritur vt superstes possit cum alio matrimonium inire, nec sufficit abfuisse per multos annos, aut talem esse famam, nisi fortè tanta sint indicia, vt nullus sit amplius dubitandi locus de

eius

eius morte, vt si ingressus est prælium, nec postea amplius comparuit, & fama est periisse: neque sufficienter probatur mors coniugis per vnum testem, nisi vrgeant aliæ coniecturæ. *ibid. num.* 12. *& seqq.*
117. Vxor quæ celebrauit matrimonium cum secundo, credens priorem virum esse mortuum, tenetur recedere à secundo, si cognoscat priorem virum superstitem esse. *tom.* 1. *fol.* 416. *n.* 17.
118. Validum est matrimonium contractum ab eo qui credebat superstitem esse priorem coniugem, sed reuera mortua erat, si habuit intentionem contrahendi quantum poterat. *ibid. n.* 18.

Impedimentum publicæ honestatis.

119. Impedimentum publicæ honestatis ita appellatur, eò quod æquum sit propter publicam honestatem & decentiam, vt matrimonium impediatur inter aliquas personas, quæ factæ sunt sibi propinquæ ob sponsalia, vel ob matrimonium. *tom.* 1. *fol.* 416. *num.* 1.
120. Ex sponsalibus validis & certis oritur iure Ecclesiastico impedimentum publicæ honestatis, dirimens matrimonium cum consanguineis alterius sponsi in primo gradu. Oritur etiam ex matrimonio rato, extenditúrque vsque ad quartum gradum. *ibid. n.* 2. Hinc
121. Infertur primò impedimentum publicæ honestatis non induci, quando aliquis fictè consensit, aut sponsalia inualida sunt. Secundò publicam honestatem non extendi ad infideles: nec cessare per dissolutionem sponsaliorum mutuo consensu factam; cum impedimenta dependeant ab Ecclesia. *tom.* 1. *fol.* 417. *num.* 3. 6. *&* 7.

122. Con

122. Concurrit aliquando publica honestas cum impedimento affinitatis, ex.gr. qui celebrauit sponsalia cum Berta, & postea copulam habet cum sorore Bertæ, neutram potest ducere. *ibid.num.*8.

123. Ex matrimonio rato inualido consurgit impedimentum publicæ honestatis, modò non sit inualidum defectu debiti consensus; vt est matrimonium amentium & puerorum, & matrimonium contractum per metum grauem, vel per errorem personæ, aut cum persona incerta & indeterminata, aut sub conditione de futuro, antequam adimpleatur conditio: aut inter impuberes, nisi malitia suppleat ætatem; secus dicendum de matrimonio contracto sine Parocho & testibus; non enim videtur deesse consensus. *tom.*1.*fol.*418.*n.*11.*& seq.* Ob eandem rationem

124. Matrimonium celebratum cum impedimento dirimente, inducit impedimentum publicæ honestatis. *ibid.num.*19.

125. Impedimentum publicæ honestatis differt à cæteris impedimentis, quod cætera superuenientia sponsalibus dirimant sponsalia, publica verò honestas superueniens non dissoluat illa. *ibid.num.*21.

126. Ad Summum Pontificem pertinet dispensare in impedimento publicæ honestatis: ad illum enim pertinet dispensare in iure communi. *tom.*1.*fol.*419.*n.*22.

Impedimentum affinitatis.

127. Affinitas est vinculum seu propinquitas, vel attinentia quarumdam personarum proueniens ex carnali copula licita, vel illicita. *tom.*1. *fol.*419.*num.*1.

128. Consanguinei Caij qui copulam habuit cum Berta, non fiunt affines cum consanguineis Bertæ. *ibid.n.2.*

129. Affinitas non generat affinitatem, ita vt Titius maritus Bertæ possit ea mortua ducere illam quæ fuit vxor fratris Bertæ. *ibid. num.3.*

130. Duplex est affinitas; alia dicitur in linea recta & æquali, alia in linea transuersali. Vide dicta *de consanguinitate. ibid.num.4.*

131. Stipes affinitatis sunt duæ illæ personæ quæ se carnaliter cognoscunt, súntque principium affinitatis. Affinitas dirimit matrimonium saltem iure Ecclesiastico, (difficultas enim est de iure naturæ,) siue consurgat ex copula licita, siue ex illicita. *ibid.num.5. & fol:420.num.6.*

132. Validum est matrimonium iure naturæ contractum cum concubina patris, cum vxore fratris mortui, & contractum in primo gradu lineæ rectæ. *ibid.num.8. & seqq.*

133. Ad contrahendam affinitatem requiritur seminis receptio intra vas debitum fœminæ, quomodocumque recipiatur, siue copula habeatur cum fœmina inuita, siue cum ignorante vel dormiente, vel insana, vel ebria; inde enim sequi potest generatio. Nulla oritur affinitas, quando sola fœmina semen emittit; secus dicendum quando solus vir. Nulla item oritur ex congressu spadonum, aut ex actu præpostero extra vas debitum: aut ex matrimonio tantummodo rato, sed non consummato. *ibid.n.12. & seq.*

134. Contrahentibus scienter matrimonium cum affinibus, vel consanguineis, constituta est pœna excommunicationis ipso facto incurrenda. *ibid.n.19.*

135. Vterque coniux priuatur iure petendi debitum,

bitum, quando vterque copulam habuit cum consanguineis alterius coniugis, aut vnus tantùm, sed de consensu alterius. *ibid.num.*21.
136. Maritus contrahens affinitatem cum propria vxore innocente, tenetur reddere debitum: nam innocens non priuatur iure suo ob crimen alterius. Item maritus qui factus est affinis cum vxore ante matrimonium consummatum, non tenetur ingredi religionem, quia nullo iure probatur ad hoc teneri. *tom.*1.*fol.*422.*n.*22.*&* 23.

Impedimentum impotentiæ.

137. Illa dicitur impotentia perpetua coëundi, quæ non potest remoueri arte humana, vel absque probabili vitæ periculo. *ibid.num.*1.
138. Illa est impotentia perpetua, quæ non potest auferri absque arte magica, vel peccato, vel miraculo; vel si aliter tolli possit, non potest tamen sine corporali periculo. Vnde fit vt matrimonium contractum cum impotente, qui post matrimonium miraculosè liberatus est ab impotentia; non sit validum. *ibid.num.*2.*&seqq.* *&* *fol.*423.*n.*5.
139. Ex triplici capite oriri potest impotentia perpetua. Primò ex improportione naturali, vt quando fœmina ita est arcta, vt non possit à viro carnaliter cognosci: quod si fœmina arcta, fieri possit apta proprio viro per incisionem, tenetur eam pati etiam cum graui dolore. Secundò oriri potest ex nimia caliditate, vel frigiditate, quando nimirum copula propter frigiditatem consummari, & semen emitti non potest. Tertiò ex maleficio perpetuo, facto ad impediendum congressum, & copulam maritalem. Perpetuum di-

citur post experientiam triennalem, quando præmissis precibus & aliis remediis pro maleficio amouendo, amouere nequiuerunt. *tom.*1.*fol.*423. *num.*6.*& seq.*

140. Coniux non tenetur redire ad priorem coniugem, quando non constat an sublatum sit maleficium, secus dicendum si constet. *ibid. num.*10.

141. Quando dubitatur an maleficium præcesserit matrimonium, præsumendum est maleficium fuisse factum ante matrimonium, & consequenter esse impedimentum dirimens matrimonium. *ibid.num.*11.

142. Impotentia perpetua coëundi antecedens matrimonium, dirimit matrimonium, non solùm iure Ecclesiastico, verùm etiam iure naturæ ex quacumque causa proueniat. *tom.*1.*fol.*424. *num.*12. Quare,

143. Validum est matrimonium cum fœmina quæ potest semen recipere, quamuis ipsa non seminet, vel non retineat semen susceptum, cum semen fœmineum non sit necessarium ad generationem. Validum adhuc est quando fœmina potest reddere debitum, sed non nisi cum grauissimo sanitatis periculo, vel vitæ periculo in partu, &c. non enim est affecta impotentia perpetua. Similiter validum est etiam inter steriles; intercedit enim vera copula apta ex sua natura ad generationem. Idem dicendum de contracto matrimonio à sene decrepito, non omnino impotente ad habendam copulam. Secus asserendum de eunucho perfecto, vel spadone, qui scilicet caret semine apto ad generationem. *ibid.num.*14. *& seq.*

144. Coniugibus quibus constat adesse impotentiam

tentiam perpetuam, illicitum est petere debitum vel reddere, nec possunt delectari tangendo, osculando, &c. *tom.* 1. *fol.* 425. *num.* 20.

145. Triennium quo permittitur coniuges simul habitare ad probandum impotentiam, incipit à die attentatæ copulæ; incipit tamen pro arctatione, quando incipiunt remedia adhiberi. *ibid. n.* 21.

146. Quando vnus coniugum ingreditur religionem ex præsumptione impotentiæ, sed posteà cognoscitur error, non debet redire ad vxorem, si professus est ante consummatum matrimonium. Idem dicendum quando vterque coniux ingreditur religionem ob errorem impotentiæ præsumptæ ante consummatum matrimonium. *ibid. n.* 22. & 23.

147. Suscipiens sacros ordines ob præsumptionem impotentiæ, restituendus est vxori petenti, si cognoscatur error; tenebitúrq; reddere debitum vxori, sed non petere. *ibid. n.* 24.

148. Inualidæ sunt secundæ nuptiæ, quando vnus illas celebrauit, & alter religionem ingressus est, credens adesse impotentiam perpetuam, quæ tamen non aderat, si matrimonium consummatum fuerat: si non, validæ sunt secundæ nuptiæ, si eas post professionem alterius celebrauit. *ibid. num.* 25.

149. Hermaphroditus potest validè matrimonium inire iuxta sexum qui in ipso præualet: si verò sexus sit æqualis, potest secundùm eum quem maluerit, contrahere matrimonium. quod si semel contraxerit matrimonium iuxta vnum sexum, peccat, si mortuo coniuge iuxta alium sexum matrimonium contrahat: si tamen contrahat, tenet matrimonium. Parochus non debet

assistere matrimonio hermaphroditi, in quo vtes-que sexus est æqualis, donec hermaphroditus protestatus sit coram iudice Ecclesiastico cum iuramento quem sexum sequi velit. *tom.1.fol.426. num.26.& seq.*

Impedimentum non dirimentia.

Sunt hæc versibus sequentibus contenta:

Ecclesiæ vetitum, necnon tempus feriatum,
Atque catechismus, sponsalia, iungito votum.
Impediunt fieri, permittunt facta teneri.

150. Per *Ecclesiæ vetitum*, intellige interdi-ctum, quod est prohibitio, qua certo anni tempore interdicitur matrimonium ab Ecclesia, & contrahens cum huiusmodi interdicto, peccat mortaliter. *ibid.num.2.& 3.*

151. Vetitum est per Trident. *sess.24. cap.10.* celebrare matrimonium à primo die Aduentus Domini vsque ad diem Epiphaniæ, & à quarta feria Cinerum vsque ad Octauam Paschæ inclusiuè; tamen de licentia ordinarij possunt dictis temporibus celebrari sponsalia & matrimonium sine solemnitate. *tom.1.fol.427.num.4.*

152. Aliud impedimentum impediens matrimonium contrahendum sunt sponsalia priùs celebrata cum alia persona. hinc qui vni promisit matrimonium, non potest alteri nubere, nisi dissoluta fuerint priora sponsalia. *ibid.num.5.*

153. Tertium impedimentum impediens est catechismus, qui est instructio fidei quæ fit solemniter ante ianuam Ecclesiæ super baptizando, vel iam baptizato, ex qua tenens puerum contrahit cognationem spiritualem imperfectam quæ impedit matrimonium; multi tamen volunt hoc impe

impedimentum sublatum fuisse;nec videtur opus esse dispensatione petenda à Sede Apostolica,sed ab Episcopo. *ibid.num.6.*

154. Quartum impedimentum est votum simplex castitatis, vel ingrediendæ religionis, vel suscipiendi sacros ordines,vel non nubendi. Vota simplicia Societatis IESV ex motu proprio Gregorij XIII. irritant matrimonium. *tom.1. fol.428.num.7.*

155. Vxor quæ vouit castitatem, non videtur posse adulterium condonare viro, vt liberetur vinculo voti, sed potius debet quærere media vt exequatur votum. *ibid.num.8.*

156. Quintum impedimentum impediens matrimonium, est crimen complectens plura delicta,quæ his versibus comprehenduntur.

Incestus,raptus sponsatæ,mors mulieris,
Susceptus propriæ sobolis, aut Presbyteralis,
Vel si pœniteat solemniter, aut Monialem
Accipiat:prohibent hæc coniugium sociandū.

157. Vir, qui scienter commisit incestum cum affine seu consanguinea vxoris vsque ad quartum gradum, non potest mortua vxore sine dispensatione contrahere matrimonium, quamuis incestus sit occultus. Idem dic de vxore. *ibid. num.10.*

158. Impedimentum incestus extenditur ad copulam habitam cum consanguinea sponsæ de futuro ob publicam honestatem. Contrahitur similiter impedimentum incestus ab eo, qui mortua propria vxore copulam habet cum consanguinea illius. *ibid.num.11.& 12.*

159. Quando vxor occiditur in flagranti delicto adulterij, non inducitur per leges impedimentum impediens,licèt sit peccatum. *ibid.n.16.*

160. Baptizans vel ſuſcipiens proprium filium, contrahit impedimentum impediens:ita vt mortuo coniuge non poſſit matrimonium inire. *ibid. num.*17.
161. Conſuetudine receptum eſt,vt in impedimentis non dirimentibus poſſit Epiſcopus diſpenſare,excepto voto caſtitatis & religionis abſoluto & perfecto. Imò etiam in impedimentis dirimentibus in vrgentiſſima neceſſitate,& quando impedimentum eſt occultum , & matrimonium publicum , imminétque periculum ſcandali. Adde poſſe adhuc Epiſcopum diſpenſare in impedimentis quæ ſuperueniunt matrimonio , & impediunt petitionem debiti. *tom.*1.*fol.*430. *num.*3.*& ſeq.*

Confeſſarij munus circa impedimenta.

162. Quid faciendum ſit à Confeſſariis quibus aliquando conceditur facultas diſpenſandi in impedimentis matrimonij , vide tractat. *de matrim.q.*3.*p.*15.*n.*7.
163. Confeſſarius tenetur admonere pœnitentem,qui ex ignorantia vincibili, & culpabili matrimonium inualidè contraxit. Duplex eſt ignorantia : vna iuris , quando ignoratur lex prohibens ; altera facti , quando noſcitur tale factum ſub lege comprehendi. *tom.*1.*fol.*431.*num.*1. *& fol.*432.*num.*2.
164. Confeſſarius non tenetur admonere pœnitentem qui inualidè contraxit matrimonium ex ignorantia inuincibili iuris vel facti , quando nullum ſperat fructum ex admonitione ; aut quando videt remedium difficillimum eſſe , & imminere periculum ſcandali vel notabilis infamiæ,

miæ, vel damni, modò tamen non sit periculum damni communis. *ibid.num.*4.

165. Confessarius non potest absoluere pœnitentem ignorantem matrimonium esse inualidum, quando alia de causa non vult reddere debitum: nam huiusmodi pœnitens est in statu peccati, cùm credat se iniustè denegare debitum: neque potest Confessarius in hoc proposito ei præcipere vt reddat. Ex quibus patet Confessarium non habentem spem emendationis, non teneri admonere pœnitentem, qui ex ignorantia inuincibili iniustè possidet primogenituram, aut exercet contractum illicitum, aut ignorat ea quæ sunt de iure diuino, aut naturali. *ibid.num.*5. *& seqq.* Item

166. Confessarius qui nouit in confessione aliquos contracturos inualidè matrimonium cum ignorantia inuicibili impedimenti, non debet illos admonere, quando non sperat admonitionem profuturam. *ibid.num.*9.

167. Confessarius potest cognoscere aliquem laborare ignorantia inuincibili, curando intelligere prudenter an pœnitens credat se esse in bono statu, vel an habeat dubiam conscientiam: caueat tamen ingerere pœnitenti dubium aliquod malæ fidei. *ibid.num.*10.

168. Confessarius vel alius, tenetur aperire veritatem, quando pœnitens dubius interrogat ipsum de aliquo impedimento, quamuis credat se nihil profuturum, alioqui censeretur approbare errorem. *ibid.num.*11.

169. Parochus, vel alius Sacerdos potest & tenetur negare matrimonium illi, quem scit extra confessionem irretitum esse aliquo impedimento etiam occulto, quamuis ille publicè petat

matrimonium, aut neget impedimentum. *tom.*1. *fol.*433.*num.*13.
170. Confessarius non tenetur petere licentiam à pœnitente, vt illum admoneat extra confessionem de impedimento dirimente, saltem si commodè nequeat petere, vel admonere. *ibid.* *num.*14.
171. Parochus potest dissimulare & coniungere illos in matrimonium, quos nouit obtinuisse dispensationem in foro conscientiæ, quando nullus est qui impedimentum apud ipsum denuntiet. *ibid.num.*15.

Matrimonij vsus licitus & illicitus.

172. Coniuges, regulariter, peccant mortaliter non reddendo debitum alteri coniugi petenti expresè aut tacitè, nisi habeant iustam causam denegandi debitum. Vnde peccat ille coniux mortaliter, qui se mediis illicitis, aut immoderata vitæ asperitate & notabili ieiunio reddit impotentem ad reddendum coniugale debitum; non potest etiam diu abesse sine alterius coniugis consensu, aut sine aliqua necessitate. *tom.*1. *fol.*434.*n.*1.*&* 2.*& fol.*435.*n.*3.
173. Obligatio ad reddendum debitum intelligitur, salua incolumitate personæ, seu salua subiecti consistentia; quare coniux laborans febri, non tenetur reddere debitum; sicut nec statim post prandium, aut si vnus sit sanus, & alter leprosus, éstque periculum infectionis. Item nec fœmina quæ moreretur in partu, si conciperet, aut experta est se non posse filios viuos parere, & ipsa consequenter grauiter periclitatur. *ibid.n.*4. *& seq.item fol.*436.*n.*14.

174. Con

174. Coniux per se loquendo non peccat non reddendo debitum alteri coniugi petenti tempore furoris vel ebrietatis: non enim censetur petere humano modo. *ibid.num.*10.

175. Vir non peccat, petendo debitum ab vxore lactante sobolem, si tamen vxor aduertat inde lac futurum perniciosum proli, excusatur si neget, maximè si sit pauper: non excusaretur tamen si id faceret ne multiplicentur filij; secus dicendum si præ paupertate non possit filios alere, & nullum sit periculum incontinentiæ in altero coniuge. *ibid.n.*11.*& seqq.*

Coniux nocens tenetur transacto bimestri reddere debitum innocenti petenti, cum quo affinitatem contraxit; & etiam ante si matrimonium fuit consummatum. *tom.*1.*fol.*436.*num.*1.

176. Baptizans vel suscipiens proprium filium ex Baptismo extra necessitatem, priuatur iure petendi aut reddendi debitum. *ibid.num.*2.

177. Vxor committens incestum cum consanguineo viri in primo vel secundo gradu, sed à viro coacta, non priuatur iure petendi debitum. *ibid.num.*5.

178. Is qui factus est affinis, vel cognatus spiritualis alteri ex ignorantia pœnæ, non priuatur iure petendi debitum, quamuis fortè haberet scientiam iuris vel facti. *tom.*1.*fol.*437.*num.*6.

179. Duobus modis petitur illicitè debitum coniugale, vel propter defectum tenentem se ex parte ipsius personæ petentis, v.g. si obstrictus sit voto castitatis, vel ob circumstantiam tenentem se ex parte actus, vt quando quis petit debitum in Ecclesia, &c. *ibid.num.*1.

180. Coniux potest & tenetur reddere debitum alteri coniugi petenti illicitè ob solam circumstan-

cumſtantiam perſonæ, modò petens habeat ius petendi; non poteſt tamen reddere ob circumſtantiam actus reddentem ipſum actum illicitum, & conſequenter non poteſt reddere iure petenti in loco ſacro, extra magnam neceſſitatem. *ibid.num.*3.*&fol.*438.*n.*4.*&* 6.

181. Vir poteſt petere & reddere debitum vxori, quam ſcit obſtrictam eſſe voto caſtitatis, etiamſi ipſe voto conſenſerit; imò petitus adhuc reddere tenetur, etiamſi vterque habeat votum caſtitatis; modò vterque non intenderit renunciare iuri ſuo petendi, aut reddendi debitum. *ibid.num.*7.*&* 8.

182. Probabile videtur debitum reddendum eſſe petenti cum ſolo peccato veniali; ſecus ſi petatur illicitè modo indebito, aut tempore menſtrui. Imò adhuc videtur probabile reddendum eſſe debitum petenti illicitè quoad ſitum, intra vas tamen naturale, ſi adſit cauſa rationabilis, & iuſta. *tom.*1.*fol.*43.*num.*9.*& ſeqq.*

183. Vterque coniux poteſt petere & reddere, quando poſt matrimonium bona fide ab vtroque contractum ſuboritur ſcrupulus ex leuibus indiciis de validitate matrimonij: quia ſcrupulus non eſt ſufficiens ratio ad priuandum hominem iure ſuo. *ibid.num.*2. Vide *v.Diuortium.*

184. Coniux qui bona fide contraxit matrimonium, & poſtea dubitat de valore matrimónij, non poteſt petere debitum antequam adhibuerit debitam diligentiam ad aſſequendam veritatem: adde dubitantem de inualiditate matrimonij, teneri reddere debitum non dubitanti. *ibid.num.*3. *&* 4.

185. Dubitans de valore matrimonij poteſt petere & reddere debitum, etiãſi poſt diligentiã adhibitam

hibitam veritas non sit comperta: non potest tamen vxor ante adhibitam diligentiam reddere debitum viro petenti, quando vterque dubitat de valore matrimonij. *tom.1.fol.440.num.5.& 7.*
186. Coniux qui mala fide contraxit, dubius de aliquo impedimento dirimente, non potest petere debitum, nisi postea cognoscat, vel probabiliter opinetur, nullum subesse impedimentum. *ibid.num.10.*
187. Non potest peti vel reddi debitum, quando vterque coniux mala fide contraxit matrimonium, dubius de matrimonij validitate. *ibid. num.11.*
188. Coniux qui bona fide contraxit matrimonium, & postea incipit opinari matrimonium inualidum esse, non potest petere debitum, nisi fortè habeat opinionem probabilem pro vtraque parte, scilicet validitate & nullitate: tenetur tamen coniux qui opinatur matrimonium esse inualidum, reddere alteri coniugi bonæ fidei, quia non potest eum priuare iure suo. *tom.1.fol.440. num.13.& 15.*
189. Coniux qui certò moraliter nouit adesse impedimentum dirimens, non potest petere, vel reddere debitum.

Similiter si sciat matrimonium esse inualidum, non potest reddere debitum coniugi ignoranti inualiditatem matrimonij. *ibid. num.16. & 17.*
190. Quando constat matrimonium esse inualidum, sed hoc non potest manifestari absque periculo; coniux conscius petat dispensationem impedimenti, si sit dispensabile, aut fugiat in locum vbi cesset scandalum, aut petat diuortium, si adsit iusta causa petendi, aut habitet cum coniuge,

ac si esset soror, modò tamen non adsit periculum incontinentiæ. Coniux, regulariter loquendo, non tenetur credere alteri dicenti matrimonium esse inualidum, etiamsi id asserat cum iuramento, modò aliunde id sufficienter non constet. *ibid.num.*18.*&* 19.

191. Coniux non tenetur abstinere à matrimonio contracto, quando impedimentum adesse cognouit ab amico, vel à Parocho, si vnus tantum attestetur, tenetur tamen dubitare: consequenter non petere debitum. *tom.*1.*fol.*442. *num.*20.

192. Non peccant mortaliter coniuges post contractum matrimonium omittendo benedictiones sine contemptu. Fieri debent à Parocho sponsi vel sponsæ, aut ab alio de illius licentia. In secundis nuptiis non videntur recipiendæ, absolutè tamen recipi possunt.*tom.*1.*fol.*446.*num.*2. *& fol.*447.*n.*3.*&* 5.

193. Coniunctio naturalis facta modo indebito, est peccatum mortale, quoties interuenit tanta inordinatio vt sequi non possit generatio, quæ est finis copulæ. *tom.*1.*fol.*463.*num.*2.

194. Vt actus matrimonialis licitus sit ac meritorius, hæc seruanda:

Sit modus, & finis, sine damno, solue, cohære,
Sit locus, & tempus, tactus, nec sperni to voti.

Pro horum explicatione repete superiùs dicta, & consule quæ dicuntur. *tom.*1.*fol.*447. *num.*5.

195. Vxor non tenetur reddere debitum viro petenti tempore menstrui; habet enim tunc actus quandam turpitudinem. *ibid.num.*10.

196. Secluso abortus periculo non videtur illicitum accedere ad vxorem grauidam. Est autem periculum

periculum abortus, maximè tempore coagulationis & formationis fœtus, & proximè ante partum. Quod si vir accedendo ad vxorem sit causa abortus fœtus animati anima rationali, incurrit irregularitatem. *tom.1.fol.448.num.11. & seqq.*

197. Peccat mortaliter vir, qui copula incepta desistit à seminando quando vxor iam seminauit; non tamen vxor, quæ potest se tactibus excitare donec seminet, quando vir postquam seminauit se retrahit ante illius seminationem. *ibid. num.15. & 16.*

198. Senex quando habet probabilem spem seminandi intra vas fœmineum, potest coire, conando seminare; vtitur enim iure suo, quamuis semen fortasse inuoluntariè fundatur extra vas debitum. *ibid.num.18.*

199. Pollutio inter coniuges extra vas debitum habet speciem adulterij, quia non seruant fidem mutuò datam de corpore sibi castè custodiendo. *ibid.num.19.*

200. Vxor tenetur sequi virum, quando nullum extat pactum in contrarium, nisi causa alia legitima subsit. Non potest tamen vir, qui cum vxore fecit conuentionem non transferendi aliò suam habitationem, eam aliò transferre. Quod si pelleretur in exilium, vxor tali casu teneretur eum sequi; est enim infortunium & onus adnexum matrimonio. Tenebitur adhuc vxor eum sequi, si vir tempore matrimonij solebat vagari. *tom.1.fol.449.num.21.& seqq.*

201. Maritus non videtur posse abstinere à cohabitatione vxoris, propter dotem sibi promissam, sed non solutam; nam obligatio cohabitandi non oritur ex dote soluta. *ibid.num.26.*

202. Die

202. Die festo, vel tempore Quadragesimæ licitus est vsus matrimonij. *ibid. num.* 28.

An autem licitus sit eo die quo sumenda est Eucharistia, vide v. *Eucharistia.*

203. Motus sensualitatis primò primi, id est repentè consurgentes, & omnem rationis considerationem præuenientes non sunt peccata, cum in se ipsis non sint voliti, nec in causa: motus verò sensualitatis secundò primi, id est qui succedunt primò primis, & præuideri ac caueri potuerunt, sunt peccata, si proueniant ex causa non habente vllam honestatem vel vtilitatem: repugnant enim rationi, & incitant ad vlteriorem libidinem. quod si causa sit tantummodò venialiter mala, motus erunt etiam tantummodò veniales; & vt huiusmodi motus sint peccata, requiritur aduertentia, aut expressa aliqua dubitatio secundùm rationem malitiæ, & consensus directus & expressus, vt sint mortalia; & indirectus, vt venialia. *tom.* 1. *fol.* 450. *num.* 3. *& seq.*

204. Maior quantitas motuum requiritur ad peccatum mortale, quando consensus est virtualis, & interpretatiuus, quàm quando est directus & expressus. *tom.* 1. *fol.* 451. *num.* 8.

Mendacium.

Vide v. *Iuramentum.*

1. Mendacium est falsa significatio vocis cum intentione fallendi, seu dicendi falsum. Contingere potest quatuor modis: quando quis affirmat aliquid esse quod verè non est, & ipse cognoscit esse, vel negat aliquid esse quod verè est, & ipse cognoscit esse; aut quando scienter dubium pro certo affirmat; quando affirmat certum pro dubio.

dubio. Si mendacium consideretur ex parte finis ob quem committi solet, triplex est; iocosum, quod committitur causa delectationis; officiosum, quod committitur dum intenditur bonum vtile alterius, vel fuga alicuius damni; & perniciosum, quod committitur intentione nocumenti alterius; & illud est pessimum, & peccatum mortale ex suo genere, nisi excuset paruitas materiæ, vel indeliberatio. *tom.2.fol.429.num.1. & seqq.*

2. Omne mendacium est peccatum intrinsecè malum, quamuis non semper mortale, vt patet de mendacio iocoso & officioso, licèt multiplicetur & proferatur à viro grauissimo, secluso tamen graui scandalo, & iuramento. *ibid.num.1. & fol.430.n.3.*

3. Fœmina non est rea mendacij, dum bonis artibus & mediis aliàs licitis defectum virginitatis tegit, & tanquam virgo matrimonium contrahit, tuetur enim illa ius suum; secus dicendum de hypocrita, qui vitæ sanctitatem fingit, peccátque mortaliter dum proximo ex tali fictione notabile damnum sequitur. *tom.2.fol.431.num.8. & 9.*

4. Qui habitu & vestibus mentitur sexum, præciso scandalo, aut malo fine, aut aliis circumstantiis, non peccat mortaliter, quia hoc non est mendacium perniciosum. *ibid.num.10.*

Missa.

Vide v. *Eucharistia.*

1. Missa, seu Missæ sacrificium est cæremonia sacra; qua res aliqua sacratur, aliquo modo consumitur, & soli Deo offertur in ipsius cultum,

&

& recognitionem supremæ Maiestatis & excellentiæ. *tom.*1.*fol.*120.*num.*3.

2. Missa quoad substantiam instituta fuit à Christo in vltima cœna; quoad cæremonias verò instituta fuit ab Ecclesia, ex Trident. *sess.*22. *ibid.num.*4.

3. Partes essentiales sacrificij Missæ sunt, consecratio, oblatio, & consumptio; vnde non fit sacrificium, quando Sacerdos populo ostendit hostiam pridie consecratam; neque fit propriè sacrificium in feria sexta Parasceues, cùm non adsit noua hostiæ consecratio. Secus dicendum quando vnus Sacerdos perficit Missam ab altero inchoatam, aut quando Sacerdos reposuit hostiam consecratam in sacrario, & ipse sumit hostiam ab altero consecratam. *tom.*2.*fol.* 121.*num.*1. *& seq.*

4. Ad essentiam sacrificij non videtur requiri sumptio & consecratio vtriusque speciei, cùm sacrificium Christi cruentum repræsentari possit per alteram tantùm speciem. *ibid.num.*7.

5. Effectus sacrificij Missæ sunt, conferre gratiam, & remittere peccata certo modo; impetrare nobis bona, quæ petimus, & satisfacere pro peccatis; ex quibus constat sacrificium esse propitiatorium, impetratorium, & satisfactorium. *ibid.num.*2.*& fol.*122.*n.*6.*& seqq.*

6. Valor sacrificij quatenus offertur à Sacerdote, non est infinitus intensiuè, alioqui sequeretur vno sacrificio posse totum purgatorium exhauriri; valor tamen generalis Missæ est infinitus extensiuè, id est, non tot prodest, quin possit prodesse pluribus. *tom.*1.*fol.*123.*num.*3.*&* 5.

7. Missa vt sacrificium est, valorem accipit ex opere operato, prodéstque omnibus ex opere operato:

operato: prodest enim vltra meritum & dispositionem fidelium; non tamen omnes æqualiter participant fructus sacrificij, sed inæqualiter iuxta maiorem vel minorem cooperationem ad sacrificium, & vniuscuiusque deuotionem. *tom.* 1. *fol.* 125. *num.* 7. *&* 8.

8. Missæ sacrificium potest & applicari debet fidelibus in hac vita degentibus, siue iusti sint, siue peccatores: potest similiter offerri pro infidelibus & paganis vt conuertantur: prodest etiam defunctis existentibus in purgatorio: ita habetur in Trident. *sess.* 22. *cap.* 2. Beatis verò non prodest, nisi quatenus per ipsum coluntur, & honorantur: idcircò dicitur Missa de aliquo Sancto. *tom.* 1. *fol.* 126. *num.* 1. *& seq.*

9. Damnatis in inferno existentibus non prodest Missæ sacrificium, quia in inferno nulla est redemptio. Vnde patet sacrificium non esse offerendum pro eo, quem constat mortuum esse in notorio peccato mortali: neque similiter pro paruulis cum solo originali ex hac vita decedentibus. *tom.* 1. *fol.* 127. *num.* 9. *& seqq.*

10. Quæres cuinam prosit fructus sacrificij, qui fuit applicatus incapaci? Alij volunt huiusmodi fructum reponi in thesauro Ecclesiæ; & alij putant prodesse ipsimet oranti. *ibid. num.* 12.

11. Missæ sacrificium celebrandum est à Sacerdote habente intentionem celebrandi, valétque sacrificium celebrantis in peccato mortali, quatenus nomine Christi & Ecclesiæ offertur; & sub hoc respectu Missa mali Sacerdotis tam prodest aliis, quàm si à bono celebraretur, satisfacítque Sacerdos, qui pro celebratione stipendium accepit, celebrans in peccato; applicat enim fructum quem tenetur applicare; tanquam minister

minister publicus: imo verò sacrificium factum ab excommunicato non vitando prodest aliis fidelibus ex opere operato; excusatúrque interdum excommunicatus, vel irregularis, si celebret, quando alioquin incurreret grauem infamiam, vel mortis periculum, vel aliud graue detrimentum non celebrando. *ibid. num.* 2. *&* 3. *& fol.* 128. *n.* 4. *& seq.*

12. Probabile est simplicem Sacerdotem legitimè non impeditum mortaliter peccare, si nunquam celebret toto anno, contra Caietanum, asserentem Sacerdotem nunquam celebrantem peccare solùm venialiter. *tom.* 1. *fol.* 128. *num.* 1.

13. Sacerdotes curam animarum habentes, tenentur per se, vel per alios celebrare, singulis sáltem diebus, quibus populus tenetur Missam audire; non tenentur tamen illi sacrificij fructum semper applicare: secus dicendum de Capellano, qui tenetur iuxta institutionem Capellaniæ, & intentionem fundatoris Missas celebrare; ita vt si Capellania instituta sit ad celebrandum quotidie, tenetur quotidie sub mortali celebrare, salua tamen honestate, decentia, & nisi adsit legitimum impedimentum. Huic obligationi celebrandi potest per alium suppleri; nisi mens fundatoris fuisset obligare ipsummet Capellanum. *tom.* 1. *fol.* 129. *num.* 4. *&* 5. *& fol.* 130. *n.* 6. *&* 7. *&* §. 1. *n.* 1.

14. Quæres, an Capellanus, qui per alium satisfecit, cum ipse nondum esset Sacerdos, teneatur ad restitutionem? Respond. non teneri, quia tantum exhibuit per alium celebrando, quantum per se ipsum exhibuisset: & potest is, qui per se ipsum tenetur aliquibus diebus in hebdomada

cele

celebrare, ob impedimentum Missas differre in aliud tempus, posśúntque Missæ à Titio celebrandæ, ab alio celebrari, Titio ignorante. *ibid. num.2.& fol.131.n.3.&* 4.

15. Accipientes plura stipendia pro celebratione, non posse vnico sacrificio omnibus satisfacere probabile est; quamuis plurimi dissentiant, quando stipendia simul sumpta non excedunt quantitatem necessariam ad strictam ipsius Sacerdotis sustentationem pro vnico die; nec videntur tuti in conscientia, qui plures à pluribus colligunt stipes, illísque vnico Missæ sacrificio satisfacere arbitrantur. Neque à fortiori excusantur ij, qui accepta stipe cum promissione sæpius celebrandi, vnica Missa intendunt satisfacere; aut qui loco Missæ integræ applicant solùm collectam. Similiter non satisfaciunt Capellani, qui detinentur onere Missæ quotidianæ, si aliò se conferant ad celebrandum causa exequiarum, aut anniuersariorum, tenentúrque ad restitutionem Missarum quas non celebrarunt, cum tenerentur: neque potest quis satisfacere oneri Capellaniæ, cantando Missam conuentualem. *tom.*1. *fol.*131.*num.*1.*& fol.*132.*num.*2. *& seq.*

16. An verò Sacerdos teneatur totam Missam illi applicare, à quo tenuem accipit stipem, v.g. quinque assium, grauis est dissensio inter Doctores. *tom.*1.*fol.*133.*num.*8.

17. Missas reducere, & ad minorem numerum reuocare, pertinet ad Episcopos in Synodo diœcesana, quando stipendium est exiguum, & adest iusta causa. *tom.*1.*fol.*134.*num.*9.*&* 12.

18. Capellanus tenetur quotidie Missam applicare fundatori, si constet de quotidiana obligatione, quamuis non constet de fundatione Capel

Capellaniæ; secus dicendum si clarè non constet. *ibid.n.*13.*&* 14.

19. Quod si Sacerdos duplici obligatione incompossibili teneatur, nec potest vtrique satisfacere per se, vel per alium, priori satisfacere debebit, quia qui prior est tempore, potior est iure. *tom.*1.*fol.*136.*num.*18.

20. Infideliter ageret is, qui celebraret diuersas Missas, si ex promissione, vel fundatione teneatur certas, & peculiares celebrare, v. g. *de B.Virgine*, vel, *de Requiem*. *tom.*1.*fol.*136.*num.*4.

21. Missa conuentualis vel solemnis videtur grauiori cum onere celebranda, iuxta ritum in Missali præscriptum, quàm priuata; cum celebrans ex deuotione possit quam velit Missam conficere. *ibid.num.*3.

22. Qui suscepit onus celebrandi triginta Missas S.Gregorij, *pro defunctu*, non tenetur singulas *de Requiem* celebrare, iis præsertim diebus, quibus officium solemniter celebratur; neque similiter tenetur eas sine interruptione celebrare. In quolibet loco benedicto licitum est Missæ sacrum facere, etiam in oratoriis Confratrum; peccaret tamen alibi celebrando, qui ex conuentione, vel ex aliquo titulo tenetur in aliqua Ecclesia, vel altari celebrare, etiamsi id faceret cum consensu hæredum, qui non possunt voluntati testatoris derogare; quod si secus faciat, non idcircò tenebitur ad restitutionem. *tom.*1.*fol.*137. *num.*6.*&* 7.*&* §.4.*n.*1.*& seqq.*

23. Potéstne Episcopus facultatem concedere, vt alibi celebretur, quam in loco constituto, quando iusta causa id postulat? Respond. posse. *ibid.n.*4.

Quæres, an peccent Sacerdotes, qui accepta stipe

ſtipe notabiliter differunt celebrationem Miſſarum? Peccant, ſi dilatio vergat in damnum illorum, quibus applicandum eſt Miſſæ ſacrificium, vt contingit in patientibus graues pœnas in purgatorio,&c. Hinc fieri poteſt,vt Sacerdos teneatur ad reſtitutionem, ſi accepit eleemoſynam pro impetranda infirmi valetudine, & ipſe celebrationem Miſſæ diſtulit in tempus, quo infirmus obierat. Caueant igitur Sacerdotes mercenarij, ne multa ſtipendia congerant pro multis Miſſis ad longum tempus duraturis. *tom.*1.*fol.* 138.*num.*1.*&* 2.

24. Sacerdos qui anticipatè celebrat Miſſas, & non ſuſpendit effectum ſacrificij,ſed ex tunc applicat ſacrificij valorem pro eo, qui dabit eleemoſynam,ſatisfacit,& poteſt accipere eleemoſynam pro Miſſa iam celebrata. Idem dicendum de Capellano, qui per ſe loquendo ſatisfacit anticipatè celebrando Miſſas. *ibid.n.*3. *& fol.*139. *num.*4.

25. Poteſt Sacerdos rationabili de cauſa bis in die celebrare iuxta caſus à iure permiſſos. *tom.*1. *fol.*140.*num.*9.*&* 10.

26. Sacerdos pro celebratione Miſſarum poteſt abſq; labe ſimoniæ exigere mercedem per viam iuris, aut illam in pactum deducere, etiamſi habeat pingue patrimonium, vel beneficium, quia Sacerdos non recipit eleemoſynam tanquam pretium rei ſpiritualis,ſed pro ſua ſuſtentatione,aut pro labore extrinſeco, aut pro obligatione celebrandi hîc & nunc. *tom.*1.*fol.*141.*num.*1.*& ſeq.*

27. Quæres, an Sacerdos poſſit ſuum valorem ſpecialem, qui ſibi debetur,alteri applicare, ſicque duplicem ſtipem accipere? Reſp. non poſſe. *tom.*1.*fol.*143.*num.*16.

28. Sacer

28. Sacerdos qui modico temporis spatio, v.g. quindecim dierum infirmitate laborauit, non tenetur oneri quotidianæ celebrationis per alium satisfacere. *ibid.num.*17.

29. Qui plura colligit stipendia pro celebratione Missarum, poteśtne per alios Sacerdotes satisfacere, retenta sibi parte eleemosynarum, inscio dante, & insciis Sacerdotibus, per quos pensum Missarum persoluitur? Respond. satisfacere, modò Sacerdotibus celebrantibus tantam tradat eleemosynam, quantam fert communis taxa; hoc tamen non est consulendum, cùm redoleat nescio quid negotiationis, & nimiæ tenacitatis. *ibid.n.*18.

Hora celebrandæ Missæ incipit ab aurora, seu quando aër incipit illustrari per primam Solis irradicationem, vel paulò ante, quamquam in necessitate licitum est ante auroram, aut post meridiem celebrare. Nec reus est lethalis culpæ, qui vna hora cum dimidia Missæ sacrum facit ante Solis ortum, etiamsi nondum recitarit officium diuinum. *tom.*1.*fol.*145.*num.*1.*& seq.*

30. Episcopus concedere potest facultatem, vt Missa celebretur in Capella domus priuatæ, sed non in mari, vel flumine, vbi periculum imminet effusionis sanguinis; neque sine altari tam firmo, quàm portatili consecrato. Quod altare si notabiliter, seu enormiter frangatur, desinit esse sacrum: similiter si frangatur repositorium reliquiarum, nam tunc etiam amittit consecrationem: sicut etiam calix & patena, si ita frangantur, vt non possint inseruire ad vsum præfixum; aut si amisso auro per vsum iterum postea deaurentur, quoad superficiem, quæ tangit immediatè corpus & sanguinem Christi: secus dicendum de

de calice, si cupa separetur à pede absque fractione notabili, vt accidit in calice tornatili, qui non amittit consecrationem. Quare non potest tangi à laicis absque peccato, sicut nec patena & alia ornamenta, quæ immediatè attingunt corpus Christi, vt est palla, & corporalia, quæ quoad primam lotionem lauari debent à Diacono, & post lotionem non sunt iterum benedicenda. *tom.* 1. *fol.* 146. *num.* 11. *& seq.*

31. Præterea r[illegible]iruntur ad celebrationem duæ mappæ, vel [illegible]m vna duplicata. Item vestes sacræ, alba, cingulum, amictus, manipulus, stola, & planeta, quarum omissio præcisa inaduertentia, inducit peccatum mortale, etiamsi tantùm vna omittatur. Idem dicendum de lumine, quod etiam est necessarium, confectum ex cera; quamuis in necessitate satisfaciat candela sebacea, aut etiam lucerna ex oleo. Adhibendus est etiam masculus, qui ministret, cuius loco adhiberi non potest fœmina ad inseruiendum proximè, etiam in necessitate celebrandi, potiúsque celebrandum est sine ministro. *tom.* 1. *fol.* 148. *n.* 25. *& seq.*

32. Quæres, an Missa celebrari queat materna, & vulgari lingua? Respond. quòd non. *tom.* 1. *fol.* 130. *num.* 37.

33. Defectus, seu error contingens in Missa circa substantialia, id est, circa materiam, formam, & intentionem, aut circa dispositiones Sacerdotis supplendus est; siue aduertatur ante consecrationem, siue post; alioqui sacrificium non perficeretur. Hinc Sacerdos quando sumpta hostia aduertit materiam in calice positam, non esse veram materiam, nec adest vinum præsens, curare debet vt vinum deferatur si fieri potest

V absque

abſque ſcandalo; ſi verò periculum ſit grauis ſcandali, perficere poterit ſacrificium in vna tantùm ſpecie. Quod ſi poſt ſumptam hoſtiam receperit nihil eſſe in calice, vel eſſe ſolam aquam, vel alium liquorem diſtinctum à vino, debet accedere ad cornu altaris, ſimulando ſe velle purificationem accipere, deinde poſito vino in calice, accedere ad medium altaris, ibíque conſecrare, incipiendo ab illis verbis: *Simili modo*, & abſque eleuatione ſubiungere: *Vnde nos memores Domine offerimus*; ſícque ſumat ſpecies vini conſecratas; neque opus eſt, vt reliqua non neceſſaria suppleat, aut nouam hoſtiæ conſecrationem faciat, ſed tantummodo vini. Quod ſi Sacerdos noluit malitiosè hoſtiam conſecrare ante ſumptionem calicis, debet poſt ſumptionem conſecrare, ob integritatem ſacrificij, poterítque materiam non ſufficientem, aut non veram deglutire, & poſtea etiam non ieiunus iterum conſecrare. *ibid.num.*2.*&* 3. *& fol.*151.*n.*4.*& ſeq.*

34. Quid verò faciendum quando animal, vel quid aliud in calicem decidit? Si decidit ante conſecrationem, alia materia ſumenda eſt; ſi poſt conſecrationem, & Sacerdos non poteſt ſine incommodo aut horrore ſumere, extrahat, ſumétque ſpecies conſecratas, ſi non ſint veneno infectæ, animalíſque poſtea combuſti cineres mittantur in locum ſacrum. Imo verò poteſt Sacerdos vinum veneno infectum, & ex inaduertentia ſumptum euomere in vas mundum. *tom.*1. *fol.*151.*num.*8.9.*&* 11.

35. Sacerdos non tenetur barbam abradere, quoties ſuper illam ſanguis Chriſti cadit, ſed ſufficit, vt repetita lotione barbam ſedulò lauet. *ibid.num.*10.

36. Eucha

36. Eucharistia quam quis euomit, seruanda est, donec corrumpatur; similiter si animal eam comedit, extrahenda erit, si fieri potest, & conseruanda donec corrumpatur, & post corruptionem comburenda; sicut etiam ipsum animal comburendum est,& ipsius cineres mittendi sunt in piscinam. *ibid.num.9.*

Quando Sacerdos aduertit se aliquid spectans ad integritatem formæ,omisisse, debet defectum supplere, vt validum efficiat sacramentum, nec satisfacit repetendo solum verbum, quod omisit, sed debet totam formam repetere, si alia verba interiecta fuerunt. Item debet similiter repetere verba consecrationis, quando dubitat de intentione sufficienti; si tamen prætermissum est aliquid, quod non est de substantia sacrificij, non est ex necessitate postea supplendum cum perturbatione ordinis ab Ecclesia præscripti: ex quibus collige posse Missam perfici absque alia iteratione, si hostia cadat in calicem dum frangitur, aut si species vini consecratæ congelentur, quæ tantùm calefaciendæ erunt admotis ad calicem linteis calidis, vt sumi possint per modum potus. Quod si Sacerdos moriatur ante consecrationem, non est obligatio perficiendi sacrificium; secus dicendum si moriatur, aut infirmetur, aut alio casu impediatur post consecrationem; tunc enim sacrificium perficiendum est ab alio Sacerdote, ieiuno si adsit,vel à non ieiuno, si nullus alius adsit præter non ieiunum,qui incipiet ab eo loco,vbi alter reliquit, excepta forma consecrationis, quæ tota ab vno & eodem proferenda est. *tom.1.fol.152.num.12. & seq.*

37. Quæres,quid faciendum sit, quando dubi-

tatur vtrùm Sacerdos,qui inter celebrandum defecit,consecrarit hostiam? Respond. Sacerdotem supplentem debere etiam hostiam sumere, eámque consecrare, simul consecrando sub conditione eam, de qua dubium est, an sit consecrata, vel posse nouam hostiam consecrare, eam verò de qua dubitatur an sit consecrata, sumere post sumptionem vtriusque speciei, antequam sumat purificationem. *tom.*1.*fol.*153.*num.*24.

38. Fideles omnes,adulti, baptizati diebus festis tenentur ex præcepto Ecclesiastico Missam audire, nisi legitimo detineantur impedimento. Per auditionem Missæ, intellige eam actionem, per quam quis interest Missæ humano modo, corpore scilicet & mente. Ex quo sequitur amentes & ebrios existentes in Ecclesia, dum Missa celebratur, non audire Missam, quia nequeunt humano modo interesse. Similiter non dicitur Missam audire, qui sciens in Ecclesia tali tempore Missam celebrari, mentem suam circa mysteria Missæ applicat, quia non interest Missæ corporaliter, sicut nec is interest mentaliter,qui voluntariè vagatur, aduertens se mente vagari. Hæc doctrina extendi debet etiam ad pueros fideles, qui completis septem annis obligantur hoc præcepto audiendi Missam; secus dicendum de infidelibus,cùm ij non subsint Ecclesiæ. *tom.*1. *fol.*153.*num.*1.*& seq.*

39. Quæres,an fideles teneantur tres Missas in die Natalis Domini audire? Respond. non teneri,sed satisfacere præcepto, si Missam audiant;siue de Sancto,siue de mortuis, siue priuatam,siue solemnem: peccarent tamen mortaliter, si partem Missæ notabilem diebus festis non audirent, aut si non interessent tribus partibus substantia-

libus

libus sacrificij, scilicet consecrationi, oblationi, & sumptioni. Per, partem notabilem intellige, à principio vsque ad epistolam exclusiuè, quamuis nonnulli Doctores extendant etiam non improbabiliter vsque ad Euangelium. Inseruientes tamen Missæ satisfaciunt præcepto, licet aliquando recedant à sacrificio, vt deferant necessaria ad sacrificium, modò non recedant ab Ecclesia longo temporis spatio. Idem dicendum de cœco, surdo, & illo, qui Ecclesiam adit per metum sibi incussum ab alio, aut animo inspiciendi fœminas, qui etiam audiunt Missam, modò assistant cum deuotione. Neque tenetur is nouam Missam audire, qui eam audiuit, ignorans esse diem festum, aut qui vnam Missam attentè audiuit, animo aliam audiendi. Satisfacit item præcepto Missæ audiendæ, qui tempore Missæ recitat horas Canonicas, aut peccata sua confitetur, modò tamen qui confitetur, habeat intentionem audiendi Missam, qua intentione qui carent, non satisfaciunt præcepto; sicut nec ij, qui notabiliter confabulantur, nugantur, vel dormitant tempore Missæ, aut tempore partis illius notabilis. *tom.*1.*fol.*154.*num.*10.*& seq.*

40. Missa cuiusuis Sacerdotis licitè & validè audiri potest, quocumque in loco, siue in propria parochia, siue in Ecclesia Religiosorum, siue in oratoriis priuatis, siue extra Ecclesiam, modò non adsit aliqua prohibitio in contrarium. *tom.*1. *fol.*157.*num.*1.*& seq.*

41. Quæres, vtrùm extraneus, qui peruenit ad aliquem locum, in quo celebratur dies festus, qui non celebratur in proprio territorio, teneatur Missam audire in eo loco, ad quem peruenit? Respond. non teneri, nisi habeat intentionem ibi

manendi maiori anni parte; aut niſi dies ille feſtus celebretur etiam in proprio territorio. *ibid. num.* 5.

42. Excuſantur fideles ab audienda Miſſa ob impotentiam audiendi, ſiue phyſicam, ſiue moralem; ob graue detrimentum ſpirituale, aut temporale damnum, proprium vel alienum; ob graue aliquod negotium. Hinc excuſantur curſores, nautæ, muliones, iter facientes, ſi aliter commodè facere non poſſint, paſtores gregis, cuſtodientes domum, vel præparantes cibo in oppidis, vbi vnica Miſſa celebratur, fœminæ honeſtæ, quæ carent veſte conueniente ſuæ perſonæ, aut ſocia, aut pediſſequa. Similiter excuſantur nutrices, quæ ſecum puerum ad Eccleſiam deferre nequeunt, & ij qui propter inimicos domo ſecuri exire nequeunt. Famuli item aut vxores timentes rixas & verbera, ſi ad Miſſam accedant. Excuſantur præterea ij, qui ad Eccleſiam peruenerunt inchoata iam Miſſa, ſi non habeant copiam alterius Sacerdotis, aut non præuiderint fore, vt non peruenirent opportunè ad Eccleſiam. Excuſantur item, qui longiùs ab Eccleſia diſtant, ſi commodè nequeant Miſſam audire. Item qui vinculis detinentur, aut quibus domus loco carceris conſtituta eſt, aut qui domi per vim detinentur, licèt in ea habeant oratorium approbatum. Excuſantur etiam viduæ ob conſuetudinem certo tempore domi ſe continens, & puellæ nobiles, quæ domo non conſueuerunt exire; ſecus dicendum ſi ſoleant exire ad ludos, aut choreas, aut ſpectacula. *tom.* 1. *fol.* 158. *num.* 1. *& ſeq.*

43. Petes, an puella Miſſam audire teneatur, etiamſi credat ſe ab adoleſcente laſciuo concupiſcendam, dum ad Miſſæ ſacrificium accedit?

Reſpond.

Respond. non teneri, sed potest audire, & vti iure suo. *tom.* 1. *fol.* 159. *num.* 15.

44. Qui Missam audire non potest, non tenetur alias orationes recitare, aut alio die Missam audire, sicut nec tenetur partem audire quam potest, qui integram Missam audire non potest, est enim præceptum de audienda Missa, & consequenter de re indiuidua. *ibid. num.* 16. *& fol.* 160. *num.* 17.

45. Inculpabilis ignorantia & censura excusat fideles ab audienda Missa, & aliquando consuetudo regionis, vt patet in viduis. *ibid. n.* 18. 19. 25. *&* 26.

46. Quæres denique, an excusentur fœminæ ob menstrua temporalia? Respond. non excusari, præcisa debilitate. *tom.* 1. *fol.* 161. *num.* 27.

Monasterium.

Vide v. *Monialis, Religiosus.*

1. Nomine *monasterij*, cuius accessus interdicitur hîc, non intelligitur monasterium materialiter sumptum, sed ipsæ moniales; accipitur enim contentum pro continente: accessus verò ad monasterium est ille actus, quo quis se transfert aut transferri sinit ad monasterium: vnde ille qui domum monasterio contiguam habet, & è fenestra suæ domus monialem alloquitur, non dicitur ad monasterium accedere, cum ibi existat; & accessus indicet motum ad aliquem locum. *tom.* 1. *fol:* 927. *num.* 1. *& seqq.* Hoc posito dicendum

2. Omnibus tam laicis, quàm clericis & regularibus, (excipe eos qui in dignitate sunt constituti,) interdictum esse iure communi ad monia-

lium monasteria accedere, & à fortiori illa frequentare, id est sæpius in mense accedere; non est tamen interdictum vniuersaliter iure communi litteras monialibus scribere: & illi, quibus iure speciali interdictum est sub censuris litteras monialibus scribere, non incurrunt censuras, nisi ipsæmet litteræ ad moniales perueniant actu. *tom.1.fol.928.num.1.& seq.*

3. Accessus ad monasteria monialium sine licentia & causa, videtur sufficiens ad lethalem culpam, nisi ratione paruitatis materiæ, vel alterius circumstantiæ, v.g. necessitatis vel parentelæ excusetur. Contra laicos sine manifesta & notabili causa frequentantes monasteria monialium fertur excommunicatio comminatoria, quam solo accessu non incurrunt, nisi ab Episcopo moniti vt desistant, nolint ab huiusmodi accessu desistere, id est, si post monitionem accedant. Item contra clericum frequentantem monasteria monialium, si ab Episcopo monitus corrigi noluerit, ferenda est statim pœna suspensionis, imò & excommunicationis, & depositionis si corrigi nolit. Item contra religiosos accedentes ad monasteria monialium imposita est pœna priuationis officiorum, vocis actiuæ & passiuæ ipso facto incurrenda, vt patet ex decreto sacræ Congregationis iussu Sixti V. edito anno 1590. quod decretum obligat sub mortali, modò id non faciant de licentia Summi Pontificis, vel sacræ Congregationis, vel Episcopi. Religiosi (etiam S. Ioannis Hierosolymitani) tenentur præfatas pœnas subire ante iudicis sententiam. Aduerte tamen religiosos exemptos non subiici censuris latis ab Episcopo contra accedentes ad monasteria monialium absque sua licentia, cùm non sint subditi

diti ; quamuis hoc tempore religiosi alloquentes monialem absque licentia puniri possunt ab Episcopo ex constitutione Gregorij XV. in Bulla *de exemptorum priuilegijs. tom.* 1. *punct.* 1. *num.* 1. *& punct.* 4. *n.* 1. *& seq.*

4. Laici & clerici à culpa & pœnis iure communi impositis contra frequentantes monasteria monialium, triplici saltem de causa excusari possunt ; paruitate materiæ, vt si quis vna vel altera vice accedat legitima consuetudine in contrarium, & licentia Superioris etiam verbalis, cum causa rationabili & manifesta, quæ licentia ad accedendum vel ingrediendum absolutè concessa non finitur primo actu. *tom.* 1. *fol.* 931. *num.* 1. *& seq.*

5. Sola consanguinitas, per se loquendo, non est iusta causa frequentandi monasteria monialium. Leuior causa sufficit ad accedendum, quàm ad ingrediendum ; cùm minus sit accedere, quàm ingredi. *ibid. num.* 10. *&* 11.

Ingressus monasterij monialium, quibus personis permissus, & quibus de causis.

6. Nomine monasterij intelligitur illud spatium quod intra monasterij ianuam semper clausam continetur, seu est locus in quo sistere debent moniales, & extra quem nequeunt ne breui quidem spatio egredi, modò tamen ille locus clausuræ deputatus sit. *tom.* 1. *fol.* 932. *num.* 1.

7. Omnibus personis cuiuscumque generis aut conditionis vel sexus fuerint, postquam ad eam ætatem peruenerunt quæ ad rationis vsum requiritur, interdictus est in monialium monaste-

ria ingressus. Adde neque fœminam posse ingredi absque licentia, etiamsi monialis sit, aut ingrediatur vt fiat religiosa: secus si monialis sit eiusdem habitus & ordinis, licèt non sit eiusdem monasterij. Imo probabile est Reges, Reginas & ipsorum filios & filias non posse sine licentia monasteria monialium ingredi, & multò minus ipsorum familias: quamuis contrariam opinionem multi non improbabiliter etiam defendant. *ibid.num.2.& seq.*

8. Infantibus, qui rationis vsum nondum adepti sunt, non videtur interdictus in monasteria monialium ingressus. Quando autem dubitatur an infantes rationis vsum adepti sint, præsumendi sunt rationis vsum adepti, si ad septennium peruenerunt. *ibid.num.5.& 6.*

9. Amens puber in monasterium sine graui peccato, introduci non potest. *tom.1.fol.933. num.7.*

10. Facultatem ingrediendi monasteria monialium concedere potest Superior, qui monasterio præest, & cuius est clausuram monialibus indicere; exceptis tamen monasteriis S. Claræ, & Conceptionis. Vnde sequitur Episcopum, Vicarium generalem, & Capitulum Sede vacante, aliósque iurisdictionem Episcopalem habentes, concedere posse licentiam ingrediendi monasteria sibi, & Sedi Apostolicæ subdita. *ibid.num.1. & 2.*

11. Superiores quoque religiosi possunt licentiam ingrediendi concedere in monasteriis sibi subditis. Item religiosus, aut alius, cui ex priuilegio Papæ monasterium aliquod subderetur, posset facultatem ingrediendi concedere, quamquam Superiores præfati religiosi possunt contra

tra ipsum requirere, an facultatem vltra casus licitos concesserit. Abbatissa non potest hanc licentiam concedere, nisi ei delegata sit facultas à legitimo Superiore. *ibid.num.3.& seqq.*

12. In monasteria S.Claræ, aut Conceptionis, nullus ingredi potest sine licentia Papæ, neque etiam Fratres Minores, nisi rogati sint à Prælatis monialium, vt sibi opem ferant. *tom.1.fol.934. num.6.& 7.*

13. Superior qui aliis licentiam ingrediendi concedere potest, non indiget licentia alterius in casibus necessariis, modò cum paucis ingrediatur, iisque senioribus & religiosis. *ibid. num.9.*

14. Licentia ad ingrediendum claustra monialium debet esse specialis, id est in specie continere debet facultatem ingrediendi claustra monialium: deinde debet dari in scriptis, etiam in casibus ordinariis, etiam pro foro interno, consequenter taciturnitas, aut licentia oretenus non sufficit; & qui cum licentia verbis solùm concessa ingreditur, grauiter peccat, & pœnas prædictas incurrit.*tom.1.fol.935.num.1.& seq.*

15. Priuilegium quod alicui conceditur ad dandam alteri licentiam ingrediendi septa monasterij monialium, non indiget scriptura, quia iura non requirunt scripturam in huiusmodi priuilegio, sed solùm in ipsamet licentia ingrediendi, & aliud est formaliter loquendo licentia ingrediendi, aliud facultas concedendæ huiusmodi licentiæ. *tom.1.fol.936.num.4.*

16. Facultas ingrediendi monasteria monialium concedi non debet, nisi ob manifestam, id est, sufficientem & iustam monasterij, seu monialium vtilitatem, aut necessitatem, (quæ accipien-

da est moraliter, non autem physicè,) cui aliter commodè occurri non possit. *ibid.num.*1. *&* 2. Hinc

17. Sacerdos causa confessionis,& àliorum sacramentorum, aut causa commendationis animæ aut sepulturæ,aut Missæ celebrandæ in valetudinario ingredi potest monasterium etiam cum socio,dum eo indiget ad præstandum ministerium, cuius causa monasterium ingreditur, etiamsi in licentia nulla fiat mentio socij. Idem aliqui putant de religioso quauis de causa ingrediente, sed hoc D. Bonacinæ non probatur. *tom.*1.*fol.*937.*num.*4.

18. Similiter ingredi possunt Chirurgus, Barbitonsor, Medicus, Superior causa visitationis, vel ad electionem Abbatissæ, baiulus aliquid deferens in vtilitatem monasterij, hortulanus ad irrigandum hortum, & iudex ad expellendum malefactorem, etiamsi fortè malefactor licitè ingressus sit. Item fœminæ admitti possunt in obsequium monialium, dum in eo monasterio conuersæ non existunt; & hoc verum est etiam dum id exigit necessitas alicuius monialis particularis. *ibid.num.*5.*&* *seq.*

19. Sutor & sartor, regulariter loquendo, ingredi non possunt, sicut nec mater, aut consanguinei causa visitationis,aut ad assistendum morti monialis; puellæ tamen admitti possunt causa educationis, modò monasterium consueuerit huiusmodi puellas recipere; non autem fœminæ coniugatæ, aut viduæ. *tom.*1.*fol.*938.*num.*11. *&* *seq.*

20. Qui ingreditur prætextu vilis ministerij, quod re ipsa præstare non intendit, non excusatur: secus si id præstare intendat,etiamsi ingredia

grediatur cum aliquo prauo fine. *tom.*1.*fol.*339. *num.*18.

21. Non est licitus ingressus, si tempore ingressus cessauit causa ob quam data fuerat facultas ingrediendi: & is qui licentiam sine causa obtinuit, non potest licitè ingredi, etiamsi causa tempore ingressus superueniat. Et hoc verum est, licèt Superior licentiam sine causa concedere voluerit. *ibid.num.*19. *&* 20. *& fol.*940. *num.*21.

22. Ingrediens monasterium monialium ex iusta causa, & cum licentia, non afficitur excommunicatione si statim non egrediatur; peccat tamen grauiter contra clausuræ obligationem, si diutius immoretur. *ibid.num.*22.

23. Ingredientes sine iusta causa & sine licentia speciali cœnobia monialium; item ingredi facientes, permittentes, vel admittentes prætextu facultatum obtentarum ante motum Gregorij XIII. *vbi gratia*, personas prohibitas, excommunicationem Papæ reseruatam incurrunt, priuationem dignitatum, & inhabilitatem ad illas. Ita Gregor. XIII. & Trident.*seß.*25.*cap.*5. *ibid.n.*1.*& fol.*943.*n.*1.

24. Prælati tam sæculares quàm regulares ingredientes ex causa necessaria, non afficiuntur excommunicatione, etiamsi ducant secum personas non religiosas, nec senes. *tom.*1.*fol.*943. *num.*12.

25. Monialis quæ virum vel fœminam prætextu facultatis ingredientem admittere scienter præsumit in monasterium extra casum necessitatis, incurrit similiter ipso facto excommunicationem Papæ reseruatam, & priuationem officiorum, ac inhabilitatem ad illa. Abbatissæ

&

& aliæ Superiores monialium eisdem pœnis afficiuntur admittendo aliquem in monasterium. Is autem dicitur admittere, qui directè, vel indirectè cooperatur ingredienti, aut qui non impedit, cùm teneatur ex officio impedire. *tom.*1.*fol.*945. *num.*8.9.11.*&* 12.

26. Monialis priuata quæ alteri moniali mandat, vel consulit, vt aliquem ingredi permittat, non ligatur his pœnis, modò ipsa non concurrat ad alterius ingressum ex parte ingredientis. *ibid. num.*13.

27. Ex dictis à fortiori patet Prælatum, Abbatissam, vel alias Superiores non expellentes ingressum dum commodè expellere possunt, ligari præfatis pœnis. *tom.*1.*fol,*946.*num.*15.

De violatione clausuræ ob ingressum fœminarum in monasteria religiosorum virorum.

28. Monasterium est spatium illud quod intra monasterij ambitum continetur. Hinc prædia, & domus rusticæ non sunt obnoxia clausuræ, consequenter religiosus potest fœminas ad huiusmodi loca causa audiendi sacra admittere. Præterea chorus non est pars monasterij, sacristia verò ad quam non patet aditus nisi per claustra monasterij, subiicitur clausuræ. Item infirmariæ, hospitia, & similia loca non comprehenduntur nomine monasterij: secus dicendum de hortis contiguis monasterio, cùm intra monasterij ambitum contineantur. *tom.*1.*fol.*946.*num.*1. *& seq.*

29. Omnibus fœminis interdictus est ingressus in monasteria virorum, & non solùm coniugatis

aut

aut viduis, verùm etiam puellis quæ rationis vſum nactæ ſunt, vel ad ſeptenniũm peruenerunt. Item & fundatricibus, niſi fortè in regula ipſorum religioſorum habeatur, vt fundatrices decenter comitatæ admittantur: imò fœminæ in dignitate conſtitutæ non poſſunt hoc tempore virtute priuilegiorum ingredi monaſteria monialium; probabile tamen eſt Reginas & ipſarum filias poſſe monaſteria religiorum ingredi, etiam abſque peculiari priuilegio. Religioſi igitur grauiter peccant admittendo fœminas in ſua monaſteria, quia cooperantur delicto fœminarum; & fœminæ quoque grauiter peccant ingrediendo, etiamſi tunc temporis nullus in monaſterio religioſus exiſtat. *tom.1.fol.947.num.1. & ſeq.*

30. Nullus præter Romanum Pontificem, vel habentem ab ipſo priuilegium, poteſt extra mortis articulum abſoluere ab excommunicatione quam incurrunt fœminæ ingredientes, & religioſi eas admittentes in ſua monaſteria. *tom.1. fol.949.num.3.*

Causæ excuſantes fœminas ingredientes monaſteria virorum.

31. Priuilegio Summi Pontificis obtento poſt conſtitutiones Pij V. & Gregorij XIII. excuſari poſſunt fœminæ, monaſteria religioſorum ingredientes; quamquam ſi in eo monaſterio extet regula non admittendi fœminas, & in priuilegio non fiat mentio huius regulæ, nòn poteſt fœmina virtute priuilegij ingredi. *tom.1.fol.950.n.1. & 2.*

32. Fœmina alicuius dignitatis quæ poteſt mona

monasterium virorum ingredi, potest secum decentem familiam ducere. *ibid.num.*3.

33. Fœmina licitè ingredi potest ob necessitatem, ex.gr. ad lactandum infirmum, seu medendum, dum aliud remedium commodum non est. Item fœminæ possunt adhuc ingredi monasteria virorum causa Missæ, funeris, concionis, sepulturæ, processionis, vel alterius diuini officij, vel dum tantus est populi concursus, vt mulieres commodè ingredi, aut egredi non possint: imò fœminæ possunt ingredi monasterium causa audiendæ Missæ in capella claustri, modò ad alia loca non progrediantur. Item dum recitantur horæ Canonicæ, dum fit benedictio candelarum, &c. Item ingredi possunt dum fit lotio pedum, modò tunc legatur Euangelium, vel alia oratio fiat: vel dum aliquis in claustro professionem emittit, cum solitis religiosorum ceremoniis; non autem dum habitum suscipit: neque similiter ingredi potest ad audiendam comœdiam, vel disputationem. *ibid.num.*4. *& seq.*

34. Quæres, vtrùm fœmina ingrediens monasterium tempore diuinorum officiorum, seu concionis, &c. non animo audiendi diuina, vel concionem excusari probabiliter possit à peccato & pœnis contra clausuram? Respond. probabiliter excusari posse. *tom.*1. *fol.*951. *num.*13.

35. Fœmina non peccat contra clausuram, si ingrediatur occasione processionis, quam Prælatus indixit hoc fine, vt fœminæ ingredi possint. Idem aliqua ratione dici potest de ipso religioso processionem ad eum finem indicente; quamquam huiusmodi religiosus peccet abusu potestatis, & sit aliqua pœna dignus. *ibid.num.*14.

36. Fœmina quæ iusta de causa ingressa est, tenetur

netur ſtatim moraliter egredi, non tamen afficitur excommunicatione, ſi ſtatim non egrediatur, imò etiamſi ad vlteriora loca progrediatur. Secus dic de religioſis eam admittentibus. *ibid. num.* 15. *& fol.* 952. *num.* 16.

Moniales, & pœnæ violatoribus clauſuræ impoſitæ.

Vide v. *Monaſterium.*

37. Clauſura eſt ſpatium quod intra ianuam monaſterij ſemper clauſam continetur; ſeu eſt locus monaſterij, intra quem moniales ſiſtere debent, & à quo egredi nequeunt ſine violatione præcepti, vel etiam voti, dum clauſuram ex voto ſeruare tenentur: vnde monialis non poteſt ad domos monaſterio contiguas accedere, etiamſi ibi degant fœminæ colligendis eleemoſynis deputatæ. Quod ſi tranſeat ad alieni tecti partem, vel transferat ſe extra ianuam diſtantia vnius pedis, vel rota egrediatur, rea eſt violatæ clauſuræ. Præterea ſequitur monialem non poſſe transferre ſe ad Eccleſiam exteriorem, vel ad alium locum, ad quem ſæcularibus patet acceſſus. Item monialis monaſterio egreſſa, ſi domo in qua conſtituta eſt, exeat, non violat clauſuram, cùm domus illa non ſit pars monaſterij.

Omnes & ſingulæ moniales cuiuſcumque ordinis ſint poſt profeſſionem, tenentur onere clauſuræ, modò in congregatione viuant. Hinc conuerſæ & tertiariæ poſt profeſſionem tenentur clauſura, etiamſi in illis monaſteriis nunquam ante Tridentinum ſeruata fuerit clauſura; ſecus dicendum de nouitiis nondum profeſſis, aut de

fœmi

fœminis quæ non ſunt verè moniales; etiamſi aliquæ ſimplicia vota emittant. Imò ad clauſuram non tenentur fœminæ ſolemnem profeſſionem emittentes, hac conditione, vt in domo propria remaneant; quia hîc ſermo eſt de monialibus in congregatione viuentibus. *tom.*1.*fol.*855. *num.*1.*& ſeq. item fol.*856.*num.*1.*& ſeq.*

38. Clauſura monialium, iure humano poſitiuo, non autem iure naturali vel diuino indicta eſt, vt patet *in cap. periculoſo, de ſtatu regular. in* 6. Concil. Trident. *ſeſſ.* 25. *cap.* 5. *tom.*1.*fol.*857. *num.*1.

39. Moniales egredientes à monaſterio, etiamſi paruo ſpatio extra ianuam procedant, dantes licentiam egrediendi, ac receptatores, excommunicationem ipſo facto & alias pœnas incurrunt. Hac excommunicatione non afficitur monialis quæ iuſta de cauſa egreſſa eſt, ſi finita egreſſus cauſa ſtatim non reuertatur. *ibid. num.*1.*& ſeqq.*

40. Epiſcopus, vel Superiores religionum, qui ſine iuſta cauſa licentiam exeundi moniali conceſſerunt, iiſdem pœnis afficiuntur. Idem dic de comitantibus, vel receptantibus moniales iniuſtè egreſſas, modò tamen ſint cauſa egreſſus, vel perſeuerantiæ in egreſſu: ſecus ſi cauſa vrbanitatis, vel conſanguinitatis comitentur, vel recipiant. *ibid. num.*4.*& fol.*858. *num.*5.

41. Nemo præter Summum Pontificem, vel habentem ab ipſo facultatem iure communi poteſt à dicta excommunicatione abſoluere, dum excommunicatio publica eſt. Dicitur *habentem ab ipſo facultatem*, quia habens priuilegium à Summo Pontifice, poteſt abſoluere in foro conſcientiæ, etiamſi delictum ſit publicum, vel de-

ductum

ductum ad forum contentiosum. Item religiosi habentes priuilegium absoluendi, possunt absoluere in foro conscienitæ, etjamsi delictum ad forum externum deductum sit, quidquid in contrarium à multis afferatur. *ibid.num.*1.*& seq.*

42. Onus cogendi moniales ad clausuram incumbit Episcopo auctoritate ordinaria, in suis monasteriis: auctoritate verò Sedis Apostolicæ delegata, in monasteriis Sedi Apostolicæ subditis, vt constat ex Trident.*sess.*25.*cap.*5. In monasteriis verò exemptis hæc facultas non competit Episcopo, sed Superioribus illorum ordinum, ex *cap.periculoso, de statu regular.* ex Trident.*sess.*25. *cap.*9. Prædicti Episcopi, & alij Superiores implorare possunt Principum & magistratuum sæcularium auxilium; & magistratus tenentur sub excommunicatione ipso facto incurrenda opem ferre. Magistratuum autem nomine veniunt personæ publicæ, quæ iurisdictionem sæcularem exercent. Imò iudices Ecclesiastici gaudentes potestate sæculari ligantur excommunicatione non præbendo Episcopo auxilium circa clausuram. *tom.*1.*fol.*859.*num.*1.*&* 2. *item fol.*860.*n.*4. *&* 5.

43. Superiores non tenentur sub mortali decretum clausuræ quotannis publicare. *tom.*1. *fol.*859.*num.*3.

Ad quem pertineat facultatem exeundi monialibus concedere, & quibus ex causis.

44. Ad Episcopum, vel ad eius Vicarium generalem pertinet facultatem exeundi è monasterio concedere monialibus in monasteriis Episcopo, aut Sedi Apostolicæ subiectis. Monialibus verò subdi

ſubditis religioſis concedunt Superiores religioſi,& etiam Epiſcopus;& quidem in ſcriptis,alioquin non tenet.

Hanc facultatem exeundi concedere non poſſunt Abbatiſſæ ipſarum monialium, quia etiam ipſæ clauſuræ præcepto tenentur. *tom.*1.*fol.*860. *num.*1.*&* *fol.*861.*n.*2.*&* *ſeqq.*

45. Monialis excuſatur à peccato & pœnis, ſi vrgente neceſſitate exeat; tenetur tamen dum extra monaſterium exiſtit, cauſam ſui egreſſus Superiori ſignificare; quamquam materiæ paruitas excuſat vbi non eſt perfecta clauſuræ violatio; ſecus ſi adſit perfecta tranſgreſſionis cauſa,etiamſi monialis vno pede diſtet à ianua clauſuræ. Idem valet in ingredientibus clauſtra monialium. *ibid.n.*5.*&* 6.

46. Vt monialis è monaſterio licitè egredi poſſit, requiritur facultas Superioris cum iuſta & graui cauſa: tres autem ſunt iuſtæ exeundi cauſæ,incendium,infirmitas lepræ, & epidemiæ,& ſi quæ ſint aliæ conſimiles & vrgentiores cauſæ; qualis eſt,v.g. belli: nam monialis poteſt monaſterio exire, dum bellum geritur contra infideles,periculúmque graue impendet ab infidelibus. *tom.*1.*fol.*862.*n.*1.2.*&* 7.

47. Abbatiſſa non poteſt exire, vt viſitet monaſterium, cæmentarios vel ſua monaſteria, aut vt curam nepotum gerat, neque vt viſitet parentes infirmos; poteſt tamen monaſterio egredi, dum totus conuentus in alium locum transfertur. Item Abbatiſſa exire poteſt ad præſtandum iuramentum fidelitatis ſæculari domino feudi. Imò ſi ei conſtet licentiam à Superiore iniuſtè denegari, adhuc exire poteſt, ſecus ſi dubitet. Similiter monialis exire poteſt ad reformandum

dum monasterium eiusdem ordinis, vel vt ibi sit Abbatissa, vel ianuæ præfecta, vel magistra nouitiarum, & finito monasterio potest reuerti si velit, etiamsi socia redire nolit. Item monialis potest ad perfectiorem religionem transire, vel ad aliud monasterium transferri causa correctionis aut punitionis in casibus, in quibus ita iura decernunt. *ibid. num.* 3.4.5. *&* 8. *item fol.* 863. *num.* 9. *& seq.*

48. Monialis eiici potest in sententia nonnullorum, etiamsi emendatio non speretur: sed probabilius est, & ita censet D. Bonacina, monialem ob incorrigibilitatem eiici non posse. *ibid. num.* 14.

49. Moniales conuersæ ob necessitatem petendæ eleemosynæ exire possunt seruatis constitutionibus Pij V. & nihilominus possunt adhuc recipi & admitti ad professionem in monasteriis monialium. *ibid. num.* 15. *&* 16.

50. Monialis non potest exire monasterio ob infirmitatem non contagiosam, etiamsi alioquin mortalis sit; quamquam non sunt puniendi Superiores qui licentiam exeundi concesserunt moniali graui infirmitate, sed non contagiosa laboranti. Sunt tamen multi qui asserant licitum esse moniali egredi tempore infirmitatis periculosæ.

Monialis quæ iusta de causa egressa est, tenetur finita egressus causa redire quamprimùm potest moraliter, non metaphysicè. *tom.* 1. *fol.* 864. *num.* 18. *& seq.*

Monitorium.

Vide v. *Denunciatio.*

Monopolia.

Vide v. *Emptio & venditio.*

1. Quando mercatores inter se conueniunt de vendenda re supra pretium rigorosum, peccant mortaliter contra iustitiam, excedunt enim iustum pretium. Idem militat in emptoribus conspirationem ineuntibus non emendi nisi pretio viliori: nam iis licitum est solùm in tantum conspirare, in quantum monopolium venditorum perseuerat contra illos. Et quando vnus vel pauci conueniunt emere omnes merces alicuius generis, vt eas ipsi asseruent in tempus caritatis & inopiæ, animo cariùs vendendi & lucrandi, grauiter peccant, saltem contra charitatem, vel contra iustitiam legalem.

Potest tamen quilibet supprimere merces suas vsque ad tempus opportunum, quo eas maiori pretio vendat, secluso monopolio; vtitur enim iure suo quod habet consulendi sibi, & merces suas vendendi iusto pretio. *tom.2.fol.733.num.2. & seq.*

2. Qui vi vel fraude impediunt, ne merces aliunde aduehantur, vt ipsi cariùs res suas vendant, peccant contra iustitiam, & tenentur ad restitutionem. At qui iusta de causa impetrat à Principe priuilegium quo solus possit certum quoddam genus mercium aduehere & vendere, non videtur grauiter peccare, modò iustum pretium taxetur à Principe, vel à viris prudentibus, consideratis considerandis. *tom.2.fol.734. num.8. & 9.*

3. Præter iam dicta monopolia sunt & alia, quæ ad illicitum monopolium reuocari possunt,

vt

vt patet quando multi conueniunt, vt opus ab vno inceptum inchoatum alter non perficiat; aut quando artifices conueniunt, vt non doceant artem, nisi soluto quodam pretio iniquo; aut quando aliqui rumorem disseminant, vel litèras confingunt, quibus exprimitur naues submersas fuisse, quibus merces certi generis aduehebantur, & hac de causa pretium mercium augetur, aut denique quando vendens sub hasta apponit fictum licitatorem qui plus offerat, vt cæteri emptores ascendant in pretio. Vtrùm verò mercator qui non exercuit monopolium, possit suas merces vendere pretio communi, quod per monopolium creuit, sunt qui affirment, sunt qui negent. *ibid.num.*10.*&* 11.

4. Emptor qui emit pretio currenti sciens breui futuram inopiam, potest reticere inopiam secuturam, & emere pretio currenti, vtitur enim iure suo, & emit pretio iusto. Item non peccat contra iustitiam, qui ad sui lucrum vtitur priuata scientia, qua scit condendam esse legem, qua minuetur; vel augebitur pretium mercium, vel monetæ. Denique non peccat, neque tenetur ad restitutionem, qui sciens breui diminuendum esse valorem monetæ, mutuat pecuniam alteri cum pacto vt sibi restituatur iuxta valorem quem habebit tempore restitutionis. Neque refert, quod mutuatarius non sit pecuniam acceptam insumpturus, antequam pecuniæ valor Principis auctoritate diminuatur, quia mutuans vtitur iure suo, & nihil accipit supra sortem. *tom.2.fol.*735.*num.*13.*&* *seq.*

Mons

Mons pietatis.

Vide v. *Vsura.*

Munera, Munerum largitio.

Vide v. *Religiosus.*

1. Clemens VIII. in Bulla XXVIII. quæ incipit *Religiosè*, vt votum paupertatis integrè seruaretur, & bonis religionum consuleretur, interdixit largitiones, seu donationes fieri, directè, vel indirectè, iniuncta tam largientibus, quàm largitionem recipientibus, siue per se immediatè, siue per alium pœna: vnde sequitur religiosum peccare contra Bullam & votum, commodando vel mutuando aliquid alteri, animo illud amplius non repetendi, quia dicitur indirectè donare. Similiter religiosus vel monialis condonans consanguineo solutionem legati, vel alterius debiti, rea est violationis Bullæ; hæc enim remissio censetur donatio. Religiosus tamen non peccat contra hanc constitutionem, dum alicui volenti rem aliquam sibi vel monasterio tradere, vel legare, rogat vt illam tradat suo consanguineo. Non violatur quoque hæc constitutio mutuando, locando, commodando, aut vendendo etiam infimo pretio. *tom.* 1. *fol.* 1065. *& fol.* 1066. *num.* 2. *& seq.*

2. Secunda actio prohibita in hac Bulla Clementis VIII. est erogatio pecuniarum quouis modo in honorem alicuius, etiam protectoris, benefactoris, vel ordinarij. Excipiuntur tamen aliqui casus, in quibus licitũ est regularibus aliquid largiri vel erogare, videlicet si fiat de consensu generalis Capituli, vel de leuioribus pocu-

lentis

lentis & esculentis,(modò non sint quotidiana,) & munusculis ad deuotionem pertinentibus, vel de pecuniis quæ in diuinum cultum expenduntur, vel de eleemosynis ad subleuandas veras necessitates, vel de hospitalitate frugali, præsertim erga pauperes & peregrinos. *ibid.n.6.& seq.*

3. Omnes & singuli religiosi vtriusque sexus cuiuscumque gradus & dignitatis existant; imò etiam Capitula tam generalia quàm prouincialia, ordo, conuentus vel religio prohibentur munera largiri ex bonis ad monasterium pertinentibus. Excipiuntur religiosi habentes beneficium Ecclesiasticum, aut certam quantitatem ad proprium vsum assignatam à Prælato, de qua nullam rationem reddere debeant. Præterea non comprehenduntur in hac Bulla nouitij, tertiarij, qui non militant in religione approbata; neque religiosi militares, neque Episcopi religiosi; secus dicendum de religiosis Societatis IESV (cum sint verè religiosi, etiamsi solùm tria vota simplicia emiserint,) & de eiectis è monasterio, dum expendunt ad libitum bona quæ acquirunt; liberam enim habent dum viuunt huiusmodi bonorum administrationem; licèt aliunde peccent prodigè & superuacaneè illa expendendo. *tom.*1. *fol.*1067.*num.*1.*& seqq.*

4. Potéstne quis remunerationis vice aliquid accipere à religioso? Potest de consensu legitimi Superioris, & modò munera accepta non excedant merita. *tom.*1.*fol.*1069.*num.*2.

5. Pœnæ quibus afficiuntur qui munera capiunt à regularibus sunt quod absolui nequeant, nondum facta reali restitutione, obligantúrque restituere ante illam iudicis sententiam. *tom.*1. *fol.*1070.*num.*1.*&* 2.

6. Religiosi largitionem facientes contra dispositionem Bullæ Clementis VIII. priuantur dignitatibus,gradibus,seu iure superioritatis & officiis : redduntur incapaces & inhabiles ad illa & alia in futurum obtinenda,sunt perpetuò infames , priuantur voce actiua,& passiua,contra eos tanquam furti & simoniæ reos agi & procedi potest. *tom.*1.*fol.*1071.*num.*1.

7. Quæres , vtrùm quantitas sufficiens ad peccatum mortale sufficiat ad incurrendas pœnas in hac Bulla Clementis VIII. contentas? Respond. eam quantitatem sufficere,quæ à legitimo Superiore taxata fuerit. *tom.*1.*fol.*1072.*n.*6.

8. Prælatus religionis non solùm potest eleemosynas facere de superfluis, aut de non superfluis conuentus : verùm etiam alias donationes pro ratione administrationis , ex causa quam vir prudens sufficientem existimauerit. Intellige modò aliud non ferat consuetudo, vel statuta religionis seu conuentus circa quantitatem , modum & dependentiam à maiori parte Capituli. Non potest tamen Prælatus religionis aliquid in ludos illicitos,aut in vanas causas expendere,nec aliquid testamento relinquere , quia non est dominus , sed administrator bonorum monasterij. *tom.*1.*fol.*1074.*num.*1.*& seq.*

9. Religiosus subditus non potest vllas eleemosynas vel donationes facere absque Superioris licentia,& iusta de causa. Per Superiorem intellige non solùm Generalem, aut Prouincialem; verùm etiam immediatum monasterij Superiorem , & etiam Abbatissam respectu suarum monialium,dummodo tamen Abbatissæ vel Priorissæ facultas restricta & limitata non fuerit ex consuetudine aut constitutionibus illius religionis

nis, aut ex præcepto Superioris Prælati. *ibid.n.*5. *&* 6. *&* *fol.*1075.*n.*7.

10. Religiosi accipientes vel expendentes aliquid non petita expressa licentia, excusantur quoties in tali religione viget consuetudo illa accipiendi vel expendendi absque expressa licentia; tunc enim censetur adesse tacita voluntas & licentia Superioris per consuetudinem explicata, modò Superior non reclamet contra consuetudinem. Idem militat, quando religiosus aliquid accipit, vel expendit ad subueniendum extremæ necessitati, propriæ aut alienæ; tunc enim non peccat mortaliter, quia Superior censetur consentire, & consensum præstare debet. *tom.*1. *fol.*1076.*num.*15. *&* 16.

11. Religiosus qui extra monasterium ex debita licentia existit, potest præciso præcepto, vel consuetudine in contrarium aliquid largiri in remunerationem obsequiorum vel munerum acceptorum, potéstque religiosus in claustro, vel extra claustrum viuens habénsque assignatam sibi certam quantitatem ad suam sustentationem de illa honestè disponere ad suum libitum; sicut & absens à monasterio causa studiorum, vel negotiorum, vel peregrinationis potest eleemosynas & donationes facere iuxta consuetudinem sui monasterij. Item Procuratores & Cellarij possunt eleemosynas & donationes facere iuxta quantitatem administrationis & consuetudinem. *ibid.n.*17. *&* 18. *&* *fol.*1077.*num.*19.

12. Monachus furans aliquid extraneo, potest restitutionem facere ex peculio, quod habet cum licentia disponendi, vt sibi placuerit. *ibid. num.*20.

13. Religiosus non peccat accipiendo, vel di-

ſtrahendo aliquid Superiore vidente & non contradicente, aut ex tacita voluntate illius, qui licentiam daret, ſi peteretur, etiamſi illi diſpliceat modus accipiendi. Item emens grana benedicta, ſcuticas, & his ſimilia de licentia Superioris, non peccat ea diſtribuendo ſine noua licentia. Non tamen excuſabitur religioſus ſi rem acceperit, vel expenderit cum licentia per dolum obtenta, aut ſi expenderit in profanos vſus, non poteſt prætextu tacitæ licentiæ excuſari. *ibid. num.* 21. *& ſeq.*

14. Religioſus qui monaſterij bona profanè expendit, ſeu inſumpſit ad eos vſus, ad quos licentiam non habebat, monaſterióque damnum intulit, debet admonere recipientem vt reſtituat ſi ex admonitione fructum ſperat, nec grauis damni periculum timet. *tom.* 1. *fol.* 1079. *n.* 32. Item

15. Religioſus cui onus impoſitum fuerat conſeruandi bona monaſterij, aut aliquorum vſus conceſſus fuerat, ipſe autem in iis conſeruandis debitam curam non adhibuit, ad reſtitutionem quoque obligandus eſt, ſi ex lata ipſius culpa res pereat, ſurripiatur, vel deterior fiat. *ibid. num.* 33.

Mutilatio.

Vide v. *Irregularitas.*

Mutuum.

Vide v. *Vſura.*

1. Mutuum eſt contractus, quo rei dominium transfertur in accipientem, ſpe recipiendi ſimilem in ſpecie & bonitate. hinc patet mutuum celebrari de iis rebus quæ recipiunt functionem, id eſt, quarum vna dari & ſubſtitui poteſt loco

alte

alterius, vt vinum pro vino, pecunia pro pecunia, ita vt vna fungatur sufficienter vice alterius. *tom.2.fol.747.num.1.& 2.*

2. Diuiditur mutuum in expressum, seu formale, & in tacitum, seu implicitum ac virtuale, id est, quod virtute includitur in aliis contractibus, & ob id palliatum dicitur. *ibid.num.4.*

3. Aduerte aliquos eximi ab obligatione mutui, ita vt ad mutui accepti restitutionem non teneantur; tales sunt Ecclesiæ, lòca pia, minor, & filiusfamilias qui non habebat bona castrensia, vel quasi castrensia, nec credebatur esse sui iuris: hîc enim non tenetur pecuniam sibi mutuò datam soluere, saltem in foro externo, ante vel post mortem parentum; sicut neque Ecclesia aut minor tenentur soluere, nisi mutuans probet mutuum esse conuersum in vtilitatem illorum. Videtur tamen filium seu filiam familias teneri ad restitutionem mutui accepti etiam ante mortem parentum, quando accepit pecuniam mutuò, ad ea, ad quæ insumenda erat pecunia à patre, vt si filius pecuniam accepit ad emendos libros, aut quando pecunia conuersa est in vtilitatem patris, aut eam accepit de consensu illius, aut quando iurauit filius, se soluturum, quamquam potest iuramenti relaxationem obtinere. Neque refert quod renunciarit priuilegio *Macedonianum* nuncupato; cùm illud videatur principaliter concessum in fauorem parentum, nullus autem cedere potest priuilegio in fauorem alterius concesso. *ibid.num.6. & fol.748. num.7.& 8.*

N

Notarius.

1 NOtarius habere debet ſcientiam, ſaltem mediocrem eorum quæ ad proprium officium pertinent, debétque referre in ſcriptum ea quæ à partibus aſſeruntur & fiunt. Peccátque grauiter dum renuit inſtrumenta conficere, aut dum confecta occultat, vel non extendit, vel in regiſtro non collocat, vel dum conficit inſtrumentum carentis vſu rationis, tenetúrque ad reſtitutionem, & legata præſertim pia manifeſtare; neque poteſt quicquam vltra taxam accipere, dum pretium à lege taxatum eſt, alioquin tenetur ad reſtitutionem, quando eſt quid notabile. *tom.2. fol.486.num.1.& ſeq.*

2. Clericus initiatus maioribus ordinibus, non poteſt tabellionis Cæſarei officium ſuſcipere; poteſt verò ſi minoribus tantum ſit initiatus. *tom.2.fol.487.num.8.*

O

Obſeruatio vana.

Vide v.*Superſtitio, Diuinatio.*

1 VAna obſeruatio contingit, quando ex conſideratione alicuius euentus caſualis coniicitur aliquid proſperi, vel aduerſi. Nomine *vanæ obſeruationis*, venit magia, veneficium, maleficium, &c. Eſt autem vana obſeruatio ſuperſtitio, qua media inutilia adhibentur ad præſtandum,

dum, vel omittendum aliquid, ad quod illa media nec à Deo, nec à natura virtutem vllam habent; vt contingit quando quis mediis inutilibus contendit acquirere bona temporalia, vt ſanitatem, ſcientiam, &c. aut quando aliquibus verbis intendit alligare dæmonem, illúmque includere in annulo, in vaſe, aut quando quis mittit chirographum animalibus noxiis, vel cum ipſis litem mouet, vt illa expellat, &c. *tom.2.fol.295.num.1.* *& ſeqq.*

2. Vana obſeruatio alia dicitur ars notoria, qua quis credit ſe conſecuturum ſcientiam abſque labore per quædam ieiunia, orationes, inſpectiones figurarum, &c. hæc eſt peccatum mortale; alia obſeruatio ſanitatum, qua adhibentur aliqua inania & inutilia, vt verba, ſigna, &c. ad ſanandos morbos hominum, vel animalium; & alia obſeruatio euentuum, qua ex conſideratione alicuius euentus coniicitur quid futurum ſit, vt ſi quis ex eo quod aliquid caſu euenit, aliquid ſibi proſperi vel aduerſi promittat, indéque actiones ſuas moderetur obſeruans loca, verba, audita, tempora, occurſus hominum, aut animalium, &c. & hæc obſeruatio eſt etiam peccatum ex genere ſuo. *ibid.num.4.& ſeqq.item fol.268.num.21.& 23.*

3. Petes, an ſit licitum vti ea ſcientia quæ ſemel acquiſita fuit ope dæmonis? Reſpond. affirmatiuè, modò conſeruatio illius non pendeat à dæmone. *tom.2.fol.265.num.6.*

4. Superſtitioſus eſt effectus ad quem aliqua vana circumſtantia adhibetur vt neceſſaria, & quando is ſuperat actiuitatem, cauſæ naturalis applicatæ, vt conſtare poteſt exemplo curandi infirmos vulneratos in loco diſtanti; deinde quando effectus ſit ſine motu locali, vt ſi quis faciat

ciat mensam aut flumen statim apparere; item quando effectus statim euanescit, & non permanet. *ibid. n. 8. & 9.*

5. Superstitionem committit adhibens imagines, vel characteres sacris verbis inscriptos, aut signo crucis vt effugiat certa cum fiducia inimicorum manus, vel morbum euitet, &c. nam adhibentur ad hos effectus ad quos vim non habent. Caueri tamen potest superstitio in huiusmodi scripturis adhibendis, & ad collum portandis, si nihil falsi vel contra Ecclesiam contineant, si in his nihil reperiatur quo dæmon inuocetur, si non inscribantur nomina ignota, vel alij characteres præter signum crucis, si non ponatur spes in modo, vel tempore scribendi, si in ipsis non adnotentur verba indicantia talis morbi vel mali, vel periculi euitationem. *tom. 2. fol. 266. num. 10. & 11.*

6. Consuetudines colligendi herbas in tali die festo, hauriendi aquam, venam aperiendi animalibus, rescindēdi vngues & similes, sunt tamquam superstitiosæ damnandæ; nisi id faciant homines vt se magis excitent ad Deum precandum propter diem Sancto dedicatum, quamquam adhuc sit improbanda hæc consuetudo, cum excedat modum Ecclesiæ consuetum honorandi Deum vel Sanctos. Committitur quoque superstitio dum in publicis supplicationibus imago alicuius Sancti proiicitur in flumen, vt pluat, aut dum existimatur tot orationes prodesse, & non pauciores; non videtur tamen superstitiosa ars inueniendi aquam latentem adhibita virga talis, vel talis generis, id enim fieri potest naturæ viribus. *ibid. num. 12. & seqq.*

7. Non est superstitiosum, si dum colliguntur

aliquæ

aliquæ herbæ,aut curantur morbi,recitantur aliquæ orationes, modò hæ nihil vani contineant: neque damnandus est tamquam superstitiosus vsus triginta Missarum S. Gregorij, qui triginta diebus curauit orari pro defunctis, modò aliquæ circumstantiæ vanæ non misceantur. *ibid.n.*15. *&* 16.

8. Damnandus est modus curandi vittis, gladio, &c. infirmos vulneratos existentes in loco tam distanti, vt ex principiis philosophiæ, aut actiuitate causarum, concludatur illum effectum non posse naturaliter à causa tam distanti prouenire; quia agentia naturalia agunt per contactum formalem, & habent determinatam sphæram suæ actiuitatis. *ibid.num.*17.*&* 18.

Odium.

Vide v. *Charitas.*

Officium diuinum, seu horæ Canonicæ.

Vide v. *Clericus, Orare, Distributiones, Parochus.*

1. Diuinum officium materialiter sumptum, seu horæ Canonicæ per se sumptæ, nihil aliud sunt quàm quædam laudes & preces ab Ecclesia institutæ ad orandum & ore laudandum Deum singulis diebus certis ac definitis horis. *tom.*1. *fol.*725.*num.*1.

2. Horæ Canonicæ formaliter consideratæ, vt sunt actus orationis, nihil aliud esse videntur quàm actus quidam religionis, vel obedientiæ, aut etiam iustitiæ,quo non solùm Deus laudatur, verùm etiam explicatur desiderium Ecclesiæ,& à

Deo vel à Sanctis petuntur res docentes, iuxta eiusdem Ecclesiæ præscriptum. *tom.1.fol.726. num.6.*

3. Horæ Canonicæ non sunt de iure diuino, sed Ecclesiastico, quia neque ex Scriptura, neque ex Ecclesiæ traditione, neque ex sanctorum Patrum testimonio colligitur eas iure diuino institutas fuisse; quando autem institutæ fuerint, constat quoad substantiam diuinum officium originem à temporibus ipsis Apostolorum traxisse, Actor.3. *Petrus & Ioannes ascendebant in templum ad horam orationis nonam*, quamquam si consideretur quoad formam & numerum horarum, non constet quandónam fuerint institutæ. Certum tamen est illas ab initio aliquam formam habuisse, & postea in hunc qui modò existit modum redactas fuisse, vt patet ex Bulla Pij V. *tom.1.fol.727.n.1. & seq.*

4. Summus Pontifex (non verò Cardinales, aut Episcopi) potest cum beneficiario, vel clerico sacris initiato dispensare circa obligationem diuini officij recitandi, etiamsi aliud onus non iniungat, nam Papa potestatem habet dispensandi in iure Ecclesiastico. *tom.1.fol.728.num.5.*

5. Horæ Canonicæ sunt septem institutæ ab Ecclesia *cap.1.de celebrat.Missar.* videlicet Matutinum, Prima, Tertia, Sexta, Nona, Vesperæ, Completorium, quamquam multi Doctores velint esse octo, distinguentes Matutinum à Laudibus, eo quod possint diuerso tempore persolui (quod tamen fieri non potest absque peccato veniali, nisi adsit aliqua causa,) sed vnitas vel distinctio Canonicarum precum non est desumenda à tempore quo ipsæ recitantur; vt patet ex nocturnis antiquitus diuersis temporibus recitari solitis,

tis, quæ tamen diuersas horas non constituebant.

Septem tantùm esse horas Canonicas ad exprimenda septem præcipua passionis Christi mysteria, innuunt etiam hi quinque versus, qui passim recitantur in hunc modum.

Hæc sunt septenis, propter quæ psallimus horis.
Matutina ligat Christum, qui crimina purgat,
Prima replet Sputis, causam dat Tertia mortis,
Sexta cruci nectit, latus eius Nona bipertit,
Vespera deponit, tumulo Completa reponit.

Qui teneantur ad diuinum officium.

6. Omnes religiosi choro deputati ex consuetudine, vel ex peculiaribus decretis tenentur post professionem ad persoluendum diuinum officium, etiamsi non sint sacris initiati. *tom.1.fol. 732.num.1.*

7. Religiosus qui in priori religione tenebatur recitare diuinum officium, non tenetur ad illud recitandum, si transeat ad aliam religionem, in qua consuetudo recitandi officium introducta non sit. Item religiosus qui compellitur ad triremes, vel per sententiam eiicitur à monasterio, non tenetur ad horas Canonicas recitandas, modò religiosus nondum promotus fuerit ad sacros ordines, quia tunc tenebitur titulo sacri ordinis. Præterea monachus habens facultatem & dispensationem viuendi in perpetuum extra monasterium, non tenetur ad recitandum diuinum officium. *tom.1.fol.733.num.2.& seqq.*

8. Moniales professæ choro deputatæ, tenentur ad diuinum officium persoluendum iuxta consuetudines & regulas ipsarum. *ibid.num.5.*

9. Monachus fugitiuus, aut eiectus à monasterio ad tempus, vel in perpetuum, non tenetur ad diuinum officium; neque idcircò dicendus est reportare commodum ex suo delicto, nisi per accidens, quatenus constituitur in statu in quo non est consuetudo persoluendi diuinum officium. In praxi tamen oppositam sententiam consulerem contra fugitiuum. *ibid.n.6.*

10. Religiosi qui professionem emiserunt in ea religione quæ non est addicta choro, non tenentur ex vi solius professionis ad pensum diuini officij; tales sunt Patres Societatis IESV. *ibid. num.7.*

11. Superior potest cum religiosis circa obligationem recitandi officium ex consuetudine religionis ex iusta causa, vt ex causa studiorum, aut negotiorum, dispensare. *tom.1.fol.734. num.9.*

12. Clerici maioribus ordinibus initiati iure Ecclesiastico tenentur ad recitandas horas Canonicas, etiam post degradationem, vel postquam inciderunt in aliquam censuram excommunicationis, vel suspensionis, aut missi sunt ad triremes, vel ab hostibus capti, nisi ob impotentiam, vel aliam iustam causam excusentur. Tenentur etiam clerici Psalmos quos Episcopus in ordinatione iniungit, recitare. Nec refert quod in statu peccati mortalis existant; nam adhuc tenentur officium diuinum recitare, si ordinati vel beneficiarij sint. *ibid.num.1.& 2.item fol.735.num.3.4. & 6.*

13. Clericus qui de consensu Summi Pontificis duxit vxorem, tenetur ad pensum horarum Canonicarum, nisi fortè in hoc fuerit à Papa dispensatus. *ibid.num.5.*

14. Reci

14. Recitans diuinum officium ob malum finem, ex.gr. vt aliquem in re graui decipiat, satisfacit præcepto, modò recitet cum debita attentione. *ibid.num.7.*

15. Habentes beneficium Ecclesiasticum, etiam si non sint sacris initiati, tenentur, regulariter loquendo, ex institutione Ecclesiæ ad recitandas horas Canonicas, siue beneficium sit simplex, siue curatum, siue sit aliqua præbenda tituli clericalis, imò etiamsi manuale sit, quamquam ad istius titulum ordinari non potest. Ratio est, quia in iure beneficium dicitur dari propter officium. *tom.1.fol.736.n.1.*

16. Habens beneficium integrè in commendam, tenetur ad diuinum officium, vnde Equites Hierosolymitani & alij gaudentes commendis Ecclesiasticis tenentur ad pensum officij diuini, quia dicuntur habere beneficia. *ibid.num.2. & 3.*

17. Qui per metum grauem sibi à parente incussum acceptauit beneficium, tenetur ad horas Canonicas, etiamsi non habeat animum perseuerandi in statu Ecclesiastico. *ibid.n.4.*

18. Dantur aliqua beneficia, v.g. quædam simplices præpositurae, vel personatus, &c. quæ ex sua institutione non obligant ad horas Canonicas; clericus tamen habens Capellaniam, tenetur ratione illius diuinum officium recitare, modò Capellania sit collatiua, seu Ecclesiastica, id est, auctoritate Episcopi erecta etiam ex bonis laicorum. *ibid.num.5. & 6. & fol.737.n.7.*

19. Pensionarius percipiens pensionem, vt clericus, tenetur B.Virginis officium persoluere; percipiens verò pensionem titulo sæculari, vt causa belli, vel ob tintinnabula pulsanda, vel propter

aperiendas fores Ecclesiæ,&c.non tenetur ad recitandum magnum vel paruum officium. Pensionarius tamen qui vt clericus percipit pensionem,non ita tenetur ad recitandum officum Beatissimæ Virginis Mariæ, quin oneri suo satisfaciat recitando horas Canonicas; quod *officium magnum* vulgò nuncupatur : clericus enim sacris initiatus, simúlque pensionem habens, vnicà magni officij recitatione oneri suo satisfacit. *ibid.num.*8.*&* 9.

20. Qui cessit pensioni solùm in partem, non remanet immunis & exemptus ab obligatione diuini officij; secus si in totum cessit, quamuis cesserit anticipatis solutionibus. *ibid.num.*11.

21. Coadiutor beneficiarij non tenetur ratione coadiutoriæ præcisè persoluere diuinum officium, tenebitur tamen ratione sacrorũ ordinum vel alterius beneficij,si quod habet.Similiter Capellanus seu Sacerdos, qui conceditur alicui parochiæ,vt suppleat vices Parochi in sacramentorum collatione, & in externa Ecclesiæ administratione, non tenetur ex vi coadiutoriæ præcisè ad horas Canonicas recitandas : sicut nec is qui priuilegium Canonicatus obtinuit cum futura successione, aut qui fructus aliquos percipit per modum stipendij, modò non sit pensio propriè accepta. *tom.*1.*fol.*738.*num.*13.*&* *seq.*

22. Beneficiarius tenetur diuinum officium recitare,etiamsi beneficium sit adeò tenue, vt non sufficiat ad sustentationem, quamquam non desint multi graues DD. aliter sentientes, & asserentes non teneri,saltem quotidie, recitare diuinum officium. Hinc collige à fortiori habentes plura tenuia beneficia ex quibus omnibus colliguntur fructus competentes, teneri ad pensum

Cano

Canonicarum precum. Neque beneficiarius, seu Capellanus eximitur ab onere diuini officij recitandi dum maiorem fructuum & reddituum partem tradit Sacerdoti substituto ad peragenda & persoluenda beneficij onera. *ibid.num.*17. *& fol.* 739.*num.*18.*&* 19.

23. Tenetur ad diuinum officium recitandum, qui post collationem ineptus reperitur ad munus beneficij exercendum, etiamsi compellatur coadiutorem assumere, illique omnes, aut ferè omnes beneficij fructus pro munere obeundo tradere. Item impendens omnes beneficij fructus loco pensionis illi qui sibi beneficium renunciauit, tenetur quoque ad diuinum officium, quandoquidem ipse retineat titulum, possessionem & administrationem beneficij, & per ipsum stat ne fructus capiat. Idem dicendum de Canonico etiamsi primo anno fructus beneficij non recipiat, & fructus cedant, vel Canonicis antiquioribus, vel hæredibus Canonici defuncti. *ibid.n.*20. *&* 21. *& fol.*740.*n.*22.

24. Beneficiarius iuxta probabiliorem sententiam, tenetur ad recitandum diuinum officium, quoties fructus beneficij in alios pios vsus ex consuetudine, vel Ecclesiæ statuto impenduntur. Idem dicendum de beneficiario qui capta possessione, fructus pro aliquo tempore non percipit, spem tamen habet aliàs percipiendi. Idem valet de eo qui ob delictum, aut alia iusta de causa priuatur fructibus; non autem si fructibus priuetur ex bello, aliáve actione iniusta; secus si iam fructus accepit, & postea iniustè subtrahuntur. *ibid.num.*23. *& seqq.*

25. Litigiosè circa idem beneficium, non tenentur ad diuinum officium, modò bona fide litigent,

gent, nec alius pacificè possidere incœperit. *ibid. num.*27.

26. Iustè possidens plura beneficia, non tenetur pluries in die officium recitare; quamquam qui plura iniquè possidet, teneatur ex iure naturæ plura officia recitare. *tom.*1.*fol.*741.*num.*27. & 28.

27. Beneficiarius ad diuinum officium recitandum, obligatur solùm post captam beneficij pacificam possessionem, quia ex eo tempore acquirit titulum beneficij. Et qui per litem impeditur ne possessionem capiat, non tenetur ad officij recitationem. Similiter qui pensionis titulum obtinuit, sed pensionem non percipit, nec illius percipiendæ spem habet, non tenetur officium recitare. Idem dicendum antequam pensionarius litteras vel instrumentum pensionis expediri curauerit. *tom.*1.*fol.*741.*num.*1.2.& 4. *item fol.*743. *num.*6.& 7.

28. Coadiutor cum futura successione, non tenetur ad diuinum officium, viuente coadiutore. *ibid.num.*5.

29. Beneficiarius non tenetur ad restitutionem fructuum, dum officium prætermisit, nisi elapsi sint sex menses à capta possessione. *ibid.num.*8.

30. Qui beneficium vel ordinem Subdiaconatus suscepit, vel professionem in religione emisit, non tenetur integrum officium eo die recitare, sed pro rata temporis, id est horas respondentes horæ in qua beneficij possessionem accipit, vel ordinem Subdiaconatus, pro eo qui absque beneficij titulo ordinatur. Et qui diuinum officium recitauit antequam beneficij possessionem vel collationem, vel sacrum ordinem reciperet, tenetur iterum accepta possessione, vel collatio-

ne,

ne, vel ordine recitare pro rata temporis, & horæ qua possessionem, collationem, vel Subdiaconatum obtinuit. *tom.* 1. *fol.* 744. *num.* 10. *&* 11.

Qua forma recitandæ horæ Canonicæ, seu officium diuinum.

31. Officiũ recitandum est iuxta ritum Breuiarij Rom. reformati à Pio V. Excipiuntur habentes priuilegium vel consuetudinem aliter recitandi à ducentis annis ante Pij V. constitutionem, quamquam hi possunt Breuiarium Romanum recipere, & eo recepto ad prius Breuiarium redire nequeunt: particulares tamen homines non possunt, regulariter loquendo, eo vti non solùm in publica, verùm etiam in priuata recitatione, antequam Breuiarium Romanum communiter recipiatur. *tom.* 1. *fol.* 744. *num.* 1. *& fol.* 745. *num.* 2.

32. Habens priuilegium vtendi Breuiario non Romano, regulariter loquendo, vti non potest Romano, iuxta probabiliorem sententiam. *ibid. num.* 3.

33. Ordinatus ad titulum patrimonij, non potest quodlibet Breuiarium adhibere, quia debet se suæ Ecclesiæ conformare, quamquam multi non improbabiliter oppositum sentiant; & non sit improbabile aliquem posse, relicta consuetudine propriæ Ecclesiæ, Romanum Breuiarium adhibere, modò non extet decretum in contrarium; quale extat Mediolani, videlicet vt clerici Mediolanenses diuinum officium iuxta ritum Ambrosianum recitent: quamuis possit clericus Mediolanensis dum Romæ existit Breuiario Romano vti, iuxta commune & tritum axioma: *Si fue-*

ris

ris Romæ, Romano viuito more, &c. *ibid.num.4. & seq.*

34. Extraneus qui ad alienam diœcesim accedit animo ibi manendi maiori anni parte, tenetur adhibere Breuiarium iuxta ritum loci ad quem se transfert; secus si ad eum locum accedit intentione ibi breui commorandi: nec refert siue iustè vel iniustè in eo loco existat. *tom.1.fol.746. num.8.* Hinc

35. Qui duo beneficia possidet in duabus Ecclesiis quæ diuersis vtuntur Breuiariis, vti debet Breuiario illius Ecclesiæ in qua residet. Item qui beneficium habet, sed in alia diœcesi commoratur, tenetur officium recitare iuxta ritum loci vbi commoratur. Et scholares possunt officium recitare iuxta ritum loci, ad quem se studiorum causa transferunt. *ibid.num.9. & fol.747.n.10. & 11.*

36. Qui vtuntur Breuiario Romano Pij V. non tenentur extra chorum ad recitandum officium defunctorum, vel beatissimæ Virginis, aut Psalmos pœnitentiales, excepto defunctorum die, vt expresse decernitur in Bullis Pij V. & Clem. VIII. quæ in principio Breuiarij Romani continentur. Excipe Ecclesias, in quibus ex consuetudine recitatur officium beatissimæ Virginis. *ibid.num.12.*

37. Sacerdotes & beneficiarij qui tempore Litaniarum & Rogationum nō intersunt processionibus quæ publicè fiunt, tenentur priuatim Litanias in Breuiario vel Calendario descriptas & designatas sub mortali recitare, alioquin tenētur ad restitutionem pro rata diuini officij. Qui processionibus præfato Litaniarum & Rogationum tempore intersunt, sed Litanias vel preces omittunt, vel ad illarum partem non attendunt, satis-

faciunt

faciunt recitando preces & Litanias quas absentes recitant. *ibid.num.*13.*&* 14.
38. Recitans officium lingua Hebraica vulgari aut alia, non peccat grauiter, præcisis aliis circumstantiis, consequenter præcepto satisfacit quoad ritum substantialem, nec tenetur ad restitutionem fructuum, quia quoad significationem & substantiã est idem officium. Similiter satisfacit voto, qui orationes promissas vulgari & materna lingua persoluit, presertim si hoc faciat maioris deuotionis causa. *tom.*1.*fol.*748.*n.*15.*&* 16.
39. Qui sponte & cum aduertentia permutat horas Canonicas recitando de Sancto, dum sunt recitandæ de alio, de feria, vel de vno Sancto, dum sunt recitandæ de alio, vel de Dominica, peccat mortaliter, consequenter præcepto non satisfacit. Et qui sponte vel inaduertenter recitauit officium breuius vnius diei, loco officij alterius diei multò longioris, debet supplere omissa, modò aduertat ad mutationem, seu errorem antequã dies elapsus sit. *ibid.n.*17.*&* *fol.*749.*n.*18.
40. Episcopus non potest dispensare cum aliquo, vt relicto proprio Breuiario recitet officium iuxta formam alterius Breuiarij, vel vt recitet officium alio die præscriptum; quia non potest dispensare in lege Superioris, videlicet Summi Pontificis. *ibid.n.*19.
41. Episcopus non solùm curare potest vt Breuiarium Romanum recipiatur, verùm etiam illud recipere potest cum consensu vniuersi Capituli. *ibid.num.*20.
42. Non licet quicquam addere Breuiario tanquam partem diuini officij: secus si aliquid addatur, tamquam aliquid extrinsecum, seu concomitanter ad maiorem solemnitatem. *ibid.n.*21.

43. Dum

43. Dum recitatur officium de Sancto, de quo nulla in Breuiario mentio habetur, recitandum est iuxta rubricas Breuiarij Romani, ita vt in Ecclesia cuius est patronus, recitetur officium duplex cum octaua, vel sine octaua, de consensu tamen Episcopi. *ibid.num.*22.

Requisita ad officium studiosè & deuotè persoluendum.

44. Vt officium studiosè recitetur, requiritur vt verba non omittantur, vel mutilentur, sed omnia præferantur, nec syllabæ abscindantur, sed recitentur sine syncopa; propterea omittens verba diuini officij in notabili quantitate, peccat mortaliter. Item recitans cum sociis ita festinanter, vt nondum expletis versiculis à sociis, versiculos sequentes recitare incipiat, suæ obligationi non satisfacit. Abscissio syllabarum in recitando officium, non mortale, sed veniale peccatum continet. *tom.*1.*fol.*750.*num.*1.*& seqq. item fol.*751. *num.*4.

45. Recitans cum socio satisfacit præcepto, quia recitantes sibi commune faciunt quod alternatim recitant: & hoc valet etiamsi is, cum quo recitat, non teneatur officium recitare, aut recitet sine attentione. Idem valet non solùm in oratione debita ex præcepto, verùm etiam in oratione facta ex deuotione. *ibid.n.*5.*& seqq.*

46. Ille oneri chori satisfacit, qui suos versus alta voce canit, & alios qui ab alia parte canuntur, submissa voce recitat. Item satisfacit præcepto, qui suos versus alta voce recitat, & aliquem ab alia parte canentem audit, licet omnes audire nequeat. *ibid.num.*8.*&* 9.

47. Dum

47. Dum plures duobus officium simul recitant, alternatim recitandum est facto inter recitantes solùm duplici choro, siue plures sint ex vna parte, siue pauciores.

Satisfacit præcepto qui non recitat, sed attentè audit responsoria, lectiones, &c. Item satisfaciunt clerici audientes versiculos, qui per organum canuntur, seruata tamen Ecclesiæ consuetudine. *tom.*1.*fol.*752.*num.*10.*& seqq.*

48. Deferentes ex officio, vel libros, vel candelabra, &c. satisfaciunt quidem assistentiæ & obligationi chori, consequenter possunt distributiones accipere, non verò satisfaciunt simpliciter obligationi diuini officij, nisi illud postea priuatim recitent, vel saltem nisi attendant ad ea quæ interim recitantur. *ibid.num.*13.

49. Canonicus qui domi priuatim recitat officium, vt in choro suam præstet operam in seruitiis Ecclesiæ & chori, percipere potest distributiones, modò ita ferat consuetudo, vel priuilegium. *ibid.num.*14.

50. Qui choro interest, audítque tantummodo socios canentes, non satisfacit obligationi. Item qui socios canentes suam partem audit, sed ipse suos versus submissa voce recitat, satisfacit obligationi diuini officij, non autem debito chori seruitio. Recitans submissa voce aliis canentibus distributiones percipere non potest. Hoc tamen intelligendum est de illis qui per se ipsos canere, non autem de illis qui officium per mansionarios canere possunt. Tenentur præfati Canonici attendere, & in defectum mansionariorum publicè recitare. *ibid.num.*15.*& seqq. item fol.*753.*n.*18. *&* 19.

51. Qui recitat suam partem, sed alteram quam alter

alter chorus profert,percipere non poteſt, quamuis attendat, non ſatisfacit oneri diuini officij recitandi, licèt à debito chori excuſetur, & recitato priuatim officio diſtributiones percipere poſſit. Item recitans officium cum aliis, tenetur illos audire, nec poteſt recitationem præuenire, vt poſtea liberè euagari poſſit. *ibid.n.20.& 21.*

52. In recitatione diuini officij mos & conſuetudo ſeruanda eſt: hæc enim eſt Eccleſiaſticæ obligationis interpres, & legem inducere poteſt.

Recitans cum aliis non debet eſſe ſolicitus in ea parte tunc temporis repetenda, quæ ab aliis prætermittitur,quia materia leuis eſt, & ob ſolicitudinem illius repetendæ facilè fieri poteſt vt nouus error committatur.

Recitans diuinum officium priuatim, non tenetur ſe ipſum audire, contra nonnullos contrarium ſentientes,qui verò cum alio recitat,ita recitare tenetur,vt ab alio audiatur. *tom.1.fol.754. num.22.& ſeq.*

53. Vt officium ſtudioſè recitetur, non ſolùm perſoluendum eſt ſine diminutione verborum & cõciſione litterarum & ſyllabarum,verùm etiam ſine interruptione, quæ in partibus vnius & eiuſdem horæ contingit, vt ſi quis inchoato Matutino vſque ad Lectiones vocetur ab amico ad ludum,ad negotia,&c.

Hæc interruptio diuini officij non caret culpa veniali,ſi abſque iuſta cauſa contingat; eſt enim contra vnitatem moralem vniuſcuiuſque horæ, habétque adiunctam quandam indecentiam. *ibid.num.26.& fol.755.n:30.*

54. Interrumpés officium animo repetendi iam recitata, ſatisfacit præcepto, etiamſi poſtea eadem non repetat, ſed reliqua ſolùm abſoluat:

ſicut

ſicut & Miſſam audiens in die feſto animo non ſatisfaciendi præcepto Eccleſiæ adhuc ſatisfacit, quia Eccleſia præcipit ſimpliciter Miſſam audiri. *ibid.num.*31.*& fol.*756.*n.*32.

55. Vouens ſe iterum officium recitaturum dum illud recitaret, non tenetur ad reſtitutionem fructuum, ſi officium poſtea non recitet, quia non ex præcepto Eccleſiæ, ſed ex voto tenebatur iterum recitare. *ibid.n.*33.

56. Vt officium deuotè recitetur, non ſolùm requiritur intentio illius recitandi ſaltem implicita & virtualis, ſed requiritur adhuc attentio, ſiue illa ſit ad verba, ſiue ad ſenſum verborum, ſiue ad Deum, vel ad Chriſti paſſionem, vel ad aliam rem piam cum intentione laudandi Deum, vel ad rem quam petimus, vel ad Sanctos ad quos orationem dirigimus, & hæc conditio neceſſaria eſt vt præceptum impleatur. Idem dicendum eſt de aliis orationibus ad quas recitendas tenemur ex voto, vel ex pœnitentia à Confeſſario iniuncta, vel alia ratione: quamobrem recitans coronam ex deuotione tenetur attendere; ſecus ſi eam recitet recreationis vel memoriæ cauſa. Item recitans abſque attentione orationes ex præcepto vel aliter debitas, v.g. confabulando, vel dormiendo, grauiter peccat poſita grauitate materiæ, vel niſi habeat intentionem formalem, aut virtualem repetendi. *tom.*1.*fol.*757.*num.*3.*& ſeq.*

57. Recitans horas Canonicas ſine attentione, non percipit diſtributiones; & qui differt recitationem horarum Canonicarum, v.g. Completorij vſque ad tempus quo ſomno præoccupabitur, grauiter peccat. *tom.*1.*fol.*758.*num.*10. *&* 11.

58. Satis

58. Satisfacit præcepto, qui dum horas Canonicas recitat, detinetur in aliqua re externa non incompoſſibili cum attentione.(Idem valet in eo qui inaduertenter detinetur in aliqua actione incompoſſibili cum attentione,)propterea poſſumus eodem tempore ſatisfacere præcepto Miſſæ, & horarum Canonicarum. *ibid.num.*12. *& ſeqq.*

59. Ad recitandum officium ſufficit attentio tacita & implicita; virtualis, non verò habitualis: actualis autem non eſt neceſſaria. Attentio includitur in intentione orandi, vnde intendens in genere officium modo conſueto recitare, ſufficientem habet attentionem, ſicut & intendens Deum laudare, vel muneri ſuo ſatisfacere ſufficientem habet intentionem, iſque præcepto ſatisfacit qui recitat officium cum propoſito faciendi opus conſuetum. Denique accedens ad Eccleſiam de more, ibique recitans officium, ſufficientem habere videtur intentionem ad recitandum officium,& attendendi ad illud, quamuis poſtea recitet inuoluntariè diſtractus.*ibid.n.*15.*& fol.*759. *n.*17.19.*& ſeq.*

Quo tempore recitandæ ſint horæ Canonicæ.

60. Tempus recitandi diuinum officium(quod ſingulis diebus recitandum eſt iure Eccleſiaſtico,) incipit à media nocte antecedentis diei, & perſeuerat vſque ad mediam noctem ſequentis incluſiuè, propterea ille non ſatisfacit præcepto qui pridie recitat officium pro ſequenti die, excepta tamen recitatione Matutini officij, quæ permiſſa eſt poſt Veſperas antecedentis diei: & qui intra huius temporis interuallum, nimirum à media

media nocte,&c.priuatim recitat officium, satisfacit præcepto, quamuis peccet venialiter inuertendo notabiliter tempus horarum absque iusta causa; iusta autem causa videtur esse maior deuotio, vel periculum probabile superuenturæ occupationis. Aduerte tamen eum qui diuinum officium intra hoc tempus recitauit differendo aut recitando ante horam præscriptam, non teneri repetere, vt si Vesperas, v.g. recitauit mane. *tom.1.fol.760.num.1.& seq.* Item

61. Recitantes officium in choro extra horas præscriptas, præciso scandalo, aliáve circumstantia, satisfaciunt præcepto quoad substantiam, licèt non satisfaciant obligationi quoad circumstantiam horæ, quæ pluris facienda est in oratione publica quàm in priuata, nisi habenda esset concio aut processio. *ibid.num.7.*

62. Vt peccatum veniale vitetur, saltem in priuata recitatione, recitandum videtur officium diuinum hoc modo: videlicet Matutinum post occasum Solis diei præcedentis, vel post Vesperas eiusdem diei, vsque ad ortum Solis sequentis. Prima ante Solis ortum, vel paulò post. Tertia aliquantulum post ortum. Sexta paulò post. Nona prope prandium: Vesperæ & Completorium post prandium; vel hoc modo: Prima cum Tertia, Sexta, & Nona, simul duabus vel tribus horis post Solis ortum, &c. est enim moderata postpositio, vel anticipatio temporis. *tom.1.fol.761.num.8.& seqq.*

63. Possunt excusari ab omni peccato, qui in Vesperis recitant Matutinum subsequentis diei, etiamsi Laudes differantur vsque in sequentem diem: imò & nocturna possunt separatim recitari iusta concernente causa. Idem valet in Ma-

tutino iuxta ritum Ambrosianum. Cauendum tamen est ne Matutinum sequentis diei dicatur ante Matutinum præsentis diei absque iusta causa. *tom.*1.*fol.*762.*num.*11.*&* 12.

64. Finito Matutino priuatim recitato seorsim à Laudibus, laudabile est dicere, *Benedicamus Domino*, & ea quæ in fine horarum recitari solent, nullum tamen extat ea de re præceptum. *ibid.num.*14.

65. Matutinum pro ratione temporum, seu longitudinis & breuitatis diei aliquando recitari potest hora vigesima, vigesima prima, & aliquando vigesima secunda, id est, tribus horis post meridiem, aut duabus aut tribus horis ante Solis occasum. *ibid.n.*17.

Ordo seruandus in recitatione horarum Canonicarum.

66. Qui ordinem horarum non seruat recitando, ex.gr. Primam ante Matutinum, aut Vesperas ante alias horas, peccat quidem venialiter dum hoc facit aduertenter & sine iusta causa, quia non obseruat consuetudinem & modum præcepti, non tamen peccat mortaliter, nec tenetur repetere; imò nec venialiter dum hoc facit ex iusta causa, vt dum inuitatur ab amico vel à Superiore ad recitandum Primam, cùm ipse nondum recitauit Matutinum; nam potest tunc cum eo Primam recitare, & postea Matutinum. Item recitans Tertiam, si recordetur se nondum recitasse Primam, potest Tertiam prosequi cum intentione recitandi postea Matutinum, vel Primam. *tom.*1.*fol.*763.*num.*2.*&* *seq.*

67. Peccatum mortale non committitur, seclu-
so

ſo contemptu & ſcandalo, non ſolùm dum peruertitur ordo horarum Canonicarum inter ſe, verùm etiam dum peruertitur ordo eiuſdem horæ, dicendo Pſalmum ante Hymnum, aut vnum Pſalmum ante alium; imò ſi fiat ex iuſta cauſa, excuſatur ab omni peccato. *ibid. num.5.*

Qui ex obliuione dixit officium de Sancto quod dicendum erat de feria, ſatisfacit repetendo omiſſa, quamuis non repetat illa, in quibus vtrumque officium conuenit. Item qui aliquem Pſalmum, vel aliquam horam ex obliuione omiſit, non tenetur recitare totum officium, vt Pſalmum vel horam ſuo loco dicat, ſed ſatisfacit ſupplendo omiſſum. Item qui inter recitandum aduertit ſe aliquid omiſiſſe, poteſt proſequi vſque ad finem, & poſtea omiſſum recitare. *ibid. num. 6. & ſeqq.*

68. Qui in choro aliquid omiſit culpabiliter vel inculpabiliter, non debet omiſſum repetere durante officio in choro: ſed potiùs debet illud reſeruare, poſt expletum officium, aut ſi pars illa parua ſit, non debet ea curare. *ibid. num.9.*

69. Qui recitans diuinum officium non amplius meminit an Pſalmum antecedentem recitauerit, tenetur Pſalmum repetere, niſi dubium practicè deponat. *tom.* 1. *fol.* 764. *num.* 10.

60. Celebrans Miſſam nondum recitato Matutino, mortaliter non peccat: imò neque venialiter iuſta concurrente cauſa; quia quod iuſta de cauſa fit, rationabiliter & prudenter fieri dicitur. *ibid. num.* 11.

Quo loco recitandæ ſint horæ Canonicæ, & quo corporis habitu & ſitu.

71. Canonici cæteríque choro deputati diuinum officium in Eccleſia iuxta inſtitutionem beneficiorum & conſuetudinem perſoluere debent, niſi aliud cogat neceſſitas, conſuetudo vel fundatoris inſtitutio: qui verò ad chorum, ſeu ad officium in Eccleſia perſoluendum deputati non ſunt, diuinum officium vbique recitare poſſunt, modò non recitent in loco indecenti, aut vbi impediatur attentio, v.g. frequenti hominum conuentu, clamore, tumultu & ſtrepitu profano. *tom.1.fol.764.num.1.& fol.765.num.5.& 6.*

72. Conſuetudine immemoriabili induci poteſt, vt Canonici qui habent tenues reditus, non teneantur ſingulis diebus choro intereſſe. *tom.1. fol.766.num.14.*

73. In priuata oratione non committitur peccatum, per ſe loquendo, dum recitans officium ſedet, dum ſtandum, vel genufleɛtendum eſt; in publica tamen oratione facilius inueniri poteſt culpa ſtando vel ſedendo dum genufleɛtendum eſt. *ibid.num.1.& fol.767.num.2.*

74. Canonici cogi poſſunt ad recitandum officium in proprio ſtallo, & cum decenti habitu ſub pœna amiſſionis diſtributionum. *ibid.num.3.*

Fructus & effectus recitationis officij.

75. Vt officium nomine Eccleſiæ recitetur opus eſt vt verba proferantur cum intentione & attentione; atque vt recitans non ſit euitandus: vt

vt autem officium nomine proprio celebratum prosit ipsi recitanti quoad satisfactionem & meritum, vel etiam quoad satisfactionem aliis, opus est vt in statu gratiæ recitetur: cùm oratio facta in peccato prosit tantummodo si spectetur quatenus nomine Ecclesiæ offertur, Ecclesia supplente tunc defectum recitantis; & licèt oratio peccatoris non sit meritoria de condigno, neque satisfactoria, tamen est impetratoria, quia Deus peccatores aliquando exaudit, & plurima bona confert, vt patet in Publicano. *tom.*1.*fol.*767.*n.*2. *&* 3. *&* *fol.*768.*n.*5.

76. Recitatio diuini officij quoad fructum infinita est extensiuè, prodéstque omnibus fidelibus, si fiat ab eo qui ex Ecclesiæ præcepto vel consuetudine diuinum officium recitare debet: quod si diuinum officium ex mera recitantis voluntate recitetur tanquam à persona priuata, prodesse solùm videtur ipsi recitanti, & iis quibus ipse officij fructum applicare intendit, instar aliarum precum quæ ex priuata deuotione funduntur. Dicendum ergo officium prodesse omnibus, si recitans, pro omnibus orare intendat, modò illi pro quibus orat, nondum sint in termino, vt sunt beati, sed illum assequi possint, vt sunt fideles viatores, quod facere non possunt damnati & reprobi. *tom.*1.*fol.*770.*num.*2. *&* *seq.*

77. Recitatio diuini officij non prodest ex opere operato, sed operantis, quia non prodest vltra meritum Ecclesiæ cuius nomine offertur. *tom.*1. *fol.*871.*num.*11.

Prætermittens horas Canonicas quàm grauiter delinquat, & ad quid teneatur.

78. Qui ad horas Canonicas recitandas tenetur, mortaliter peccat eas non recitando, aut omittendo partem illarum notabilem, v. g. horam paruam, non verò tertiam partem, vel medietatem horæ paruæ. *tom.1.fol.772.num.1.*

79. Qui ratione ordinis sacri & beneficij diuinum officium recitare tenetur, plura specie peccata committit: vnum contra obligationem ordinibus adnexam, alterum contra obligationem ex beneficio consurgentem: imò quilibet clericus adstrictus onere diuini officij committit etiam peccatum contra specialem obedientiam: ita vt pœnitens qui diuinum officium prætermittit teneatur in confessione titulos suæ obligationis aperire; an videlicet teneretur officium ratione beneficij & ordinis recitare. *ibid.num.4. & fol.773.num.5.*

80. Beneficiarius aut initiatus ordine sacro prætermittens aliquo die horas Canonicas, non tot numero peccata committit, quot sunt horæ omissæ, præcisis actibus voluntatis moraliter interruptis. Dico præcisis actibus voluntatis, &c. nam omittens diuinum officium tot peccata committit, quot sunt actus moraliter interrupti. Ideò qui manè statuit non recitare diuinum officium, & postea sæpius in die repetit voluntatem non recitandi, toties peccat, quot sunt actus peccaminosi voluntatis moraliter interrupti. Quod si quis vno die diuinum officium omittat absque repetitione & multiplicatione similium

actuum

actuum voluntatis, & absque oppositione ad varias virtutes, ex quibus ipse tenetur recitare horas, committet vnum tantummodo peccatum externum omissionis consummatum: vnde omittens diuinum officium, vel ipsius partem, tenetur in confessione exprimere partem quam omittit, & numerum actuum voluntatis moraliter interruptorum, quibus quis decreuit diuinum officium omittere. *ibid. num. 6. & seq.*

81. Beneficiarij habentes onus recitandi diuinum officium titulo beneficij, tenentur etiam ante sententiam iudicis ad restitutionem fructuum pro rata omissionis officij, si elapsis sex mensibus post obtentam beneficij possessionem, officium culpabiliter non recitauerint, etiamsi alio die pensum prætermissum supplere conentur, nisi fortè pars omissa leuis sit: secus dicendum de iis qui titulo patrimonij aut alia ratione ad diuinum officium recitandum nullum habentes beneficium obligantur; nam si diuinum officium prætermittant, nihil restituere tenentur. Idem dic de prætermittente diuinum officium inculpabiliter, ex. gr. bona fide, vel ex obliuione, aut ex legitimo impedimento: nam hic ad nullam tenetur restitutionem. *tom. 1. fol. 775. num. 1. & seq.*

82. Qui pensum diuini officij alio die persoluit, loco officij aliàs omissi iuxta probabiliorem sententiam, obligatur ad restitutionem. *ibid. n. 5.*

83. Confessarius non tenetur pœnitenti in satisfactionem officij prætermissi æquiualentem officij recitationem iniungere, alioqui sequeretur ei qui Missam die festo audire prætermisit iniungendam esse nouam Missæ auditionem. *tom. 1. fol. 776. num. 6.*

84. Beneficiarius qui diuinum officium prætermisit post sex menses beneficij adepti, tenetur ad fructuum restitutionem etiam ante iudicis sententiam pro rata officij omissi post illos sex primos menses, non verò ratione officij omissi intra primos sex menses; nisi fortè pars omissa leuis sit, v.g. Psalmus, aut versiculus, &c.

Non solùm qui totum & integrum officium, verùm etiam qui partem illius notabilem prætermittit, tenetur ad restitutionem, etiamsi parti omissæ modica fructuum quantitas respondeat; imò obligandus videtur ad restitutionem, qui paucos versiculos singulis horis omittit. Et qui sæpius partem notabilem omisit, tenetur ad restitutionem, etiamsi singulis omissionibus modica fructuum quantitas respondeat. *ibid.n.*7. *& seqq. item fol.*777.*num.*13. *& fol.*778.*n.*14. *&* 15.

85. Qui ad chorum inchoato officio accedit, non semper priuatur distributionibus. *tom.*1.*fol.* 777.*num.*12.

86. Habens plura beneficia tenetur ad restitutionem pro rata singulorum beneficiorum, quoties diuinum officium culpabiliter prætermittit. Similiter qui diuinum officium recitat sine attentione, tenetur ad restitutionem non solùm fructuum, verùm etiam distributionum. *ibid. num.*16. *&* 17.

87. Recitans in peccato mortali, acquirit fructus. Idem dic de recitante in excommunicatione, quidquid dicant alij Doctores. *ibid.num.*18. *&* 19.

88. Qui nondum finito officio choro egreditur, obligatur ad restitutionem fructuum, nisi priuatim suppleat, aut habeat intentionem supplendi. *ibid.num.*20.

89. Pen

89. Pensionarius qui tanquam clericus recipit fructus, & paruum beatissimæ Virginis officium omittit, tenetur ad restitutionem eo modo quo tenetur beneficiarius. *ibid.num.*21.

90. Omittens diuinum officium priuari potest beneficio, si elapsis sex mensibus adhuc officium post admonitionem recitare negligat. Ita Concil. Lateranense sub Leone X. *tom.*1.*fol.*779. *num.*23.

91. Restitutio fructuum ob omissionem diuini officij, facienda est eo pacto, quo à iure præscribitur, quo autem pacto præscripta sit, constat ex constitutione Pij V. videtur tamen hæc Pij V. constitutio posse moderationem aliquam recipere, ita vt beneficiarius omittens diuinum officium, non teneatur ad restitutionem omnium omnino fructuum, sed solùm respondentium oneri diuini officij, v.g. Parochus aut Episcopus debet restituere tertiam vel quartam partem fructuum. *ibid.num.*1.*&* 2. *& fol.*780.*n.*3.

92. Restitutio fructuum ob officij omissionem facienda est fabricæ beneficij, vel pauperibus; neque necessariò facienda est in vtilitatem Ecclesiæ beneficij, sed fieri potest in meliorandis agris, non tamen in fabricis aliarum Ecclesiarum, vel locorum piorum, nisi fortè ista restitutio in pauperes, etiam alterius loci, redundet. Item fieri potest in celebrandis Missis, vel in aliis suffragiis offerendis pro defunctis, cùm & ipsi sint indigentes. *ibid.num.*1.*& seq.*

93. Pensionarius eo pacto tenetur ad restitutionem quo beneficiarius; & beneficiarius qui nouit pensionarium non recitasse diuinum officium; non potest sibi pensionis fructus respondentes omissioni diuini officij retinere; cùm de-

beantur fabricæ Ecclesiæ, vel pauperibus; imò beneficiarius qui nouit pensionarium excommunicatum, pensionem tempori excommunicationis respondentem retinere non potest; quamquam si beneficiarius sit pauper, possit sibi fructus restitutioni obnoxios titulo paupertatis retinere; modò contrarium non constet de voluntate Summi Pontificis, aut modò fructus certæ personæ non debeantur. *tom.1.fol.781.n.5.& seq.*

94. Beneficiarius qui diuinum officium non recitauit, potest facta fructuum restitutione retinere sibi fructus, cum iterum sibi titulo donationis traduntur ab eo cui facta fuerat restitutio. Similiter distributiones quæ Canonicis interessentibus accreuerunt, illisque traditæ sunt ob alterius absentiam iure communi retineri possunt, si ab iisdem titulo donationis sine fraude, seu collusione absenti restituantur. *ibid.num.10.& fol.782.num.11.*

Causæ excusantes à recitatione horarum.

95. Infirmitas grauis, ob quam pronunciatio verborum valde noceret valetudini corporis, excusat à recitatione diuini officij. Quando dubitatur an infirmitas grauis sit aut leuis, standum est iudicio Medici, qui si dubitet an infirmitas grauis sit aut leuis, non est obligatio recitandi officium. *tom.1.fol.782.num.1.4.& 5.*

96. Infirmus transacta infirmitate non tenetur officium omissum repetere. *ibid.num.6.*

97. Qui per se ipsum diuinum officium recitare nequit, non tenetur per alium; neque tenetur alias orationes substituere, aut alium recitantem audire. *tom.1.fol.783.num.7.& 8.*

98. Pere

98. Peregrinatio ad loca pia non eximit à priuata officij recitatione, etiamsi peregrinus alium in sui locum substituerit; nam onus diuini officij est personale. *ibid.n.9.*

99. Facilius quis potest ab assistentia in choro quàm à priuata recitatione excusari. *tom.1.fol. 782.num.3.*

100. Grauis occupatio, honesta & necessaria, quæ in aliud tempus commodè differri non possit absque scandalo, vel peccato, vel detrimento sui vel proximi, (hoc titulo aliquando excusantur Concionatores, vel Confessarij,) excusat ab onere diuini officij: tenetur tamen graui occupatione detentus diuinum officium anticipatè persoluere, quoties occupatio anticipatam recitationem permittit. Et beneficiarius aliúsve diuini officij onere detentus, non potest sine iusta & rationabili causa voluntariè suscipere negotium cum officij recitatione incompossibile; modò non adsit grauis aliqua necessitas, seu modò actio suscepta, non putetur hîc & nunc maius bonum. *tom.1.fol.783.num.1.& seq.*

101. Impotentia (qualis est carentia inculpabilis Breuiarij, aut impotentia loquendi,) excusat à recitatione diuini officij, seruatis impotentiæ terminis & limitibus: propterea cœcus aliúsve simili defectu obstrictus diuinum officium recitare non tenetur, dum ob cœcitatem officium recitare nequit. Idem aliqui censent, etiamsi aliquam partem recitare valeat, non verò totum officium, aut integram horam: sed contrarium probabilius videtur. *tom.1.fol.784.n.4. & seq. item fol.785.n.11.*

102. Qui diuinum officium sine ope socij recitare non potest, tenetur illum adhibere, modò

commodè adhibere poſſit,& non ſit ſurdus : imò beneficiarius debet illum pecunia conducere, dum illius opera gratis non conceditur ; & reditus ſufficientes habet. *tom.*1.*fol.*784.*n.*8.

103. Qui choro intereſſe debet,& poteſt,tenetur intereſſe, etiamſi ſurdaſter ſit. Item cœcus choro deputatus ſatisfaciet muneri chori, recitando partem quam memoria tenet, & quam cum aliis recitare poteſt. Præterea cœcus qui defectu memoriæ nihil diſcere poteſt, tenetur audire ſocium omnia dicentem,& cum eo dicere verſus ad ſe pertinentes, ſi commodè poteſt. *tom.*1.*fol.*758.*num.*12.*& ſeq.*

104. Infans,cui facta fuit beneficij, aut ſacrorum ordinum collatio ante rationis vſum non tenetur ad horas Canonicas ; imò neque in adoleſcentia, niſi ordinis ſuſceptionem ratificauerit, poſtquam ad rationis vſum peruenit. *ibid. num.*16.

105. Diſpenſatio Summi Pontificis etiam conceſſa ſine cauſa, carentia fructuum ; quando ſcilicet beneficiarius non percipit, nec percepturus eſt fructus beneficij per ſe,aut per alium : ignorantia probabilis legis, naturalis obliuio,ſeu inaduertentia, excuſant omiſſionem diuini officij. Addi poſſet etiam pro cauſa excuſante, metus grauis incommodi.*tom.*1.*fol.*786.*num.*1.3.6.*&* 8. *item fol.*787.*n.*9.*&* 12.

106. Qui ordinem ſacrum vel beneficium habet, tenetur ea parare quæ ad officium recitandum neceſſaria ſunt,alioquin peccat exponens ſe periculo faciendi contra proprium officium. *ibid.num.*10.

107. Dubitans an Pſalmum, Antiphonam, vel quid ſimile recitauerit, non tenetur iterum recitare,

tare, quia via infinitis scrupulis aperiretur, & semel repetita sæpius repeterentur. *ibid.n.*12.

An extet obligatio recitandi officium in choro.

108. Clerici Ecclesiarum Cathedralium & Collegiatarum obligantur ad officium in choro singulis diebus persoluendum, nisi aliud ferat consuetudo vel Ecclesiæ institutio: fieri enim potest, vt ex beneficiorum institutione Canonici non teneantur singulis diebus interesse. Idem valet in casu necessitatis. *tom.*1.*f.*788.*n.*2.3.*&* 6.
109. Clerici Ecclesiarum non Collegiatarum, absolutè loquendo, non tenentur officium in choro canere, licet canere possint, quia de his non extat in iure obligatio. *ibid.num.*7.
110. Religiosi choro deputati, tenentur quoque officium iuxta proprias religionis suæ regulas & institutiones in choro canere: strictiùs tamen tenentur beneficiarij ad officium in choro celebrandum quàm religiosi, quia beneficiarij tenentur ex officio, consequenter ex iustitia, quæ ex suo genere obligat sub mortali, religiosi verò tenentur solũ ex vi regulæ. *tom.*1.*f.*789.*n.*9.*&* 10.
111. Quæsitum fuit ab eximio D. Bonacina an liceret in Ecclesia S. Mariæ trans Tiberim Canonicis singulis annis ea die, qua miraculosa quædam beatissimæ Virginis imago manifestata fuit, recitare integrum beatissimæ Virginis officium, acceptis lectionibus ex aliis officiis, quæ aliàs in anno celebrari consueuerunt? Et respondit præfatus dominus Doctor licere. *ibid.n.*12.
112. Qui vltra tempus à Concilio permissum à choro notabiliter absunt, mortaliter per se loquen-

quendo, peccant; cum faciant contra iustitiam, id est, contra proprium officium: excusari tamen possunt si absint iusta de causa. Similiter peccat per se grauiter, qui abest frequenter à Capitulis, seu legitimis Congregationibus capitularibus; nisi etiam legitima de causa absit. Canonicus vocatus ad Capitulum tempore diuinorum, debet potiùs diuinis interesse, nisi aliud cogat necessitas. *tom.*1.*fol.*790.*num.*1.*& seq.*

113. Licitus est cantus, & vsus instrumentorum musicorum non solùm in publica, verùm etiam in priuata officij recitatione; præciso tamen scandalo, aliisque circumstantiis extrinsecis. *tom.*1.*fol.*792.*num.*1.*& seq.*

114. Canonici aliique choro deputati, tenentur diuinum officium canendo, & alta voce recitando persoluere, iuxta Ecclesiæ vsum & consuetudinem: quamquam legitima consuetudine præsertim immemorabili induci potest, vt quis per alium choro assistat, & munus chori obeat, maximè si iste alius sit eiusdem Ecclesiæ. *ibid. num.*5.*& fol.*793.*num.*1.

115. Circa conditiones requisitas in eo, qui ad distributiones admitti cupit, vide verb. *Distributiones.*

Orare, Oratio.

Vide v. *Officium diuinum.*

1. Quælibet natura rationalis orare potest, quia oratio est quædam locutio, seu petitio qua cum subiectione petitur à Superiore quod desideratur; & defectu huius subiectionis oratio actiua nulli personæ diuinæ conuenit, quia Deus Superiorem non agnoscit, à quo aliquid cum subiectione petere possit: conuenit tamen oratio

Christo

Christo secundùm humanam naturam considerato. Item conuenit Angelis, qui sunt naturæ rationales Superiorem habentes; & Sanctis in cœlo existentibus, qui non solùm pro nobis, verùm etiam pro se ipsis orare possunt, petendo ea quæ pertinent ad beatitudinem ipsorum accidentalem, vt reuelationes aliquarum rerum quas ignorant, felicitatem suorum corporum, &c. Similiter viatoribus, vtpote naturis rationalibus, conueniens est oratio, etiamsi peccatis obstricti sint, fieri enim potest vt media oratione exaudiantur & conuertantur: & etiam animabus in Purgatorio existentibus, quæ non solùm possunt orare pro se ipsis petendo vt ab igne liberentur, sed etiam pro viatoribus, quia in statu gratiæ existunt, & fieri potest vt intuitu petitionis ipsarum Deus viatoribus bona conferat: singuli fideles postquam ad rationis vsum peruenerunt, tenentur ad orationem iure diuino & naturali, & etiam ex præcepto religionis, aut aliarum virtutum, aliquoties in vita, v.g. in articulo mortis, & quando tentationes ingruunt cum periculo succumbendi. *tom.1.fol.729.& seqq.*

Ordo.

Vide v. *Sacramentum, Clericus, Matrimonium.*

1. Ordo est sacramentum quo specialis potestas traditur ad conficiendum corpus & sanguinem Christi. Ordines sunt septem: Ostiariatus, Lectoratus, Exorcistatus, Acolytatus, Subdiaconatus, Diaconatus, & Presbyteratus. De Episcopatu, an sit ordo, grauis est difficultas inter Doctores; dicendum videtur non esse ordinem propriè distinctum à Sacerdotio; & hinc sequitur Episcopatum non posse validè conferri alicui non Sacer

Sacerdoti, vel infanti : cum Episcopatus non sit ordo distinctus ab ordine sacerdotali : sed illum extendat & supponat. Similiter Archiepiscopatus & Papatus non sunt propriè ordines; neque prima tonsura, per illam enim non datur aliqua potestas specialis ad conficiendam Eucharistiam, sed est tantum dispositio ad ordines. *tom.1.fol. 316.num.1.& seq.*

2. Sacramentum ordinis fuit institutum in vltima cœna Luc. 22. *Hæc facite in meam commemorationem. tom.1.fol.317.num.7.*

3. Non solùm ordo sacerdotalis, verùm etiam alij singuli sunt sacramenta. Ita Trident.*sess.23. cap.3. ibid.num.2.*

4. Materia remota sacramenti ordinis est res illa quæ traditur suscipienti ordines, scilicet calix cum vino,& patena cum hostia:materia proxima est traditio materiæ remotæ. Validè tamen confertur ordo sacerdotalis, si ex obliuione tradatur vas cum vna tantùm specie.

Materia	Diaconatus, Subdiaconat⁹, Acolytatus, Exorcistatus, Lectoratus, Ostiariatus, Episcopatus,	est	Liber Euangeliorum. Calix vacuus cum patena. Traditio vrceolorum. Liber exorcismorum. Liber lectionū. Cymbalum & claues. Impositio manuum. *tom.1. fol. 318. n.1. & seq.*

5. Con

5. Contractus materiæ ita est de essentia, vt non censeatur ordinatus, qui materiam realiter & physicè non contigit, vt fit in Baptismo, &c. Non est tamen necesse tangere materiam, dum verba proferuntur simultate mathematica, sed morali. *tom.*1.*fol.*319.*num.*11.*&* 12.

6. Forma sacramenti ordinis sunt verba quæ ab Episcopo proferuntur imperatiuo modo cum expressione potestatis, quæ confertur: hæc forma substantialiter variari nequit. *ibid.num.*13.*&* 14.

7. Forma sacramenti ordinis adhibetur imperatiuo modo, quia per illam constituitur minister & persona publica. *ibid.num.*15.

8. Episcopus proferens formam, debet etiam exhibere materiam tangendam. *ibid.num.*16.

9. Valet ordinatio, quando plures initiantur ordine sacerdotali, & Episcopus prolata semel vnica forma in plurali, præbet materiam pluribus successiuè tangendam, quia materia & forma censentur esse simul moraliter. *tom.*1.*fol.*320. *num.*17.

Ordinis minister.

11. Ordinarius minister sacramenti ordinis est proprius Episcopus, possunt tamen ordines, saltem minores, conferri ab aliis ex facultate Summi Pontificis; modò ij sint Sacerdotes: nullus enim, licèt Episcopus, non Sacerdos, potest validè ordines conferre. *tom.*1.*fol.*320.*num.*1.*&* *fol.*321. *num.*3.*&* 5.

12. Episcopus non potest subditis alterius sine licentia proprij Episcopi ordines conferre. Per proprium Episcopum intellige Episcopum originis, vel domicilij, vel beneficij. *ibid.n.*7.*&* 8.

13. Epi

13. Episcopus domicilij est Episcopus loci, in quo quis habitat actu,& animo manendi; vt excludantur scholares, milites & alij qui in ciuitatibus habitant,sed non animo manendi. *ibid.n.9. & 10.*
14. Episcopus originis est Episcopus loci, in cuius diœcesi natus est non fortuito is, qui ordinandus est, & in quo parentes habent domicilium. *ibid.num.13.*
15. Episcopus beneficij est Episcopus loci in quo quis habet beneficium, præsertim residentiale, quamuis tenue, licet fortè non resideat ex dispensatione. *ibid.num.14.*
16. Obserua tamen, Episcopum ordinarium, & non Titularem, posse ex priuilegio Tridentini *sess.23. cap.9.* conferre omnes ordines suo familiari non subdito, qui per triennium commoratus sit cum Episcopo; ad titulum patrimonij,vel pensionis; etiamsi triennium inceperit antequam esset Episcopus. Limita tamen hanc doctrinam, modò adstiterit præsens ipsi Episcopo circa ipsius obsequia; nam Episcopus non potest ritè nosse mores absentis. *ibid.num.15. & fol.322.num.16. & seqq.*
17. Episcopus non solùm potest per seipsum ordines conferre, verùm etiam potest facultatem conferendi alteri Episcopo concedere concedendo litteras commendatitias & dimissorias, quæ non extinguuntur morte concedentis. *ibid. num.21.& 22.*
18. Capitulum potest Sede vacante litteras dimissorias concedere in duobus casibus, quando Episcopatus vacauit per annum, & quando quis est arctatus, v. g. perderet beneficium receptum vel recipiendum, si tunc temporis non promoueretur

ueretur ad ordines. Et licet Capitulum extra hos casus nequeat concedere dimissorias, potest tamen dare testimoniales. *ibid.num.*23.*&* 25.

19. Accipiens ordines ab alieno Episcopo absque Summi Pontificis auctoritate, aut dimissoriis sui ordinarij, incurrit pœnam suspensionis, & ordinatio est irrita quoad executionem: quæ suspensio potest ab Episcopo auferri ex Trident. *sess.*24.*cap.*6. Et hæc suspensio extenditur etiam ad conferentem & recipientem primam tonsuram. *ibid.num.*26.*&* 27.

20. Obtinens à Summo Pontifice priuilegium, quo possit à quolibet Episcopo ordinari, non indiget nouis litteris dimissoriis, sed testimonialibus proprij ordinarij de vita & moribus. *ib.n.*28.

21. Episcopus qui in aliena diœcesi cum licentia confert ordines, potest ordinare tantùm suos subditos,& subditos illius diœceseos in qua confert ordines. Limita, nisi ordines habentes litteras dimissorias cuiuscumque sint diœcesis.*tom.*1. *fol.*323.*num.*29.

22. Episcopus qui confert primam tonsuram alieno subdito sine licentia sui ordinarij,incurrit suspensionem. Item & qui furtiuè suscipit ordines. *ibid.num.*30.*&* 31.

23. Excommunicatio ab Episcopo lata in accedentes furtiuè contra ipsius prohibitionem ad ordines, non solùm cadit in subditos ipsius Episcopi,verùm etiam in exemptos: nam ordinandi quatenus ordinandi, videntur ordinario subditi. *ibid.num.*32.*&* 33.

24. Episcopus examini subiicere non tenetur ordinandum, qui ad ipsum accedit cum dimissoriis, modò sciat ipsum non esse indignum vt promoueatur. *ibid.num.*34.

Ordinis

Ordinis ſubiectum.

25. Omnis maſculus baptizatus eſt ſubiectum capax ordinis, quamuis ſit infans carens vſu rationis,aut inſanus, aut hæreticus. *tom.1.fol.324. num.1.*

26. Initiatus ordine ſacro antequam ad rationis vſum peruenerit, non tenetur vi voti ad ſeruandam captiuitatem, poſtquam peruenerit ad vſum rationis,niſi tunc votum ratificauerit. *ibid. num.2.*

27. Pueris vſu rationis carentibus validè conferri poſſunt ordines, etiamſi illos numquam expetierint: illis verò qui poſt vſum rationis inciderunt in amentiam, nec priùs expetierunt, non item. *ibid.num.3.*

28. Epiſcopatus videtur validè conferri poſſe ante rationis vſum. *ibid.num.4.*

29. Fœminæ ordinari non poſſunt, ſicut nec hermaphroditus, niſi præualeat ſexus virilis. *tom.1.fol.325.num.5.& 6.*

30. Ad validam ordinum ſuſceptionem diuerſæ conditiones requiruntur. Primò vt ſuſcipiens ſit baptizatus. Secundò vt ſit confirmatus,vt patet ex Trident. *ſeſſ.* 23. quamquam validè, ſed non licitè conferri poſſit ſacramentum ordinis non confirmato. Tertiò vt ſuſcepturus ordines, initiatus ſit prima tonſura, valida tamen eſt ordinatio ante primam tonſuram. Quartò vt ſit in legitima ætate, id eſt, ſit ſaltem ſeptem annorum completorum ad primam tonſuram & minores ordines: ad Subdiaconatum viginti duorum inchoatorum;ad Diaconatum viginti trium inchoatorum, ad Preſbyteratum vigintiquinque,

etiamſi

etiamsi per medium tantum diem inchoati sint. Initiati ordine sacro mala fide ante legitimam ætatem, afficiuntur suspensione, donec absoluantur. Dies bissextilis computandus est pro ætate legitima, quam iura in promouendis ad ordines requirunt. Quintò vt ordinandus habeat scientiam sufficientem ad vsum vniuscuiusque ordinis. Sextò testimonia morum. Septimo titulum sufficientem: nam recipiens sacros ordines absque vllo titulo, suspenditur ab executione ordinum, ex *cap. neminem, dist.* 70. Idem dicendum de ordinato cum pacto non petendi sustentationem, vel quid aliud ab ordinante vel præsentante; aut ficto patrimonio. *ibid. num.* 7. *& seq.*

31. Subdiaconus ordinatus sine titulo, & obtenta suspensionis absolutione, iterum incurrit suspensionem, si ad Diaconatum, vel Sacerdotium sine nouo titulo promoueatur. *tom.* 1. *fol.* 327. *num.* 22.

32. Ordinatus sine titulo, duplicem incurrit suspensionem, si ficto titulo litteras dimissorias obtinuit, incurritque irregularitatem exercendo functiones ordinis antequam absoluatur. *ibid. num.* 23. *&* 24.

33. Ordinatus cum vero patrimonio, non incurrit suspensionem, si suscepto sacro ordine patrimonium retrodonet & renunciet: hic enim non dicitur suscipere ordines sine titulo, cum illa renunciatio & retrodonatio irrita sit, ex Trident. *sess.* 21. *cap.* 2. *ibid. num.* 25.

34. Ordines suscipiens assignato sibi patrimonio cum pacto restituendi patrimonium donatario, seu non petendi quidquam, aut non fruendi bonis donatis, non videtur affici suspensione, modò non restituat ante ordinationem, & non

inierit

inierit hoc pacto cum ordinante, vel præsentante ad ordines. *tom.1.fol.328.num.26.*

35. Ordines minores suscipiens sine titulo non ligatur suspensione: sicuti nec is qui ordinatus est ad titulum patrimonij, vel pensionis. *ibid. num.27.& 28.*

36. Ordinatus ad titulum beneficij quod actu non possidet, sed solùm in potentia, incurrit suspensionem: secus probabiliter dici posse videtur de eo, qui beneficij collationem obtinuit; sed eius possessionem nondum cepit. *ibid.num.29.*

37. Coadiutor cum futura successione, incurrit suspensionem suscipiendo sacros ordines absque alio titulo. *ibid.num.30.*

38. Titulus ad quem aliquis ordinari potest, triplex est: videlicet beneficij Ecclesiastici, patrimonij seu pensionis, & professionis in religione. *Patrimonij* nomine intellige tam bona immobilia propria arte, vel hæreditate, quàm donatione acquisita, modò donatio sit vera, & non ficta. *ibid.num.3 . & fol.329.num.32.*

39. Patrimonium alicui assignans hoc pacto, vt ordinatus illud restituat adepto beneficio, non videtur grauiter peccare; ad id tamen requiritur consensus Episcopi. *ibid.num.33.*

40. Ordinatus ad titulum patrimonij, ligatur suspensione, si ære alieno ita grauatus sit, vt solutis debitis non remaneant illi bona ad titulum sufficientia, & patrimonium ad cuius titulum promouetur, hypothecæ subiectum sit pro debito; sic enim non habet legitimum titulum. *ibid. num.34.*

41. Ordines suscipi non possunt ad titulum cuiuslibet beneficij pensionis, vel patrimonij; sed requiritur sufficiens ad sustentationem. *ibid.n.37.*

42. Ordi

42. Ordines suscipi non possunt sub titulo doctoratus, litteraturæ, vel alicuius gradus; vt patet ex supra dictis. *ibid.n.36.*

43. Ordines suscipi possunt ad titulum conflatum ex beneficio & patrimonio simul, quando alterum eorum non est sufficiens ad sustentationem. *tom.1.fol.330.n.39.*

44. Titulus ad quem aliquis ordinatur, perpetuus esse debet; neque alienari potest absque licentia Episcopi, etiam obtento benefició. *ibid. num.40. & 41.*

45. Vicaria temporalis, aut beneficium manuale, non est sufficiens titulus ad quem aliquis promoueri possit. *ibid.num.42.*

46. Ordinans religiosum nondum professum vel alienum absque titulo, suspenditur per annum à collatione talis ordinis. *ibid.num.43.*

47. Episcopus non tenetur eum alere, quem sine titulo ad sacros ordines promouit; si ordinatus patrimonium habeat quo se valeat sustentare: secus dicendum si eum ordinauit sub titulo beneficij quod ei mala fide contulerat, & beneficium postea euictum fuit. *ibid.num.44. & 45.*

48. Ordinatus sine titulo de licentia proprij Episcopi, alendus est ab eo qui licentiam dedit promouendi eum in particulari, & mortuo Episcopo ordinante, alendus est à successore. *ibid. num.46. & 47.*

49. Absolutio suspensionis contractæ suscipiendo ordines absque titulo, impendi potest ab Episcopo, si ordinatus non fecerit pactum cum ordinante vel præsentante non petendi quidquam: nam tunc absolutio conferenda est à Papa, nisi fortè delictum esset occultum: nam in occulto dispensat Episcopus post Tridentinum

sess.24.

sess.24.cap.6. de reformat. *tom.1.fol.331.num.1.*

50. Confessarius generalem habens facultatem absoluendi à censuris, validè potest absoluere à suspensione contracta ob defectum tituli, vel ob malam ordinum susceptionem. *ibid. num.49.*

51. Interstitia in ordinibus seruanda sunt, id est annus computandus moraliter inter susceptionem cuiusque ordinis non solùm maioris, verùm etiam minoris, nisi aliter Episcopo expedire visum fuerit: qui dispensat etiam respectu religiosorum ob causam attestatione Superiorum sibi manifestatam. *ibid.n.50.& seqq.*

52. Suscipiens ordines non seruatis interstitiis, nullam incurrit censuram, vel irregularitatem, cùm non sit in iure expressa. *ibid.n.53.*

53. Irregularis non potest ad ordines promoueri; (consequenter arcentur ab illis, spurius, carentes debita membrorum integritate, &c.) neque irretitus aliqua censura, præsertim excommunicatione. *ibid.num.55.& 56.*

54. In adulto suscipiente ordines requiritur intentio: at in carentibus vsu rationis sufficere videtur intentio Ecclesiæ. *ibid.num.57.*

55. Ordinatus per metum validè recipit ordines: nam cum inuoluntario mixtò subsistit intentio sufficiens: secus dicendum si recipiat ordines per vim absolutam. *tom.1.fol.332.num.50. & 59.*

56. Debet præterea is qui ordinatur, esse in gratia per confessionem, aut per contritionem. *ibid.num.60.*

57. Sex vestibus indui debet Sacerdos qui ad sacram ordinationem accedit, aut Missæ sacrum facit, alba videlicet, cingulo, amictu, manipulo, stola,

ſtola, & caſula, qui numerus eſt ſenarius, ad indicandam huius orbis creationem ſex diebus factam; & redemptionem, quæ ſexta ætate contigit. *ibid. n. 61.*

58. Prima tonſura conferri poteſt quolibet die, vt conſtat ex generali conſuetudine Eccleſiæ: ordines verò conferendi ſunt in Sabbatis quatuor Temporum, vel in Sabbato ante Dominicam Paſſionis, vel in Sabbato ſancto tempore Miſſæ, vt diſpenſetur in interſtitiis, requiritur Eccleſiæ vtilitas & neceſſitas, non extraordinaria, aut publica. *tom. 1. fol. 333. num. 1. & 2.*

59. Effectus ſacramenti ordinis eſt gratia habitualis, & character, ex Trident. *ſeſſ. 23. cap. 4. ibid. num. 3.*

Oscula, tactus, turpiloquium, & aſpectus.

Vide v. *Matrimonium.*

1. Oſcula & amplexus licitè fiunt, quando fiunt cauſa amicitiæ ſecundùm conſuetudinem patriæ. Imò delectatio ex ipſis ſequens non eſt illicita, modò non ſit periculum conſenſus in motus ſenſualitatis inde conſurgentes. Vnde qui oſculatur conſanguineam animo fruendi delectatione venerea, peccat mortaliter peccato inceſtus. Dicendum ergo oſcula tactus & amplexus qui fiunt cauſa delectationis ſenſus quæ percipitur in ipſis, eſſe peccatum mortale, niſi fiant inter coniuges, in iis enim excuſantur, modò non adſit periculum pollutionis extra vas. Similiter ſunt illiciti ſi fiant inter eos qui non ſunt ſponſi. Imò illicitum eſt tangere propria pudenda cum venerea delectatione, aut cum periculo delectationis: ſecus dicendum ſi adſit iuſta cauſa, vt v.g.

medendi, nam tunc licitum est tangere non solùm propria, sed & aliorum. *tom.1.fol.455.n.1. & 2. & fol.456.n.3. & seq.*

2. Fœmina mortaliter peccat, quando adnectit se ab alio libidinosè tangi, & se non retrahit, vel non impedit contactum. *ibid.num.10.*

3. Leuis tactus manuum, vel pedum fœminæ, aut vellicatio, aut digitorum intorsio non videtur facilè excusandus à peccato, cum hæc materia sit valde periculosa & lubrica. *tom.1.fol.457. num.11.*

4. Aspectus fœminæ vel aliarum personarum ob curiositatem pulchritudinis, non est peccatum mortale, etiamsi fiat propter delectationem, modò non adsit periculum luxuriæ. *ibid.num.13.*

5. Cernere concubitum viri cum fœmina, etiamsi fiat ex sola curiositate, est peccatum mortale. *ibid.num.14.*

6. Circumstantia personæ, circa quam habita fuit delectatio moralis in aspiciendo, aperienda est in confessione; est enim eiusdem malitiæ cuius esset actus consummatus. *ibid.num.16.*

7. Grauiter peccat puella, quæ data opera se præbet conspiciendam adolescenti, à quo se credit turpiter concupiscendam. *ibid.n.17.*

8. Turpiloquium si fiat animo oblectandi se rebus ipsis turpibus narratis & obiectis imaginationi, est peccatum mortale; & veniale tantum, si fiat absque alia praua intentione, & absque venereo affectu. *ibid.num.18.*

9. Interesse comœdiis turpia repræsentantibus est peccatum mortale, si ex rebus turpibus narratis capiatur delectatio, aut immineat periculum delectationis. Et clerici assistentes comœdiis seclusò scandalo vel alio peccato, non peccant quidem

quidem mortaliter, eſt tamen illis prohibitum intereſſe, *cap.clerici 2. de vita & honeſtate cleric. ibid.num.21.& fol.458.n.22.*

10. Componentes & repræſentantes comœdias continentes res valde turpes & libidinoſas, peccant mortaliter, quia dant cauſam ruinæ proximi, quamuis illam non intendant. *ibid.n.23.*

11. Choreæ ex ſe non ſunt illicitæ, niſi illicitæ reddantur ex aliqua circumſtantia peccaminoſa. *ibid.num.24.*

12. Fucans faciem etiam abſque rationabili cauſa, non peccat mortaliter, niſi hoc faciat ex fine moraliter malo. Idem dicendum de vtente alienis capillis, aut veſtibus pretioſis, &c. *ibid. num.26.*

P

Parentes.

Vide v. *Charitas, Decalogus.*

Parochus.

Vide v. *Reſidentia, Beneficiarius.*

Peccatum.

Vide v. *Contritio, Pœnitentia.*

Peccatum originale.

1 DAtur peccatum originale, quod in ipſa humanæ carnis conceptione contrahimus, & cum quo in hanc lucem naſcentes edimur, iuxta Pſalm. 50. *In iniquitatibus conceptus*

 ſum,

sum, & in delictis peperit me mater mea. Peccatum originale cum solo veniali, v. g. mendacio inueniri posse non implicat. *tom.2.fol.139.num.1. & 2.*

2. Peccatum originale est priuatio iustitiæ & sanctitatis debitæ inesse singulis ex pacto facto à Deo cum Adamo; non est autem ipsamet animæ substantia:(alioqui Deus creans animam, crearet etiam peccatum originale,) neque concupiscentia; quia per Baptismum tollitur peccatum originale, & quidquid peccati rationem habet, per Baptismum autem non tollitur concupiscentia. *tom.2.fol.140.num.4.6.& 7.*

3. Peccatum originale veram peccati rationem habet. Nec refert quod non sit voluntarium in nobis voluntate propria, sed sufficit quod sit aliena, id est Adami, quatenus nos censemur consensisse in peccatum Adami cum Deo factum in nostrum commodum & vtilitatem de transmittenda in nos iustitia originali Adamo seruante pactum. *tom.2.fol.141.num.10.& 11.*

4. Omnes homines siue sint fidelium, siue infidelium filij, peccatum originale contrahunt ex peccato Adami per seminalem generationem, nisi aliquis peculiari priuilegio ab hoc onere eximatur, vt de facto exempta fuit beatissima Virgo, quæ tamen debitum seu obligationem habuit contrahendi matrimonium originale, sed de facto præseruata fuit ne cum peccato originali conciperetur & nasceretur. *ibid.n.1.& seqq. & fol.142.n.4.*

5. Posteri peccatum originale non contraxissent, Adamo pactum cum Deo initum non violante, etiamsi alia peccata commisisset. *tom.2. fol.142.num.6.*

6. Non

6. Non contraxiſſet peccatum originale qui genitus vel ſeminatus, vel conceptus fuiſſet ante peccatum Adæ; & etiam nunc non contraheret is, qui de nouo miraculosè crearetur, aut ab Adamo non deſcenderet per ſeminalem generationem. *ibid.num.7.& fol.143.n.10.*

7. Traducitur peccatum originale ab Adamo quatenus vnio corporis cum anima rationali efficitur ab homine generante; quamuis anima ſuum eſſe habeat à Deo per creationem. *ibid. num.11.*

8. Pueri cum ſolo originali decedentes puniuntur pœna damni, id eſt, priuantur viſione Dei: hinc diſce quàm grauiter peccent parentes, aut alij qui pueros ſine baptiſmo decedere permittunt, iuréque merito pœna excommunicationis afficiuntur, qui abortum fœtus præſertim animati procurant. *ibid.num.2. & ſeqq.*

9. Pueri cum ſolo originali decedentes, non ſunt puniendi pœna ſenſus, id eſt, non ſunt puniendi pœna qua damnati cruciantur in inferno, propter peccata actualia; ſunt tamen adducendi in iudicium, vt reaſſumptis corporibus in tenebras deſtinentur ob peccatum originale. *tom.2. fol.144.num.7.& 8.*

10. Homines in hoc mundo patiuntur aliquas pœnas ob peccatum originale, ſcilicet ægritudines, rebellionem appetitus, & alias ingentes & innumeras miſerias quas paſſi non fuiſſent ſi Adam non deliquiſſet, pactúmque cum Deo initum non violaſſet. *ibid.num.9.*

Peccatum actuale & habituale.

11. Peccatum actuale materialiter vel à poſte-

riori multipliciter definitur. Peccatum eſt dictum, vel factum, vel concupitum contra legem Dei æternam. Vel: Peccatum, præſertim mortale, eſt auerſio à Deo, & conuerſio ad creaturam. Vel: Peccatum eſt actus contra rectam naturam hominis, vt homo eſt. *ibid.num.*1.*& fol.*145.*n.*5. *& 6.*

12. Peccatum verò actuale formaliter & à priori hoc pacto definitur: Peccatum eſt priuatio debitæ rectitudinis; conſequenter ratio formalis peccati conſiſtere videtur in priuatione debitæ rectitudinis. Ad clariorem huius propoſitionis intelligentiam aduerte duo conſiderari in peccato; materiale, ſcilicet, & formale: materiale peccati commiſſionis eſt actus; formale verò eſt priuatio rectitudinis debitæ illi actui, ſeu quæ tali actui ineſſe deberet. Similiter ratio formalis peccati omiſſionis conſiſtit in priuatione actus debiti, ita vt omiſſio formaliter ſit mala, quatenus debitam non habet rectitudinem. *tom.*2.*fol.*146.*n.*12.*& ſeq.*

13. Peccatum habituale eſt quædam macula quam poſt ſe relinquit peccatum actuale. Hæc macula conſiſtit in malitia actus præteriti perſeuerante per modum habitus, ſeu vt aliqui dicunt, in extrinſeca denominatione ab actu præterito nondum retracto per pœnitentiam; & in priuatione gratiæ habitualis. *ibid.n.*1.*& fol.*147. *nmu.*2.

14. Ad peccatum mortale requiritur plena & perfecta cogitatio, ſeu expreſſa aduertentia malitiæ, vel periculi malitiæ, vel ſaltem expreſſa aliqua dubitatio, ſeu ſcrupulus peccati. Vnde non ieiunans aliquo die excuſatur, ſi de ieiunio nihil cogitauit. Excuſatur quoque proiiciens

ſaxum

ſaxum per feneſtram, non aduertens ad periculum lædendi, committitúrque vnum tantummodò peccatum, ſi peccatum duplicem habeat malitiam,& peccator vnam tantum aduertat.*tom.*2. *fol.*148.*num.*3.5.6.*&* 9.

15. Motus ſenſualitatis præuenientes vſum rationis non ſunt peccata;propterea ſemidormientes & non plenè aduertentes ad malitiam, non mortaliter peccant, ſi pollutionem patiantur. Neque ſufficit ad mortale vt aliquis potuerit ſimpliciter, vel debuerit malitiam conſiderare, ſed requiritur expreſſa conſideratio malitiæ, vel ipſius periculi, vel expreſſa dubitatio, ſeu ſuſpicio aliqua malitiæ, vel periculi, alioquin inaduertentia,ſeu obliuio cenſetur inuincibilis & inculpabilis. *ibid.n.*10.*& ſeq.*

16. Raro aduertentia malitiæ deeſt in iis, quæ iure naturæ ſunt prohibita, exceptis ſubitis quibuſdam motibus,de quibus vide v.*Matrimonium* q.4. *tom.*2.*fol.*149.*num.*13.

17. Ad peccatum requiritur quidem conſenſus ſaltem virtualis, non verò neceſſarius eſt conſenſus directus & expreſſus. His adde leuem negligentiam admittentem in repellendis tentationibus, non mortaliter peccare. *ibid.num.*15. *& ſeqq.*

18. Nullus actus deliberatus eſt in indiuiduo, ſeu in particulari indifferens, ſed quilibet actus deliberatus in particulari bonus eſt vel malus: inc ſequitur verbum otioſum malum eſſe, & ctum fricationis barbæ, aut ſubueniendi proximo ob vtilitatem, bonum. *tom.*2.*fol.*150.*num.*1. *& ſeqq.*

9. Actus verſans circa omiſſionem, cuius ctus contrarius bonus eſt, eſt malus: actus au-

tem indeliberatus factus ratione non aduertente, est indifferens. *ibid.num.4.& 5.*
20. Dantur aliqui actus qui secundùm speciem nec boni nec mali sunt, at nullus in indiuiduo datur qui non sit bonus vel malus, si deliberatè fiat. *ibid.num.6.*
21. Malitia peccati & iniuria ac offensa Dei quæ in peccato reperitur, non est intrinsecè infinita, alioqui sequeretur omnia peccata mortalia esse æqualia, cùm vnum infinitum non sit maius alio: est tamen malitia peccati, seu iniuria & offensa in peccato infinita extrinsecè & terminatiuè; cùm fiat personæ infinitæ, videlicet Deo. *ibid. num.1.& fol.151.n.2.& 3.*

Peccatum mortale & veniale.

22. Peccatum veniale est leue erratum, & reddit homines dignos pœna solùm temporali. Non dicitur veniale, eo quòd sit contra consilium, mortale verò contra præceptum, neque quia sit præter legem, mortale verò quia sit contra legem; sed dici potest veniale quatenus non priuat gratia & charitate, quemadmodum peccatum mortale. *tom.2.fol.152.num.1.& seq.*
23. Dari potest peccatum mortale ex suo genere, quod defectu plenæ deliberationis, aut aduertentiæ, aut paruitatis materiæ, fiat veniale, vt est furtum vnius assis quod ex suo genere est mortale, posita materia sufficiente, & non mutata specie furti; tamen hic & nunc est veniale ratione paruitatis materiæ. *tom.2.fol.153.n.4.*
24. Non datur in qualibet materia paruitas rei seu materiæ, ratione cuius peccatum quod alioquin fuisset mortale, efficitur veniale, vt videre est

eſt in ea materia in qua reperitur integra ratio iniuriæ & offenſæ mortalis, qualis eſt materia ſimoniæ: nam ſi quis vendat rem ſpiritualem licèt valde modicam & paruam, peccat mortaliter. Tunc autem ſemper aderit paruitas materiæ quando res non ſolùm erit parua in ſe, ſed etiam ratione circumſtantiarum. *ibid. n.* 11. *&* 12.

25. Sicut peccatum mortale efficitur ex accidenti veniale, ita peccatum veniale fieri poteſt mortale ex his capitibus: ratione finis mortalis adiuncti; ob plenam aduertentiam poſita materia notabili; ratione ſpecialis contemptus in materia graui, aut ſpecialis inobedientiæ: ratione proximi & moralis periculi incidendi in mortale; ratione conſcientiæ erroneæ aut ſcandali, aut per additionem materiæ, quatenus peccatum quod ratione paruitatis materiæ eſſet tantummodo veniale, fit mortale addita maiori quantitate. Item peccatum veniale fit mortale, quando vltimum veniale continuatur cum materia præcedentium, & materiam notabilem complet; propterea ille ieiunium perfringit, qui ſæpius exiguum quid eodem ieiunij die comedit, ſi ea quæ deguſtantur, efficiant materiam notabilem. *tom.* 2. *fol.* 155. *num.* 2. 5. *&* 6. *& fol.* 157. *num.* 17. *& ſeqq. & fol.* 158. *n.* 27.

26. Idem numero peccatum veniale, manens idem in genere moris, non poteſt fieri mortale, neque è contra. *tom.* 2. *fol.* 157. *num.* 21.

27. Contemptus in materia leui eſt peccatum veniale, quando non adeſt contemptus formalis Dei, aut legiſlatoris vt ſic. Contemptus formalis explicandus eſt in confeſſione, quia nouam ſpecie malitiam actui ſuperaddit. *tom.* 2. *fol.* 156. *num.* 15. *&* 16.

Z 5 *Diſtin*

Distinctio specifica & numerica peccatorum.

28. Peccata non sunt inter se connexa, neque paria, vt patet. *tom.2.fol.159.num.1.& 4.*

Peccatum consideratum secundùm rationem specificam, si inferioris ordinis, non potest crescere & superare malitiam peccati superioris ordinis: sicut argentum quantumuis magna cum diligentia purgetur, nunquam perueniet ad perfectionem specificam auri, cùm habeant essentiam diuersam. Vnde autem fiat vt peccatum ita crescere possit, vt grauius & deterius fiat, contingit ex sequentibus capitibus & circumstantiis: ex maiori affectu vel conatu; ex maiori scientia & cognitione peccati; ex conditione personæ peccantis, & in quam peccatur; ex maiori damno quod infertur, ex peiori fine, cùm peccatum aliqua ratione specificetur à fine, ex ratione scandali & ruinæ alterius, denique ex his circumstantiis:

Quis, quid, vbi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando.

29. Aduerte vt circumstantia nouam addat actui malitiam, aliquando debere expresse intendi, aliquando non. Debet intendi quando substantia actus peccati, cui circumstantia communicat malitiam, non potest subsistere, nisi circumstantia intendatur: quando verò substantia actus subsistere potest circumstantia expresse non intenta, non est necesse circumstantiam intendere, sed peculiaris malitia contrahitur, quamuis circumstantia non intendatur. Ex quo sequitur habentem congressum cum alterius

vxore

vxore committere adulterium, quamuis reiiciat circumstantiam *alienæ vxoris*. Surripiens quoque rem sacram, sacrilegium committit, etiamsi expressè non intendat inferre iniuriam rei sacræ. *ibid.num.*8.*& fol.*161.*n.*9.*&* 10.

30. Non sunt tot numero peccata, quot sunt obiecta circa quæ vnus & idem actus eodem tempore versatur, si huiusmodi obiecta sint eiusdem rationis quæ vicem vnius gerant: sed tot sunt peccata, quot sunt actus voluntatis moraliter interrupti, ideò explicandi sunt in confessione. Actus autem voluntatis tunc interrumpitur, quoties nec formaliter nec virtualiter durat: vnde habens animum furandi, & interiecta aliqua mora furatur, duplex peccatum committit. Item sunt plura peccata, quando plures actus successiuè versantur circa plura obiecta distincta. *tom.*2.*fol.*161.*num.*1.*& fol.*162.*num.*5.*& seq.*

31. Actiones externæ moraliter coniunctæ cum actu interno voluntatis non constituunt nouum peccatum, nisi isti actus propriam habeant malitiam ab actu interno distinctam. *ibid.num.*8.

32. Repetens eodem impetu iræ multa conuicia, blasphemias, &c. vnum tantum peccatum committit; quia prior voluntas perseuerat, & prius peccatum videtur moraliter continuari cum subsequentibus, ita vt omnes illi actus vnam rixam vel pugnam integrare videantur. *tom.*2. *fol.*163.*num.*11.

33. Regula ad cognoscendam distinctionem numericam peccatorum sit hæc:

Peccata numero distinguuntur per multiplicationem obiectorum, circa quæ actus successiuè versantur, non verò ex multitudine obiectorum, circa quæ vnus & idem actus eodem

tempore verſatur; deinde per multiplicitatem actuum voluntatis moraliter interruptorum; quamquam etiam aliunde peccata numero diſtingui poſſunt, videlicet ex circumſtantiis & finibus. *ibid.*

35. Qui alium inducit ad peccatum, intendens ipſius nocumentum ſpirituale, peccat duplici ſaltem peccato; ſcilicet peccato ſcandali, & eo peccato quod ab altero committitur: nam qui eſt cauſa peccati, reus eſt illius peccati cuius eſt cauſa: hinc qui inducit alium ad peccatum veniale, intentione vt venialiter peccet, peccat tantum venialiter. *tom.* 2. *fol.* 165. *n.* 8. *&* 9.

36. Qui alium ad peccatum inducit, ſeu cooperatur peccato alterius, non intendens ruinam, nec cum eo conſummans peccatum, eſt reus illius peccati quod alter committit. Qui verò alium inducit ad peccatum, ſimúlque cum ipſo conſummat peccatum, reus videtur duorum peccatorum, etiamſi non intendat ruinam proximi ſpiritualem; quamobrem is qui inducit alterum ad furtum, & furtum cum ipſo committit, dupliciter peccat. *ibid. num.* 12. *& fol.* 166. *num.* 15. *&* 16.

37. Quæres, quandónam dicatur aliquis cooperari peccato alterius, ſeu alterum ad peccatum inducere? Reſpond. quando facit aliqua quæ de ſe alliciunt & inducunt ad peccatum; aut quando aliquid licet ex ſe indifferens facit ea intentione, vt alter peccet; aut quando abſque iuſta & ſufficienti cauſa facit opus indifferens quo alios credit abuſuros ad peccatum. *ibid. num.* 17.

38. Non eadem cauſa cenſetur ſufficiens & iuſta ad cohoneſtanda omnia opera indifferentia, ſed

ſed maior in vno quàm in alio caſu requiritur: & maior cauſa requiritur in eo qui facit aliquid, quo alter eſt abuſurus contra iuſtitiam, quàm quando non eſt abuſurus contra iuſtitiam. *ibid.n.*19.

39. Peccat qui facit vel petit aliquid ab eo, qui paratus erat ad illud faciendum ſeu ad peccandum, etiamſi faciat vel petat aliquod opus indifferens, modò non faciat vel præſtet tale opus ex iuſta & rationabili cauſa. *tom.*2.*fol.*167. *num.*21.

40. Excuſari poſſunt à mortali locantes domos meretricibus, vſurariis etiam publicis, non tamen alienigenis & præciſa prohibitione; hi enim locando ad habitandum vtuntur iure ſuo. Item famuli comitantes herum ad meretricandum, excuſantur à peccato, ſi periculum ſit grauis damni deſiſtendo: nam comitari ſimpliciter cenſetur actio honeſta; ſecus dicendum de vendentibus vinum abſque iuſta cauſa iis quos probabiliter credunt lapſuros in ebrietatem, hi enim mortaliter peccant. *ibid.n.*22.23.*&* 26.*item fol.* 168.*num.*32.

41. Excuſatur vir habens ſuſpicionem de vxoris adulterio, & teſtes idoneos aſſumens, vt eam deprehenſam conuincant de crimine adulterij. At non poteſt vxor de conſenſu mariti fictè amaſió conſenſum præbere, vt amaſius comprehenſus percutiatur; hæc enim actio intrinſecè eſt mala, & cenſetur inductio & cooperatio ad peccatum amaſij. *ibid.n.*33.*&* 34.

42. Non peccat mortaliter qui facit aliquod opus indifferens, quo alter iam paratus abutetur ad peccatum, ſed illud opus indifferens alter faceret, ſi ipſe non faceret, ſecus ſi faciat opus in-

trinſecè

trinſecè malum, aut ſi tale opus licèt indifferens cenſeatur proxima peccati cauſa. Ex quibus collige excuſari caupones, &c. parantes cœnam aut ientaculum nolenti ieiunare, ſi nolens ieiunare inueniret alios cibos; aut ſi dubitent, an qui non vult ieiunare, teneatur ad ieiunium. *ibid.num.*35. *&* 37.

43. Conſulens minus malum parato facere maius, non peccat; ſecus ſi conſulat maius parato facere minus. *ibid.num.*39.

44. Faciens aliquod malum coram aliis quos probabiliter credit non peccaturos occaſione praui ſui operis, non peccat mortaliter peccato generali ſcandali; conſequenter non tenetur ad hanc circumſtantiam in confeſſione detegendam. *tom.*2.*fol.*169.*num.*43.

45. Peccata diſtinguuntur ſpecie per ordinem ad diuerſas ſpecie perfectiones; non verò per ordinem ad diuerſa præcepta, quibus aliquid præcipitur vel prohibetur ex eodem motiuo; ſecus dicendum eſt ſi peccata prohibita ſint pluribus præceptis ex diuerſo motiuo conditis; tunc enim peccata ſunt ſpecie diuerſa: propterea initiatus ſacris ordinibus duplex peccatum committit, ſi conſentiat in actum venereum: & Fr.Minor non ieiunans die Veneris in quem incidit vigilia, ex præcepto colenda, duplex committit peccatum; videlicet contra votum, & contra Eccleſiæ præceptum quæ ſunt duo diuerſa motiua; ſecus dicendum de eo qui omitteret Miſſam die Dominico, in quem incidit feſtum alicuius Sancti, v.g. Apoſtoli, is enim non committit duo peccata, ſicut neque poſſidens plura beneficia, ſi diuinum officium prætermittat: cum hæc obligatio impoſita ſit ex eodem motiuo religionis, vt beneficiarius

ciarius rebus ſacris vacet. *ibid. n.* 1. *& fol.* 170. *n.* 5. *& ſeq.* Item

46. Faciens aliquid prohibitum duplici præcepto, ſimplici ſcilicet, & alio habente adiunctam excommunicationem, committit vnum tantum peccatum, modò præcepta lata ſint ex eodem motiuo. *tom.* 2. *fol.* 171. *num.* 14.

An peccatum omiſſionis differat ſpecie à peccato commiſſionis.

47. Peccatum omiſſionis differt ſpecie à peccato commiſſionis, non ſolùm ſi hæc duo peccata materialiter conſiderentur, verùm etiam formaliter ſecundùm inordinationem & propriam malitiam; cum peccata commiſſionis & omiſſionis priuent perfectionibus diuerſis, habeántque ſpecialem oppoſitionem cum recta ratione. *tom.* 2. *fol.* 172. *num.* 1.

48. Peccatum commiſſionis cæteris paribus grauius eſt peccato omiſſionis, quia peccatum commiſſionis immediatè priuat bonitate debita actui, peccatum verò omiſſionis mediatè tantum priuat bonitate quæ deberet ineſſe actui. *ibid. num.* 2.

49. Omiſſio incurritur eo ſolùm tempore quo implendum eſt præceptum, v.g. omiſſio ſacri incurritur ſolùm ea hora, qua Miſſæ ſacrum audiendum eſt: malitia verò omiſſionis incurritur quando omiſſio contingit, ſi tunc homo vtatur ratione & libertate: ſi verò ratione non vtatur aut libertate, incurritur quando apponitur cauſa omiſſionis, modò fiat cum aduertentia futuræ omiſſionis. Ex quo fit vt qui ſe dat ſomno prævidens fore, vt non ſit à ſomno excitatus tempore

re audiendæ Missæ, incurrat malitiam omissionis sacri, dum apponit causam omissionis sacri, id est, quando se dat somno præuidens sacri omissionem. Idem cæteris paribus dicendum de peccato commissionis: propterea faciens contra leges & præcepta quæ scire tenebatur tunc temporis, quo non potest illa ediscere, peccauit quando potuit ignorantiam vincere & noluit. *ibid.n.*4.

50. Actiones quæ sunt causa omissionis, sunt malæ & peccaminosæ, consequenter ludus, quo quis tempore Missæ audiendæ detinetur, malus est & peccaminosus, sicut & proiectio Breuiarij in mare ne recitetur diuinum officium mala est & peccaminosa: quia per hanc proiectionem aufertur facultas recitandi diuinum officium. Intellige autem has actiones quæ sunt causa omissionis esse malas, quoties omissio præcepti imputatur ad peccatum, non solùm si actiones sint ex se indifferentes, verùm etiamsi sua natura bonæ sint. *tom.*2.*fol.*174.*num.*13. *& seqq.* *& fol.*175. *num.*17.

51. Quæres, quænam actiones censeantur causa omissionis? Respond. non solùm propositum omittendi rem præceptam, sed etiam omnes actiones, quæ primò eliguntur elicito proposito omittendi rem præceptam, esse causam omissionis. *ibid.num.*16.

52. Quando simul concurrunt duo præcepta incompossibilia, seruandum est maius; propterea præceptum naturale diuinum seruandum est, quando concurrit cum solo diuino vel humano; & si præceptum diuinum vel naturale concurrat cum humano, seruandũ est diuinum vel naturale; si negatiuum cum affirmatiuo, negatiuũ anteponendum est affirmatiuo. Similiter seruandum est

præce

præceptum altioris virtutis, si concurrat cum inferioris virtutis præcepto. *ibid.n.*18. *& fol.*176. *num.*19. *& seq.*

53. Eligens adimpletionem minoris præcepti relicto grauiori, peccat venialiter vel mortaliter, iuxta paruitatem, vel magnitudinem excessus inter maius & minus. *ibid.n.*24.

54. Peccata quæ complentur in corde ac voluntate, differunt specie à peccatis quæ perficiuntur & consummantur in ore vel opere; si tamen considerentur vt sunt origo & principium, seu dispositio ad peccatum operis, non differunt specie, quia considerantur vt perfectum & imperfectum in eadem specie. Hinc sequitur voluntatem furandi, fornicandi, &c. esse eiusdem speciei cum furto, fornicatione, &c. *tom.*2. *fol.*177. *num.*1. *& seqq.*

55. Petes, quid significet conscientia? Significat dictamen rationis, quo ratio dictat aliquid fugiendum, vel faciendum.

Conscientia licet erronea obligat ad faciendum id quod ipsa conscientia faciendum dictat per modum præcepti, & non tantum per modum consilij: abstinendum tamen est ab eo quod conscientia vincibilis dictat esse malum. *tom.*2. *fol.*178. *num.*1. *& fol.*179. *num.*11.

56. Conscientia inuincibiliter errans magis obligat quàm præceptum Superioris, secus si conscientia vincibiliter erret. *ibid.n.*17.

57. Faciens contra conscientiam erroneam falsò credens esse peccatum, committit peccatum illius speciei quam conscientia apprehendit. Ex quo fit vt qui credit esse peccatum sacrilegij expuere in terram, sacrilegium committat si in terram expuat. Quod si conscientia inuincibiliter

cibiliter erret dictans actum esse bonum, cùm re vera sit malus, actus est bonus. *tom.2.fol.*180. *num.*18.19.*&* 23. Item

58. Putans ex conscientia erronea inuincibili vtramque contradictionis partem esse peccatum, peccat quamcumque partem eligendo: at qui aliàs ex conscientia erronea credidit aliquod opus esse peccatum, sed dum illud præstat, non amplius actu de peccato dubitat, excusatur à peccato. *ibid.num.*27.*&* *fol.*181.*num.*28.

59. Si conscientia fuit temerè & absque fundamento concepta, deponi potest absque vlla ratione, iudicando ipsam conceptam fuisse sine ratione & fundamento, quia res per quas causas nascitur, per easdem dissoluitur, sed conscientia erronea suborta fuit absque ratione & fundamento, vt supponitur, ergo, &c. *ibid.num.*30.

60. Dubium propriè dictum est quando intellectus neutri parti assentitur, sed manet in æquilibrio, vel ferè manet in æquilibrio absque determinato assensu alicuius partis, licet fortè maiorem habeat inclinationem & propensionem ad vnam, quàm ad alteram partem. Qui habet dubium speculatiuum, in praxi debet formare iudicium simile speculatiuo, nisi ratio euidenter aliud suadeat. *tom.2.fol.*182.*num.*1.*&* 2.

61. Peccat peccato eiusdem speciei cuius est peccatum de quo dubitat, qui cum conscientia practicè dubia aliquid operatur: secus si aliquid operetur non practicè dubitans; consequenter qui percutit laicum putans esse clericum, peccat contra reuerentiam Ecclesiasticis personis debitam. Item peccat ille, qui speculatiuè certus est licitum esse in die festo docere, sed, dum docet, dubitat, an hîc, & nunc sibi liceat: nam docet

practi

practicè dubitans id sibi licere; secus dicendum de operante seruiliter in die festo si credat sibi licere ob necessitatem. Similiter dubitans an liceat rem alienam capere, sed practicè deponens dubium,& surripiens in extrema necessitate, non peccat. *ibid.num.*3.4.*&* 6. *item fol.*183.*num.*10. *&* 11.

62. Petes, quid requiratur vt conscientia practicè deponatur, & vincatur dubium speculatiuum? Respond. requiri debitam diligentiam in ea rei veritate inquirenda, quā ratio postulat pro rei,temporis,loci qualitate,& conditione:& præterea requiritur iusta aliqua causa deponendi practicè dubium speculatiuum: iusta autem causa censetur iudicium & consilium bonorum & doctorum virorum, & possessio; & vt cognoscatur quis possideat,standum est iudicio fori externi,quando aliunde veritas non apparet.*ibid.n.*12. *& seqq.*

63. Ex quibus collige dubitantem an excommunicationem contraxerit, non teneri se tanquam excommunicatum gerere, si præstita debita diligentia non potest rei veritatem inuenire. At qui dubitat an iustè lata sit excommunicatio, vel à legitimo Superiore, excommunicationem incurrit, si contra legem fecerit, quia possessio stat pro lege & pro excommunicatione; secus si dubitetur vtrùm lata sit sententia excommunicationis, vel vtrùm adimpleta sit talis conditio. *ibid.n.*15.*& fol.*184.*n.*16.

64. Possessor bonæ fidei, aut qui matrimonium contraxit,si postea dubitet rem suam esse,vel matrimonium fuisse validum,potest dubium practicè deponere, sibique rem illam detinere,aut debitum ab vxore petere: at qui dubitat an homicidium

cidium ſua culpa contigerit, tenetur ſe tanquam irregularé gerere, quia præſumptio in hac re ſtat contra ipſum. *ibid. n.* 20. *&* 21.

65. Scrupulus eſt quædam ſuſpicio orta ex leuibus indiciis, v.g. melancholia, ignorantia, &c. conſequenter ille dicitur ſcrupuloſus, qui dubitat ex leuibus fundamentis, ſeu indiciis & motiuis. Non eſt peccatum facere aliquid depoſito, vel etiam perſeuerante ſcrupuloſo. Ex quo fit vt probabiliter ſibi perſuadens aliquid eſſe licitum, poſſit tuta conſcientia illud agere, non obſtantibus apparentiis in contrarium occurrentibus. *tom.* 2. *fol.* 185. *num.* 1. *& ſeq.*

66. Poſſumus abſque peccato ſequi opinionem probabilem, ſeu eam quæ non leui fundamento nititur, relicta probabiliore & tutiore, quamuis opinio probabilior & tutior, ſit propria opinio & tenenda relicta probabili, ſi immineat aliquod periculum, ad quod vitandum prudentia, iuſtitia, vel charitas dictet oppoſitam ſententiam eligi debere. *tom.* 2. *fol.* 187. *num.* 4. *&* 5.

67. Ex dictis infer licere Confeſſario, aut interrogato reſpondere iuxta opinionem probabilem, & eum poſſe ſe accommodare & conformare opinioni pœnitentis probabili. Imò poſſunt excuſari illi qui plures adeunt Doctores, donec vnum inueniant qui reſpondeat in ſui fauorem. *tom.* 2. *fol.* 188. *num.* 6. 8. *& ſeqq.*

68. Poſſumus ſequi opinionem probabilem non ſolùm eximendo petentem ab obligatione, ſed etiam obligationem imponendo, niſi petens requirat ſententiam eius qui dat conſilium. *ibid. num.* 7.

69. Vir prudens poteſt aliquando ob firmum fundamentum à communi opinione recedere; commu

communis autem opinio est illa, quam multi Auctores classici ritè perpensis vtriusque partis rationibus sequuntur. Item iudex in ferenda sententia etiam in criminalibus causis, potest quam maluerit opinionem probabilem sequi, modò opiniones sint æquè probabiles. Aduocatus quoque vel causidicus potest tam in ciuilibus quàm in criminalibus tueri causam in fauorem sui clientis, quamuis putet aduersariorum opinionem probabiliorem esse; modò tamen sua opinio sit probabilis. *tom.* 2. *fol.* 189. *num.* 11. *& seq.*

70. Pars tutior eligenda est in administratione sacramentorum, quando periculum imminet inualiditatis sacramenti, neque licitum est sequi opinionem probabilem relicta tutiori in sacramentis administrandis, nisi aliter postulet necessitas, aut nisi defectus proueniat ex parte suscipientis. *ibid. num.* 18. *&* 19.

71. Medicus tenetur infirmo præbere pharmacum, quod certò scit profuturum omisso eo, de quo dubitatur. Quando autem nullum extat certum pharmacum, tenetur sequi tutiorem sententiam in eligendo pharmaco, potéstque remedium dubium applicare, quando nulla est spes de salute infirmi, si tunc temporis nullum certum extet. Quod si Medicus tradat pharmacum infirmo ad sumendum de eo experimentum, grauiter peccat contra iustitiam, quoties non adest opinio probabilis de illo pharmaco, & ex alia parte Medicus habet remedia probabiliter vtilia. *ibid. n.* 20. *& seq.*

Causæ

Causæ efficientes, subiectum, & effectus peccatorum.

72. Deus non est causa peccati, nec illi peccatum imputari potest, neque determinat aut impellit ad malum eligendum, quia Deus non potest id velle, quod ipsius naturæ aduersatur. Peccatorum verò causæ sunt malitia peccatoris, infirmitas sensus, dæmonum suggestiones, superbia, &c. *tom.2.fol.*191.*num.*1.*& fol.*192.*num.*1. *&* 2.

73. Malitia actualis seu formalis peccati est in voluntate tanquam in subiecto, per denominationem verò extrinsecam est in aliis potentiis, quæ actus peccaminosos eliciunt: malitia verò obiectiua conuenit actibus illarum potentiarum à quibus eliciuntur, & in quibus consummantur. Quod attinet ad peccatum habituale, est in eo tanquam in subiecto in quo est habitualis perfectio qua priuat. Vnde peccatum habituale odij est in voluntate, quia in voluntate reperiri debet perfectio amoris & charitatis, qua priuat peccatum odij, & sic de cæteris. *tom.*2.*fol.*193.*n.*3.*&* 4.*& fol.*194.*n.*8.

74. Effectus peccati sunt macula, reatus pœnæ damni & sensus, diminutióque naturalis inclinationis ad virtutem, quatenus voluntas acquisito per peccatum habitu vitioso facilius mouetur in malum. *ibid.num.*1.

75. Peccatum per se & formaliter consideratum, quatenus dicit culpam, non potest esse pœna alterius peccati, ita vt Deus velit hominem ob culpam præcedentem prolabi in aliud peccatum, si tamen peccatum consideretur secundùm alia

ipsi

ipsi accidentalia, vt ratione infamiæ vel tristitiæ, vel laboris, &c. vnum peccatum potest esse pœna alterius. *ibid.n.2.*
76. Nullus homo, si secundùm se spectetur, potest pro peccato alterius puniri pœna propriè dicta, nisi etiam ipse deliquerit; aut modò non consideretur vt alteri aliquo titulo coniunctus, vt videre est in Dauide, qui punitus fuit in suo populo, quatenus Dauid considerabatur vt aliquid coniunctum cum suo populo ratione iurisdictionis. *tom.2.fol.195.num.3.& 5.*

Causæ excusantes à peccatis

77. Sunt, dispensatio legis, seu præcepti validè obtenta, impotentia adimplendi præceptum, tam moralis, quàm physica vis absoluta, metus seu probabile periculum grauis damni aut mortis, ignorantia inuincibilis aut probabilis tam iuris, quàm facti, & ignorantia comitans, saltem respectu actionis externæ. *tom.2.fol.196.num.1. & 2. item fol.199.num.2. & 3. item fol.200.num.7.& fol.203.num.12.& fol.205.n.34.*
78. Circa prædictam doctrinam aduerte eum qui totum præceptum adimplere nequit, teneri ad partem notabilem, si ea sit à Superiore intenta; & impotentem ad totum officium recitandum, teneri ad eam partem quam potest, modò sit notabilis. Idem dic de auditione Missæ. *tom.2.fol.196.num.4.& 7.item fol.197.num.8.*
79. Aduertè præterea peccare eum qui apponit impedimentum, quod proximè, & per se impedit adimpletionem præcepti. Vnde peccat mortaliter qui triginta diebus nauigaturus proiicit in mare Breuiarium, vt liber sit ab obligatione offi-
cij

cij recitandi. Neque excusatur excommunicatus, qui tempore Paschatis non confitetur, vel non communicat ob negligentiam in procuranda excommunicationis absolutione; secus dicendum de commorante domi die aliquo festo tempore sacri ad infirmi vel domus custodiam.

Similiter non peccat contra ieiunium laboriosæ venationi dans operam, præuidens fore vt ieiunare non possit, quia venatio videtur causa per accidens fractionis ieiunij, nec præceptum ieiunij prohibet venationem; limita tamen, modò id non fiat in fraudem ieiunij. *tom.2.fol.*197. *num.*10.*& seq.*

80. Aduerte rursus dum diximus vim absolutam excusare à peccato, id intelligi dummodo voluntas & membra externa resistant. *tom.2.fol.* 199.*num.*2.

81. Præcepta, etiam humana, obligant sub mortali cum periculo mortis, vel alterius grauis damni, dum vitandum est grande scandalum, vel conseruandum est bonum commune religionis, Reipublicæ, aut communitatis; secus si obseruatio horum præceptorum non est vtilior, quàm conseruatio vitæ. *ibid.num.*5.*&* 6.

82. Metus mortis potest excusare à transgressione ieiunij, vel diei festi, vel alterius legis humanæ vel diuinæ, modò lex diuina non prohibeat rem extrinsecè malam. *tom.*2.*fol.*200. *num.*7.

83. Parochus excusatur à peccato, qui ob periculum mortis non defert ad Episcopum eos, qui tempore præfixo non susceperunt pœnitentiæ & Eucharistiæ sacramentum. *ibid.num.*10.

84. Seruanda est lex cum periculo mortis, quando quis alteri mortem minatur, nisi legem huma

humanam violet in contemptum legis, vel in odium religionis, vel auctoritatis legis publicæ. *ibid.n.*12.

85. Comedens carnes humanas ex metu, excusatur, si eas per modum medicinæ comedat, non est tamen licitum occidere quemquam, vt eius carnes quis per modum medicinæ comedat, cùm hoc sit intrinsecè malum. *ibid.n.*13.*&* 14.

86. Potéstne quis carnibus humanis vesci ad tuendam vitam in propositis casibus? Potest, sed hoc facere non tenetur. *ibid.num.*15.

87. Carthusianus, vel alter qui vouit abstinentiam à carnibus, potest & tenetur eas comedere, si illi euidenter necessariæ sint ad vitam tuendam; neque peccat Medicus præbendo carnes Carthusiano indigenti. *ibid.num.*16. *& fol.*201. *num.*17.

88. Licitum est in graui vitæ periculo vesci idolothytis, seu cibis idolo immolatis, modò astantes admoneantur, aut nouerint hoc fieri ad tuendam vitam, & non ad profitendam falsam Deorum religionem. *ibid.num.*18.

89. Potest excusari à peccato qui habuit aliquam legis cognitionem, vel aduertentiam, circa malitiam obiecti; sed adhibita modica diligentia rei veritatem non cognouit; dicitur enim laborare ignorantia inuincibili, seu probabili. Vnde excusatur rusticus, vel vetula faciens aliquid consulto Parocho, asserente id esse licitum. *tom.*2. *fol.*203.*num.*15.*&* 16. Item

90. Non tenetur repetere confessionem, qui aliquod peccatum ex ignorantia culpabili, vel etiam scienter commissum in ea prætermittit, inuincibiliter ignorans se teneri illud confiteri; imò peccatum ita potest per ignorantiam mi-

nui, vt ex mortali fiat veniale. *ibid.num.17. & fol.204.n.21.*

91. Quælibet ignorantia legum humanarum potest à mortali excusare, modò adsit bona fides, & ignorantia non sit crassa vel supina. Ex quo sequitur eum non peccare mortaliter, qui bona fide perfringit ieiunium, putans se sufficientem non ieiunandi causam habere. *ibid.n.22. & 23.*

92. Laborans ignorantia inuincibili vnius circumstantiæ, non verò alterius, non excusatur à peccato respondente illi circumstantiæ quam nouit, seu quam culpabiliter ignorat: v.g. sciens furtum esse peccatum, & ignorans furtum imperare esse peccatum, non peccat imperando, peccat verò si furtum committat. Item sciens fornicationem externam esse peccatum, non verò desiderium, non peccat desiderio fornicationis; peccat verò exterius fornicando. *ibid.num.24. & seqq.*

93. Peccata commissa ex ignorantia culpabili, sunt eiusdem speciei cum peccatis cuius sunt peccata facta scienter; quare non tenetur pœnitens in confessione explicare num peccauerit ex ignorantia vincibili, vel scienter, nisi ignorantia sit talis, quæ excuset à mortali. *ibid.num.29. & fol.205.num.30.*

94. Ignorantia vincibilis est peccatum oppositum præcepto & virtuti ex qua homo tenetur aliquid scire vel facere. *ibid.num.32.*

95. Iaciens sagittam intentione occidendi quodcumque illud sit quod sibi ob oculos extat, committit homicidium etiam externum eo secuto, quamuis crediderit id esse feram, non hominem, quia hæc occisio censetur sufficienter voluntaria. *ibid.num.35.*

96. Qui

96. Qui ex ignorantia comitante committit homicidium vel aliud damnum infert, excusatur ab obligatione restituendi consurgente ex iniusta acceptione. *ibid.num.*37.

Pensio.

Vide v. *Simonia.*

Percussor clerici.

Vide v. *Censura, Excommunicatio, Clericus.*

Periurium.

Vide v. *Iuramentum.*

Pœnitentia, Pœnitens.

Vide v. *Peccatum*, *Sacramentum*, *Confessio*, *Contritio, Satisfactio.*

1. Sacramentum pœnitentiæ, est sacramentum consistens in actibus pœnitentis & absoluentis, institutum à Deo per modum iudicij emendatiui ad remissionem peccatorum. Est necessarium, tum necessitate medij in re vel in voto illis qui peccarunt mortaliter post Baptismum; tum necessitate præcepti, & sine eo salus obtineri nequit à lapsis, post Baptismum. Dicuntur verò remitti peccata per sacramentum pœnitentiæ in voto, quando remittuntur per contritionem, tenetúrq; pœnitens adhuc confiteri peccata suo tempore à quibus per contritionem fuit iustificatus. *tom.*1. *fol.*163.*num.*1. *&* *punct.*2.*n.*1.*&* 2. *item fol.*164. *num.*3.*&* 6.

2. Institutum fuit pœnitentiæ sacramentum

 Ioan.

Ioan.20. Quando post resurrectionem suam insufflauit in discipulos, dicens: *Accipite spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata*, &c. *tom.1. fol.165.n.2.*

3. Materia remota sacramenti pœnitentiæ sunt peccata etiam venialia, quæ sunt quoque materia remota saltem sufficiens huius sacramenti. Dixi, *sufficiens*, quia pœnitens non tenetur in confessione manifestare peccata venialia; & si aliqua confiteatur, potest alia reticere si voluerit, cum ea non sint materia necessaria, sed sufficiens tantùm. Nec refert quòd Ecclesia possit venialium confessionem præcipere ad maiorem vtilitatem fidelium. *tom.1.fol.166.num.3.5.& seq.*

4. Peccatum dubium non est materia sufficiens sacramenti pœnitentiæ, quando pœnitens dubius est de facto; secus dicendum de peccatis semel dimissis, quæ possunt esse materia non confessionis. Hinc est quod pœnitens possit aliqua peccata dimissa confiteri, & aliqua reticere, quia huiusmodi peccata non sunt materia necessaria, sed sufficiens. *tom.1.fol.167.n.9.& seq.*

5. Solus Sacerdos est minister huius sacramenti, vt constat ex Trident. *sess.14. cap.6.* Hinc fit vt confessio facta laico, Subdiacono, aut Diacono, etiam in mortis articulo, non subsistat. *tom.1. fol.257.num.1.& seqq.*

6. Potestas qua Sacerdos potest à peccatis absoluere, consistit in claue ordinis & iurisdictionis, seu in charactere & iurisdictione delegata vel ordinaria. *ibid.n.5.*

7. Non omnis Sacerdos, per se loquendo, est sufficiens minister istius sacramenti, (præciso mortis articulo, in quo quilibet Sacerdos etiam excommunicatus, potest validè absoluere,) cùm

non

non omnis Sacerdos habeat iuriſdictionem ſiue ordinariam, ſiue delegatam. *ibid.n.7.& fol.259. num.8.& 9.*

8. Præſente Sacerdote excommunicato vitando, aut ſuſpenſo, debet ſimplex Sacerdos toleratus abſoluere, etiamſi antea non haberet iuriſdictionem abſoluendi; & qui ab eo in huiuſmodi caſu abſolutus eſt, non tenetur elapſo eo periculo iterum eadem peccata licet reſeruata, confiteri. *ibid.n.11.& ſeq.*

9. Habentes vnum ſolum domicilium in aliquo loco, poſſunt ſua peccata confiteri Parocho loci, in quo domicilium habent; nam Parochus illius loci eſt proprius eorum Sacerdos. Habentes duo domicilia, in quibus æquè habitant pro diuerſa anni parte, poſſunt vtrique Parocho in quorum parochia habent domicilia, confiteri. *tom.1.fol.259.num.1.& 2.*

10. Proprius Sacerdos vagorum, eſt Parochus loci in quo vagi reperiuntur: nam actualis habitatio loci quam pro tempore habent, ſuccedit in locum domicilij. Idem dic de iter agentibus & peregrinis, qui etiam Parocho loci ad quem perueniunt, aut alteri approbato confiteri poſſunt, modò iter non faciant in fraudem legis, id eſt, ea ſolum de cauſa vt poſſint aliis confiteri. Sacerdos tamen approbatus in aliqua diœceſi, poterit omnes illius diœceſis ad ſe concurrentes audire, etiamſi ad ipſum accedant animo vitandi proprium Parochum. Sixtus IV. conceſſit religioſis facultatem audiendi confeſſiones extraneorum, modò religioſi ſint approbati ab Epiſcopo loci. *ibid.num.4.& fol.260.n.5.& ſeq.*

11. Parochus non poteſt tempore Paſchatis Euchariſtiæ ſacramentum adminiſtrare iis, qui

dedita opera confessi sunt Sacerdotibus, aut religiosis extra aut intra diœcesim existentibus non approbatis: secus dicendum si approbati sint, & priuilegio gaudeant. *ibid.num.9.*

12. Parochus, seu alter Confessarius qui iurisdictionem in aliquem habet, potest ipsum extra propriam diœcesim audire & absoluere, cum iurisdictio quæ absque strepitu iudicij exercetur, (vt in sacramentali absolutione contingit,) possit extra proprium territorium & diœcesim exerceri. *ibid.num.10.*

13. Qui obtinuit à Sede Apostolica, vel ab Episcopo facultatem eligendi Confessarium, potest sibi eundem eligere mortuo concedente; quia hæc gratia facta non exspirat morte concedentis. Hæc tamen doctrina non est applicanda iurisdictioni Vicarij aut Visitatoris: nam hæc exspirat mortuo Episcopo. *tom.1.fol.261.num.2. & 3.*

14. Facultas eligendi Confessarium non finitur per primam electionem, nisi aliter ex circumstantiis colligatur de morte concedentis. *ibid. num.4.*

17. Qui facultatem habet eligendi Confessarium idoneum, debet Confessarium ab Episcopo approbatum eligere. *ibid.num.5.*

16. Triplex est iurisdictio, ordinaria scilicet, delegata, & ex concessione iuris. Iurisdictio ordinaria est potestas quam quis habet in alios ex officio, qualis est curam animarum habens. Delegatam dicitur habere, qui facultatem obtinuit ab habente iurisdictionem ordinariam, quales sunt deputati ad confessiones audiendas. Iurisdictio ordinaria cessat priuatione dignitatis seu officij: iurisdictio delegata cessat tum lapsu temporis,

poris, tum per reuocationem concedentis. *tom.1. fol.263.num.6.& 7.*

17. Ille dicitur habere iurisdictionem ex concessione iuris, qui absoluit eum, cui à iure, vel ex priuilegio concessa est facultas eligendi Confessarium. *ibid.num.6.*

18. Vt Sacerdos validè administret pœnitentiæ sacramentum laicis (aut clericis, debet esse per examen aut alia ratione approbatus ab Episcopo iam confirmato, & habente subditos; aut à Vicario generali, aut à Capitulo Sede vacante: Episcopus tamen censetur sufficienter aliquem approbare eo ipso quod sciens & volens mandat alicui curam animarum ad tempus. Ad confessiones regularium audiendas sufficit licentia Superioris: communis enim religiosorum vsus hoc indicat. *ibid.num.9.& 10.*

19. Parochus non potest neque iure communi, neque particulari aliquem non aliàs approbatum admittere ad audiendas confessiones suorum subditorum. *tom.1.fol.264.num.12.*

20. Sacerdos qui probabiliter credit Episcopum vel Papam absolutionem ratam habiturum de futuro, non sufficienter approbatus censetur: secus dicendum si vidente Episcopo, & non contradicente absoluit. *ibid.num.13.& 14.*

21. Sacerdos approbari debet ab Episcopo ipsiusmet Confessarij, neque potest Episcopus Sacerdotem non subditum approbare: cùm approbatio sit actus iurisdictionis. *tom.1.fol.265. num.15.& 16.*

22. Sacerdos ab Episcopo approbatus nouam licentiam à Parocho obtinere non debet, in cuius parœcia confessiones audire intendit: Episcopus enim habet iurisdictionem in tota sua

diœcesi independenter à parochis. *ibid.num.*17.

23. Quod si duo præsint eidem parœciæ, potest vterque independenter ab altero admittere aliquem ab Episcopó approbatum ad confessiones. *ibid.num.*19.

24. Habens priuilegium eligendi Confessarium, non potest eligere Sacerdotem approbatum ab ordinario alterius diœcesis. *tom.*1.*fol.*266. *num.*21.

25. Parochus tempore Iubilæi potest eligi ad confessiones subditorum alterius parœciæ audiendas in eadem diœcesi: non censetur tamen sufficienter approbatus ad confessionem tempore Iubilæi, qui aliàs habuit beneficium parochiale. *ibid.num.*23. *&* *fol.*267.*n.*24.

26. Religiosi exempti possunt de consensu sui Superioris absolui & dispensari ab Episcopis, si se eis subiiciant. *ibid.n.*26.

27. Religiosi qui possunt quoscumque ad se accedentes audire, non possunt absoluere religiosum alterius ordinis. *ibid.n.*27.

28. Nouitius potest absolui à censuris reseruatis in religione, à quibus potest absolui professus. *ibid.num.*28.

29. Ille non censetur sufficienter approbatus, qui fuit admissus ab Episcopo sciente illum non esse idoneum: nam secundùm Concilium Tridentinum debet idoneus iudicari: valet tamen approbatio, si Episcopus aliquem iudicet idoneum, qui re ipsa idoneus non est. *ibid.num.*29. *&* 30.

30. Ad validitatem approbationis non requiritur vt detur in scriptis, consultum tamen est dari in scriptis, & gratis; quamuis valida sit, si gratis non concedatur. *tom.*1.*f.*268.*n.*32. *&* 33.

31. Vt

31. Vt Confessarius validè pœnitentiæ sacramentum administret, requiritur in eo probitas, scientia, & cognitio eorum quæ necessaria sunt ad materiam & formam sacramenti; prudentia & sollicitudo in præbendis pœnitenti opportunis & debitis remediis,& eo instruendo. *ibid.num.2. & 4.item fol.269.n.7.& fol.270.n.16.*

32. Administrans hoc sacramentum in peccato mortali, mortaliter peccat. *tom.1.fol.168. num.3.*

33. Confessarius ciuitatis debet esse instructior eo, qui extra vrbem confessiones rusticorum audit. Itèm maior scientia circa Canones requiritur in excipiente confessiones clericorum, quàm in eo qui laicos audit. *tom.1.fol.269.num.8. & 9.*

34. Si Confessario occurrat casus aliquis difficilis, quem nequit statim dissoluere; nec potest tunc temporis sufficientem inquisitionem, aut consultationem adhibere, poterit absolutionem impendere, si pœnitens promittat se facturum, quod postea iudicatum & resolutum fuerit. *ibid. num.10.*

35. Confessarius inter audiendas confessiones attendere debet ad peccata, vt de illis iudicium ferat: audito tamen quolibet peccato non tenetur in particulari explicitè iudicare, an sit mortale aut veniale; & pœnitens qui bona fide confessus est Confessario nescienti discernere inter mortale & veniale, validè absolui potest. Idem dicendum, quando Confessarius iniustè absoluit, vel errat in imponenda salutari pœnitentia. Neque pœnitens tenetur iterum confiteri peccatum aliàs confessum, quod nunc ipse vel Confessarius cognoscit esse mortale, sed vterque

ipsius grauitatem antea ignorabat. *ibid.num.*11. *& seq.*

36. Confessarius potest licitè absoluere pœnitentem nondum facta restitutione, modò pœnitens firmum habeat propositum faciendi quàm primum, quod facere tenetur. *tom.*1.*fol.*270. *num.*19.

37. Parochus potest & debet à sacramentis eos repellere, qui decimas non soluunt, nec parati sunt soluere: secus dicendum de Ecclesiastica sepultura: hoc enim ius competit Superiori & iudici in foro externo. *ibid.n.*20.

38. Confessarius tenetur pœnitentem de obligatione restitutionis admonere, quoties iudicauerit expedire: quòd si pœnitentem non admonuit de restitutione facienda, non idcircò tenetur resarcire damnum quod tertius patitur ob prætermissam à Confessario admonitionem, nisi fortè ex culpa lata, aut ignorantia crassa, aut scienter consuluerit & dixerit pœnitentem non teneri: nam tunc culpabiliter exercuit actionem damnificatiuam: si tamen opportunè admoneat pœnitentem de restitutione facienda, censetur retrahere influxum, quem exhibuerat in damnum tertij. *ibid.n.*21. *&* 22.

39. Parochus aut alius curam animarum habens, tenetur pœnitentis confessionem toties audire, quoties pœnitens vult rationabiliter confiteri, & expedit saluti pœnitentis; nisi fortè Parochus tunc temporis seriis detineatur negotiis. Episcopus similiter tenetur confessiones subditorum audire saltem in graui necessitate, si petatur. *tom.*1.*fol.*271.*n.*23. *&* 25.

40. Confessarius saltem ex officio, tenetur absoluere pœnitentem habentem opinionem probabilem,

babilem, cuius contrariam Confessarius sequitur. *ibid. num. 26. & 27.*

41. Materia proxima sacramenti pœnitentiæ sunt actus pœnitentis, videlicet, contritio, confessio, & satisfactio, qui actus sunt non solùm partes integrales sacramenti pœnitentiæ, verùm etiam essentiales, saltem confessio & contritio, seu dolor aliquis formalis, quo qui caret, non recipit sacramentum pœnitentiæ, quantumcumque habeat actum dilectionis Dei. Per *dolorem*, intellige dolorem naturalem, sine quo confessio facta, etiam venialium est inualida. Quamuis ad fructum sacramenti requiratur attritio supernaturalis, quæ perfectior est actu naturali, de qua attritione supernaturali, intelligenda sunt Concilia, dum asserunt ad sacramentum requiri attritionem. Quod si quis bona fide recipiat absolutionem, cum sola attritione naturali, validum quidem, sed informe erit pœnitentiæ sacramentum. *tom. 1. f. 168. n. 1. & seq.*

42. Quæres, an dolor efficax esse debeat? Respond. debere esse efficacem, & talem, per quem excludatur propositum peccandi, sufficiétque huiusmodi dolor elicitus ante confessionem, vel in ipsamet confessione, vel post, antequam pœnitens absoluatur. *tom. 1. fol. 169. n. 13.*

43. Liberum est Confessario iniungere satisfactionem ante, vel post absolutionem. *tom. 1. fol. 171. n. 21.*

De forma sacramenti Pœnitentiæ.

44. Forma sacramenti pœnitentiæ consistit in his verbis: *Ego te absoluo à peccatis tuis.* Imò ad essentiam & valorem sacramenti sufficiunt hæc

duo verba explicitè prolata, *absoluo te.* Quare non est necessarium adiungere inuocationem sanctissimæ Trinitatis. Neque opus est addere in forma, hæc verba: *Authoritate vel potestate mihi à Christo concessa:* neque, *à peccatis de quibus confessus es.* *tom.*1.*fol.*171.*num.*1.*& fol.*172.*num.*2. *& seq.*

45. Absolutio collata hoc modo: *Absoluatur seruus Christi*, valida est, quia his verbis sufficienter exprimitur actio ministri; éstque verus sensus formæ, & Sacerdos verè absoluit à peccatis, modò non adsit obex, ex parte pœnitentis. *ibid.n.*7. *&* 8.

46. Mutata substantialiter forma sacramenti pœnitentiæ, irritum est sacramentum; validum est verò, quoties mutatio est solùm accidentis, vt diximus de aliis sacramentis. Vnde valet, si dicatur, *remitto*, loco verbi, *absoluo*, aut si loco particulæ, *ego*, dicatur, *nos*, aut absoluendo Regem, *absoluo maiestatem tuam*, aut, *vos absoluo*, si plures in periculo naufragij existentes, vnica forma absoluat Confessarius. Validum est similiter pœnitentiæ sacramentum, quando constructio ex actiua in passiuam mutatur, modò idem verborum sensus permaneat; aut si forma modo imperatiuo proferatur, vt si dicatur, *absoluaris à me:* secus dicendum, si sacramentum administretur sub forma modo deprecatiuo prolata, vt si dicatur, *absoluat te Deus*, quia non remanet idem verborum sensus, & pœnitentiæ sacramentum institutum est per modum iudicij, in quo non sufficit ferre sententiam modo optatiuo. *tom.*1.*fol.*173.*num.*2. *& seq.*

47. Præterea non est validum pœnitentiæ sacramentum administratum hac forma, *iubeo te*

esse

esse absolutum, &c. sicut etiam nec validum esset, si omitteretur particulam , *te.* *tom.*1.*fol.*174. *num.*9.

48. Obserua tamen committi peccatum , quoties mutatur forma ; etiamsi eadem significatio remaneat ; quilibet enim tenetur se communi vsui Ecclesiæ accommodare. *ibid.num.*11.

49. Validum erit sacramentum pœnitentiæ, etiamsi aliqua conditio de præsenti , vel de præterito apponatur in forma : dummodo non sit de futuro, vt diximus in aliis sacramentis. *ibid.n.*1. *& fol.*175.*n.*2.

50. In distinctis confessionibus, validè & licitè iterari potest absolutio super iisdem peccatis semel ritè confessis , vt fit in confessionibus generalibus , receptis ex vsu Ecclesiæ. *ibid.num.*1. *& seq.*

51. Absolutio collata pœnitenti absenti , non est valida , quamuis pœnitens in articulo mortis existat, éstque inualida confessio & absolutio facta per litteras inter absentes ; esset tamen valida , si pœnitens per litteras mittat peccata sua Confessario , deinde in præsentia eiusdem Confessarij , dicat se de omnibus illis accusare, & ab eodem Confessario absolutionem obtineat in præsentia ; quæ absolutio dari non potest in scriptis, vel aliis signis, sed necessariò voce proferenda est ; & in hoc differt à confessione , quæ fieri potest nutibus & signis. *tom.*1.*fol.*176.*num.*1. *& seq.*

Pollutio , seu mollities.

Vide v. *Matrimonium.*

1. Pollutio voluntaria est peccatum mortale, &

& contra ordinem naturæ, & naturam generationis. Dixi, *voluntaria*, vt innuerem pollutionem in semiexpergefacto non esse peccatum mortale. Tunc autem pollutio censetur voluntaria & peccatum mortale, quando prouenit ex causa proxima notabiliter influente in pollutionem, si non sit necessaria, vtilis, vel honesta. *tom.1.fol.459.n.3.& seq.* Vnde

2. Illa pollutio non est peccatum mortale, quæ sequitur vi naturæ, aut ex causa aliqua quæ habet alium effectum, qualis est ebrietas, comestio ciborum calidorum, aspectus vel locutio cum fœmina, agitatio itineris vel cursus equi, tactus licitus seu amplexus iuxta patriæ consuetudinem, modò non sit intentio pollutionis vel periculum consensus in illam. Quando pollutio prouenit ex causa venialiter luxuriosa, non est peccatum mortale. *ibid.num.6.& seq.*

3. Non est licitum procurare pollutionem propter sanitatem, sicut nec procurare magnam commotionem spirituum ordinatorum ad pollutionem. Non est similiter licitum desiderare pollutionem, vel de illa iam secuta gaudere ex affectu libidinis, vel ob delectationem ipsius; cum hoc sit directè consentire in pollutionem. *ibid.num.11.& fol.460.num.13.& 14.*

4. Pollutiones sunt eiusdem speciei, si secundùm se sumantur, per accidens tamen possunt esse diuersæ speciei ratione circumstantiæ adiunctæ habentis diuersam specie malitiam. *ibid.n.15.*

5. Maritus qui incepit copulam cum vxore, non potest sine causa vrgentissima ab ea desistere antequam ipse aut vxor seminauerit; faceret enim iniuriam vxori quæ habet ius petendi copulam completam: secus dicendum de fornicante,

cante, qui poteſt deſiſtere ab inchoata copula, etiamſi fœmina renuat. *ibid.num.16. & fol.461. num.17.*

Præſcriptio.

Vide v.*Reſtitutio.*

1. Præſcriptio eſt acquiſitio ſeu adeptio dominij vtilis, vel directi rei alienæ per continuationem poſſeſſionis bonæ fidei ſpatio temporis à lege definiti. Ad legitimam præſcriptionem quinque conditiones requiruntur, videlicet poſſeſſio continuata: capacitas actiua reſpectu poſſidentis, & paſſiua reſpectu rei quæ poſſidetur: bona fides ſeu credulitas, qua quis prudens iudicat rem ſuam eſſe, vel ſaltem ignorat eſſe alienam, modò ignorantia non ſit craſſa vel affectata: titulus probabiliter præſumptus, quo accipiens credat tradentem eſſe legitimum rei traditæ dominum: vltima conditio eſt tempus à iure definitum, videlicet ad præſcriptionem bonorum mobilium, quæ propriè vocatur vſucapio, requiritur ſpatium trium annorum cum titulo & bona fide inter præſentes, inter abſentes verò requiritur ſpatium quatuor annorum: ad præſcriptionem verò rerum immobilium requiritur contra priuatos ſpatium decem annorum inter præſentes, & inter abſentes ſpatium viginti annorum; at contra rem immobilem Eccleſiæ & locá pia, (excipe Romanam Eccleſiam,) requiritur ſpatium quadraginta annorum. *tom.2.fol.605. n.1. & fol.606.n.2.& 5. item fol.607.n.14.& 15. item fol.609.n.22.& 28.*

2. Ex dictis ſequitur habentem rem alienam apud ſe depoſitam, vel commodatam, vel conductam,

ctam non posse eam præscribere, quia eam non possidet suo nomine: & religiosum non posse aliquid præscribere, cùm in eo deficiat capacitas actiua; similiter neque hominem liberum præscribi posse, deficit enim capacitas passiua: sequitur præterea debitorem qui iam triginta annis elapsis non soluit debitum, non posse illud præscribere, cùm non dicatur habere bonam fidem: & eum qui gratis aliquid soluit singulis annis non acquirere obligationem idem semper soluendi, quia non adest titulus, ob quem acquirat obligationem soluendi. *ibid.num.*4.7.*&* 9. *item fol.*607.*n.*16.*& fol.*609.*n.*23.

3. Aduerte autem præscriptionem currere & non interrumpi, quando possessio vnius rei transit de vno ad alterum, ita vt si computato tempore vtriusque possidentis elapsum sit tantum temporis, quantum requiritur ad præscriptionem, res censeatur præscripta, modò vterque possessor bona fide possederit. *tom.*2.*fol.*608.*num.*21.

4. Legitima præscriptio excusat à restitutione, non solùm in foro externo, sed etiam in foro conscientiæ; nam possidens rem alienam bona fide, facit illam suam per continuationem temporis à lege constituti; nullus autem tenetur ad restitutionem rei, cuius habet dominium: verum tamen est minoribus, locis piis, ac Ecclesiis concedi restitutionem in integrum auctoritate iudicis. *tom.*2.*fol.*612.*num.*33.*&* 34.

Precarium.

1. Precarium est contractus, quo quis concedit aliquid alteri, cum potestate illud repetendi quoties voluerit. Dicitur precarium eo quod fiat preci

precibus illius in cuius commodum conceditur. In precario requiritur traditio rei, & vt ille qui tradit precarium, possit illud repetere, quoties voluerit, nisi aliter postulet charitas; vt accidit quando non potest repetere sine grauissimo detrimento illius qui precarium accepit. Et prætereà in precario non potest pactum iniri, vt ille qui tradit precarium, non possit repetere, nisi post certum tempus; hoc enim repugnat contractui precarij. *tom.2.fol.922.num.1.& seq.*

2. Precarium finitur vel voluntate illius qui illud concessit; vel per venditionem precarij factam à domino: vel per mortem illius qui accepit precarium. Quod si precarium concessum sit sub hac forma, *vsque ad meum beneplacitum*, vel, *donec voluero*, precarium expirabit morte concedentis, vt dictum est v. *Priuilegium. ibid.n.5.*

Princeps.

Vide v. *Priuilegium.*

Priuilegium.

Vide v. *Lex.*

1. Priuilegium est lex, qua conceditur aliquid speciale. Multiplex est priuilegium, aliud scriptum, aliud non scriptum, aliud reale, quod directè conceditur alicui rei, vt loco, dignitati, aliud personale, quod conceditur immediatè personæ ratione sui: aliud gratiosum, aliud remuneratorium, aliud conuentionale, & aliud purum, aliud perpetuum, aliud temporale seu quod impleta tali vel tali conditione cessat. *tom.2.fol.109.n.1. & seq.*

2. Priuilegium ab eo conceditur à quo lex ferri potest,

poteſt,& conſequenter Imperator & Rex poſſunt exiſtentibus in ſua ditione,& Papa directè in ſpiritualibus omnibus priuilegia concedere. Epiſcopus quoque poteſt in propriis ſtatutis priuilegia ſuis ſubditis conferre. *tom.2.fol.*111.*num.*1. *& ſeq.*

3. Priuilegia contra ius illis tantummodò concedi poſſunt,qui aliquo modo ſunt ſubditi , quia cum per priuilegium homo eximatur à lege,illis ſolum concedi poſſunt , qui ſunt aliquo modo ſubditi. *ibid.num.*5.

4. Priuilegium vel diſpenſatio validè poteſt obtineri abſque mandato vel ſcientia illius , in cuius fauorem obtinetur,ſeu priuilegiarij,& conſequenter valet diſpenſatio obtenta à Titio ad contrahendum cum affine vel conſanguinea, quamuis ipſa non ſit conſcia diſpenſationis:imò validè poteſt obtineri diſpenſatio pro inuito & nolente , & Superior habens talem facultatem, pro iſtis diſpenſare poteſt. *tom.2.fol.*112.*num.*1. *& ſeq.*

5. Priuilegium non habet vim donec acceptetur ab eo cui conceditur,aut ab ipſius nuncio vel procuratore qui vicem ipſius gerat ; vnde valent geſta à priuilegiario facta poſtquam per nuncium priuilegium acceptauit , etiamſi ipſe hoc ignoret. Item valida eſt confeſſio facta Sacerdoti ignaro conceſſionis ſibi ab Epiſcopo factæ , ſi hæc iam acceptata fuerit ab ipſius procuratore; ſecus dicendum , ſi licentiam ſibi conceſſam cognouit per alium quàm per nuncium ; neque poteſt priuilegiarius vti priuilegio , antequam ab ipſo vel à procuratore acceptetur : ſicut & inualida eſt quoque commutatio voti antequam acceptetur ; & concedens priuilegium , poteſt illud

reuo

reuocare antequam acceptetur à priuilegiario. *ibid.num.5.& fol.113.n.6.& seq.*

6. Obtinens priuilegium per nuncium ne possit ab aliquo excommunicari, gaudet priuilegio statim ac illud acceptatum fuit à nuncio, priuilegiúmque prodest priuilegiario antequam innotescat illi in cuius damnum conceditur. *ibid.n.14. & fol.114.n.16.*

7. Materia priuilegij debet esse honesta, rationabilis, fauorabilis; & debet consistere in aliqua facultate ad agendum aliquid vel non agendum, ad recipiendum, vel non recipiendum. *ibid. num.1.*

8. Effectus priuilegij respectu priuilegiarij consistit in facultate aliquid faciendi vel omittendi, quamquam tenetur aliquando priuilegiarius vti suo priuilegio, quando scilicet ex omissione vsus priuilegij sequitur aliorum præiudicium. *ibid.num.2.& 3.*

9. Vt autem validi sint actus facti virtute priuilegij, requiritur vt seruetur forma substantialis contenta in priuilegio, quia actus sine forma substantiali celebratus, non est validus. *tom.2.fol. 115.num.1.*

10. Quando alicui datur priuilegium, seu facultas aliquid faciendi de alterius consilio, tenetur, per se loquendo, petere consilium; & opus aliter factum, irritum est; sed non tenetur illud semper sequi, quia aliud est petere consilium, aliud sequi consilium. *ibid.num.3.& 4.*

11. Priuilegio absolutè & absque determinatione loci concesso, priuilegiarius vti potest quolibet in loco concedentis; nisi de mente concedentis aliter constet, *ibid.num.1.*

12. Quando Papa concedit facultatem vescen-

di

di lacticiniis in Quadragesima ob inopiam piscium in tali vel tali regione, non licet vti dicto priuilegio vltra talem regionem; aliàs priuilegium à Papa, considerato vt est pastor vniuersalis, concessum, vbique terrarum valet. *tom.2. fol.116.num.3.*

13. Priuilegiarius potest præciso scandalo, aut alia circumstantia vbique, etiam extra territorium concedentis, vti dispensatione seu priuilegio personali sibi concesso absque determinatione loci, modò in alieno territorio non extet specialis aliqua prohibitio; & sic qui ab Episcopo dispensationem obtinuit in voto castitatis, vt possit debitum à sua vxore petere, potest debitum ab ea vbique petere; & absolutus ab excommunicatione remanet vbique absolutus, sicut & habens facultatem eligendi Confessorem, potest illum vbique eligere, &c. *ibid.num.4. & seq.*

14. Priuilegium purè fauorabile, in quo nulli præiudicium affertur, latè explicandum est, quantum rationabiliter iudicatum fuerit, seruata verborum proprietate: priuilegium verò odiosum nisi aliter dictet recta ratio, prudentia, grauis aliqua causa, vel necessitas, strictè explicandum est, seruata verborum proprietate, iuxta illam regulam iuris: *Odia restringi, fauores conuenit ampliari.* quamquam priuilegia quæ continentur in iure communi, non videntur strictè explicanda, sicut neque dispensatio quæ per legem vel Canonem conceditur, cum gradus remotior trahat ad se minus remotum, dispensatióque concessa in tertio gradu, extenditur ad secundum cum tertio; priuilegium autem contra ius commune, strictè explicandum est; priui-

legiúm

legiúmque irregulari concessum ad beneficia, censetur solum concessum ad beneficia simplicia. *tom.2.fol.*118.*num.*4.*& seq.*
15. Priuilegium quod præbet occasionem peccandi, vel quod ad lites concessum est, strictè accipi debet; sicut & priuilegium quod vergit in præiudicium tertij; secus dicendum de facultatibus Bullæ Cruciatæ, aut Iubilæi, aut absoluendi à reseruatis: hæ enim latè explicandæ sunt, sicut & facultas Episcopis concessa in Tridentino. *tom.2.fol.*119.*num.*11.*& seq.*
16. Potestas concedendi priuilegium non est explicanda eo modo quo explicatur ipsum priuilegium. *ibid.num.*14.
17. Priuilegium concessum *ad instar* alterius priuilegij, ita explicandum est, vt per ipsum concessus censeatur omnis fauor & gratia cum eadem extensione & limitatione quæ continetur in alio ad instar cuius priuilegium est concessum; hanc enim significationem admittit illa particula, *ad instar.* *tom.2.fol.*121. *num.*20.
18. Priuilegium censetur solummodo concessum iis personis vel rebus quæ sunt in priuilegio expressæ, vel quæ in eo comprehenduntur, propter significationem vocis, aut propter materiæ, aut actionis connexionem, vel propter iuris dispositionem. *ibid.num.*1.
19. Priuilegium concessum religiosis extenditur etiam ad moniales; concessum filiis extenditur ad filias, fratribus ad sorores; item priuilegium concessum bonis mariti extenditur etiam ad bona vxoris, communia cum bonis mariti.

Priuilegium quoque concessum Sacerdoti vt possit

possit celebrare tempore interdicti, extenditur ad alterum qui inseruiat Sacerdoti. Vxor prӕterea gaudet priuilegiis nobilitatis obtentis à viro, sed non priuilegiis clericatus. *ibid. num.* 2. *& seq.*

20. Priuilegium alicui concessum audiendi officia tempore interdicti, extenditur etiam ad familiares & domesticos. *tom.* 2. *fol.* 122. *num.* 8.

21. Filius non gaudet priuilegiis patris, excepta nobilitate, aut alia concessione à iure facta. *ibid. num.* 10.

22. In dispensationibus non est argumentandū à paritate rationis, vel à maiori ad minus, modò minus non includatur in maiori; tunc enim dispensatio seu priuilegium extendi videtur ad minus, quia qui concedit totum, censetur etiam concedere partes. *ibid. num.* 12.

23. Priuilegium personale amittit vim suam per mortem illius cui concessum fuerat, & priuilegium reale non extinguitur morte illius cui concessum fuerat, sequitur enim rem ipsam, & successiuè transmittitur ad illos qui rem ipsam acquirunt. Idem dic de priuilegio concesso dignitati vel officio, quod transit ad illos qui talem dignitatem vel officium successiuè obtinent. *tom.* 2. *fol.* 123. *num.* 1. *& seqq.*

24. Commissiones datӕ Vicario Episcopi, possunt expediri per successorem, eo amoto ab officio vel mortuo; commissiones verò datӕ officiali Episcopi, sunt expediendӕ per officialem principaliorem, si Episcopus duos habeat officiales. *tom.* 2. *fol.* 124. *num.* 9. *&* 10.

25. Canonicus potest post resignationem Canonicatus cognoscere de causa sibi personaliter com

commiſſa tempore Canonicatus;quia commiſſio perſonalis ſequitur perſonam inſtar priuilegij: at commiſſio facta legato,etiam ſub nomine dignitatis,extinguitur finita legatione & non tranſit ad ſucceſſorem, quia legatus non dicitur propriè habere ſucceſſorem. *tom.2.fol.125.num.14. & 15.*

26. Petes,an is cui datur commiſſio, debeat in dignitate exiſtere tempore reſcripti, vel repræſentationis, vel potius vtroque tempore? Reſpond. ſufficere, vt is cui diſpenſatio committitur, in dignitate exiſtat tempore impetrationis, ſeu *data*,vt vulgò dicitur, quamuis præſentationis tempore remotus fuerit ab illa dignitate. *ibid.num.17.*

27. Ille cui delegatur poteſtas diſpenſandi,non poteſt per alium diſpenſationem expedire, poteſt verò receptionem teſtium & informationem alij committere. *tom.2.fol.126.num.18.*

28. Priuilegium ritè obtentum, ſeu gratia iam facta,non ceſſat morte concedentis,modò priuilegium conceſſum ſit ſimpliciter ſine aliqua conditione, ſeu particula reſtringente vſque ad mortem concedentis; & modò ſit acceptatum ante mortem concedentis; quamquam multi probabiliter contrarium ſentiant. *ibid. num.19.*

29. Iuriſdictio alicui data ſub nomine dignitatis, non extinguitur morte concedentis, vt ſi dicatur: *Sedes Apoſtolica hoc tibi negotium demandat. tom.2.fol.129.num.32.*

30. Priuilegium conceſſum ad beneplacitum concedentis, exſpirat morte concedentis, quia beneplacitum concedentis ceſſat morte concedentis. *tom.2.fol.129.num.3.*

31. Priui

31. Priuilegium gratuitum, quo alicui ſubdito datur facultas faciendi contra ius, vel potius præter ius, poteſt ex iuſta cauſa reuocari à concedente, vel à ſucceſſore, vel ab eius Superiore, conſequenter priuilegium amitti poteſt per reuocationem illius; ſecus dicendum de priuilegio dato per contractum oneroſum, & dato in remunerationem, quod Superior reuocare nequit ſine debita compenſatione. *tom.2.fol.*130. *num.*1.*&* 2.

32. Priuilegium reuocatur vel expreſsè per verba ſufficienter indicantia reuocationem priuilegiorum in ſpecie vel in genere; vel reuocatur tacitè, vt ſi concedens faciat aliquem actum, qui non poſſit ſubſiſtere abſque derogatione priuilegij, vt ſi Princeps iubeat exigi tributum ab eo quem exemerat à tributis. *tom.2.fol.*131.*num.*11. *& fol.*132.*n.*14.

33. Diſpenſationes alicui conceſſæ in foro externo à Summo Pontifice, non cenſentur reuocatæ per clauſulam generalem reuocantem priuilegia. Neque reuocatio facta per huiuſmodi clauſulam generalem extenditur ad Bullam Cruciatam, aut ad priuilegia contenta in Conciliis generalibus, niſi aliter conſtet de mente concedentis, aut niſi priuilegium irritum redderetur. *ibid.num.*12.*&* 13.

34. Per legem ſubſequentem non reuocantur priuilegia non contenta in corpore iuris, niſi fiat mentio priuilegiorum: item neque per particulare mandatum ſeu præceptum, ſeu reſcriptum Principis: neque per ſubſequens priuilegium contrarium; reuocatur tamen per ſententiam latam contra illud ab eo qui poteſt priuilegium auferre. *tom.*2.*fol.*132.*n.*15.*& ſeqq.& f.*133.*n.*18.

35. Rur

35. Rurſus reuocatio priuilegij fit adhuc per legem publicam ſeu promulgatam, & per priuatam reuocationem. *ibid.num.*19.

36. Vtroque modo facta operatur ſuum effectum; priuata poſtquam peruenit ad notitiam illius cui conceſſum fuit priuilegium. *ibid. num.*20.

37. Confeſſarius validè abſoluit facta priuatim reuocatione facultatis ſibi ignotæ; ſecus dicendum, ſi reuocatio facta fuit per legem; quia reuocatio facta per legem ſortitur ſuum effectum, quamuis ignoretur. *ibid.num.*22.

38. Quæres, cuínam facienda ſit reuocatio priuilegij conceſſi communitati, vel Collegio, vel ordini, vel ciuitati, vel Prouinciæ? &c. Reſpond. ſufficere, ſi fiat corpori, ſeu communitati, & non eſſe neceſſe vt innoteſcat ſingulis. Item ſatis eſt vt reuocatio publicetur in loco cui conceſſum fuerat. *ibid.n.*24.

39. Priuilegium amittitur per voluntariam priuilegij renunciationem factam à priuilegiario, & acceptatam à concedente, non autem amittitur per renunciationem factam per dolum vel metum. *tom.*2.*fol.*134.*n.*1.*&* 2.

40. Priuilegium affirmatiuum quo conceditur facultas aliquid faciendi in grauamen aliorum, amittitur per non vſum priuilegij, quatenus illi in quorum grauamen cedit priuilegium, præſcribunt exemptionem à tali onere per tempus legitimum: priuilegium verò quod non cedit in grauamen alterius, non amittitur per non vſum. *ibid.num.*3.*&* 4.

41. Priuilegium amittitúrne per contrarium vſum, id eſt, per actum contrarium priuilegio? Reſpond. amitti per vſum materialiter & formaliter

liter contrarium toti priuilegio. Vt autem actus dicatur contrarius priuilegio, debet fieri ab ipsomet priuilegiario. *tom.2.fol.135.n.2. & fol.136. num.4. & fol.137.n.11.*

42. Priuilegium non amittitur, quoties ex signis & coniecturis sufficienter constat priuilegiarium aliquid fecisse animo non renunciandi. *ibid.num.5.*

44. Si priuilegium cedit in vtilitatem priuatam, ille potest renunciare priuilegio, in cuius fauorem concessum est; quando verò priuilegium concessum est ob bonum commune, non potest à priuata persona renunciari, etiamsi redundet in bonum illius personæ priuatæ, modò bonum priuatum non sit separabile à communi. *tom.2.fol.136.n.7. & 10.*

45. Priuilegium quod habet tractum successiuum, præcisa protestatione, amittitur secundùm quid in vtroque foro per quemlibet actum materialiter & formaliter contrarium priuilegio, modò fiat ab eo qui potest priuilegio cedere, vel de ipsius consensu & voluntate; secus dicendum de priuilegio quod respicit vnum actum, seu quod fit incontinenti: hoc enim simpliciter tollitur per vnum actum contrarium præcisa protestatione, quia renunciatio quoad vnum actum in tali euentu censetur renunciatio simpliciter. *tom.2.fol.137.num.14. & 16.*

46. Qui abutitur priuilegio contra finem & causam priuilegij, vel vltra limites & terminos illius, ipso iure amittit priuilegium quoad effectum quem agit; nam talis abusus tollit fundamentum priuilegij; & actus censetur factus sine potestate, & consequenter irritus quoad id in quo excedit potestatem. *tom.2.fol.138.num.5.*

Procu

Procurator.

Vide v. *Accusator.*

Professio.

Vide v. *Religiosus, Apostata, Votum.*

Promissio.

Vide v. *Sponsalia.*

1. Promissio est datio fidei, deliberata, vera, & spontanea; de re licita & possibili. *tom.2.fol.*888. *num.*1.

2. Qui promittit animo promittendi seque obligandi, sed cum animo non adimplendi, tenetur stare promissioni: nam ex promissione facta animo promittendi & se obligandi naturaliter consurgit obligatio adimplendi promissionem; secus de eo qui promittit, ignorans naturam promissionis, nisi intendat facere quod alij faciunt promittendo. *tom.2.fol.*889.*num.*8.*&* 9.

3. Promissio facta ad indicandum tantum animi desiderium, vel affectum, vel propositum; aut facta vrbanitatis gratia, non obligat, quia promittens, non intendit se obligare. Idem dicendum de promissione facta per dolum aut metum saltem grauem, hæc enim non obligat, nisi iuramentum ei addatur. *ibid.n.*12. *&* 13. *& fol.*890. *num.*14.

4. Qui interius promisit Deo se ducturum aliquam fœminam quam deflorauit, sub promissione matrimonij, tenetur promissionem Deo factam adimplere; quia huiusmodi promissio est de re meliori, quàm sit eius omissio, cum sit de re

quam promiſſor tenetur facere. *tom.2.fol.891. num.20.*

5. Promiſſio quæ fit Deo, non obligat, ſi ſit impeditiua maioris boni, obligat autem ſi fiat homini, & quando ſemel ab homine acceptata eſt, non poteſt auferri abſque conſenſu illius, cui facta fuit: at promiſſio facta Deo quæ obligat, vt votum, poteſt per commutationem vel diſpenſationem tolli. *tom.2.fol.892.num.23.*

6. Promiſſio merè interna, non obligat, niſi fiat per modum voti de meliori bono, quia vt promiſſio obliget, debet acceptari, ſed promiſsio interna nequit acceptari, niſi exterius proferatur, ergo, &c. At promiſsio gratuita, externa, & acceptáta obligationem inducit; & eam non adimplens, peccat mortaliter, niſi paruitas materiæ excuſet. *ibid.n.1.& fol.895.n.2.& ſeq.*

7. Eſtne liberum promiſſario acceptare promiſsionem multo iam tempore factam, & non reuocatam? Reſpondetur affirmatiuè: nam promiſsio facta & non reuocata, durat; conſequenter ille cui facta fuit, poteſt eam acceptare, & ius per acceptationem acquirere. *tom.2.fol.894.n.7.*

8. Vt autem promittens peccet non adimplendo promiſsionem gratuitam, requiritur primò vt promittat animo non promittendi, & ſe obligandi, vt promiſsio ſit rei licitæ & poſsibilis; deinde vt ſit promiſſio rei notabilis, & vt res in eodem ſtatu permanſerint, & non fuerit ita notabiliter mutatus ſtatus rerum & perſonarum, vt ſi menti occurriſſet tális mutatio, non eſſet facta promiſſio, niſi cum exceptione; denique requiritur vt promiſsio ſit acceptata; cenſetur autem acceptata promiſsio facta in fauorabilibus ei qui tacet, modò qui tacet, ſit præſens moraliter, & intelligat

telligat sibi promiſsionem fieri; & conſequenter valida erit huiuſmodi promiſsio poſitis cæteris conditionibus iam allatis. *ibid.n.*8. *& fol.*895. *n.*9.

9. Qui promittit aliquid animo ſe obligandi solùm ſub veniali, tenetur solùm ſub veniali promiſſionis adimplere; & hoc verum eſt, etiamſi materia ſit grauis. *ibid.n.*11.

10. Ille poteſt acceptare promiſsionem in fauorem abſentis, vel donationem, qui ex ea commodum reportat, modò verba promiſsionis in ipſum directa ſint: vel is, cui ex iure id conuenit, vel cui hoc negotium committitur. Vnde qui alterius curam gerit, poteſt acceptare promiſsionem nomine illius, cuius curam gerit, vt Prælatus vel Parochus nomine ſuæ Eccleſiæ; tutor nomine pupilli; curator nomine maioris; pater & mater pro filio & filia; hi enim cenſentur reportare commodum ex promiſsione, quam acceptant pro eo, cuius curam gerunt. Item qui alterius iuri ſunt ſubditi, validè poſſunt ſtipulari pro illis, quorum iuri ſubiecti ſunt, ex.gr. filius pro patre, ſeruus (ſed non mercenarius) pro domino, imò ſocius pro ſocio, vxor pro marito poteſt ſtipulari. Item iudex nomine partis abſentis, & alter pro altero, etiam in cauſa dotis, poteſt ſtipulari. Denique is poteſt ſtipulari & acceptare, qui ad hæc habet ſpeciale mandatum. Aduerte tamen promiſſorem non teneri adimplere promiſſionem acceptatam à tertio, antequam ratificetur ab eo in cuius fauorem facta eſt, cum is poſſit illam reſpuere. *tom.*2. *fol.*893. *num.*4. *& ſeq.*

11. Vt promiſsio vel donatio facta abſenti per nuncium, vel per litteras valida ſit, requiritur vt promiſsio vel donatio deferatur promiſſario, vel donatario per litteras, ſeu per nuncium ad hoc

destinatum ; coram quo promissio quæ defertur debet acceptari , & non sufficit si coram alio acceptetur. Præterea requiritur vt promittens non reuocarit promissionem : nam si reuocauit,& reuocatio mandati innotuit mandatario vel donatario , inualida est. *tom.2.fol.899.num.1.& seq.*

12. Inualidæ sunt promissiones,quibus præbetur occasio peccandi : vt si quis alteri promittat se remissurum obligationem de furto , de iniuria , &c. Item promissiones quibus adimitur facultas disponendi de rebus suis, irritantur à iure: vt si quis promittat alteri se non reuocaturum testamentum , aut se non electurum alium præter ipsum in hæredem.*tom.2.fol.900.num.2.& 3.*

13. Promissio antea valida & acceptata , desinit obligare, quoties superuenit notabilis mutatio , quæ si tempore promissionis adfuisset , vel præcogitata fuisset , iudicio prudentis promissionem impediuisset. Et hoc valet etiamsi promissio firmata sit iuramento. Hinc sequitur promissionem non obligare,si res promissa facta est inutilis,vel damnosa, vel impossibilis,vel illicita. *tom.2.fol.901.n.1.& seq.*

Pignus.

1. Pignus est contractus , quo res alicui traditur ad securitatem crediti ; aliquando accipitur pro hypotheca ; differt tamen,propriè loquendo, ab illa,quod pignus sit de re mobili ; hypotheca verò de re immobili. *tom.2.fol.857.num.1.& 2.*

2. Omnia quæ vendi possunt,possunt etiam pignori tradi ab eo qui liberam habet illorum administrationem : & è contra ea tradi nequeunt pignori,quæ nequeunt alienari.*ibid.n.5.*

3. Eadem res potest pluribus hypothecari , si suffi

ſufficiens ſit ad omnibus ſoluendum : ſicut & pignus quod ego accepi à meo debitore, poſſum quoque alteri oppignorare;deſinet tamen ſecunda oppignoratio,ſtatim ac mihi ſatisfactum erit. *tom.2.fol.859.num.8.& 9.*

4. Creditor non poteſt cum damno debitoris vti pignore accepto in ſecuritatem crediti, niſi adſit ipſius debitoris conſenſus expreſſus vel tacitus ; & tunc debet in ſortem computare valorem illius vſus, niſi præſumatur dominum gratis concedere vſum pignoris ; propterea qui accepit agrum incultum in pignus,ſi eum colat,tenetur computare fructus in ſortem, detractis expenſis & laboribus, niſi dominus agri illos condonet creditori. *ibid.num.9.& 10.*

Purgatorium.

Vide v.*Indulgentia.*

R

Raptus.

1 RAptus propriè dicitur quando perſona aliqua inuita, vel reſiſtentibus eius parentibus,ſeu illis,ſub quorum cura eſt, abducitur per vim ad libidinem explendam, vel ad matrimonium contrahendum. Raptor ſubiacet pœnis Tridentini, etiamſi poſtea non expleuerit libidinem ob ſuperueniens impedimentum. Raptus ſuperaddit fornicationi malitiam contra iuſtitiam, & non ſolùm committitur, quando fœmina abducitur per vim ſiue ipſa ſit virgo, ſiue corrupta, ſiue coniugata ; ſed etiam quando vir abducitur per vim : ſecus dicendum quando quis virginem opprimit in domo patris,aut illam trahit de vno

cubiculo in aliud, vt ibi ea facilius abutatur. *tom.2.fol.475.num.1.& seq.*
2. Pœnæ contra raptores decretæ sunt capitis & bonorum amissio, excommunicatio ipso facto incurrenda ante sententiam iudicis ab ipsis etiam qui consilium, auxilium & fauorem præbent raptoribus; prætereà infamia & incapacitas dignitatum: vt raptor non posit contrahere cum rapta à se vel ab alio antequam constituatur in loco tuto, vt teneatur, siue matrimonium contrahat, siue non, ad decenter dotandam raptam arbitrio iudicis, & vt matrimonium inualidum sit, dum rapta est in potestate raptoris. *tom.2.fol.476. num.9.& seq.*
3. Ille adhuc dicendus est raptor, qui per vim abducit vxorem, quæ vult vti spatio duorum mensium sibi à iure concesso ante consummationem matrimonij. *ibid.num.13.*

Religio, Religiosi.

Vide v. *Apostata, Votum, Suspensio, Monasterium, Simonia, Munera.*

1. Religiosi non tenentur ad clausuram perpetuam, & clausuræ violatio respectu illorum, non est peccaminosa mortaliter, per se loquendo. *tom.1.fol.865.num.2.*
2. Religiosus excusatur ab omni culpa exeundo à monasterio, quando obtinuit licentiam Superioris expressam vel tacitam, iuxta præscriptum religionis, quæ licentia licitè concedi non potest à Superiore, nisi aliquam legitimam illius concedendæ causam habeat; imò religiosus non solùm potest, sed & tenetur nonnunquam monasterio

ſterio egredi vt parentibus ſubueniat, de qua re vide v. *Lex. ibid. num.* 3. *&* 4.

3. Multis modis & multiplici occaſione clauſuram violare poſſunt religioſi: vt dimittendo habitum, matrimonium contrahendo, &c. Religioſus autem tacitè vel expreſsè profeſſus dicitur dimittere habitum, quando habitum deponit ad ſic incedendum, vel ad ſe occultandum, ita vt eo depoſito nequeat religioſus dignoſci. Religioſus ergo in omni loco & tempore habitum ſuæ religionis deferre debet, ſaltem ex honeſtatis debito. *tom.* 1. *fol.* 866. *num.* 6. *&* *fol.* 867. *num.* 2. *&* 3.

4. Religioſus excommunicationem incurrit, non ſolùm dum totum ſuæ religionis habitum dimittit, verùm etiam dum partem detinet, alia dimiſſa, ſed ex parte retenta nequit religioſus dignoſci. Idem dic de religioſo occultante veſtes ſuæ religionis alio habitu ſuperimpoſito: & de eo qui accedit ad aliquem locum ſine habitu, etiamſi facultatem à ſuo Superiore ad illum locum accedendi obtinuerit. Similiter religioſus non deferens habitum in ſuo monaſterio, excommunicationem incurrit iuxta probabiliorem ſententiam. *ibid. num.* 8. *&* *fol.* 878. *num.* 10. *&* *ſeqq.*

5. Aduerte tamen religioſum non incurrere excommunicationem ob quamlibet habitus dimiſsionem, vt ſi fiat, v. g. cauſa ſeruandæ vitæ dum per loca Turcarum vel inimicorum tranſiturus eſt: aut ſi dimittat ignorãs prohibitionem, aut cauſa alicuius ludicræ actionis, aut ad aſſumendum habitum alterius religionis ſtrictioris, modò non aſſumat contra iura; nam religioſus ita aſſumens, incurrit excommunicationem, licèt

multi Doctores oppositum sentiant. *ibid. num.* 13. *&* 14. *item fol.* 869. *num.* 15. *& seqq.*

6. Religiosus dimittens habitum ad tempus, incurrit excommunicationem, etiamsi animum habeat illum iterum assumendi; secus dicendum si dimittat tantum ad modicum & breue tempus, ex. gr. ad dimidiam, vel etiam vt plurimum ad integram horam; etiamsi intentionem habuerit diutius dimittendi. *ibid. n.* 19. *&* 20.

7. Religiosi Societatis IESV dimittentes habitum religiosum in partibus vbi sæcularem habitum non assumunt, ligantur excommunicatione. Idem dicendum de religioso promoto ad beneficium parochiale alicuius Ecclesiæ, si dimittat habitum suæ religionis. *tom.* 1. *fol.* 870. *num.* 24. *&* 25.

8. Religiosus creatus Episcopus non tenetur sub excommunicatione habitum suæ religionis deferre, quidquid sentiant multi in contrarium: quia religiosus factus Episcopus eximitur ab omnibus regulis & statutis religionis. Idem dic de religioso ad dignitatem Abbatis electo, habente propriam diœcesim nulli Episcopo subiectam: quamquam religiosus creatus Episcopus vel Abbas cum dignitate quasi Episcopali, tenetur adhuc tribus votis religionis. *ibid. num.* 26. *& fol.* 871. *n.* 27. *&* 28.

9. Religiosus ad Cardinalatus apicem euectus, non subiicitur excommunicationi non deferendo habitum suæ religionis. *ibid. n.* 29.

10. Religiosus dimittens habitum suæ religionis excommunicationem incurrit, etiamsi physicam vel leges sine Superioris licentia audire non intendat. *ibid. n.* 30.

11. Religiosus professus matrimonium sine licentia

centia Papæ contrahens, aut proficiſcens vltra mare ſine licentia ſui Superioris in ſcriptis expreſſa, excommunicationem incurrit, etiamſi id faciat abſque prauo animo vel ſcandali periculo. Et Superior concedens facultatem alicui religioſo litterato, ſed non prouido vel experto transferendi ſe ad partes tranſmarinas in quibus pauci fideles reperiuntur, non eximitur ab excommunicatione. *tom.* 1. *f.* 872. *punct.* 3. *& punct.* 4. *num.* 1. *& ſeq.*

12. Superior alicuius ordinis non incurrit excommunicationem transferendo ſe vltra partes tranſmarinas ſine licentia. *tom.* 1. *fol.* 873. *num.* 8.

13. Omnes Monachi & Canonici regulares non habentes adminiſtrationem adeuntes curias Principum ad nocendum ſuis Prælatis aut monaſteriis, excommunicationem ipſo facto incurrunt, etiamſi nullum damnum reipſa inferant. Ita *Clement.* 1. *in agro, de ſtat. monach.* Nec refert quod ad præfatas curias accedant cum licentia generali ſuorum Prælatorum. *tom.* 1. *fol.* 874. *n.* 1. *&* 6.

14. Monachus qui bono animo curiam ingreſſus eſt, ſed poſtea in curia commoratur intentione damnum inferendi ſuis Prælatis vel monaſteriis, excommunicationem non videtur incurrere, iuxta probabilem D. Bonacinæ opinionem. *tom.* 1. *fol.* 874. *num.* 4.

15. Religioſus accedens ad præfatas curias animo nocendi alteri religioſo, vel alteri religioni ſeu monaſterio, non incidit in excommunicationem: textus enim loquitur de nocentibus ſuis Prælatis aut monaſteriis. *ibid. num.* 10.

16. Aduerte tamen accedentem ad curias Principum animo nocendi, excuſari ab excommuni-

catione, si hoc faciat ex ignorantia etiam crassa & supina, modò non sit coniuncta cum ingenti temeritate. *tom.* 1. *fol.* 875. *num.* 14.

17. Religiosi accedentes ad studia, seu proficiscentes aliò, id est extra oppidum sui monasterij, sine licentia sui Prælati & consilio Conuentus, vel maioris partis, laqueo excommunicationis obstringuntur. Hinc sequitur accedentem ad studia sui oppidi sine licentia sui Prælati, non incurrere hanc excommunicationem. Idem dicendum, si accedat ad aliud monasterium suæ religionis, in quo studia exercentur: nam hic non dicitur accedere ad studia, sed potius mutare cœnobium. Imò religiosus transferens se ad aliud monasterium suæ religionis intentione dandi operam studiis, quæ extra monasterium exercentur, non incurrit excommunicationem, si intentionem habeat degendi in monasterio suæ religionis. *tom.* 1. *fol.* 875. *num.* 1. *& fol.* 876. *num.* 4. *& seq.*

18. Generalis aut Prouincialis (vel etiam Episcopus respectu religiosorum non exemptorum,) potest facultatem concedere religioso sibi subdito accedendi ad studia, quod si licentia sit inualida, videlicet obtenta per dolum vel metum grauem, religiosus accedens ad studia, non eximitur ab excommunicatione. *ibid. num.* 8. *&* 9.

19. Non est necesse totum Conuentum conuocare dum alicui religioso concedenda est facultas exeundi ad studia: sufficítque consilium petitum esse à maiori parte conuentus, etiamsi non adsit consensus, dum Superior concedit religioso facultatem eundi ad studia. *tom.* 1. *fol.* 877. *n.* 10. *&* 11.

20. Prælatus monasterij non afficitur excommuni

municatione accedendo ad studia sine licentia, quamuis fortè aliunde peccet. *ibid.n.*14.
21. Religiosus è claustro, id est extra ciuitatem, exiens ad audiendas leges vel medicinam, subiicitur excommunicationi, nisi ad claustrum intra bimestre redeat. Quod si exeat de claustro alia de causa, quàm occasione audiendi physicam vel leges, non incurrit excommunicationem. *tom.*1.*fol.*878.*num.*1.*&* 5. Item
22. Religiosus non exiens animo audiendi medicinam vel leges, non videtur in excommunicationem incidere, etiamsi postea extra claustrum permaneat animo eas audiendi. *ibid.n.6.*
23. Religiosus monasterio egressus intentione audiendi medicinam vel leges, excommunicationem incurrit, etiamsi postquam egressus est, mutauerit intentionem illas audiendi, nisi fortè intra duos menses redeat. *ibid.num.7.*
24. Religiosus egrediens monasterio ad docendum medicinam vel leges, non incurrit excommunicationem iuxta communiorem Doctorum sententiam, quia iura loquuntur solum de exeuntibus ad audiendum. Imò docens leges vel medicinam coram religioso, non grauiter peccat, nisi fortè religiosus habitum dimiserit. *tom.*1. *fol.*879.*num.*9.*&* 10.
25. Nouitius non ligatur excommunicatione exeundo è claustro ad audiendas leges vel medicinam. *tom.*1.*fol.*880.*num.*14.
26. Magistri seu Doctores qui religiosum postquam dimisit habitum, medicinam, aut leges, seu ius ciuile docere, aut in scholis scienter retinere, seu excipere dum lectio habetur, præsumunt, excommunicationis pœna ipso facto puniuntur; & hoc verum est siue doceatur in scholis, siue extra

extra scholas. *ibid.num.1.& 3. item fol.*881.*n.*7.
27. Doctor seu Magister docens aliquos dum nouit religiosum in domo propinqua ipsum audire, non ligatur excommunicatione. Quod si aduertat religiosum adesse in sua schola, qui dimisso habitu intendat ipsum audire, debet eum expellere, & si admonitus exire nolit, & sine scandalo expelli nequeat, dimittat lectionem. *tom.*1.*fol.*881.*n.*10.& 11.
28. Licitus est transitus ab vna ad aliam arctiorem religionem, nisi aliud obstet, quia cuilibet iure naturæ competit ius perfectioris vitæ capessendæ. *tom.*1.*fol.*882.*num.*1.
29. Quæres, an licitum sit alicui nouitiatum vel professionem suscipere animo firmo vel dubio transeundi ad aliam religionem, cum studiorum cursum perfecerit, vel ad presbyteratus ordinem promotus fuerit? Respondendum posse quidem ad arctiorem religionem transire, sed grauiter peccare ingrediendo religionem, vel profitendo cum præfata firma vel dubia intentione; tenetur tamen ad restitutionem expensarum quas monasterium subiit in ipso alendo, & ipse detrahere potest æstimationem laboris & ministerij in vtilitatem monasterij exhibiti; secus dicendum de nouitio bona fide religionem ingresso, si enim ille exeat, non tenetur ad expensas. *ibid.n.*2.
30. Transitus ad arctiorem religionem conceditur non solùm iure humano, verùm etiam iure naturali diuino, quibuscumque religiosis, etiam conuersis vel oblatis & monialibus; imò & conuentus totus transire potest ad arctiorem religionem, nisi fortè aliud obstet. *tom.*1.*fol.*883. *num.*1.& *seq.*

31. Præ

31. Prælatus religionis aduolare potest ad perfectiorem religionem. Item Episcopus regularis transire potest ad arctiorem religionem petita priùs à Summo Pontifice licentia; imò potest ad laxiorē transire, posito quod renunciato Episcopatu, nolit ad priorem redire. *tom.1.fol.*884.*n.*6. *& seqq.*

32. Transiens de vna religione ad aliam, tenetur nouum peragere nouitiatum in secunda religione ad quam transit, debet enim ante professionem illius onera & asperitates experiri. *ibid. num.*10.

33. Volens ad arctiorem religionem transire, licentiam transeundi petere debet à suo Superiore, & ei transitus causam aperire: ita expresse habetur *in cap. licet, de regular.* Et Prælatus non debet religiosum alterius religionis laxioris admittere, dum illi denegatur à suo Superiore licentia transeundi; nisi ei constet licentiam à Superiore prioris religionis iniquè & indiscretè denegari. Professio in arctiori religione facta, valida est, etiamsi petita vel obtenta non fuerit licentia. *tom.*1.*fol.*885.*num.*1.*& seqq. item fol.*886. *num.*7.

34. Religiosus qui licentiam transeundi ad aliam religionem obtinuit, prius inquirere debet religionem à qua recipiatur antequam monasterio egrediatur, alioquin obligationem clausuræ violat. *tom.*1.*fol.*886.*num.*5.

35. Religiosus volens transire ad arctiorem, seu asperiorem religionem, licentiam petere potest ab immediato Superiore monasterij, aut à Prouinciali vel Generali, non tenetur tamen licentiam à conuentu petere. *tom.*1.*fol.*887.*num.*9. *&* 10.

36. Mo

36. Monialis volens ad arctiorem religionem transire, non satisfacit petendo licentiam ab Abbatissa, sed huiusmodi licentia petenda est à Prælato cui subest monialis, siue is sit Episcopus, siue Prælatus regularis. *ibid. num.* 11.

37. Summus Pontifex non potest in foro conscientiæ licentiam transeundi ad laxiorem religionem concedere sine iusta causa; quia facultas transeundi ad laxiorem, continet commutationem voti in minus, consequenter continet quandam dispensationem, sed Papa non potest sine iusta causa in voto, seu iure diuino dispensare, ergo, &c. *tom.* 1. *fol.* 888. *num.* 14.

38. Religiosus facultatem habens transeundi ad quamlibet laxiorem religionem, non potest ingredi religionem equitum militarium, nisi id disertis verbis exprimatur; quia licet equites sint veri religiosi, non tamen sub communi religiosorum nomine comprehenduntur. *ibid. n.* 15.

39. Transitus ab vna religione ad aliam fieri debet sine notabili damno vel infamia prioris religionis, bono zelo seu amore maioris perfectionis: & si dubium sit an bono vel prauo animo ad aliam religionem quis transire velit, bonus animus & zelus præsumendus est. *tom.* 1. *fol.* 889. *num.* 1. *& seq.*

40. Transiens ad aliam religionem, non tenetur ad vota primæ religionis: & in secunda sedere debet iuxta tempus quo in illa professionem emisit. Quod si quis ad aliam religionem transeat vt ibi sit Prælatus, finito officio remanet religiosus primæ religionis, quia qui ad religionem proficiscitur, vt ibi sit Prælatus, non solet ibi professionem emittere. *tom.* 1. *fol.* 891. *num.* 1. *& seq.*

41. Quan-

41. Quando religiosus certam sedem non habet, sed ad nutum Superioris amouetur, & transmittitur ab vno monasterio ad aliud eiusdem religionis, cuius vnum est caput, id est, Generalis vel Prouincialis, bona aut iura ab huiusmodi religioso acquisita iure communi pertinent ad totum ordinem seu religionem; & ad Generalem pertinet illa applicare cui velit monasterio, nisi aliud ferat consuetudo, vel statuta religionis. *tom.1.fol.892.num.1.*

42. Bona quæ priori monasterio acquisita fuerant, remanent apud prius monasterium, dum religiosus ab vna ad aliam religionem transit, nisi fortè posterius monasterium cogatur religiosum suscipere. *ibid.num.2.*

43. Si monasterium aliquod inundatione, incendio, vel alia ratione destruatur, nec reædificetur, bona religiosorum deuoluuntur ad monasterium, ad quod transferuntur religiosi illius monasterij destructi. *tom.1.fol.893.num.3.*

44. Bonorum religionis à Summo Pontifice deletæ & extinctæ, dispensatio acquiritur Summo Pontifici, si loquamur de religione exempta: si de non exempta, sed Episcopo subiecta, acquiritur Episcopo tanquam illorum dispensatori. *ibid.num.4.*

45. Religiosus transiens ad aliam religionem, non potest quicquam secum deferre, nisi à Prælato primæ religionis, vel à Summo Pontifice expresè vel tacitè data sibi fuerit facultas deferendi. Item monialis non potest secum deferre dotem, dum ad sui instantiam, vel ad instantiam secundi monasterij transfertur ad aliud monasterium: & hæreditas quæ delata non fuerat antequam religiosus profiteretur in secunda religione,

gione, pertinet ad primam religionem, etiamsi tunc temporis hæreditas adita non fuerit. Adde vsumfructum alicuius rei quem religiosus acquisierat ante professionem, vel etiam post professionem, contemplatione sui, non contemplatione prioris monasterij, non remanere penes prius monasterium, sed penes secundum à die professionis factæ in secunda religione, quia vsusfructus sequitur personam: in dubio tamen an vsusfructus relictus sit contemplatione monasterij, vel contemplatione personæ; præsumitur relictus contemplatione monasterij. *ibid. num.* 5. *& seq.*

46. Peculium concessum religioso ea lege vt monasterium in illud non se ingerat, alioquin illud perdat, acquiritur secundo monasterio quoad fructus percipiendos, postquam religiosus professionem in secundo monasterio emiserit. *tom.* 1. *fol.* 894. *num.* 11. Item

47. Bona acquisita à religioso postquã transiit à religione capaci vel incapaci ad religionem incapacem, vel etiam capacem, non pertinent ad primam religionem, modò in secunda religione professus sit, quia non est amplius religiosus prioris monasterij. *ibid. num.* 12.

48. Religiosus ad Episcopatum assumptus bona quæ acquirit à die confirmationis Pontificiæ, donatione, legato, testamento, vel alia ratione pertinent ad Ecclesiam cuius est Episcopus, neque sibi potest acquirere, cùm ratione voti paupertatis abdicauerit à se ius acquirendi dominium. Idem militat in religioso ad Cardinalatum euecto, qui subiicitur immediatè Sũmo Pontifici, & in religioso de licentia Papæ pensionario, qui acquirit monasterio. *tom.* 1. *fol.* 895. *n.* 16. *& seq.*

49. Men

49. Mendicantes transeuntes ad non mendicantes, (excipe religionem Carthusianorum,) etiam cum facultate Pontificis, priuantur voce in Capitulo tam regulari, quàm sæculari. Item priuantur loco in Capitulo quoad honores, non verò priuantur loco in choro; inhabiles tamen efficiuntur ad quælibet officia & administrationes etiam extra religionem. Excipiuntur ab his pœnis religiosi inualidè professi in prima religione; & religiosi translati ad non mendicantes qui iterum reuertuntur ad mendicantes. *tom.1. fol.897.num.1.& seq.*

50. Fratres reformati excommunicationem incurrunt transeundo ad fratres Conuentuales, aut recedendo ab obedientia suorum ministrorum. Idem dic de Capucinis recipientibus fratres Minores de Obseruantia sine licentia Papæ, & etiam de ipsismet fratribus de Obseruantia transeuntibus ad Capucinos sine facultate Summi Pontificis, aut sine licentia in scriptis suorum Prouincialium ministrorum. Similiter fratres Minimi ligantur excommunicatione recipiendo fratres Minores de Obseruantia. *tom.1.fol.898. num.1.& seqq.*

51. Religiosi ordinis Humiliatorum excommunicationem incurrunt, admittendo aliquem ad habitum vel professionem sui ordinis. Hæc prohibitio edita fuit à Pio V. in Bulla, *Quemadmodum*, in detestationem nefandi sceleris attentati à Farina religioso illius ordinis contra S. Carolum, quem sclopo ad necem petere intendebat. *tom.1.fol.899.num.4.*

52. Religiosi cuiuscumque ordinis excommunicationem incurrunt recipiendo Patres Societatis IESV non obtenta à Generali licentia. Eadem excom

excommunicatione ligantur ipsimet Patres, sine præfata licentia transeuntes ad aliam religionem, & dantes ad id auxilium. *ibid.n.5.*

53. Religiosi claustrales recipientes Minimos sine licentia Summi Pontificis; & religiosi Minores recipientes fratres ordinis Prædicatorum, excommunicationi subiiciuntur. Minimi quoque subtrahentes se ab obedientia Correctorum, & Tertiarij Eremitæ deferentes habitum Minimorum excommunicationis gladio feriuntur. *ibid.num.6.& seq.*

54. Præpositus Generalis præclaræ Societatis Iesv facultatem suis religiosis, etiam solemniter professis, concedere potest transeundi ad quaslibet religiones, & huic soli id specialiter concessum est. *tom.1.fol.908.num.16.*

55. Religiosus mendicans excommunicatione ligatur transeundo ad non mendicantes, etiamsi religio ipsius instituta fuerit post legem huiusmodi transitum prohibentem. Eiectus tamen in perpetuum, & habitu priuatus, à religione mendicantium transire potest ad non mendicantes; quia verosimile non est Summum Pontificem velle viam ad perfectiorem statum excludere. *ibid.num.18.& 19.*

56. Religiosus inualidè professus non tenetur ex vi professionis regulam aut vota seruare; sed intra quinquennium tenetur reclamare, aut professionem ratificare, saltem dum professio irrita fuit per illius culpam. Ad validam autem professionis ratificationem requiritur nouus consensus, quo religiosus sciens præcedentem professionem inualidam esse, eam approbet, volens vt ex tunc teneat & firma sit, siue approbet verbis, siue factis: siue etiam solo animi consensu, vt si

actus

actus professorum faciat intentionem approbandi professionem. Ratificatio professionis non videtur exigere ad hoc vt sit valida nouum consensum ex parte acceptantis seu religionis. Vt autem religiosus inualidè professus professionem ratificet, non tenetur nouum peragere nouitiatum, si nouitiatus præcedens expletus fuerit. Probabiléque est religiosum qui professionem ratificauit frui posse priuilegiis religionis, ac si ab initio validè professionem emisisset, aliis religiosis ignorantibus nullitatem professionis. *tom.1.fol.901.num.1.& seq.*

Quibus ex causis religioso competat ius reclamandi contra professionem.

57. Causæ reclamandi sunt hæ:

Defectus legitimi consensus, dum quis professionem emisit, vt si v. g. emisit per vim, aut metum grauem, aut tempore dementiæ; aut si professionem celebrauit sub conditione de futuro; hæc enim non est valida ante conditionis euentum. *tom.1.fol.903.num.1.& seq.* Item

58. Defectus integri nouitiatus, vt dum professio celebrata est nondum præmisso integro & continuo nouitiatus anno: annus autem nouitiatus sufficere videtur ad professionem, etiamsi nouitius eo expleto exierit, & postea iterum admissus fuerit absque alio nouitiatu. Nouitiatus hoc tempore peragi debet in habitu religionis, & in legitima ætate, id est in pubertate completa. *tom.1.fol.904.num.1.& seq.* Item

59. Defectus legitimæ ætatis: legitima autem ætas in religione tam virorum quàm mulierum, est annus decimus sextus completus ex Trident.

sess.25.

sess.25.cap.15.de regul. Bissexti dies computandus videtur in legitima ætate ad professionem requisita. Ætas computanda est à die natiuitatis, non autem à die conceptionis, licèt multi contrarium sentiant, saltem dum fauorabile est proli ita computari. *tom.1.fol.905.num.1. & seq.* Item

60\. Defectus sui iuris, vt dum, v.g. quis seipsum alteri seu religioni validè tradere non potest: talis est vir coniugatus, aut seruus, qui inuita coniuge aut domino religioni se obstringere nequit, nisi fortè coniugatus perpetui diuortij causam habeat. *tom.1.fol.906.§.4.* Item

61\. Defectus legitimi sexus: vt si fœmina in religione virorum, aut vir in religione monialium professionem emisit, huiusmodi enim professio irrita est. Hermaphroditus potest contra professionem reclamare, etiamsi professus sit in religione virorum, & virilis sexus in eo præualeat; quamuis enim professio valida sit, imminet nihilominus maximum scandali periculum. *ibid.§.5.* Denique vltima causa reclamandi, est

62\. Defectus legitimi Superioris professionem acceptantis, dum professio facta fuit illi qui eam acceptare non poterat; potestas autem admittendi iure communi, præcisis priuilegiis, constitutionibus, & consuetudine in contrarium pertinet ad immediatum conuentus Superiorem cum consensu conuentus, vel ad alium ipso directè Superiorem in officio. hinc collige Abbatissam posse professionem monialium acceptare, Episcopum verò non posse quemquam in monasteriis exemptis propria auctoritate ad professionem admittere. *ibid.§.6.*

63\. Pro

63. Professio validè acceptari potest ab excommunicato vel suspenso, nisi fortè suspensus sit à potestate admittendi ad professionem; imò professio acceptari & admitti potest per alium, quia quæ per alium facimus, per nos ipsos fieri censentur. *tom.*1.*fol.*908.*num.*7. *&* 8.

64. Professio irrita defectu admittentis, conualescit accedente consensu & ratihabitione illius qui potest admittere; modò nomine illius acceptata fuerit. *ibid.num.*9.

65. Impotentia ad seruandam religionis regulam non est causa sufficiens ad reclamandum contra professionem, cùm ex tali impotentia professio non reddatur irrita. *ibid. num.*10.

66. Reclamare intendens, non auditur dimisso habitu, quamquam is qui dimisso habitu reclamare volebat, & ob habitus dimissionem auditus non fuit, possit postea reclamare assumpto habitu. *ibid.n.*1.*&* *fol.*909.*n.*2.

67. Religiosus inualidè professus in foro conscientiæ, licitè exire potest, nisi obstet alia circumstantia, dum in foro externo nullitatem suæ professionis probare non potest. *ibid.n.*3.

68. Tempus intra quod reclamatio permittitur, incipit à die professionis inclusiuè, vsque ad quinquennium, siue professio expressè, siue tacitè emissa fuerit. Ita Trident.*sess.*25. *cap.*9. *de regular.* Hoc tempus quinquennij ad reclamandum concessum, incipit à die professionis, etiam respectu illius, qui nullitatem professionis ignorabat. *ibid.num.*1.*&* *seq.*

69. Impeditus ad reclamandum intra quinquennium, elapso quinquennio non potest amplius

plius reclamare; cum Tridentinum loco citato deneget, religiosum vltra quinquennium audiri ob pacem & tranquillitatem religionis, & ad vitandas lites. Quare vir coniugatus professus absque licentia vxoris, non potest elapso quinquennio reclamare; concedo tamen, vxorem repetere posse virum professum absque sua licentia. Similiter impedimento perpetuo professionem irritante laborans, elapso quinquennio audiri potest, si manifestè constet tale impedimentum adesse. *ibid.num.*4.*& fol.*910.*num.*5.*& seq.*

70. Religiosus reclamans contra professionem validam, sciens validam, sed falsis testibus pròbans inualidam esse, & ob id resiliens à religione, grauiter peccat, & pœnas Apostatarum incurrit; talísque verè est apostata; discedit enim absque debita licentia à religione animo ad illam non redeundi: quod si reclamet contra professionem inualidam, mortaliter non peccat. *tom.*2.*fol.*911. *num.*1.*&* 2.

71. Susceptio sacrorum ordinum non sufficienter indicat religiosum tacitè ratificasse professionem. *ibid.num.*3.

Residentia.

Vide v. *Beneficiarius.*

1. Residentia est persistentia in loco, in quo quis habet beneficium, consequenter ille dicitur non residere qui non habitat in loco beneficij, vel ab eo longè distat. *tom.*1.*fol.*1900. *num.*1.

2. Parochus dicetúrne residere, si sit extra fines parochiæ, etiamsi non multum distet ab ea? Respond. non dici residere si ita distet, vt facilis ad ipsum

ipsum aditus parochianis non pateat: hic enim neque corpore, neque effectu ob quem iniunctum & inuentum est residentiæ munus residere dicitur: secus si ad eum locum diuertat, in quo parochiani facilè queant ad parochum recurrere pro subleuanda spirituali necessitate & sacramentis suscipiendis; quia huiusmodi absentia non aduersatur fini, quem residentia respicit. *ibid. num.2.*

3. Quid verò dicendum de eo, qui aliquibus diei horis extra parœciæ ambitum se confert? Dicendum eum non peccare contra residentiam, etiamsi hoc faciat recreationis causa, modò nullum subsit spirituale subditorum detrimentum. *ibid. num.5.*

4. Omnes & singuli beneficiarij qui onus per seipsos in loco beneficij exercere debent, ad residentiam obligantur. Tales sunt habentes parochiales Ecclesias, aut etiam Canonicatus in Ecclesiis Cathedralibus, vel Collegiatis. Neque sufficit residere, sed omnis parochus existens in parochia, debet munus parochiale exercere: nec satisfaciunt curatores animarum muneri suo, seu præcepto residendi, substituendo alios, qui munus curatoris sustineant, quamquam parocho licitum est aliquàndo vti alterius Sacerdotis opera in animarum cura administranda, vt in confessionibus excipiendis, &c. Concedendum etiam habentem Ecclesiam parochialem in qua Vicarium perpetuum legitimè institui obtinuit, non teneri eo viuente residere, modò tota cura animarum translata sit in coadiutorem, abdicata à parocho administratione. *tom.1. fol.1091. n.1. & seq.*

5. Parochus residens in parochia; sed omnia

tino concessos, excepta graui causa; secus dicendum de Canonico, qui de licentia Episcopi abesse potest in visitanda diœcesi & aliis Ecclesiæ seruitiis. *tom.*1.*fol.*1100.*num.*11. *&* *fol.*1101. *num.*13.*&* 14.

15. Excusatur à residentia qui ex iusta & honesta consuetudine non residet, vbi Tridentinum non est acceptatum; sicut & excusari potest qui ad quinque annos Theologiam aut ius Canonicum in vniuersitate audit, vel docet cum licentia Episcopi obtenta in scriptis, saltem respectu parochiæ curatoris animarum. *ibid.num.*15. *&* *seqq.*

Resignatio beneficij.

Vide v. *Simonia.*

Restitutio.

Vide v. *Furtum, Alienatio, Præscriptio, Homicidium, Contractus.*

1. Restitutio est actus iustitiæ commutatiuæ, quo res accepta restituitur, vel damnum illatum compensatur ei cui debetur: ideò vocatur repositio seu constitutio in pristino statu. Duplex est iustitia; commutatiua seu particularis, cuius violatio cum damno alterius semper obligat ad restitutionem; & generalis seu legalis, quæ non obligat, nisi quando eam violans tenetur ex officio conseruare bonum commune, vt accidit quando iudex non impedit furtum, quod ex iustitia tenetur impedire. *tom.*2.*fol.*517.*num.*1.*&* 2.

2. Quæres, an reus qui veritatem in iudicio negauit, teneatur soluere pœnam ad quam fuisset condemnatus, si veritatem confessus fuisset? Respond.

Respond: non teneri, quia non violauit iustitiam commutatiuam per ordinem ad illum, cui erat applicanda pœna; sed violauit tantum iustitiam publicam. *tom.2.fol.*518.*num.*4.

3. Rursus, iustitia alia est commutatiua, cuius munus est restituere rem ipsam quæ debetur ad æqualitatem, non respiciendo merita personæ, sed æqualitatem rei quæ debetur; quare si accepisti furto decem, decem etiam restituere teneris: alia verò distributiua, cuius munus consistit in conferendis præmiis, dignitatibus, officiis, &c. iuxta qualitatem & merita personarum: quare viro nobili vel docto maiores dignitates ac præmia debentur, quàm ignobili vel indocto. Et qui curam habet bona communia aut spolia distribuendi iuxta personarum dignitatem, tenetur ad restitutionem, si iuxta personarum dignitatem illa non distribuat. Idem dic de eo qui bona accepit distribuenda studiosis alicuius Collegij, vel pauperibus communitatis, si ea iuxta præscriptum non distribuat, videlicet iuxta illorum maiorem eruditionem, vel inopiam. Item Prælatus conferens in concursu beneficium digno, relicto digniore competitore, qui habet strictum ius vt sibi conferatur, tenetur etiam ad restitutionem. *ibid.num.*8.*& seq.*

4. Restitutio in eo differt à satisfactione, quod omnis restitutio est satisfactio, non è contra; & quod restitutio fieri soleat pro damno illato, vel re alterius; satisfactio autem exhibeatur, etiamsi nullum damnum illatum sit. *tom.2.fol.* 519.*num.*17.

5. Restitutio non est necessaria ad salutem necessitate medij, sed tantùm necessitate præcepti; quia fieri potest vt salus aliquando obtineatur

tino concessos, excepta graui causa; secus dicendum de Canonico, qui de licentia Episcopi abesse potest in visitanda diœcesi & aliis Ecclesiæ seruitiis. *tom.*1.*fol.*1100.*num.*11. & *fol.*1101. *num.*13.& 14.

15. Excusatur à residentia qui ex iusta & honesta consuetudine non residet, vbi Tridentinum non est acceptatum; sicut & excusari potest qui ad quinque annos Theologiam aut ius Canonicum in vniuersitate audit, vel docet cum licentia Episcopi obtenta in scriptis, saltem respectu parochiæ curatoris animarum. *ibid.num.*15. & *seqq.*

Resignatio beneficij.

Vide v.*Simonia.*

Restitutio.

Vide v. *Furtum, Alienatio, Præscriptio, Homicidium, Contractus.*

1. Restitutio est actus iustitiæ commutatiuæ, quo res accepta restituitur, vel damnum illatum compensatur ei cui debetur: ideò vocatur repositio seu constitutio in pristino statu. Duplex est iustitia; commutatiua seu particularis, cuius violatio cum damno alterius semper obligat ad restitutionem; & generalis seu legalis, quæ non obligat, nisi quando eam violans tenetur ex officio conseruare bonum commune, vt accidit quando iudex non impedit furtum, quod ex iustitia tenetur impedire. *tom.*2.*fol.*517.*num.*1.& 2.

2. Quæres, an reus qui veritatem in iudicio negauit, teneatur soluere pœnam ad quam fuisset condemnatus, si veritatem confessus fuisset? Respond.

Respond: non teneri, quia non violauit iustitiam commutatiuam per ordinem ad illum, cui erat applicanda pœna; sed violauit tantum iustitiam publicam. *tom.2.fol.*518.*num.*4.

3. Rursus, iustitia alia est commutatiua, cuius munus est restituere rem ipsam quæ debetur ad æqualitatem, non respiciendo merita personæ, sed æqualitatem rei quæ debetur; quare si accepisti furto decem, decem etiam restituere teneris: alia verò distributiua, cuius munus consistit in conferendis præmiis, dignitatibus, officiis, &c. iuxta qualitatem & merita personarum: quare viro nobili vel docto maiores dignitates ac præmia debentur, quàm ignobili vel indocto. Et qui curam habet bona communia aut spolia distribuendi iuxta personarum dignitatem, tenetur ad restitutionem, si iuxta personarum dignitatem illa non distribuat. Idem dic de eo qui bona accepit distribuenda studiosis alicuius Collegij, vel pauperibus communitatis, si ea iuxta præscriptum non distribuat, videlicet iuxta illorum maiorem eruditionem, vel inopiam. Item Prælatus conferens in concursu beneficium digno, relicto digniore competitore, qui habet strictum ius vt sibi conferatur, tenetur etiam ad restitutionem. *ibid.num.*8.*& seq.*

4. Restitutio in eo differt à satisfactione, quod omnis restitutio est satisfactio, non è contra; & quod restitutio fieri soleat pro damno illato, vel re alterius; satisfactio autem exhibeatur, etiamsi nullum damnum illatum sit. *tom.*2.*fol.* 519.*num.*17.

5. Restitutio non est necessaria ad salutem necessitate medij, sed tantùm necessitate præcepti; quia fieri potest vt salus aliquando obtineatur

tino concessos, excepta graui causa; secus dicendum de Canonico, qui de licentia Episcopi abesse potest in visitanda diœcesi & aliis Ecclesiæ seruitiis. *tom.*1.*fol.*1100.*num.*11. *&* *fol.*1101. *num.*13.*&* 14.

15. Excusatur à residentia qui ex iusta & honesta consuetudine non residet, vbi Tridentinum non est acceptatum; sicut & excusari potest qui ad quinque annos Theologiam aut ius Canonicum in vniuersitate audit, vel docet cum licentia Episcopi obtenta in scriptis, saltem respectu parochiæ curatoris animarum. *ibid.num.*15. *&* *seqq.*

Resignatio beneficij.

Vide v. *Simonia.*

Restitutio.

Vide v. *Furtum, Alienatio, Præscriptio, Homicidium, Contractus.*

1. Restitutio est actus iustitiæ commutatiuæ, quo res accepta restituitur, vel damnum illatum compensatur ei cui debetur: ideò vocatur repositio seu constitutio in pristino statu. Duplex est iustitia; commutatiua seu particularis, cuius violatio cum damno alterius semper obligat ad restitutionem; & generalis seu legalis, quæ non obligat, nisi quando eam violans tenetur ex officio conseruare bonum commune, vt accidit quando iudex non impedit furtum, quod ex iustitia tenetur impedire. *tom.*2.*fol.*517.*num.*1.*&* 2.

2. Quæres, an reus qui veritatem in iudicio negauit, teneatur soluere pœnam ad quam fuisset condemnatus, si veritatem confessus fuisset? Respond.

Respond: non teneri, quia non violauit iustitiam commutatiuam per ordinem ad illum, cui erat applicanda pœna; sed violauit tantum iustitiam publicam. *tom.2.fol.*518.*num.*4.

3. Rursus, iustitia alia est commutatiua, cuius munus est restituere rem ipsam quæ debetur ad æqualitatem, non respiciendo merita personæ, sed æqualitatem rei quæ debetur; quare si accepisti furto decem, decem etiam restituere teneris: alia verò distributiua, cuius munus consistit in conferendis præmiis, dignitatibus, officiis, &c. iuxta qualitatem & merita personarum: quare viro nobili vel docto maiores dignitates ac præmia debentur, quàm ignobili vel indocto. Et qui curam habet bona communia aut spolia distribuendi iuxta personarum dignitatem, tenetur ad restitutionem, si iuxta personarum dignitatem illa non distribuat. Idem dic de eo qui bona accepit distribuenda studiosis alicuius Collegij, vel pauperibus communitatis, si ea iuxta præscriptum non distribuat, videlicet iuxta illorum maiorem eruditionem, vel inopiam. Item Prælatus conferens in concursu beneficium digno, relicto digniore competitore, qui habet strictum ius vt sibi conferatur, tenetur etiam ad restitutionem. *ibid.num.*8. *& seq.*

4. Restitutio in eo differt à satisfactione, quod omnis restitutio est satisfactio, non è contra; & quod restitutio fieri soleat pro damno illato, vel re alterius; satisfactio autem exhibeatur, etiamsi nullum damnum illatum sit. *tom.2.fol.* 519.*num.*17.

5. Restitutio non est necessaria ad salutem necessitate medij, sed tantùm necessitate præcepti; quia fieri potest vt salus aliquando obtineatur

tino concessos, excepta graui causa; secus dicendum de Canonico, qui de licentia Episcopi abesse potest in visitanda diœcesi & aliis Ecclesiæ seruitiis. *tom.*1.*fol.*1100.*num.*11. *&* *fol.*1101. *num.*13.*&* 14.

15. Excusatur à residentia qui ex iusta & honesta consuetudine non residet, vbi Tridentinum non est acceptatum; sicut & excusari potest qui ad quinque annos Theologiam aut ius Canonicum in vniuersitate audit, vel docet cum licentia Episcopi obtenta in scriptis, saltem respectu parochiæ curatoris animarum. *ibid.num.*15. *& seqq.*

Resignatio beneficij.

Vide v. *Simonia.*

Restitutio.

Vide v. *Furtum, Alienatio, Præscriptio, Homicidium, Contractus.*

1. Restitutio est actus iustitiæ commutatiuæ, quo res accepta restituitur, vel damnum illatum compensatur ei cui debetur: ideò vocatur repositio seu constitutio in pristino statu. Duplex est iustitia; commutatiua seu particularis, cuius violatio cum damno alterius semper obligat ad restitutionem; & generalis seu legalis, quæ non obligat, nisi quando eam violans tenetur ex officio conseruare bonum commune, vt accidit quando iudex non impedit furtum, quod ex iustitia tenetur impedire. *tom.*2.*fol.*517.*num.*1.*&* 2.

2. Quæres, an reus qui veritatem in iudicio negauit, teneatur soluere pœnam ad quam fuisset condemnatus, si veritatem confessus fuisset? Respond.

Respond: non teneri, quia non violauit iustitiam commutatiuam per ordinem ad illum, cui erat applicanda pœna; sed violauit tantum iustitiam publicam. *tom.2.fol.*518.*num.*4.

3. Rursus, iustitia alia est commutatiua, cuius munus est restituere rem ipsam quæ debetur ad æqualitatem, non respiciendo merita personæ, sed æqualitatem rei quæ debetur; quare si accepisti furto decem, decem etiam restituere teneris: alia verò distributiua, cuius munus consistit in conferendis præmiis, dignitatibus, officiis, &c. iuxta qualitatem & merita personarum: quare viro nobili vel docto maiores dignitates ac præmia debentur, quàm ignobili vel indocto. Et qui curam habet bona communia aut spolia distribuendi iuxta personarum dignitatem, tenetur ad restitutionem, si iuxta personarum dignitatem illa non distribuat. Idem dic de eo qui bona accepit distribuenda studiosis alicuius Collegij, vel pauperibus communitatis, si ea iuxta præscriptum non distribuat, videlicet iuxta illorum maiorem eruditionem, vel inopiam. Item Prælatus conferens in concursu beneficium digno, relicto digniore competitore, qui habet strictum ius vt sibi conferatur, tenetur etiam ad restitutionem. *ibid.num.*8.*& seq.*

4. Restitutio in eo differt à satisfactione, quod omnis restitutio est satisfactio, non è contra; & quod restitutio fieri soleat pro damno illato, vel re alterius; satisfactio autem exhibeatur, etiamsi nullum damnum illatum sit. *tom.*2.*fol.* 519.*num.*17.

5. Restitutio non est necessaria ad salutem necessitate medij, sed tantùm necessitate præcepti; quia fieri potest vt salus aliquando obtineatur

plius reclamare; cum Tridentinum loco citato deneget, religiosum vltra quinquennium audiri ob pacem & tranquillitatem religionis, & ad vitandas lites. Quare vir coniugatus professus absque licentia vxoris, non potest elapso quinquennio reclamare; concedo tamen, vxorem repetere posse virum professum absque sua licentia. Similiter, impedimento perpetuo professionem irritante laborans, elapso quinquennio audiri potest, si manifestè constet tale impedimentum adesse. *ibid.num.4.& fol.910.num.5.& seq.*

70. Religiosus reclamans contra professionem validam, sciens validam, sed falsis testibus probans inualidam esse, & ob id resiliens à religione, grauiter peccat, & pœnas Apostatarum incurrit; talísque verè est apostata; discedit enim absque debita licentia à religione animo ad illam non redeundi: quod si reclamet contra professionem inualidam, mortaliter non peccat. *tom.2.fol.911. num.1.& 2.*

71. Susceptio sacrorum ordinum non sufficienter indicat religiosum tacitè ratificasse professionem. *ibid.num.3.*

Residentia.

Vide v. *Beneficiarius.*

1. Residentia est persistentia in loco, in quo quis habet beneficium, consequenter ille dicitur non residere qui non habitat in loco beneficij, vel ab eo longè distat. *tom.1.fol.1900. num.1.*

2. Parochus dicetúrne residere, si sit extra fines parochiæ, etiamsi non multum distet ab ea? Respond. non dici residere si ita distet, vt facilis ad ipsum

ipſum aditus parochianis non pateat: hic enim neque corpore, neque effectu ob quem iniunctum & inuentum eſt reſidentiæ munus reſidere dicitur: ſecus ſi ad eum locum diuertat, in quo parochiani facilè queant ad parochum recurrere pro ſubleuanda ſpirituali neceſſitate & ſacramentis ſuſcipiendis; quia huiuſmodi abſentia non aduerſatur fini, quem reſidentia reſpicit. *ibid. num.2.*

3. Quid verò dicendum de eo, qui aliquibus diei horis extra parœciæ ambitum ſe confert? Dicendum eum non peccare contra reſidentiam, etiamſi hoc faciat recreationis cauſa, modò nullum ſubſit ſpirituale ſubditorum detrimentum. *ibid. num.5.*

4. Omnes & ſinguli beneficiarij qui onus per ſeipſos in loco beneficij exercere debent, ad reſidentiam obligantur. Tales ſunt habentes parochiales Eccleſias, aut etiam Canonicatus in Eccleſiis Cathedralibus, vel Collegiatis. Neque ſufficit reſidere, ſed omnis parochus exiſtens in parochia, debet munus parochiale exercere: nec ſatisfaciunt curatores animarum muneri ſuo, ſeu præcepto reſidendi, ſubſtituendo alios, qui munus curatoris ſuſtineant, quamquam parocho licitum eſt aliquàndo vti alterius Sacerdotis opera in animarum cura adminiſtranda, vt in confeſsionibus excipiendis, &c. Concedendum etiam habentem Eccleſiam parochialem in qua Vicarium perpetuum legitimè inſtitui obtinuit, non teneri eo viuente reſidere, modò tota cura animarum tranſlata ſit in coadiutorem, abdicata à parocho adminiſtratione. *tom.1. fol.1091. n.1. & ſeq.*

5. Parochus reſidens in parochia; ſed omnia

munera per alium exercens, potéstne percipere fructus beneficij,& illos retinere? Respond. probabile esse huiusmodi parochum posse fructus percipere & retinere, quoties ita per Capellanum deseruit, vt oues nullum graue detrimentum inde ferant. *ibid.num.6.*

6. Peccátne parochus absens à sua parochia per bimestre in anno sine licentia? Respond. non debere quidem sinè licentia recedere, non tamen mortaliter peccare si recedat ex legitima causa, & sine ouium damno, sufficiendóque in sui locum alium idoneum ministrum. *tom.1.fol.1093. num.6.*

7. Episcopus validè prohibere potest parochis ne absint à sua parochia vltra duos dies sine licentia; quia residentia est materia præcepti, non potest tamen ratione etiam longioris absentiæ censuram infligere. *tom. 1. fol. 1094. num.8.*

8. Canonicus qui certis solùm hebdomadis tenetur choro interesse, non grauiter delinquit, si in loco beneficij non resideat illis hebdomadis quibus diuino officio assistere non tenetur: nam cessante fine residentiæ, cessat residentiæ obligatio. *tom.1.fol.1095.num.12.*

9. Beneficiarius non residens dum residere tenetur, præter culpam, potest incurrere alias pœnas non residendo, quas ordinarius loci pro qualitate contumaciæ & inobedientiæ à non residentibus incurrendas iniunxerit, iuxta facultatem sibi collatam in Trident. *sess.23.cap.1.de reformat.* nisi aliud illum excuset. Et præter alias pœnas incurrit etiam ante vllam iudicis sententiam, priuationem fructuum pro rata absentiæ. Hinc fit vt coadiutor in cura animarum assigna-

ta

ra illi certa fructuum quantitate, non possit illos percipere, nisi resideat; secus dicendum de parocho absente etiam sine licentia Episcopi per modicum tempus, id est, per bimestre. *ibid. num. 2. & seq.*

10. Parocho habenti iustam causam absentiæ non sufficit petiisse licentiam, etsi eam non obtinuerit, quia Concilium requirit licentiam expressam. *tom. 1. fol. 1097. num. 13.*

11. Si Abbates, Priores, & Superiores regularium vltra bimestre non resideant, non tenentur ad restitutionem fructuum, si suum munus sufficienter per alium suppleant. *ibid. n. 14.*

12. Quæres, an alij beneficiarij non residentes, possint retinere fructus beneficij pro rata temporis quo non inseruiunt? Respōd. posse, si per alium deseruiant: nam qui per alium facit, per seipsum facere censetur, nec vlli damnum hoc pacto infert. *tom. 1. fol. 1098. num. 15.*

13. Parochus iustè abesse potest à parochia ob inimicitias graues, ob pestem vel morbum non perpetuum, ob litem motam super suo beneficio, & ex priuilegio Summi Pontificis, cum licentia Episcopi & alio in sui locum suffecto, qui vices parochi gerat. Consuetudo, etiam immemorabilis, non excusat absentem; secus si absit ad dirimendas controuersias, vel ob alia opera charitatis proximi, vel ad inseruiendum Papæ ob vtilitatem Ecclesiæ; propterea Cardinales Papæ assistentes excusantur à sua residentia. *tom. 2. fol. 1099. num. 2. & seq.*

14. Officium Inquisitoris vel Subcollectoris non excusat à residentia beneficij parochialis; neque potest Episcopus vti opera parochi in visitatione vltra duos menses in Concilio Triden-

tino concessos, excepta graui causa; secus dicendum de Canonico, qui de licentia Episcopi abesse potest in visitanda diœcesi & aliis Ecclesiæ seruitiis. *tom.*1.*fol.*1100.*num.*11. *&* *fol.*1101. *num.*13.*&* 14.

15. Excusatur à residentia qui ex iusta & honesta consuetudine non residet, vbi Tridentinum non est acceptatum; sicut & excusari potest qui ad quinque annos Theologiam aut ius Canonicum in vniuersitate audit, vel docet cum licentia Episcopi obtenta in scriptis, saltem respectu parochiæ curatoris animarum. *ibid.num.*15. *& seqq.*

Resignatio beneficij.

Vide v. *Simonia.*

Restitutio.

Vide v. *Furtum, Alienatio, Præscriptio, Homicidium, Contractus.*

1. Restitutio est actus iustitiæ commutatiuæ, quo res accepta restituitur, vel damnum illatum compensatur ei cui debetur: ideò vocatur repositio seu constitutio in pristino statu. Duplex est iustitia; commutatiua seu particularis, cuius violatio cum damno alterius semper obligat ad restitutionem; & generalis seu legalis, quæ non obligat, nisi quando eam violans tenetur ex officio conseruare bonum commune, vt accidit quando iudex non impedit furtum, quod ex iustitia tenetur impedire. *tom.*2.*fol.*517.*num.*1.*&* 2.

2. Quæres, an reus qui veritatem in iudicio negauit, teneatur soluere pœnam ad quam fuisset condemnatus, si veritatem confessus fuisset?

Respond.

Respond: non teneri, quia non violauit iustitiam commutatiuam per ordinem ad illum, cui erat applicanda pœna; sed violauit tantum iustitiam publicam. *tom.2.fol.*518.*num.*4.

3. Rursus, iustitia alia est commutatiua, cuius munus est restituere rem ipsam quæ debetur ad æqualitatem, non respiciendo merita personæ, sed æqualitatem rei quæ debetur; quare si accepisti furto decem, decem etiam restituere teneris: alia verò distributiua, cuius munus consistit in conferendis præmiis, dignitatibus, officiis, &c. iuxta qualitatem & merita personarum: quare viro nobili vel docto maiores dignitates ac præmia debentur, quàm ignobili vel indocto. Et qui curam habet bona communia aut spolia distribuendi iuxta personarum dignitatem, tenetur ad restitutionem, si iuxta personarum dignitatem illa non distribuat. Idem dic de eo qui bona accepit distribuenda studiosis alicuius Collegij, vel pauperibus communitatis, si ea iuxta præscriptum non distribuat, videlicet iuxta illorum maiorem eruditionem, vel inopiam. Item Prælatus conferens in concursu beneficium digno, relicto digniore competitore, qui habet strictum ius vt sibi conferatur, tenetur etiam ad restitutionem. *ibid.num.*8.*& seq.*

4. Restitutio in eo differt à satisfactione, quod omnis restitutio est satisfactio, non è contra; & quod restitutio fieri soleat pro damno illato, vel re alterius; satisfactio autem exhibeatur, etiamsi nullum damnum illatum sit. *tom.2.fol.* 519.*num.*17.

5. Restitutio non est necessaria ad salutem necessitate medij, sed tantùm necessitate præcepti; quia fieri potest vt salus aliquando obtineatur

prætermissa restitutione ob iustam aliquam caussam. Præceptum restitutionis obligat sub mortali, nisi paruitas materiæ excuset; éstque in se formaliter præceptum affirmatiuum, obligans ad actum positiuum restitutionis, quandiu perseuerat inæqualitas, & alter non obtinuit rem sibi debitam. *tom.2.fol.520.n.2.& seq.*

6. Ex solo delicto contra iustitiam, non verò contra alias virtutes oritur obligatio restituendi, quia per violationem iustitiæ aufertur alienum, quod vnicuique debetur ad æqualitatem, hoc autem non accidit in aliis virtutibus, vt in pietate, religione, & aliis: vnde qui noluit in necessitate succurrere indigenti, ad cuius necessitatem subleuandam non tenebatur ex iustitia, sed ex charitate, non tenetur ad restitutionem. *tom.2.fol.521.num.2.& 3.*

7. Non solùm ex peccato mortali contra iustitiam, sed etiam ex peccato veniali consurgit obligatio restituendi, alioqui sequeretur eum qui paulatim magnam abstulit quantitatem, non teneri ad restitutionem, quod est falsum. Quod si nulla culpa commissa sit in damo, licet graui inferendo, nulla extat obligatio restituendi. Idem dicendum quando damnum illatum est cum ignorantia comitante, etiamsi illatum fuerit operam dando rei illicitæ. *ibid.num.5.& seq.*

8. Aduerte tam leuem posse esse aliquando culpam venialem in damno inferendo, vt vix adsit obligatio ad centesimam partem damni restituendam; & ex opposito posse aliquando tam grauem esse culpam venialem, vt obliget ad decimam partem: vnde fit vt in restitutione in foro conscientiæ habenda sit ratio culpæ & delicti. *ibid.num.9.*

9. Ad

9. Ad restitutionem tenetur quis ex triplici capite: ex re bona fide accepta, ex contractu, & ex iniusta acceptione, vel damnificatione. Dicitur *ex re bona fide accepta*, quia qui rem alienam bona fide possedit, id est retinuit per ignorantiam inuincibilem seu probabilem, credens esse suam, tenetur ex iustitia restituere statim, ac cognoscit esse alienam. Neque is qui possidet bona fide rem alienam, quam bona fide emit à fure, potest à domino, cui rem illam restituit, exigere pretium quod ipse soluit; quia æquum non est vt dominus rem suam emat. Quod si renuat rem prædictam domino tradere absque pretio, fit possessor malæ fidei. *ibid. quæst.* 11. *& fol.* 523. *n.* 3. *&* 4.

10. Qui alienauit vel consumpsit rem alienam bona fide credens esse suam, non tenetur ad restitutionem, nisi in aliqua re factus sit locupletior: ille autem censetur factus locupletior, qui cessante bona fide cognoscit se occasione rei alienæ factum esse locupletiorem; vt si cognoscat se non fecisse aliquos sumptus, quos alioquin ex re sua fecisset, aut si aliquid habeat, quod alioquin non habuisset. Ex quibus habes eum non teneri ad restitutionem, cui res aliena periit casu, aut etiam propria culpa, modò perierit tunc temporis quo ipse rem bona fide possidebat credens suam esse. Item neque eum qui rem alienam bona fide emit, quam postea vendidit æquali, vel minori pretio: secus dicendum si maiori pretio vendidit: tunc enim tenetur restituere incrementum pretij. Item restitutio non est facienda ab eo, qui rem alienam bona fide alteri donauit, cuius similem vel dissimilem non donasset, si rem illam non habuisset: non enim censetur ditior

factus in vlla re. Item concedens bona fide rem furtiuam apud amicum, tenetur tantum ad restitutionem illius in quo rei suæ pepercit. Et qui apud amicum bona fide comedit rem furtiuam valentem triginta asses, sed domi suæ comedisset res valentes quadraginta, tenetur solùm restituere triginta. Et qui vestem alienam bona fide consumpsit vel ea vsus est, tenetur comparente domino restituere vestem si adhuc extet, vel valorem illius vestis consumptæ, si aliàs vestem æqualis valoris consumpsisset. Item qui bona fide possidens hæreditatem, maiores fecit expensas, quàm fecisset, si credidisset hæreditatem ad se non pertinere, potest in restitutione hæreditatis detrahere expensas, quas alioquin non fecisset. *ibid. n. 5. & seq.*

11. Qui rem alienam bona fide accepit, & postea dubitare incepit alienam esse, potest eam sibi retinere, aut consumere, aut vendere, si postea sufficienti inquisitione non competit alienam esse; debet tamen paratus esse restituere id in quo factus fuerit ditior, comparente domino. Quod si huiusmodi possessor bonæ fidei negligat inquirere & indagare veritatem, & impotens factus sit ad eam sciendam, adhuc non tenetur ad restitutionem, quia melior est conditio possidentis, quamuis multi velint teneri restituere illi, cuius rem esse dubitat; certum tamen est eum peccasse negligendo inquisitionem veritatis. *tom. 2. fol. 525. num. 4. & seq.*

12. Petes, an qui rem aliquam bona fide possidet, & postea dubitat rem esse alienam, possit ea vti, interea dum adhibet diligentiam ad inquirendum dominum? Respond. si res de qua dubitatur consumitur ipso vsu, vt est triticum, &c. aut

aut deterior efficitur, non potest illa vti; quia exponeret se periculo illam consumendi, aut deteriorem efficiendi inuito domino. *tom.2.fol.526. num.9.*

13. Qui rem aliquam abstulit possessori bonæ fidei, dubitans vel opinans suam esse, tenetur ad integram restitutionem, tanquam possessor malæ fidei, quia cum in dubio melior sit conditio possidentis bona fide, non potest alium spoliare sua possessione, nisi certò sibi constet rem suam esse: secus dicendum de eo qui rem aliquam incepit occupare, cùm nondum ab alio possideretur; dubitans enim suam esse vel alienam, non potest totam rem, sed solùm illius partem pro quantitate dubij sibi retinere; quia cum non inceperit bona fide possidere, non est potior illius quàm alterius conditio. Et qui præoccupat rem à nullo possessam, tenetur comperto domino restituere, non solùm rem ipsam, verùm etiam fructus; nam res domino fructificat. *ibid.num.15.& fol.527.n.16. & 17.*

14. Non solùm in materia iustitiæ, sed etiam aliarum virtutum posita sufficienti diligentia ad veritatem assequendam, valet illa regula: *Melior est conditio possidentis*; vnde dubitans an tale ius extet, vel an aliquid includatur sub tali præcepto, non tenetur illud præceptum seruare; sicut neque votum, quando æqualiter dubitat an illud emiserit. Idem dubitans an promiserit matrimonium, vel an voluerit se obligare, vel an haberet sufficiens iudicium, vel an adsit causa excusans ab obligatione, vel an lex sit abrogata consuetudine, vel an sit acceptata, non tenetur promissionem adimplere, cum de ea dubitetur, & in dubio melior sit conditio possidentis. Et qui vouit in

dubio, tenetur solùm ad id quod est minus: & qui commisit adulterium, sed dubitat an proles suscepta, sit propria, vel mariti adulteræ, potest credere prolem esse mariti adulteræ, consequenter non tenetur ad restitutionem. *ibid. num. 1. & seq.*

15. Item dubitans se esse legitimum, potest cum aliis fratribus paternam hæreditatem diuidere, facta priùs diligentia ad veritatem assequendam; quia possessio illi fauet, & melior est conditio possidentis. *tom. 2. fol. 529. numero 12.*

16. Petes, an qui aliqua ratione cooperatus est ad damnum, teneatur ad restitutionem? Respond. teneri ad restitutionem eum, qui non solùm aliqua actione positiua efficaciter concurrit ad actionem iniustam & damnum alterius, sed etiam qui negatiuè cooperatur non loquendo, non obstando, vel non manifestando, quando tenetur ex iustitia loqui, vel obstare, vel manifestare. Nouem autem sunt genera personarum cooperantium ad damnum alterius, quæ his duobus versibus exprimuntur,

Iussio, consilium, consensus, palpo, recursus.
Participans, mutus, non obstans, non manifestans.

Sex prioribus verbis significatur actio positiua, tribus verò posterioribus ostenditur cooperatio indirecta. *ibidem, numero 1. & seq.*

17. Aduerte eum non solùm teneri ad restitutionem, qui damnum alteri intulit factis, sed etiam eum qui suis verbis alterum damnificauit, impo

imponendo, v.g. falsum crimen alteri, aut etiam verum, sed occultum, quod iuridicè probari non potest. Similiter ille tenetur ad restitutionem, qui infert alicui damnum, quod alter intulisset; nam ipse proximè & realiter influit in damnum, consequenter in se transfundit obligationem, quam alter subiisset: secus dicendum de eo, qui parato hodie occidere, suadet occidere altera die, vel in alio loco, vbi sit minus scandalum. *tom.2. fol.530.num.5.& seq.*

18. Restitutio non est facienda ab eo, qui non est causa, sed occasio damni; propterea qui alapa alterum percussit, percussus verò ægrè ferens alapam, ob impatientiam lapsus est in morbum, ex quo mortuus est; non tenetur ad restitutionem, quia impingens non censetur causa efficax mortis, cum mors non sequatur ex vi huius actionis iniustæ, sed potius ex impatientia percussi. *ibid. num.11.& 12.*

19. Dubitans an sua actione vel omissione efficaciter cooperatus sit ad damnum alterius, v.g. homicidium, vel furtum, non tenetur ad restitutionem: hinc sequitur eum quoque non teneri ad restitutionem, qui dubitat vtrum depositum vel commodatum sua culpa perierit. Idem dicendum de eo qui dedit alteri consilium occidendi inimicum, sed postea dubitat an ille cui dedit consilium, verè commiserit homicidiũ, vel an suo consilio cooperatus sit ad illud; hic enim non tenetur ad restitutionem, quia possessio stat pro ipsius libertate. *tom.2. fol.531. num.1. & seq.*

20. Quid faciendum, quando constat aliquem ex quatuor, damnum intulisse absque mutuo consensu vel consilio, sed dubitatur quisnam illo-

rum damnum intulerit? Tali casu videtur obligandus vnusquisque ad restitutionem ad ratam dubij maioris vel minoris. *ibid.num.5.*

21. Inferens damnum consentienti absolutè & simpliciter, id est absque vllo inuoluntario admixto, non tenetur ad restitutionem, quia volenti & scienti non fit iniuria: potest tamen fieri iniuria aliis, quorum iuri cedere non potest qui consentit. *ibid.n.1.*

22. Qui iussit vel mandauit damnum aliquod fieri, sed postea tacitè vel expressè mandatum reuocauit, non tenetur ad restitutionem damni secuti per mandatarium; modò mandati reuocatio innotuerit ipsi mandatario. Quare Titius non tenetur ad restitutionem, quando mandauit Caio vt occideret inimicum ipsius Titij, sed Caius illum occidit postquam cognouit initam esse pacem inter Titium & inimicum. Quod si reuocatio mandati non innotuerit mandatario, mandator tenetur ad restitutionem damnorum; nam suo mandato censetur adhuc causa efficax damni, & non censetur sufficienter reuocasse influxum antea præstitum. *tom.2.fol.532. num.3.& seq.*

23. Petes, quid sit mandatum? Est contractus quo quis officium honestum gratuitò, expressè, vel tacitè suscipit exequendum in gratiam alterius. Dicitur *quo quis officium honestum*; quia mandatum debet esse de re bona & honesta, nam si sit de re illicita, non est validum. *tom.2.fol.533. num.9.& 10.*

24. Ille qui iussus vel rogatus ab alio, vt rem aliquam emeret, quam cum posset ab vno emere pro triginta, quæsiuit alium à quo eam pro viginti emit, non potest sibi decem quibus minoris emit,

emit, retinere. Et hoc verum est, etiamsi venditor dixerit illi, se gratia illius viliori pretio vendere quàm soleat aliis; quia mandatarius debet vtiliter gerere negotium mandatoris, & mandatum semper intelligitur, vt mandatarius minoris emat, quantum potest. Propterea sartores tenentur ad restitutionem, quando non gerunt fideliter officium sibi commissum in emendis mercibus pro vestibus conficiendis. *tom.2.fol.534.n.14. & seq.*

25. Ille tamen qui rem aliquam accepit vendendam tanto pretio, eámque sibi pretio constituto accepit, & postea vendidit maiori pretio, potest excessum sibi retinere, quia rem illam vendidit proprio nomine. *ibid.n.17.*

26. Quando mandatarius mandatum accepit absque vlla forma expressa, debet prudenter, diligenter & rationabiliter negotia præstare; quæ si hoc modo præstiterit, valida erunt, & rata habenda à mandatore. *ibid.n.20.*

27. Consulens, id est, qui consilium præbet, hortatur, rogat, vel instruit, tenetur ad restitutionem damni suo consilio illati, etiamsi post damnum illatum admonuerit causam exequentem vt restitueret, sed re ipsa nondum restituit. Imò consulens tenetur ad restitutionem damni ex suo consilio secuti, quamuis ante factum conatus fuerit consilium reuocare, nisi fortè consilium fuerit falsum, quia censetur adhuc causa efficax damni, dicitúrque influxisse in damnum. Idem dicendum, etiamsi consulat aliquod damnum quod nihilominus alter consuluisset; nam obligatio quam alter subiisset, transfunditur in ipsum ratione damni secuti. At non tenetur ad restitutionem qui suo consilio, vel alia ratione fuit causa

causa minoris damni quàm alioquin fuisset illatum, quia hoc non est consulere malum, sed electionem minoris mali. Idem valet in ferente opem ad minus malum, modò tamen non ferat opem in actione intrinsecè mala, & non possit alia ratione delinquentem retrahere à maiori delicto: hinc sequitur eum, qui alicui domino parato ad adulterandum, suadet, vt simplicem potiùs fornicationem committat, non peccare, quando non potest aliter eum retrahere ab adulterio. *tom.2.fol.536.n.2.& seq.*

28. Qui est causa maioris damni quàm alioquin secutum fuisset, tenetur ad restitutionem, non quidem totius damni, sed illius tantùm excessus cuius ipse fuit causa. Ille tamen non tenebitur ad restitutionem qui furi parato surripere duobus, suasit vt acciperet ab vno tantùm, quia suadet minus malum parato facere maius. *tom.2. fol.537.num.12.& seq.*

29. Confessarius, vel Parochus, vel Concionator tenetur ad restitutionem damni, cuius fuit causa per ignorantiam aut negligentiam. Tenetur similiter ad restitutionem ille qui ex culpa lata, vel ex ignorantia crassa docet aliquam falsitatem in materia fidei vel morum, vel in aliqua arte aut scientia; imò tenetur se retractare & errorem reuocare: secus dicendum de idiotis & imperitis hominibus dantibus consilium bona fide, quamuis se sponte ingesserint ad dandum consilium, modò consilium dederint absque fraude & dolo, vel se peritos fingendo. *tom.2.fol.539. num.23.& seq.*

30. Qui suo consensu efficaciter concurrit ad damnum, tenetur ad restitutionem; propterea qui per suffragia necessaria, vel subscriptionem consen

consentiunt, & influunt in mortem inferendam, vel in aliud damnum proximi, tenentur ad restitutionem. Imò adhuc tenetur ad restitutionem ille, qui prior tulit suffragium, sed certò nouerat alios decreuisse ferre suum suffragium in eandem partem, in quam ipse tulit suum. *ibid. num.* 3. *& seq.*

31. Palpans, qui laudat malefactorem, eúmque ad inferendum alteri damnum inducit; item receptans, qui scilicet recipit, vel fouet, vel conseruat malefactorem, vel asseruat prædam; vel refugium & securitatem malefactori præbet ad patrandum delictum, vel ad non restituendum, tenetur ad restitutionem; propterea non excusantur cauponarij accipientes pecunias à filiisfamilias, vel à seruis, surreptas à patribus vel dominis rationabiliter inuitis.

Aduerte tamen recipientem furem ratione amicitiæ, vel consanguinitatis, vel causa humanitatis, vel hospitij, vel necessitatis, non teneri ad restitutionem, quia non dicitur receptator furis formaliter. Idem militat in abscondente delinquentem, illúmque post delictum commissum adiuuante ad fugiendum, nullo modo concurrendo ad delictum. *tom.* 2. *fol.* 340. *num.* 1. *& seq.*

32. Participans in opere intrinsecè malo contra iustitiam, id est cooperans in damno alteri inferendo, vt in furando, vel in consumenda re aliena furto ablata, vel alia ratione, peccat, & tenetur ad restitutionem damni secuti; nam culpabiliter & efficaciter influit in damnum. Secus quando interuenit metus, seu rationabilis causa; propterea excusatur à restitutione, qui metu coactus, præbet furi claues vel instrumenta, quibus

confrin

confringit arcas. Similiter excusantur Christiani capti à Turcis, nauigantes, seu remigantes metu mortis in triremibus Turcarum contra Christianos; modò ex eorum remigatione non oriatur magnum Christianæ Reipublicæ incommodum. *tom.2.fol.541.num.3.& seq.*

33. Qui ratum habet damnum suo nomine illatum, tenetúrne ad restitutionem? Respondetur negatiuè, quia non dicitur participare in damno alterius, cùm ratihabitio sit tempore posterior damnificatione; quamuis ratificans grauiter peccet contra charitatem. *tom.2.f.542.n.9.*

34. Quicumque physicè, vel moraliter causa est totius damni, tenetur insolidum, seu in totum ad restitutionem: qui verò non est causa totius damni, sed partis tantùm, non tenetur in solidum, sed solùm pro sua parte; quia quilibet tenetur ad restitutionem damni eo modo quo fuit illius causa efficax: hinc fit vt is qui fuit particeps prædæ iam factæ, teneatur ad restitutionem pro ea tantùm parte, quæ ei obtigit, modò non fuerit particeps totius iniustæ actionis, cooperando ad iniustam actionem. *ibid.num.10.& seq.*

35. Quando plures scienter ingressi sunt vineam, & singuli leuem vuæ quantitatem acceperunt, quæ simul sumpta est notabilis, singuli peccarunt mortaliter, súntque restitutioni obnoxij, quia singuli concurrunt ad damnum notabile. Item tenentur ad restitutionem comitantes furem, ostendentes iter, custodientes sarcinas, tenentes scalas sine iusto metu, vel excubias agentes dum fur delictum committit. *ibid.num.15. & fol.543.n.17.*

36. Mutus non obstans, vel non manifestans, qui sine iusta causa non clamat, non impedit, vel non

non manifestat, cùm teneatur ex iustitia ratione officij, vel contractus clamare, impedire vel manifestare, obligatur in solidum ad restitutionem damni secuti: nam sic censetur causa damni, sicut censetur qui positiuè influit in damnum: quare Principes, pastores, belli Duces, aliíque publicam potestatem habentes, tenentur ad restitutionem non impediendo furta, vel alia damna suorum subditorum, quæ tenentur impedire ex officio, modò id fieri possit sine illorum maiori damno vitæ, honoris, famæ, vel rei familiaris, non enim tenentur cum tanto dispendio, nisi fortè inde grauia damna, præsertim spiritualia, Reipublicæ immineant. *ibid.n.2.& seq.*

37. An teneatur ad restitutionem ille qui interrogatus à vicino, cui bona furto sublata fuerunt, an fures viderit, vel audierit, respondet nec vidisse, nec audiuisse? Respond. non teneri, quia non tenetur ex iustitia, vel officio. Et hoc valet, etiamsi id faciat ex prauo animo. *tom.2.fol.*544. *num.*8.

38. Quæres, an Confessarij teneantur ad restitutionem, quando sua culpa vel malitia non admonent, vel non cogunt pœnitentem ad restitutionem faciendam, quam pœnitens fecisset, si Confessarius illam iniunxisset, vel absolutionem denegasset? Respond. videri non teneri, modò Confessarij omissio & negligentia non habeat rationem consilij. *tom.2.fol.*554.*num.*15.

39. Qui sine vi & fraude impedit alium, ne consequatur aliquod bonum, quod ei non debetur ex iustitia, non tenetur ad restitutionem, etiamsi impediat animo nocendi: secus dicendum de illo qui impedit alterum à consecutione alicuius boni, quod ei debetur ex iustitia, etiamsi impe-

impediat sine vi, aut fraude; nam violat ius quod alter habet, vt sibi bonum conferretur. *tom.2.fol.546.n.2.& 3.*

40. Qui donationem nondum acceptatam curauit rescindi sine vi & fraude, aut impediuit ne Caius institueret Titium hæredem, vel curauit testamentum mutari, vel impediuit aliquem ne faceret testamentum, vel ne mutaret iam factum, non tenetur ad restitutionem, modò nulla vis aut fraus intercesserit. Idem dicendum de impediente dignum à beneficij consecutione, vt daretur digniori; non enim violauit ius digni, cùm is non haberet ius vt præferretur digniori. *ibid. num.4.& 5. item fol.547.num.6.& 7.*

41. Tenetur ad restitutionem qui per mendacium (mendacium enim est fraus) impediuit Caium, ne faceret eleemosynam pauperi, dicendo illum non esse pauperem, cum reuera egestate laboraret. *ibid.num.*11.

42. Fur tenetur ad restitutionem rei acceptæ si extat, siue res melior vel deterior effecta sit, siue permanserit in eodem statu, compensato tamen reliquo damno; quia dominus non amisit dominium rei suæ extantis. Quod si res aliena cum propriis rebus ita commixta est, vt discerni nequeat, aut separari, non erit restituenda res illa indiuidua, sed æqualis tantùm. *tom.2.fol.548.n.4. & 5.*

43. Tantum restituendum est, quantum sufficit ad faciendam æqualitatem debiti, vel damni illati, ita vt si quantitas debiti vel damni sit certa, tantundem restituatur: si verò sit incerta, tantum restituatur, quantum vir prudens iudicauerit, consideratis circumstantiis loci, temporis & personæ, habitáq; ratione lucri cessantis & damni

emer

emergentis. Hinc ſequitur eum qui conculcauit ſegetes antequam ad maturitatem peruenirent, aut arbores adhuc teneras incidit, teneri arbitrio prudentis reſtituere, non ſolùm quanti res valebat tunc creditori, ſed etiam quanti valuiſſet, tempore meſſis detractis expenſis & laboribus, habitáque ratione periculi, ratione cuius fieri poterat vt per cœli iniurias, aut per alios caſus fortuitos non perueniſſent ad maturitatem. *ibid. num.*8.*& ſeq.*

44. Debitores nobiles aut alij qui conſtituto termino non ſoluunt pretium mercium creditò emptarum, & multo tempore differunt ſolutionem mercatoribus debitam, tenentur in conſcientia reſtituere lucrum ceſſans mercatoribus, ſi conſtet re vera illis lucrum ceſſaſſe ob dilatam ſolutionem, tunc enim fuerunt cauſa iniuſta damni. *tom.*2.*fol.*549.*num.*12.*&* 13.

45. Accepta pro faciendo opere licito debito ex alio præcepto quàm iuſtitiæ, non ſunt obnoxia reſtitutioni, quia ex violatione ſolius iuſtitiæ oritur obligatio reſtituendi; in hoc autem caſu non violatur iuſtitia. *ibid.num.*1.

46. Similiter non eſt obligatio reſtituendi acceptum pro abſtinendo ab opere illicito, à quo abſtinendum erat ex alia virtute quàm iuſtitiæ. Vnde accipiens pecuniam ne blaſphemet, aut ne fornicetur cum publica meretrice, &c. non tenetur acceptum reſtituere; ſecus dicendum quando accipitur aliquid pro omittendo opere, v. g. detractione quod ex iuſtitia omittendum erat. *tom.*2.*fol.*550.*num.*3.*& ſeq.*

47. Pro opere illicito patrando, ſeu pro turpi cauſa nihil dari vel accipi poteſt ante factum, quilibet enim tenetur abſtinere à malo opere patrando;

trando : secus dicendum de opere illicito patrato contra iustitiam, modò solutio non sit iniqua, ex. gr. simoniaca : hac de causa qui pro copula promisit pretium alicui fœminæ, tenetur secuta copula illud persoluere, quia fœmina locauit corpus suum alteri, ex quo alter percepit voluptatem pretio æstimabilem. Non desunt tamen qui hanc sententiam improbent. Bona quoque incerta acquisita ex contractu, restituenda sunt pauperibus.

Iudex qui pecuniam accipit pro ferenda sententia iniusta, non tenetur post factum ad restitutionem pecuniæ acceptæ, quamuis teneatur damna reficere parti læsæ, contra quam tulit sententiam iniustam. Hæc doctrina extenditur etiam ad falsum testem. *tom.2.fol.551.num.2. & seq.*

48. Acquisita ob turpem causam, v.g. per simoniam, restituenda sunt, non solùm ante factũ, sed etiam secuto facto, quando lex efficit acquirentem incapacem dominij, vel inhabilem ad rem accipiendam. *tom.2.fol.553.num.11.& seq.*

49. Bona inuenta, quorum dominus ignoratur, restituenda sunt pauperibus, seu capsæ incertorum, iuxta consuetudinem & decreta locorum, modò priùs adhibita fuerit sufficiens diligentia in inquirendo domino, & dominus non fuerit inuentus. Nomine autem *pauperum*, intellige non solùm priuatos mendicos, sed etiam loca pia, vt monasteria, hospitalia pauperum, Ecclesias indigentes luminaribus, ornamentis, vel similibus. Neque opus est vt hæc bona incerta pauperioribus, aut melioribus tradantur, sed sufficit si veris pauperibus distribuantur, (præcisa tamen summa & extrema necessitate,) tali enim necessitate seu

pauper

paupertate laborans præferendus est iure naturæ. *tom.2.fol.554.num.3.& seq.*

50. Bona incerta acquisita ex delicto, vt ex iniusta venditione, furto, aut alia defraudatione restituenda sunt pauperibus ex iure positiuo. Dicitur *ex iure positiuo*, quia iure naturæ bona incerta non debentur pauperibus. *tom.2.fol.555. num.9.*

51. Qui aliquos in vini mensura aut alio simili modo defraudauit, quorum aliquos cognoscit, & alios ignorat, tenetur portionem debitam iis reseruare quos nouit; portionem verò debitam ignotis, tenetur insumere in pauperes, vel in alia pia opera. *ibid.n.11.*

52. Habens bona incerta, potest ea sibi titulo paupertatis applicare de licentia Episcopi, vel Confessarij facultatem habentis applicandi, cùm ipse non sit deterioris conditionis aliis pauperibus; secus si non sit pauper. *ibid.num.13.*

53. Habens rem inuentam, non tenetur illam restituere cuicumque asserenti suam esse, quia non est temerè cuique credendum, sed diligentia adhibenda est, vt verus dominus inueniatur. *tom.2.fol.556.n.16.*

54. Pauper cui res incerta post sufficientem diligentiam applicata fuit, non tenetur domino comparenti restituere; quia pauper acquisiuit dominium rei sibi traditæ; quamquam non desint, qui rem adhuc apud pauperem extantem restituendam non improbabiliter asserant. *ibid. num.18.*

55. Tuta conscientia retineri possunt bona incerta, quæ per compositionem Summus Pontifex retineri concedit; credibile tamen est, si facta compositione reperiatur dominus, faciendam illi esse

esse restitutionem, cùm Summus Pontifex per compositionem nulli damnum inferre intendat. *ibid. num.* 21.

56. Bona laicorum morientium ab intestato, & non habentium hæredes intra decimum gradum, iure communi ciuili deuoluuntur ad fiscum, *l. vacantia, C. de bonis vacantib.* bona verò peregrini mortui ab intestato non pertinent ad hospitem apud quem mortuus est, sed per Episcopum deficientibus hæredibus distribuenda sunt in pias causas. At bona derelicta, seu ea quæ abiiciuntur intentione non amplius illa recuperandi, fiunt occupantis. Aduerte ad bona derelicta non reuocari ea quæ in periculo sunt eiecta è naui, causa leuandæ nauis, & saluandæ vitæ: vnde iniqua est lex qua sancitur vt prædicta bona sint illius ad cuius locum peruenerint. Quod si dubitetur an bona sint derelicta, præsumendum est non esse derelicta. *tom. 2. fol.* 557. *n.* 2. *& seq.*

57. Eripiens aliquid ex vndis quod certò periturum erat, nisi ipse illud eripuisset, non potest illud ereptum sibi retinere; sicut neque ouem quam eripuit è lupi faucibus. Ille tamen qui ita rem aliquam eripuit cum periculo propriæ vitæ, detrahere potest æstimationem laboris & periculi quod subiuit. *tom. 2. fol.* 558. *num.* 7. *& seqq.*

58. Thesaurus, (seu vetus depositio pecuniæ cuius non extat memoria,) inuentus in proprio fundo, totus est inuentoris. Item & thesaurus in fundo alterius consentientis inuentus, nisi inuentor aliter conuenerit cum domino fundi. Quando autem thesaurus data opera inuentus est, totus pertinet ad dominum fundi, siue sit priuata persona, siue ciuitas, siue quicumque alius. *ibid. n.* 1. *& seq.*

59. The

59. Thesaurus inuentus in loco sacro & religioso, vt in Ecclesia, cœmeterio, platea ante Ecclesiam, &c. diuidendus est inter inuentorem & Prælatum, aliúmve cuius fuerit ille locus sacer. Quando autem thesaurus arte magica, vel alia ratione legibus prohibita inuentus est, pertinet ad fiscum (saltem post sententiam iudicis, quoad eam partem quæ alioquin esset inuentoris,) & hoc valet etiamsi inuentus sit in proprio fundo. *ibid.n.5.& 6.*

60. Sciens in fundo alterius latere thesaurum, si fundum emat, acquirítne dominium totius thesauri? Acquirit, neque emptor tenetur indicare venditori thesaurum latere in fundo illius, aut ob id pretium fúndi augere. *tom.2.fol.559.num.7.*

61. Lapilli, gemmæ, ambarum, corallium, & alia huiusmodi quæ reperiuntur in littore maris, vel in promontoriis, sunt primi occupantis, nisi aliter iure positiuo decernatur: at venæ metallicæ auri, argenti, ferri, plumbi, &c. iure naturæ & gentium spectant ad dominum fundi; quamuis multis in locis vt in Gallia & Hispania aliter sancitum sit; concessúmque sit ob bonum commune cuilibet ius effodiendi quasdam venas seruato indemni domino agri. *ibid.n.11.& 12.*

62. Animalia fera, vt sunt lupi, leones, lepores, &c. quæ in nullius custodia coërcentur, & naturalem habent libertatem, fiunt primi occupantis. Idem dicendum est de animalibus mansuetis, v. g. gallinis, quæ facta sunt fera, & quæ iudicio prudentis viri consuetudinem amiserunt redeundi ad priorem dominum. *tom.2.fol.561.num.3.*

63. Feræ, quæ continentur in aliquo paruo loco, vt in viuariis, aut parua sylua, spectant ad dominum custodiæ: quæ autem continentur in va-

stis

stis locis, vt in magna sylua aut vasta palude, fiunt primi occupantis, quia in loco tam vasto videntur retinere naturalem suam libertatem. *ibid.num.9.*

64. Venatio, piscatio, & aucupium reseruari & prohiberi potest à domino agri, & à Principe, non solùm quando hoc necessarium est ad ipsius Principis sustentationem, sed etiam propter solam oblectationem; præsertim quando ipsius dignitati ita conducit. Verum tamen est tunc eum debere damna, quæ à feris inferuntur resarcire, & cauere ne inferantur. *tom.2.f.*562.*n.*13.

65. Fera meo capta instrumento & laqueo, fit mea (non autem eximentis illam è laqueo,) quando fera non se poterat inde eximere; nam sic censeor primus occupasse. Idem dic de fera à me vulnerata, sed postea ab alio capta; nam si illa adhuc fugere poterat, non est mea, sed primi capientis; si verò fugere amplius non poterat, eámque insequor cum probabili spe & morali certitudine eam capiendi, mea est. Denique fera illius est, per quem libertatem amittit. *tom.2.fol.*561. *num.*11.

66. Venans aut piscans venatione vel piscatione, quæ ob bonum commune prohibita est certis anni temporibus, aut certis instrumentis, aut alia simili ratione, non tenetur ad restitutionem, (nisi fortè notabile damnum inferat communitati,) sed satisfacit soluendo pœnam contra transgressores legum sancitam, secuta iudicis sententia. *tom.2.fol.*562.*n.*17.

67. Clericus aut alius Ecclesiasticus capiens feras liberas ea venatione, quæ ipsi est illicita & prohibita ratione decentiæ status, non tenetur ad restitutionem; cum accipiat rem quæ adhuc nullius

nullius est, & iure gentium fiat primi capientis. *tom.2.fol.563.num.19.& 20.*

68. Emens vel accipiens feras quæ naturalem retinent libertatem à venatore, qui eas cepit in loco prohibito, non tenetur ad restitutionem, modò non accipiat in fraudem creditorum; secus dicendum de eo qui venatur, vel piscatur quando ius venandi competit alicui particulari ratione locationis vel concessionis: hic enim tenetur ad restitutionem faciendam arbitrio prudentis viri. Idem dicendum de eo qui venatur & occupat feras mansuefactas, quæ naturalem libertatem amiserunt. *tom.2.fol.563.num.21.& seq.*

69. Peccat mortaliter, qui occidit aut vulnerat animal alterius, dum in suo prædio damnum infert; non enim habet ius occidendi, aut vulnerandi, sed tantùm exigendi satisfactionem, nisi fortè nequeat aliter damnum proprium impedire. Similiter illi tenentur ad restitutionem, qui venando canibus, equis aut pedibus suis inferunt damnum satis, vineis, aut aliis rebus. Item tenentur ad restitutionem qui ligna cædunt, vel fructus colligunt in alienis syluis, aut in alienis pascuis sua pecora pascunt; nisi fortè sint pars communitatis cuius sunt syluæ aut pascua. *ibid. num.24.& seq.*

70. Insulæ quæ aliquando in mari nascuntur, sunt primi occupantis; quæ verò in medio fluminum nascuntur, diuidendæ sunt ex æquo inter eos qui ex vtraque ripa possident prædia. Quod si insula sit propinquior ripæ, fit illius cuius prædia sunt viciniora & prope ripam. Idem militat pro alueo. *ibid.num.28.& fol.564.n.30.*

71. Planta quæ radices egit in solo alicuius spectat ad eum, in cuius solo radices egit: si verò

radices egit partim in ſolo vnius, partim in ſolo alterius, ſit communis. *ibid.n.34.*

72. Quæres, vtrùm damnum illatum per ſeruos, vel animalia reſtituendum ſit à domino? Reſpond. dominus tenetur, etiam ante iudicis ſententiam, ad reſarciendum damnum, quod ſua culpa Theologica intulerunt ipſius ſerui, vel animalia. *tom.2.fol.565.num.3.*

73. Res perítne debitori, ita vt debitor teneatur ad nouam reſtitutionem, quando res periit, vel non peruenit ad creditorem? Reſpond. ſi res quæ debetur ex delicto, caſu, vel malitia nuntij à debitore electi, vel alia quauis ratione pereat, antequam perueniat ad creditorem, perit ipſi debitori; ſiue eadem numero, ſiue diuerſa reſtituenda eſſet; quia par non eſt vt creditor damnum patiatur ob alterius culpam, aut delictum. Similiter quando res non debetur ex culpa, ſeu delicto, nec eſt determinata in indiuiduo, qualis eſt res mutuò accepta, ſi pereat vel deterior fiat, anquam perueniat ad creditorem, perit vel deterior fit debitori: quare mutuatarius tenebitur ad nouam reſtitutionem, quando pecunia quæ creditori mittebatur pro ſolutione mutui, periit apud nuntium. *ibid.punct.9.num.3. & 4.item fol. 566.num.5.*

74. Quando autem res eſt certa in indiuiduo, & eadem numero debetur, perit creditori, ſi pereat abſque culpa debitoris nulla præcedente iniuſta ipſius acceptione. Et hoc verum eſt, etiamſi nuntius electus fuerit ab ipſo debitore. *ibid. num.6.*

75. Debitor non tenetur ad reſtitutionem nouam, quando rem ſibi commodatam, vel pignori datam miſit domino per ſeruum quem ſæpe expertus

pertus fuerat fidelem, sed modò cum re accepta aufugit, quia res domino perit non interueniente culpa, pacto, vel mora debitoris. Non tenebitur quoque debitor ad nouam restitutionem, quando conuenit cum creditore de re mittenda per seruum, tradito certo signo, sed fur audito pacto, vel tradito sibi signo, rem à debitore accepit & aufugit. Et hoc verum est, siue res debita, determinata esset in indiuiduo, siue indeterminata. Limita tamen, modò debitor ipse non reuelauerit signum. *ibid.n.*10.*&* 11.

76. Petes, an debitor teneatur ad nouam restitutionem, quando rem debitam noluit mittere per eum de quo conuenerat cum creditore, sed misit per alium, quem expertus fuerat fidelem, sed modò cum re accepta aufugit? Respond. debitorem non esse liberum ab onere restitutionis, quia debitor non adhibuit sufficientem diligentiam, non enim videtur diligens, qui contra formam pacti agit. *tom.2.fol.*567.*num.*13.

77. Possessor bonæ fidei qui rem bona fide accepit, & non fuit in mora restituendi, non tenetur ad restitutionem rei quæ apud ipsum periit, nisi fortè in aliqua re factus sit locupletior; secus dicendum de iniquo possessore qui rem iniustè accepit, vel fuit in mora restituendi; is enim tenetur ad restitutionem rei quæ apud dominum contingenter peritura erat. Dicitur *contingenter*, quia si res certò apud dominum peritura erat absque iniusta actione, ad nihil tenetur, nisi fortè aliqua in re factus sit locupletior. Aduerte iniquum possessorem rei alienæ non teneri ad restitutionem iuxta summum valorem & æstimationem quam res habuit tempore acceptionis vel detentionis, si dominus non est passus damnum

iuxta summum valorem: quia restitutio facienda est ad æqualitatem damni illati domino rei; secus dicendum quando dominus passus est damnum iuxta summum valorem, vel incrementum, etiamsi possessor iniquus inde non perceperit commodum. Ex his habes, furem accipientem vitulum qui tempore detentionis creuit in bouem, teneri ad restitutionem ipsius bouis detractis expensis & laboribus industriæ factis à fure, quos dominus fecisset in educando animali, ipsúmque redigendo ad eum statum. Ratio est, quia res domino fructificat. *ibid.n.*1.*&* 2. *item fol.*569.*n.*2.4.*&* 5.*item fol.*570.*n.*6.

78. Quæres, an possessor iniquus teneatur ad restitutionem totius pretij & lucri, quo rem alienam furtiuam vendidit, quam dominus non tanti vendidisset? Dicendum videtur, quando augmentum pretij fundatur tam in causa extrinseca quàm intrinseca, & dominus rem suam non vendidisset tanto pretio, sed illam seruasset vsque ad tempus quo pretium rei diminutum fuisset, aut illam consumpsisset eo tempore, quo non creuisset in pretio, furem non teneri ad restituendum pretium quo rem alienam vendidit, vel quo valuit eo tempore, quo eam consumpsit, sed teneri ad illud pretium restituendum, quo dominus rem suam vendidisset, vel quatenus fur censetur damnum domino intulisse. *ibid.num.*8. *&* 9.

79. Possessor bonæ fidei non tenetur restituere fructus industriæ perceptos ex re aliena; tenetur tamen restituere fructus tam naturales quàm mixtos, tam pendentes, quàm perceptos, si extant. Si verò non extant, tenetur restituere id, in quo factus est ditior, deductis expensis & valore

fore industriæ. *tom.2.fol.571.num.3. & fol.572. num.7.*

80. Difficultas superest, vtrum possessor bonæ fidei teneatur restituere fructus naturales, vel mixtos, quando illos bona fide possedit per triennium? Ad quam difficultatem respondendum est negatiuè, quia res mobiles vsucapiuntur triennali possessione. *ibid.n.10.* Item

81. Possessor bonæ fidei non tenetur restituere fructus quos sua negligentia non percepit: secus dicendum de possessore malæ fidei; quia tenetur ad restitutionem fructuum, quos ipse non percepit, & quos tamen dominus rei percepisset. Et hoc verum est, etiamsi rem alienam meliorem effecisset; quod tamen effecturus non fuisset verus dominus. *ibid.num.15. & fol.573.num.1. & 2.*

82. Possessor malæ fidei non tenetur restituere fructus, quos dominus ex re sua potuisset percipere cum turpi causa, quia iura non patrocinantur delinquentibus; secus dicendum de pretio locationis domus alienæ, quam locauit meretrici ad meretricandum. *tom.2.fol.574.num.7. & 8.*

83. Possessor malæ fidei, aliúsve iniustus damnificator, regulariter loquendo, tenetur illi restitionem facere, cui rem abstulit, modò ille cui rem abstulit, habeat aliquod ius circa rem ablatam; aut illi, cui damnum intulit, si restitutio facienda est ob damnum iniustè illatum; aut illi qui succedit in iura alterius cui facienda erat restitutio: sic enim seruatur æqualitas, & tollitur inæqualitas: at possessor bonæ fidei, qui rem alienam bona fide accepit titulo emptionis, aut alio titulo oneroso, non tenetur postquam co-

gnouit rem esse alienam, restituere illam domino, sed potest rescisso contractu restituere illi, à quo bona fide accepit, vt possit pretium suum recuperare. Quod si gratis accepit, tenetur comperto domino ipsi restituere, non autem furi à quo accepit. *tom.2.fol.575.num.1. & fol.576. num.1.& 2.*

84. Quid faciendum, quando ego bona fide emi equum, illúmque bona fide vendidi Caio; & post venditionem cognosco equum fuisse alienum, sed non inuenitur Caius, cui ego vendidi; quæritur vtrùm ego tenear aliquid Caio, aut vero domino restituere? Dicendum me non teneri quidquam restituere Caio, cum is nullum reportet damnum, neque domino, quia res aliena apud me non extat, nec in aliquo factus sum locupletior. *tom.2.fol.577.n.10.*

85. Qui restituit creditori sui creditoris, quod debet suo creditori, videtur satisfacere, & non teneri ad nouam restitutionem, modò debitum sui creditoris sit liquidum, nec ipsius creditor inde damnum patiatur. *tom.2.fol.578.n.1.*

86. Sciens aliquid ab alio iniustè possideri, non potest auctoritate propria, aut per vim illud accipere, vt restituat vero domino: sicut enim illud non est licitum vero domino præterquam in flagranti delicto, ita multò minùs poterit alter qui non est proprius dominus hoc licitè præstare. *ibid.num.3.*

Vbi, cuius expensis, & quo tempore & ordine facienda sit restitutio.

87. Quando restitutionis obligatio nascitur solùm ex re bona fide accepta, restitutio facienda

la est in loco vbi res habetur tunc temporis quo cognoscitur esse aliena, nec est iniungendum onus possessori bonæ fidei, vt illam mittat domino suis expensis: quare si ego emi equum hic Parisiis, & postea comperio esse cuiusdam Bergomensis, satisfacio restituendo equum hic Parisiis, vbi equum habeo: si verò dominus est absens, re interim tuto loco conseruata, admonendus est vt significet quid fieri velit de re sua; vel res ad ipsum mittenda erit ipsius expensis, prout magis expedire visum fuerit. Quando verò restitutionis obligatio nascitur ex iniusta acceptione, facienda est restitutio expensis debitoris in loco, vbi dominus rem suam possessurus erat, si res illi ablata non fuisset; quia ratio dictat & suadet, vt onus imponatur debitori qui rem alienam iniustè abstulit: non tenebitur tamen suis expensis restitutionem facere, quando maiores expensæ faciendæ essent, quam res ipsa valeat; alioqui loco æqualitatis quæ seruari debet, magna esset inæqualitas. *tom.2.fol.579.num.1.& seq.*

88. Quando restitutionis obligatio consurgit ex contractu, vel quasi contractu celebrato in aliquo loco certo, restitutio facienda est in eodem loco, in quo res accepta fuit, nisi aliud in contractu fuerit expressum; aliquando tamen tacitè censetur designatus locus is, seu domicilium, in quo creditor habitat. Sed quæres, cuius expensis facienda sit hæc restitutio? Respond. quando res accepta fuit in vtilitatem debitoris, restitutio facienda est expensis debitoris: quando verò in vtilitatem creditoris, res illi restituenda est suis expensis; nam ipsius negotium agitur; propterea depositum, commodatum & mutuum restituendum est in loco vbi acceptum

ſuit, expenſis depoſitoris, commodatarij & mutuatarij, quandoquidem id in ipſorum commodum vergat. *tom. 2. fol.* 580. *num.* 9. *& ſeq.*

89. Quæres, an debitor qui non tenetur propriis expenſis rem debitam reſtituere, teneatur eam ſuis expenſis reſtituere, quando timet eas ſibi non eſſe reſarciendas à creditore? Reſpond. non teneri, non enim tenetur iacturam expenſarum pati. *ibid. n.* 18.

90. Quicumque obſtrictus eſt onere reſtituendi ratione rei acceptæ, vel iniuſtæ acceptionis, aut detentionis, tenetur reſtituere ſtatim moraliter ac commodè poteſt, niſi dilationem obtineat à creditore, aut niſi creditor ſit irrationabiliter inuitus. Vnde qui dum in lecto decumbit, vel exiſtit ad menſam, recordatur ſe teneri ad reſtitutionem, non tenetur ſtatim à menſa recedere, vel ſurgere è lecto, vt reſtitutionem faciat. *tom. 2. fol.* 581. *num.* 1. *&* 2.

91. Ille tamen qui non reſtituit, cùm poſſit reſtituere, tenetur ad reſtitutionem damni ex dilatione ſecuti, manétque in ſtatu peccati mortalis quandiu non reſtituit, niſi fortè à mortali excuſetur ratione paruitatis materiæ, aut breuitatis temporis: quod ſi longo tempore differat cum commodè poſſit reſtituere, tot peccata committit, quot ſunt actus intentionis & voluntatis non reſtituendi. Neque Confeſſarius abſoluere poteſt pœnitentem non habentem firmum propoſitum reſtituendi quam primum poterit, data opportunitate. Idem dicendum quando non vult reſtituere niſi per partes, cùm poſſit totum reſtituere; aut quando ſæpius Confeſſario promiſit reſtituere, ſed nondum reſtituit de facto, cum poſſet commodè reſtituere, nec obtinuit dilationem à credi

creditore. *tom.2.fol.582.num.5.6.7.& 9. item fol. 583.num.14.& seq.*

92. Inter cooperantes ad damnum ille principaliter tenetur ad restitutionem, qui præcepit damnum, modò in illud influxerit & habuerit auctoritatem supra illum cui delictum præcepit, qualis est iudex respectu sibi subditi, dominus respectu serui,&c. Post causam verò præcipientem principaliter tenetur exequens qui per se ipsum physicè cooperatus est ad delictum patrandum: post causam exequentem principaliter tenetur consulens & mandans: post consulentem & mandantem, tenetur principaliter receptator: post receptatorem, principaliter tenetur non impediens & non manifestans, qui tenebatur ex officio impedire vel manifestare, vel clamare. Aduerte tamen ante hos omnes prædictos, eum principaliter & primo loco teneri ad restitutionem, qui rem alienam habet apud se extantem formaliter, vel in æquiualenti. *tom.2.fol.585.num.4. & 5. item fol.586.n.9.& 10.*

93. Causa minùs principali restituente, causa principalis non tenetur quidquam restituere parti læsæ, (cum ei integrè satisfactum sit à causa minus principali;) verùm tenetur seruare indemnem causam minùs principalem resarciendo quod ab ipsa fuit solutum parti læsæ. *ibid.n.12.*

94. Similiter quando plures æqualiter tenentur restituere, sed vnus integrè restituit, cæteri tenentur ad restitutionem illi qui soluit; propterea vna ex concausis minùs principalibus restituente in defectum principalis, cæteri tenentur suam portionem illi refundere, seu resarcire ad ratam suæ cooperationis. *ibid.num.14.& fol.587. num.15.*

95. Quando tres æqualiter tenentur ad restitutionem trecentorum aureorum, & vnus integrè soluit, aliis duobus nolentibus restituere, sed postea alter duorum proponit restituere, satisfacítne restituendo illi qui integrè soluit restituendo centum? Non satisfacit, sed debet adhuc addere quinquaginta. *ibid.num.*16.

96. Quando verò plures damnum intulerunt, & dominus condonauit causæ principali obligationem, cæteri qui fuerunt causæ minùs principales liberi sunt ab onere restitutionis, secus si condonauit vni tantum ex minùs principalibus. Quod si omnes æqualiter teneantur ad restitutionem, & pars læsa remittit vni obligationem, cæteri tenentur in solidum ad restituendum residuum, detracta parte quæ restituenda fuisset ab eo cui facta fuit remissio. *ibid.n.*17.*&* 18.

97. Debitor qui non potest omnibus satisfacere, tenetur præferre eum, qui sibi creditò vendidit rem quæ adhuc extat apud ipsum debitorem; quia videtur contra rectam rationem, vt res adhuc extans apud emptorem nondum soluto pretio, tradatur potiùs extraneo, quàm illi qui eam vendidit. Item habens multa debita, quorum aliqua sunt certa, & aliqua incerta, debet priùs persoluere certa, quàm incerta, si non est omnibus soluendo: ita enim dictat ratio naturalis. Item habens multa debita, quorum aliqua contracta sunt ex delicto, & aliqua ex contractu licito, non tenetur priùs persoluere contracta ex delicto quàm ex contractu. *tom.*2.*fol.*580.*num.*8. *& seq.*

98. Habens debita ex contractu oneroso, & aliqua ex contractu gratioso, tenetur priùs persoluere debita ex contractu oneroso, vt si quis debeat

beat Titio centum nummos ex contractu emptionis, & Caio debeat centum ex promissione gratuita, tenetur in solutione facienda præferre Titium Caio. Similiter in persoluendis debitis, priùs facienda est solutio creditoribus realibus habentibus hypothecam, vel pignus, quàm creditoribus personalibus hypothecam vel pignus non habentibus, qui communiter appellantur *creditores chirographarij.* Quando verò eadem res fuit pluribus hypothecata, sed non sufficit ad satisfaciendum omnibus, priùs restitutio facienda est illi, cui prius fuit hypothecata, quia qui prior est tempore, potior est iure. Similiter quando res aliqua diuersis temporibus vendita fuit multis in solidum, præferendus est primus emptor, si res nulli tradita fuit. Quod verò attinet ad creditores personales, dicendum illos habere æquale ius, consequenter nullum præferri debere, nisi fortè vnus petat ante alium, aut sit in extrema necessitate; nam tunc debitor tenetur prius petenti soluere. Non peccat autem creditor curando vt sibi fiat solutio ante alios, vtitur enim iure suo, & nihil accipit alienum: secus dicendum de debitore, qui propria sponte tradit solutionem vni creditori, vt illi rem gratam faciat; peccat enim, cùm sciat se impotentem reddi ad satisfaciendum omnibus creditoribus. *tom.2.fol.*590. *num.*12.*& seq.*

99. Quando bona hæreditatis non sufficiunt ad satisfaciendum omnibus creditoribus, possunt prius deduci expensæ necessariæ ad funus debitoris sepeliendi; quia expensæ funeris præcedunt omne debitum. *tom.2.fol.*592.*num.*25.

100. Qui aliquid bona fide contractu oneroso accepit à debitore, nesciens alienationem esse in

fraudem creditorum, non tenetur ad restitutionem, postquam cognouit alienationem factam esse in fraudem creditorum à debitore. Qui verò aliquid accepit à debitore titulo gratitudinis, ignorans acceptionem esse in fraudem creditorum, tenetur restituere id in quo factus est ditior, modò repetatur à creditoribus intra annum à die scientiæ. *tom.2.fol.593.n.17.*

101. Petes, vtrùm debitor qui non est creditoribus soluendo, peccet contra iustitiam, & teneatur ad restitutionem damni quod passi sunt creditores, eo quod debitor repudiauerit legatum vel hæreditatem, qua non repudiata satisfécisset creditoribus? Respond. in foro conscientiæ peccare contra iustitiam, & teneri ad restitutionem damni, quia censetur respuere media ad satisfaciendum. *tom.2.fol.594.n.36.*

Causæ propter quas differri vel omitti possit restitutio.

102. Damnum ipsius creditoris vel tertiæ personæ est causa sufficiens ad differendam restitutionem. Propterea quando restitutio creditur futura grauiter perniciosa ipsi creditori, vel quando creditur allatura nocumentum alteri, differri potest in tempus congruum & magis opportunum. Hinc sequitur me posse, imò etiam teneri denegare alteri gladium apud me depositum, petenti ad se vel alterum occidendum; & cum posse restitutionem differre qui commodato accepit equum, quem nouit statim à furibus surripiendum. *tom.2.fol.595.num.1. & fol.596.n.2. & 3.*

103. Potéstne, vel tenetúrne debitor restituere rem,

rem, qua scit suum creditorem abusurum? Respond. quando creditor abusurus est tantummodo in suum detrimentum, ex. gr. in ludos, ebrietates, meretrices, &c. debitorem posse, & teneri restituere præmissa correctione ne abutatur; secus si creditor abusurus sit in detrimentum & iniuriam tertij. *ibid. num. 4.*

104. Præterea causa sufficiens ad differendam restitutionem, est incommodum & damnum quod debitor longè maius patitur statim restituendo, quàm patiatur creditor ex dilatione restitutionis: hoc tamen intellige de damno distincto à re ipsa restituenda. *ibid. n. 11.*

105. Hinc patet à fortiori debitorem posse restitutionem differre ob vitandum magnum & probabile periculum salutis animæ suæ & suorum: neque tenetur debitor restituere bona inferioris ordinis cum notabili iactura bonorum superioris ordinis; idcircò fœmina quæ suscepit filium ex adulterio, non tenetur manifestare suum adulterium ad impediendum damnum filiorum legitimorum, si ex ea manifestatione periculum incurrat vitæ vel famæ, quæ enumerantur inter bona superioris ordinis. Debet tamen fieri restitutio tali casu per Confessarium, si hoc modo restituendo non adsit periculum infamiæ, vel corporis. *tom. 2. fol. 597. num. 12. & seq.*

106. Item debitor potest licitè differre restitutionem, quando eam præstare non potest, nisi cadat à proprio statu iustè acquisito; etiamsi debitum contraxerit ex delicto; vt ex comessationibus, ludis, scortis, &c. neque Confessarius eum ita cogere debet ad restitutionem, vt ex tali restitutione debitor cogatur emendicare; debet tamen aliquid de victu suo & vestitu detrahere, vt restituat.

tuat quantum potest salua decentia status bona fide acquisiti. *tom.2.fol.598.num.24.& 25.*

107. Impotentia debitoris ad soluendum est similiter causa sufficiens differendæ restitutionis, quia impossibilium non est obligatio. Ad hanc causam reuocari potest necessitas extrema debitoris ; imò etiam necessitas grauis, modò creditor non existat in pari necessitate. Aduerte tamen rem acceptam in extrema necessitate, sed adhuc extantem post necessitatem, transacta necessitate restituendam esse. *tom.2.fol.599.n.30. 32.& 34.*

108. Cessio bonorum est adhuc causa sufficiens differendi restitutionem ; quandoquidem is qui cessit bonis, censeatur esse impotens ad satisfaciendum debitis existentibus post cessionem. Qui cogitur cedere bonis suis, potest abscondere & retinere quantum necesse est ad tenuem sui & eorum quos alere tenetur sustentationem, iuxta suum statum. *ibid.num.36.& fol.600.n.37.*

109. Omitti autem potest restitutio vel obtenta remissione debiti,modò facta sit omnino liberè,nec sit à iure impedita, vel facta compensatione seruatis debitis conditionibus ad iustam compensationem requisitis, vel per compositionem obtentam à Summo Pontifice,quando ignoratur cui facienda sit restitutio, vel per præscriptionem legitimam. *tom.2.fol.601.num.1. & fol. 602.n.10.& fol.603.n.27.& 29.*

110. Debitor excusatúrne à restitutione ob ingressum in religionem ? Respond.debitorem non posse ingredi religionem, quando præuidet fore, vt ingrediendo nequeat satisfacere creditoribus, quibus satisfaceret manendo in sæculo, siue sit debitor ex contractu, siue ex delicto. Ratio est, quia

quia obligatio iustitiæ præferenda est consilio, religio autem est de consilio. *tom.2.fol.604. num.1.*

111. Debitor potéstne ingredi religionem, quando dubitat an manendo in sæculo satisfacturus sit creditoribus? Non potest, quia possessio stat pro creditoribus; secus dicendum si agatur tantùm de promisso obsequio adimplendo; potest enim ingredi religionem ante illius adimpletionem; & hoc verum est, etiamsi promissioni additum sit iuramentum: neque ingrediens religionem in prædicto casu, tenetur ad resarcienda damna quæ ex illa promissione non adimpleta obueniunt promissario, quamquam si adimpletio promissionis sit actus compatibilis cum religione, tenetur promittens eam adimplere etiam existens in religione. *ibid.num.3. & seq.*

112. Debitor qui religionem ingressus est ante præstitam satisfactionem, quam præstare poterat manendo in sæculo, tenetur curare vt suo labore, vel arte acquirat bona quibus satisfaciat, ex.gr.scribendo, vel aliquid aliud faciendo, quantum decet statum religiosum & regularem obseruantiam, interueniente licentia sui Superioris, quam Superior potest, & tenetur concedere, si ipse conscius erat debitorum, antequam debitorem admitteret ad religionem. Professio debitoris ingredientis religionem ante factam restitutionem valida est. Vide motum Pij V. super hac re. *tom.2.fol.605.n.7.& 8.*

113. Qui alium induxit ad peccatum, vel abduxit à bono opere absque vi vel fraude, non tenetur ex iustitia, sed ex charitate curare, vt à peccato resipiscat; secus si per vim, vel fraudem, v.g. falso

falſo dogmate induxerit ad peccatum, vel retraxerit à bono opere, v.g. ab ingreſſu religionis; is enim tenetur ex iuſtitia vim & fraudem auferre, & curare vt à peccato reſipiſcat, & ſi commodè poteſt, alium inducere ad religionis ingreſſum. *tom.2.fol.613.num.1.& ſeq.*

Reus.

Vide v. *Accuſator.*

S

Sabbatum.

Vide v. *Decalogus.*

Sacramentum.

Vide v. *Baptiſmus, Confirmatio, &c.*

1 SAcramentum eſt ſignum ſacrum non ſolùm ſignificans, verùm etiam infallibiliter efficiens rem ſacram, ſanctificantem homines.

Sacramentum non eſt ens rationis, quia habet vim efficiendi, & ſignificandi, etiam nullo cogitante intellectu, differtque ſacramentum à ſacramentalibus, quòd illa ſuo vſu præciſè, & per ſe, & ex opere operato non conferant gratiam: ſacramentum verò ex ſua natura infallibiliter producit gratiam in ſuſcipiente, niſi ponatur obex. Differt adhuc ſacramentum à ſacrificio vt ſic, quod ſacrificium inſtitutum ſit ad indicandam diuinam excellentiam, non verò ad ſanctificandum ſacrificantem. *tom. 1. fol. 2. num. 1. & ſeq.*

2. Tri

2. Tripliciter ſacramentum dici poteſt ſignum, videlicet rememoratiuè, vt paſſionis; demonſtratiuè, vt gratiæ, & prognoſticè, vt gloriæ.

De ratione ſacramenti eſt, vt ſit ſignum, ſimilitudine repræſentans id quod ſignificat. *ibid. num.7.& 8.*

3. Sacramenta nouæ legis ſeptem eſſe docet Concilium Tridentinum; Baptiſmum, ſcilicet, Confirmationem, Euchariſtiam, Pœnitentiam, Extremam vnctionem, Ordinem, & Matrimonium. Inter hæc ordine neceſſitatis primum locum tenet Baptiſmus, deinde Pœnitentia: ordine verò perfectionis, primus locus debetur Euchariſtiæ, quia continet Chriſtum veræ ſanctitatis auctorem. In ſtatu innocentiæ non extiterunt ſacramenta, iuſtitia originali tunc ſufficienter præſtante, quod ſacramenta præſtitiſſent; in ſtatu verò naturæ fuerant aliqua ſacramenta, ſicuti & in ſtatu legis ſcriptæ, videlicet Circumciſio, Sacrificium, Agnus paſchalis, & alia, quæ erant propriè dicta ſacramenta, licèt difficiliora, & imperfectiora ſacramentis nouæ legis; nec conferebant gratiam ex opere operato, vt patet in Circumciſione. *tom.1.fol.3.n.1.& 3. item fol.4.n.2. 7.& 9.*

4. Sacramenta non ſunt abſolutè & ex natura rei neceſſaria ad ſalutem, quia Deus potuiſſet alia media ad noſtram ſalutem inſtituere; ſuppoſita tamen Chriſti inſtitutione ſunt neceſſaria, ſaltem aliqua neceſſitate medij ad ſalutem, & ſimiliter neceſſaria neceſſitate præcepti. *tom.1. fol.7.num.2.& ſeqq.*

5. Omnia ſacramenta nouæ legis conſtant materia, & forma, vel, vt alij loquuntur, rebus & ver-

bis:

bis; verbis vt forma, rebus vt materia. *tom.1. fol.8.num.3.*

6. Materia ſacramentorum duplex eſt, proxima ſcilicet & remota, v.g. in ſacramento Baptiſmi, materia remota, eſt aqua; proxima verò ablutio, vt patebit ex dicendis propriis locis. Sacramentorum materia ita determinata eſt à Chriſto Domino, vt ab Eccleſia mutari, aut variari non poſſit; ne quidem in ipſo ſacramento matrimonij formaliter & propriè. Et ſicut eſt determinata materia ſacramentorum, ita etiam eſt determinata forma ſeu verba; ita vt ſi verba formaliter, ſeu ſubſtantialiter varientur, ſacramenta ſubſiſtere non poſſint. Neque loco verborum formæ, poſſunt adhiberi nutus, aut ſigna, aut ſcriptura, cum Chriſtus pro forma ſacramentorum, inſtituerit verba, excepto matrimonio, in quo præſcripſit id quod requiritur ad humanum contractum, qui celebrari poteſt iis nutibus & ſignis, quibus contrahentium conſenſus, & animus ſufficienter manifeſtatur. *ibid.num.6.& fol.9.num.7. 11.& ſeq.*

7. Prædictis adde non ſolùm peccare eum qui vtitur in ſacramentis conficiendis, forma dubia; verùm etiam qui vtitur forma certa, ſed ei aliquid addit vel detrahit; facit enim contra ritum Eccleſiæ in re graui. *tom.1. fol.12. num.32. & 34.*

8. Adde denique iterandam eſſe formam, ſeu ſacramentum iterum eſſe adminiſtrandum, quoties quis aduertit ſe in forma defeciſſe, aut non rectè protuliſſe, modò non ſit ſcrupulus, & modò adſit neceſſitas conficiendi, & ſuſcipiendi ſacramentum. *ibid.n.35.*

9. Res, & verba, ſeu materia & forma, non ſolùm

lùm ſunt partes intrinſecæ ſacramentorum nouæ legis, ſed etiam ſunt de eſſentia;tribus enim perficiuntur ſacramenta : rebus, vt materia ; verbis, vt forma ; cum intentione miniſtri , vt habet Concilium Florentinum , *in decreto vnionis.* Ad validitatem ſacramenti, vbique terrarum ſufficit eadem materia,& forma in ſingulis ſacramentis, quæ forma tota & integra proferenda eſt,ab vno & eodem miniſtro. *tom.*1.*fol.*13.*n.*3. *& punct.*3. *n.*1.*& fol.*14.*punct.*4.*n.*1.

10. Omnia ſacramenta fuiſſe à Chriſto inſtituta per poteſtatem excellentiæ , patet ex definitione Trident. *ſeſſ.*7.*can.*1. quam poteſtatem inſtituendi ſacramenta potuit communicare Apoſtolis,vel Eccleſiæ,quod tamen non fecit;tum ne plura eſſent capita in Eccleſia : tum ne homines ponerent ſpem ſuam in hominibus. *tom.*1.*fol.*15. *num.*5.*& ſeqq.*

11. Quod ad cauſam miniſterialem ſacramentorum attinet, ſolus homo de potentia Dei ordinaria,eſt miniſter neceſſarius & ſufficiens,quamuis Angeli ex diuina diſpenſatione poſſint eſſe miniſtri ſacramentorum , ipsíque dæmones de potẽtia Dei abſoluta poſſint in aſſumpto corpore validè baptizare de mandato Dei. *ibid.n.*8.*& ſeq.*

12. Quæ verò conditiones requirantur in miniſtro ſacramentorum, patet ex dictis de ſingulis ſacramentis ; nunc ſufficiat dicere ad validè conficiendum ſacramentum , requiri neceſſariò in miniſtro intentionem faciendi quod intendit Eccleſia , vel quod Chriſtus inſtituit. Per *intentionem* , intellige virtualem , non autem habitualem , quæ non ſufficit , ſicut nec habitualis attentio ; ſed eſt neceſſaria virtualis, aut actualis. *tom.*1.*fol.*20.*num.*5.8.*&* 11.

13. Nec

13. Nec refert quod intentio ſit conditionata: ſacramentum enim adminiſtratum ſub conditione de præſenti, vel de præterito, validum eſt, ſi res ita ſit, ſicut exprimitur in conditione: ſecus dicendum de ſacramento ſub conditione de futuro adminiſtrato, quod non eſt validum, excepto matrimonio, de quo ſuo loco. *tom.1.fol.22. num.18.& 19.*

14. Omnia ſacramenta nouæ legis conferunt gratiam ex opere operato, vt patet ex Trident. *ſeſſ.7.can.8.9.* ſempérque gratia confertur ea ſuſcipienti, niſi ponat obicem, id eſt, niſi ſacramenta ſuſcipiat, ſine diſpoſitionibus debitis, aut cum peccato mortali actualiter tunc commiſſo; neque ſacramenta ſolùm conferunt gratiam iuſtificantem, verùm etiam gratiam virtutum, ſeu donorum, & gratiam ſacramentalem. *tom.1.fol.23. num.2.5.& 6.*

15. Baptiſmus & pœnitentia ex ſua inſtitutione conferunt primam gratiam, id eſt, eam, quæ nullam aliam ſupponit in ſubiecto; reliqua verò ſacramenta inſtituta ſunt ad augendam gratiam, & ſupponunt ſuſcipientem conſtitutum in gratia, nec conferunt primam gratiam primariò, & per ſe. *tom.1.fol.24.num.1.*

16. Diſpoſitio requiſita in ſuſcipiente ſacramenta duplex eſt, vna in intellectu, vt fides; altera in voluntate conſiſtit, vt attritio; & qui recipiunt ſacramenta eiuſdem ſpeciei cum æquali diſpoſitione, recipiunt æqualem gratiam; non nego tamen quin Deus poſſit æqualiter diſpoſito maiorem gratiam conferre, ſed talis exceſſus gratiæ non erit effectus ſacramenti, ſed donum à Deo gratis & liberaliter datum. *tom.1. fol.25.num.4.& punct.3.n.1.*

17. Reci

17. Recipientes ſacramenta eiuſdem rationis cum inæquali diſpoſitione, inæqualem gratiam recipiunt, quæ inæqualitas gratiæ non cauſatur à meliori miniſtro, quia gratia non confertur ob meritum miniſtri, ſed ob merita Chriſti, quæ non minuuntur ob indignitatem, & improbitatem miniſtri. *ibid. num.* 2. *& fol.* 26. *punct.* 4. *n.* 1.

18. Gratia quæ confertur in ſacramentis non eſt diuerſa eſſentialiter, ſed eſt eiuſdem ſpeciei in omnibus ſacramentis: verum tamen eſt gratiam ſacramentorum eſſe diuerſam accidentaliter. *ibid. n.* 1.

19. Difficultas eſt quomodo ſacramenta conferant, vel producant gratiã, moraliterne ſcilicet, an phyſicè? Dicendum ſacramenta non modò eſſe cauſam moralem inſtrumentalis gratiæ; verùm etiam eſſe cauſam phyſicam verè producentem ipſam gratiam immediatè, non enim implicat Deum vti creatura ad aliquid ſupernaturale, & ad faciendum id quod ipſa creatura viribus naturæ facere non poteſt, vt patet in Chriſti humanitate, quæ fuit inſtrumentum phyſicum efficiendi gratiam & miracula. *tom.* 1. *fol.* 27. *num.* 3.

20. Quæres, quo tempore ſacramenta conferant gratiam? Reſpond. quando ſunt in eſſe completo ſacramenti, v.g. Baptiſmus cauſat gratiam in eo inſtanti, in quo ablutio, & prolatio verborum gignit perfectum ſenſum, & ſic de reliquis ſacramentis. *tom.* 1. *fol.* 28. *num.* 1. *& ſeq.*

21. Secundarius ſacramentorum (ſaltem horum, Baptiſmi, ſcilicet, Confirmationis, & Ordinis) effectus eſt character, ſiue qualitas ſpiritualis animæ diuinitùs infuſa, qua homo redditur aptus ad ſacramenta ſuſcipienda, vel adminiſtranda, & ad alia diuini cultus opera: quem charactc

racterem sacramenta veteris legis non conferebant. *tom.1.fol.29.num.2.& seqq. item fol.30.n.1.*
22. Character semel susceptus semper durat, & permanet: vnde sit, vt sacramenta Baptismi, Confirmationis, & Ordinis non sint iterabilia. *tom.1.fol.31.num.4.& 5.*
23. Subiectum sacramentorum capax, nullum datur præter hominem in hac mortali vita degentem; qui non semper tamen est capax omnium sacramentorum, vt patet in fœmina, quæ est incapax Ordinis, hermaphrodito, & similibus. *ibid.num.1.& 5.*
24. Angeli, vtpote spirituales, sunt incapaces sacramenti, quod in rebus materialibus consistit; secus dicendum de beatis, qui de potentia Dei absoluta possunt recipere sacramentum, cùm id non implicet contradictionem. *ibid. num. 2. & 3.*
25. Mus comedés hostiam, aut equus hauriens aquam Baptismi, non dicuntur idcirco sacramenti capaces, cùm non sumant vt sacramentum. *ibid.n.4.*
26. Præterea in homine adulto recipiente sacramenta, requiritur debita intentio (saltem habitualis) suscipiendi sacramentum, sicut & in ministro requiritur intentio conficiendi sacramenta. Hinc deducitur eum non recipere sacramentum, qui habuit voluntatem nunquam recipiendi sacramenta, & postea illa suscepit in amentia, antequam alio modo reuocauerit dictam voluntatem; aut qui sacramentum accepit cum intentione neutrali, vt patet ex dictis, verb. *Baptismus. tom.1.fol.32.num.1.5.& 7.*
27. In pueris rationis vsu carentibus, non requiritur intentio in receptione sacramentorum,
cùm

cùm non poſſint actum voluntatis elicere. *tom.*1. *fol.*32.*num.*1.

28. Præter intentionem in adulto recipiente ſacramenta, requiritur talis diſpoſitio, qua recipiens ſacramentum ita ſe diſponat, vt ſit capax, ſaltem principalis effectus, ſeu gratiæ. *ibid. num.*10.

29. Qui accepit aliquod ſacramentum cum fictione (vt quia defecit intentio) ſublata illa fictione, & mutata voluntate non recipit effectum; ſecus dicendum de eo, qui recipit pœnitentiæ ſacramentum, prætermiſſa inculpabiliter attritione, & dolore requiſito ad fructum ſacramenti; ſublata enim fictione, id eſt, poſita attritione, conſequitur effectum ſacramenti & gratiam reſpondentem ſacramento præterito. *tom.*1.*fol.*33. *num.*2.*&* 3. *item fol.*34.*n.*4.

30. Non ſunt adminiſtranda ſacramenta peccatori publico indignè petenti, neque grauiter ſuſpecto de graui crimine: ſecus dicendum de peccatore occulto, ſi petat publicè, & repelli non poſſit ſine ſcandalo & infamia. *tom.*1.*fol.*35.*n.*2. *& ſeqq. item fol.*36.*n.*5.

31. Nomine *publici peccatoris*, intellige Hiſtrionem, qui comœdias turpes publicè repræſentat; arcendus eſt enim à ſacramentis, donec illam artem deſerat. Idem dic de vſurario publico & notorio: poteſt tamen Sacerdos peccatori publico ob metum adminiſtrare ſacramenta; neque poteſt huiuſmodi peccatori hoſtiam non conſecratam præbere. *tom.*1.*fol.*36.*num.*7.*&* 9. *item fol.*57.*n.*14.*&* 15.

32. Sicut non licet adminiſtrare ſacramenta indignè petenti, ita neque licet recipere ſacramenta extra neceſſitatem à miniſtro adminiſtra-

turo

turo in peccato graui ; in neceſſitate verò licitum eſt ſacramenta petere à quocumque Sacerdote peccatore, neque tenetur qui vult recipere ſacramenta ab aliquo Sacerdote inquirere an Sacerdos ſit probus, & an ea adminiſtraturus ſit in peccato. *tom.1.fol.37.num.1. & fol.38.num.2. & 5.*

33. Sacramenta nec licitè nec validè adminiſtrantur ſine ritu eſſentiali ; quandoquidem ritus eſſentialis conſiſtat in materia, forma, & debita intentione miniſtri. Adminiſtrantur tamen validè, ſed non licitè, ſine ritu accidentali, quos ritus accidentales variare, eſt peccatum mortale ex ſuo genere, quamuis leuitas materiæ poſſit à mortali excuſare. *tom.1.fol.38.num.1.& ſeq.*

Sacrilegium.

Vide v. *Immunitas, Suſpenſio.*

1. Sacrilegium eſt violatio rei ſacræ, v. g. ſacramentorum, veſtium ſacrarum, &c. vel perſonæ Eccleſiaſticæ, vel locorum auctoritate Epiſcopi conſecratorum. Ex quo fit vt ſacrilegium committat qui abutitur verbis & ſententiis ſacræ Scripturæ ad ſuperſtitiones, vel ad ridicula. Tangens quoque imagines ex contemptu, vel eas indecorè pingens, vel irreuerenter tractans, committit ſacrilegium. Idem dic de abutente vaſis, veſtibus ſacris, vel iniuriam inferente ſacramentis. Item effringentes & ſpoliantes loca ſacra, committunt ſacrilegium, & excommunicationem ipſo facto incurrunt. Aduerte tamen ad incurrendam dictam excommunicationem requiri, vt eodem tempore concurrat effractio & ſpoliatio loci ſacri : neque incurritur ab eo qui effrin-

git

git Sacristiam disiunctam ab Ecclesia. Est reseruata Papæ, sed tantum post denunciationem. *tom.2.fol.271.num.1.& seq.*

2. Placita iudicum & ministrorum regularium exercita in Ecclesiis vel cœmeteriis, valida non sunt: imò Episcopus aliique Prælati iurisdictionem Episcopalem habentes concedere nequeunt iudici sæculari facultatem exercendi actus iudiciales in Ecclesiis, neque examinandi reum in loco sacro. *tom.2.fol.274.num.17.18.& 20.*

3. Committitur sacrilegium per effusionem seminis vel sanguinis,& per extractionem personæ è loco sacro,præterquam in casibus paulò post afferendis. *ibid.num.21.& 22.*

4. Per quodcumque furtum in Ecclesia commissum,siue res sit sacra,siue non, siue quocumque modo custodita, &c. committitur sacrilegium: secus si furtum fiat contra Ecclesiam, modò res non sit Ecclesiæ. *ibid.num.23.*

5. Existens in Ecclesia cum animo furandi, fornicandi,occidendi,&c.non committit sacrilegium, modò non intendat hæc facere in eadem Ecclesia. *tom.2.fol.275.n.24.*

Sacrilegium in materia luxuriæ.

6. Sacrilegium est peccatum luxuriæ, quo res sacra violatur,siue res illa sit persona Deo dicata per votum,siue sit locus consecratus, siue sit alia res sacra. Hinc fit vt committat sacrilegium,qui copulam habet aut desiderat habere cum moniali. Similiter religiosus aut sacris initiatus, patrans aliquod luxuriæ peccatum, committit sacrilegium:& etiam is qui exercet aliquem actum luxuriosum circa rem sacram. *tom.1.fol.477.n.1. & seq.*

7. Non est sacrilegium copulam habere cum fœmina habente sacras reliquias ad collum, secus dicendum si tradantur res sacræ pro copula, aut copula habeatur in loco sacro absque necessitate. *ibid. num. 5. & 6.*

8. Concupiscere fœminam existentem in Ecclesia, vel in ea delectari, non est speciale sacrilegium, quia non violatur directè locus sacer, nisi concupiscens haberet intentionem habendi copulam in loco sacro. Præterea inspectiones, verba turpia, & tactus impudici facti in Ecclesia non sunt sacrilegium, modò periculum pollutionis non habeant adiunctum. *ibid. num. 7. &* 8.

9. Nomine *loci sacri*, in hac materia intelligitur Ecclesia consecrata, vel benedicta, cœmeteria, & oratoria constituta auctoritate Episcopi, & deputata ad diuinum cultum. Hinc collige copulam habitam in Ecclesia auctoritate Episcopi destructa, non habere malitiam sacrilegij; non enim est locus sacer. *tom. 1. fol.* 478. *num. 9. &* 10.

10. Locus sacer in Ecclesia vocatur spatium illud quod spectat ad interius corpus Ecclesiæ à tecto interiori vsque ad pauimentum. Quare non violatur locus sacer, quando copula habetur supra tectum Ecclesiæ, aut extra parietes, modò non inseruiant pro muro cœmeterij: aut quando habetur in aliquo loco subterraneo Ecclesiæ, qui tamen non sit sepulturæ: aut in campanili: aut extra limen Ecclesiæ: aut in Ecclesia diruta quæ non est amplius Ecclesia. Committitur sacrilegium quando copula habetur in Capella de nouo addita Ecclesiæ, quia pars addita fit vnum corpus cum priori; consequenter gaudet illius priuilegiis. *ibid. n.* 11. *& seq.*

11. Eccle

11. Ecclesia polluitur per voluntariam seminis aut sanguinis humani, effusionem iniuriosam in ea, aut quando datur causa naturalis talis effusionis aut mortis. Polluta Ecclesia censetur etiam pollutum cœmeterium illi contiguum. *ibid. n.* 19. *&* 20. *& fol.* 479. *n.* 21.

12. Polluitur etiam Ecclesia, quando benedicitur vel consecratur ab Episcopo excommunicato publico; aut quando in ea sepelitur paganus aut infidelis; aut quando parietes Ecclesiæ maiori ex parte ita destruuntur, vt Ecclesia reædificari debeat. Quando inter celebrandum Ecclesia violatur, debet Sacerdos intermittere sacrum inchoatum, si nondum inchoatus est Canon; si verò inchoatus sit, debet sacrificium perficere. *ibid. num.* 22. *& seq.*

13. Celebrans in Ecclesia polluta ab eo die quo delictum in ea commissum publicatum fuit, incurrit suspensionem. *ibid. num.* 26.

14. Probabile est vnum tantummodo sacrilegij peccatum ab eo patrari, qui cùm sit simul Sacerdos & religiosus professus, committit nihilominus aliquod luxuriæ scelus. Idem dici potest de fœmina copulam habente cum Sacerdote religioso professo. Quare pœnitens accusans se de copula, satisfaciet dicendo in confessione se esse religiosum vel Sacerdotem, vel habuisse copulam cum Sacerdote. *tom.* 1. *fol.* 480. *num.* 28. *&* 29.

Satisfactio: & quomodo iniungenda à Confessario.

1. Satisfactio est compensatio pœnæ temporalis debitæ ob iniuriam Deo illatam, consistens in

operibus pœnalibus & laboriosis taxatis à Confessario. Satisfactio à Confessario imposita non semper remittit omnem pœnam peccatis debitam; cùm ipse Confessarius non cognoscat quanta pœna peccatis debeatur: éstque validum sacramentum pœnitentiæ, etiamsi (præcisa tamen malitia pœnitentis) Confessarius nullam pœnitentiam iniungat, cum satisfactionis iniunctio non sit pars essentialis sacramenti: tenetur tamen Confessarius, per se loquendo, pœnitentiam seu satisfactionem conuenientem iniungere quantum fieri poterit, pro qualitate criminum, nisi fortè pœnitens infirmus esset, ac morti proximus. *tom.1.fol.222.n.1. & fol.223.n.1.& seqq. item fol.224.n.2.*

2. Non est iniungenda pœnitentia quando Confessarius adeo contritum videt pœnitentem, vt credat integrè Deo satisfecisse. Quæ doctrina extendenda est etiam ad scrupulosum, frequenter intra eandem horam accedentem ad Confessarium. *ibid.num.3.& 4.*

3. An possit absolui pœnitens nulla iniuncta pœnitentia, quando probabiliter creditur nullam acceptaturus, dissentiunt Doctores; videtúrque talis indignus beneficio absolutionis. *ibid. num.5.*

4. Confessarius tenetur satisfactionem iniungere, & non quidem per modum consilij, sed prout necesse iudicauerit: potest illam sub disiunctione præcipere. Aduertat tamen Confessarius vt opus quod in satisfactionem iniungitur, sit opus bonum pœnale, qualia sunt oratio, ieiunium, eleemosyna, & similia quæ ad illa reuocantur. *ibid.n.6.& seq.*

5. Meditationes, & opus aliàs præceptum, iniungi

iungi poſſunt in ſatisfactionem : imponens tamen pœnitentiam,& nihil aliud exprimens, non cenſetur iniungere opus aliàs debitum ex præcepto, v.g.is cui iniunctum eſt ieiunium,non ſatisfacit pœnitentiæ ieiunando eo die quo tenetur ex Eccleſiæ præcepto ieiunare. *tom.1.fol.225. n.10.& ſeq.*

6. Non ſolùm iniungi poſſunt opera pœnalia in particulari,verùm etiam in generali ; ſicuti & pro peccatis publicis pœnitentia publica,non autem pro occultis, ne periculo exponatur fama pœnitentis abſque ſufficienti cauſa. *ibid.num.13. & 14.*

7. Confeſſarius poteſt magis contrito leuiorem pœnitentiam iniungere, ſicuti etiam & homini fragili & debili iuxta ipſius fragilitatem;& tempore Iubilæi aut indulgentiarum : iniungens tamen leuiſſimas pœnas pro mortalibus tenetur pœnitentem admonere de leuiſſima, & non ſufficienti pœna illi impoſita. Idcircò autem mitior pœnitentia iniungi ſolet, ne pœnitens grauitate pœnæ terreatur, ſed potius leuitate pœnitentiæ alliciatur ad ſacramentum. *tom.1.fol.262.n.16. & ſeqq.*

8. Confeſſarius,per ſe loquendo,poteſt ſatisfactionem iniungere, tam ante quàm poſt abſolutionem ſacramentalem : non poteſt autem pœnitentem obligare ad ſatisfactionem adimplendam ante abſolutionem,ſi pœnitentia conſideretur vt eſt compenſatio pro pœna temporali ; ſecus dicendum ſi conſideretur vt medicina. Neque ſi pœnitentia adimpleatur ante abſolutionem, ſacramentum ſtatim habet ſuum effectum ex opere operato, cum ſacramentum non producat ſuum effectum, niſi ſit perfectum : non eſt

 autem

autem perfectum ante sacramentalem absolutionem. *ibid.num.19.& seq.*

9. Confessarius ex iusta & rationabili causa potest in confessione diminuere & commutare pœnitentiam à se, vel ab alio Confessario inferiori, vel æquali, vel etiam Superiori iniunctam; quando id postulat bonum animarum: imò verò potest etiam pœnitentiam præseruatiuam in aliam præseruatiuam & salutarem iusta & rationabili de causa commutare.

Similiter carens facultate absoluendi à reseruatis, potest pœnitentiam pro reseruatis à Superiore impositam, iusta interueniente causa commutare. Hæ tamen supradictæ pœnitentiæ commutationes extra confessionem fieri non possunt. *tom.1.fol.227.num.1.& seq.*

10. Pœnitens oblitus totius pœnitentiæ aliàs iniunctæ tenetur saltem præcipua peccata iterum confiteri, vt congruam commutationem obtineat. Imò sunt qui velint eum qui omnino oblitus est pœnitentiæ, teneri iterum confiteri ad seruandam integritatem sacramenti, nec potest aliam quam ipse voluerit pœnitentiam ex arbitrio suo adimplere; aut in æquale, aut in melius commutare: liberum tamen erit pœnitenti facta commutatione pœnitentiæ, quam voluerit eligere. *tom.1.fol.228.num.8.& seq.*

Pœnitentis obligatio circa pœnitentiam acceptandam, & adimplendam.

11. Pœnitens tenetur pœnitentiam tolerabilem, & humanæ fragilitati accommodatam acceptare, acceptatámque adimplere. Quod si pœnitentia grauis & rigorosa sit, poterit rogare Confes-

Confessarium vt eam mitiget & minuat: qui si nolit mitigare, poterit pœnitens alium Confessarium adire. *tom.1.fol.229.num.1. & fol.230.n.2. & 3.*

12. Non solùm peccat mortaliter pœnitens non adimplendo pœnitentiam, sed peccat etiam non adimplendo intra tempus præfixum à Confessario; quia facit contra obligationem in re graui. Quod si nullus terminus præfixus sit, tenetur adimplere quam primùm commodè potest: & quidem in statu gratiæ; alioqui peccat, quamuis iniunctæ à Confessario pœnitentiæ satisfaciat etiam in statu peccati. *ibid.n.4.& seq. item fol.232.num.15.*

13. Si pœnitens re ipsa suscipiat indulgentiam respondentem satisfactioni pro pœnis debitæ, satisfacit pœnitentiæ iniunctæ. Cessat item obligatio pœnitentiæ, quatenus est satisfactio, non solùm per indulgentias, verùm etiam per remissionem pœnæ alia via obtentam, vt per alia pia opera satisfactoria propria, vel aliena sibi applicata; rarò tamen remittendæ sunt pœnitentiæ sacramentales ob susceptionem indulgentiarum, vel ob alia pia opera. *ibid.num.7. & fol.231. num.8.*

14. Satisfactio iniuncta à Confessario non potest per alium adimpleri, sed per ipsummet pœnitentem adimplenda est, nisi Confessarius aliud expresserit: nam obligatio pœnitentiæ est personalis; secus dicendum si pœnitens nequeat per se ipsum adimplere pœnitentiam, & pœnitentia non consistat in actione personali, sed in illis operibus quæ per alium tanquam per merum instrumentum fieri possunt. *ibid.num.11.& 12.*

15. Qui non potest satisfactionem per se ipsum

adimplere, non tenetur eam per alium adimplere. *ibid.num.*13.
16. Pœnitentia in peccato facta non remittit pœnam durante statu mortalis peccati, quia peccatum mortale nondum remissum, est obex; quo sublato pœnitentia in mortali facta, prodest: & in eo differt pœnitentia sacramentalis à reliquis operibus in statu peccati mortalis factis; quod hæc sint mortua, & non reuiuiscant. *ibid.num.*16. *& seq.*

Sacramenti pœnitentiæ effectus.

17. Pœnitentiæ effectus sunt remissio peccatorum mortalium & venialium, irreuocabilitas peccatorum, recuperatio virtutum, meritorum & gratiæ; ac obligatio sigilli. *tom.*1.*fol.*232. *quæst.*4.
18. Pœnitentia delet peccata mortalia licet grauissima, & plurima, toties quoties homo peccauerit, & legitimè pœnitentiam susceperit, potéstque homo à peccatis semper resurgere: neque datur certus peccatorum cumulus, quo posito nequeat homo à peccatis resurgere. *tom.*1. *fol.*234.*n.*1.*& seq.*
19. Pœnitentiæ sacramentum nequit vnum peccatum mortale sine alio remittere; alioqui posset quis esse amicus Dei, & eius inimicus. *tom.*1.*fol.*235.*punct.*3.
20. Remisso peccato mortali quoad culpam, necesse est de potentia Dei ordinaria remitti etiam reatum pœnæ æternæ, vt patet ex Trident. *sess.*6. *c.*14. sed non semper remittitur totus reatus pœnæ temporalis, qui reatus aliquando est maior, aliquando minor iuxta maiorem vel minorem

norem contritionem. *ibid. punct.* 4. *num.* 1. *&* 2.

21. Datur ſacramentum pœnitentiæ informe (id eſt ſine gratia & charitate) defectu attritionis; qua poſita, ſacramentum confert ſuum effectum, ſublato ſcilicet obice ſeu fictione: ſufficitque attritio vt ſacramentum præcedens informe conferat ſuum effectum, ſi tamen poſt ſuſceptum pœnitentiæ ſacramentum informe, nullum aliud de nouo commiſſum eſt peccatum mortale: tunc enim requireretur contritio, vel nouum pœnitentiæ ſacramentum formatum. *tom.*1.*fol.*236. *num:*1.*& fol.*237.*n.*3.*& ſeq.*

22. Omnia peccata venialia remittuntur per ſacramentum pœnitentiæ, niſi ponatur obex. Remittuntur etiam ex opere operantis peccata venialia per ſacramentalia, quæ ſunt hoc carmine contenta:

Orans, tinctus, edens, confeſſio, dans, benedicens.

23. Peccata venialia non ſolùm delentur per contritionem formalem, verùm etiam per dilectionem, ſeu amorem Dei perfectum, qui ſit incompoſſibilis cum ipſis peccatis venialibus. *tom.*1.*fol.*240.*n.*5.

24. Per nullos alios actus peccata venialia remittuntur extra ſacramentum, quàm per actus contritionis & dilectionis. *tom.*1.*fol.*241.*n.*6.

25. Vnum peccatum veniale remitti poteſt ſine alio, ſi actus amoris non ſit ita perfectus, vt habeat oppoſitionem, cum omnibus peccata mortalia ſimiliter remitti poſſunt abſque remiſſione peccatorum venialium, quia non omnis diſpoſitio ſufficiens ad remiſſionem peccatorum mortalium, ſufficit ad remiſſionem venialium: ſecus

dicendum de venialibus, quæ non possunt de potentia Dei ordinaria remitti sine remissione peccatorum mortalium. *ibid.n.2.& 3. item fol.242. num.4.*

26. Quamuis remissio venialium in hac vita nunquam fiat sine infusione vel augmento gratiæ habitualis, tamen ad illorum remissionem non requiritur per se formaliter gratia quæ illa expellat. *ibid.n.5.& 6.*

27. Peccata ita delentur per pœnitentiam, vt de lege ordinaria non redeant, nec etiam redire possint de potentia Dei absoluta, etiamsi noua peccata multiplicentur: nam si reuiuiscerent, id fieret miraculosè, cum idem numero effectus non possit viribus naturæ reparari & reproduci: sed non fit miraculosè; alioqui reuiuiscentia peccatorum tribuenda esset principaliter Deo, quod dici non potest. *tom.1. fol.243. punct.1. num.1.*

28. Peccata commissa post præcedentia remissa, grauiora sunt ratione ingratitudinis peccatis antea remissis. *tom.1.fol.244.num.4.*

29. Peccata prius remissa non redeunt, nec etiam redire possunt de potentia Dei ordinaria, quoad reatum pœnæ per subsequens peccatum; quamuis aliquo modo, ratione scilicet maioris ingratitudinis dici possunt redire; tamen in se formaliter non redeunt quoad reatum pœnæ per subsequens peccatum. Ratio est, quia reatus pœnæ sequitur culpam, sed culpa non redit in se formaliter, ergo, &c. *ibid.num.1.*

30. Peccata non ita delentur per pœnitentiam, quin reatus peccatorum præcedentiũ de potentia Dei absoluta redire possit per subsequens peccatum: cùm peccata possint remitti sub conditione,

vt

vt si peccator de nouo peccet, redeat idem pœnæ reatus, ac si peccata remissa non fuissent. *tom.1. fol.245.num.4.*

Opera per pœnitentiam an reuiuiscant.

31. Opera mortua priuatiuè non reuiuiscunt, nec fiunt meritoria vitæ æternæ per subsequentem pœnitentiam : cùm eiusmodi opera non sint facta ab homine existente in gratia. *tom.1.fol. 245.num.2.*

32. Opera mortificata per peccatum, valent per subsequentem pœnitentiam ad vitam æternam consequendam : quia sublata causa, scilicet peccato, cessat effectus, id est iterum incipiunt valere. *tom.1.fol.246.num.3.*

33. Per pœnitentiam non solùm recipitur noua gratia, verùm etiam restituitur tota gratia præcedens, quæ præcedentibus meritis respondebat. *tom.1.fol.247.num.4.*

34. Item virtutes infusæ quæ ita connexæ sunt cum gratia, vt simul cum ea amittantur, beneficio pœnitentiæ subsequentis recuperantur, iuxta gradum gratiæ respondentem : sunt enim accessorium gratiæ, accessorium autem sequitur principale, nempe gratiam. *ibid.n.6.& 7.*

Schisma.

1. Est voluntaria & pertinax subtractio & separatio ab obedientia vniuersalis Ecclesiæ, vel Summi Pontificis, qui Principem in Ecclesia locum tenet. Hinc habes eum qui se separat ab obedientia sui Prælati, vel Principis, vel particularis Ecclesiæ seu diœcesis, non esse propriè schis-

maticum; sed vt quis sit propriè schismaticus, debet esse rebellis formaliter in Papam, vt Papa est, seu quatenus est supremus Christi Vicarius. *tom.2.fol.254.num.1.& 2.*

2. Schisma est peccatum mortale grauissimum ex suo genere, quod reddi nequit veniale ex paruitate materiæ: & si accedat error intellectus, aut contemptus specialis, continet malitiam specialis inobedientiæ, aut hæresis. *tom.2.fol.255. num.3.& seq.*

3. Schismatici priuantur iurisdictione, saltem postquam denominati fuerunt tales; excommunicantur ipso facto statim ac schisma factis, aut verbis, aut alio signo externo manifestant, incurrunt pœnam inhabilitatis ab beneficia: non tamen incurrunt ipso facto priuationem beneficiorum prius adeptorum præciso alio delicto; neque irregularitatem quandiu delictum non sit notorium. *ibid.num.7.& seq.*

4. Suscipiens ordines à schismatico, saltem denunciato, incurrit suspensionem ab vsu ordinum, ab eo susceptorum: suscipiens autem beneficia vel dignitatem, priuandus est beneficio vel dignitate Ecclesiastica. *tom.2.f.257.n.13.*

Scrupulus.

Vide v.*Peccatum.*

Secretum.

Vide v.*Restitutio, Detractio.*

1. Reuelans secretum, cuius reuelatio redundat in alterius graue damnum vel iniuriam, mortaliter peccat, præsertim si commissum fuit ei secretum

cretum ſub ſigillo. Reuelare tamen vni vel duobus qui illud celabunt, non videtur peccatum mortale, niſi id quod detegitur, vergat in infamiam, aut graue detrimentum alterius; aut modò non detegatur illi cui certò vel probabiliter creditur eum, qui ſecretum commiſit, voluiſſe celari. *tom.2.f.614.n.1.& 2.*

2. Qui aperit ſecretum magni momenti, quod credebat eſſe parui momenti, non videtur peccare mortaliter modò adhibuerit debitam diligentiam ad cognoſcendum num ſecretum eſſet magni momenti. *ibid.num.3.*

3. Violans ſecretum abſque iuſta cauſa cum alterius detrimento, tenetur ad reſtitutionem; cenſetur enim cauſa iniuſta damni. Et hoc verum eſt, etiam quando ſecretum commiſſum fuit cum pacto tacito; vt accidit quando quis gratia petendi conſilij aliquid manifeſtat Aduocato vel Confeſſario,&c. intendens ſecretum celari. Hinc infer aperientem & legentem litteras ſigillo munitas, aut quæ ſeruabantur in ſecreto loco, mortaliter peccare, ſi hoc faciat præuidens fore, vt inde aliquod notabile damnum oriatur, ſecus ſi id faciat ob curioſitatem, cauſa ſciendi noua, aut ridendi ob inelegantem & barbaram compoſitionem; aut credat adeſſe interpretatiuam voluntatem eius qui ſcripſit, vel illius ad quem mittitur. Similiter non peccat qui litteras aperit ad proprium periculum præcauendum, quod ſibi timet. *tom.2.fol.615.n.4.& ſeq.*

4. Qui nouit ſecretum alterius, non peccat quando vi tormentorum & mortis compellitur ad illud reuelandum: habet enim iuſtam cauſam reuelandi, nec tenetur celare ſecretum cum tanto ſuo incommodo. Intellige tamen modò ex ea reue

reuelatione non oriatur graue damnum publicum, ad quod vitandum quilibet tenetur mortem subire. *ibid.num.*8.

5. Quando secretum vergit in damnum innocentis, detegendum est, etiamsi promissum sit cum iuramento: detegendum est adhuc, quando quis iuridicè interrogatur de aliqua re, de qua tenetur loqui & respondere seclusa promissione secreti eo quòd alia via scierit. *ibid.num.*9.

6. Petes, an is cui concreditum est secretum, possit iudici interroganti respondere cum iuramento se nihil scire? Potest, addita restrictione, *vt illi aperiat*, vel æquiuocatione; non enim potest iudex cogere ad manifestandum secretum quod ex obligatione naturali seruandum est. Et qui per fraudem vel iniuriam extorsit secretum, aut qui nouit aliquid ab altero, cui commissum erat sub secreto, tenetur illud seruare secretum. Vide verb. *Ludus. tom.2.fol.*616.*num.*10. *&* 12.

Sigillum confessionis.

Vide v. *Confessio.*

1. Confessarius non solùm tenetur iure naturæ & diuino ad sigillum confessionis, verùm etiam Ecclesiastico; peccátque contra iustitiam, (consequenter tenetur ad restitutionem damni inde secuti) & religionem, peccato sacrilegij: facit enim iniuriam sacramento pœnitentiæ: támque stricta est obligatio sigilli confessionis, vt illud violans, semper peccet mortaliter; nec datur in hac re paruitas materiæ excusans à mortali peccato. Pertinet autem cognitio fractionis

nis sigilli ad iudicem ordinarium ipsius Confessarij, cui subiectus est. *tom.*1.*fol.*248.*num.*1. *& seq.*

2. Ea omnia cadunt sub confessionis sigillum, quæ manifestata sunt Sacerdoti per ordinem ad confessionem sacramentalem, factam animo se accusandi. *tom.*1.*fol.*249.*num.*1.

3. Hinc collige non oriri obligationem sigilli, quando pœnitens scienter manifestat peccata sua laico, vel clerico quem scit non esse Sacerdotem. Neque similiter tenetur ad sigillum is, cui aliquid manifestatum est sub sigillo ab eo, qui non habebat intentionem confitendi. *ibid.num.*2. *&* 3.

4. Confessarius tenetur ad sigillum confessionis, quando dubitat aliquid sibi reuelatum fuisse per ordinem ad confessionem: secus dicendum quando quis ad ipsum accessit, vt ipsum pertraheret ad peccatum. *ibid. num.*4. *&* 5.

5. Confessarius obligatur ad ea reticenda quæ in confessione audiuit, etiamsi pœnitentem ob aliquem defectum non absoluerit: nam illa audiuit per ordinem ad confessionem. Idem dicendum de proposito committendi aliquod peccatum, quoties pœnitens illud manifestauit Confessario animo se accusandi. *tom.*1.*fol.*250. *num.*6.*&* 7.

6. Parochus qui in confessione nouit aliquod impedimentum, tenetur illud sub sigillo reticere; consequenter non potest matrimonium pœnitenti denegare, quem in confessione nouit obstrictum esse impedimento dirimente. *ibid.num.*8.

7. Sub sigillum cadunt peccata tam venialia quàm

quàm mortalia quamuis publica, si aliunde Confessarius non habuit illorum cognitionem, quàm per confessionem sacramentalem. Item & omnes circumstantiæ quamuis inutiles in confessione manifestatæ. *ibid. num.* 9. *&* 10.

8. Denique ea subiiciuntur sigillo quæ quis aperit Sacerdoti animo se accusandi in foro sacramentali. *ibid. num.* 12.

9. Illi tenentur ad sigillum confessionis qui aliquid norunt occasione confessionis: quales sunt Confessarius; Superiores quibus Confessarius aliquid in confessione auditum legitima de causa manifestauit. Illi adhuc tenentur ad sigillum, quibus Confessarius dum consilij gratia aliquid manifestaret, imprudenter manifestauit pœnitentis personam. Item interpretes quibus pœnitens vtitur in confessione, & ij qui ex malitia vel casu peccata pœnitentis audierunt; aut chartam inuenerunt, in qua expressa erant alicuius peccata per ordinem ad confessionem: hi enim saltem tenentur ad secretum naturale, peccántque legendo aliquid, postquam cognouerunt in ea charta contineri peccata. *ibid. num.* 1. *& seq.*

10. Confessarius loquens de auditis in confessione absque manifestatione personæ & sine periculo, vt audientes veniant in cognitionem, vel suspicionem personæ, non dicitur frangere sigillum: caueat tamen ne loquendo, suspicionem vllam ingerat, ne vnum pœnitentem nimium laudet; & ne dicat aliquem sibi confessum fuisse tali occasione, &c. *tom.* 1. *fol.* 252. *num.* 1. *&* 2.

11. Confessarius non frangit sigillum testando in tali ciuitate multos improbos adesse, vel talia crimina perpetrari; aut dicendo, *absolui Petrum.* Secus si diceret: *Titius mihi confessus est casum reser-*

reseruatum, *vel grauia peccata*: tali enim locutione efficit vt pœnitens magis peccator cognoscatur. *ibid. num.* 3. *& seqq.*

12. Si dicatur: *Non absolui Titium*, frangitur sigillum: ingeritur enim audientibus suspicio grauis alicuius defectus; secus si dicatur, *nondum absolui Titium*. Neque tenetur Confessarius schedulam confessionis præbere illi, quem ob aliquam causam non absoluit. *ibid. num.* 6. *& fol.* 253. *num.* 7.

13. Confessarius non potest extra confessionem sine libera pœnitentis licentia vti scientia confessionis ad aliquid faciendum, vel omittendum, quoties periculum imminet reuelationis, directè vel indirectè alicuius peccati in confessione auditi: sed perinde se debet gerere, ac si nihil sciret in iis rebus, ex quibus pudor, seu confusio, aut damnum pœnitenti sequeretur. *ibid. num.* 8.

14. Quando pœnitens dat facultatem Confessario loquendi de auditis in confessione, non censetur etiam facultatem concedere reuelandi personam sui ipsius. Et licentia loquendi de auditis in confessione, debet esse expressa saltem æquiualenter, nec sufficit tacita aut præsumpta. Ex quibus collige Confessarium non frangere sigillum, si cum pœnitente loquatur de auditis in confessione, de quibus pœnitens Confessarium alloqui cœpit: neque si admoneat pœnitentis hæredes iuxta pœnitentis præscriptum. Collige præterea Confessarium ob peccatum in confessione auditum non posse priuare pœnitentem officio, etiamsi officium esset amouibile: sicut nec famulum suum dimittere, quem per solam confessionem nouit esse furacem: neque pœnitenti

tenti

renti electionem ad beneficium denegare quem improbum & indignum tantummodo per confessionem cognouit. *ibid.num.9.& fol.254.n.10. & seq.*

15. Confessarius siue sit Parochus, siue alius, non potest Eucharistiam denegare ob peccatum in confessione auditum: inde enim proueniret pudor & confusio pœnitenti: neque potest Confessarius vti scientia confessionis cum reuelatione pœnitentis ad tuẽdum bonum temporale: adeò enim inuiolabile est sigillum confessionis, vt nunquam licitè violari possit: & in hoc differt ab alio secreto in alia materia, quod aliquando licitè violari potest. Neque licet Confessario peccatum in audienda confessione commissum manifestare, quando periculum est, vt alter Confessarius veniat in cognitionem peccati alterius pœnitentis. Similiter qui per confessionem solam nouit Ecclesiam esse pollutam, non potest detegere vt reconcilietur: nec Confessarij qui eiusdem pœnitentis confessiones exceperunt, possunt ad inuicem de peccatis in confessionibus auditis loqui. His adde Confessarium non posse ex notitia in sola confessione habita corrigere complicem pœnitentis; nec faciem asperiorem pœnitenti præbere ob peccata in confessione audita. *ibid. num.17.& seq.*

16. Confessarius qui in confessione nouit sibi insidias parari ab alio, potest se domi continere, aut recedere à loco in quo sibi parantur insidiæ: imò potest Missam prætermittere, quando per confessionem nouit vinum esse veneno infectum, poteritque ob audita in confessione cautior & vigilantior reddi. *tom.1.fol.255.num.27.& 28. item fol.256.num.29.& 30.*

17. Si

17. Si Confessarius interrogetur de peccato in confessione audito, non potest respondere iuxta interrogantis mentem; licitúmque erit ei vti restrictione debita, aut tergiuersatione, aut amphibologia. *ibid.n,31.& 32.*
18. Si Confessarius certò sciat delictum pœnitentis extra confessionem, & pœnitens rogatus à Confessario nolit peccatum suum manifestare & explicare, debet illum repellere: indignè enim petit absolutionem. *ibid.n.33.*

Simonia.

1. Simoniæ, nomen dedit Simon Magus Dei donum seu Spiritum sanctum emere volens, vt illud venderet, Act.8. Simonia autem est sacrilegium consistens in studiosa voluntate emendi, aut vendendi, seu commutandi contractu oneroso, & non gratuito rem sacram seu spiritualem, vel spirituali annexam pro temporali. *tom.1. fol.955.num.1.& 2.& fol.956.n.3.* Quare
2. Qui ministerium aliquod spirituale exercet spe lucri aut ob humanum amorem, vel preces, &c. non committit peccatum simoniæ, quia nullum facit contractum onerosum, nec spirituale ministerium exercet tanquam pretium rei temporalis. Intentio quoque decipiendi non inducit simoniam in eo qui pecuniam promittit pro beneficio animo non verè emendi: neque permutatio rei spiritualis cum alia re spirituali: neque is qui consanguineo præbet beneficium propter consanguinitatem, incurrit simoniæ labem. Item neque beneficij collatio facta in gratiam, seu petitionem alterius, simoniaca est; secus dicendum de debitore beneficium conferente suo debitori
cum

cum pacto vt sibi debitum soluat. Idem valet in conferente beneficium filio iudicis, vel eum præsentante cum pacto absoluendi reum, vel mitigandi pœnam vel rigorem iustæ sententiæ. *ibid. num.4.& seq.*

3. Non committitur simonia contra ius humanum vel diuinum, dando beneficium alicui, vel faciendo aliquid spirituale ex metu imminentis mali, vt ex timore amissionis vitæ, famæ, honoris, lucri cessantis, vel damni emergentis. *tom.1.fol.957.n.8.*

4. Pretium quod pro re spirituali tradi solet, & cuius traditione committitur simonia, triplex est, videlicet à manu, à lingua, & ab obsequio. Bona temporalia reuocantur ad munus à manu, vel munus à lingua, & munus ab obsequio. Nomine autem *muneris à manu*, intellige quælibet bona externa pretio æstimabilia, siue sint mobilia, siue immobilia, siue corporalia, siue incorporalia. Idem dic de promissionibus, vel obligationibus illorum. Hinc sequitur debitum Ecclesiæ remittentem, vt beneficium obtineat, aut pensionem promittentem vel recipientem, pro beneficij collatione, vel præsentatione, simoniam committere. Idem sentiendum de conferente beneficium, vel recipiente sub conditione mutui, cum mutuum secum afferat temporalem vtilitatem. *tom.1.fol.958.n.1.& seq.*

5. Præsentatus ad beneficium, simoniæ labem incurrit promittendo præsentatori, aut electoribus se non exacturum decimas, aut promittens Canonicis electoribus se remissurum partem præbendæ, &c. Secus si liberè & sine pacto largiatur. *tom.1.fol.959.n.6.*

6. Per *munus ab obsequio*, intellige opus homi-

nis

nis conducens ad vtilitatem, ſeu commodum hominis: quare qui beneficium confert cum pacto præſtandi obſequium aliquod temporale, ſimoniacus eſt: ſecus ſi conferat cum pacto præſtandi onera beneficio annexa ſeu impoſita tempore inſtitutionis, ſeu vacationis. Præterea qui beneficium confert vel procurat in compenſationem obſequiorum, ſeu ad extinguenda debita, ſimoniacus eſt: ſecus ſi beneficium conferat vel procuret animo conciliandi ſibi beneuolentiam, etiamſi mediante beneuolentia; ſeu amicitia temporale lucrum ſperet. *ibid.num.*8.*& ſeq.*

7. Aulici vel famuli obtinentes beneficia à Cardinalibus vel aliis Prælatis quibus inſeruiunt; ſimoniam non committunt, modò inſeruiant abſque pacto tacito vel expreſſo recipiendi beneficium propter obſequium præſtitum. *tom.*1. *fol.*960.*n.*12.

8. Per ***munus à lingua***, intellige actionem precum, ſeu ſupplicationum & interceſſionum quæ lingua exerceri ſolent in fauorem illius qui rem ſpiritualem confert. Vt autem huiuſmodi actio, ſeu preces rationem pretij habeant; opus eſt, vt fiant ex pacto expreſsè vel tacitè inito cum eo qui ſpirituale confert; tunc enim pretio æſtimantur, & commutari videntur cum re ſpirituali. Vnde qui pecunia inducit familiarem vel amicum Epiſcopi ad petendum pro ſe; vel pro alio beneficium; ſimoniam committit; cum pecunia paret ſibi viam ad beneficium. *tom.*1.*fol.*961.*n.*13. *&* 14.

9. Verum tamen eſt familiares Prælatorum non eſſe reos ſimoniæ, dum pecuniam accipiunt ob facilem ingreſſum, quem aliis præbent ad Prælatum, neque etiam admouentem Prælatum,

&

& certiorem facientem de meritis oratoris, modò intercessoris officium non gerat. Denique neque is est simoniacus, qui precibus impetrat sibi, vel alteri beneficium, modò nullum intercedat pactum. *tom.* 1. *fol.* 962. *n.* 15. *& seq.*

10. Ad cognoscendum an res temporalis tradita sit pro re spirituali, iudicium ferendum est ex assertione delinquentis, & ipsius iudicio standum est; quia culpa simoniæ magna ex parte pendet ab intentione operantis. *tom.* 1. *fol.* 963. *n.* 1.

Quotuplex sit simonia.

11. Simonia triplex est; mentalis, conuentionalis & realis. *tom.* 1. *fol.* 964. *num.* 1.

12. Mentalis dupliciter accipitur: primò pro nudo proposito seu desiderio committendi simoniam; & hæc nulla ratione cum externo actu coniungitur: secundò simonia mentalis accipitur pro illa actione quæ fit quidem mente simoniaca, sed ex se, & ex circumstantiis simoniam non præfert, nec apparet exterius vlla simoniæ labes. *ibid. num.* 2.

13. Simonia conuentionalis consistit in pacto, seu conuentione expressa vel tacita, dandi vel recipiendi temporale pro spirituali: hæc simonia distinguitur à mentali ob conuentionem externam, quam non includit mentalis; distinguitur verò à reali, quia non habet adiunctam rei traditionem. *ibid. num.* 3.

14. Simonia realis est illa qua res temporalis traditur vel accipitur pro spirituali: hæc incompleta dicitur, dum ex vna tantum parte res traditur: completa verò dum res ex vtraque parte traditur. *ibid. n.* 4. *&* 5.

15. Datur

15. Datur adhuc simonia confidentialis realis, dum, videlicet beneficium re ipsa renunciatur, vel confertur cum pacto vt sibi vel alteri restituatur, vel vt sibi vel alteri pars fructuum tradatur. *ibid.n.6.*

16. Simonia ficta committitur dum quis exterius promittit rem spiritualem pro temporali, vel rem temporalem pro spirituali absque animo tradendi, & se obligandi ad rem ipsam tradendam; & hæc simonia non est verè simonia, sicut fictum aurum non est aurum. *tom.1.fol.965. num.8.*

17. Sed modò dubium est, vtrùm mentalis simonia semper committatur tradendo temporale occasione spiritualis, vel è contra? Respondetur non committi, nisi spirituale intendatur tanquam pretium rei spiritualis, vel temporale tanquam pretium rei spiritualis, vel nisi mens seu intentio feratur in obiectum simoniacum solùm ob Ecclesiæ prohibitionem, seu nisi intentio sit praua. *tom.1.fol.966.num.9.& 11.*

Simonia quo iure prohibita, quale peccatum sit; & quænam illius materia.

18. Simonia prohibita est iure naturali diuino, & humano: quamquam dari potest solo iure humano prohibita, quia Ecclesia facere potest rem immunem à laica potestate, & prohibere ne res aliqua adnexa rei sacræ vendatur in reuerentiam talis rei. Simoniæ humanæ materia sunt permutatio, vel venditio, vel resignatio beneficij propria auctoritate & illegitimè facta; præterea acceptio quoque alicuius rei occasione examinis, & quælibet Ecclesiastica officia spiritualia, seu

ſca habentia onus ſpirituale, aut adminiſtrationem Eccleſiaſticam. *tom.*1.*fol.*967.*num.*1.*& ſeq.*

19. Simonia ex ſuo genere opponitur religioni, éſtque grauiſſimum crimen, nec fit veniale ratione paruitatis materiæ, ſi res temporalis tradatur pro ſpirituali; imò ſimonia formaliter adeò mala eſt, vt nunquam licita fiat, ne quidem per diuinam potentiam. *tom.*1. *fol.*968. *num.*11. *& ſeq.*

20. Materia ſimoniæ eſt res aliqua ſacra ſpiritualis & ſupernaturalis; vnde committitur ſimonia vendendo gratiam ſanctificantem. *tom.*1.*fol.* 969.*num.*1.*&* 2.

21. Spiritus ſanctus vendi poteſt non de iure, ſed de facto, ſi v. g. vendatur Sacerdos intuitu ſacerdotij. Similiter vendendo Chriſtum committi potuit ſimonia, habita ratione vnionis hypoſtaticæ, vel donorum ſacrorum & ſupernaturalium in Chriſto exiſtentium. Item & Euchariſtia tam ratione contenti quàm ſpecierum conſecratarum, eſt materia ſimoniæ; ſicut & ſacramenta aut ſacramentalia, & reliquiæ; ſecus dicendum de miſericordiæ operibus externis, videlicet de actionibus & obſequiis ſepeliendi mortuos, viſitandi infirmos, &c. quia hæc opera ex ſe non ſunt res ſacræ, ſed naturales. *ibid.num.*2. *& ſeq.*

22. Simonia committitur dando pecuniam pro Miſſæ ſacrificio; ſecus ſi detur titulo eleemoſynæ, aut congruæ ſuſtentationis, vel laboris extraordinarij. Item vendendo roſarium pluris ſeu maiori pretio ex eo quod reliquias aliquas Sanctorum attigerit. *tom.*1.*fol.*970.*num.*9.*&* 10.

23. Coadiutoria Eccleſiæ, & Commendæ clericales ſunt materia ſimoniæ, ſiue perpetuæ ſint, ſiue

ſiue temporales, ſiue dentur ob vtilitatem ipſius Eccleſiæ commendatæ, ſiue in fauorem commendatarij; ſecus dicendum de commendis militaribus, quæ conferuntur titulo laico. *tom.1.fol. 971.num.14.& ſeqq.*

24. Committitur ſimonia accipiendo aliquid temporale pro ſacramentis, vt ſunt quid conflatum ex materia & forma, cùm vt ſic ſint res ſacræ: non autem committitur tradendo vel accipiendo aliquid pro materia remota ſacramentorum, vt pro pane, vino, oleo, &c. *tom.1.fol.972. num.1.& 2.*

25. Quæres, an pro ſacramentis nonnunquam præuia pecunia recipi vel dari poſſit abſque ſimoniæ labe? Reſpondetur pecuniam tradi poſſe non pro ipſis ſacramentis vel eorum adminiſtratione, ſed ad remouendum impedimentum, vel ad redimendam iniuſtam vexationem dum grauis vrget neceſſitas recipiendi illa ſacramenta. Imò ſacramentum accipi poteſt tradita pecunia, etiam quando adminiſtrans pretium petit, tanquàm pretium adminiſtrationis, modò petens pretium pro ſacramento non petat illud in contemptum ſeu iniuriam Chriſtianæ religionis. *tom.1.fol.973.num.3.& ſeq.*

26. Cæremoniæ & benedictiones ſacræ, ſeu ſacramentalia tam tranſeuntia quàm permanentia ſunt materia ſimoniæ; vendi tamen poſſunt ſacramentalia permanentia ratione materiæ præcisè abſque ſimoniæ labe; ſecus dicendum de agnis Dei benedictis, quos vendere ſpecialiter prohibitum eſt in vrbe Roma. *tom.1.fol.974.n.1. & ſeq.*

27. Suſcipiens ordines præuia pecunia, ſeu pretio, patronus præſentans aliquem ad ordines cum

pacto vt ab eo nihil petatur; ordinum collatores accipientes aliquid in collatione ordinum, etiamsi sponte offeratur, simoniaci sunt: Notarius tamen potest aliquid loco stipendij accipere pro litteris testimonialibus, dimissoriis, &c. dum ei salarium constitutum non est. *tom.1.fol.975. num.1.& seq.*

28. Functiones ordinum, tam maiorum quàm minorum, sunt materia simoniæ; sicut & etiam prima tonsura, officia diuina, orationes priuatæ, & exequiarum vel funerum actiones spirituales, v. g. recitatio & cantus Psalmorum. Cantor canens tanquam laicus pretio accepto vel promisso, non incurrit simoniæ labem. *tom.2.fol.976. num.1.& seq.*

29. Dubium est an simonia committatur vendendo sepulturam? Respond. probabilius videri committi peccatum simoniæ iure humano prohibitæ, si pretium exigatur pro ipsa terra deputata communi sepulturæ fidelium; non autem committi simoniam, si in venditione habeatur ratio loci honoratioris ob rationem & respectum aliquem temporalem. Idem militat in iure stalli, seu sedendi aut standi certo loco in Ecclesia. *tom.1.fol.979.num.3.& seq.*

30. Quæres, an committatur simonia promittendo vel dando temporale alicui, vt opus spirituale præstet? Respond. committi, quia simonia committitur emendo aut vendendo spirituale pro temporali: at qui tradit aliquid alteri vt peccatum vitet, vel vt opus spirituale faciat in solius operantis vtilitatem relicta illi facultate & libertate faciendi tale opus, non committit simoniam, nec alia ratione peccat præciso scandali periculo; siue tale opus sit consilij, siue supererogationis,

gationis,siue præcepti. Similiter non committitur simonia promittendo aliquid alteri tradendum sub conditione, si tale opus spirituale præstiterit. Idem militat dum temporale traditur sub conditione operis spiritualis, etiam dum recipiens obligatur ad restitutionem rei acceptæ, nisi spirituale opus præstiterit. *ibid.n.2.& seq.*

31. Nihil tradi vel accipi potest tanquam pretium pro ingressu in religionem, seu pro ipsa professione vel statu religioso; cum status religiosus sit res spiritualis; non committitur tamen simonia tradendo aliquid pro congrua religiosi sustentatione. *tom.1.fol.980.num.1.& 2.*

32. Committitúrne simonia accipiendo pecuniam pro abstinendo à bono opere? Respond. non committi si opus sit naturale, & non pertineat ad religionem: imò omissio actus spiritualis, vel praui operis quod quis facturus erat in rigore loquendo non est materia simoniæ; neque occultans peccatorem accepta pecunia, est simoniacus propriè loquendo. *tom.1.fol.982.num.1. & seq.*

33. Committitúrne præterea simonia vendendo scientiam & doctrinam, id est, docendo ratione pretij, vel docendi licentiam concedendo? Respond. scientiæ & doctrinæ, etiam miraculosè obtentæ actum, seu exercitium veritatem naturalem, &c. vendi posse absque simoniæ labe; potéstque pretium iustum taxari habita ratione qualitatis personæ; quare docens Theologiam præuia pecunia, simoniæ labem non incurrit; neque præbens consilium in facultate Theologica, etiamsi consilium huiusmodi detur ad pacandam alterius conscientiam. *tom.1.fol.983.num.1. & seq.*

34. Concio est materia simoniæ si ipsa per se spectetur; & nihil accipi potest pro ea, præciso labore & sustentatione quæ in pactum deduci potest: at licentia docendi, etiam in sacra Theologia, non est materia simoniæ; sicut neque Doctoratus seu magisterium, quia huiusmodi gradus & actus docendi non est spiritualis. *tom.* 1. *fol.* 984. *n.* 8. 10. *& seq.*

35. Quæres, vtrùm materia simoniæ non solùm sint res sacræ & spirituales secundùm se, verùm etiam illæ quæ spiritualibus sunt annexæ? Respond. annexum antecedenter spirituali vt sic esse materiam simoniæ, secus si per se spectetur. Iuspatronatus numeratur inter annexa spiritualibus antecedenter, & vt sic vendi non potest. Idem dic de ipsa præsentatione, seu actu præsentandi; quia est actio spiritualis. *tom.* 1. *fol.* 985. *num.* 2. *& seq.*

36. Adnexum spiritualibus comitanter, vel consequenter est materia simoniæ, ergo vendi non potest absque simonia; sequitur enim naturam principalis, seu spiritualis cui adnexum est: ideò beneficiarius resignans alteri beneficium, non potest quicquam exigere ab eo cui beneficium confert, etiamsi intendat aliquid exigere ratione fructuum; & beneficiarius resignans beneficium accepto pretio ratione fructuum, simoniam incurrit etiam contra ius diuinum. *tom.* 1. *fol.* 986. *num.* 7. *& seq.*

37. Episcopus seu beneficij collator nihil exigere potest ob beneficij collationem, licet hoc facere intendat intuitu temporalis incommodi; potest tamen Episcopus separatus Ecclesiam sui iuris à sua dignitate aliquid exigere in recognitionem iuris antiqui. *tom.* 1. *fol.* 987. *n.* 11. *&* 12.

38. Etiam

38. Etiam ipse Papa non potest in collationibus beneficiorum quicquam exigere in sui aut alterius fauorem, si beneficium spectetur ratione tituli seu iuris spiritualis; potest tamen pensionem imponere, & nolle beneficium conferre, nisi illi qui vult pensionem soluere potest. Imò potest adhuc dum beneficium alicui confert cum pensione, æstimare totum pensionis valorem, illúmque anticipatè recipere, aut alteri conferre ius ad illud recipiendum. Quare resignans Episcopatum alteri, potest de licentia Papæ resignare Episcopatum cum pacto vt resignatarius statim extinguat pensionem, qua extincta mille remaneant titulari Episcopo. *tom.*1.*fol.*988.*num.*12. *& seq.*

An simonia committatur in permutatione beneficiorum, aliarúmve rerum spiritualium; aut occasione pensionum.

39. Permutatio rei spiritualis cum alia re spirituali præcisè, simoniaca non est; secus si fiat permutatio rei spiritualis cum alia spirituali, cui adnexa est temporalis. *tom.*1.*fol.*989.*num.*1. *&* 2.

40. Beneficiorum permutatio seu prouisio, priuata auctoritate facta, simoniam contra ius Canonicum continet. Idem valet in permutatione actionum pertinentium ad prouisiones beneficiorum, si priuata fiat auctoritate; quamquam permutantes beneficia possunt prius inter se agere de permutatione facienda, & obligare se mutuo ad persistendum in conuentione, donec Superior,

rior, v. g. Episcopus consensum denegauerit, vel præstiterit. *tom.* 1. *fol.* 990. *num.* 3. *& seq.*
41. Beneficia quamuis inæqualia in temporalibus permutari non possunt cum pensione, vel alia re pretio æstimabili coram Episcopo aut alio inferiore Papa, etiamsi pensio aut alia res temporalis exigatur ratione beneficij pinguioris, quod cum tenuiori permutatur, ad solum enim Papam pertinet beneficiorum inæqualitatem circa prouentus compensare annua pensione, vel etiam numerata pecunia titulo sustentationis,&c. vt permutans pinguius cum tenuiori indemnis seruetur. Dicitur *circa prouentus*, quia beneficij inæqualitas in dignitate compensari non potest pecunia, vel alia re pretio æstimabili, etiam auctoritate Papæ, si dignitas præcisè spectetur. *tom.* 1. *fol.* 992. *num.* 10. *& seq.*
42. Pensio laicalis, seu quæ laicis tribuitur ob causam merè temporalem, non est materia simoniæ, saltem contra ius diuinum; pensio verò clericalis, seu spiritualis est materia simoniæ, non solùm contra ius humanum, verùm etiam contra ius diuinum. *tom.* 1. *fol.* 993. *num.* 3. *&* 4.
43. Pensionarius non potest pensionem transferre accepto pretio, vel reseruata fructuum parte; verum tamen est pensionarium habentem facultatem transferendi pensionem, posse illam in totum vel in partem transferre. *tom.* 1. *fol.* 994. *num.* 5. *&* 6.
44. Pensionarius non potest pensionem anticipatis quibusdam solutionibus priuata auctoritate extinguere; & si extinguat, tenetur adhuc ad pensum officij cùm reportarit idem stipendium. *ibid. num.* 7. *& seqq.*
45. Pensionarius liberè cedere potest pensioni priua

priuata auctoritate, cùm quilibet cedere possit iuri suo, nisi lege prohibeatur. Imò vendere, vel donare quoque potest fructus suæ pensionis, etiam ad totam vitam. Et hoc valet, etiamsi pensionarius titulum pensionis sibi retineat. *tom.1.fol.995.num.12.& seq.*

46. Pensionis fructus emens à pensionario anticipata pecunia, non est reus simoniæ, etiamsi constituatur procurator ad exigendum fructus pensionis à beneficiario. *ibid.num.15.*

An simonia committatur in resignatione beneficiorum, vel transactione.

47. Resignatio beneficij non pura labem simoniæ continet, si fiat coram Prælato inferiore Papa: quia quælibet pactio in beneficiis iure communi vetita est: quare resignans beneficium cum pacto vt sibi reficiantur expensæ in assecutione beneficij factæ, simoniam incurrit; si hanc resignationem faciat coram inferiore Papa. Præterea sequitur committi simoniam faciendo coram Episcopo resignationes reciprocas, vt si quis dicat; Ego resigno meum beneficium tuo nepoti, vel amico, tu verò resigna tuum mihi vel meo nepoti. Item resignatio beneficij cum designatione successoris, inualida est & illicita si fiat coram inferiore Papa: vel cum pacto vt collator conferat personæ designatæ: & Prælatus admittens resignationes cum designatione futuri successoris, incidit in graues pœnas. *tom.1.fol.996. num.2.& seq.*

48. Transactio est pactio non gratuita de re dubia & lite incerta ad litem dirimendam: fit duobus modis transactio, vel compensando rem

ſpiritualem cum temporali, vel compenſando rem ſpiritualem cum ſpirituali. *tom.1.fol.998. n.1.& 2.* Hoc poſito

49. Tranſactio ſimoniaca eſt, dum in ea remittitur vel retinetur ius ſpirituale pro temporali; hinc ſequitur committi ſimoniam faciendo trāſactionem circa reliquias tradita vel accepta pecunia: tranſactio verò circa rem ſpiritualem non eſt ſimoniaca, dum res ſpiritualis compenſatur largitione vel ceſſione alterius rei, ſeu iuris ſpiritualis proportionati. Et hoc verum eſt, etiam ſi tranſactio fiat propria auctoritate, modò non fiat in materia beneficiali; (nam hæc fit auctoritate Epiſcopi, vel arbitratorum,) quamquam aliquando fieri non poteſt ſine Prælati auctoritate, vt ſi tranſigentes intendant tranſactionem perpetuam facere, quæ ſucceſſores etiam afficiat. Imò ſi tranſactio ſeu compoſitio fiat cum laicis ſuper decimas, neceſſarius eſt Summi Pontificis conſenſus. *ibid.n.3.& ſeq.*

50. Epiſcopus ad dirimendam litem poteſt abſque ſimonia applicare vni beneficium cum onere, vt ſoluat penſionem quandiu vixerit. Imò poteſt etiam penſio imponi beneficiario ab Epiſcopo etiam ex præuia petitione & inſtantia partium ad dirimendam litem; modò partes non abſolutè inter ſe conuenerint de huiuſmodi penſione, & poſtea illius confirmationem petant ab Epiſcopo. *tom.1.fol.999.num.9.& ſeq.*

51. Litigantes circa beneficium poſſunt communi conſenſu clericum arbitrum eligere, etiam ſi arbiter non ſit Prælatus, vel iudex cauſæ, cum hoc nullibi vetitum reperiatur. *tom.1.fol.1000. num.12.*

52. Quæres, vtrùm ſimonia committatur, tradendo

dendo vel accipiendo aliquid pro actibus iurisdictionis fori interni? Respond. actus iurisdictionis fori interni, v.g. absolutionem censurarum, peccatorum reseruationem esse materiam simoniæ, committique simoniam tradendo, vel accipiendo pecuniam, seu pretium pro illis actibus, sicut & pro indulgentiarum concessione, pœnitentiæ impositione, &c. Idem dic de facultate audiendæ confessionis. Non committitur tamen simonia tradendo pecuniam, ad tollendum iniustum impedimentum absolutionis, seu iniustam vexationem, quia tunc pecunia non datur pro actu spirituali, sed pro remouendo impedimento illo iniusto. In praxi tamen id faciendum non est, nisi pœnitenti immineat inde graue aliquod damnum. *tom.1.fol.1001.num.1.& seq.*

53. Parochorum acta pertinentia ad pastoralem curam sunt materia simoniæ; & Parochus nolens matrimonio assistere absque pretio, simoniacus est; quamquam Parochus præbens facultatem alteri assistendi matrimonio, non committit simoniam ineundo pactum de tradenda sibi pecuniæ parte, quæ illi ea occasione tradetur. *ibid.num.6.& seq.*

54. Sacerdos cui data fuit pecunia ad tribuendam absolutionem, simoniacus est si re ipsa non intendat absoluere: non erit tamen reus simoniæ iniungendo pœnitenti eleemosynam in satisfactionem peccatorum; secus si obliget ipsum ad tradendam sibi pecuniam. *tom.1.fol.1002.n.9.& 10.*

55. Simonia non committitur dando vel accipiendo temporale pro actibus iurisdictionis laicæ & temporalis, seu politicæ: vnde Prælatus Ecclesiasticus concedens licentiam docendi vel

legitimandi ad honores temporales, vel ad successionem in bonis, non est reus simoniæ. Committitur tamen simonia tam dando vel accipiendo temporale pro iurisdictione Ecclesiastica voluntaria vel contentiosa, quàm dando vel accipiendo temporale pro actibus iurisdictionis: hinc collige sententiam iudicis Ecclesiastici in causa spirituali, v. g. in causa hæresis, esse materiam simoniæ. *ibid.num.*1.*&* *seq.*

56. Officia, vt Auditoratus Cameræ, &c. non sunt materia simoniæ si per se spectentur, seu potius ratione emolumentorum, quæ talia officia consequuntur. *ibid.n.*5.

57. Papa in dispensationibus concedendis aliquid exigere potest his de causis; videlicet ob sustentationem Summi Pontificis, & onus ac laborem officialium; ob commutationem vnius operis in aliud; ob pœnam delicti, & vt homines retrahantur ab illis petendis. *tom.*1.*fol.*1003. *num.*6.

58. Aduocatus non incurrit simoniæ labem impendendo operam suam in iudiciis; neque similiter Notarius, per se loquendo, accipiens aliquid pro scripturis, seu litteris. *ibid.num.*7. *&* 8.

59. Testis accipiens aliquid pro ferendo testimonio, simoniæ labem non incurrit; secus si accipiat aliquid vt inducat iudicem ad iudicandum vel dispensandum in causa spirituali. *ibid. num.*10.

Quinam simoniæ labem committere possint.

60. Omnes cuiuscumque conditionis homines possunt

possunt esse rei simoniæ iuris naturalis diuini, etiam Papa: similiter omnes cuiuscumque conditionis homines baptizati incurrere possunt simoniam iuris Canonici; etiam Papa, nisi prius secum dispenset in lege. Cardinales quoque, religiosi, Prælati, &c. possunt esse simoniaci; neque tolerantia Pontificis excusat à simonia, nisi talis adsit scientia, tolerantia & consuetudo, vt iudicio prudentum ea lex sublata censeatur. *tom.* 1. *fol.* 1004. *num.* 1. *& seq.*

Quæ causæ excusare possint à simonia.

61. Non committitur simonia dum occasione rei spiritualis accipitur pecunia seu res pretio æstimabilis, non tanquam pretium rei, sed gratis, vel titulo gratitudinis, & non in pretium rei spiritualis. Hinc patet non committi simoniam quando aliquis gratitudinis gratia dicit conferenti beneficium vel alteri cuius opera vsus est in obtinēdo beneficio, *omnia quæ ego habeo, etiam ipsum beneficium, sunt dicata tuo obsequio & voluntati*, &c. *tom.* 1. *fol.* 1005. *num.* 1. *& seq.*

62. Obligatio antidoralis, quam quis sperat vel intendit, non est materia simoniæ; neque amicitia vel beneuolentia quam quis intendit in collatione rei spiritualis; collationem enim beneficij necessariò sequitur beneuolentia ex natura rei. Vnde fit vt simonia non committatur tradendo beneficium seu aliquid spirituale intentione adimplendi suam obligationem quam quis contraxit ob acceptionem rei temporalis. Item simoniacus non est qui temporale tradit intentione vt sibi aliquid spirituale conferatur titulo gratitudinis, etiamsi ab eo cui temporale tradit,

petat gratitudinem vel recognitionem suæ obligationis naturalis : non potest tamen obligatio antidoralis in pactum deduci pro re spirituali. *tom.*1.*fol.*1007.*num.*7.

63. Sustentationis titulus excusare debet à simonia, potéstque sustentatio in pactum deduci absque simonia, modò non adsit prohibitio aliunde, vel excessus: accipiens enim plus pro sustentatione quam ferat ratio laboris & operis, iniustitiam committit; imò incurrit suspicionem simoniæ, quia tunc præsumitur accipere tanquam pretium rei spiritualis. *ibid.num.*1. *& seq.*

64. Committitur simonia accipiendo aliquid pro labore intrinseco actioni spirituali, quia labor iste non distinguitur ab ipsa actione sacra; secus dicendum de labore extrinseco; id est, de eo sine quo tale opus fieri potest, consequenter cantus Missæ adiunctus non est materia simoniæ; sicut neque defatigatio & molestia percepta ex magna contentione virium, vocis vel animi; quamobrem concionator non incurrit simoniam suscipiendo aliquid pro magna contentione vocis & animi, aut pro labore & studio. Similiter iter occasione rei spiritualis susceptum non videtur materia simoniæ, sicut neque obligatio manendi in aliquo loco, vel celebrandi tali hora. *tom.*1.*fol.*1008.*num.*1.*& seq.*

65. Locatio operarum, seu obligatio exercendi spiritualia (non quatenus dicit ordinem ad spiritualia vt sic) videtur pretio æstimabilis, consequenter excusare solet à simonia; cum huiusmodi obligatio sit aliquid distinctum ab actione ipsa spirituali. *tom.*1.*fol.*1009.*num.*9.

66. Non committitur simonia, per se loquendo,

do, accipiendo aliquid titulo priuationis libertatis ad alia opera vtilia quæ quis eo tempore præstitisset: potéstque haberi ratio lucri cessantis vel damni emergentis, quod quis patitur occasione operis spiritualis peragendi: non debet tamen opus ipsum spirituale esse ratio traditionis pretij, hoc enim simoniacum est. *ibid. n.* 1. & 2.

67. Titulus redimendæ vexationis iniustæ, seu vt alij loquuntur vexationis de facto, non de iure, excusat à crimine simoniæ tradentem aliquid temporale. Ita *cap. dilectus, de simon.* Vexatio tamen iniusta non excusat à simonia, dum pro ipsa tollenda traditur res spiritualis: sicut nec vexatio iusta in re spirituali excusat tradentem pecuniam ad ipsam tollendam. *tom.* 1. *fol.* 1010. *num.* 1. & *seq.*

68. Aduerte tamen vexationem in beneficiis illatam ab eo qui prodesse potest, non excusare tradentem pecuniam ad ipsam tollendam. Ideò si elector vexet me eligendo indignum, simoniam committo redimendo talem vexationem: secus si tradam pecuniam subornanti & corrumpenti electorem ne me ipsum eligat: nam tunc nō datur pecunia, vt me ipsum eligat, sed ne damnum mihi inferat corrumpendo electorem. Similiter simonia non committitur tradendo pecuniam illi qui per vim impedit meum concursum in beneficio: sicut neque etiam committitur redimendo pecunia iniustam vexationem, qua quis iniustè impeditur capere possessionem beneficij ad quod habet ius certum & non dubium. Idem dicendum in redemptione vexationis iniustæ in ferendis vel auferendis censuris. *ibid. n.* 4. & *seq.*

69. Testi pecuniam tradens pro dicenda veritate,

tate, ſimoniam non committit: item electoribus volentibus hæreticum vel ſchiſmaticum, ſeu indignum eligere, aut iniquè impedientibus tradi poteſt pecunia ne illum eligant; ſecus ſi pecunia tradatur vt dignus vel dignior eligatur. Item Euchariſtiam vel religionem conculcare volenti tradi poteſt pecunia, ne illas conculcet: reliquiæ quoque extrahi poſſunt è manibus infidelium tradita pecunia; ſic enim vindicatur & redimitur iniuſta vexatio, quæ Euchariſtiæ, aut reliquiis impendebat. *tom.*1.*fol.*1012.*num.*9.*& ſeq.*

70. Aduerte tamen non eſſe licitum per ſubornationem reſiſtere ſubornationi; vt ſi Caius muneribus vel importunis precibus peruertat aliquos electores ad ſui electionem, non licet mihi alios electores eadem ratione peruertere, aut eoſdem vehementius inducere, & in mei fauorem pertrahere. *tom.*1.*fol.*1013.*num.*15.

71. Conſuetudo non eſt titulus ſufficienter excuſans acceptionem vel traditionem rei temporalis pro ſpirituali per modum pretij; quia hoc eſt intrinſecè malum & ſimoniacum contra ius naturale diuinum, quod nulla conſuetudine abrogari poteſt. Poteſt tamen conſuetudo conferre ius ad maiores prouentus, ſaltem titulo ſuſtentationis, modò huiuſmodi conſuetudo ſuſpicionem aliquam ſimoniæ, vel turpis auaritiæ non præſeferat. *ibid.num.*1.*&* 2.

Pœnæ contra ſimoniacos latæ, & de ipſarum diſpenſatione.

72. Primò inducitur excommunicatio dum ſimonia eſt confidentialis; quæ contingere ſolet in reſignatione, collatione, electione, vel præſentatione;

tatione; hoc animo vt beneficium vel fructus in totum vel in partem restituantur, vel referuentur ipsimet resignanti, conferenti vel præsentanti, aut alteri iuxta ipsius electionem. Ad incurrendam hanc excommunicationem non est opus vt ista confidentia in pactum expressum deducatur, vel vt adsit ex parte vtriusque, sed requiritur solùm vt resignans cum hac spe resignet, & resignatarius istum resignantis animum animaduertat, etiamsi recipiens hunc animum non habeat. Vnde beneficium recipiens absque intentione recipiendi illud in confidentiam, non videtur affici excommunicatione, etiamsi alter ei beneficium resignet cum spe & confidentia: beneficiarius autem cui beneficium resignatur, cognoscere poterit beneficium sibi in confidentiam resignari, ex coniecturis quibus adduci potest ad credendum beneficium sibi tradi in confidentiam. *tom.1. fol.1013. punct. 1. & fol. 1014. num. 1. & seq.*

73. Simonia confidentialis committitur, etiam dum conferens, præsentans, aut eligens ad beneficium, confidit quod beneficiarius resignabit beneficium iuxta suam voluntatem aut fructus, vel eorum partem sibi vel alteri tradet; & hoc verum est, etiamsi conferat, præsentet vel eligat personam alioquin dignam. *tom.1. fol.1015. num.7.*

74. Simonia confidentialis inducit excommunicationem statim ac pensio vel beneficium sub spe & confidentia receptum fuit, etiamsi nondum capta sit pacifica beneficij possessio. Quod dictum est de simonia confidentiali in beneficiis, dici etiam debet de confidentia in pensionibus. *ibid. num.8. & seq.*

75. Car

75. Cardinales & alij Prælati committentes simoniam confidentialem videntur potius affici pœna interdicti quàm excommunicationis. *ibid. num.* 12.

76. Materia excommunicationis contra committentes simoniam in ordine, (etiam in prima tonsura,) vel beneficio, est sacrilegium quod consistit in his actionibus: dare temporale pro spirituali vel è contra in beneficio, aut etiam in ordine; accipere temporale pro spirituali, vel è contra pro beneficio, aut etiam pro ordine; & denique mediatorem esse seu procurare vt temporale tradatur pro spirituali. Hinc sequitur simoniacum in collatione, aut consecutione pensionis non ligari excommunicatione, cùm pensio non sit beneficium: debétque simonia esse realis; propterea simoniacus in ordine vel beneficio non ligatur excommunicatione effectu nondum secuto; sed excommunicatio solùm incurritur statim, ac pretium traditur. *tom.* 1. *fol.* 1017. *num.* 1. *& seq.*

77. Cognoscens beneficium acquisitum fuisse per simoniam ab altero commissam, ipso inscio, tenetur quidem beneficium resignare, sed non incurrit excommunicationem, illud retinendo. Item obtinens beneficium per simoniam ab altero contractam ipso inscio, non incurrit excommunicationem, si cognito simoniæ crimine restituat pecuniam quam alter pro consecutione beneficij erogauerat. *tom.* 1. *fol.* 1019. *num.* 13. *&* 14.

78. Simoniam sciens ab altero commissam in ordine vel beneficio, absolui non potest, nisi delinquentem denunciet. *ibid. num.* 15.

79. Simoniaci absolui debent à Summo Ponti-

fice

fice ob excommunicationem contractam in simoniaca collatione, vel receptione ordinis, aut beneficij. *tom.*1.*fol.*1020.*n.*20.

80. Petentes, vel exigentes aliquid in collatione aliáve prouisione beneficiorum, aut admissione ad illorum possessionem, grauibus pœnis subiiciuntur in Bulla 104. Pij V. quæ incipit, *Durum nimis.* Hæ pœnæ non incurruntur, dum in prouisione beneficiorum exigitur aliquid conuertendum in pios vsus iuxta consuetudinem, vel constitutiones Ecclesiarum. *tom.*1.*fol.*1021.*n.*1. *&* 5.

81. Vrbanus IV. *in cap. sanè, de simonia*, excommunicationem imposuit singularibus personis dantibus vel recipientibus aliquid ex pacto pro ingressu in religionem: Capitulis verò & Conuentibus pœnam suspensionis iniunxit; ideò pecuniam tradens vt in religionem admittatur, excommunicationem incurrit, etiamsi mentem suam recipienti non aperiat. Simonia tamen non committitur, dum aliquid traditur vel recipitur pro sustentatione ingredientis religionem, etiam si monasterium diues sit & locuples, licet multi Doctores oppositum sentiant. Hinc moniales nolentes aliquam in monasterium admittere, nisi congruam dotem afferat, non ligantur excommunicatione; licitúmque est monasterio mutuam pecuniam, depositum, vel commodatum recipere à parentibus, vel curatoribus puellæ; excusaríque potest à simonia Abbatissa, quæ certam pecuniæ quantitatem paciscitur, vel recipit, donec dos conuentui promissa pro nouitia ingrediente soluatur, si hanc pecuniam accipiat ratione damni emergentis, quod interim monasteriũ patitur ob dotem non solutam. *tom.*1.*fol.*1022.*n.*1. *& seq.*

82. Subie

82. Subiectum huius excommunicationis impositæ in hac Extrauaganti sunt omnes singulares personæ, quæ aliquid dant, vel accipiunt pro ingressu in religionem, siue sint viri, siue fœminæ: Collegium verò vel conuentus incurrit pœnam suspensionis ab officio & beneficio simul. *tom.* 1. *fol.* 1024. *num.* 9. *&* 10.
83. Simonia committitur non solùm dum aliquid traditur vel recipitur tempore professionis, verùm etiam in ipso ingressu & receptione ad habitum; quamquam in hoc secundo casu non incurritur censura donec professio emittatur. *ibid. num.* 11.
84. Religionem ingrediens simoniam quidem committit, sed excommunicationem non incurrit, dum aliquid ex pacto petit, vel accipit à monasterio, vt ingrediatur. *tom.* 1. *fol.* 1025. *num.* 12.
85. Simoniacè professus per sententiam expellendus est, & in arctius monasterium conijciendus ad agendam pœnitentiam. *ibid. n.* 13.
86. Pius V. in Bulla 99. quæ incipit, *quàm plenum*, censuram excommunicationis imposuit iis qui concederent ob quæstum indulgentiam, aut facultatem absoluendi, siue id per se faciant, siue per alium; imò Episcopi, aliique Præsules, seu Antistites, etiamsi Cardinalatus dignitate præditi sint, si præfata faciant, incidunt in suspensionem ab ingressu Ecclesiæ, & à perceptione fructuum, reseruatam Summo Pontifici, à qua absolui nequeunt, nisi præstita satisfactione. Hic tamen aduerte simoniacam publicationem, vel concessionem alicuius facultatis non inducere pœnam censuræ, exceptis indulgentiis, & facultatem absoluendi, quæ adhuc non incurritur, nisi effectus

effectus publicationis secutus sit. *ibid.num.1. & seq.*

87. Publicationi vel concessioni indulgentiarum ob quæstum cooperantes, non subiiciuntur excommunicationi, quia Bulla de his non loquitur. *tom.1.fol.1026.num.8.*

88. Indulgentias de nouo concessas nullus, ne quidem religiosus exemptus, publicare potest in sua Ecclesia absque licentia ordinarij. Ita Trident. *sess.21.cap.9. & sess.22.cap.5.* Imò in hoc decreto Concilij prohibentur praui eleemosynarum quæstores; debéntque ordinarij locorum aduigilare vt collectores eleemosynarum sint honestæ vitæ & bonæ famæ, vt non publicent indulgentias, & ne circumferant reliquias, &c. *ibid. num.9. & 10.*

89. Non solùm excommunicatio, verùm etiam suspensio contrahitur ob simoniam tam ab eo qui ordines simoniacè confert, quàm ab eo qui ordines per simoniam suscipit. Materia autem huius suspensionis est susceptio ordinum cum vitio simoniæ commisso ab ipso susceptore ordinum, vel illi quoad culpam imputato. *ibid.§.4. num.1.*

90. Ordinatus per simoniam ab alio commissam ipso inscio, suspensionem non incurrit, cum hic culpa careat, vt supponitur. Item ordinatus bona fide per simoniam ab alio commissam, non ligatur suspensione, etiamsi post ordinationem approbet simoniam ab alio commissam. *ibid.n.2. & fol.1027.n.3.*

91. Ad incurrendam hanc suspensionem opus est vt simonia sit completa, quia censura non incurritur, nisi adsit effectus completus sub censura prohibitus. *ibid.n.4.*

92. Subie

92. Subiectum huius suspensionis sunt omnes cuiuscumque gradus & conditionis homines suscipientes ordines simoniacè, etiamsi regali vel alia quauis Ecclesiastica vel mundana dignitate præfulgeant. *ibid.n.5.*

93. Quæres, an mediatores simoniæ sint etiam suspensi? Respond. quoslibet mediatores non esse suspensos, sed præsentatores ad ordinem: nam contra eos *in cap.pen. de simon.* lata est suspensio per triennium ab ordinum executione. *ibid.n.6. & 7.*

94. Effectus quem parit ista suspensio, est suspendere ab exercitio, & executione ordinum susceptorum, & ab aliis suscipiendis. *ibid. num.8.*

95. Suspensio lata contra simoniacum in ordine, non suspendit à beneficio & officio, quia hoc nullo iure probatur, nec Sixtus V. hanc pœnam imposuit. *ibid.num.9.*

96. Suspensio lata contra simoniacos in ordine, perpetua est, cum iura absolutè loquantur: si ius antiquum spectemus, Episcopus absoluere potest ab hac suspensione: si verò inspiciamus constitutionem Sixti V. non potest Episcopus absoluere, saltem in delicto publico. *ibid.num.10. & seq.*

97. Suspenduntur quoque per Bullam Sixti V. quæ incipit, *Sanctum, & salutare*, conferentes ordines vel tonsuram simoniacè. *tom.1.fol.1028. num.1.*

An acta simoniacè, valida sint?

98. Actiones seu functiones ordinis vel iurisdictionis simoniacè factæ, validæ sunt, per se loquendo,

quendo,quia nullibi eas constat irritari. Aduerte tamen hoc esse peculiare in sacramento pœnitentiæ,vt simoniacè collatum,irritum sit. Et Ecclesia quæ per pactionem consecrata fuit, potiùs execrata, quàm consecrata dici debet, quia consecrans quantum est ex parte sua,illam polluit,& contrectat tanquam rem profanam. *tom.*1.*fol.*1030.*num.*1.*& seq.*

99. Beneficij acquisitio simoniaca,inspecto solùm iure naturali & diuino, valida est, sicut & etiam professio facta per simoniam.*ibid.n.*6.*&* 7.

100. Omnis actio iurisdictionis, vel administrationis quæ ordinatur ad obtinendam beneficij prouisionem, si fiat per simoniam, irrita est, non quidem iure naturali,vel diuino, (cum nihil desit ad substantiam acquisitionis,) sed iure Ecclesiastico,vt patet ex *cap. Matthæus*, *de simonia.* Ex quo licet,inferre prouisum per simoniam, licet occultam,teneri beneficium dimittere (nullum enim acquisiuit ius in beneficium,) & eum restitutionem fructuum ex huiusmodi beneficio perceptorum facere debere successori in beneficio,aut Cameræ Apostolicæ,aut Ecclesiæ beneficij. Et hoc valet etiamsi prouisus simoniam ignoraret. *tom.*1.*fol.*1031.*n.*10.*& fol.*1032.*n.*11. *&* 13.*& fol.*1033.*num.*19.

101. Beneficij prouisio simoniacè facta, irrita est,etiamsi crimen simoniæ commissum sit à tertia persona, nisi fortè prouisus contradixerit,seu nisi pecunia data sit à tertia persona in odium & detestationem prouisi.*tom.*1.*fol.*1032.*num.*17.

102. Approbatio simoniæ post obtentum beneficium non irritat consecutionem beneficij præcedentem. Item, iuxta nonnullorum Doctorum sententiam, pensionis collatio facta per simoniam

moniam valida est. *tom,1.fol.*1033.*n.*18. *& fol.* 1034.*num.*22.

103. Regula de triennali possessore fauet obtinenti beneficium per simoniam quam ipse obtinens ignorabat. *tom.*1.*fol.*1033.*n.*20.

104. Officium Auditoratus vel Clericatus Cameræ Apostolicæ validè obtinetur, etiamsi per simoniam acquiratur. Idem dicendum iuxta nonnullos de officiis religionum spiritualibus.*tom.*1. *fol.*1034.*num.*23. *&* 24.

105. Aduerte autem beneficij prouisionem,&c. simoniacam non esse inualidam,nisi secuta simonia reali & completa, non autem conuentionali & semireali tantum.Vnde beneficiarius simoniacè acquirens beneficium retinere potest beneficium,modò simonia nondum sit completa. *ibid. num.*25. *&* 26.

106. Promissio pecuniæ pro obtinendo beneficio vel re spirituali, non est adimplenda, etiam obtento beneficio seu re spirituali, alioqui compleretur simonia realis. Promissio beneficij facta per simoniam securo effectu, & completa simonia reali, ita irritatur, ac si ab initio conuentionis irrita fuisset. Probabile tamen est beneficia aut beneficiorum fructus perceptos ante completam realem simoniam restitui non debere iuxta sententiam nonnullorum Doctorum. *ibid. num.*27. *& fol.*1035.*n.*28. *&* 29.

107. Examinatores simoniam committentes priuantur beneficiis ritè antea obtentis, si occasione examinis aliquid accipiant. Potest tamen illis aliquid ab Episcopo conferri titulo præmij vel sustentationis: secus si assistentes examini aliunde habeant quo se sustentent. *tom.*1.*fol.* 1036.*n.*5. *& seq.*

108. Simo

108. Simoniacus in beneficio efficitur inhabilis ad obtinendum illud idem beneficium, in quo simoniam commiserat, nisi habilis ad illud efficiatur per dispensationem à Summo Pontifice obtentam. Imò efficitur etiam inhabilis ipso facto ad alia beneficia in futurum obtinenda. *tom.1.fol.1037.n.1.& seq.*

Vtrùm simonia inducat obligationem restituendi accepta simoniacè.

109. Qui pretium accepit pro re spirituali, tenetur iure naturali diuino illud restituere illi qui pretium dedit, etiamsi res spiritualis nondum tradita sit. Aduerte tamen pretium simoniacè, sed non iniustè acceptum, non esse obnoxium restitutioni iure naturali diuino; secus si pretium simoniacè & simul iniustè acceptum sit. *tom.1. fol.1038.n.1.& 2.item fol.1 . 39.n.3.& 5.*

110. Obligatus ex iustitia ad aliquam functionem gratis præstandam, tenetur ad restitutionem pretij accepti pro illa functione. Item vendens beneficia vel officia quorum non est dominus, tenetur quoque ad restitutionem pretij accepti. Similiter electores beneficiorum accipientes pretium pro eligendo digno & omittendo indigno, tenentur iure naturæ ad restitutionem. Reliquiarum quoque pretium acceptum restituendum est; secus dicendum de pretio accepto pro vasis sacris, oleo sancto, chrismate, & his similibus, si tamen pretium æquiualeat valori materiæ, & nihil detur pro spirituali. Item pretium acceptum pro functione spirituali quantum valet ipsa functio per se & materialiter spectata, non est obnoxium restitutioni. Idem sentiendum si accipiens poterat

rat tantundem exigere titulo sustentationis. *tom.*1.*fol.*1040.*num.*6.*& seq.*

111. Vendens officium Ecclesiæ non tenetur ad restitutionem pretij, si officium illud adnexum habeat temporale commodum. *tom.*1.*fol.* 1041.*num.*13.

112. Religio pretio admittens aliquem, non tenetur iure naturali ad restitutionem; modò non plus accipiat quàm ferat onus sustentationis. Item imaginis miraculosæ pretium acceptum ob lucrum, vel ob aliud commodum temporale, restituendum non est iure naturæ. *ibid. n.*15.*&* 16.

113. Pretium acceptum pro ingressu in religionem, restituendum non est ante iudicis sententiam: sicut neque pretium acceptum in collatione ordinum vel sacramentorum.*tom.*1.*f.*1042. *num.*20.*&* 21.

114. Res spiritualis simoniacè accepta, etiam iure Canonico, non est obnoxia restitutioni ante sententiam,exceptis beneficiis. *tom.*1.*fol.*1045. *num.*3.

115. Mediatores simoniæ commissæ in beneficio,tenentur ad restitutionem, non solùm pretij accepti,verùm etiam fructuum beneficij in defectu beneficiarij;quia ipsi censentur causa & cooperatores damni; cooperatores autem damni tenentur ad restitutionem in defectum causæ principalis. *ibid.num.*6.

116. Dispensatio in simonia à nullo homine obtineri potest, excepto Papa,qui dispensare potest in simonia iuris Canonici. Nulla verborum forma necessaria est ad dispensandum in simonia, quia nulla huiusmodi forma in iure præscripta extat. *ibid.num.*1.*& seq.*

Societatis

Societatis contractus.

1. Societas est conuentio duorum vel plurium conferentium suam pecuniam vel industriam, vel laborem, vel aliam rem pretio æstimabilem ad lucrum commune. Ad societatem hæ conditiones requiruntur; vt fundetur in negotiatione licita & honesta; vt singuli aliquid conferant in commune, siue conferant pecuniam, siue operam, siue industriam; vt seruetur æqualitas inter socios, ita vt lucrum, expensæ, & damna sint communia omnibus ad ratam pecuniæ vel industriæ in societatem collatæ; vt sors seu pecunia quam socius in communem contulit, subiaceat periculo conferentis, illique pereat (est enim dominus, res autem domino perit,) nisi aliter iustè conuentum sit; & vt seruentur pacta, quoties seruari possunt, quia fides data, seruanda est. *tom.2.fol.* 793.*num.*1.*& seq.*

2. Quæres, an qui societatem iniit, séque ad operas in vna societate obligauit, peccet, & teneatur ad restitutionem, ineundo alias societates, suásque in iis operas impendendo? Non peccat, nec tenetur ad restitutionem, quoties hoc præstare potest absque præiudicio prioris societatis. *tom.2.fol.*794.*n.*4.

3. Contractus societatis regulariter celebrari potest ab iis qui facultatem habent disponendi ad suum libitum de rebus quas conferunt ad societatem; & consequenter iniri potest societas inter patrem & filium, quando filius confert ad societatem bona castrensia vel quasi; aut quando pater ponit pecuniam, & filius operam & industriam. Item celebrari potest societas inter fra-

tres, ſaluo tamen iure patris. At neque pupillus, vel minor abſque licentia tutoris, neque rationis vſu carentes, neque religioſus, cùm non ſit ſui iuris, neque Medicus cum infirmo, Aduocatus cum cliente, tutor & curator cum pupillo & minore, &c. validè poſſunt ſocietatem inire. *tom.2.fol.795. num.1.& ſeq.*

4. Quomodo facienda diuiſio in ſocietate? Facienda eſt ad æqualitatem, habita ratione illius quod quiſque contulit in ſocietatem: propterea qui æqualiter poſuit pecuniam vel induſtriam, debet recipere lucrum æquale, inæquale verò, ſi inæqualiter poſuit: at qui poſuit ſolas operas, par non eſt, vt recipiat aliquid loco capitalis, cùm nihil poſuerit in ſorte vel capitali. *tom.2. fol.796.num.3.*

5. Quæres, quomodo poſſit recipi lucrum ab eo qui pecuniam poſuit in ſocietate, cum pecunia ſit infœcunda & infrugifera? Reſpondetur non recipi lucrum ex pecunia, prout eſt pecunia & pretium rerum venalium, ſed quatenus exponitur negotiationi periculo ipſius apponentis. *ibid.num.4.*

6. Damna quæ patitur ſocius ex cauſa proxima ſocietatis, debent eſſe communia, modò non eueniant ex leui culpa ſocij. Et ſi res ſocietatis furto ſublatæ fuerint, damnum debet eſſe commune, ſi abſque culpa ſociorum ſublatæ fuerint. Item expenſæ quæ non ſuperfluè fiunt à ſocio apponente induſtriam, faciendæ ſunt ex communi pecunia ſocietatis, niſi aliter conuentum ſit inter ſocios, aut aliter lege cautum, vel conſuetudine receptum. Vnde eleemoſynæ quas facit ſocius apponens induſtriam, ſi moderatæ ſint & diſcretę, fiántque intuitu felicis exitus ſocietatis, rationabili

nabiliter soluendæ videntur ex communibus lucris. *tom.2.fol.799.num.1.& seq.*
7. Quando faciendæ sunt aliquæ expensæ in vtilitatem societatis, socius tenetur eas facere ex propria pecunia, aut mutuò ab aliis petere, si non possit extrahi pecunia è societate ad eas faciendas; ipsi tamen competit ius repetendi à sociis quod insumpsit, cùm vtiliter gesserit negotium societatis non secus ac si fuisset proprium negotium. *tom.2.fol.*800.*num.*5.
8. Petes, quid requiratur ad contractum societatis circa animalia? Vt vnusquisque sociorum aliquid conferat in societatem, siue conferat animalia, siue custodiam, siue industriam; vt seruetur æqualitas, ita vt damna, expensæ & lucra prouenientia ex causa societatis sint communia; vt animalia stent periculo apponentis, ita vt si pereant, pereant apponenti. Quare iniquus est contractus societatis, quo traduntur animalia hoc pacto, vt si pereant, æqualiter pereant apponenti & recipienti; si verò non pereant, capitale detur apponenti, fructus verò diuidantur æqualiter. Iniquus est similiter ille contractus, quo quis tradit animalia pastori cum pacto vt ea custodiat & pascat, & semper seruentur in eodem numero, ita vt si aliqua pereant, compleatur numerus ex fœtibus; & pastor in fine singulorum annorum accipiat dimidiam partem reliquorum fœtuum: in hoc enim contractu deesse videtur æqualitas, si pastoris industria pluris æstimetur, quàm valeat numerus animalium ipsi constitutus & assignatus: secus si non pluris ipsius opera & industria æstimetur. *tom.2.fol.*801.*num.2.&* 5.
9. Licita videtur societas, qua traduntur animalia hoc pacto, vt lucrum sit commune; & qui

animalia recipit, nihil capiat, donec pretium animalium domino fuerit persolutum. *ibid. num.*4.

10. Animalia quæ culpa socij perierunt, restituenda sunt iuxta valorem & æstimationem quam habebant tempore amissionis seu læsionis; nam ad dominum pertinet incrementum & decrementum rei, nisi aliud in iustum pactum deducatur; consequenter animalia restituenda sunt iuxta valorem quem habebant tempore amissionis seu læsionis, cùm animalia ad illud vsque tempus essent domini, seu apponentis. *ibid. num.*7.

11. Illicita est societas inita cum pacto vt lucrum diuidatur, pretium verò ouium tradatur apponenti iuxta valorem quem oues habebant tempore traditionis; hoc tamen limita, nisi grauamen iusta mercede compensetur. *ibid. num.*9.

Societas inter fratres.

12. Fratres defunctis parentibus habere solent bona indiuisa per modum societatis, ita vt lucra & damna sint communia; quamquam hæc societas extendit se tantùm ad bona hæreditaria, & ad lucra ex illis prouenientia, nisi aliter deductum sit in pactum. Propterea si vnus negotietur altero nihil conferente, non dicitur societatem cum altero iniisse; imò si vterque negotietur, non videntur societatis contractum celebrasse, si nihil ad negotiationem conferant. Quare societas inter fratres extenditur solùm ad ea quæ inter se fratres communicant, & in commune conferunt animo conferendi in commune, non verò se extendit

tendit ad bona aliunde à fratribus acquisita. *tom.2.fol.*806.*n.*1.

13. Fratres indiuisi ex bonis communibus possunt facere sumptus ordinarios & competentes; extraordinarios verò non possunt; quamobrem si vnus fratrum propter aliquod delictum cogatur soluere pœnam, non potest hos sumptus facere de communibus societatis bonis. *tom.2.fol.*807. *num.*4.

14. Petes, quænam bona sint à fratribus ad partitionem adducenda seclusa societate? Respondetur bona tantummodo profectitia, quæ filius accepit à patre vel ab auo, cui succedit, adducenda esse à filio cum reliquis quibuscum succedit in hæreditate: bona verò castrensia, vel quasi, non sunt conferenda, quia dominium eorum pleno iure pertinet ad filium. Præterea bona aduentitia quoad proprietatem similiter non conferuntur, cùm pertineant ad filium quoad proprietatem. *tom.2.fol.*809.*num.*3.

15. Filius tenetúrne cum aliis fratribus conferre, quæ à patre accepit causa dotis, vel ad ordines, vel titulo legati? Non tenetur, si velit ab hæreditate abstinere contentus re sibi tradita; modò hoc non noceat legitimæ aliis debitæ; sicut neque tenetur conferre quæ pater consumpsit in studio ipsius filij, quia hæc censentur condonata, nisi fortè filius habuerit vnde se aliunde sustentare potuerit. Idem dicendum de iis quæ pater illi tradidit præ aliis ad cibum, vestitum, equitatum, & ludum; imò & de libris viuente patre traditis, & expensis factis ratione conuiuij à patre facti occasione sacri à filio celebrati, vel occasione Doctoratus adepti, vel professionis in religione; secus de vestibus pretiosis, torquibus,

arrhis, & aliis largitionibus sponsalitiis factis propter nuptias, aut propter redemptionem filij à captiuitate; hæc enim adducenda sunt in diuisione paternæ hæreditatis. *ibid. num.* 4. *& seq.*

Sodomia.

1. Sodomia propriè accepta est coitus inter personas eiusdem sexus, éstque peccatum turpissimum & grauissimum; & clericus exercens hoc nefandum crimen meretur pœnam depositionis; non incurrit tamen suspensionem vel irregularitatem quamdiu delictum est occultum: cùm hoc non habeatur in iure expressum. Debet Confessarius seuerum se exhibere erga Sodomitas, nec facilè absoluere; est enim casus reseruatus quando masculus abutitur masculo, aut quando fœminæ sese supergrediuntur, & recipiunt semen intra vas naturale vel præposterum. Explicanda est persona in confessione cum qua perpetrata fuit Sodomia; nam commissa cum religioso, aut Sacerdote, aut consanguineo, habet aliam malitiam præter malitiam Sodomiæ, videlicet sacrilegij, incestus, &c. *tom.* 1. *fol.* 461. *num.* 1. *& seq.*

2. Vir coniugatus qui præpostero actu incipit cognoscere suam vxorem, sed actum perficit & seminat in vase naturali, peccat mortaliter, & propter attentationem huius peccati Canones sentiunt posse vxorem petere diuortium à marito. *tom.* 1. *fol.* 463. *num.* 12.

Sollicitare, Sollicitatio.

Vide v. *Denunciatio.*

Spes.

1. Spes est virtus Theologica & supernaturalis, qua speramus beatitudinem diuino auxilio obtinendam. Dicitur *Theologica*, quia versatur circa Deum tanquam circa obiectum, opponitúrque præsumptioni, quæ ex suo genere est peccatum mortale, nec à mortali excusatur ob paruitatem materiæ, quia grauem continet inordinationem & iniuriam. *tom.2.fol.232.num.1. & seq.*
2. Differens pœnitentiam vsque ad mortem spe veniæ obtinendæ, potius peccat contra præceptum pœnitentiæ quàm contra præceptum spei, quia hic tantum differt conuersionem suam. *ibid.num.6.*
3. Præceptum spei negatiuum obligat semper & ad semper, affirmatiuum verò quando insurgunt tentationes contra spem cum periculo desperationis. *tom.2.f.233.n.2.*
4. Is cui fieret reuelatio damnationis suæ, non videtur posse vel debere amplius sperare, imò potest desperare sine mortali peccato, modò tamen negatio futuræ beatitudinis non reducatur in defectum omnipotentiæ vel misericordiæ Dei. Ratio est, quia impossibile est sperare id quod non est possibile, videlicet assecutionem beatitudinis supposita reuelatione damnationis. *ibid.num.4.*
5. Actus desperationis potest aliquando subsistere sine peccato hæresis, v.g. si quis dicat nihil iudicando contra fidem, *Deus non me saluabit*, vel *nunquam bene agam.* *ibid.num.5.*

Sponſalia, Sponſus.

Vide v. *Matrimonium.*

1. Sponſalia ſunt mutua promiſſio futuri matrimonij, v.g. quando vterque ſponſus dixit, Ducam vel accipiam te in coniugem ; vel promitto tibi matrimonium, cènſentur celebraſſe ſponſalia, eo quod adſit mutua promiſſio. *tom.*1.*fol.*337. *num.*1.

2. Ad validitatem ſponſaliorum tres requiruntur communiter conditiones, vt promiſſio ſit voluntaria; ſit mutua & accepta , & aliquo ſigno externo ſufficienter manifeſtata. *ibid. num.*2. Vnde,

3. In ſponſalibus nòn ſufficit propoſitum , ſed requiritur promiſſio, & quidem deliberata : cùm enim obligent ſub mortali, requiritur deliberatio ſufficiens. *tom.*1.*fol.*338.*n.*4.

4. Sponſalia non obligant, quando promittens ignorabat obligationem ſequi ex promiſſione. Imò non tenetur ducere, ſi ſciebat obligationem ſequi ex promiſſione, ſed ipſe promittens expreſsè noluit obligari. *ibid.n.*5.

5. Expreſſa voluntas ſe obligandi non ſemper requiritur in ſponſalibus, ſed ſufficit tacita & implicita. *ibid.*

6. Promiſſio regulariter non obligat antequam acceptetur : habet enim hanc tacitam conditionem, *ſi alter acceptauerit.* Poteſt quis ſe obligare independenter ab alterius repromiſſione. *ibid. num.*6.*&* 8.

7. Promiſſio in ſponſalibus debet exterius manifeſtari ; nam promiſſio fit homini, qui non po-

teſt

reſt obligationem acquirere, niſi ſigno aliquo externo ſibi manifeſtetur, & quidem ſufficienter; ſiue hoc ſignum ſit verbum, aut factum, aut nutus, ſiue aliquid illi æquiualens. Taciturnitas, per ſe loquendo, non habetur pro expreſſione conſenſus; niſi fortè alicubi conſtet ex conſuetudine, vel lege, taciturnitatem accipi pro expreſſione conſenſus. *ibid. num. 9. & ſeq.*

8. Conſenſus non ſufficienter videtur exprimi per hæc verba: *Non ducam aliam præter te*, cum hæc verba faciant ſenſum conditionatum. *tom. 1. fol. 339. n. 13.*

9. Quando verba in ſponſalibus habent duplicem ſenſum, explicanda ſunt in foro conſcientiæ iuxta intentionem ſecundum quam proferuntur. Quod ſi dubitentur an adfuerit animus ſe obligandi, iudicandum eſt quod adfuerit: quia nemo præſumitur dicere, quod in corde non habet. *ibid. num. 14. & 15.*

10. Matrimonium, vel ſponſalia valida ſunt, quando verba ſignificant conſenſum de futuro, & ſponſi adhibent illa ad ſignificandum conſenſum de præſenti, & è contra: non ſunt tamen valida, quando ab altero contrahentium accipiuntur iuxta communem ſignificationem. Quòd ſi verba dubia ſint, & non conſtet de intentione proferentium, contrahentes compellendi ſunt ad ſeruanda verba in eo ſenſu, quem rectè intelligentes ſolent communiter ex iis verbis percipere; aut ſtandum eſt iudicio fori externi, modò non innitatur falſæ præſumptioni. *ibid. n. 16. & fol. 340. num. 17.*

11. Hæc verba, *habebo tè in vxorem*, in foro externo explicanda ſunt pro ſponſalibus: in foro verò interno ſtandum intentioni contrahentium.

Illa verò verba, *ex hoc tempore*, vel *semper*, vel *deinceps*, vel *omnibus diebus vitæ meæ habebo te in vxorem*, explicanda sunt pró matrimonio de præsenti. *ibid.num.*18.

12. Ex veris sponsalibus oritur obligatio sub mortali ad ipsa adimplenda, & sponsalia voluntariè & scienter celebrata à nobili vel diuite, cum ignobili vel paupere obligant. *ibid.num.*1.*&* 2.

13. Ficta promissio est ea quæ fit sine animo promittendi, aut cum animo non se obligandi. quod si facta sit cum iuramento, seruanda est quando iuramentum factum fuit animo iurandi & se obligandi. *tom.*1.*fol.*341.*n.*3.*&* 4.

14. Vir non tenetur ducere fœminam quæ simulabat se virginem aut diuitem, eámque decepit ficta promissione extorquendo copulam. Similiter non tenetur ducere fœminam malæ famæ, cum qua sub ficta matrimonij promissione copulam habuit. Item vir qui fictè promisit, extorquendo copulam, non tenetur ducere fœminam quæ est notabiliter impar nobilitate aut diuitiis, si mulier sciebat disparitatem & inæqualitatem. Idem dic quando ambo sunt pares genere; sed notabiliter impares diuitiis. Imò adhuc non tenetur vir eam ducere quam decepit, etiamsi fœmina ignorabat inæqualitatem status: damnum enim amissæ virginitatis non tanti æstimatur; nec conferendum est cum damno, quod pateretur vir longè superioris conditionis ducendo fœminam multò inferiorem. *ibid. num.*5. *& seq.*

15. Ad nihil tenetur vir qui vult ducere fœminam cui fictè promisit, sed parentes aut ipsa recusat: nam per virum non stat, ne promissio adimpleatur. *tom.*1.*fol.*342.*num.*10.

16. Fœmi

16. Fœmina vt plurimum non tenetur ducere virum, à quo extorſit copulam ficta promiſſione matrimonij. *ibid.n.*11.

17. Qui dubitat an promiſerit, vel an verba contineant promiſſionem, non tenetur ſtare ſponſalibus, ſi dubium adhuc perſeuerat poſt factam diligentiam ad cognoſcendam veritatem. *ibid. num.*12.

18. Qui promiſit ſeu ſponſalia contraxit, tenetur ſtare promiſſioni ſeu ſponſalibus, quando dubitat vtrùm promiſerit animo ſe obligandi. Ratio eſt, quia actus præſumitur factus ſecundùm ſuam naturam, nec vllus præſumitur dicere quod non habet in mente. *ibid.n.*13.

Sponſalia incerta.

19. Sponſalia incerta non ſunt propriè & perfectè ſponſalia. Nomine *incertorum ſponſalium*, intellige ea quæ fiunt cum perſona incerta & indeterminata, ſeu quæ fiunt cum pluribus ſub diſiunctione, vt quando Caius promittit tribus vel quatuor filiabus Titij ſe vnam illarum ducturum; & ipſę ſimiliter repromittunt. *tom.*1.*fol.*343. *num.*1.*&* 2.

20. Sponſalia incerta redduntur certa & perfecta per determinationem & electionem promiſſoris, qua poſita, ſtatim inducitur impedimentum publicæ honeſtatis poſt Concil. Trid. *ſeſſ.*24.*c.*1. *ibid.num.*3.

21. Ex ſponſalibus incertis conſurgit obligatio adimplendi ſponſalia, potéſtque aliquis compelli ad ſeruandam promiſſionem. Verum ſi vna ex illis quibus promiſit, renuat, promiſſor non tenetur aliam ducere. *ibid.n.*4.

22. Pater qui promisit Caio vnam ex quatuor filiabus suis, non tenetur aliam tradere, si interim Caius copulam habeat cum vna earum: est enim impedimentum affinitatis cum reliquis.

Neque pater qui Caio promisit vnam ex quatuor filiabus suis, tenetur alteram tradere, si Caius vnam à patre electam & oblatam respuat. *ibid. num.* 5. *&* 6.

23. Ætas septem annorum requiritur tam in masculo quàm in fœmina, ad celebranda sponsalia; & celebrata ante septennium, sunt inualida, tam in foro externo quàm interno, nisi adsit sufficiens vsus rationis, & malitia suppleat ætatem. Imò sponsalia contracta, etiam post septennium, quando vterque sponsus, vel alter illorum nondum attigit vsum rationis, sunt inualida. *ibid. n.* 1. *&* 2. *item fol.* 344. *n.* 3. *&* 5.

24. Contrahentes sponsalia ante septennium, peccant mortaliter; similiter impuberes contrahendo matrimonium ante pubertatem malilitia non supplente ætatem. *ibid. num.* 6. *&* 7.

25. Parentes, aut alij, v.g. tutores, consanguinei, &c. possunt contrahere sponsalia pro filiis qui nondum peruenerunt ad septennium: regulariter tamen non tenentur filij stare sponsalibus pro se contractis à parentibus, vel tutoribus, &c. nec vllatenus ad standum compellendi sunt. *ibid. num.* 8. *& fol.* 345. *n.* 9.

26. Ad validitatem matrimonij requiritur in masculo, vt annus moraliter sit completus: censetur autem completus, quando duo vel tres dies deficiunt: in fœmina verò 12. anni sufficiunt; quia potentia generãdi citius reperitur in fœminis quàm in viris. In casu necessitatis Episcopus dispensare potest circa ætatem. *ibid. n.* 10. *& seq.*

Sponsa

Sponſalium reſciſſio.

27. Obligatio in ſponſalibus contracta ceſſat his de cauſis:

Ob ingreſſum in religionem, ob votum ſimplex caſtitatis, aut ſacrorum ordinum: ob ætatem, aut lapſum termini, aut diſceſſum in longinquum: ob dolum, metum, aut matrimonium ſubſequens cum alia celebratum, aut impedimentum dirimens matrimonium: ob fornicationem ſuperuenientem: ob mutuum conſenſum; denique ob conditionem non adimpletam. *tom.1. fol.346.num.1.*

28. Sponſus ingrediens religionem non tenetur poſtea ducere ſponſam ſi egrediatur: nam obligatio ſponſaliorum extincta fuit, nec poſtea reuiuiſcit. *ibid.num.3.*

29. Qui contraxit ſponſalia cum iuramento, poteſt ingredi religionem ante contractum matrimonium, niſi aliud obſtet; v.g. copula habita: ingreſſus enim religionis in hoc caſu eſt illicitus, cum fiat cum iniuria alterius; nec refert quod vouerit ingredi poſt copulam habitam. *ibid.num.4.& 5.*

30. Votum religionis factum à ſponſo poſtquam à ſponſa copulam extorſit, obligat, etiam poſt diſſoluta ſponſalitia aut matrimonium, mortua vxore. *tom.1.fol.347.num.6.*

31. Qui facto voto religionis vel caſtitatis virginem defloraūit, tenetur potius cũ ea matrimonium contrahere (ſi illa votum ignorabat) quàm votum adimplere. *ibid.n.7.*

32. Secunda ſponſalia ſeruanda ſunt, quando habita eſt copula cum ſecunda ſponſa, ſi illa graue

ue damnum ſubiret, prior verò non item. *ibid. num.*8.

33. Habens votum ſimplex caſtitatis vel religionis, peccat mortaliter contrahendo matrimonium animo ingrediendi religionem, antequam matrimonium conſummet. *tom.*1.*fol.*348.*n.*11.

34. Poteſt quis vouere caſtitatem, animo diſſoluendi ſponſalia, vtitur enim iure ſuo, & meliorem vitæ ſtatum eligit. Item qui factis ſponſalibus vouit caſtitatem, ſed poſtea voti diſpenſationem obtinuit, non tenetur ſtare ſponſalibus, cùm iam fuerint extincta, nec amplius reuiuiſcant. His adde ſecunda ſponſalia inualida ſeruanda non eſſe, ſi priora valida diſſoluantur. *ibid. num.*14.16.*&* 17.

35. Sponſus qui poſt celebrata ſponſalia cum vna, contrahit matrimonium cum alia, non tenetur mortua vxore ducere priorem ſponſam. *ibid. num.*18.

36. Sponſalia reſcindi poſſunt, ſi vnus ex ſponſis voueat caſtitatem, ſaluo iure alterius. *tom.*1. *fol.*349.*num.*19.

37. Qui vouit ſacros ordines, non tenetur ſeruare caſtitatem antequàm illos ſuſcipiat, alioqui à pari vouens ingredi religionem, teneretur ad ieiunia & ad alia onera religionis antequam ingrediatur. *ibid.n.*21.

38. Ille qui erat pubes tempore ſponſaliorum, non poteſt ratione ætatis præcisè reſilire à ſponſalibus, etiamſi impubes conſentiat: ſecus dicendum de impubere. Sponſalia diſſoluuntur quando impubes ante pubertatem diſſenſit, non verò acquiſita pubertate. *ibid.n.*2.*&* 3.

39. Sponſalia impuberum cum iuramento celebrata diſſolui non poſſunt, ratione ætatis præ-

cisè

cisè acquisita pubertate. Reclamatio & contradictio ad dissoluenda sponsalia fieri debet apud Episcopum, vel eius Vicarium, aut personas honestas. *tom.1.fol.*350.*num.*4.*&* 5.

40. Sponsalia possunt dissolui per moram & dilationem alterius, quando nullus terminus fuit præfixus ad perficienda sponsalia. Sponsalia quamuis facta sint cum iuramento, dissolui possunt per discessum alterius sponsi in longinquum absque licentia alterius. *ibid.num.*7.*& fol.*351. *num.*8.

41. Dissoluto matrimonio per mortem coniugis, adimplenda sunt priora sponsalia iurata; & hoc ratione iuramenti facti. *ibid.num.*3.

42. Priora sponsalia non dirimuntur per posteriora, sicut dirimuntur per matrimonium, quia nullus obligari potest ad id, quod sine peccato præstare non potest. *tom.*1.*fol.*352.*n.*4.

43. Sponsalia etiam iurata dissoluuntur per impedimentum dirimens matrimonium; quale impedimentum est error personæ, affinitas superueniens, &c. & etiam fama publica de impedimento, aut scandalum. *ibid.num.*5.*&* 6.

44. Sponsus qui post celebrata sponsalia contrahit impedimentum, tenetur illius dispensationem impetrare, quando id commodè potest. *ibid. num.*9.

45. Valida sunt & conditionalia sponsalia contracta sub conditione: *Si Papa dispensauerit in impedimento.* Item & sponsalia clandestina valida sunt: neque illa contrahentes, peccant mortaliter. *ibid.n.*10.*& fol.*353.*n.*12.*&* 13.

46. Sponsus potest resilire à sponsalibus, non solùm si fœmina fornicetur, sed etiam si permittat se ab alio impudicè tangi, vt per amplexus, oscu

oſcula, &c. Idem dic, etiamſi fornicatio eſt inuoluntaria, & per vim cognita fuerit. *ibid.num.* 1. *& ſeqq.*

47. Quando vterque ſponſus fornicationem commiſit, neuter poteſt à ſponſalibus reſilire. *tom.* 1. *fol.* 354. *num.* 6.

Sicut ſponſalia diſſolui poſſunt ob fornicationem corporalem, ita etiam ob ſpiritualem; vt ob hæreſim, vel apoſtaſiam. *ibid.n.* 7.

48. Reſcindi poſſunt ſponſalia, quoties notabilis mutatio ſuperuenit: qualis eſt morbus lepræ ſuperueniens, paralyſis, morbus Gallicus, amiſſio oculorum, naſi, notabilis deformitas, fœtor oris valdè magnus, paupertas notabilis, crimen aliquod turpe, ſæuitia ſponſi, aduentus grauis & capitalis inimicitiæ inter ſponſos; ſi quæ putabatur virgo aut diues, eſt deflorata & pauper. Imò poſſunt adhuc reſcindi, quando poſt ſponſalia incipit cognoſci aliqua cauſa, qua cognita non fuiſſent celebrata. Secus dicendum ſi qui vult reſilire, ea cauſa cognita, adhuc ſponſalia celebraſſet. *ibid.num.* 8. *& ſeq.*

49. Non tenetur ſtare ſponſalibus qui dubitat an tempore celebrationis ſponſaliorum haberet voluntatem promittendi, ſi cognouiſſet aliquod vitium; hæc enim eſt notabilis mutatio, maximè ſi vitium eſt graue. *tom.* 1. *fol.* 355. *num.* 20. *&* 21.

50. Valida ſunt ſponſalia per dolum tantummodo incidentem celebrata, ſi ſponſus cognito dolo adhuc illa celebraſſet. *tom.* 1. *fol.* 356. *num.* 3.

51. Sponſalia celebrata per metum leuem incuſſum ad illa extorquenda, diſſolui poſſunt in foro conſcientiæ: in iure tamen non habetur ratio metus leuis. *ibid.n.* 6.

52. Vt

52. Vt sponsalia mutuo consensu dissoluantur, remissio vtriusque debet esse libera; est enim veluti quædam donatio: quare si alter ex metu incusso remittat obligationem, sponsalia non dissoluuntur. *tom.1.fol.357.num.1.& seqq.*

53. Sponsalia dissoluuntur, quando non adimplentur conditiones sub quibus celebrata fuerunt. Quando sponsalia cum iuramento celebrata dissoluuntur, si natura rei spectetur, non est opus iudicis auctoritate aut relaxatione sacramenti: sed rescindi possunt auctoritate propria, si caussa dissolutionis est publica: si sponsalia sunt publica, vel si causa est occulta, & simul etiam sponsalia occulta. Non poterunt tamen propria auctoritate rescindi, quando dubitatur an adsit iusta causa. Imò, etiam si adsit iusta causa, dissolui non poterunt, si sponsus postea carnaliter cognoscat sponsam. Ad dirimenda sponsalia in foro conscientiæ sufficit dictum vnius testis. *ibid.n.4.& seq.*

54. Habens copulam cum sponsa alterius, tetur hanc circumstantiam in confessione explicare, ratione iniuriæ sponso illatæ. *tom.1.fol.358. num.13.*

55. In sponsalibus apponi non potest pœna soluenda ab eo qui fregerit fidem sponsaliorum, etiamsi cum iuramento apposita sit sponsalibus; peccántque mortaliter qui apponunt pœnas in sponsalibus; nam faciunt contra libertatem matrimonij. Qui tamen reciperet pœnam in sponsalibus appositam, non teneretur ad restitutionem illius ante sententiam iudicis, & inualida esset promissió illius qui diceret: *Promitto tibi sub tali pœna me non contracturum matrimonium cum Titio. ibid.n.1.& fol.359.n.2.& seq.*

56. Inter

56. Intereſſe damni emergentis peti poteſt ab eo qui diſſoluit ſponſalia, ratione iniuſtitiæ commiſſæ ab iniuſtè violante fidem ſponſaliorum. *ibid.num.6.*

Stuprum, Stuprator.

1. Stuprum ſtrictè acceptum eſt concubitus viri cum virgine fœmina, quo virginalis carnis integritas violatur, ſiue puella conſentiat, ſiue ſit inuita. Hoc peccatum habet malitiam ſpecie diſtinctam à fornicatione neceſſariò explicandam in confeſſione (quamquam in hac propoſitione diuiſi ſint Doctores;) propterea in confeſſione explicanda eſt circumſtantia virginitatis fœminæ. *tom.1.fol.471.num.1.& 2.item fol.472.n.3.*

2. Puella corrupta per actus interiores, vt per delectationes venereas, aut per voluntariam pollutionem poteſt velari & ſacrari; ſecus dicendum ſi per copulam corrupta fuit, dummodo per vim oppreſſa non fuerit; nam tunc adhuc velari poteſt ſi copula occulta fuit. Quod ſi puella occultè carnaliter cognita veletur, tenetur poſtquam fuit velata abſtinere ab officiis virginum, ſi commodè poteſt abſque ſcandalo & infamia. In aliquibus locis vſu receptum eſt, vt diſpenſatio petatur, quæ conſuetudo tenenda eſt vbi viget. *ibid.n.4.& ſeqq.*

3. Qui per vim aut fraudem, aut metum, aut mendacia copulam à puella extorſit abſque promiſſione matrimonij, tenetur illam ducere in matrimonium, vel commodè dotare, vel curare, vt æquè bene nubat, ac ſi virgo eſſet. *ibid. num.7.*

4. Stuprator non tenetur ad reſtitutionem, quando

quando fœmina per vim vel fraudem deflorata æquè bene nupſit, ac ſi non fuiſſet deflorata, eo quod ſtuprum fuerit occultum; ſecus dicendum quando violator cognouit fœminam per vim vel fraudem, quæ aliàs fuerat quidem cognita ab alio, ſed publicè habebatur virgo, & illa ratione iſtius infamiæ non poteſt ita commodè nubere. *tom.*1.*fol.*473.*num.*8.*&* 9.

5. Stuprator non tenetur ad reſtitutionem faciendam puellæ vel parentibus, quando puella condonauit ſtupratori obligationem reſtituendi, quia puella poteſt cedere iuri ſuo. *ibid. num.*10.

6. Qui vi ita ſollicitauit puellam ad copulam, vt ob id fuerit illi cauſa infamiæ, tenetur vel ducere vel dotare, ita vt æquè bene nubat, ac ſi ſollicitata non fuiſſet. *ibid.n.*11.

7. Quando puella vi corrupta aut eius parentes nolunt eam tradere ſtupratori, ſtuprator tenetur eam honeſtè dotare, liberum eſt enim puellæ accipere eum in coniugem, aut dotem. *ibid.n.*12.

8. Qui copulam extorſit precibus, muneribus & blanditiis, non tenetur ad reſtitutionem puellæ aut patri, modò nulla adfuerit vis aut coactio. *ibid.n.*13.

9. Filius non peccat, per ſe loquendo, non obediendo patri in iis quæ pertinent ad vitæ ſtatum, vt in materia religionis, aut matrimonij; per accidens tamen poſſet etiam in his peccare filius non obediendo patri, v.g. ſi contrahat cum aliqua indigna, &c. & valde conſentaneum eſt honeſtati vt filij non ineant matrimonium abſque patris conſilio, niſi fortè habeant iuſtam cauſam aliter contrahendi. *tom.*1.*fol.*474.*n.*18.24.*&* 25.

10. Vali

10. Valida ſunt matrimonia quæ fiunt inuitis & inſciis parentibus; nam filij in hac materia ſunt ſui iuris, Eccleſia tamen prohibuit ita celebrari. *ibid.n.23.*

11. Prælatus poteſt impedire matrimonium contrahendum à filiofamilias cum aliqua indigna, quando ex eius celebratione præuidet graue ſcandalum, ac rixas inter parentes. *tom.1. fol.475.num.27.*

Superſtitio.

Vide v. *Decalogus, Diuinatio, Idololatria, Obſeruatio vana.*

1. Eſt falſa religio, id eſt, cultus vitioſus, quo vel colitur creatura cultu diuino, vel Deus modo indebito. Superſtitio contingit vel ratione rei cultæ, quatenus creatura colitur cultu Dei, vel ratione modi indebiti colendi Deum, quatenus Deus colitur modo indebito; falſo ſcilicet cultu, v.g. Iudæorum, vel ſuperfluo vt præter Eccleſiæ vſum; vnde cantans in diuino officio voce aut organo turpia, & vana, ſi hæc admiſceat tanquam diuini officij partem, peccat cultu falſo & ſuperfluo. *tom.2.fol.257.num.1.& ſeq.*

Suſpenſio.

Vide v. *Cenſura, Clericus.*

1. Suſpenſio propriè accepta eſt cenſura Eccleſiaſtica, qua perſona Eccleſiaſtica impeditur, ne functiones exerceat ſui beneficij, vel officij, vel ordinis in totum, vel in partem, in perpetuum vel ad tempus. Multiplex eſt ſuſpenſio. Alia eſt ab

ab officio in totum, vel in partem: alia est pœnalis, alia medicinalis: alia est temporalis, alia perpetua: alia est à iure, alia ab homine. *tom.*1. *fol.*608.*num.*1.*&* 2.

2. Iudex vel Episcopus qui tulit censuram suspensionis, vel interdicti, potest ex iusta causa illam suspendere ad tempus, & concedere celebranti vt tunc temporis non incurrat irregularitatem, quia censura non ligat vltra intentionem iudicis. *ibid.n.*4.

3. Suspensio lata absolutè absque limitatione expressa vel tacita, suspendit absolutè ab omnibus, id est, ab officio & beneficio: lata verò cum expressione alicuius effectus particularis extenditur ad illum effectum, & ad ea quæ sunt illi adnexa, & non ad alia. Quare suspensus ab ordine, non est eo ipso suspensus à iurisdictione, vel beneficio, quia ordo non est necessariò adnexus iurisdictioni aut beneficio. *tom.*1.*fol.*609.*num.*1.2. *&* 4.

4. Suspensus ab ordine inferiori censetur suspensus à superiori, nisi suspensio expressis verbis restringatur ad inferiorem: & suspensus ab ordine absque alia moderatione, intelligitur suspensus à quolibet ordine, sicut suspensus absolutè ab officio nulla addita limitatione, intelligitur suspensus ab officio non tantùm ordinis, sed etiam iurisdictionis: suspensus tamen simpliciter ab officio, non intelligitur suspensus à beneficio, seu fructibus beneficij. *tom.*1.*fol.*610.*num.*7.*&* *seq.*

5. Collatio beneficij facta suspenso ab officio, est inualida. *ibid.num.*11.

6. Suspensus à beneficio, intelligitur suspensus tantum à fructibus beneficij, seu à iure ad fructus: hinc fit vt suspensus à beneficio, teneatur adhuc

adhuc persoluere onera beneficij. *ibid.num.*12. *& fol.*611.*num.*13.

7. Fructus beneficij pro tempore quo aliquis permanet suspensus à beneficio, conuertendi sunt in vtilitatem Ecclesiæ, (detractis iis qui traduntur substituto ad inseruiendum,) distributiones verò pro eo tempore quo clericus eas non lucratur, tradendæ sunt aliis clericis, qui intersunt diuinis officiis. *ibid.n.*14.

8. Suspensus ab officio non potest sacramenta administrare: sicut & suspensus ab officiis diuinis non potest ea ex officio persoluere. *ibid.n.*15. *&* 16.

9. Iniustè suspensus ab officio, distributiones potest recipere, saltem si ante suspensionem consueuerat frequentare chorum. *ibid.n.*17.

10. Suspensio absolutè prolata absque conditione, vel limitatione temporis, durat donec auferatur per absolutionem: lata verò cum temporis determinatione durat intra tempus determinatum, & eo tempore elapso cessat. *tom.*1.*fol.* 612.*num.*1.*&* 2.

11. Qui contraxit suspensionem per annum, seruare debet suspẽsionem tot diebus quot durat annus, nempe 365. diebus, incipiendo ab eo die in quo contracta est, vsque ad eundem diem sequentis anni, vel mensis, si lata sit per mensem. *ibid. num.*3.*&* 4.

12. Suspensus ab officio ab aliquo Superiore est vbique suspensus, consequenter non potest alibi exercere officium, modò suspensio lata sit absque loci determinatione: & suspensus peccat mortaliter ex suo genere exercendo actum à quo est suspensus, nisi aliunde excusetur. *tom.*1.*fol.*613. *num.*1.*&* 7.

13. Coope

13. Cooperans & communicans cum suspenso tolerato, seu nondum denunciato in iis actibus iurisdictionis & officij, à quibus est suspensus, non peccat mortaliter; propterea petens sacramentum à Sacerdote suspenso ab officio, sed nondum denunciato, non peccat. *ibid. num.* 3. *&* 4.

14. Suspensus ex delicto fit irregularis, violando suspensionem per exercitium solemne maioris ordinis, à quo est suspensus. Nec refert quod suspensio lata sit cum restrictione ad determinatum tempus: propterea suspensus ab ordine, efficitur irregularis benedicendo aquam, iuxta solemnitatem Ecclesiæ. *tom.*1.*fol.*614.*n.*5. *&* 6.

15. Acta per suspensum qui non est nominatim denunciatus, valida sunt: secus dicendum de actis nominatim denunciati, nisi adsit titulus coloratus, & error communis vulgi. *ibid. num.*7.

Suspensio contra clericos.

16. Suspenduntur hi: clericus aut religiosus recipiens sacros ordines ficto patrimonio, vel beneficio, aut faciens pactum cum Episcopo ordinante vel præsentante non petendi victum, alimenta aut prouisionem. Recipiens ordines extra constituta tempora, vel ante legitimam ætatem, vel sine litteris dimissoriis (non comprehenditur tamen recipiens ordines non seruatis interstitiis.) *tom.*1.*fol.*615.*num.*1. *& fol.*616.*num.*2. *&* 3.

17. Recipiens duos ordines sacros eodem die, aut minores ordines cum Subdiaconatu, vel duos ordi

ordines sacros duobus diebus continuis sine dispensatione. Recipiens sacros ordines cum litteris dimissoriis à capitulo receptis, vacante Episcopatu, nec occasione beneficij accepti recipiendive arctatus: Recipiens ordinem per saltum: Recipiens ordines ab Episcopo excommunicato, aut interdicto denunciato, seu vitando, vel à simoniaco per sententiam declarato: Recipiens ordines ab Episcopo qui Episcopatui renunciauit, hoc est, iurisdictioni & officio Episcopi: Recipiens ordinem scienter per simoniam, aut in excommunicatione (non tamen recipiens primam tonsuram vel Episcopatum in excommunicatione est suspensus, cum non sit ordo:) Recipiens ordines furtiuè, aut post matrimonium contractum etiam non consummatum, nisi eum bona fides excuset: item celebrans Missam nec in ea communicans; celebrantes vel celebrare facientes in locis interdictis à iure vel ab homine: Præsumens sine graui causa Missam incompletam omittere: Clerici, etiam exempti, aut religiosi admittentes ad sacramenta, &c. publicè excommunicatos denunciatos, vel interdictos: Admittentes manifestos vsurarios ad communionem altaris, ad Ecclesiasticam sepulturam, &c. Sacerdos tam regularis quàm sæcularis coniungens in matrimonium, vel benedicens subditos alterius parœciæ sine licentia: Beneficiarius publicè & absque rationabili causa partita, vel virgata veste vtens; hic enim suspensus est per sex menses à recipiendis fructibus beneficiorum. *ibid. num. 4. & seq.* Item

18. Clericus præsumens commissas sibi Ecclesias alienis debitis grauare, aut litteras, vel sigilla alteri concedere quibus possit obligari, suspenditur

ditur ab adminiſtratione temporalium & ſpiritualium : præterea occupantes bona Cathedralis, regularis, aut collegiatæ Eccleſiæ, ſpectantia ad Prælatum defunctum, vel ad Sedem, vel ad ſucceſſorem, Epiſcopatu vacante : Compromiſſarius eligens indignum in Epiſcopum, ſuperiorémve dignitatem : Eligentes indignos ad Epiſcopatum, vel ad beneficia inferiora animarum curam habentia : Impugnantes alicuius electionem, vel poſtulationem, & poſtea in probatione deficientes, id eſt, obiicientes id quod poſtea probare non poſſunt. *tom.1.fol.619.n.23.& ſeq.*

19. Epiſcoporum electores infra octo dies poſtquam commodè potuerint præſentationem electo culpabiliter præſentare, negligentes, à beneficiis ſuſpenduntur. Item præſumentes ad Eccleſiaſticam præbendam aliquem eligere ſæcularis poteſtatis abuſu, ſeu interuentu & auctoritate Principis ſæcularis nullum ius habentis circa eiuſmodi electionem. Similiter conferentes, vel recipientes illorum beneficia, qui pro ſuis negotiis Romanam Curiam adierunt, aut aliqua negotia in ea exercent : Conſeruatoris munus exercentes, qui ſe ſcienter de aliis intromittunt, quam de manifeſtis iniuriis, aut de iis quæ iudicialem indaginem non requirunt : Iudex Eccleſiaſticus non Epiſcopus faciens iniuriam contra iuſtitiam & conſcientiam parti litiganti. *ibid.num.28. & ſeq.*

21. Iudex excommunicationis ſententiam ſine ſcriptis, aut ſine cauſæ expreſſione ferens, vel requiſitus ſcripturæ copiam intra menſem non tradens, ab ingreſſu Eccleſiæ ſuſpenditur. Eadem cenſura ligatur ferens cenſuram excommunicationis ſine monitione & teſtibus. *ibid.n.33.& 34.*

22. Visitatores Episcopis inferiores pecuniam vel munera in visitatione recipientes suspenduntur. *ibid.n.*35. Item

23. Præsumentes in populari concione in alterutram partem de conceptione B.Mariæ Virginis disputare, aut de hac ipsa quæstione, sub quouis prætextu vulgari lingua scribere, &c. aut in publicis concionibus, lectionibus, conclusionibus, &c. asserere audentes beatissimam Virginem cum originali conceptam fuisse, suspenduntur. Gregorius XV. per Bullam quæ incipit, *Sanctissimus D.N. post longam*, non solùm de præfata quæstione in actibus publicis agere, verùm etiam priuatim quidquam in contrarium asserere prohibuit. *ibid.n.*36. *& fol.*620.*n.*37.

24. Iurantes sponte de tenendo schismate, suspensione quoque ligantur. *ibid. num.* 38. Sicuti &

25. Notorius ac publicus concubinarius; item publicus peccator, vel Sodomita iure antiquo totalem suspensionem incurrebant; non tamen est expressum in iure nouo. *tom.* 1. *fol.* 621. *num.*37.

Suspensio contra Episcopos.

26. Suspenduntur Episcopi, Abbates, & Prælati religionum à Sede Apostolica promoti, sine litteris authenticis eiusdem Sedis suarum Ecclesiarum administrationem recipientes. *tom.*1.*fol.* 621.*num.*1.

27. Episcopus aut alius Episcopo superior qui ab excommunicatis, suspensis, &c. consecrationem accipit, suspensus remanet. Item Episcopus *Extrauag.*2. *de elect.* Ioannis XXII. quoad fructuum

ctuum perceptionem primi vel secundi anni sui Episcopatus, non seruans. *tom.1.fol.622.num.2. & 3.*

28. Conferens ordines vel tonsuram extraneo sine licentia sui Episcopi, suspensionem incurrit; & hoc valet etiam in minòribus respectu ordinati. *ibid.num.4.* Præterea hi omnes suspensionem incurrunt: videlicet

29. Ordinans in aliena diœcesi absque expressa licentia ordinarij, vel de licentia, personas non subditas: Ordinans religiosum non professum, seu qui votum solùm temporale fecit: Ordinans Monachum sine licentia Abbatis, aut bigamum, vel eum qui facit pœnitentiam publicam: Ordinans iniustè inuitum, vel Sacerdotem indignum: Conferens tonsuram illiterato, id est, nescienti legère & scribere, vèl infanti qui nondum compleuit septennium: Conferens duos ordines sacros eodem die, vel duobus diebus immediatis: Conferens Sacerdotium indigno, aut ab illo ordine suspenso: Conferens simoniacè ordines, vel cum pacto, vt ordinatus non petat alimenta: Confirmans & consecrans iam electum in Episcopum, postquam ad Sedem Apostolicam fuit appellatum: Episcopus qui debitam diligentiam non adhibet circa electum ad curam animarum: Episcopus aut alius beneficiorum collator beneficij resignationem contra præscriptum Bullæ Pij V. admittens: Episcopus accipiens aliquid in visitatione, in pecunia, &c. vltra id quod sibi debetur, suspenditur ab ingressu Ecclesiæ donec duplum restituat, non obstante quauis remissione: Extenditur etiam ad alios visitatores Ecclesiarum, & restringitur ad visitantes ordinatio iure: Extenditur iterum ad religiosos,

præcisis ipsorum statutis, &c. Episcopus, aut etiam Cardinalis indicem casuum, gratiarum & indulgentiarum certo soluto pretio proponens: Episcopus, Commissarius, vel Delegatus, &c. qui per gratiam, timorem, aut sordes in detrimentum Ecclesiæ sibi commissa potestate vtuntur: Episcopi abutentes officio Inquisitorum in causis fidei. *ibid. num. 5. & seq.*

30. Episcopi aliique Prælati procurantes vt clerici capiantur à dominis temporalibus, vt beneficia resignent, vel citati ad Apostolicam Sedem accedere nequeant, à fructibus suarum Ecclesiarum suspenduntur. (Extenditur ad Episcopos qui simul sunt domini temporales & Episcopi.) Episcopus relaxans pœnam contentam *in cap. pessimam. tom. 1. fol. 623. num. 24. & seqq.* Item

31. Episcopus alienans bona Ecclesiarum, monasteriorum, &c. absque licentia Summi Pontificis, suspensionem incurrit. Idem dic de Abbatibus. Item Episcopus bona Ecclesiarum sibi commissarum sine Capituli consensu, & Sedis Apostolicæ facultate laicis subiiciens, ab officio simpliciter, & ab administratione rerum spiritualium, & temporalium Ecclesiæ grauatæ suspenditur. *tom. 1. f. 624. num. 27. &* 28.

32. Episcopus ingrediens monasteria monialium sine necessitate, prima vice suspenditur ab ingressu Ecclesiæ, secunda à diuinis, tertia excommunicatur. *ibid. n. 29.*

33. Episcopus Apostolorum limina non visitans singulis tribus annis, secluso legitimo impedimento, suspensionem incurrit: datur tamen longius tempus Gallis, Germanis & remotioribus. *ibid. num. 30. &* 31.

34. Episco

34. Epiſcopus permittens vſurarios publicos alienigenas conducere domos in ſuis terris ad exercendum fœnus, ſuſpenditur. Item & Epiſcopus qui poſt Concilium Prouinciale infra ſex menſes clerum non conuocat; aut qui contra ſimoniacos procedere negligit. Eadem de cauſa alij Epiſcopis inferiores id permittentes, excommunicantur; communitates autem interdicuntur. *ibid.num.32.& ſeq.*

Suſpenſiones contra Conuentus & Capitula.

35. Suſpenduntur Capitula Eccleſiæ, vel monaſterij, quæ Epiſcopum aut Prælatum religioſum à Sede Apoſtolica prouiſum, ſine litteris eiuſdem Sedis recipiunt, aut illi obediunt: Capitula & Collegia, quæ Sede Cathedrali, Collegiata vel regulari vacante occupant bona ad Prælatum defunctum, vel ad ipſam Eccleſiam pertinentia: Capitula & Conuentus, qui aliquid directè vel indirectè accipiunt ob receptionem alicuius in religionem aut poſt illam: Moniales tamen conuentionem de dote facientes nulli pœnæ ſubiacent. *tom.1.fol.624.num.1. & ſeq.* Item

36. Suſpenduntur Capitula, ſingulæve perſonæ beneficiorum reſignationem extra caſus & formam Bullæ Pij V. *Quanta Eccleſia*, admittentes. *ibid.num.5.*

Suſpenſiones contra Religioſos.

37. Suſpenduntur Conuentus, & Capitula aliquid in receptione alicuius in religionem peten-

tia: religiosi tamen non incurrunt censuras in clericos simpliciter latas, quia religiosi simpliciter non dicuntur clerici. *tom.*1. *fol.*625. *num.*1.

38. Prælatus Prædicatorum Minorum mendicantium admittens aliquem ad probationem nondum expleto professionis anno, suspensionem incurrit. *ibid.num.*2.

39. Item suspenduntur religiosi qui ad sacros ordines nondum professione facta promouentur. *ibid.num.*3.

40. Suspenditur quoque Apostata sacrum ordinem in apostasia recipiens. Idem militat in eo qui ad aliam religionem inualidè transit, & in ea sacros ordines recipit. *ibid.n.*4.

41. Religiosi quicumque monasteriis, Prioratibus, Ecclesiis præsidentes, &c. & iura, reditus, vel possessiones eorumdem monasteriorum, &c. alicui quouis modo concedentes, &c. pecunia etiam inde recepta, suspenduntur, & inualida est concessio. *ibid.num.*5.

42. Grauantes seu defraudantes Ecclesias circa decimas eis debitas, eásque sine causa, vel priuilegio sibi vsurpare præsumentes, suspensione ligantur, donec destiterint & satisfecerint. *ibid. num.*6.

43. Suspenduntur Fratres Ordinis Prædicatorum non reddentes ordini libros, & alia quæ habent dum ad Episcopatum, aliásve Prælaturas promouentur. Prælati quoque religiosorum, ad quos occasione prohibitorum excessuum à suis subditis commissorum aliquid quoquo modo peruenerit: hi autem excessus sunt: retrahere testantem à legatis faciendis Ecclesiis matricibus: retrahere testatorem à debitis restituendis;

&

& procurare vt legata, debita, vel malè ablàta, incerta dentur sibi aut aliis singularibus personis ordinis sui in præiudicium aliorum quibus debentur. *tom.1.fol.626.num.7.& seqq.*

44. Prælati religiosorum non satisfacientes Prælato de damno à suis subditis in concione indiscreta illato, suspensi remanent. Item Confessarij qui requisiti pœnitentibus sibi confitentibus conscientiam de soluendis decimis scienter facere prætermittunt, suspensionem contrahunt. Similiter & Abbates aut alij quicumque licet exempti litteras dimissorias aliis quàm suis regularibus subditis concedentes, suspensioni subiacent. Item concedentes dimissorias vel ordines nouitio nondum expleto probationis anno. *ibid. num.*10.*& seq.*

45. Suspenditur monachus niger S. Benedicti, habitu & vestitu, iuxta præscriptam formam, non vtens. Iidem monachi aucupationi aut venationi clamorosæ ex proposito interessentes, suspensi remanent. *ibid. num.* 14. *& fol.* 627. *num.*15.

46. Fratres Prædicatores Inquisitoris officium à Minoribus Fratribus exercitum perturbare præsumentes, suspensionem incurrunt, & è contra. Item & religiosi coniungentes in matrimonium vel benedicentes sponsos alienæ parœciæ absque Parochi facultate; aut præsumentes introducere mulieres in monasterio. *ibid.num.*16. *& seq.*

Absolutio à suspensione.

47. Suspensio lata ad tempus, eo tempore lapso, cessat absque alia absolutione: sicut etiam

suspensio lata cum particula, *donec satisfeceris*, exhibita satisfactione. *tom.* 1. *fol.* 627. *num.* 1.

48. Non sunt determinata aliqua verba ad absoluendum à suspensione : nec est necessarium in absolutione explicare causam, ob quam contracta est suspensio, petendum est tamen iuramentum in delictis grauibus obediendi Ecclesiæ. *ibid.n.*2. *& seqq.*

49. Episcopus potest absoluere suos subditos à suspensione Papæ reseruata vel perpetua, modò proueniat ex delicto occulto, & non deducto ad forum contentiosum. Aduerte tamen suspensionem latam in puram pœnam pro delicto præterito, auferri non posse ab ordinario, aut ab alio inferiore; aufertur enim per dispensationem, quæ non datur ab inferiore eo qui eam tulit. *ibid. num.*5. *& fol.*628. *n.*6.

Susurratio.

Vide v. *Detractio, Contumelia.*

1. Susurratio est peccatum linguæ, quo quis manifestat alterius defectum ad seminandas discordias inter amicos; est peccatum mortale ex suo genere contra iustitiam, continens aliquando plures malitias necessariò explicandas in confessione, vt quando susurro malum refert ad seminandas discordias inter duos coniuges, vt inde facilius occasionem arripiat adulterandi cum altero. Aliquando etiam susurratio excusari potest à peccato mortali ratione indeliberationis & inaduertentiæ; vel quando quis manifestat alterius defectum ad dissoluendam perniciosam

ciosam & periculosam amicitiam, v. g. concubinariorum, nullo intercedente mendacio. Ex susurratione consurgit obligatio restituendi, vt per se patet. *tom.2.fol.642.n.1.& seqq. item fol.645. num.1.& seq.*

T

Tentatio Dei.

1 TEntatio Dei est actus contra religionem, quo quis absque iusta causa aliquid dicit vel facit ad capiendum experimentum de diuina perfectione, ex.gr. de potentia, de sapientia Dei, &c. vt si imperitus velit absque iusta causa concionari nulla præuia meditatione, seu præparatione sperans sibi à Deo suggerendos conceptus. & hæc tentatio Dei manifestanda est in confessione, exprimendúmque an fuerit tacita vel expressa. *tom.2.fol.308.n.1.& seq.*

2. Committitur autem peccatum tentationis Dei, quando experimentum coniunctum est cum aperto grauis damni periculo, vt quando quis graui laborans infirmitate respuit absque iusta causa medicinas & remedia, sperans à Deo sanitatem; quando periculum est scandali, & quando fit intentione videndi opus aliquod supernaturale, vt quando petitur miraculum ex curiositate. *ibid.n.5.& seq.*

Testamentum & legatum.

Vide v. *Substitutio, Hæres.*

1. Testamentum est nostræ voluntatis iusta

sententia de eo quod quis vult fieri post mortem, cum directa institutione hæredis. Differt testamentum à codicillo, quod in testamento instituitur hæres; in codicillo verò neque instituitur, neque adimitur, nisi alicui concessum sit priuilegium instituendi hæredem per codicillum. Præterea in testamento requiruntur septem testes, rogati, masculi & puberes: in codicillo verò sufficiunt quinque, siue rogati, siue non; siue sint masculi, siue fœminæ. *tom.2.fol.924.n.1.& 2.*

2. Duplex est testamentum: vnum in scriptis seu clausum, eo quòd testator latere velit, quod in eo continetur: alterum dicitur, *nuncupatiuum*, eo quòd testator sine scriptura coram testibus declaret, quid fieri velit post mortem, & ob id appellatur testamentum apertum. *tom.2.fol.925. num.9.*

3. Ad testamentum in scriptis requiritur, vt post confectam & clausam scripturam adhibeantur septem testes masculi liberi, vel qui liberi reputentur, puberes & rogati, id est, vocati ad hoc; coram quibus testator vno eodémque tempore indicet illud esse suum testamentum, & illud propria manu subscribat, si nouit & potest subscribere: si verò nescit, vel non potest subscribere, sufficit si per alium scribat. Præterea poni debet dies, mensis, & annus. *ibid.num.10. & fol.926.n.11.*

4. Ad testamentum verò nuncupatiuum requiruntur septem testes masculi, liberi, vel qui liberi reputentur, puberes qui videlicet compleuerint decimum quartum annum, rogati, id est vocati, seu inuitati: & testes debent simul audire & intelligere vocem & voluntatem testatoris, siue scriptam, siue viua voce expressam. *ibid.n.12.*

5. Quilibet nisi prohibeatur, testari potest, modò

dò sufficientem rationis vsum habeat, & liberam bonorum administrationem. *Nisi prohibeatur,* quia carens vsu rationis, furiosus qui lucida non habet interualla; surdus simul & mutus à natiuitate prohibentur testari ad causas profanas. Item prohibetur qui non potest articulatè loqui, ita vt nequeat hæredem exprimere; & impubes qui nondum expleuit decimum quartum annum si sit masculus, si verò sit fœmina, duodecimum. Item prohibetur prodigus, cui prohibita est bonorum administratio; & filiusfamilias existens sub patris potestate: præterea illi quibus ob delicta testari interdictum est à iure; quales sunt vsurarij notorij, percussores Cardinalium, & hæretici; damnatus ob libellum famosum; condemnati ad mortem; (quamquam alicubi aliter receptum videtur,) & religiosi qui votum paupertatis emiserunt in approbata religione. *tom.2.fol.927.n.1. & seq.*

6. Beneficiarius & clericus possunt de bonis patrimonialibus, vel quasi, licitè testari, mortuo patre; sicut etiam possunt de bonis castrensibus vel quasi, viuente patre; sunt enim domini istorum bonorum. Imò beneficiarius, de bonis necessariis ad congruam sui sustentationem, quæ parcè viuendo subtraxit suæ congruæ sustentationi potest testari, etiam ad causas profanas; cùm possit de illis bonis disponere prout vult. *tom.2.fol.930. num.5.*

7. Omnes non solùm priuati, verùm etiam communitates possunt institui hæredes & legatariæ, modò non sint incapaces hæreditatis, (vt sunt Fratres Minores de Obseruantia & Capucini S.Francisci,) & à iure non impediantur, sicut impenduntur ciuitates hostium; & ij qui sunt inte-

stabiles actiuè propter delictum, id est, qui non possunt testari ob aliquod crimen; quales sunt, qui persequuntur, & percutiunt vel capiunt Cardinales. Adde filium spurium non legitimatum non posse institui hæredem à patre, nec illi posse aliquid relinqui præter alimenta: neque pater potest aliquem instituere in hæredem, rogando illum vt hæreditatem restituat filio spurio; hæc enim conditio apposita, est turpis; & consequenter hæredem tali conditione institutum non obligat. Sicut autem spurij non possunt succedere parentibus, ita parentes, aliíque ascendentes nequeunt succedere filiis spuriis; est enim par ratio. At fratres spurij aut naturales vterini sibi inuicem succedunt; secus dicendum si non sint vterini, quamuis legitimati sint, & geniti ab eodem patre. *tom.2.f.931.n.1.& fol.932.n.5.item fol.935.n.12.& fol.937.n.15.17.& 18.*

8. Filius potéstne à patre priuari hæreditate? Non potest, nisi iusta concurrente causa, scilicet ingratitudine, vt si patrem graui iniuria affecerit, aut se maleficis immiscuerit, &c. *ibid.n.19.*

9. Filia non potest exhæredari, eo quòd matrimonium contraxerit inuito patre, vel cum indigno; cùm hoc videatur repugnare libertati matrimonij: secus si turpem vitam agat. *ibid.n.20.*

10. Quæres, quínam succedant ab intestato? Succedunt filij, parentes, fratres, & sorores; ita vt deficientibus descendentibus succedant parentes; & deficientibus ascendentibus & descendentibus, fratribus, & eorum filiis, succedunt propinquiores per capita vsque ad decimum gradum inclusiuè. *tom.2.fol.938.n.23.*

11. Occidens aliquem, vt ei succedat, potéstne succedere? Potest, donec per iudicem condemnetur:

tur: hoc tamen non videtur procedere in eo, qui occidit vxorem, aut eam sua culpa permittit perire. Limita tamen hanc doctrinam in viro occidente vxorem in flagranti delicto adulterij deprehensam; quam impunè per leges occidit. *ibid. num.* 24.

Substitutio.

1. Substitutio est vocatio vnius aut plurium ad hæreditatem in locum alterius vel aliorum. Sex modis potest quis alteri substitui: substitutione vulgari, pupillari, exemplari, fideicommissaria, reciproca, & compendiosa, seu breuiloqua. *tom.* 2. *fol.* 939. *num.* 1. & 2.

2. Substitutio vulgaris est substitutio directa & simplex, qua quis absque peculiari priuilegio aliquem substituit. Hæc substitutio fit sub conditione, vt si ille qui fuit institutus hæres, vel qui succedere debet ab intestato, nolit, aut non possit esse hæres, succedat substitutus. *ibid. n.* 3.

3. Substitutio pupillaris est illa, qua quis proli impuberi in sua potestate constitutæ substituit aliquem; vt si pater dicat, *si filius meus infra pupillarem ætatem, id est ante decimum quartum annum decedat, substituo Titium*; quo casu decedente filio infra ætatem pupillarem, ei succedit Titius. *ibid. num.* 4.

4. Substitutio exemplaris, ea est, qua quis filio amenti, vel prodigo, vel alia ratione prohibito testari, substituitur. *ibid. n.* 5.

5. Substitutio fideicommissaria, ea est, per quam hæres ab intestato, vel testamento constitutus grauatur restituere hæreditatem, vel partem eius aliquotam, vt tertiam vel dimidiam partem, alteri

teri post mortem. Quod si hæres grauatus professionem faciat in religione, alia quàm Minorum, non idcirco hæreditas deuoluitur ad fideicommissarium, sed expectanda est mors naturalis hæredis licet religiosi. *tom.2.fol.940.num.6.& fol.941.num.9.*

6. Substitutio reciproca seu breuiloqua dicitur ea, qua hæredes substituti sibi inuicem substituuntur: vt si testator dicat, *instituo tales hæredes, quos inuicem substituo. tom.2.fol.944.num.18.*

7. Substitutio compendiosa illa est, quæ complectitur plures substitutiones diuersas quoad tempora, vt si dicatur, *instituo Caium filium meum hæredem, & cum migrauerit è vita, substituo ei Titium. ibid.num.19.*

8. Iuramentum additum contractui inualido, firmat contractum, eíque robur præstat. Item testamentum factum ad pias causas, sine solemnitate requisita à iure positiuo, validum est. Illud autem dicitur testamentum ad pias causas, seu legatum pium, quod relinquitur pro honore Dei vel Sanctorum, vel pro animæ salute. Et vt testatori magis prosit dispositio legatorum piorum, curandum est vt testamentum conficiatur, dum testator existit in gratia; aut saltem vt illud ratificet postquam consecutus fuerit gratiam sanctificantem. *tom.1.fol.947.n.6.& 7. item fol.953. n.1.& 3.*

9. Testamentum & legatum semper potest reuocari à testatore, (excipe religiosum professum) vsque ad mortem, nisi testator iurauerit se non reuocaturum: nam qui iurauit se non reuocaturum, non videtur amplius posse testamentum licitè reuocare; quamquam si reuocet, validè reuocet; quia aliud est illicitè reuocare, aliud inualidè,

dè, cum multa illicitè fiant, quæ tamen facta tenent. *tom.2.fol.947.n.1.& fol.948.n.5.* Vide v. *Hæres.*

Testis.

Vide v. *Accusator.*

V

Vectigal.

Vide v. *Restitutio.*

Venditio.

Vide v. *Emptio.*

1 QVoties tacetur vitium notabile, quo cognito emptor non emisset, contractus est nullus, adéstque obligatio restituendi damna; & in foro externo datur actio quæ dicitur *redhibitoria*, ad rehabendum pretium, & restituendam rem acceptam: secus quando vitium quod tacetur, non est notabile absolutè, neque reddit rem notabiliter minus vtilem in ordine ad vsum ad quem res ipsa emitur, etiamsi venditor præsumat fore, vt emptor non emeret, aut non tanto pretio, si vitium cognosceret: hic tamen contractus non est iustus, & res cum huiusmodi leui vitio minùs valet quàm sine vitio. Ex his habes eum qui vendit semina corrupta pro recentibus, teneri in conscientia ad restitutionem, quia dolus dat caussam contractui cum damno emptoris, qui censetur rationabiliter inuitus. Item eum qui vendit ouem morbidam non manifestato vitio, teneri

ri ad restitutionem damnorum quæ consecuta sunt ex eo, quod ouis morbida alias infecit. Item eum teneri ad restitutionem qui mendaciis alios induxit, & efficaciter mouit ad emendam rem notabiliter minùs vtilem ad vsum ad quem emitur; cooperatus est enim actioni iniustæ & damnificatiuæ; secus si mendacia non efficaciter mouerunt. *tom.2.fol.736.n.2. & seqq. item fol.737. num.11.*

2. Venditor tenetúrne emptori manifestare vitium patens? Non tenetur, per se loquendo, manifestare; non enim magis spectat ad venditorem huiusmodi vitium manifestare, quàm ad emptorem illud inspicere; & si emptor ex sua negligentia non aduertit, debet sibi imputare; secus dicendum, si venditor animaduertat vitium non cognosci ab emptore ex inaduertentia inuincibili; nam tali casu debet detegere, sicut & interrogatus de occultis rei vitiis tenetur ea manifestare, quamuis non sint notabilia in se vel in ordine ad vsum ad quem res emitur. *ibid.n.13. & 14.*

3. Neque excusatur vendens rem aliquam habentem vitium particulare, quod ipse venditor laudibus vel ingenio quodam artis occultat; vt si vitium illud proferat simul cum aliis vitiis, quæ constat non inesse rei, vt mentiendo in iis quæ constat non inesse, inducat ad credendum, nec inesse occulta; vt si vendens equum occultè claudum dicat; Vendo hunc equum pro claudo, cœco, surdo, & habente omnia alia vitia; nam hæc manifestatio perinde se habet ac si non fieret, & venditor mentiendo in iis vitiis quæ constat non inesse rei, inducit emptorem ad credendum non inesse vlla alia occulta vitia. *tom.2.fol.738. num.16.*

4. Emptor

4. Emptor qui restituit rem emptam venditori propter notabile vitium occultum non manifestatum, tenetur restituere fructus rei emptæ medio tempore collectos, deductis expensis & æstimatione industriæ quam ipse adhibuit. Sed ad quem pertinebunt fructus pendentes tempore venditionis, siue maturi sint, siue nondum ad maturitatem peruenerint? Pertinebunt ad emptorem quoad valorem, quem habent tempore venditionis, nisi aliter conuentum sit inter contrahentes. *ibid.num.*18.*& fol.*739.*n.*1.

5. Quando res vendita tradita est emptori, sed pretium nondum fuit solutum, nec habitum pro soluto, fructus rei venditæ quoad valorem quem acquirunt post venditionem, pertinent ad venditorem; ideo si emptor ex re sibi tradita fructus percepit, tenetur eos restituere venditori. Quando verò venditor tradidit rem emptori soluto pretio, vel habita fide de pretio, & concessa dilatione ad soluendum, fructus omnes pertinent ad emptorem, nec emptor tenetur ad interesse pro pretio non soluto, nisi fortè aliter conuentum sit inter contrahentes. Hinc colligitur eum qui vendit & tradit alteri domum, posse pacisci de pretio locationis exigendo, donec pretium domus soluatur. *ibid.num.*4.*&* 5.*item fol.*740.*num.*6.

6. Estne licitus contractus, quo quis tradit pecuniam alteri sibi aliam rem tradenti, relicta vtrique facultate repetendi rem vel pecuniam? Illicitus est, per se loquendo, potest tamen iustificari ex duplici titulo; ratione lucri cessantis, si lucrum cesset illi qui pecuniam tradit; & ratione pacti retrouendendi in fauorem vtriusque contrahentis, ita vt tradens pecuniam obliget se ad rem acceptam restituendam, quoties qui pecu-

niam

niam accipit, restituerit pecuniam, & è contra. *ibid.num.7.*

7. Quando contractus venditionis cum pacto adiectionis in diem, vel legis commissoriæ verbis directis celebratus dissoluitur, fructus medij temporis pertinent ad venditorem: si verò contractus celebratus sit verbis obliquis, fructus medij temporis pertinent ad emptorem. *tom.2. fol.741.num.3.*

8. Quid sentiendum in hoc casu: Titius vendidit & tradidit equum Caio quinquaginta nummis aureis, celebrando contractum hoc pacto, vendo tibi hunc equum quinquaginta nummis aureis hac lege, vt si quinquaginta nummos restituero intra duos menses equus sit inemptus: Titius verò intra duos menses restituit Caio quinquaginta nummos, sed equus antequam Titio à Caio restituatur, moritur apud Caium. Quæritur vtrùm equus Titio pereat, an Caio? Respond. perire Caio: nam res domino perit, Caius autem remanet dominus equi, donec illum Titio tradat. *tom.2.fol.742.n.5.*

9. Quando venditio dissoluitur per pactum retrouendendi eodem pretio, fructus medij temporis, qui videlicet producti sunt à tempore venditionis vsque ad tempus redemptionis pertinent ad emptorem secundùm valorem, quem habent vsque ad diem retrouenditionis, quia res domino fructificat, sed tempore intermedio res fuit primi emptoris, ergo, &c. Fructus medij temporis pertinent adhuc ad emptorem, quando venditio dissoluitur, eo quod pœniteat prioris contractus, & alter de nouo mutuo consensu celebratur, ob rationem iam allegatam. *ibid.n.6. & fol.743.n.8.*

10. Quan

10. Quando verò venditio celebrata fuit sub conditione de futuro, & conditio non adimpletur, fructus medij temporis pertinent ad venditorem, siue res tradita sit emptori, siue non. Propterea si quis dicat, vendo tibi hunc equum, si intra mensem solueris pretium: aut, vendo tibi hanc vineam, nisi alius intra mensem offerat meliorem conditionem, fructus qui percipiuntur ex vinea ante conditionis euentum, sunt venditoris; quia non adimpleta conditione, venditio nulla est, consequenter venditor est dominus rei; adimpleta verò conditione fructus sunt emptoris. *ibid.n.*12.

11. Petes, cuínam res pereat vel deterior fiat, emptorine an venditori, si pereat vel deterior fiat ante vel post traditionem? Respond. si res vendita pereat post traditionem, perit emptori. Imò si res vendita sit certa & determinata, & post venditionis contractum pereat, vel deterior fiat ante traditionem, regulariter perit & deterior fit emptori, modò venditio sit perfecta & absoluta, nec adsit culpa, vel mora venditoris in re tradenda domino. Quòd si venditio facta sit sub conditione pendente in futurum, periculum interitus rei ante conditionis euentum pertinet ad venditorem: & si vterque contrahens fuit in mora, periculum est illius qui posterior est in mora, modò tamen mora prioris non fuerit causa posterioris. Ex quibus sequitur dolium vini quod venditum fuerat ad corpus, si pereat ante traditionem, perire emptori; & si domus vendita incendio absumatur, vel seruus venditus pereat, vel aliqua corporis parte lædatur post perfectam venditionem, damnum pertinere ad emptorem, ipsúmque teneri pretium venditori

solue

ſoluere. *tom.2.fol.744.num.2. & ſeqq.*

12. Sed cuínam res peribit, quando ex certo numero vna venditur ſub diſiunctione, vt ſi dicatur, Vendo tibi hanc vel illam ouem? Peribit venditori; nam ouibus ſaluis, liberum illi erat tradere, quam vellet, ergo par eſt, vt ſi aliqua pereat ante traditionem, illi pereat: ſi verò omnes pereant ſimul, aut ſucceſſiuè nulla excepta, vna perit emptori, conſequenter emptor tenetur pretium ſoluere, quamuis res ſibi nondum fuerit tradita. Ad quem verò pertinebit periculum rei, quando de communi conſenſu conſtitutus fuit terminus ad menſurandam, vel ponderandam rem venditam? Periculum pertinebit ad illum qui fuit in mora. *ibid.num.9.& fol.745.n.10.*

13. Petes, quid ſit euictio? Eſt rei emptæ, vel iuſta cauſa receptæ per ſententiam iudicis abductio, vel rei taliter acceptæ iuridica amiſſio. *ibid.num.1.*

14. Venditor tenetúrne de euictione? Tenetur, ſi rem alienam, quam ſciebat alienam eſſe, vendidit emptori ignoranti alienam eſſe, id eſt, tenetur emptori pretium reſtituere, & quantum intereſt rem ipſius factam non fuiſſe. Et non ſolùm in venditione, verùm etiam in aliis contractibus onerosis, contrahentes tenentur de euictione: non tenentur autem in contractibus gratuitis, ſecluſo pacto, & culpa contrahentis; quia par non eſt, vt donator damnum patiatur ex eo quod ſua liberalitate tradit abſque præuia promiſſione, vel obligatione. *ibid.n.2.& fol.746.n.9.*

Extrema Vnctio.

Vide v. *Sacramentum.*

1. Sacra

1. Sacramentum extremæ vnctionis est signum rei sacræ, quo aliquæ partes corporis infirmi vnguntur oleo benedicto sub præscripta verborum forma, iuxta Christi institutionem ad salutem animæ & corporis. *tom.*1.*fol.*309.*num.*4.

2. Materia remota sacramenti extremæ vnctionis est oleum ex oliuis expressum & benedictum ab Episcopo, vt patet Iacob.5.*Vngentes oleo*, proxima verò est vnctio. *ibid.num.*2. *&* 3. *item fol.*310.*n.*9.

3. Parochus potest licitè oleum non consecratum miscere consecrato, quando timet fore vt oleum consecratum non sufficiat: vtrumque enim censetur consecratum per admixtionem, modò quod additur sit minoris quantitatis consecrato. *ibid.num.*8.

4. Non est de necessitate sacramenti vt oleum fuerit eo anno benedictum, ex præcepto tamen debet esse benedictum eodem anno.*ibid.n.*6.

Forma, & minister huius sacramenti.

5. Forma huius sacramenti sunt hæc verba quæ proferuntur à Sacerdote: *Per istam sanctam Vnctionem, & suam pyssimam misericordiam indulgeat tibi Deus quidquid deliquisti per visum. Amen.* Hæc eadem forma adhibetur in vnctionibus aliorum sensuum, expresso nomine singulorum sensuum, v.g.*per auditum*, quando inunguntur aures, &c. Hæc forma fit modo deprecatiuo, quia infirmus eget deprecatione aliorum; & Christus ita instituit.*tom.*1.*fol.*310.*n.*1.*&* 3.

6. Inuocatio sanctissimæ Trinitatis non est de essentia formæ, cùm non contineatur in verbis formæ, *Per sanctam & pyssimam*, non videtur etiam

hoc ſacramentum adminiſtrandum eſt, ſi fieri poteſt, quando infirmus adhuc rationis vſu gaudet, vt ſe magis ad fructum ſacramenti recipiendũ diſponat, & ſit capax alacritatis quæ conferri ſolet in hoc ſacramento. *ibid.n.*7.

18. Si infirmus dum vngitur ex hac vita decedat, Parochus debet ab vnctionibus deſiſtere; cùm non ſit amplius viator; quod ſi dubitetur an ſit mortuus, adminiſtrandum eſt ſacramenmentum ſub conditione, *ſi adhuc viuit. ibid.n.*8. *&* 9.

19. Omittens hoc ſacramentum tantummodò ex negligentia, non peccat mortaliter: tenetur tamen Parochus illud conferre, cum illi incumbat ex officio conſulere ſaluti ſuorum ſubditorum. *ibid.num.*11. *&* 12.

20. Dandum eſt hoc ſacramentum etiam illi qui nunquam actualiter peccauit, ex his verbis Iacob. 5. *Si in peccatis ſit, dimittentur ei*: nam ſupponit poſſe conferri cuicumque infirmo. Quare conferri poteſt hoc ſacramentum ſaltem ſub conditione adulto, qui ſtatim poſt ſuſceptum Baptiſmum, incidit in morbum lethalem. *ibid.num.*13. *&* 14.

21. Non eſt peccatum mortale conferre ſacramentum extremæ vnctionis ante ſacramentum pœnitentiæ, vel Euchariſtiæ: quia infirmus poteſt per contritionem ſe ad illud diſponere. *tom.*1. *fol.*314.*num.*15.

22. De neceſſitate & eſſentia huius ſacramenti eſt vt inungantur quinque ſenſus corporis, oculi ſcilicet, aures, nares, os, & manus, repetita ad ſingulos forma: quod ſi quis careat vno corporis membro in quo viget aliquis ſenſus, vngenda eſt pars magis propinqua. Solæ autem hæ partes

inun

inunguntur, & non totum corpus, quia hoc sacramentum applicatur per modum medicinæ corporalis, quæ applicatur iis partibus à quibus morbus originem trahit. *ibid.num.16.*

23. Vnctio in pedibus vel renibus & vmbilico adhiberi vel prætermitti potest iuxta loci consuetudinem: semper tamen omittitur vnctio in fœminis in vmbilico propter decentiam & honestatem. *ibid.num.18.*

24. Sacerdotes non vnguntur in palma, quia semel fuerunt inuncti in susceptione ordinis sacerdotalis, sed in superiori versa parte manus. *tom.1.fol.315.num.19.*

25. Non est necessariò vngendum vtrumque organum vnius sensus, exempli gratia vterque oculus, vel vtraque manus, &c. quia significatio istius sacramenti satis saluatur per vnctionem vnius organi: ex præcepto tamen seruanda est locorum consuetudo, quæ vim habet legis. *ibid.num.21.*

Effectus Extremæ Vnctionis.

26. Multiplices sunt huius sacramenti effectus. Primò abstergit reliquias peccatorum, id est expellit habitudines & procliuitates ad malum. Secundò subleuat infirmum à corporali ægritudine, & sanitatem confert si animæ saluti expedierit. Tertiò confert gratiam non solùm sanctificantem, verùm etiam delet peccata venialia, iuuátque contra tentationes & dæmonis incursus, qui eo præsertim tempore solent esse vehementes. Producit autem hos effectus in eo instanti in quo perficitur, id est in vltima vnctione, vt patet ex dictis in aliis sacramentis. *tom.1.fol.315.num.1.& seqq.*

ſoluere. *tom.2.fol.744.num.2. & ſeqq.*

12. Sed cuinam res peribit, quando ex certo numero vna venditur ſub diſiunctione, vt ſi dicatur, Vendo tibi hanc vel illam ouem? Peribit venditori; nam ouibus ſaluis, liberum illi erat tradere, quam vellet, ergo par eſt, vt ſi aliqua pereat ante traditionem, illi pereat: ſi verò omnes pereant ſimul, aut ſucceſſiuè nulla excepta, vna perit emptori, conſequenter emptor tenetur pretium ſoluere, quamuis res ſibi nondum fuerit tradita. Ad quem verò pertinebit periculum rei, quando de communi conſenſu conſtitutus fuit terminus ad menſurandam, vel ponderandam rem venditam? Periculum pertinebit ad illum qui fuit in mora. *ibid.num.9.& fol.745.n.10.*

13. Petes, quid ſit euictio? Eſt rei emptæ, vel iuſta cauſa receptæ per ſententiam iudicis abductio, vel rei taliter acceptæ iuridica amiſſio. *ibid.num.1.*

14. Venditor tenetúrne de euictione? Tenetur, ſi rem alienam, quam ſciebat alienam eſſe, vendidit emptori ignoranti alienam eſſe, id eſt, tenetur emptori pretium reſtituere, & quantum intereſt rem ipſius factam non fuiſſe. Et non ſolùm in venditione, verùm etiam in aliis contractibus onerofis, contrahentes tenentur de euictione: non tenentur autem in contractibus gratuitis, ſecluſo pacto, & culpa contrahentis; quia par non eſt, vt donator damnum patiatur ex eo quod ſua liberalitate tradit abſque præuia promiſſione, vel obligatione. *ibid.n.2.& fol.746.n.9.*

Extrema Vnctio.

Vide v. *Sacramentum.*

1. Sacra

1. Sacramentum extremæ vnctionis eſt ſignum rei ſacræ, quo aliquæ partes corporis infirmi vnguntur oleo benedicto ſub præſcripta verborum forma, iuxta Chriſti inſtitutionem ad ſalutem animæ & corporis. *tom.1.fol.309.num.4.*

2. Materia remota ſacramenti extremæ vnctionis eſt oleum ex oliuis expreſſum & benedictum ab Epiſcopo, vt patet Iacob.5. *Vngentes oleo*, proxima verò eſt vnctio. *ibid.num.2. & 3. item fol.310.n.9.*

3. Parochus poteſt licitè oleum non conſecratum miſcere conſecrato, quando timet fore vt oleum conſecratum non ſufficiat: vtrumque enim cenſetur conſecratum per admixtionem, modò quod additur ſit minoris quantitatis conſecrato. *ibid.num.8.*

4. Non eſt de neceſſitate ſacramenti vt oleum fuerit eo anno benedictum, ex præcepto tamen debet eſſe benedictum eodem anno. *ibid.n.6.*

Forma, & miniſter huius ſacramenti.

5. Forma huius ſacramenti ſunt hæc verba quæ proferuntur à Sacerdote: *Per iſtam ſanctam Vnctionem, & ſuam pyſſimam miſericordiam indulgeat tibi Deus quidquid deliquiſti per viſum. Amen.* Hæc eadem forma adhibetur in vnctionibus aliorum ſenſuum, expreſſo nomine ſingulorum ſenſuum, v.g. *per auditum*, quando inunguntur aures, &c. Hæc forma fit modo deprecatiuo, quia infirmus eget deprecatione aliorum; & Chriſtus ita inſtituit. *tom.1.fol.310.n.1. & 3.*

6. Inuocatio ſanctiſſimæ Trinitatis non eſt de eſſentia formæ, cùm non contineatur in verbis formæ, *Per ſanctam & pyſſimam*, non videtur etiam

etiam de essentia, cùm sensus verborum sit completus, & subsistat illis omissis. *ibid.n.2.& fol.*311. *num.*4.

7. Poterit Sacerdos existente periculo in mora & in casu necessitatis dicere vngendo aurem, nares, oculum & os: *Per istam sanctam vnctionem & suam pijssimam misericordiam parcat tibi Dominus quidquid per visum, auditum, odoratum, gustum & tactum deliquisti. ibid.num.*5.

8. Proprius minister huius sacramenti est solus Sacerdos, & non Diaconus aut Subdiaconus. Sacerdos non habens iurisdictionem aut ab Ecclesia impeditus, validè quidem administraret hoc sacramentum, sed non licitè; nam qui non est proprius Sacerdos vel Parochus, aut qui facultatem non habet à proprio Parocho, grauiter peccat administrando hoc sacramentum. *ibid.n.*1. *& seq.*

9. Adde religiosos licet exemptos qui sine Parochi licentia, vel sine priuilegio Sedis Apostolicæ administrant sacramentum extremæ vnctionis, incidere in excommunicationem. *ibid. num.*6.

10. Plures Sacerdotes possunt eodem tempore vrgente necessitate vni & eidem conferre sacramentum extremæ vnctionis, modò vnusquisque vngat independenter ab alio: non potest tamen vnus vngere, & alter formam proferre. *ibid.n.*7. *& fol.*312.*n.*8.

11. Alius Sacerdos debet perficere sacramentum inchoatum, si primus morte præoccupetur, indéque incipere, vbi aliter finiit. *ibid.n.*9.

12. Sacerdos non incurrit irregularitatem, si ægrotus ex hac vita decedat, dum Sacerdos curat illum reuolui ad vnctionem impendendam; hæc enim

enim irregularitas non extat in iure expressa. *ibid.num.*10.

Subiectum huius sacramenti, & quæ partes vngendæ.

13. Subiectum extremæ vnctionis sunt soli fideles de vita periclitantes, qui ratione vtantur, vel certè antea vsi sint, hócque sacramentum recipere optauerint. Ita habetur in Concilio Florentino. *tom.*1.*fol.*312.*num.*1. Hinc

14. Phreneticis qui ante phrenesim optauerunt hoc sacramentum, potest conferri, sicut & iis qui optauerunt, saltem interpretatiuè, quales sunt qui Christianè vixerunt. *ibid.num.*2.*& fol.*313. *num.*3.

15. Non est conferendum iis qui non laborant infirmitate, licet in magno vitæ periculo versentur, vt patet ex dictis: quales sunt gerentes bellum, existentes in mari, damnati ad mortem à iudice, aut mulieres in partu existentes, quia non laborant infirmitate corporali. *ibid.num.*4.

16. Hoc sacramentum conferri potest non solùm adolescentibus post vsum rationis ægrotantibus, verùm etiam senibus, qui senectute conficiuntur absque alia infirmitate: nam senectus ipsa morbus est. Conferri potest præterea omnibus morti propinquis ob morbum, ob pestem, ob tactum viperæ, ob vulnus, & ob rabidum morsum: caueat tamen Sacerdos ne rabidi hominis sputum, seu saliuam attingat; nam inficit attingentem. *ibid.num.*6.

17. Non est expectandum extremum vitæ periculum, aut tempus quo infirmus sensu prorsus careat, aut quo omnis eius desperata sit salus: sed hoc

hoc ſacramentum adminiſtrandum eſt, ſi fieri poteſt, quando infirmus adhuc rationis vſu gaudet, vt ſe magis ad fructum ſacramenti recipiendũ diſponat, & ſit capax alacritatis quæ conferri ſolet in hoc ſacramento. *ibid.n.7.*

18. Si infirmus dum vngitur ex hac vita decedat, Parochus debet ab vnctionibus deſiſtere; cùm non ſit amplius viator; quod ſi dubitetur an ſit mortuus, adminiſtrandum eſt ſacramentum ſub conditione, *ſi adhuc viuit. ibid.n.8. & 9.*

19. Omittens hoc ſacramentum tantummodò ex negligentia, non peccat mortaliter: tenetur tamen Parochus illud conferre, cum illi incumbat ex officio conſulere ſaluti ſuorum ſubditorum. *ibid.num.*11.*&* 12.

20. Dandum eſt hoc ſacramentum etiam illi qui nunquam actualiter peccauit, ex his verbis Iacob.5. *Si in peccatis ſit, dimittentur ei*: nam ſupponit poſſe conferri cuicumque infirmo. Quare conferri poteſt hoc ſacramentum ſaltem ſub conditione adulto, qui ſtatim poſt ſuſceptum Baptiſmum, incidit in morbum lethalem. *ibid.num.*13. *&* 14.

21. Non eſt peccatum mortale conferre ſacramentum extremæ vnctionis ante ſacramentum pœnitentiæ, vel Euchariſtiæ: quia infirmus poteſt per contritionem ſe ad illud diſponere. *tom.*1. *fol.*314.*num.*15.

22. De neceſſitate & eſſentia huius ſacramenti eſt vt inungantur quinque ſenſus corporis, oculi ſcilicet, aures, nares, os, & manus, repetita ad ſingulos forma: quod ſi quis careat vno corporis membro in quo viget aliquis ſenſus, vngenda eſt pars magis propinqua. Solæ autem hæ partes inun

inunguntur,& non totum corpus,quia hoc ſacramentum applicatur per modum medicinæ corporalis, quæ applicatur iis partibus à quibus morbus originem trahit. *ibid.num.16.*

23. Vnctio in pedibus vel renibus & vmbilico adhiberi vel prætermitti poteſt iuxta loci conſuetudinem: ſemper tamen omittitur vnctio in fœminis in vmbilico propter decentiam & honeſtatem. *ibid.num.*18.

24. Sacerdotes non vnguntur in palma, quia ſemel fuerunt inuncti in ſuſceptione ordinis ſacerdotalis, ſed in ſuperiori verſa parte manus. *tom.*1.*fol.*315.*num.*19.

25. Non eſt neceſſariò vngendum vtrumque organum vnius ſenſus, exempli gratia vterque oculus,vel vtraque manus, &c. quia ſignificatio iſtius ſacramenti ſatis ſaluatur per vnctionem vnius organi: ex præcepto tamen ſeruanda eſt locorum conſuetudo, quæ vim habet legis. *ibid.num.*21.

Effectus Extremæ Vnctionis.

26. Multiplices ſunt huius ſacramenti effectus. Primò abſtergit reliquias peccatorum, id eſt expellit habitudines & procliuitates ad malum. Secundò ſubleuat infirmum à corporali ægritudine, & ſanitatem confert ſi animæ ſaluti expedierit. Tertiò confert gratiam non ſolùm ſanctificantem, verùm etiam delet peccata venialia, iuuátque contra tentationes & dæmonis incurſus, qui eo præſertim tempore ſolent eſſe vehementes. Producit autem hos effectus in eo inſtanti in quo perficitur, id eſt in vltima vnctione, vt patet ex dictis in aliis ſacramentis. *tom.*1.*fol.*315.*num.*1.*& ſeqq.*

27. Sacramentum extremæ vnctionis iterari potest, cùm non imprimat characterem. Circa ritus & cœremonias quibuscum deferenda est extrema vnctio ad infirmum, standum est Rituali, consuetudini, & legibus Episcoporum. Non est necesse vt administrans extremam vnctionem habeat ministrum qui respondeat. *ibid. num.*4. *& fol.*316.*n.*5.*&* 6.

28. Peccat Sacerdos administrando hoc sacramentum prætermissis orationibus, quæ ab Ecclesia in ipsius administratione præscribuntur, si non sit periculum in mora, aut proximum mortis periculum; nam tunc omittere poterit, & post peracta essentialia sacramenti supplere, si infirmus adhuc superstes sit: non licet tamen etiam in necessitate hoc sacramentum administrare non adhibitis vestibus ab Ecclesia præscriptis. *ibid.num.*7.*& seq.*

Votum.

Vide v. *Matrimonium*, *Religiosus*, *Apostata*, *Hæres*.

1. Votum est voluntaria & deliberata promissio facta Deo de aliquo bono meliori. Ex hac definitione collige ad votum non sufficere propositum, neque semiplenam aduertentiam & deliberationem; & consequenter amentem vel infantem, &c. inualidè vouere; quamquam sufficit deliberatio virtualis, quando votum est in se volitum. *tom.*2.*fol.*336.*num.*1.*& seq.*

2. Præterea votum debet esse voluntarium; & ideo promissio per errorem vel dolum circa substantiam, vel causam finalem extorta, non habet vim

vim voti, cum non adsit sufficiens voluntarium circa votum requisitum; quod nequit esse validum, nisi volitum sit, saltem tacitè & implicitè aut virtualiter. *ibid.num.6.& 7.*

3. Qui suscipit ordines sacros, & positiuè respuit votum castitatis illis annexum, tenetur adhuc castitatem seruare, non quidem ratione voti, sed ratione statuti Ecclesiæ quæ præcipit obseruantiam castitatis illi qui noluit vouere, illúmque inhabilem facit ad matrimonium. *tom.2. fol.337.num.8.* Vt hæc clariora fiat, aduerte:

4. Ex voto facto absque animo vouendi non oritur obligatio, cum votum ita emissum non sit verum votum. Item ex voto facto animo vouendi, sed non se obligandi, non oritur ex vi voti obligatio, sed oriri potest vel ratione statuti Ecclesiæ, vel scandali. Item non oritur obligatio ex voto facto animo vouendi, sed absque expressa vel tacita intentione se obligandi; vnde qui ignorat votum obligare, vel credit non obligare, non obligatur ad votum seruandum: at ex voto facto animo vouendi & se obligandi, sed absque intentione adimplendi, oritur obligatio ex vi voti, quia intentio non adimplendi votum, non tollit obligationem voti, seu promissionis, quæ ex ipso voto vel promissione naturaliter sequitur. Aduerte tamen votum inualidum defectu voluntatis vouendi, vel alterius causæ fieri validum per ratificationem, modò ratificans sciat aut credat votum quod ratificat, esse inualidum. *ibid.n.11. & seq. item fol.338.n.16.*

5. Peccat venialiter qui fictè vouet absque animo vouendi & se obligandi, mortaliter verò peccat qui votum cum animo non adimplendi emittit. *ibid.num.15.*

6. Vota facta tam Sanctis, quàm Prælatis Ecclesiæ, semper habent respectum ad Deum, & illi soli fiunt; id est vouemus Deo nos facturos illud quod Sanctis promittimus. *ibid.n.*17.

7. Materia voti debet esse de meliori bono, (hinc tamen non sequitur debere esse de optimo) quàm sit eius oppositum: vnde qui vouet ieiunium, validè vouet, quia licet ieiunium non sit optimum inter omnes actus virtutum, est tamen melius quàm eius oppositum, id est quam non ieiunare: votum autem factum de eo cuius oppositum est melius, non obligat. Item votum factum de rebus quæ repugnant consilio, nisi varientur circumstantiæ, inualidum est. Item non valet votum de his suscipiendis, quæ valde implicant mentem rebus terrenis; nam hæc non sunt meliora quàm eorum opposita. *ibid.num.*18. *& seq.*

8. Possumus vouere opera ad quæ tenemur ex alio præcepto; votúmque horum operum ex alio præcepto debitorum nouam obligationem inducit. *tom.*2.*fol.*339.*n.*23.

9. Votum obediendi Prælato in omnibus, vel non recitandi coronam nisi genibus flexis, vel non faciendi eleemosynam minorem decem aureis, vel non acceptandi quantum est ex sua parte Episcopatum, vel aliud publicum officium; validum est: sicut & votum non petendi iuramenti, vel voti dispensationem, vt melius quis animæ suæ consulat, tenet; non poterit tamen impedire, si voueat (*vt si luserit, ex.gr. non possit ab alio quàm à Summo Pontifice absolui,*) quin Episcopus adhuc possit eum absoluere, cum huiusmodi votum videatur de re impossibili. Non est tamen validum votum castitatis religionis, vel non nubendi factum

ctum ab eo, cui ob incontinentiam salubrius est matrimonium. *ibid.num.24.& seq.*

10. Vouens se non amplius lusurum sub pœna, quod si luserit, teneatur adire Romam vt absoluatur à Papa, adhuc poterit absolui ab Episcopo; vt patet ex allata ratione. *ibidem, num.30.*

11. Votum multiplex est; aliud est reale, aliud personale, aliud mixtum, aliud conditionale, aliud absolutum; aliud simplex quod consistit in nuda promissione; aliud solemne quod consistit in actuali quadam dedicatione & traditione proprij corporis & libertatis acceptata ab eo qui vicem Dei tenet, cum quadam solemnitate, qualitate ac circumstantiis approbatis ab Ecclesia. *tom.2.fol.340.num.1.*

12. Votum factum sub conditione necessaria, aut honesta, contingente (non autem sub conditione quæ est contra substantiam voti aut rei quę voto promittitur, aut sub conditione impossibili, aut turpi,) validum est. Quando votum sub pluribus conditionibus copulatiuè emissum est, non obligat nisi adimpletæ sint omnes conditiones copulatiuè positæ. Item vouens aliquid sub conditione futura, non potest quidquam facere, quo se reddat ineptum ad voti executionem secuta conditione, modò conditio sit possibilis, & moraliter reddatur euentura, & modò conditio non pendeat à voluntate vouentis. Item vouens sub conditione tenetur votum adimplere, si per se ipsum stet, ne conditio adimpleatur, nisi pendeat ab ipsius libera voluntate. Item promittens certam eleemosynam alicui, si Deus eum præseruet ab aliquo peccato, tenetur ad eleemosynam, si sponte & scienter peccet, ne ad illam tenea-

tur. *ibid.num.*3. *& fol.*341.*num.*4. *& seq.*

13. Votum factum ex metu graui illato à causa intrinseca, vel ab extrinseca, non ad extorquendum votum, sed ad alium finem, validum est, & obligat. At votum factum ex metu graui iniustè incusso à causa extrinseca ad hoc, inualidum est, saltem iure Ecclesiastico, modò vouens cognouerit metum sibi incuti ad extorquẽdum votum. *tom.*2.*fol.*342.*num.*5.*& seqq.*

14. Nullum est votum professionis à fœmina emissum ob timorem patris minantis graues iniurias, etiam citra mortem aut exilium. Item suscipiens metu graui ordines sacros non tenetur voto castitatis eis annexo. *tom.*2.*fol.*343. *num.*8.*&* 9.

15. Metus qui facit votum inualidum, sufficit etiam ad excusandum vouentem à peccato. Quod si dubitetur an factum fuerit votum per metum grauem, illud erit adimplendum: secus si constet factum fuisse ex metu graui, etiamsi iuramento firmatum fuisset. *ibid.num.*10.*&* 11. *item fol.*344.*n.*12.

16. Votum factum per errorem aut dolum versantem circa substantiam & rem promissam, non obligat; quamobrem vouens adire limina Apostolorum, quæ credit non longè distare, non tenetur ad votum, si ea longius distent quam ipse putaret; & qui credit se profiteri in vna religione, cùm profiteatur in alia, inualidè profitetur. *tom.*2.*fol.*344.*num.*2.*& seqq.*

17. Votum simplex (non solemne) factum per errorem & dolum circa causam finalem & motiuam, non est validum. Vnde vouens eleemosynam eo quod falsò credat se institutum esse hæredem, non tenetur ad eleemosynam errore

cogni

cognito. Item puella quæ vouit religionem eo quod falsò putaret aperiendos esse proprio sponso impudicos tactus cum alio adolescente habitos, non tenetur votum seruare. Item qui vouit ieiunium, quia credebat suum filium absentem ægrotare, non tenetur ieiunare si tempore voti filius iam mortuus erat vel non ægrotabat. *ibid. num.5.& fol.345.n.6.7.& 9.*

18. Cessante causa finali voti vel iuramenti, cessat etiam ipsius obligatio; secus dicendum si causa tantum impulsiua cesset; quia ea cessante votum adhuc fuisset emissum. Quod si dubitetur an causa voti finalis cessarit, votum erit seruandum. *ibid.num.*10.& 11.*item fol.*346.*num.*12.

19. Vouens tradere eleemosynam alicui ex motiuo paupertatis, sed libentius eam vouit, eo quòd credat illum probum esse, tenetur votum seruare, quamuis is sit improbus. Imò tenebitur hic ad votum, etiamsi ita habitualiter dispositus esset, vt eleemosynam non promisisset cognita ipsius improbitate; secus tamen dicendum foret si probitas quæ non subsistit,fuit causa finalis, & non impulsiua voti. Causa autem voti cognoscitur finalis vel impulsiua ex affectu quo quis mouetur ad vouendum. *ibid.n.*14.*& seq.*

Materia voti.

20. Opus malum non potest esse materia voti, consequenter si votum fiat de re mala,inualidum est, vtpote Deo ingratum: tale est votum de re à superiore prohibita. *tom.*2.*fol.*347.*num.*1.& 2.

21. Valet votum ab eo emissum, qui ex amore continentiæ vouet se non amplius peccaturum, nisi cum tali fœmina; cum hoc votum non sit de

re mala, sed bona, scilicet abstinendi ab aliis fœminis: at votum de immoderatis macerationibus inualidum est, quando coniunctæ sunt cum periculo mortis, aut alicuius morbi; secus dicendum de voto ieiunandi toto anno etiam diebus Dominicis. *ibid.n.*3.5.*&* 6.

22. Vouens opus malum vel bonum ad malum finem, peccat duplici peccato mortali, si materia & finis est mortalis. *tom.*2.*fol.*349.*num.*9.

23. Votum de re indifferente, seu de re quę non habet rationem boni vel mali, non est validum: tale est votum quo quis vouit non abscindere vngues die Sabbati in honorem B.Virginis. Potest tamen res indifferens esse materia voti, quando adest bonus finis, si ea materia inseruiat ad bonum finem consequendum, & si honestus finis tempore voti non cessauerit. Quod si vouens dubitet an materia promissa sit indifferens, vel bona, tenetur votum adimplere. *ibid.n.*1.*& fol.*349.*n.*2.*& seq.*

24. Votum rei bonæ factum ob finem indifferentem, aut ad obtinendum bona temporalia, validum est, modò non vitietur ex alia circumstantia. Non valet autem votum, si eius materia ab initio erat indifferens, nec vouens sibi honestum finem constituit. Secus, si vouens intendit adimplere votum, quando materia non erit amplius indifferens, vel impossibilis. *tom.*2.*fol.*350.*n.*6. 7.*&* 9.

25. Qui vouit quotidie Missam audire dum existit in mari, in carcere, vel in excommunicatione, tenebitur illam audire data opportunitate. *ibid.num.*10.

26. Materia quæ vouetur, debet esse in potestate vouentis; propterea votum de non moriendo non

non est validum, cum nobis moriendum sit velimus, nolimus. Si verò materia voti partim sit possibilis, partim impossibilis, partim bona, partim indifferens, &c. adimplenda est possibilis, bona, &c. quæ separari potest à parte indifferenti, impossibili & turpi. Quamobrem vouens ædificare totam Ecclesiam, si ob inopiam non possit totam ædificare, tenetur ad partem. Item vouens adire Romam genibus flexis, quod illi est impossibile, tenetur adire eo meliori modo, quo potest. Item si quis non possit perficere pedestrem peregrinationem, quam vouit, tenebitur eam equitando perficere, nisi aliter de vouentis intentione colligatur. *ibid. num.* 1. *& fol.* 351. *num.* 1. *item fol.* 352. *n.* 1. 3. 4. *&* 7.

27. Votum de nunquam peccando mortaliter & venialiter, vel adhibendi specialem diligentiam ad euitanda omnia peccata, videtur validum. Et qui vouet se nihil coctum tali die comesturum, & præterea vouet alia die se nihil præter panem sumpturum, tenetur vtrumque votum adimplere, si tempore secundi voti memor erat prioris emissi. *tom.* 2. *fol.* 351. *num.* 4. *& seq.*

28. Emittens duo vota incompossibilia eodem tempore adimplenda, inualidè vouet: secus si diuerso tempore sint adimplenda. *ibid. num.* 8.

29. Votum factum sub forma disiunctiua, cuius vna pars est apta materia voti, altera verò non, inualidum est, consequenter votum tradendi eleemosynam, aut furandi, inualidum est. Valet tamen votum disiunctiuum de re, quæ tempore voti erat ipsius apta materia, licet postea vna pars fiat inepta; & hæres tenetur adimplere votum reale defuncti, qui votum disiunctiuum emiserat, cuius vna pars erat realis, altera

personalis. *tom.2.fol.*353.*num.*1.3.4. *&* 5.

30. Promissio de re aliqua contra prius votum validum, est inualida, quia est promissio de re illicita quæ non obligat. Ideo qui vouit castitatem, & postea promittit alteri matrimonium, inualidè promittit. *ibid.*§.4.*num.*1.

31. Vouens tenetur quàm primum moraliter potest votum adimplere, si tempus ipse non determinauit, vel non est legitimè impeditus: vnde qui vouit ingredi religionem, & nullum sibi præscripsit tempus, potest ingressum differre donec aptus sit ad labores religionis. Potest quoque differri votum vsque ad tempus, quo credit vouens se illud maiori cum deuotione adimpleturum, si nullum sibi designauit tempus; si verò designauit, tenetur adimplere tempore sibi præscripto. Quod si illud non adimpleuit tempore præscripto, adhuc tenetur vouens adimplere elapso termino si votum factum est absolutè & simpliciter; secus dicendum si votum factum est in honorem & deuotionem illius temporis principaliter seu dependenter à tempore. Ex hac doctrina collige eum qui vouit singulis hebdomadis Aduentus confiteri peccata sua, non teneri supplere confessiones, si eas aliquando omisit. Item vouens ieiunare in vigilia proxima talis Sancti, non tenetur ad ieiunium eiusdem vigiliæ anni futuri si hoc anno non ieiunauit. Similiter qui non potest votum adimplere præfixo tempore, satisfacit anticipando, si terminus fuit præfixus ne vltra differretur voti executio; secus si votum factum fuit principaliter in honorem talis temporis. *tom.2.fol.*354.*num.*1.*&* *seq.*

32. Petes, vtrùm obligatio voti transeat ad hæredes, seu an hæres teneatur adimplere vota defuncti?

functi? Respond. hæredem non teneri persoluere vota personalia, quæ defunctus non adimpleuit; tenetur tamen soluere vota realia postquam hæreditatem adiit, salua legitima portione, & modò non excedant vires hæreditatis. Idem quoque militat quando plures hæredes existunt, his enim incumbit ad ratā persoluere vota defuncti realia.

Monasterium vel alius hæres succedens alicui qui professionem fecit in approbata religione, non tenetur soluere illius profitentis vota, nisi fortè hæc vota fuerint acceptata ab eo in cuius fauorem facta sunt: at qui iure hæreditario non successit ante professionem illius cuius est hæres, tenetur vota religiosi realia persoluere, modò eius Superior illa vota non irritauerit. *tom.2. fol.357.num.3.& 4.item fol.358.n.7.8.9.& 11.*

33. Hæres tenetur votum mixtum quoad partem realem persoluere, si votum est æqualiter reale & personale, quia hæres adeundo hæreditatem, censetur inire contractum soluendi omnia debita realia defuncti, cuius personam quoad hoc repræsentat. Quod si bona defuncti non sufficiant ad satisfaciendum omnibus, hæres tenebitur persoluere votum de meliori bono, si illud cognoscat, aliter tenebitur primum votum persoluere. Et si hæredi non constet quódnam votum magis obliget, dabitur hæredi optio: sunt tamen vota præferenda legatis, non verò debitis ex iustitia.

Si defunctus duabus Ecclesiis vouit duas res æquales, sed diuersi valoris, hæres poterit pretiosiorem tradere cui voluerit, nisi aliter constet de vouentis mente. *ibid.num.10. & fol.359.n.13. & seq.*

34. Hæres certus de voto reali à defuncto emisso, sed dubius an illud adimpleuerit, tenetur

illud adimplere, quia poſſeſſio ſtat pro voto; & dubitatur de ipſius executione. *ibid.num.*17.

35. Votum parentum offerentium infantes religioni, non obligat infantes, niſi illud ipſi ratificauerint, quia in iis quæ pertinent ad vitæ ſtatum, quilibet eſt ſui iuris. *ibid.num.*18.

36. Succeſſor non obligatur vi voti ad ſeruandum votum à communitate factum, niſi votum à ſingulis fiat vel acceptetur, aut niſi interueniat conſenſus Epiſcopi. Item donatarius in nullo caſu tenetur loco donantis vota perſoluere, quamuis donatarius ſciat ipſum vouentem per hanc donationem reddi impotentem ad voti ſatisfactionem. *tom.*2. *fol.*360. *num.*20. *&* 21.

37. Vouens adhuc videbitur obligandus ad vota realia, non verò perſonalia adimplenda, ſi poſt mortem ad vitam reuocetur. *ibid.num.*22.

38. Vouens ſi fiat impotens ad votum perſonale adimplendum, non tenetur per alium ſatisfacere; ſecus dicendum de voto reali, nam qui non poteſt illud adimplere per ſe ipſum, tenetur adimplere per alium: quare vouens tantam pecuniam in eleemoſynam, ſatisfacit, ſi ea eleemoſyna nomine ſuo ab alio erogetur; votum tamen non cenſebitur adimpletum, ſi ſupradicta eleemoſyna ab alio fiat vouente inuito. *tom.*2. *fol.*361. *num.*2. *& ſeqq.*

39. Votum mixtum quoad partem perſonalem, non poteſt per alium adimpleri; hinc fit vt is qui non poteſt perficere peregrinationem Lauretanam quam vouerat, non teneatur in eleemoſynam tradere ſumptus, quos ipſe in itinere feciſſet. Item qui non poteſt votũ adimplere, non tenetur votum in aliud quod præſtare poſſet, commutare. *ibid.num.*6. *&* 7. *item fol.*362. *num.*9.

40. Vio

40. Violatio voti ex ſuo genere eſt peccatum mortale, niſi paruitas materiæ excuſet. Cognoſcitur autem materia voti ſufficiens ad peccatum mortale, vel ad veniale tantùm, ex magno vel exiguo honore qui ex voti adimpletione redundat in Deum, & ex comparatione ad legem & ad alia præcepta; vnde non peccat mortaliter ob leuitatem materiæ, qui parum vini ſemel bibit contra votum non bibendi vinum. *tom.2.f.362. num.3.& fol.363.n.5.& 6.*

41. Non adimplens votum in materia graui factum cum intentione obligandi ſe tantum ſub veniali, venialiter tantùm peccabit. Hoc idem valet reſpectu illius qui generaliter propoſuit obligare ſe ſolùm ſub veniali in votis, & hoc propoſitum nunquam mutauit. *ibid.n.7.&* 8.

42. Qui dubitat an votum emiſerit, non peccat illud non adimplendo; quia hoc eſt dubium iuris, id eſt voti, quod eſt lex quædam priuata: quamobrem qui dubitat an vouerit caſtitatem abſolutam, vel tantum abſtinentiam à coniugio, tenetur abſtinere à coniugio tantùm. *ibid.n.9.&* 10.

43. Quando materia voti eſt debita ex alio præcepto, qui illam violat, duo ſaltem peccata committit. *ibid.n.*11.

44. Vouens, ſufficienter votum adimplet, dum nihil cogitans de voto, illud adimplet. Item qui vouit inuiſere limina Apoſtolorum, ſatisfacit voto, ſi adiit Romam cauſa negotiorum, & limina inuiſit ea occaſione. Similiter ille quem pœnitet vouiſſe, non peccat mortaliter, niſi habeat intentionem omittendi rem promiſſam. *tom.2. fol.364.num.12.& ſeq.*

45. Qui habet votum caſtitatis vel virginitatis, tenetur abſtinere à matrimonio, peccátque ſi contra

contrahat, si petat debitum, vel consummet matrimonium. *ibid. num.* 1. *&* 2.

46. Qui votum habet non nubendi, peccat nubendo; facit enim contra votum: contracto tamen matrimonio potest petere & reddere debitum, quia votum non nubendi, non æquiualet voto castitatis, sed solùm importat negationem status matrimonialis; quæ negatio cùm sit facta impossibilis per matrimonium iam contractum, sequitur obstrictum eo voto posse licitè petere & reddere, etiamsi causam habeat diuortij. Adde non peccare fornicando, aliud enim est votum non nubendi, & aliud votum non fornicandi. *tom. 2. fol. 365. num. 6.*

47. Qui vouit ingredi certam religionem, tenetur eam ingredi, quando in ea viget regularis obseruantia, licet tempore voti ea non seruaretur. Item qui vouit determinatam religionem, potest aliam æquè arctam ingredi. Item qui vouit mori in religione, censetur vouisse professionem & perseuerantiam in ea. Item qui vouit aliquam certam religionem, ad quam non fuit admissus, liber est ab obligatione voti, modò per ipsum non stet ne recipiatur, & verè repulsam tulerit. Quod si ad religionem non fuit admissus ob imperitiam, tenebitur acquisita scientia votum adimplere. Item tenetur scientiam addiscere, vt admittatur ad religionem, si tempore voti sciebat necessariam esse scientiam, vt admitteretur. Qui autem vouit religionem in generali, tenetur aliam inquirere, si ad aliquam non admittatur; quamquam non tenetur omnia monasteria adire, vt recipiatur, sed satisfaciet adeundo diuersa diuersorum ordinum. Item qui vouit religionem ad quam credit se admittendum pate-facto

facto voto, tenetur illud manifestare. *tom.2.fol.* *366.num.3.& fol.367.n.4.& 7. item fol.368.n.10.* *& seqq.*

48. Fœmina quæ vouit religionem, non tenetur extra patriam adire, si in patria ad eam non admittatur. *ibid.num.14.*

49. Qui vouit religionem ad quam in perpetuum non admittetur, potest matrimonium inire manendo in sæculo, si credat fore vt nunquam admittatur, nisi fortè principaliter vouerit castitatem. Item qui post votum religionis matrimonium contraxit, tenetur ante illius consummationem religionem ingredi. Similiter qui vouit religionem in genere antequam ingrederetur, & profiteretur, non tenebitur aliam inquirere, si ab ea in qua professionem emisit, expellatur. Item qui vouit strictiorem religionem, & nihilominus professus est in laxiori, quamuis grauiter peccet ratione professionis istius in laxiori, tamen si ab ea eiiciatur, non tenetur strictiorem ingredi. *tom.2.fol.369.num.18.& seq.*

50. Qui simpliciter vouit religionem sine intentione profitendi in ea, satisfecit si postquam bona fide est ingressus, statim ante professionem exeat. Quod si non constet de vouentis intentione, præsumendum est vouisse solùm ingressum in religionem, non verò professionem. *ibid.num.22.* *& fol.370.n.23.*

51. Professus, propter incorrigibilitatẽ eiectus, tenetur extra monasterium paupertatem & castitatem seruare ratione voti solemnis. *ibid.n.26.* *& 27.*

52. In explicatione voti si non constet de vouentis intentione, attendi debent verba vouentis & explicari secundùm communem sensum; hinc

fit,

fit, vt qui vouit non bibere vinum, possit bibere ceruisiam, quia ceruisia verè non venit nomine vini quamuis inebriet:& qui vouit ieiunare quolibet die Sabbati, tenetur ieiunare quamuis in eum diem incidat dies Natalis Domini, modò vouens hunc diem non exceperit. Præterea votum strictè explicari debet seruata verborum proprietate: propterea qui vouit non bibere vinum, potest sumere vtramque ablutionem in Missa. Et qui aliquid vouit modo indeterminato, potest eligere quod minus est. Et qui vouit ieiunare non definiens dies, satisfacit si vno die ieiunet: si vouit ieiunare pluribus, satisfaciet ieiunando duobus diebus. Et qui vouit peregrinationem, potest equitando satisfacere. *tom.2.fol.*371. *n.*1.*& seqq.item fol.*372.*n.*9.*& seqq.*

53. Denique quando dubitatur de intentione vouentis, votum explicandum est ad modum legis diuinæ vel humanæ; hinc sequitur vt qui vouit audire Missam, vel recitare officium, debeat ea cũ attentione præstare; & qui vouit abstinentiam à carnibus, teneatur etiam abstinere à iure, seu brodio. Item qui vouit ieiunare toto aliquo mense, non teneatur ieiunare diebus Dominicis in eo mense contentis, nisi hoc expresè intenderit. Item qui vouit tradere calicem Ecclesiæ, quem emit, tenetur adhuc alium tradere, si primus vouenti ante traditionem fuit surreptus, quia non vouit indiuiduum, sed speciem, quæ non corruit destructo vno indiuiduo. *tom.*2.*fol.*373. *num.*21.22.23.25.*&* 30.

54. Petes, an obligatio voti tollatur cessatione causæ, aut notabili mutatione superueniente? Respond. obligatio voti cessat sublata causa finali propter quam factum fuit votum. Item cessat superue

perueniente notabili impedimento, quo cognito vouens non vouisset. Item votum non obligat quando seruari non potest sine magno damno vel vitæ periculo; aut si tempore adimpletionis voti, materia voti facta est illicita, impeditiua maioris boni, vel indifferens: at non cessat obligatio voti vel iuramenti ob superuenientem mutationem, quæ si cognita fuisset à principio à vouente, adhuc vouisset vel iurasset. *tom.2.fol.*374.*num.*1. *&* 2. *item fol.*375.*num.*3.5.*&* 7.

55. Obligatio voti tollitúrne irritatione? Resp. omnia illorum vota irritari posse, qui subiecti sunt alteri, vel in omnibus, vel saltem quoad id quod est materia voti: Papam verò posse irritare tantùm ea vota, quę ipsius administrationi obesse possunt; vnde non potest irritare votum illius, qui vouit carnis suæ macerationem, neque potest dispensare in omnibus votis clericorum, sed solùm in iis, in quibus clericus à Summi Pontificis arbitrio pendet. Et quod dictum est de Pontifice, dicendum est à fortiori de Episcopo. Potest tamen Papa irritare vota religiosorum, quæ possunt irritari à suis Prælatis. *tom.*2.*fol.*376.*n.*1.*& seq.*

56. Vota seruorum siue facta sint ante seruitutem, siue tempore seruitutis, possunt à domino, etiam inuitis seruis, irritari, seu potius suspendi, si ipsi domino præiudicant; sicut & heri possunt etiam vota suorum famulorum obsequio ipsis debito præiudicantia suspendere; & mariti vota vxorum quæ impediunt domus gubernationem & actum matrimonialem irritare; excipe tamen ea quæ vxores emiserunt adimplenda post mortem maritorum. Adde maritum posse adhuc validè vota vxoris irritare, etiamsi emissa sint de ipsius mariti licentia. At vxor potest ea solùm

vota

vota mariti irritare, quæ sibi præiudicant. *ibid. num.7.& seqq. item fol.377.num.10.& seq.*

57. Omnia vota realia, personalia, vel mixta filiorum impuberum possunt irritari à patre, curatore, vel habente ipsorum curam, saltem intra tempus impubertatis. Imò possunt filiorum impuberum vota irritari etiam acquisita pubertate, modò impubes iam pubes factus illa non ratificauerit. Quod verò attinet ad vota filiorum puberum, dicendum patrem non posse irritare vota personalia (nisi dubitetur an emissa sint ante vel post pubertatem) neque etiam realia, quæ è filiis relata sunt in tempus, quo erunt sui iuris. *ibid. num.18.& fol.378.num.19.21. item fol.379.n.22.*

58. Non valet irritatio voti realis à filio emissi, facta ab eo, qui credebatur vouentis pater: at curator regulariter potest irritare vota realia & mixta minorum puberum; quamuis ea sint iuramento confirmata quamdiu minor est. *ibid.n.23. & 25.*

59. Omnia religiosorum vota, excepto voto arctioris religionis, irritari possunt à Prælato, seu ab iis, qui vices superiorum gerunt, modò generalem facultatem & iurisdictionem habeant. Nec refert quod ipsi in religiosorum vota consenserint, quamquam peccabunt, si hoc faciant absque iusta causa. Vota nouitiorum non possunt irritare, sed tantùm suspendere. *ibid.n.26.& 27. item fol.380.n.28.& seqq.*

60. Religiosus potest ea vouere sine licentia sui Superioris, quæ non repugnant regulæ, vel Superioris præcepto; & idem dicendum de commutatione. *ibid.num.34.*

61. Petes, vtrùm obligatio voti tollatur per commutationem, & quinam possint vota commutare?

mutare? Quilibet poteſt vota ſua commutare in euidenter melius; melius autem in præſenti materia eſt illud, quod omnibus conſideratis eſt Deo gratius; ideo qui vouit aliquid alicui Eccleſiæ, poteſt tradere alteri Eccleſiæ aliquid melius, relicto primo voto, niſi fortè iam fuerit acceptatum votum à prima Eccleſia. Prætereа votum reale poteſt ex iuſta cauſa commutari in perſonale, ſi ſit magis gratum Deo: imò probabile eſt vouentem poſſe ſua vota propria auctoritate commutare in euidenter æquale. *tom.2.fol.381. n.3.& fol.382.n.4.5.7.& 8.*

62. Qui poteſt in votis diſpenſare, poteſt etiam ea commutare, quia commutatio eſt quid minus contentum in poteſtate diſpenſandi: ſufficítque ſi commutatio quæ fit per priuilegium, fiat in minus, modò adſit iuſta & rationabilis cauſa. *tom.2. fol.383.num.10.& 11.*

63. Facultas diſpenſandi vel commutandi vota alicui conceſſa, extenditur etiam ad vota poſt conceſſionem facultatis facta; non extenditur tamen ad vota reſeruata Papæ, etiam tempore Iubilæi, niſi hoc exprimatur. *ibid.num.12.& 13.*

64. Qui voluntariè vel ex obliuione tempore Iubilæi non curauit commutari vota quæ habebat, probabilius eſt non poſſe tranſacto eo tempore à ſimplici Confeſſario eorum diſpenſationem, vel commutationem obtinere: ſunt tamen qui velint Confeſſarium poſſe adhibito prudenti arbitrio tempore Iubilæi validè commutare vota illius qui expreſsè non meminit numeri votorum, ſed ſolùm recordatus eſt talis obiecti; aut ſi Confeſſarius tempore habili, ſeu Iubilæi, vel indulti inchoauit cauſam poſſe illam tranſacto Iubilæi tempore abſoluere, ſeu diſpenſare vel commu

commutare, modò vouens consecutus sit Iubilæum. Aduerte tamen eum qui tempore Iubilæi omnimodam voti commutationem non obtinuit, peccare non seruando interim votum prius emissum. *ibid.num.14.& fol.384.n.15.*

65. Non reuiuiscunt vota tempore Iubilæi cõmutata, quamuis qui eorum commutationem obtinuit, non præstet ea quæ sunt ad Iubilæi consecutionem necessaria. *ibid.n.18.*

66. Votum in quod præcedens fuit commutatum, potest multoties commutari, factáque commutatione voti liberum est vouenti prius votum seruare, tenetur tamen qui voti commutationem obtinuit, prius votum seruare, si illud primum de nouo ratificet. Idem militat in commutatione voti in minus, si qui eam obtinuit, illi postea cessit, eámque noluit seruare. Item qui commutationem obtinuit prioris voti, & de nouo vouit priorem materiam, tenetur vtrumque votum seruare, nisi aliter ipse intenderit. *tom.2.fol.385. num.19.& seq.*

67. Potestatem dispensandi in votis, seu nomine Dei condonandi obligationem voti quam vouens erga Deum contraxerat vouendo, habent Prælati iurisdictionem habentes in foro externo, & Episcopi respectu suorum subditorum etiam extra propriam diœcesim; modò vota non sint Papæ reseruata, aut non sint vota Catechumenorum; hócque fiat ex iusta causa, & votum non sit factum in fauorem tertij, ab eóque acceptatum. Archiepiscopus quoque potest dispensare in votis suorum Suffraganeorum. *tom.2.fol.386.n.1. 3.& 4. item fol.387.n.7.& 8.*

68. In votis religiosorum exemptorum dispensare possunt illi omnes, qui sunt capaces potesta-

tis

tis dispensandi, de licentia tamen Superioris eorundem religiosorum,& in iis omnibus,in quibus ipse Superior dispensare potest.*ibid.num.*9.*&* 10.

69. Vota reseruata Papæ, in quibus Episcopus non potest dispensare,sunt quinque;votum castitatis perpetuæ,votum religionis approbatæ, votum peregrinationis ad limina Apostolorum, aut ad S.Iacobum Compostellanum, aut votum in terram sanctam. *tom.*1.*fol.*388.*num.*11.

70. In generali concessione dispensandi in votis, non comprehenditur facultas dispensandi in huiusmodi votis Papæ reseruatis. Quod si Papa concedat facultatem dispensandi in tribus votis minoribus peregrinationis, non censetur facultatem concedere dispensandi in maioribus,castitatis scilicet & religionis, quamquam potest aliquando Episcopus in voto castitatis dispensare, quando imminet graue periculum expectando dispensationem Papæ vel legati;& quando votum castitatis per metum etiam leuem emissum est; item quando votum est conditionale sub conditione de futuro, modò conditio nondum sit adimpleta. *ibid.num.*12.*&* *fol.*389.*n.*13.15.*&* 17.

71. Habentes facultatem commutandi votum, possunt etiam commutare pœnam, quam vouens incurrit ob fractionem & violationem voti. *tom.*1.*fol.*390.*num.*18.

72. Votum non est reseruatum eo quòd vouens intenderit illud suum votum Papę reseruare;sicut neque votum ęmissum de materia reseruata remanet reseruatum,si vouens tempore voti habuit intentionem obligandi se sub veniali tantum; quia hoc non censetur votum perfectum. *tom.*1. *fol.*391.*num.*19.*&* 20.

73. Papa potest aliquando dispensare in voto solemni

ſolemni caſtitatis & religionis ex iuſta cauſa; quia poteſt diſpenſare in voto ſimplici caſtitatis; ergo poteſt etiam in ſolemni, cùm ſolemnitas dependeat à conſtitutione Eccleſiæ. *tom.2.fol.392.num.22.*

74. Qui petiit diſpenſationem voti ſimplicis caſtitatis vel religionis quam Papa commiſit Confeſſario, potéſtne adhuc ab eo Confeſſario diſpenſari? Poteſt, quamuis ante diſpenſationis conſecutionem multoties repetierit idem votũ. *ibid.num.23.*

75. Parochi, aut alij Sacerdotes non poſſunt in votis diſpenſare, niſi ſpeciale priuilegium habeant; item neque Abbatiſſæ in votis monialium. *ibid.num.26.& fol.393.n.29.*

76. Prælatus vel alius habens facultatem generalem diſpenſandi, poteſt ſecum diſpenſare, & alteri facultatem dare, qui ſecum diſpenſet. Superior cenſetur cum eo diſpenſare, quem ad aliquem actum admittit, ſciens ipſum habere impedimentum ad talem actum. *ibid.n.31.& fol.394.num.53.*

Vſura, Vſurarius.

Vide v. *Cenſus, Cambium, Societas, Mutuum.*

1. Vſura eſt lucrum immediatè proueniens ex mutuo. Vſura alia eſt realis, quæ contingit quando interuenit pactum ſaltem implicitum reddendi aliquid ſupra ſortem; alia mentalis, vt quando mutuans intendit lucrum ex mutuo recipere, quamuis nullum pactum exterius apponat. Præterea alia eſt expreſſa & formalis, alia virtualis & implicita. Hinc ſequitur committi vſuram mentalem ab eo qui ſperat vel intendit lucrum immedia

mediatè ex mutuo tanquam ſibi debitum ex obligatione iuſtitiæ; hoc eſt, ſi ſperet vel intendat lucrum non ex liberalitate aut amicitia mutuatarij, ſed tanquam pretium ex mutuo. Sequitur vlterius licitum eſſe ſperare amicitiam ex mutuo, cùm amicitia ſit quid honeſtum, nec ſit aliquid pecunia æſtimabile; non eſt tamen licitum in mutuo deducere eam in pactum, hoc enim eſſet alteri obligationem imponere. *tom.2.fol.*748.*num.*1.*& ſeq.*

2. Non peccat peccato vſuræ, qui pecuniam mutuat alteri indigenti, ſperans illum gratum fore ac liberalem; ſecus dicendum de eo qui dat mutuò pecuniam Principi, ſperans etiam minus principaliter lucrum ex mutuo tanquam pretiū, & in recompenſationem non gratuitam nec liberalem; éſtque grauiter reprehendendus mutuator qui excitat mutuatarium ad aliquid ſibi liberaliter tradendum in remunerationem mutui; hoc enim redolet labem vſuræ. *tom.2.fol.*749.*num.*8. *& ſeq.*

3. Vſura adeò illicita eſt, vt qui eam licitam eſſe pertinaciter aſſeruerit, cenſeatur hæreticus. Prohibita eſt iure diuino & Eccleſiaſtico, vt conſtat ex Concilio Viennenſi. *ibid.n.*12.

5. Quæres, an quælibet obligatio impoſita mutuatario ſit vſura? Reſpond. omnem pactionem & conuentionem, per quam imponitur mutuatario onus & obligatio quaſi ex iuſtitia, ad quam mutuatarius aliàs non tenebatur, labem vſuræ continere: quam ob cauſam vſura ab eo committitur, qui tradit alteri mutuum cum pacto, vt præſtet munus & officium, à lingua, (v.g. alloqui Regem) vel ab obſequio, vel à manu. Item vſura committitur ab eo, qui mutuat alteri cum pacto vt mutuata

tuatarius ſibi quamuis digno vel alteri conferat aliquod officium vel priuilegium, imponit enim obligationem pretio æſtimabilem. Item vſura eſt dare mutuo oleum, vel pecuniam cum pacto vt reſtituatur res diuerſæ rationis, aut vendatur vinum, vel triticum tempore meſſis pretio communi. Item non excuſatur ab vſura qui alteri mutuum dat ea conditione vt mutuatarius remutuare teneatur ſtatim vel in futurum: non eſt tamen illicitum ſibi viciſſim mutuum dare, aut viciſſim ſe obligare ad mutuandum; tunc enim contrahentes ſunt pares in obligatione. Erit præterea vſura, ſi quis mutuet alteri cum pacto vt veniat ad ſuum molendinum vel apothecam; aut Medico, hoc pacto vt teneatur curare & mederi; aut fœminæ cum intentione vel pacto vt ſui copiam faciat in pretium mutui; aut ſi quis (præciſo tamen lucro ceſſante) mutuet alteri pecuniam, vel triticum cum pacto, vt illud ſibi non reſtituat niſi tunc temporis quo plus valebit; nam ex contractu mutui obligat mutuatarium ad dandum ſibi lucrum ſupra ſortem, incrementum ſcilicet valoris tritici aut pecuniæ. At non committit vſuram qui mutuat cum pacto vt mutuatarius ineat contractum pignoris vel hypothecæ pro ſecuritate mutui; neque qui mutuat cum pacto vt mutuatarius reſtituat quod ſibi debetur ex iuſtitia; neque qui mutuat ad redimendam vexationem tam propriam quàm alienam, aut ad obtinendam remiſſionem rancoris & odij; neque committit vſuram is, qui ſuas merces credito vendit, vt plures attrahat emptores ad emendum, modò non excedat in iuſto pretio. *tom.2.fol.750. num.1.& 2. item fol.751.num.3.& ſeq.*

6. Committitne vſuram, qui mutuũ dat alicui, vt

vt tantundem reſtituatur quando plus valebit? Non committit vſuram ſi æqualiter dubitetur an res tempore ſolutionis ſit plus vel minus valitura, & æquale periculum ſit aſcenſus & deſcenſus valoris rei; ſic enim vterque contrahens æqualem ſubit ſortem lucrandi & perdendi, & par eſt vtriuſque conditio. *tom.2.fol.*752.*n.*20.

7. Conſultius eſt in contractu mutui, imò etiam in omnibus aliis contractibus, vt cambio, cenſu, &c. ſolutionem facere iuxta valorem, quem pecunia aut res habebat tempore contractus, ſiue valor decreſcat, ſiue creſcat; quia hoc pacto ſeruatur æqualitas inter datum & acceptum, modò aliud in pactum non deducatur: vnde non committitur vſura ab eo qui mutuat alteri decem modios tritici valentes quinquaginta nummis aureis, cum pacto vt ſibi reſtituantur duodecim cum dimidio, ſi tempore reſtitutionis pretium tritici ita decreuerit, vt duodecim cum dimidio ſint æquales illis decem in æſtimatione. Item non committitur vſura obligando mutuatarium ad reſtituendam pecuniam eiuſdem materiæ & formæ; committeretur verò vſura obligando ad reſtituendam pecuniam pretioſiorem; non enim ſeruaretur æqualitas. Denique non committitur vſura ab eo, qui certam pecuniam quam timet in futurum minùs valituram ob decretum Principis, mutuat cum pacto, vt ſibi reſtituatur idem valor & pretium quo æſtimatur tempore mutui. *tom.2.fol.*753. *num.*21. *& fol.*754.*num.*25.28. *&* 29.

8. Quæres, an mutuator poſſit aliquid accipere à mutuatario ratione damni emergentis, vel lucri ceſſantis? Reſpond. quod mutuator poſſit in principio contractus paciſci de aliquo lucro, ſeu

pecunia sibi soluenda ratione damni emergentis præcisè causa mortui, vel ratione periculi damni. Imò mutuatarius existens in mora soluendi, tenetur de damno emergente, etiam quando de illo nulla facta fuit mentio expressa in contractu mutui, modò tamen mutuator non consentiat in mora. Et hoc verum est etiamsi mutuator elapso termino non petat solutionem:nam terminus petit, & interpellat pro creditore virtute pacti ab initio præstiti. Dicitur autem mutuatarius, vel alius debitor esse in mora, quoties non soluit termino constituto cum possit soluere; propterea tenetur resarcire creditori detrimentum quod creditor passus est ob variationem valoris rei aut pecuniæ. Præterea qui mutuat alteri centum cum pacto exigendi decem vltra sortem, sciens se ex eo mutuo passurum damnum decem, non committit vsuram. *tom.2.fol.755.n.2.& seqq.*

9. Denique qui iniustè coëgit mutuantem ad sibi mutuandum, tenetur ad restitutionem lucri cessantis mutuanti, etiamsi nullum præcesserit pactum de huiusmodi lucro restituendo,quia per iniuriam extorquendo mutuum censetur causa iniusta damni. *tom.2.fol.756.num.9.*

10. Mutuator potest ab initio pacisci, vt mutuatarius soluat sibi lucrum cessans causa mutui, concurrentibus his tribus conditionibus: videlicet vt mutuatio sit causa, cur cesset lucrum quod habebatur in spe certa vel probabili; vt lucrum non statim exigatur, & vt non tantum exigatur ratione lucri cessantis, quantum re ipsa futurum esset lucrum,sed quantum valet spes lucri,detractis expensis,quas fecisset mutuator negotiando, vel alio modo impendendo suam pecuniam;quia lucrum in spe quod non est certum, minus

minus valet quàm lucrum in re. *ibid.num.*12. *&* 13.
11. Licitum est præterea in mutuo aliquid supra sortem accipere ratione periculi amittendi capitale, vel illud recuperandi cum expensis vel laboribus & diligentiis etiam extraordinariis, modò non plus exigatur ratione istius periculi, quàm communiter æstimetur huiusmodi periculum; & modò verè sit periculum amissionis capitalis & expensarum; aut modò mutuator non compellat mutuatariũ ad suscipiendum se ipsum pro assecuratore vel fideiussore, sed mutuatario libertatem relinquat exigendi quem velit. *tom.*2. *fol.*757. *num.*1. *&* 2.
12. Non est vsura mutuare centùm cum pacto, vt si mutuatarius moriatur intra duos annos, nihil teneatur soluere; si verò superuiuat, restituat centum & quinquaginta; quia vterque se periculo exponit lucrandi & perdendi, éstque contractus sortis qui est licitus. *tom.*2. *fol.*758. *num.*4.
13. Non licet aliquid exigere pro carentia pecuniæ, & obligatione expectandi solutionem mutui vsque ad certum tempus, seu non repetendi mutuum intra tantum temporis; quia sic defendi posset omnis contractus vsurarius, apponendo pactum non repetendi, nisi post tantum temporis. Potest tamen mutuator pactum inire cum mutuatario, vt nisi soluerit tempore præfixo, soluat aliquam pœnam, id est aliquid supra sortem in pœnam moræ; cauendum est tamen ne pœna apponatur in fraudem vsuræ, seu ad palliandam vsuram; & ne pœna quæ apponitur, sit immoderata, & ne culpam excedât: & præterea debet mutuatarius verè esse in culpabili mora soluendi; secus si ob impotentiam nequeat

queat ſoluere. *ibid. num.*1. & *fol.*759. *num.*1. & 2.

14. Non committitur vſura quando apponitur pactum in mutuo, vt niſi mutuum ſoluatur intra talem terminum, pignus acceptum in mutuo vendatur iuſto pretio, aut maneat venditum, tacitè intelligendo, iuſto pretio; quia hoc non fit in grauamen pro mutuo, ſed vt mutuator ſe ipſum ſeruet indemnem, & rem ſuam debito tempore recuperet: huiuſmodi pactum cenſetur appoſitum in pœnam. *tom.*2.*fol.*760.*num.*3.

15. Quæres, an creditor ſeu mutuator ſibi retinere poſſit fructus pignoris accepti ad ſecuritatem crediti? Non poteſt, ſed deductis expenſis debet eos reddere debitori, aut computare in ſortem capitalis, niſi aliqua cauſa iuſta ſubſit, ratione cuius poſſit eos retinere, aut in ſortem non computare; talis cauſa eſt ratio lucri ceſſantis, vel damni emergentis, vel pœnæ conuentionalis, vel alimentorum debitorum: nam vidua mortuo marito alenda eſt ab hæredibus; dos enim traditur vt vxor alatur, & onera matrimonij ſuſtineantur; & maritus poteſt retinere fructus pignoris accepti pro dote non ſoluta, etiamſi conceſſerit ſocero ſeu alteri dilationem ad ſoluendam dotem; imò gener poteſt aliquid accipere donec ſoluatur dos ratione compenſationis debitæ pro ſuſtinendis interea oneribus matrimonij: committeret tamen gener vſuram (ſecluſo lucro ceſſante) tradendo ſocero pecuniam dotis mutuò, cum pacto, vt ſocer tradat rem aliquam frugiferam in pignus, non computando fructus in ſortem. Item committeret adhuc vſuram gener, ſi ſocero volente dotem ſoluere, renuit illam acceptare, ſed petit pignus frugiferum cum intentio

tentione non computandi fructus in sortem; cùm proinde se habeat, ac si mutuaret socero pecuniam cum pacto aliquid recipiendi supra sortem. *tom.2.fol.761.num.1.& seq.*

16. Secluso lucro cessante, aut damno emergente, committitur vsura, anticipata solutione emendo minoris chirographa, seu credita in posterum exigenda, id est emendo ius quod alter habet vt aliquid in futurum soluatur; & debitor non potest minoris redimere & extinguere debitum in posterum soluendum secluso damno, vel alio iusto titulo. At creditum non planè certum, sed periculosum ac litigiosum & cum difficultate exigendum, potest absque labe vsuræ ab eo qui non est causa difficultatis, minoris emi quàm valeat, prout difficultas & incertitudo solutionis maior vel minor fuerit; minùs enim valet cum tali periculo & difficultate. Et hinc patet minoris emi posse credita, seu stipendia, seu salaria debita militibus aut famulis nobilium virorum, cum habeant huiusmodi credita adiuncta pericula, incommoda & molestias in ipsis exigendis. Quod valet etiam non solùm in creditis in futurum soluendis, verùm etiam in creditis quæ persoluenda erant tempore præterito, aut præsenti, sed nondum soluta sunt. Aduerte tamen iis qui sunt causa difficultatis aut malignæ solutionis, aut quibus incumbit onus soluendi, non licere huiusmodi chirographa creditorum minoris emere; quia par non est vt hi commodum reportent ex delicto suo. *tom.2.fol.763.num.2.& seq.*

17. Quæres, an liceat accipere quinque pro centum in mutuo? Per se loquendo non licet, nisi ratione lucri cessantis, vel damni emergentis,

vel ratione periculi cui exponitur capitale, &c. Difficultas eſt vtrùm accipiens quinque vel ſex pro centum in contractu trium, id eſt, ſocietatis, aſſecurationis capitalis, & aſſecurationis lucri certi pro maiori incerto, peccet, & teneatur ad reſtitutionem? Reſpond. negatiuè: & hoc verum eſt, etiamſi iſti contractus expreſsè non ineantur, ſed tantum tacitè & æquiualenter ſeu intentione implicita celebrentur; vt accidit quando quis tradit pecuniam mercatori credens ſe poſſe quinque vel ſex pro centum exigere, intendénſque contrahere eo modo quo licitè poteſt; vt ſi dicat, confero centum in ſocietatem, vt ſoluas quinque vel ſex ſaluo capitali, modo licito, vel eo modo quo docent Doctores: propterea excuſari poſſunt viduæ & pupilli, qui pecuniam ſuam tradunt mercatoribus cum pacto accipiendi quinque vel ſex pro centum, ſi prædictam habeant intentionem; ſecus ſi tradant ſuas pecunias alicui quem ſciunt non eſſe mercatorem, & non negotiaturum illis pecuniis.

Imò excuſari poteſt is, qui prædictos contractus celebrat, tradendo pecuniam mercatoribus cum aſſecuratione capitalis & lucri certi, vt euitet incommodum conficiendarum rationum & accepti, vel quia non eſt certus de fidelitate ſocij, nec facilè debet ei fidere. Idem valet pro eo quoque qui ponit ſolam induſtriam in huiuſmodi contractu. *tom.2.fol.764.num.1.& fol.765. n.2.& ſeq.*

18. Petes, quid ſit mons pietatis, & vtrùm in eo inueniatur vſura? Per *montem pietatis*, intellige ſummam pecuniæ, aut frumenti, aut alterius rei ſimilis publicè deputatæ ad ſubuenien-dum

dum pauperibus : & in hoc non est vsura, sed potiùs pietas & iustitia ; cùm ex hac summa soleat dari mutuum pauperibus, accepto pignore ab ipsis ad certum tempus ea conditione vt pauperes qui mutuum accipiunt, aliquid soluant pro sustentatione ministrorum ad hoc munus deputatorum ; & pro aliis laboribus & expensis necessariis ad hoc munus præstandum, vt ad custodiendum pignus, & referendam in libros rationem dati & accepti, &c. Si autem contingat mutuatarios non soluere termino præfixo, venditur pignus sub hasta, vt ex eo vendito satisfiat monti, & eius ministris : quod verò superest, restituatur domino pignoris. Fiet tamen hic mons vsurarius, si aliquid accipiatur ad augendum montem, vel vt dominus montis aliquod lucrum referat ; sic enim acciperetur aliquid supra sortem in mutuo absque iusto titulo. *tom.2.fol.766.num.1.2.& 4.*

19. Licétne petere mutuum ab vsurario, quem mutuatarius scit non mutuaturum nisi sub vsuris ? Non licet, seclusa extrema necessitate, quia non licet mihi petere quod alter non potest facere sine peccato, hoc enim esset alium inducere ad peccatum ; quamquam non videtur illicitum petere mutuum absolutè ad subleuandam necessitatem propriam vel alienam, seu ex iusta causa ; secus si petatur ad vana & inutilia, vt ad superfluas epulas, ad ludos otiosos, &c. etiamsi vsurarius aliàs paratus esset dare ad vsuram. *tom.2.fol.768.num.1.& seqq.*

20. Vsurarius non acquisiuit dominium eorum quæ supra sortem ob mutuum, & ob vsurarium contractum accepit, quandiu ea quæ accepit, possunt discerni à propriis rebus. Et hoc valet

etiam reſpectu fructuum quos percepit ex re aliena accepta per vſuram; quia res vero domino (qualis non eſt vſurarius) fructificat. Aduerte tamen vſurarium vendentem rem per vſuras acceptam, fieri dominum pretij, quando emptor emit rem illam bona fide, neſciens alienam eſſe, vt dictum eſt v. *Venditio. tom.2.fol.769. num.1.& 2.item fol.770.num.4.*

21. Petes, quinam teneantur ad reſtitutionem propter vſuras? Tenentur hi: Vſurarius realis; & qui aliquid accepit mala fide ſeu mente vſuraria, credens illud non ſibi liberaliter donari, ſed dari tanquam pretium mutui; tenetur quoque ad reſtitutionem rei acceptæ, donec cognoſcat rem ſibi liberaliter fuiſſe datam. Item qui aliquid accepit credens illud ſibi donari, cùm tamen id tanquam pretium mutui tradatur, tenetur ad reſtitutionem ſtatim ac cognoſcit illud tanquam mutui pretium ſibi datum fuiſſe. *tom.2. fol.770.num.4.& 5.item fol.771.num.6.*

22. Qui vendit alteri merces rigoroſo pretio, & illas poſtea redimit pretio infimo vel medio, ſecluſo pacto retrouendendi minori pretio, non tenetur ad reſtitutionem, quia ſunt duo contractus diſtincti. *ibid.n.6.*

23. Qui celebrauit contractum, quem ſi cognouiſſet eſſe vſurarium, alium iuſtum celebraſſet, non poteſt retinere lucrum eo contractu acquiſitum; niſi vterque contrahens expreſſerit velle ſe obligare omni meliori modo, aut velle contrahere meliori modo quo poſſet: nam expreſſio illa qua celebrantes contractum vſurarium intendunt ſe obligare eo meliori modo quo poſſunt, hoc operatur; vt cum ille contractus ſit inualidus, alius validus ſucce

ſuccedat in ipſius locum. *ibid.num.9. & fol.772. num.10.*

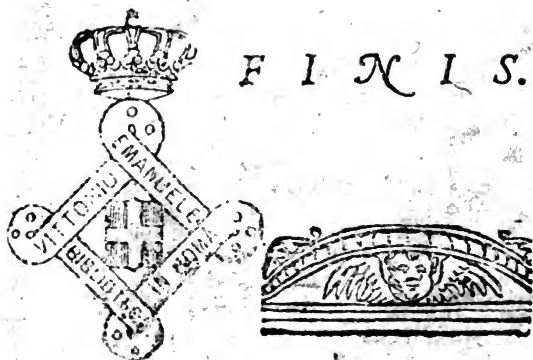
24. Præterea concurrentes effectiuè ad contractum vſurarium, vel ad exactionem vſurariam, agendo partes vſurarij, tenentur in ſolidum ad reſtitutionem; quia cooperantur efficaciter ad damnum alterius; ſecus dicendum de eo qui cooperatur ad vſuram, agendo partes mutuatarij, quia quod agit, agit volente & ſciente mutuatario; volenti autem & ſcienti non fit iniuria & iniuſtitia. Tenebitur tamen ad reſtitutionem ſi conſulat vel ſuadeat celebrare contractum vſurarium, vel mutuare ſub vſuris. *ibid.n.*11. & 12.

25. Hæredes vſurarij tenentur ad reſtitutionem, ſi vſurarius non reſtituit, dum viueret, ſicut etiam tenentur hæredes furis in defectum furis, *cap. tua nos, de vſuris.* Quod ſi duo ſint hæredes vſurarij, & vnus nolit, aut non poſſit reſtituere, alter non tenetur ad integram reſtitutionem, ſed ſolùm ad ratam hæreditatis; niſi res eadem numero obnoxia ſit reſtitutioni; nam tunc illa reſtituenda eſt à quocumque retineatur. Sed petes, an hæredibus vſurarij nolentibus reſtituere, legatarij aut donatarij teneantur ad reſtitutionem? Reſpond. negatiuè, modò vſurarius reliquerit hæredibus bona ſufficientia ad ſatisfaciendum debitis, & præterea legitimam, vel quartam, quæ ipſis de iure debetur, iuxta locorum ſtatuta. *tom.2.fol.773. num.13. & 14. item fol.774.n.15.*

26. Vſurariorum notoriorum (ſeu qui tergiuerſari non poſſunt, aut à iudice condemnati ſunt,) pœnæ ſunt vt non admittantur ad Euchariſtiam, donec publicè ſatisfecerint, neque ad

ad ſepulturam Eccleſiaſticam; vt nullus interſit teſtamento (quod eſt irritum) vſurarij manifeſti, niſi prius præſtiterint ſatisfactionem, quam præſtare poſſunt; & ante non admittantur ad confeſſionem ſacramentalem; denique vt ſint infames, & vt non admittantur ad oblationes. *ibid.num.*1. *& fol.*775. *num.*2.

FINIS.

VITTORIO EMANUELE
BIBLIOTECA IN ROMA